ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
MARDI
1er DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում) 1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·941 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.941

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՍՏ «ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԱԳԼՈՒԽԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒՆ»

ՏԱՍԸ ԵՐԿԻՐ ԿԱՄ ՇՐՋԱՆ ՈՒՐ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ «ՄԱՀՈՒԱՆ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ ԵՆ»

ՄԱԿ-ի ներկայացուցած իր այս առաջին տեղեկագրին մէջ, «Առանց սահմանափակի բժիշկներ»ը կը ներկայացնէ այն տասը երկիրները կամ շրջանները, ուր բնակչութիւնները իսկապէս «մահուան վտանգին տակ են»: Նախադահը տոքթոր Ռոնի Պրօման (ան որ, երբ իրեն կը յանձնուէր մարդկային իրաւանց եւրոպական մրցանակը քանի մը խանդարող անմարտութիւններ ըսած էր մրցանակը յանձնող թուրք Արտաքին նախարարին եւ որոնց արձագանգած էինք Հոկտեմբեր 8-ի մեր թիւով) կը գտնէ որ «պատուոյ չքնաղը» Սուտանի կ'իյնայ, ուր արդէն ցեղապաշտ կռիւը եւ «զաղափարական սպանդը» հարիւր հազարաւոր զոհեր իյած է: Կազմակերպութիւնը կը հաստատէ որ «համաշխարհային կարգը» կը մնայ անտարբերութեան եւ ոչ — օժանդակութեան կարգը:

Սոմալիէն, նախկին Եուկոսլաւիայէն, Պրմանիայէն եւ այլ երկիրներէ զատ տեղեկագիրը կ'ոգեկոչէ նաեւ Հայերու եւ Ազերիներու պարագան Ղարաբաղի առընչութեամբ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Նոյեմբեր 25-ին դումարուած Պալքանեան համաժողովը որուն մասնակցած են Թուրքիա, Սլովենիա, Պրուաթիա, Ալպանիա, Աւստրիա, Ռումանիա եւ Իտալիա, փակուած է միասնական յայտարարութեամբ մը: Մասնակիցները լսած են թէ նախկին Եուկոսլաւիոյ մէջ ստեղծուած կացութիւնը խորապէս կը վրդովէ զիրենք ու վախ կայ որ բախումները տարածուին նաեւ շրջակայ գօտիներ: Թուրք Արտաքին նախարարը ստեղծուած կացութեան պատասխանատու նկատած է ՄԱԿ-ը որ ատենին խաղաղարար ուժեր չէ ղրկած շրջանը, առաջքն առնելու համար այնքան զոհերու:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգային ժողովը մերժած է ՄԱԿ-ի կոմզէ Նոյեմբեր 23-ին պատրաստուած կիպրոսի տեղեկագիրը: Թուրքական կողմը կ'ամբաստանէ զինատարար ընդհանուր քարտուղար Պութրոս Ղալին որ թեղադրած է կղզիէն ետ քաշել Թրքական զօրքը:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐԸ, որոնք չաթալթալէրջին ազգային նստաշրջան գումարած էին վերաժողովելու ընտրութիւնները պատրաստելու համար բանական խառնակ պատկեր մը պարզեցին: Կանաչները, որոնք նաեւ չեն կրնար մէկ ճակատ կազմել (հոն ալ՝ Շիրաք — Ժիսքար զոյգ մը կայ՝ Վէրթէր — Լալոնա...) բոլորովին մերժեցին ընկերվարականներու «նուիրած» 30 ընտրաշրջանները, այդ առաջարկը որակելով՝ «ընտրական ռաֆոլաժ»: Միւս կողմէ, չուրջ երեսուն ընկերվարական երեսփոխաններ ալ որոշեցին ներկայանալ զանազան պատճառաբանութիւններով (առողջութիւն, տարիք եւայլն):

ՊԷՐԻԿՈՎՈՒԱ, որ հիւրն էր ՔՐԻՖ-ի (Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական խորհուրդ) յայտարարեց այդ առթիւ, թէ Միթերան չուտով եւ անշնապէս պիտի պատասխանէ հրէական կազմակերպութեանց պատասխանատուներու դիմումներուն, ինչ կը վերաբերի Ֆրանսական Պետութեան պատասխանատուութեան Հրեաներու դէմ գործուած ոճիրներուն (ՓԷթէնի ծաղկեպսակով վերարծարծուած): Հրեաներուն համար Վիշիի ՓԷթէնը ջնջած է Վէրտէօնի յաղթականը, ուրեմն մէկը յարգելով միւսն ալ յարգուած կ'ըլլայ: Ըստ երեւոյթին Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահը տեղի պիտի տայ եւ ընդունի իր «սխալը»: Այս «սխալը» հաստատած էր 1961-ին զօրավար Տը Կօլ եւ աւանդութիւնը չարունակած էին յաջորդական նախագահները:

ՊԵԼՃԻՈՑ ՊՕՏՈՒԻՆ թագաւորը եւ Ֆապիոլա թագուհին Նոյեմբեր 30-էն Դեկտեմբեր 2 պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարեն Փարիզ: 41 տարուան ընթացքին եւ դեռ այսօր ալ՝ Պոտուէն խորհրդանիշը կը մնայ միասնականութեան մը ընդդէմ Ուալոն եւ Ֆլաման համայնքներու ընդդիմութեան, որ սուր սպառնալիք մըն է Պելժիոյ դաշնակցային դրութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ գործազուրկերու թիւը երեք միլիոնի սահմանն ալ անցաւ, հակառակ Աշխատանքի նախարարին նախատեսութեան եւ գտած (անօգուտ) փաստաբանութեան:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ Խորհրդարանը, որ նիստ կը գումարէ Մոճանտ, երկրին հիւսիսը, կարեւոր վերջ դնելու համար քաղաքացիական պատերազմին, Նոյեմբեր 27-ին որոշած է ջնջել նախագահական վարչակարգը եւ հաստատել խորհրդարանական Հանրապետութիւն մը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ դրամահատութիւնը 2000%-ի հասած է 1992-ին, յայտարարած է կեդրոնական դրամատան տնօրէնը, աւելցնելով թէ ներկայ տագնապը կրնայ աւելի տեւական տնտեսութեան ամբողջական կործանման յանգիլ:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ, հակառակ կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն եւ վարչապետ Քոհլի յայտարարութեանց հակաթուրք եւ ընդհանրապէս հակաթող արարքները չեն դադրիր: Մինչ 50 հազար հոգի ցոյց կ'ընէին, ամբողջ երկրին մէջ, ծայրայեղ — աջին դէմ, կրկին գաղթականաց օճախ մը կրակի կը մատրուէր Պէրլինի մօտ եւ Քէօլնի մէջ ալ երիտասարդ թուրք մը կը սպանուէր: Միջադէպերը կը չարունակուին ամէն կողմ, Համպուրկի մէջ ալ Գերմանացի մըն է որ ծանրօրէն վիրաւորուած է Թուրքերու

(Շար·ը Դ· էջ)

ՀԵՐՔՈՒՄ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻՑ

Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնի Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը ընդ նախագահութեան Վեհափառ Հայրապետի Նոյեմբեր 13-ի նիստում ծանոթանալով եւ քննարկելով «Ազգ» թերթում Նոյեմբեր 4-ի թուում լոյս տեսած Պր· Երուանդ Ազատեանի «Նոր խօսք» յօդուածը, հաստատեց, որ յօդուածի անտեղեակ հեղինակը պարզապէս զոհ է գնացել անճիշտ ու անարդական տուեալների, որոնք վերագրւում են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, Մայր Աթոռիս Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի անդամներին, Ս· Էջմիածնի Հոգեւոր ձեմարանին եւ Հայաստանի ու Միացեալ — Նահանգաց մեր եկեղեցիների հոգեւորականութեան:

Իսկ ինչ վերաբերում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, վերջին երեք տարիների բարօք յարաբերութիւններին, յօդուածում ցայօք արտայայտում է ո՛չ թէ միասնութեան, համերաշխութեան եւ գործակցութեան ոգին, այլ ուղիղ ընդհակառակն: Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդս գտնում է որ վերստին արծարծել հարցեր որոնք յաւէրժացած էին մեր եկեղեցւոյ ծոցում սովետական իշխանութեանց շրջանում, այժմ բոլորովին անտեղի են եւ վնասաբեր:

Մեր այս դժուար օրերին, երբ մեր ողջ ժողովուրդը մահու կենաց պայքար է մղում յանուն իր ազատ գոյատեւման, երբ մեր Հանրապետութեան Նախագահի հրամանով ստեղծուել է Համահայկական Հիմնադրամի կազմակերպութիւնը, որին հրաւիրուել են մասնակցել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Հայ Առաքելական Եկեղեցու ծոցում եւ նուիրապետական Աթոռների ու թեմերի միջեւ, անհրաժեշտ է ամրապընդել միասնական գործընթաց եւ համերաշխ ու չինարար աշխատակցութիւն: Այս է պահանջում մեզանից թէ մեր Մայր Եկեղեցու կոչումը, թէ մեր մարտնչող Մայր Հայրենիքի չհը, որ վեր է ամէն բանից:

Մօտ օրերս դիւանս պիտի հրապարակի ճշգրիտ տուեալներ վերջին երեք տարիների ընթացքում՝ Մայր Աթոռիս եւ մեր ներքին թեմերի ծաւալած գործունէութեան մասին՝ եկեղեցաշինական, կրօնական քարոզչութեան, սուրբ գրական գրականութեան հրատարակման ու տարածման եւ աղէտեալներին եւ Արցախի բնակչութեան դրամական մեծագումար օգնութիւններ բաշխելու եւ այլ հոգեւոր ու հայրենանուէր իրագործումների մասին:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ
Ս· Էջմիածին
Նոյեմբեր 16, 1992

***

ԽՄԲ· — «ՅԱՌԱՋ»ի· — Այս հերթում հասկնալի դարձած պիտի ըլլար այն պատգամին երբ ըսուէր նաեւ թէ ի՞նչ կը հերքուի, որպէսզի վերոյիշեալ տողերը հաւելուկի բնոյթ չունենային: Այդ իսկ պատճառաւ է որ յապաղումով զայն հերքատարակութեան տուինք, որպէսզի առնուազն խմբագրութիւնս գիտնայ թէ բանն ինչո՞ւմն է: Ճիշդ է Եր· Ազատեանի երկարապատում յօդուածը կարելի չէր կրճատել, բայց կարելի էր գլխաւոր կէտերը նշել: Այդ աւելորդ՝ «Նոր խօսք «հայրական խօսքի» փոխարէն» յօդուածին մէջ, Եր· Ազատեան *գայթացած է* որ «հայրական խօսք հայ ժողովուրդին» գրութիւնը ստորագրուած է *ՀՈՑՑ* կաթողիկոսներուն կողմէ եւ ի՛նչ ի՛նչ յետին մտքեր ալ կը վերագրէ Գարեգին Կաթողիկոսին («*Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան Աթոռին մէկ անկիւնը կը փորձէ տաքուկ տեղ մը ապահովել իրեն համար*»...) ու սեղան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՓՐՈՖ. ԿԱՐՊԻՍ ԿԱՐԱԳԵԱՆԻ

Ցապաղումով (եւ դժբախտաբար դիպուածով) տեղեկացանք փրոֆ·· Կարպիս Կարագեանի մահուան, որ պատահած է Երեւան, Նոյեմբեր 19-ին, կաթուածահետեւանքով:

Ողբացեալը ծնած էր Պարտիզակ 1908-ին եւ իր սերնդակիցներու չատերուն նման մանկութիւն չունեցող փաղանգին մաս կազմած է, ճաշակելով Տէր — էլ Զօրի անապատները: Ցետագային բախտը բերմամբ տեղահանութենէն ետք, վերադարձած է Պոլիս ու յաճախած կեդրոնական վարժարանը, որու փայլուն շրջանաւարտներէն էր:

Հայաստան ներգաղթած է 1925-ին եւ 1933-ին աւարտած է Լենինականի Կօօպերատիւ-տնտեսագիտութեան Հիմնարկը Շուտով, սակայն, կը յայտնուի նաեւ մանկավարժի իր բնածին ձիրքը եւ 1937 — 1938-ին ուսումնական տարեշրջանին կը սկսի դասախօսութիւններ տալ Երեւանի պետական համալսարանի տնտեսագիտական բաժինը, իսկ 1953-ին կը հրաւիրուի համալսարան մնայուն աշխատանքի: 1959-ին իրեն կը շնորհուի տոցենտի կոչում: 1957-ին արդէն լոյս կը տեսնէր երկար տարիներու իր հետազօտութեան արդիւնքը՝ «Հայաստանի սպառողական կօօպերացիայի ծագումն ու զարգացումը» ծաւալուն մենագրութիւնը, որ մինչ դնահատանքի կ'արժանանայ մասնագէտներու կողմէ: Մեծ վաստակ ունի համալսարանին տնտեսագիտական մարզին մէջ, ուր 1975 — 1977 կը վարէ հաչուապահական հաչուառման ամպիոնը: Իր «Հաչուապահական հաչուառման տեսութիւն» դասընթացքը, որ չորս հրատարակութիւններու արժանացած է, մայրենի լեզուով առաջինն է իր տեսակին մէջ եւ որ յայնօրէն օգտագործուած է տնտեսագիտութեան բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթական հաստատութիւններու մէջ:

Փրոֆէսէօր Կարպիս Կարագեանի վաստնամեակներու գիտական, մանկավարժական բեղուն գործունէութիւնը չատ արժանաւոյն դնահատուած է:

Վերջին տարիներու դէպքերը, երկրաչարժէն Արցախ, խորապէս ազդած էին իր վրայ եւ քայքայած իր առողջութիւնը:

Հեռու իր ծննդավայր՝ Պարտիզակէն, որ որակաւոր մտաւորականներու ամբողջ սերունդներ տուած է հայ մշակոյթին, բայց հայրենի հողին վրայ, Կարպիս Կարագեան այսօր կը գտնէ իր վերջնական հանգիստը:

«LES DOSSIERS D'ARCHEOLOGIE»

ARMÉNIE
3000 ans d'histoire

Լոյս տեսաւ այս պարբերականին Դեկտեմբերի թիւը, ամբողջովին նուիրուած Հայաստանի, հրաշալի պատկերազարդումով մը: Այլ մանրամասնութիւններ՝ յաջորդով:

կը հասնէ ժամանակավրէպ վերբեր, երբ կրնաւէին մեզի մեր նոր վերբերը: Աւելի չենք ուզեր ծանրանալ գրութեան բովանդակութեան վրայ, հետաքրքրուողները կրնան դիմել ոչ միայն «Ազգ»ին այլեւ ՌԱԿ-ի որեւէ օրկանի, բանի ոեւէ կուսակցականի յօդուած՝ շրջաբերական յօդուած է, որ ամիսներու երկայնքին կարելի է միշտ կարդալ հո՛ս կամ հո՛ն:

ՅՈՒՇԵՐ ՎԱՆԻ ԳԱՂԹԷՆ

(Ե. եւ վերջին մաս)

Արտակ Դարբինեան 1946 Հոկտեմբեր 23-ին Փարիզէն կը գրէ Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեանին ուղղելով հինգ հարցումներ.

«1.- Կռիւը տան մէջ մէ՞կ օր տեւեց թէ երկու օր,

2.- Երբ Արշակ տունէն հեռացաւ, կլոր Դարի հայ ընտանիքները բոլորն ալ հեռացա՞ծ էին Թուրքերու չրջանէն:

3.- Ժամհարեան կռուի ընթացքին միշտ Արշակի հե՞տ մնաց:

4.- Արշակի ձեռքի հրացանը պէբտա՞ն էր թէ մաբթին: (Գիտեմ թէ Արշակ ինքը Սալմաստէն բերած էր իր հրացանը, բայց չեմ յիշեր հրացանի տեսակը):

5.- Կրնա՞ք յիշել թէ տան մէջ կռուի ժամանակ մօտաւորապէս ո՞րքան փամփուշտ ունէր Արշակ իր քով եւ ո՞րքան գործածեց:

Իսկ եթէ կարողանաք կռուին չուրջ մանրամասնութիւններ տալ, աւելի դոհ պիտի ըլլամ. իսկ եթէ կարողանաք նըկարագրել կռիւը տան մէջ, պիտի դնեմ դրքիս մէջ, յիշելով այնտեղ ձեր անունը, իբրեւ աջակից Արշակին եւ ականատես նկարագրող»:

Բայց ամէն հարմիր տարի առաջ, Թրքահայ գաւառին մէջ, ցեղային հալածանքի մը դրուագին մանրամասնութիւններուն ծանօթացումը ո՞ր չափով կրնայ հետաքրքրել մեզ այսօր: Սակայն, երբ նկատի առնենք այս խառնիճաղանճ աշխարհի բոլոր անկիւններուն՝ համաճարակի ուժգնութեամբ վարակուղ ցեղային, կրօնական եւ այլ տեսակի փոխադարձ հալասանքները, մեր չարքաշ նախնիքներուն դար մը առաջ, աշխարհագրական չարաչուք դիպուածէ մը մղուած, այս մէկ կղզիացած դէպքը՝ արդարօրէն կըրնայ խորհրդածութեանց աղբիւր դառնալ, ի խնդիր մեր այժմու առեղծուածային ու կնճռոտ կացութեան:

Այս հակիրճ ճշդութենէն ետք, վերադառնանք Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեանի պատմաբանութեան, դրի առնուած Մարսէյլ, 1946 Դեկտեմբեր 18-ին, կցկտուր բաժանումներով թէեւ, բայց վճռական:

«Կռիւը (*) մեր տան մէջ սկսեց առաւօտեան եւ տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը տասը: Հակառակ այդ ահաւոր կռիւին, Ժամկոչեանենց երկու տունէն ո՛չ մէկ օգնութիւն չեկաւ: Առանց չափազանցելու, դեռ Տիգրանի աղիողորմ օգնութիւն կանչող ձայները ականջիս մէջն է: Նախքան կռիւը, մէկ չարաթ էր որ մարդիանց Արշակ կը պահէր իր տունը, որոնց անունները չեմ յիշեր: Գիշերը անոնց կը քընացնէր, իսկ ինք հրացանը թեւին վրան՝ տանիքէ տանիք կը պտըտէր անոնց հսկելու համար: Բայց ապերախտ մարդիկ երբ տեսան որ Արշակ պաշարուած էր, դուրս եկան, այդիները փախան, հայկական չրջանները:*

Ահա թէ ինչպէս սկսեց կռիւը մեր տունէն: Արշակի հետ Տիգրան կռուեցին մէկ ժամի չափ, որու ընթացքին Տիգրան վիրաւորուեց, իսկ հայրն ու հօրեղբայրը չձգեցին որ Արշակ թշնամիի կրակին պատասխանէր, «թող մեր տունից ձայն չի լսուի» ըսելով: Բայց Արշակ ու Տիգրան դինուած՝ պատրաստ կը սպասէին: Արշակի հայրը եւ հօրեղբայրը ներսից կը խօսէին դէպի դուրս, ըսելով.- «Արաբ էֆէնտի, Մահմուտ էֆէնտի, մենք դրացիներ ենք, չարժեր թշնամութիւն ընել»:

Այս բարեկամական խօսակցութեան մէջ, դուրսէն զնդակ եկաւ, հօրեղբայրը վրան դարնուեց, սանդուխէն վար ինկաւ, առանց խօսք մը ըսելու մեռաւ: Չկրցանք նոյնիսկ գիտնալ թէ որեղէից վիրաւորուած էր: Արդէն կռիւ սկսեց եւ տեսարան անպատմելի էր: Հօրեղբօր մահէն ետք, Արշակ եւ մենք անօգնական մնացինք: Ինչպէս ըսի, Տիգրան վիրաւորուեց եւ մէկ ժամ դեսին փոսուեց, ծանրապէս վիրաւոր: Արշակ իր անօգնական վիճակի եւ եղբօր կսկիծ իմանալով՝ պոռալ սկսաւ, ապա զնաց երեք ափ արիւն խըմեց եղբօր վէրքից եւ իր գործի դլուխ անցաւ: Պատկերացուցէ՛ք իմ վիճակս. վիրաւորների ձայն որ չուր կը խնդրեն: Միլիոններով զնդակ էր որ կը տեղար տունի վրայ:

Արշակ ինքզինք չկորնցուց եւ իր տեղից կը պոռար. «Հայկանոյշ, վիրաւորներին միայն օդի տուր»: Բայց ո՞ւր էր օդին, երբ մեր տուն կրակի մէջ կ'այրուէր: Մէկ բաժակ չուր տուի Տիգրանին եւ այդ բաժակ չուրը վենդանութիւն տուեց իրեն: Տունի մէջ հինգ հոգի վիրաւոր պառկած էին: Արշակ պոռաց.- «Հայկանոյշ, սենեակները բոլոր պարպէ՛ որ չվառնդուին ամբողջ եղածները»: Կարասիները բակը լեցուցի եւ մնացինք մէկ սենեակի մէջ: Վիրաւորներն էին հայրը, մայրը, հօրեղբօր տղան:

Թշնամիները, տեսնելով որ չեն կրնար յաղթել, փայտ բերին եւ սկսեցին տանիքը վառել: Անհաչիւ դոյլերով չուր բերի վարէն ուրիշի մը օդնութեամբ եւ կրակ մարեցինք: Մեր սենեակի մէջ երեք տեղէն կրակ կը տեղար մեր վրայ: Արշակ իր ձեռքին երկու հրացան ունէր, չուտ-չուտ կը փոխէր: «Հայկանո՛յշ, հրացանս պաղեցո՛ւր, տաքցաւ է, փամփուշտ դի՛ր»: Եւ այդ դործողութիւնը կը կատարէի մեքենայի արագութեամբ: Նրա այդ ջղային վիճակ եւ անձնուէր կռիւ անմոռանալի էր: Թափած քրտինքին համար թաչկինակ չէր բաւեր, դոգնոցովս կը սրբէի: «Զո՛ւր, չո՛ւր, Հայկանո՛յշ, չո՛ւր», կը պոռար եւ երես կը դարձնէր դէպի ինձ, չուր կը խմէր, իսկ ձեռք դէպի թշնամին կը կրակէր: Անոր միտքն ու խելք նուիրած էր ազատութեան:

Մինչեւ երեկոյեան ժամը տասը, արդէն թշնամիները հեռացան: Մեր տուն կրակների մէջ կ'այրէր: Փախանք Ժամկոչեանենց տուն, մեզ հետ տանելով վիրաւորները: Արշակի հրացաններ երկուսն ալ մարթին էին եւ չատ փամփուշտ ունէր: Ցուսահատ, հազուստները պատառ-պատառ. եղած դացինք: Ինձ առաջարկեց.«Հայկանո՛յշ, ես Տիգրանի հետ պահարան կը մտնենք, երբ քեզ կը հարցնեն, ըսէ՛ որ լուր չունիմ թէ ո՛ւր է դացեր»:

Ահ ու սարսափի մէջ էինք: Ամէն վայրկեան, Թուրքեր ներս կը խուժէին, Արշակն եւ իր ընտանիքը կ'ուզէին: Կիներէն մէկը անվեհեր կերպով դուրս եկաւ՝ ըսելով.- «Ի՞նչ կ'ուզէք, Արշակ մնացեր է իր տան մէջ եւ այրուելը է»: Եւ անոնք մեր ներկայութեան բոլոր վիրաւորները սուրով կտոր-կտոր ըրին: Թշնամիին անկարելի եղաւ խօսք հասկցնել. պահանջեցին որ բոլոր կիները դուրս ելլեն եւ երթան դիմացի տուն, ըսելով.- «Եթէ դտանք Արշակին կը դարնենք, եթէ չդըտանք, տուն կրակի կուտանք»: Կեսուր մայրիկս ինծի ցնցոտիներ հագցուց եւ հեռացանք, որով մեզ համար այնտեղ կենալ չատ դժուար էր:

Դրած էիր որ երբ կռիւ սկսեց, ժամկոչեանի տունից օդնութիւն եկա՞ւ: Արշակ օդնութեան կանչեց Ժամկոչեանի տունից եւ ո՛չ մի տեղից օդնութեան պատասխանող չեղաւ: Մինչդեռ երեք հոդի Ժամկոչեանի տունէն իր ծախսով կը պահէր իր տանը մէջ: Նոյն առաւօտեան եկաւ տունից նախաճաշին ուտելիքներ տարաւ: Բայց երբ որ Արշակ ողջ մնաց, եկաւ անոնց տեսաւ եւ պատմեց եղելութիւնը. երեքն ալ դատապարտուեցան...(*),

Մինչեւ երեկոյեան Արշակ կ'ըսէ.- «Տղանե՛ր, դուրս ելլենք, երթանք, ո՛ւր որ զարնուինք, հո՛ն մեռնինք»: Կ'երթան մինչեւ Թոմմասեանց տուն, որովհետեւ բոլոր իր հոդու հատորներ հոն էին: Կը ճաշեն, Տիգրանին հոն կը պահպեցնեն, կը խնամեն: Արշակն ալ կ'երթայ Թիլթիլեանենց տուն: Ինչքան որ կը համոզեն թէ՝ «Արշակ յոդնած ես, մի՛ երթար, այսօր հանդիստ ըրէ»: Ան կը պատասխանէ.«Ո՛չ մի հանդիստ ինձ համար. կիներն են տարեր, զաւկիս հետ մայրս չկայ, հայրս կտոր-կտոր ըրին, ինձ համար հանդիստ չկայ: Վրէժ ունիմ առնելու, վրէ՛ժ, վրէ՛ժ»:

Այսպէս յուզուած սրտով կ'երթայ կռուի մինչեւ առաւօտ: Դիմում կ'ընեն Ամերիկացիներին չրջանակ, թէ՝ կլոր Դարի կիներ մնացեր են Թուրքերի մէջ: Տօքթոր էշէր ալ կը դիմէ անպլիացի քոնսիլին, որ Թուրքից դինուոր կը պահանջէ: Երեկոյեան ժամը չորսին եկան, մէկ ալ հայ երիտասարդ հետերնին: Բոլոր կիները հաւաքեցին, տարին մինչեւ Արաբուց դպրոց, Քոնսիլը կը հասցնեն Թուրք մեծաւորներին: Ան մինչեւ առաւօտ դուռներ փակեց եւ բանալիներ իր հետ տարաւ: Առաւօտեան ժամը 9-ին եկաւ, դուռները բացան: Ան որ ծանօթ ունէր անցաւ ծանօթի տուն, մնացեալը դնաց Ամերիկացիների չրջանի տուները...»:

Մեր ձեռքի տակ եղած Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեանի վեց էջնոց ձեռագիր նամակը, բազմաթիւ չնչումներով՝ նախապորձի մը տպաւորութիւնը կը թողու: Անտարակոյս ան իր վերջնական վիճակով հասած էր Փարիզ, Արտակ Դարբինեանին, եւ այս վերջինն ալ, խոստացածին համաձայն, կրցաւ հատորով մը գայն հրատարակել, ուր կը գրէ, էջ՝ 69:

«Արշակ Զէթէեան դեռ իր պատանեկութեան հասակէն համբաւ հանած էր իր խիզախութեամբ: 96-ի դէպքին, կլոր Դար կոչուած Թուրք եւ հայ թաղի Հայերուն մէկ մասը ի'ապաստանի Կարոյեան ընտանիքին քով, որ իրրեւ ռուսահպատակ՝ պաշտպանուած էր ռուսական դրօշով: Հայերէն ոմանք կը սպաննուին, տուները կողոպտուի եւ հրդեհի կ'ենթարկուին: Բայց երբ յանկարծ Թուրք խուժանէն երկու անդամներ հրացանի դլխակներով դեռին կը փռուին, սարսափահար ամբոխը խուճապահար ետ կը փախչի:

Զէթէեան Արշակն էր խուժանին վրայ կրակ բացողը: Թուրքերը պահ մը ընկըկելէ ետք, աւելի մեծ ուժով կը պաշարեն Զէթէեաններց տունը: Ո՛չ անոնց համադարկերը, ո՛չ ալ տունը հրդեհելու փորձերը կը յաջողին վհատեցնել Արշակը: Անոր ծնողքը, եղբայրը, (մեր խմբագիտ Տիգրանը) վիրաւորուելէ ետք, ամուսնը՝ Հայկանոյշ՝ կը չարունակէ օգնել Արշակին, մէկ կողմէն քնակարանէն ներս նետուած կրակները չուրով մարելով, մէւս ոդմէ վիրաւորները խնամելով: Արշակ՝ փոշիի եւ քրտինքի մէջ թաղուած, կը դիմադրէ խուժանին առաւօտէն մինչեւ իրիկուն»:

Մնացեալ մանրամասնութիւնները արդէն հաղորդուեցան մեզի՝ կռիւին ականատես եւ մասնակից՝ Հայկանոյշ Տէր-Պօղոսեանի յուզումնալից բառերու նկարագրութեամբ, եւ այս առիթով ալ, կրցանք ծանօթանալ դոնէ անցեալի հայկական աչխարհին խոնարհ հերոսներու մէկ չլապիդ ամոլին:

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(*) Այսօրուան ընթերցողը երբ կռիւ բառը կը կարդայ, աչքի առաջ ունենալու է 1895-1896-ի համիտեան չարդերը, որոնք Պոլսոյ փողոցներուն մէջ սկսան Պաճ Օթօմանի դէպքի վաղորդայնին, շարունակուելու համար գաւառի հայաթնակ շրջաններէն, ուսանց դոյզն դիմադրութեան, (300·000 զոհեր): Միայն վանի մէջ է որ հազուագիւտ Հայեր պաշտպանութեան դիրք գրաւելով՝ իրենց տան մէջ դիմադրութիւն փորձեցին, թէեւ ապարդիւն: Եւ այդ խիզախութեան օրինակը ալ կը վերապահուի Արշակ Տէր-Պօղոսեան ընտանիքին, ինչպէս բանի մը Արմենական տղոց, որոնք հետապնդուեցան մինչեւ Պարսկաստան, Ս. Բարբարոս դիմէոս առաքեալի վանքը, հոն ճահատակելու համար:

ՔԼԻՆԹՐԸՆ ԵՒ ՋԻՆԱԿԱՆ ՃԱՐՏԱՐԱՐՈՒԵՏՍԸ

Ամերիկայի նախագահական ընտրութիւնէն ի վեր, մեկնաբանութիւնները կը կեդրոնանան փոփոխութեան տրամադրութեան վրայ. «Նիւ Եորք Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուած մը այս տրամադրութեան լաւագոյն արտայայտիչը կը նկատէ նորընտիր նախագահը. Քլինթըն այն անձն է որ կրնայ վերջ տալ դիւանագիտական այն խաղերուն որոնք Ամերիկան առաջնորդեցին Միջին-Արեւելքի պատերազմի մը ու կրնան կրկին առաջնորդել: Ամէն օր լեռնակուտակ տեղեկութիւն կը հասնի Ուաչինկթըն, «խիստ զգանի» մակագրութեամբ. մեծ մասով անոնք ազգային ապահովութեան հետ ոչ մէկ կապ ունեցող բաներ են: Ծոցի պատերազմը տեղի կ'ունենա՞ր եթէ ամերիկացի ժողովուրդը ակիզբէն դիտնար թէ Սատամ Հիւսէյն Արեւմուտքէն զօրակցութիւն կը վայելէր: Ի՞նչ խմաստ ունի ամերիկեան հանրութենէն գաղտնի պահել բաներ որոնք ծանօթ են բարեկամ եւ թշնամիներու: Ի՞նչ արդարացում պիտի գտնուի օրինակ Իրանի եւ Սուրիոյ պարագային երբ անոնք զէնքի օժանդակութիւն կը ստանան արտասահմանէն: Ո՞վ նոր պատերազմէ մը առաջ պիտի արթընցնէ Ամերիկացին:

Նոր նախագահը կրնայ ընել ատիկա. կրնայ պահանջել որ արտգործէն պատասխան դտնուի հետեւեալ հարցումներուն.

- Ճի՞շդ է որ դասական ու կորիզային զէնքերու պատրաստութեան անհրաժեշտ արեւմտեան թեքնոլոժին լայնօրէն ներկայ է Իրանի մէջ, որպէս փոխադարձութիւն արտադրուած քարիւղին:

- Ամերիկացի պաչտօնատարները այն ատիճան մտահոդո՞ւած են որ ահազանդ կը հնչեցնեն արեւմտեան կառավարութիւններու մօտ:

- Եթէ այս երկու հարցումներուն պատասխանը հաստատական է, ինչո՞ւ Ուաչինկթըն եւս չի մտահոդուիր:

- Ի՞նչ տեղեկութիւն կայ մահմետական կրօնամոլներու տրուած իրանեան եւ ահաբեկիչներու տրուած սուրիական նեցուկներուն մասին:

- Եւ քանի որ Սուրիա եւ Իրան «ահաբեկիչ պետութիւններ»ու ամերիկեան ցանկին վրայ են, Միացեալ-Նահանգները ինքզինքը փճացնելու արարքի մը չի՞ձեռնարկեր պատերազմի կարողականութիւն ծախելով անոնց:

Նոր նախագահը կրնայ այս կամ նման հարցումներու պատասխան պահանջել ու լոյսին բանալ ամերիկեան դիւանագիտութեան մղձաւած ծածկարաններըը; Պէտք է նաեւ Քոնկրէսին հետ օրինական հաստատ հիմերու վրայ վերադէ զինքըրու վաճառքի հարցերը, յատկապէս Միջին-Արեւելքի ահաբեկիչ բռնատիրութիւններուն:

Դժուարին քննութիւն մը պիտի ըլլայ ասիկա նախագահի մը համար որ ընտրուած է դործի կարելիութեան ու անհատական բարդաւաճում խոստանալով: Ան պիտի ենթարկուի զէնքի ճարտարարուեստին մեծամեծներուն, անոնց լոպինըրուն, այդ բնակերութիւններու սկնռիքաներուն եւ աչխատողներուն ճնշումներուն որպէսզի եւ կենայ դործի ձեռնարկելէ այս մարդին մէջ:

Քլինթընի յաջողութիւնը կախում պիտի ունենայ իր համոդումներէն ու զէնքի ճարտարարուեստը խաղաղութեան չրջանի ճարտարարուեստի մը վերածելու կարողութենէն. Քոնկրէսին երկու ժողովներն ալ ունին անդամներ որոնք պայքար մղած են որպէսզի կարուկ օրէնսդրութեամբ մը արգիլուի ահաբեկիչ պետութիւններու կատարուած զինամթերքի եւ զինական թէքնիքի վաճառքը: Անոնք պատրաստ են իրեն օգնելու:

ՔԱՂՀԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

HISTOIRE D'UN «AKHPAR»
ALBERT ANDONIAN
Ed. Burean Dendy, 1992.

***

L'ARMENIE ETERNELLE
— Poésie —
Recueil intégralement traduit par ALBERT ANDONIAN
Ed. Burean Dendy, 1992.

«ՅՈՅՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ»ի շահեկան հանդիսութիւնը

Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 16, ժամը 17·30-ին Փարիզի Փալէ տէ Քոնկրէյին մէջ ֆրանսացի եւ հայ լրագրողներու ներկայութեան տեղի ունեցաւ լրատուութեան երեկոյթ մը հետեւեալ նշանախօսքով·

Պատրաստենք ապագայ մը Հայաստանի տղոց

Վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեանն է նախագահը «Ցոյս Հայաստանի» կազմակերպութեան որ ներկայացուց այս դրօժողութիւնը, իր կողքին ունենալով զեբրաման Ժան - Մարք Պարը եւ բեմադիր՝ Ֆիլիփ - Վարդան Ղազարեանը:

Հաւարակութիւնը բաղկացած լրագրողներէ եւ մարդասիրական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներէ, կրցաւ ունկնդրել բացատրութիւնները եւ դիտել այս առթիւ պատրաստուած ֆլիփ վիտէոն եւ տօֆիւմանիքէրը:

Այս բոլորէն վերջ հարցումներ ուղղուեցան, որոնց տրուեցան գոհացուցիչ պատասխաններ:

Ցոյս յաջորդաբար խօսելու հրաւիրուեցան Պր· Վահան Փափազեան՝ Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ Ֆրանսայի մէջ, վերապատուելի Մովսէս Ձանղազեան (տնօրէն Հայ Աւետարանական ընկերակցութեան - Ամերիկա), վերապատուելի Փիլպէր Լեւոնեան նախագահ Ֆրանսայի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան եւ Պր· Թիչօ որ կը ներկայացնէր Պր· Անորէ Սանթինին՝ քաղաքապետ Իսի լէ Մուլինոյի, ինչպէս նաեւ Տաւիտ Վիսքէր, տնօրէն Սէկ հաստատութեան որ հայ որբերը ընտանիքներու մօտ զետեղելով կը պրպտի:

***

«Ցոյս Հայաստանի Համար» ընկերակցութիւնը ծնած է 1988-ի երկրաշարժէն ետք: Այսօր կը ձեռնարկէ գործողութեան մը, ուշադրութիւն հրաւիրելու համար դէպի հայ մանուկները որոնք ծարաւն ունին ապրելու եւ ուսանելու:

Աննախընթաց՝ իր գործածած միջոցներու ինքնատպութեամբ, այս արշաւը կը տարուի վիտէօ քլիփի մը, լայնածաւալ դրամագլուխներու, երեք տարբեր վաւերագրական ժապաւէնի մի միջոցաւ:

«Ցոյս Համարատանի Համար»ը դիտցաւ սկիզբէն փորձառու մարդոց հետ գործակցիլ. նպատակ ունեցաւ նիւթական օգնութեան հետ մանուկներուն մշակութային ծարաւն ալ գոհացնել ուժ տալով նաեւ անոնց հոգեւոր դաստիարակութեան:

Միջազգային կարծիքը գրաւելու միտումով Ցոյս Հայաստանին խօսեցաւ հայկական դարաւոր ու փառաւոր քաղաքակրթութեան մասին, իր նպատակին մէջ յաջողելու համար Ընկերակցութիւնը մըտածեց վիտէօ քլիփի մասին որուն նկարները Հայաստանի մէջ քաշուած են այս տարեվերջին: Այս գործին յաջողութեան մէջ մեծ դեր ունեցաւ ժան - Մարք Պար: Այս վիտէօ քլիփին սիրումով պիտի ծանուցուի Ֆրանսայի բոլոր մեծ քաղաքներուն մէջ:

***

Դժուար է անտարբեր մնալ այս տպաւորիչ նկարներուն ի տես, երախաներուն սուր նայուածքներով: Երկու վայրկեան 40 տեւողութեամբ քլիփը մեզի կը փոխանցէ յուզումը երախաներուն որոնց կեանքը չինայեց:

Վաւերագրական ժապաւէնը կը տեւէ 21 վայրկեան. կը բացատրէ աւելի մանրամասնօրէն տղոց կացութիւնը Հայաստանի մէջ. եթէ նոյնիսկ ուտելիք չունին, անոնք զպրոց կ'երթան եւ կ'արտայայտուին. վախ չունին խօսելէ. զալով չափահասներուն կը հաստատեն, կը յուսան եւ սրտաբաց կը խօսին:

Ֆիլիփ Ղազարեան նախընտրած է մտերիմ խօսակցութիւնը: Այս վկայութիւնները ցոյց կուտան նաեւ առօրեայ կեանքն առնուած դէպքեր, անճաշ նկարներ եւ դիմանկարներ:

Աւելի զարկ տալու համար այս դրօժողութեան, «Ցոյս Համահայանի Համար»ը միաժամանակ պիտի ձեռնարկէ որմազդերու ծաւալուն արշաւի մը: Համարձն աւելի զովազդներ պիտի զետեղուին Փարիզի, Վալանսի եւ Մարսէյլի մէջ:

«Ցոյս Հայաստանի Համար» ոչ կառավարական ընկերակցութիւնը սկսաւ գործել Ապրիլ 1989-ին, նախագահութեամբ՝ վերապատուելի Ռընէ Լեւոնեանի որ միաժամանակ փոխ նախագահն է U·O·U - Արմէնի»ի· Հայաստանի մէջ ունի ներկայացուցչութիւն մը որ մեծ վարկ մը վայելէ, նաեւ մեծ վստահութիւն որ կը պարտի հոն գործող անձերուն նուիրումին: Տանեհինդ հոգի կ'աշխատին Երեւանի եւ Գիւմրիի մէջ:

***

ԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐ

Երկու չարժական քլինիքներու հաստատումը Գիւմրի, Գորիս:

Ատամնաբուժարանի մը հաստատումը Երեւան (չինութեան մէջ) ղրկուած է գործիք մը աղիւսներու պատրաստութեան համար Հայաստանի հողով:

Ուժանիւթի արտադրութեան համար Արագածի լանջին հաստատուած են թիւրպիններ էլեկտրականութիւն տալու համար աղէտեալ գօտիներուն եւ ջրհանդործիքներ գիւղացիներուն համար:

Ղրկուած են երկու փուռեր հացի համար Երեւան եւ Գիւմրի որոնք առիթ կուտան երկու հացագործարաններու աշխատելուն, ապահովելով հազարաւորներու հացը:

Հայ Աւետարանական Եկեղեցիին (Գիւմրի) ղրկուած են սուրբ գրական դիրքեր:

165 մանուկներ 1992 Յունուարէն ի վեր

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՑԿԱԿԱՆ ԿԱՃԱՌԻՆ ՎԱՐԶԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ԻՏԱԼԻԱ· – (Վենետիկ)· – Մխիթարեան Միաբանութեան Առաջնորդ եւ Մխիթարեան Հայկական Կաճառի նախագահ Հայր Ներսէս Վարդապետ Տէր – Ներսէսեանի Արքեպիսկոպոսական ատենաձանի բարձրացումով՝ անմիջական բաց մը կը ստեղծուէր Մխիթարեան Ակադեմիայի չարքերէն ներս:

Կազմակերպչական եւ վերաչխատժացումի հեռանկարներէ զուգանակուած, Նոյեմբեր 10, 1992-ին, Մխիթարեան Մայրավանքին մէջ տեղի ունեցաւ կաճառական պաշտօնական կարեւոր նիստ մը, որու ընթացքին քննարկուեցան Մխիթարեան գիտական գործունէութեան հայող կենսական հարցեր, անցեալով իսկոյն հինգ հոգիներէ բաղկացած Վարչական Մարմնի մը ընտրութեան:

Պատասխանատու – վարիչ ընտրուեցաւ Հայր Տաճատ Եարտըմեան: Քարտուղարութիւնը յանձնուեցաւ Հայր Ռափայէլ Անտոնեանի, իսկ Խորհրդականները ընտրուեցան Հայր Գրիգոր Միքայէլեան, Հայր Վահան Օհանեան եւ Հայր Սամուէլ Պաղտասարեան:

Հայր Եարտըմեան, այս նոր պաշտօնին առընթեր, է նաեւ գործադիր վարիչը Լոս – Անճելըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկին եւ վարիչ – տնօրէնը Լոս – Անճելըսի Մխիթարեան Հայագիտական դասընթացքներուն գրական ու

խնամակալներ ունին Ֆրանսայի ընտանիքներու մօտ, մինչեւ Մնունդ 500 մանուկներ եւս պիտի ունենան իրենց խնամակալները:

Տեւական նիւթական օգնութիւն կը կատարուի աղէտեալ ընտանիքներուն:

«Ցոյս Հայաստանի Համար»ի վարչական խորհուրդը կազմուած է տասնեւհինգ անձերէ:

Վարչութեան անդամները Ֆրանսայի զանազան վայրերէն են· Գրասենեակը հինգ անձերով կ'ապահովէ գործունէութիւնը·

Նախագահ՝ Ռընէ Լեւոնեան
Փոխ - նախագահ՝ Փիլպէր Լեւոնեան, վերապատուելի (Վալանս)
Քարտուղար՝ Սերժ Քիւրքճեան, թեքնիքիչէն (Մարսէյլ)
Գանձապահ՝ Ֆիլիփ Նիքօլաս, գործատէր (Լիոն)
Օգնական գանձապահ՝ Պօղոս Հալաճեան փրոֆ· (Վիլէօրպան)

Հասցէ· –
37, rue Faillebin, 69100 Villeurbanne
C.C.P. Lyon 6-40 U

հայագիտական ազատագրման ներս՝ յատկապէս հրատարակած է ան տասնեւվեց գործեր:

Հայր Անտոնեան, որ երկար տարիներ՝ իբր փոխ – տնօրէն կամ տնօրէն ծառայած է Մխիթարեան կրթական գործունէութեան ծիրէն ներս, ոգեպնդուած է ներկայիս՝ հրատարակութեան յանձնելու իր իմացական աշխատանքներուն հարուստ արդիւնքը:

Հայր Մխքայէլեան, տարիներէ ի վեր, նուիրուած է հայ կրօնական գրականութեան արեւմտահայ աշխարհաբարի թարգմանութեան: Շուտով մամուլին կը յանձնուի անոր ութհատորեակ աշխատանքներուն արդիւնքն ալ:

Հայր Օհանեան, չարունակելով Մխիթարեաններու դարաւոր աւանդը, նուիրուած է բառարանային մեղուական աշխատանքի: Մամուլի տակ է արդէն երկար տարիներու իր զննատեսի վաստակը՝ ժամանակակից պահանջները գոհացնող խառներէն – հայերէն եւ հայերէն – խառներէն ընդարձակ բառարանները:

Իսկ Հայր Պաղտասարեան, յարաբերաբար ամէնէն երիտասարդը, խոստումնալից աբեղայ մըն է՝ որուն նախասիրութիւնը եւ աշխատանքները առաւելաբար ուղղուած են դէպի ժամանակակից գրականութիւնը:

Անցուդարձ, մամուլի էջերը թոյլատու չեն հանդամանօրէն անդրադառնալու Մխիթարեաններու Հայկական Ակադեմիայի ուսումնագիտական անթուելի նուաճումներու մասին: Գիտական աշխարհը գիտակ է այդ բեղուն էջին ու կարեւոր դերին:

Կը յուշենք պատմական այն նշանակալից դէպքը միայն, որ Նախիջեւան Ա· Պոնտափարթ, ծանօթանալով ու զնահատելով 1700-ական թուականներէն մինչեւ իր օրերուն միջեւ սեղմուած՝ Վենետիկի Մխիթարեաններուն իմացական աշխատանքը եւ գործունէութիւնը, ինչպէս նաեւ անոնց հայագիտական եւ արեւելագիտական հսկայ աշխատանքներուն բացատրիկ երեւոյթը, 1810-ին, կայսերական յատուկ հրամանագիրով մը, Վենետիկի Մխիթարեան Մայրավանքը նկատած է իբր «Ակադեմական Հաստատութիւն»· եւ ճիշդ այդ վարկին ու տիտղոսին չնորհիւ, Նափոլէոնի կայսերական այդ հրովարտակով անհպելի հռչակ ունած է անիկա ու զերծ մնացած՝ անոր աշխարհակալ ախորժակին՝ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի վանքերու ընդհանուր օրհնքէն: Անկէ եւք, բոլոր պաշտօնական թուղթերու եւ գիտական յարաբերութիւններու մէջ՝ Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութիւնը կոչուած է մերթ «Ակադեմական Հաստատութիւն», մերթ «Գիտական Կաճառ» կամ «Ակադեմիա (Ձեմարան) Հայկական Ուսումներու» Academia Armena Sancti Lazzari):

Վենետիկի Հայկական Կաճառի Վարչական Մարմնի ընտրութեամբ՝ նոր ու կարեւոր էջ մը եւս կը բացուի Մխիթարեան գիտական գործունէութեան դարաւոր տարեգրութիւններուն մէջ:

ԿԹԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Պերճ, տարուած խօսքէն ու երեւակայութենէն, չվիտցաւ ուր հասեր էր: Լռեց, գննեց հօրը աչքերը: Անյատակ տխրութիւն մը տեսաւ հոն: Սպասեց որ բան մը ըսէ ան, բնական իր ձայնով խօսք մը՝ որ կապը վերահաստատուէր իրենց միջեւ:

- Այո զաւակներդ ուրկէ՞ կը հանես կոր, պերճէ՞ն չենէ մը խելքէդ, հէ՞:

Հանդարտ, բայց զսպուած չզայնութեամբ ըսուած հարցումը հանդարտեցուց պինք: Կրնային դեռ բառերու եւ լուռ հակացողութիւններու կապը պահել եւ հայրը իր ճշմարտութենէն կը խօսէր, սխալ մխալ՝ բայց իր իրաւութեան մէջն էր: Ուժով մէկը եղած էր տարիները առաջ, բեմերէ ճառ խօսած, ամբոխներ խանդավառած, պոռացած, Ընդհանուր ժողովներու եղեր էր, ցոյցերու էն առջեւէն քալեր էր:

Կարծր արտայայտութիւն մը եկեր էր դէմքին վրայ, բարկութեան առաջին նշանը՝ որուն վարժուեր էր ինք, այսքան տարի: Սուր, փխրուն, կոշտ, չատ արագ զայրոյթի զացող բարկութիւն մը՝ որ հօրը համար ուժի վկայութիւն էր սակայն ինք գիտէր որ տիկա ուրիշ բան էր: Անոր ուժը ուրիշ տեղ էր:

Հիմա ձայնը բարձրացած, նայուածքը խիստ՝ հայրը խօսեցաւ:

– Թուրքը չես ճանչնար դուն, դուք բոլոր համալսարանականներդ: Ես մորթիս վրայ զգացեր եմ անոր ինչ ըլլալը, մորթիս վրայ, կը հասկնա՞ս: Թուրքը ուրիշ է, ուրիշ, ոեւէ մէկ ազգի չի նմանիր: Աս սեւերը, լաթինոները անոնց քով հրեշտակ են, հրեշտակ:

Պերճ չպատասխանեց, բայց գոհ էր հօր ջիղ ցոյց տալէն:

– Ալ մի խօսիր ինծի Թուրքին մասին: Զորս հօրեղբայր վրայ տուած եմ այդ գազաններուն երեսէն, երեք անգամ գաղթականութեան ելած եմ ... ալ չխօսիս ինծի Թուրքին մասին:

Ոտքի ելաւ: Կարճ ու քիչ մը լայնկեկ՝ անոր մարմինը անչարժացաւ, անորոշ ու պիրկ: Լռութիւնը կը չարունակուէր:

– Է, լաւ ի վերջոյ, ես երթամ, դուն ալ դասերդ ըրէ:

– Նստէ նստէ պապա, ես ալ քիչ եմք պիտի պառկիմ ... քիչ մը խօսինք, նստէ:

Արմենակ չհաւատաց ականջներուն: Առաջին անգամն էր որ հայրը տղայ զիրար կը փնտռէին: Ուրախութիւն մը յանկարծ խառնուեր էր բարկութեան եւ անճկուն ու վարանոտ՝ ոտքի մնաց:

– Հօրարը կը յիշե՞ս:

– Շատ տարուտամօրէն, լռաւ Պերճ:

– Իր առենին, Դամասկոսի մէջ հերոսային գործ ըրած է, Ֆրանսական մանտային ժամանակ, կամաւոր եղած է:

– Հա, պատմեր ես ինծի տիկա:

– Պատմե՞ր եմ ինչպէս միս մինակը չորս հատ չէրքէզ ասպազակ սպաննած է, Լէժիոն Էթրանժէրին մէջ մտեր էր ան ժամանակ, բայց ատոր վրայ ձգած փախած է Դամասկոսէն Գամիլլի յետոյ անցած է Իրաք, վերջը Մուսուլէն փախած գացած է, լեռներէն խենթի պէս փախըտտական, չունչը առած է Պարսկաստան կարծեմ Սիւլէյմանիէ մնացած է քիւրտերուն մէջ, ամա վերջը իրեն մարդիկը պինք զաղտնի ղրկած են Մարսէյլ ... Ֆրանսացի կնիկ մը առած է բայց յետոյ ան ալ ելած մատնած է պինքը բանակին ու հինգ տարի ծակը խոթած են ... ամմա մարդ է հա աղբարս ...:

– Այո, այո ...

Արմենակ լռեց երկվայրկեան մը: Անցնելու վրայ էր բարկութիւնը: Անզգա – լաբար նստեր էր: Հիմա աւելի մեղմ՝ աւելցուց:

– Օտար կնիկ առնես նէ իշտէ ատանկ կ'ըլլայ:

– Ի՞նչպէս կ'ըլլայ:

– Իշտէ ատանկ, քեզի կը մատնեն:

Պերճ խնդաց բայց չէր ուզեր վէճի բռնուիլ: Զպատասխանեց: Պահը դէպի մտերմութիւն կ'երթար, ջիղերը անպիրկ, հայր ու տղայ իրարու դիմաց յանկարծակիի եկած, քիչ մը բացուած իրարու ...:

– Պատրա՞ստ ես քննութեան:

– Հա, հարկաւ,

Ուրախ էր ձայնին չեչտը, ձեռքով անորոշ չարժում մը ըրաւ օդին մէջ, զոցեց առջեւի գիրքը, աթոռը հօրը կողմը դարձուց:

– Դուն ալ ժամանակին գործեր տեսեր ես, կոմիտէ եղած ատենդ, անանկ չէ՞:

– Հա, բայց աղբարս, ան ուրիշ մարդ էր ... երթաս նէ պիտի սիրես թիվը, ես գիտեմ:

Պերճ վեր նայեցաւ – լա՞ր՝ թէ սպասէր տակաւին ...:

– Բայց այդ մէկ սխալը ամբողջ կեանքը հարամ ըրաւ:

– Ո՞ր սխալը:

– Օտար կինը, այդ ճէննէպկէթ Մոնիքը:

– Օտար կինը ... աղէտ չէ անպայման, պապա: Կախում ունի կնիկէն, կախում ունի անկողնի կեանքէն, ինչ գիտնամ, հազար ու մէկ բանէ: Օտարը բռներ կ'երթաս: Հապա նեկարագի՞րը, հապա ուսո՞մը, ընտանի՞քը ... ասոնք պզտիկ բաներ չեն:

Արմենակ կը լռէր տակաւին: Առաջին անգամը չէր որ իր տղուն հետ ասանկ նիւթերու մասին կը խօսէր, միշտ քիչ մը զգոյշ՝ դիտնալով իր զաղափարներուն քիչ մը հնութիւնը:

(Շար· 3)

(Շար. Ա. էջէն)

հետ կռիւի ընթացքին։ Կառավարութիւնը արգիլեց նոր — նոյնիսկ «Ազգային-պաշտ ճակատ» կազմակերպութիւնը։

«Ֆիկարո»ի նամականիի բաժնին մէջ (Նոյեմբեր 30) լոյս տեսած է Ամման Ներսէսեանի նամակէն հատուած մը, ուր նամակագիրը կ'ըսէ. — «Նոյեմբեր 19-ի «Ֆիկարո»ի մէջ, Փիէր Ռուսըլէն կը գրէ բացէ ի բաց թէ «Իսրայէլ պէնք կը հայթայթէ մահմետական Ազրբէյճանի հաւատարակչութիւն ընելու համար Հայերու հետ»։ Փարիզի Իսրայէլի դեսպանատունը վճռապէս հերքեց թէ Իսրայէլ պէնք կը հայթայթէ Հայերու դէմ»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶՈՒԹԻՒՆ

ԱՐԹԻՒՐ ՄԱՂԱՔԵԱՆ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾՕՆ

Անցեալ չաբաթ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի մարմնամարզութեան (ժիմնաստիք) դաշնակցութեան նոր նախագահի ընտրութիւնը։ Ժողովին ընթացքին, Արթիւր Մաղաքեան ունեցած է, անգամ մը եւս, աչքառու դեր մը, թիկունք կանգնելով երիտասարդ թեկնածուի մը, Ժաք Ռէյի՝ որ ընտրուած է։

Մեծ է Արթիւր Մաղաքեանի վարկը Ֆրանսայի մարմնամարզութեան մէջ։ «Լ'Էֆիփ» օրաթերթը կը յիշէ որ ան տէրն է «համաչխարհային» մրցանիշի մը։ Մաղաքեան եղած է 23 տարիներ չարունակ, երկրին մարմնամարզութեան տնօրէնը։ Անօրինակ երկարակեցութիւն մը այդպէսի պատասխանատու պաշտօնի մը մէջ։ Հայն էր որ կ'որոշէր Ֆրանսայի Ազգային խումբին կազմը։ Տարիքի բերմամբ եւ բաւական յոգնած հանգստեան կոչուած էր, առանց սակայն բոլորովին հեռանալու մարմնամարզական շրջանակներէն։

Ինականերար Պր. Մաղաքեան կը չարունակէ մաս կազմել վարչութեան եւ պիտի նշանակուի, հաւանաբար, առաջին փոխ — նախագահ Դեկտեմբեր 3-ին համար նախատեսուած դաշնակցութեան ժողովին ընթացքին։

***

Արթիւր Մաղաքեան ծնած է Վիէն, 1925 Նոյեմբեր 11-ին։ Եղած է մարմնամարզութեան Ֆրանսայի ժիւնիոր ախոյեան երբ Ռոման քաղաքի ակումբին մէջն էր։ Հրաւիրուած է երկու անգամներ մաս կազմելու երկրին չափահասներու ներկայացուցչական խումբին, իր մարզիկի պործօն ասպարէզին ընթացքին։

Աշխատած է իբրեւ մարզիչ Ֆրանսայի հարաւային շրջանին մէջ։ 1963-ին նշանակուած է պետութեան կողմէ Ֆրանսայի մարմնամարզութեան մարզիչ-անօրէն։ Այդ պատահած է՝ երբ Որհըրդային Միութիւն իր կատարած միամսեայ ուսումնասիրական ճամբորդութենէն վերադարձին, ներկայացուցած է մանրամասն տեղեկագիր մը եւ ծրագիրներ Ֆրանսայի մէջ մարմնամարզութեան զարգացման համար։

Այդ ճամբորդութեան ընթացքին, եղած է նաեւ բնականաբար Հայաստան, ծանօթացած է Ողիմպիականներու ախոյեաններ՝ Հրանդ Շահինեանի եւ Ալպէր Ազատեանի հետ եւ իր կեցութեան տասը օրերուն, տեղեկացած է Հայաստանի մարզական կազմակերպութիւններուն, մանաւանդ Շահինեանի դեկավարած Երեւանի մարմնամարզութեան դպրոցին։ Ներշնչուած է իր տեսածներէն, խմբագրելու համար իր տեղեկագիրը։

Վ. Ս.

ՓՈՒԹՊՈԼ

Շաբաթ օր, Անթալիի մէջ, Վալանս 1-ի դէմ 4 կէտով պարտուեցաւ տեղւոյն խումբը, որ տակաւ խումբ մըն է եւ կ'ակնկալուէր գոնէ հաւասար արդիւնք մը։ Այժմ Վալանս 9-րդ է, 17 կէտով եւ դասաւորման գլուխն ալ Մարթիկ 22 կէտով Սրտանի առջեւ անցաւ (նոյնքան կէտով)։

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՇԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՍԻ. — Ցարութիւն Շերմանեան 500 ֆրանք ի պնահատութիւն Վ. Օշականի վաւերական յօդուածին։

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES
organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— le Vendredi 4 Décembre à 20h30
Les Arméniens dans l'Empire ottoman
— le Vendredi 11 Décembre à 20h30
Krikor Zohrab, l'homme politique
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian; deux musiciens en leur temps.
Vente sur place des livres de l'auteur à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6

ՍԷՆ — Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս — Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ներկայիս կը տեղեկացնէ իր Թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, Ս. Թադէոս — Բարթողիմէոս Առաքելոց տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան — Ուխտի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց։

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-ին։

Պատարագ ժամը 10-ին։

Քարոզ ժամը 11-ին։

Հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին։

Մասնաւորաբար բոլոր անոնց համար, որոնք ծառայեցին Եկեղեցւոյս պայծառութեան համար։

Մատաղօրհնութիւն ժամը 12-ին։

Կրօնական հանդիսութեանց պիտի յաջորդէ ճաշ ի պատիւ Տարօն Եպիսկոպոսի եւ մեր յարգելի հիւրերուն եւ ժողովուրդին։

Սանթրը Սօսիալ — Լա Մարթինը, Փալանք, ՍԷՆ - Թ'Անթուան, 13015 Մարսէյլ։

Ձաշերը պատրաստուած են Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց կողմէ։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյս երգչախումբը։

Այդ՝ կը հրաւիրուի ՍԷՆ - Թ'Անթուանի եւ Շրջակայից մեր ժողովուրդը մասնակցելու այս արարողութեանց։

CANAL +

MAYRIG
d'HENRI VERNEUIL
1ère *diffusion* :

Mercredi 2 Décembre	21h
Dimanche 6 Décembre	8h45
Lundi 7 Décembre	15h45
Mercredi 9 Décembre	22h45
Samedi 12 Décembre	1h15
Mardi 15 Décembre	10h15

(2e partie en Janvier)

Chronique d'une famille d'immigrants arméniens d'après le best-seller autobiographique d'Henri Verneuil.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ՄԱՆԿԱՀԻՒՂ Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մանկահիւղի նորընծաիր վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թէյասեղանի չուրջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, կէսօրէ ետք ժամը 3-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

ՉԵՐ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱԲԱԹ 12 ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Grande Braderie de Noël

կազմակերպութեամբ՝ ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍ-ի

ի նպաստ ԶԱՆԳԵԶՈՒՐ-ի եւ ԱՐՑԱԽ-ի սահմանամերձ գիւղերուն

Մխիթարեան Վարժարան

26, rue Troyon, 92310 Sevres

— Stands — Animation — Vidéo — Vente aux Enchères — Buffet —

★ LYON — LYON ★

NOUVEL AN

FRANCE - KARABAGH
en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes
vous donne rendez-vous
Le 31 DECEMBRE
Le profit de cette soirée sera alloué aux besoins des Arméniens du Karabagh.
Passons cette nuit de nouvel an ensemble et solidaire
Prix d'entrée : 150 F.
Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 Villeurbanne
— *Parking assuré* —

★

EXPOSITION
— du 2 au 19 Décembre —

PAUL GANANTCHIAN

à la
GALERIE LES CENT
PEINTURES
et
pour vos cadeaux de fin d'année
PORCELAINES
peintes à la main
d'après des manuscrits arméniens
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30
ou sur rendez-vous
8, rue de Jouy, 75004 Paris, Tél. : 42 77 30 00

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir
de vous convier
à L'EXPOSITION DE PEINTURE
ET SCULPTURE
DE SEVAN
du 28 Novembre au 6 Décembre
Vernissage Samedi 28 Novembre
à 18 heures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

CHERCHE

Etudiants ou personnes disponibles pour traductions (Arménien - Français) et collaboration pour entretiens dans le cadre d'une étude, à Paris et à Lyon. Postes rémunérés.
Contacter la Maison de la Culture Arménienne de Décines au :
78. 49. 42. 97

SUPER LOTO

Organisé par
L'ECOLE ABOVIAN
Ecole de langue et culture arméniennes
le Dimanche 6 Décembre
à 15 heures précises
Dans la Salle A. Tcherpachian
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado, Marseille 8e
Premier lot: Un Magnetoscope
Et de très nombreux autres lots

Projection de film

«DE LA ZONE SINISTREE A L'AKHALKALAK, JUSQU'AU ZANGUEZOUR PUIS VERS LATCHINE ET A CHOUCHI, AOUT ET NOVEMBRE 1992»
Vendredi 4 Décembre au Yan's Club
5, ave. Reille, Paris 14e
19 h 30 : accueil
20 h 30 : le film
22 h : repas sur réservation
(Tél. Frédéric Nichanian 42 08 86 68 et Christine Papazian 47 36 40 78)
Soirée organisée par Coopération Arménie
50, rue Etienne Marcel 75002 Paris, Tél. : 42 36 06 79

ՀԱՅՐԱՍԻՐ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՅՐԱՍԻՐ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
MERCREDI
2 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17·942 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.942

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԾՐԱԳԻՐԸ

*Նախագահ Միթերան համաձայն իր առած յանձնառութեան, Նոյեմբեր 30-ին, ժողովներուն (Ազգային Ժողով եւ Ծերակոյտ) եւ Սահմանադրական Խորհուրդի նախագահներուն հաղորդեց Սահմանադրութեան բարեփոխման իր առաջարկները: Անհրաժեշտ էր նախագահի պաշտօնի ժամանակաշրջանի իր կարծիքը: Մինչ կը կարծուէր որ հինգ տարի պիտի ըլլայ, ինք կ'ըսէ վեց կամ աւելի: Նախագահը կը փափաքի ընդլայնել հանրավճիռներու (ռեֆերանտում) դաշտը, քանի իրեն համար անոնք կ'ապահովեն հանրային ապահովութիւնները: Բարձրագոյն Ատեանին համար, ինք կը խորհի որ ան պէտք է գործէ միայն բարձր դատաճանութեան ոլորտներու համար, գործուած Հանրապետութեան նախագահին կողմէ եւ հանրային ապահովութեան դէմ գործուած ոճիրներու նախարարներուն կողմէ: Միթերան կ'ուզէ փոխել 16-րդ յօդուածը, որ կը նախատեսէ արտակարգ իշխանութեանց կազմակերպումը ծանր տագնապի պարագային (օգտագործուած է մէկ անգամ, 1961-ին Ալժէրի փուչին առթիւ): Փոփոխութիւններ կը նախատեսէ նաեւ Խորհրդարանին եւ կառավարութեան միջեւ յարաբերութեանց մէջ: Դեռ կայ կարելիութիւնը քաղաքացիներուն համար Սահմանադրական Խորհուրդին դիմելու: Ըստ իրեն նաեւ պէտք է փոխուի դատաւորութեան Բարձրագոյն խորհուրդի կազմը, այնպէս պաշտօնակիցներու կողմէ ընտրուած դատաւորներու կողքին, պէտք է ըլլան անձեր նշանակուած՝ բարձր հեղինակութիւններու կողմէ (Հանրապետութեան, Ազգային Ժողովի, Ծերակոյտի նախագահներ): Դեկտեմբեր 7-ին, այս առաջարկները պիտի ենթարկուին «փոխադարձ նեղմիտ»ի մը, որ իր եզրակացութիւնները պէտք է յայտնէ մինչեւ փետրուար 15, որմէ եւ ծագած վիճաբանութիւններէն ետք, Հանրապետութեան նախագահը վերջնական բնոյթ կուտայ, եւ սահմանադրական ձեւաւորում առած կ'ըլլայ եւ կրնայ ներկայացուիլ Խորհրդարանին: Ընդդիմութիւնը խաղ մը եւս կը տեսնէ, ոմանք նոյնիսկ խեղկատակ առաջարկներ: Ամէնէն խօսուն եւ յստակ նշմարանը անկասկած Ֆէշանի ծաղրանկարն է, որ ամբողջ խմբագրական մը կ'արժէ եւ որ համն ալ կը կորնչցնէ եթէ թարգմանուի: Միթերան կ'ըսէ, ցոյց տալով սհմանադրութեան բարեփոխման իր թղթածրարը. --

«Quand c'est sans moi, je la critique. Quand c'est à moi, je la pratique. Pour après moi, je la trafique»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, երեսփոխաններու համագումարի բացման նախօրեակին (Նոյեմբեր 30), Սահմանադրական Ատեանը յայտարարելով թէ Խորհ· Միութեան համայնավար կուսակցութիւնը ոճրային կազմակերպութիւն մը չէ, մասամբ ժխտած կ'ըլլայ Ելցինը: Այս վճիռը տրուեցաւ հինգ ամսուան դատավարութեան մը աւարտին:

ՍԵՐՊԻՈՑ նախագահութեան համար, պաշնակցային վարչապետը՝ Միլան Փանիկ (ամերիկացի մեծահարուստ գործի մարդ) իր թեկնածութիւնը դրաւ, ասպարէզ կարգալով հրաժարեալ նախագահ՝ Միլոսեւիքի: Ընտրութիւնը նախատեսուած է Դեկտեմբեր 20-ին:

ՓԱՐԻԶԻՆ Ռուասիի օդակայանը գացող հանրակառքի նոր դիծ մը հաստատուեցաւ Դեկտեմբեր 1-էն, որ 45 վայրկեանէն պէտք է ապահովէ երթեւեկը: Կը մեկնի Օփերայէն (ռիւ Սէրիպ) եւ ոչ մէկ տեղ կը կենայ: Կը մեկնի ամէն քառորդ ժամ, ժամը 5·45-էն 23:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՑՈՒՐՏԸ ԵՒ ՎԱՌԵԼԱՆԻԹԻ ՉԳՈՑՈՒԹԻՒՆԸ ԾԱՆՐ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐ ՈՒՆԻՆ

Կանխահաս ձմեռը ալ աւելի ծանր կացութեան կը մատնէ Հայաստանի ժողովուրդը, որ բացառիկ չարքաշութեամբ կը տանի ամէն բան, երբ ոչ մէկ ղրկանքէ կը խնայուի:

Անցեալ Շորեքշաբթի (Նոյեմբեր 25) անակնկալ սաստիկ ձիւնէն ետք, կրկին ձիւնած է Շաբաթ եւ Կիրակի (Նոյեմբեր 28 / 29) եւ Երեքշաբթի օր (Դեկտ· 1) ձիւնը նստած էր եւ Երեւանի մէջ 0-էն վար հինգ աստիճան էր, կարելի է երեւակայել թէ ինչ է Գիւմրիի եւ այլ հիւսիսային շրջաններու կացութիւնը:

Վառելանիւթ չկայ եւ անոր չգոյութիւնը կ'ազդէ նաեւ հացի պատրաստութեան վրայ եւ կրկին հացի տագնապ սկսած է: Շենք կրկներ այլ ղրկանքներ ինչպէս էլեկտրական հոսանքը կամ կազը, մանաւանդ երբ կրկնելն ալ որեւէ օգուտ չունի, քանի այս առընչութեամբ Սփիւռքի Հայն ալ ոչինչ կրնայ ընել, բացի իր անշօր կատարելութիւնն առնել ու նստիլ, մեղաւորի դգացումով:

Այսօր Հայաստան 6,4 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը մտնէ, 4,4-ը կը տրուի ուժանիւթ արտադրող կայաններու, ինչպէս՝ 1,3 միլիոն խոր·ը Ջերմակայանին: Աղէտի գօտին կ'օգտագործէ մօտ 1 միլիոն խորանարդ մեթր: Երեւան կը մտնէ ընդհ· հաշուով 2,4 միլիոն խոր· մեթր ուրու 120·000 խոր· մեթր կը տրուի լամպերի գործառոյն: Բնակչութեան կենսական կարիքներուն համար կը տրամադրուի մօտ 1 միլիոն խորանարդ մեթր, բայց, որովհետեւ կապի ճնշումը չատցած է, որոշ շրջաններ բացարձակապէս կազ չունին, քանի չի հասնիր:

Ցուրտին հետեւանքով, Երկուշաբթի առաւու, Նոյեմբեր 30-ին Խորհրդարանի նիստն ալ վերածուած է խորհրդակցական հանդիպումի, չատ փոքր ըլլալով ներկայ եղեսփոխաններու թիւը: Երթեւեկի դժուարութիւնը, չըսելու համար անկարելիութիւնը, թոյլ չտալով որ եղեսփոխաններ գան, մնաց որ ցուրտն ալ իր դերն ունի:

***

Ախուրեան բացումը կատարուած է այն դրութեան որ թոյլ կուտայ Թուրքիայէն հասնող կառախումբերուն դիծ փոխել Հայաստան մտնելու համար, քանի եւրոպական դիծերը նեղ են, մինչ՝ լայն են Հայաստան:

***

Ռադմական գետնի վրայ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէ: Լաչինի հիւսիսային շրջանը հայկական ուժերը կրցած են բարձունք մը գրաւել: Հոս հոն կան դեռ զնդակոծումներ:

***

Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարութեան կողմէ Արցախ ղրկուած բեռնակառքերը տեղւոյն հիւանդանոցներուն կրցած են հասնել մարդասիրական օգնութեամբ ստացուած անհրամթերք, դեղօրայք, Ջուլեկերիայէն բժշկական գործիքներ, այլ սարքաւորումներ: Վերջին օրերուն Արցախ մեկնած են 10 բժիշկներ: Ստացուած անունդը 3 ամսուան համար է 650 վիրաւորներու հաշուով:

***

Հանրապետութեան վիճակագրական վարչութեան տուեալներուն համաձայն այս տարուան Սեպտեմբեր 1-էն Հոկտեմբեր 1 երկարող ժամանակամիջոցին Հայաստանի պետական պիւտճէին բացը աւելցած է 920,2 միլիոն ռուբլիով, հասնելով՝ 2034 միլիոն ռուբլիի: Ասոր գլխաւոր պատճառն է գիներու յարատեւ յաւելումը:

***

Մեծն -- Բրիտանիոյ Արտաքին Նախարարը Տըկլաս Հըրկ Լոնտոնի Հայաստանի գործավար Արմէն Սարգսեանին Նոյեմբեր 18 թուակիր նամակով մը տեղեկացուցած է որ բրիտանական կառավարութիւնը 250 հազար սթերլինկ կը տրամադրէ միջազգային Կարմիր Խաչին, Լեռնային Ղարաբաղ անոր կատարելիք մարդասիրական օգնութեան նպաստելու համար: Այս օգնութեան ուղղութեամբ Կարմիր Խաչի մշակած 8-ամսեայ ծրագիրը կ'իրագործուի Լաչինի անցքով եւ որու նպատակն է ամիսը 5000 հոգի հագուստով, սննդամթերքով եւ վերմակով ապահովել:

***

Հայաստանի նուազագոյն աշխատավարձը 1200 ռուբլի ճշդուած է, սակայն իւրաքանչիւր բնակիչի կենսական ապահովութեան համար անհրաժեշտ է նուազագոյն 4140 ռուբլի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՆՉՈ՞Ւ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ ԿՈՒՏԱՑ ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ

«Միլլիյէթ»ի Նոյեմբեր 29-ի թիւին մէջ Թահա Աքեօլ «Կիպրոս եւ Ադրբեջան» խորագրուած գրութեան երկրորդ մասին մէջ կ'անդրադառնայ այն հակադրութեան որ ստեղծուած է Բաքուի եւ Անգարայի միջեւ, Հայաստանի էլեկտրականութիւն տալու Թրքական որոշումին պատճառով:

Թուրք Արտաքին նախարարը երկու դիմաւոր պատճառաբանութեամբ կը բացատրէ Ադրբեջանի Անգարայի դեսպանին թէ ինչո՛ւ Թուրքիա ընդունած է Հայաստանի էլեկտրական հոսանք տալու կարգադրութիւնը: Ան կ'ըսէ թէ առաջին նպատակը Տէր -- Պետրոսեանի իշխանութիւնը զօրացնել է ծայրայեղական Դաշնակցականներու դէմ: Երկրորդը կ'անդրադառնայ Հայաստան -- Ադրբեջան յարաբերութիւններուն. Թուրքիա տնտեսական այս կարդի կապերով հետամուտ է Հայաստանի վրայ իր ազդեցութեան զօտին ընդլայնելու եւ այս ձեւով օգնական ըլլալու Ադրբեջանին:

Բաքուի դեսպանը վստահ է իրենց «Թուրք եղբայրներ»ուն բարի նպատակներէն, սակայն Թերահաւատութիւն կը յայտնէ Հայերու մասին. «Թուրքիոյ բարի նպատակը որուն մասին կասկած չունինք, պիտի ազդէ՞ Հայերուն. մենք երկար տարիներ իրենց ուժանիւթ տուինք, շատ բան գործեցինք, սակայն այսօր կը յարձակին մեր վրայ...»: Դեսպանը կ'աւելցնէ թէ ներկայի պայմաններուն մէջ երբ ադրբեջանցի ժողովուրդը ամէն օր զոհ կուտայ հայկական յարձակումներուն, *դժուար պիտի ըլլայ էլեկտրականութեան վաճառքը բացատրել անոր:*

Թուրքիոյ Ուժանիւթի նախարարն ալ լրագրողին կը յայտնէ թէ համաձայնագրին ստորագրութեան պահուն Հայ նախարարին ըսուած է. -- «Թուրքիա բարեկամեցողութեան ֆայլ մը առաւ. աւելի ալ կրնանք ընել, սակայն հրաժարեցէ՛ք Ադրբեջանի յարձակելէ, Ղարաբաղի հարցով իրենց հետ բանակցութեան սեղանը եւստեցէք»:

***

Հայկական դիմադրականութիւնն, նկատի առնուելիքը բաւու -- Անգարա բախումը չէ անշուշտ, որ կրնայ նաեւ բեմադրութեան մէկ արարը ըլլալ, չեռելու համար Թուրքիոյ կողմէ առնուած քայլին դինը: Ինչ որ այս հարցին ծանրութեան կեդրոնը կը կազմէ, որուեղիք էլեկտրականութիւնն ալ չէ այնքան, որքան՝ անով Հայաստանի վրայ իր ազդեցութեան զօտին ընդլայնելու Թուրքիոյ ծրագիրը. բան մը, որուն համար սակայն, առարկայական մօտեցումով, կարելի չէ ամբաստանել զայն. ո՞ր պետութիւնը պիտի չմեկնէր ամէն բանէ առաջ իր չահերը հետապնդելու մտահոգութենէն:

Դժուար բացատրելի մե՛ր բժիշկը կը կեդրոնանայ Թուրքիոյ այս աւելքը տալու երեւոյթին վրայ, ինչ որ նախընթաց մըն ալ ունեցաւ ցորենի հարցով: Ըսուեցաւ, դրուեցաւ որ երբ կար հացահատիկի մասին Թեհրանի համաձայնութիւնը, դիմում կատարուած էր Թուրքիոյ որ աւելքը չփախցուց բնականաբար, սովահար Հայաստանին ցոյց տալու բարիդրացիական իր տրամադրութիւնը, հոգ չէ թէ կարելի առաւելագոյն դանդաղումով. ու այդ ընթացքին, արդէն հազար նեղութեամբ չարչրկուած ժողովուրդը զրպարտէն, ժամանակէն, չիղերէն, առողջութենէն յաւելեալ տուրք մըն ալ վճարեց հացի մաֆիային: Այս պայմաններուն մէջ, բնական է որ Թուրքիան պիտի ներկայանար նեղ օրի հասնողի պատկերով, մոռցընելով յապաղումն ալ, հասածին համար վճարուածն ու վճարելիները ալ:

Ջուգադիպութի՞ւն է պարզապէս որ հացին ու լոյսին, այս երկու ամէնէն կենսական տարրերուն վրայ հիմնաւորուած Թուրքիոյ «բարեկամեցողութեան» ցոյցին զուգահեռ՝ հրապարակ հանուեցաւ Բլէեանի հարցը: Ինչպէս ծանօթ է, վերջերս Հայաստանի քաղաքական կեանքը փոթորկած է երեսփոխան Ա· Բլէեանի դարաբաղեան լուծումին առաջարկով. վերջ տալու համար արիւնահեղութեան, երկուստեք զոհերու, ժողովուրդին տառապանքին, ան առաջարկած էր առանց նախապայմանի ուղղակի հանդիպում մը Հայաստանի ու Ադրբեջանի միջեւ. Խորհրդարանի Հ·Հ·Շ·-ական խմբակը ընդունած էր առաջարկը որ բաւական լաւ ընդունելութիւն գտած էր նաեւ Բաքուէն ուր այցելութիւն մը տուած էր Ա· Բլէեան:

Անձնական նախաձեռնութեան մը բնոյթով ներկայացուած այդ քայլը, յայտնապէս, կը միտի անուղղակի կերպով հանրային կարծիքը չօշափելու տուեալ հարցին մասին: Ի՞նչպէս պիտի հակազդէ ժողովուրդը ծրագրի մը որուն դիխաւոր նպատակն է կռիւը դադրեցնել անպայմանի· Թուրքիայէն ղրկուած հացով կըշտանալէ եւ անկէ հանելիք էլեկտրականութեամբ լուսաւորուելէ ետք, նոյն ուժգնութեամբ «Միացո՛ւմ», «Ղարաբա՛ղ» կամ «Պայքա՛ր, պայքար մինչեւ վերջ» պոչելու ուժը պիտի գտնէ՞ միշտ ան:

Թուրք լրագրողի մը յօդուածէն թելադրուած հարցումներ, որոնց պատասխաններուն հանդէպ նուազագոյն հետաքրքրութիւնը ցուցաբերողը ապահովաբար Ղարաբաղի պայքարող ժողովուրդն է մեծով ու պզտիկով:

Ա· ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ՉՀԱՑ ՄԵՐ ՀԱՆԱՊԱԶՈՐԴ»

ԵՒԱԶԸՆ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՑԻ ՉԵՌՆԱՐԿ ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԻ ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՉԵԱՆԻՆ

Վերջին երեք -- չորս տարուան քաղաքական ոլորտի զարգացումները հիմնական փոփոխութիւններ յառաջ բերած են ներհայկական ճակատին ատանդակած պատկերին վրայ. ոչ մէկ սահմանափակում, ոչ մէկ պատուար մնացած է հայութեան երկու չերտին -- ներսին ու դուրսին -- ազատ, համարձակ առընչակցութիւնը արգիլող: Աւով, վերջապէս կը մարի կարօտի այն հակայական հնոցը որ ղգացական մեր արդէն փխրուն կառոյցը յարատեւ ալեկոծումի մէջ պահելէ զատ, բաւական անթափանց քօղով մըն ալ կը ծածկէր չատ մը իրականութիւններ: Այսուհետեւ Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւնները դատապարտուած են ղգայականին տեղ -- կամ գոնէ անոր հետ--, հիմնուելու տրամաբանութեան վրայ. ատիկա պիտի վերցնէ նաեւ պատրանքներու քօղը ու ամէն բան պիտի ներկայանայ իր իսկական դէմքով. փայլուններն ու անփայլը հաւասարապէս: Ու այս մէկը մեր առաջին չահը պէտք է նկատել, եթէ սըխալ չէ կարծել թէ մեծամասնութիւնը յոգնած է ջայլամի դերէն: Զլսել, չտեսնել, չխօսելու խաղը կարելի՞ է ըսել այսօր թէ երկու հատուածները իրարմէ հեռացնող, իրարու օտարացնող դեր մը խաղալէ տարբեր բանի ծառայած է, հակառակ տիրող հակոնեայ կարծիքին: Այսօր, երբ վերցան պատուարները, ճանապհումի հիմնովին սխալ դիրքերէ իրարու դէմ ամբողջական մերկութեամբ յայտնուեցան Հայաստան եւ Սփիւռք: Ներկայի փոխադարձ յուսախաբութիւններու չրջանը որքան ալ որպէս ժխտական երեւոյթ նկատուի, դէպի փոփոքելի սրբագրութիւն երկարող ճամբուն առաջին ամուր քարն է որուն պիտի յաջորդէ, կանուխ կամ ուշ, ինքնախոքեչութիւններու չրջանին վախճանը: Ու ատիկա միայն մեզի ի նպաստ կրնայ ըլլալ:

Այս հոլովոյթին մէջ կարեւոր է մասնաւորին դերը. հոն է որ տեղ կը գտնեն հայաստանեան առօրեայէն պատառիկներ որոնցմով հետզհետէ կը կազմուի սփռելի ամբողջական խճանկարը հեռուէն հետեւողներուն համար:

Այս վերջիններէն անոնք որոնք տակաւին կը պահեն հայկականութիւն մը՝ Հայաստանի տանելին ու անտանելին իրենց սեւեռումի կեդրոնին մէջ պահելու չափ, Արցախի լուրերէն ետք, անպայման կը դառնան հացի եւ վառելանիւթի մասին խօսող տողերու, էջերու: Զի՞ որ զրկումին առաւելագոյնը կարելի չէ հացէն ալ վար իջեցնել...: Այս մարդին հետաքրքրութիւնները բաւական ժամանակ տատանեցան ցորենի համար կատարուած դիմումներու եւ յապաղած պատասխաններու միջեւ, մինչ հացի հերթերը ամէն օր քիչ մը եւս կ'երկարէին, բազմապատկելով հարցականները. անոնք կը վերաբերէին ինչպէս՝ ցորեն ու ալիւր հայթայթելու չանքերուն, նոյնպէս նաեւ ներքին կեանքին պատկանող կազմակերպական հարցերու: Ըսենք որ առաջինները առընչուած հարցականները հասանօրէն կը չօշափեն միջազգային քաղաքականութեան ոլորտը ուր ամէն բան բացայայտելի չէ մեծ զանգուածներու: Բայց բացատրութիւն պէտք է տրուէր գոնէ ցորենը հասանելէն մինչեւ հացի վերածումը անցած օրերուն մասին. պէտք է բացատրուէր թէ ինչո՛ւ կարգ ու կանոն չէր դրուեր բաշխումի ընթացքին մէջ, մինչեւ կտրօններու դրութեան հաստատումը:

Ժողովուրդին առօրեան անապրելի ընող վառելանիւթի ու հացի տագնապին մասին բաւական բան գրուեցաւ մամուլին մէջ. անոնցմէ առնուած յատկանշական պատառիկներ աւելի յստակօրէն կը դնեն թէ՛ տագնապին, թէ՛ հարցականներուն եւ թէ գտնութեան ահմանները:

Նոյեմբեր 10-ի «Երեկոյեան Երեւան»ը առաջին էջին առաջին սիւնակներով տեղ տուած է Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեանի մամուլի ասուլիսին որուն ծանրութեան կեդրոնը կը նկատուի ենթակային չհրաժարելու վճռակամութիւնը, հակառակ այդ մասին ներկայացուած պահանջներու. անոր քով տեղ կը գրաւեն վառելանիւթի ու հացի հարցերը: Առաջինին մասին ծուռը այն է որ մինչ ապրանքի չգոյութենէն ցամքած ու անգործութեան դատապարտուած են պէնզինի բաշխիչ կայանները, Երեւանի փողոցներուն մէջ ազատ չուկայի ազատ, անկախ, անհակակչռելի գիներով պէնզին կը ծախուի: Այս երեւոյթին «ինչո՞»ին հետեւեալ բացատրութիւնը կուտայ քաղաքապետը. «այդ պէնզինի մի մասը դրսից է բերւում եւ դա շատ լաւ է, մի մասն էլ գողացուած է տեղում: Սակայն ստուգելու մեխանիզմ չկայ, բանի որ երկու դէպքում էլ վաճառողները փաստաթուղթ չունեն:

Աւելացնեմ, երկու մափիա կայ, որի դէմ չենք կարող պայքարել: Մէկը վառելիքի մափիան է, միւսը՝ պանիայինների համակարգիչը»:

Այս աստիճանի «բացխօսութեան» դէմ արդարօրէն լրագրողը կը չարունակէ. -- «չէ՞ք կարծում որ երրորդը հացի մափիան է»: Այս հարցումին տրուած հետեւեալ բացատրութիւնը բառախաղի կամ կատակի ամէն սահմանը կը փակէ. «Ամէն օր Երեւանում թխւում է 450 -- 470 թոն հաց որից 120 -- 130 թոննան թերակշռումների ճանապարհով մտնում է մափիայի գրպանը: Քաղխորհուրդը, որպէս քաղաքի լիիշխան տէր, ի վիճակի չէ՞ կարգուկանոն հաստատել այս բնագաւառում»: Աւելի յուսաբեկող է պատասխանը. «Քաղխորհուրդը քաղաքի լիիշխան տէրն է միայն օրէնսդրութեամբ: Իրականում այդպէս չէ, բանի որ տիրոջ իրաւունքի եւ ոչ մի լծակ չունի իր ձեռքում: Հացի գործարանները պատկանում են պարէնի եւ մթերումների նախարարութեանը որն էլ պարտաւոր է կարգուկանոն հաստատել»: Յայտնապէս, իր գլխաւորած իշխանութեան անզօրութիւնը խոստովանելով, Հ. Գալստեան մշուշի մէջ կ'ուզէ ձգել «կարգուկանոն» կոչուածէն ըմբռնուելիքը. ենթադրելով որ Մթերումներու նախարարութիւնը յաջողի հացի գործարանները բերել փափաքելի կացութեան, որո՞ւն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ բաշխումին, հերթերուն հոյակապ անիշխանականութիւնը արգիլելու գործը: Երեւանի քաղաքապետութիւնը այնքա՞ն մըն ալ զօրութիւն չունէր որ ընէր անհրաժեշտը, որպէսզի բազմահարիւր հոգինոց հերթին առաջիններէն 20 -- 30 հաց չգնէին ու մանաւանդ աւելորդը տանապատիկ գիներով տեղւոյն վրայ չծախէին հերթին յետիններուն. կամ կարելի չէ՞ր այնպէս ընել որ 1 քկ. հացը այդ ծանրութեամբ հասնէր ժողովուրդին ձեռքը եւ ոչ թէ 600 -- 700 գրամ:

Ինչպէս կը գրէ Արմենակ Մուրատեան նոյն թերթին յաջորդ թիւին մէջ, «բնականչութիւնը այնքան վրդովուած չէ գրիների աճից, որքան կարգուկանոնի ի սպառ բացակայութիւնից: Բոլորն էլ լաւ գիտեն որ վերջինս շատ բիչ բանով է կախուած շրջափակումներից, տնտեսական այն խորը ճգնաժամից, որի մէջ յայտնուել է մեր հանրապետութիւնը»:

Այս տողերը կը մատնեն նաեւ ամէն ժխտական չրջափակումով ու Արցախի պատերազմով բացատրելու, արդարացնելու հակում մը որ օրէ օր նուազ համոզիչ հանդամանքով կը ներկայանայ. վերի տողերուն հեղինակը այս կէտին որպէս ապացոյց, վ'անդրադառնայ վարչապետին հետեւեալին մէկ ելոյթին ուր «նշեց որ շրջափակումները ժողովրդական տրնտեսութեան բերած վնասի ընդամէնը 25 տոկոսն են կազմում, իսկ մնացածը բաժին է ընկնում կարգուկանոնի բացակայութեանը»: Այս մատնանչումը ծնունդ կուտայ այն հարցումին թէ «այսպէ՞ս պէտք է մեկնաբանել՝ կառավարութիւնն ի վիճակի է միայն գների բարձրացմանը, իսկ կարգուկանոնի հաստատմանը՝ ոչ»:

Նոյեմբեր 10-ի «Ազգ» օրաթերթին մէջ ալ տեղ գրաւած է հացի հարցը. Յովսէփ Պօղոսեան «Հացը բացայայտում է, թէ ո՞վ ով է» խորագրուած գրութեան մէջ աւելորդ նկատելով ծանրանալ անկանոնութեան, անօրինութեան երեւոյթներու վրայ, կը գտնայ պատասխանատու ճըշդելու հանգրուանին. բաւական խիստ տողերով կ'արտայայտուի Հանրապետութեան նախագահին կեցուածքին մասին. «Նա անգամ հարկ չհամարեց խորհրդարանում հանդէս գալ հանրապետութեան ընկերա -- տնտեսական իրավիճակը կայունացնելու ուղղութեամբ ձեռնարկուող միջոցառումների մասին հաղորդմամբ: ... Նրա կողմից խորհրդարան ներկայացուած լուրջ նիւթեր մատնուած պաշտօնատար անձանց մեղքի չափը որոշելու եւ նրանց պատասխանատուութեան ենթարկելու խորհրդարանի պահանջները»: Ան կը գտնէ նաեւ Գերագոյն Խորհուրդի կողմէ կառավարութեան նկատմամբ որոշ վերահսկողութիւն ապահովող հարցականներու հնարաւորութիւն որ «պարզապէս իրեն սպառել է եւ բացի ժամավաճառութիւնից ուրիշ ոչինչ չի տալիս»: Ինչո՞... «զանազան առարկայական պատճառներ -- ռմով, պատասխանող պաշտօնեաներ -- ֆում չի լինում կամ անակնկալ հիւանդանում է»: Եթէ նոյնիսկ կարելի ըլլայ պատասխանատու մը տեսնել գահլիճին խոստովանողին առջեւ, այս «վերջիններս երկու տարիներին այնքան են փորձառութիւն ձեռք բերել որ ... կամ հարցի էութիւնից շատ հեռու պատասխաններ են տալիս կամ էլ հմտօրէն մանեւրելով գործն այնպէս են տանում որ նիստերի համար սահմանուած ժամանակը վերջանալու հետեւանքով խորհրդարանն այդպէս էլ չի հասցնում լիարժէք կողմնորոշուել եւ որոշում ընդունել»:

Ի՞նչ կը մտածեն իշխանութեան բարձրաստիճան ներկայացուցիչները այս ամբաստանութիւններուն մասին. կ'անդրադառնա՞ն անոնց, նկատի կ'ունենա՞ն, լրջօրէն կը մտածե՞ն հարկաւոր քայքայութեամբ մը զոհացնել, խաղաղեցնել յոգնած, զառնացածներու բազմութիւնը:

Նոյեմբեր 17-ի «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ տրուած է հարցազրոյցը որ «Իզվեստիա»յի թղթակիցը կատարած է Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի հետ. ինքնամեկուսացումի, մարդոց հետ հանդիպումի վախէն բացակայութեան մասին ներկայացուած մեզադրանքին ան կը պատասխանէ. -- «ցանկութիւն կայ, սակայն հնարաւորութիւն բիչ է ընծեռում: ... Սակայն եթէ ես դուրս չեմ գալիս աշխատասենեակից, դա չի նշանակում թէ անտեղեակութեան մէջ եմ: Ես հիանալի գիտեմ թէ ինչ է կատարւում շուրջբոլորը, թէ ինչպէս են ապրում մարդիկ, թէ ինչեան դժուար է այսօր նրանց համար: Այդ ամէնն ինձ յայտնի է»:

Սա բաւական խուսափուկ պատասխանը որ անշուշտ ոչ մէկ գոհացում պիտի տար իշխանութիւններու չէզոքութենէն զանգուածներու, ինքնութեան արգասող զանգուածներու, ինքնութեան արդարացում մը չի՞ բերեր պատասխանատուութեան եւ յանձնառու փնտռողներու բազմութեան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

նուվի իր ուխտը իրականացուցած է՝ «ծառայել իր ընտանիքին եւ իր ազգին»:

*

Մարսէյլի հայ գաղութի հասարակական կեանքին մէջ, Սահակ - Մեսրոպ եւ Գրիգոր Մանկանց երգչախումբերու դերին եւ տեղին մասին չատ անդամներ գրած ենք: Հայ երգին ընդմէջէն ծաղկեցնել մաղաչ եւ երիտասարդ սերունդներու շրթներուն վրայ հայ դէրն ու խօսքը, բանալ անոնց հոգիները դէպի հայկականութիւն ինքնին նուիրական գործ մըն է: Միայն ասոր համար կրնանք ըսել թէ Թիւիլէթ եւ Խաչիկ Երմոլաեանին՝ «վարձքերնիդ կատար»: Գիտցան իրենց առանձնած պաշտօններուն վստահուած պատասխանատուութիւններուն, եւ անձնական նախաձեռնութիւններուն մէջ ներդաշնակօրէն լծուրդել պարտականութիւն եւ ծառայութիւն, դնելով իրենց կարողութիւնները, ձեռնհասութիւնները, տաղանդը, հաւատքն ու խանդավառութիւնը իսպառ հայ մշակոյթի պահպանման, ծաւնթացման եւ տարածման դեղեցիկ դործին:

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան կազմակերպած մեծարանքի այս ձեռնարկը, Թիւիլէթ եւ Խաչիկ Երմոլաեանին համար պահում մը չէ՝ այլ՝ հանդրուան մը իրենց դեռ երիտասարդ ապրումներուն մէջ, իրենց դեռ երիտասարդ կեանքին մէջ, որ կը մաղթենք երկար ու երջանիկ, յաջողութիւններով եւ դոհունակութիւններով լեցուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

VOYAGE AU PAYS
DE TOUTES LES RUSSIES

OLIVIER WEBER
Préface d'Alain Borer
Ed. Quai Voltaire, Paris, 1992.

*

Հեղինակը ծանօթ լրագրողն է Լը Փուէնի չաթաթէրթին, որ քանիցս խիստ չահեկան զրութիւններ ստորագրած է Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մասին, ուր գտնուած է քանիցս: Աշխատակցած է նաեւ «Յառաջ»ի՝ « Retour de Chahoumian » (1991, Հոկտեմբեր 23, 24):

Այս հատորին մէջ ալ կան բազմաթիւ զրութիւններ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի չուրջ՝ Un maquisard du dimanche, Les fantômes de Chahoumian, Le Terre-plein d'Artimed:

1991-ին եւ 1992-ին լրագրողը արժանացաւ Փիէր Լազարէֆ եւ Ալպէր Լոնդր մրցանակներուն:

ԱՐՄԵՆԻՕ-ԱՐԱԵՆԹԻՆԱ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍԿՍԱՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԲԱՐԵՐԱՐ
ԱՐՄԷՆ ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ
ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Աւելի քան տասը տարի առաջ, արժանթինահայ բարերարները՝ Տէր եւ Տիկին Արմէն եւ Սիրանոյշ Մեծատուրեան հիմը դրին «Պ. Արզումանեան» Փոնտասիոնի, ի յիշատակ ողբացեալ իրենց եղբօր բարերար՝ Պօղոս Արզումանեանի, որ իր կենդանութեան կառուցել տուած էր Պուէնոս -- Այրէսի Ապրիլեան Ցուչարծանը եւ հիմնած՝ Արմենիօ -- Արխենթինա վարժարանը, այլ բարերարութիւններու շարքին: Այդ թուականէն ի վեր, Փոնտասիոնը կատարած է բազմաթիւ բարեգործութիւններ եւ մեկենասիրութիւններ եւ կը շարունակէ իր ծառայութիւնները, սատարելով ազգօգուտ նպատակներու, արժանթինահայ գաղութի, Հայրենիքի թէ ըմփիւռքի տարբեր շրջաններու մէջ:

Տէր եւ Տիկին Մեծատուրեան վերջերս ունեցան գաղափար մը. Փոնտասիոնի կողմէ Երեւանի մէջ հիմնել Արմենիօ -- Արխենթինա անունով դպրոց մը, որ ուներ այն դերը, զոր ունի Պուէնոս -- Այրէսի համանուն դպրոցը:

Այս ձեւով, եթէ Պուէնոս -- Այրէսի մէջ արժանթինցի աշակերտներ կը ծանօթանան հայկական մշակոյթին եւ պատմութեան, ազգային թուականներուն, յարգանք կը տածեն մեր ազգային դրօշին եւ համակրանք՝ հանդէպ մեր ժողովուրդին ուրեմն Երեւանի մէջ եւս, այս անգամ հայաստանցի աշակերտներ պատեհութիւնը կ'ունենան նոյն վերաբերումը տածելու հանդէպ Արժանթինի եւ անոր ժողովուրդին:

Տէր եւ Տիկին Մեծատուրեանի այս որոշումը պաշտօնապէս յայտարարուեցաւ անցեալ Ցունիսին, երբ Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան Պուէնոս -- Այրէս կ'այցելէր:

Այժմ, իրականացնելու համար գաղափարը, անցեալ Սեպտեմբեր 11-ին, չուրջ 10 օրով Հայաստան ուղեւորուեցաւ «Պ. Արզումանեան» Փոնտասիոնի փոխ -- նախագահ բարերար Պր. Արմէն Մեծատուրեան, Երեւանի մէջ պատկան մարմիններուն մօտ վերջնական կարգադրութիւնները ընելու համար: Պր. Արմէն Արզումանեանին կ'ընկերանային արժանթինահայ գաղութի ազգային կեդրոնական վարչութեան փոխ տեսչապետ՝ տոքթոր Անդրանիկ Ասլանեան եւ տեղւոյս դործօն ազգայիններէն ճարտարապետ՝ Վահան Պէրպէրեան:

Արժանթինահայ ազգայինները այցելութիւն տուին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա.-ին եւ պետական այլ անձնաւորութիւններու:

Նախքան Նիւ - Եորք իր ճամբորդութիւնը, Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 17-ին Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան իր զբոսանեակին մէջ ընդունեցաւ արժանթինահայ այցելուները, որոնք նախագահին փոխանցեցին հետաւոր այս գաղութի համակրութիւնն ու զօրակցութիւնը եւ տեղեկութիւններ տուին մասնաւորապէս «Հայաստան» Փոնտի արդիւնաւոր աշխատանքին մասին: Անոնք Նախագահին յայտնեցին Պուէնոս -- Այրէսի մէջ հայկական դեսպանատուն ունենալու անհրաժեշտութիւնը եւ խոստացան գաղութի կարելի օժանդակութիւնն ու պատրաստակամութիւնը: Նախագահը իր հիւրերուն փոխանցեց Արժանթինէն, պետական մարմիններէն եւ յատկապէս արժանթինահայ գաղութէն ստացած իր ջերմ տպաւորութիւնները: Շուրջ 40 վայրկեան տեւող հանդիպումի ընթացքին, Պր. Արմէն Մեծատուրեան ամփոփ տեղեկութիւններ տուաւ Պուէնոս -- Այրէսի մէջ կառուցուող Լեւոն Տէր - Պետրոսեան մարզարանի, ինչպէս նաեւ Երեւանի մէջ կառուցուող Արմենիօ -- Արխենթինա վարժարանի ծրագրին մասին, որուն շինութեամբ զբաղելու համար ուղեւորուած էր Հայաստան:

Վերյիշելով Պուէնոս -- Այրէսի Արմենիօ -- Արխենթինա վարժարան տուած իր այցելութիւնը եւ մարզարանի հիմնաքարի դետեղման արարողութիւնը, Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան դնահատանքով խօսեցաւ նման դպրոցի հիմնադրման դաղափարին եւ անոր իրականացումին մասին, ընդդծելով անոր ունեցած եւ ունենալիք դրական ներդործութիւնը Հայաստան -- Արժանթին փոխ -- յարաբերութիւններուն համար, ինչպէս նաեւ Հայաստանին եւ Հայ Դատին համակիր Արժանթինցիներ պատրաստելու հեռանկարին տեսակէտէն: Նախագահը իր ուրախութիւնը արտայայտեց, որ բարեկամ ու հայասէր երկրի մը անունով դպրոց մը պիտի ըլլայ Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ, եւ այս առիթով չնորհաւորեց Տէր եւ Տիկին Մեծատուրեանի հայրենասիրութիւնը: Նախագահը հաճոյքով վերյիշեց այն համակրանքը եւ խանդավառութիւնը, որով դիմաւորեցին զինք Արմենիօ -- Արխենթինա վարժարանի աշակերտները, անցեալ Ցունիսին:

Սեպտեմբեր 21, Երկուշաբթի օր, Հայաստանի կառավարութեան կողմէ վազմակերպուած էր պաշտօնական ընդունելութիւն մը անկախութեան առաջին տարեդարձին առիթով: Այս ընդունելութեան ներկայ եղան Արմէն Մեծատուրեան, Անդրանիկ Ասլանեան եւ Վահան Պէրպէրեան. ներկայ էին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա., պետական բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ եւ Երեւանի մէջ գտնուող օտար դիւանագիտական ներկայացուցիչներ: Ազգային հպարտութիւն առթող էր եւ յուզիչ՝ Երեւանի մէջ ներկայ ըլլալ երազուած ազատ ու անկախ Հայաստանի տարեդարձի նշումին:

Հայաստան իրենց կեցութեան ընթացքին, արժանթինահայ այցելուները տեսակցութիւններ ունեցան Գերագոյն Խորհուրդի նախագահ Բաբկէն Արարքցեանի, նախկին վարչապետ Վազգէն Մանուկեանի, Կաթողիկոսին, վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի եւ այլ պետական պաշտօնատարներու հետ, ամէնուն յայտնելով արժանթինահայ գաղութի զօրակցութիւնը Հայաստանի անկախ պետականութեան եւ յուսադրիչ տեղեկութիւններ տալով «Հայաստան» Փոնտի աշխատանքներուն մասին:

Արմենիօ -- Արխենթինա դպրոցի ծրագրին գծով, Հայաստանի կրթական պատասխանատուներուն հետ տարուող խօսակցութիւնները պսակուեցան յաջողութեամբ, եւ Պր. Արմէն Մեծատուրեան Սեպտեմբեր 17-ին ստորագրեց պայմանագրութիւն մը Լուսաւորութեան նախարար՝ Հայկ Ղազարեանի հետ: Այլ պայմանագրութիւն մըն ալ ստորագրուեցաւ Հայաստանեան շինարարական ընկերութեան մը հետ, որ չանճն առաւ մէկ տարուան ընթացքին վերակառուցել Թիւ 76 միջնակարգ դպրոցը:

Ըստ կնքուած պայմանագրութեան՝ դպրոցը պիտի վերանուանուի Արմենիօ - Արխենթինա նախապէս կամս: Հաստատութեան մէջ ամէն տարի պիտի նչուի Արժանթինի անկախութեան տօնը: Ցառաջիկայ տարուընէ սկսեալ պիտի դասաւանդուի սպաներէն լեզու եւ փոխյարաբերութիւն պիտի հաստատուի համանուն երկու դպրոցներու միջեւ՝ աշակերտներու եւ ուսուցիչներու փոխ - այցելութեան, մշակութային եւ կրթական այլ կալուածներու մէջ: Դպրոցը կը գտնուի Երեւանի յայտնի պողոտաներէն Բաղրամեանի վրայ 800 աշակերտ. շինութիւնները սկսած են արդէն, եւ պաշտօնական բացումը նախատեսուած է յառաջիկայ Սեպտեմբերի համար:

Այս ձեւով՝ նոյն անունը կրող երկու դպրոցներու միջոցաւ, արժանթինցի եւ հայաստանցի աշակերտներ փոխն ի փոխ պիտի ծանօթանան իրարու, պիտի սերտեն իրարու պատմութիւնը, ազգային թուականներն ու արժէքները եւ ատով՝ պիտի սատարեն երկու երկիրներու Հայաստանի ու Արժանթինի բարեկամութեան:

Հայ անունի տարածման եւ Հայ Դատին ծառայելու իւրայատուկ կերպ մը, որ կ'իրականանայ ազնիւ բարերարութեամբ: Եթէ Պուէնոս -- Այրէսի կեդրոնական կ'ն մէկ թաղամասին մէջ բարձրացող դպրոցը եղաւ համակրանքի ու երախտադիտութեան տուրք մը հանդէպ այս երկրին, որ ապրելու եւ ծաղկելու հնարաւորութիւն տուաւ եղեռնէն վերապրող հայ մարդոց, Երեւանի դպրոցն ալ պիտի ըլլայ բարեկամութեան ու դնահատանքի արտայայտութիւն մը՝ Հայաստանի անունով ու Հայաստանի կողմէն, վասն մարդկային արժէքներու պահպանումին ու ժողովուրդներու բարեկամութեան:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԿՌԻԿԸ

– Հապա ո՞ւր կը դնես սէրը:
– Ո՞ր սէրը:
– Ո՞ր սէրը, քանի՞ սէր կայ, մարդ ու կնոջ սէրը, հօրսրը որքան դիտեմ նէ կատաղի մարդ եղած է, անանկ մարդեր կան մէյ մը սիրտը բռնէ նէ խելքը կը թռցնէ, ալ խելքը տես ատ մարդուն... դուն, նայէ, անանկ չես:

Լուսթիւն տիրեց: Արմենակ հատ ու կտոր կրցեր էր հետեւիլ Պերճին խօսքին, միտքը միշտ Խաչիկին վրայ, անոր քայքայուած կեանքին, Ֆիլատէլֆիոյ պուլսարճաններէն մէկուն մէջ նետուած, մին մինակը իր Քսան Կախաղաններու պատկերներով ու մեռած տղուն յիշատակով չրջապատուած, խեղդուած, նստած ամայի փողոցին նայող միակ պատուհանին առջեւ, սպասելով մարդկային ձայնի մը կամ մէկու մը որ զար դուռը զարնէր, որ իրեն ուտելիք մը բերէր, որ իրեն ըսէր թէ ինչ պիտի ընէ, ուր պիտի երթայ, ինչ պիտի ըլլայ իր վերջը:

Պերճ ալ ինքզինքը կորսնցուցած էր, ինչ ընէր, ինչ չընէր, ինչ ըսէր, ինչ չըսէր, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չվրդովի, չտխրի, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չկարծէ թէ ինք կը դատապարտէ զայն, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չկարծէ թէ ինք կը ծաղրէ զայն, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չկարծէ թէ ինք կը ներողութիւն խնդրէ զայն, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չկարծէ թէ ինք կը վախնայ զայն, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չկարծէ թէ ինք կը խղճայ զայն, ինչպէս ընէր որ Արմենակ չկարծէ թէ ինք կը ...

ՄԱՄՈՒԼ

«LES DOSSIERS D'ARCHEOLOGIE»

ARMÉNIE
3000 ans d'histoire

Լոյս տեսաւ Դեկտեմբերի խիստ չահեկան թիւը «Les Dossiers de l'Archéologie»ի, որ ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայոց, յօդուածներով որոնք կը չօշափեն բոլոր մարզերը եւ որոնց կ'ընկերանայ գեղեցիկ պատկերազարդում մը: Աւելի քան 140 էջերու մէջ տեղ գտած են հետեւեալ գրութիւնները. --

Préface Charles AZNAVOUR
Introduction
Madame France de HARTINGH
Ambassadeur de France en Arménie

HISTOIRE DE L'ARMENIE ET DES ARMENIENS
Des origines au Moyen-Age
Gérard DEDEYAN
Professeur d'histoire médiévale à l'Université de Montpellier III
La renaissance arménienne
Anahide TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à l'Université de Paris I
D'une indépendance à l'autre
Claire MOURADIAN
Chargée de recherche au CNRS

DECOUVERTES ARCHEOLOGIQUES RECENTES
Guévork TIRATSIAN
Directeur de l'Institut d'Archéologie d'Arménie

ART ET CULTURE
Au royaume de la pierre: architecture, sculpture
Patrick DONABEDIAN
Attaché culturel auprès de l'Ambassade de France en Arménie
Le monde merveilleux de l'enluminure
Patrick DONABEDIAN
Les arts appliqués
Lilith ZAKARIAN
Chargée de recherche à l'Institut d'Art de l'Académie d'Arménie
La langue et littérature
Jean-Pierre MAHE
Directeur d'Etudes à l'E.P.H.E.
Du manuscrit à l'imprimé
Raymond KEVORKIAN
Conservateur de la Bibliothèque arménienne Nubar
Le Vaspourakan
Docteur Jean-Michel THIERRY
Les Arts plastiques au Vaspourakan
Nicole THIERRY
Chargée de Conférence à l'E.P.H.E.

LA DIASPORA
La Diaspora arménienne
Anahide TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à l'Université Paris I
Les Arméniens de Turquie, d'Iran et du Liban
Aïda BOUDJIKANIAN
Professeur à l'Université libanaise
La communauté arménienne de Jérusalem
Kévork HINTLIAN
Patriarcat arménien de Jérusalem
Les Arméniens en France
Anahide TER-MINASSIAN
Maître de Conférence à l'Université Paris I
Les Arméniens aux Etats-Unis
Dickran KOUYMJIAN
Professeur à l'Université d'Etat de Californie

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍՅԻ Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թէյասեղանի չուրջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, կէսօրէ եւք ժամը 3-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ:

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ժան Սէմէրճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդիստ պիտի տեղի ունենայ, Դեկտեմբեր 6, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆՆԻԿ ՏԻՋՃԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Սէմէրճեան, Սէօլէօզ, 1910)
մահուան (Պոսթըն, Հոկտեմբեր 23) քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալի յիշատակը յարգողներուն:

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6

Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ներկայիս կը տեղեկացնէ իր Թաղի եւ շրջակայքէ հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Առաքելոց տօնին եւ Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան - Ուխտի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼՐԻՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց:

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11-ին:
Հոգեհանդիստ ժամը 11·45-ին:

Մասնաւորաբար բոլոր անոնց համար, որոնք ծառայեցին եկեղեցւոյս պայծառութեան համար,

Մատաղօրհնութիւն ժամը 12-ին:

Կրօնական հանդիսութեանց պիտի յաջորդէ ճաշ ի պատիւ Տարօն Եպիսկոպոսի եւ մեր յարգելի հիւրերուն եւ ժողովուրդին:

Սանթըը Սօսիալ - Լա Մարթինը, Փանք, Սէն - Թ'Անթուան, 13015 Մարսէյլ:

Ճաշերը պատրաստուած են Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց կողմէ:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս երգչախումբը:

Արդ՝ կը հրաւիրուի Սէն - Թ'Անթուանի եւ Շրջակայքէ մեր ժողովուրդը մասնակցելու այս արարողութեանց:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir
de vous convier
à L'EXPOSITION DE PEINTURE
ET SCULPTURE
DE SEVAN
du 28 Novembre au 6 Décembre
Vernissage Samedi 28 Novembre
à 18 heures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

CHERCHE

Etudiants ou personnes disponibles pour traductions (Arménien - Français) et collaboration pour entretiens dans le cadre d'une étude, à Paris et à Lyon. Postes rémunérés.
Contacter la Maison de la Culture Arménienne de Décines au :
78. 49. 42. 97

LOTO

Կազմակերպութեամբ Խաչի Սէն - Ժերոմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 12, Շաբաթ գիրկերը ժամը՝ 20·30-ին:

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ եւք ժամը՝ 15·30-ին:

A VENDRE
Société anonyme

EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE
VENTE BONNETERIE - CONFECTION
Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS
Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

ՎԱՆՔ ՏԸ ՇԱՐԻԹԷ

Ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ

Կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Յանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ'ունենայ՝
կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ ժան - կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Տօնական յատկութիւնով օրերուն առթիւ, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլեայլ նուէրներ - գիրք, յուշանուէր, եւայլն -

Կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպայման այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեգործական սոյն վաճառք - ճեռնարկը՝ յօգուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման,

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Վաճառքին համար սիրով կ'ընդունուին վաճառքին ճոխութեան համար որուելիք օգտակար նուէրները:

Դիմել՝ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, հետաճախելով. --
43 - 59 - 67 - 03
Թիւին՝ Դիւանատան մէջ ցայտ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES

organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— le Vendredi 4 Décembre à 20h30
Les Arméniens dans l'Empire ottoman
— le Vendredi 11 Décembre à 20h30
Krikor Zohrab, l'homme politique
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian: deux musiciens en leur temps.

Vente sur place des livres de l'auteur à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

Paris:
DOUBLE EXPOSITION

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.
organise
un *vernissage* suivi d'un cocktail
le mercredi 2 décembre à partir de 20h
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
pour vous faire découvrir les œuvres
de deux peintres arméniens

Karen Gasparian
Ararat Petrossian

l'exposition sera ouverte
du 3 au 18 décembre
de 18h à 22h

CONCERT CLASSIQUE

DUO
ALECIAN - SOYER

Piano à 4 mains
Mardi 8 Décembre à 20 h 45
Programme
Mozart, Schubert, Dvorjak, Alécian
Tarifs : 70 F. - 50 F.
Salle des Mariages
Ancien Hôtel de Ville
Place de l'Hôtel de Ville
92400 COURBEVOIE
Réservations : 43. 33. 63. 52

DINER ANNUEL

des
AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR

au profit
des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie.

Invité d'honneur : *Monsieur Gérard DEDEYAN*

Vendredi 11 Décembre à 20 heures

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — Paris 14e

Tirage de la tombola au cours du dîner

Pour réserver prière de téléphoner au 45. 27. 74. 01

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար: Խակուհի Փափազեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մեհրան Տիմիճեան 2500, Տիկին Պօյաճեան 2500, Տիկին Աբիս Դաւիթեան 2·000 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ եւ Նուպար Փափազեան 1000, Պր. Ուզունեան 1000, Տէր եւ Տիկին Ժան Կոնթար 1000, Սիթէպ Ընկերութիւնը 1200: Այրի Տիկին Մարիճա Հարթլեան, Տիկին Սարդիսեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Մինասեան, Այրի Տիկին Լուսաբեր Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Լիժիս Ֆրանչինօ 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Թիւթիւնճեան 700 Ֆրանք, Պր. Խոմէն Տիւմիճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քրիսթիան Սաւօ 300 Ֆրանք, Պր. Ռոպէր Պզտիկեան եւ Պր. Պէպուր 200-ական Ֆր.:

SUPER LOTO

Organisé par
L'ECOLE ABOVIAN
Ecole de langue et culture arméniennes

le Dimanche 6 Décembre
à 15 heures précises

Dans la Salle A. Tcherpachian
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado, Marseille 8e

Premier lot: UN MAGNETOSCOPE
Et de très nombreux autres lots

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
JEUDI
3 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·943 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.943

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿ, Դեկտեմբեր 1-ին, երկրաշարժներու «ոչ»ին մայրաքաղաքը զարձած էր եւ հակառակ ձեռք առնուած նախազգուշական միջոցներուն եւ եղած կոչերուն, կարելի չեղաւ ծանր միջադէպերէ խուսափիլ, որոնց հետեւանքով երեք վիրաւոր կայ: 50 հազար դիւղացիներուն մէջ կային նաեւ օտարներ՝ Իտալացի, Սպանացի, Գերմանացի, Իրլանտացի, Պելժ, մինչեւ իսկ Քորէացիներ, փաստերու համար թէ միայն Ֆրանսացիները չեն, որ անընդունելի կը գտնեն Կ.Ա.Թ.Թ.-ի նախահամաձայնագիրը: Սպասուած 50 հազարէն աւելի մեծ եղած է ցուցարարներու թիւը եկած ամէն կողմէ եւ միջադէպ ծագած է, երբ դիւղատնտեսներու Ազգ. Դաշնակցութեան նախագահին յայտարարութենէն ետք («Դեկտեմբեր 1-ը թուական մը պիտի մնայ: Պիտի նչէ հողագործներու մերժումը համաշխարհային անունդին վրայ Ամերիկացիներու ձեռք դնելուն») երիտասարդ դիւղացիները երկաթուղիի կամուրջը եւ ան մխիթարեան եւ անմիջապէս Սէ - էմ - էյ-ներ միջամտած են արտասուաբեր ռումբերով, ինչ որ դիւղացիներու բարկութեան պատճառ կ'ըլլայ: Երեք վիրաւորներէն զատ, քաղաքին կրած նիւթական վնասները 800 հազար Ֆր·ի կը հասնի, Ցիշենք որ, եւրոպական հողագործական արտադրութեան 23,8%-ով, Ֆրանսա Հասարակապետութեան առաջին հողագործական երկիրն է:

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Փ. ՊԷՐԷԿՈՎՈՒԱ վերջերս հաստատեց թէ մեծ մարզարանը, նախատեսուած 1998-ի Ֆութպոլի համաշխարհային բաժակին համար, պիտի չինուի Սէնարի նոր քաղաքը (Սէն է Մառն): Այս որոշումը տուած էր արդէն Միշել Ռոքարի կառավարութիւնը, բայց, Շ. Փասքուա բաւական ջանք թափած էր որ ան նանթէռ ըլլայ: Մարզարանը 80·000 հանդիսականներ պիտի կարենայ ընդունել: Սէնար Փարիզէն 32 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ է:

ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ մէջ, մինչ կը բացուէր ռուս Ուորհրդարանի համագումարը, դուրսը համայնավարութեան կարօտով տառապողներ ցոյց մը կ'ընէին: Ձիւղ է որ նոր կացութիւնը կրնայ նման կարօտներու ծնունդ տալ, քանի, ինչպէս կ'ըսէ սահմանադրական Ատեանի նախագահը՝ «ուրիչ ուժ մը ծնելու վրայ է, ըմբռոստութեան ուժը»: Ելցին 5 կէտերէ բաղկացեալ ծրագիր մը կը ներկայացնէ, որ իրեն բացարձակ իրաւասութիւններ տայ մէկ կամ մէկուկէս տարուան փոխանցման շրջանի մը համար: Հաւանական չէ, ամչուչտ, որ ձեռք ձգէ, մանաւանդ որ համայնավար եւ «Հայրենասէրները» բուռն ընդդիմութեան մէջ են, բայց Ելցին կը յուսայ միջին ճամբայ մը գտնել:

ՍԻՏԱ-ի համաշխարհային օր էր Դեկտեմբեր 1-ը եւ այդ առթիւ 2000 հոգի տողանցեցին Փարիզ, որ Նիս - Եորքէն ետք 2-րդ քաղաքն է ՍԻՏԱ-յէ վարակուածներու թիւով (8-էն 9000): Ամէն օր 3 նոր պարագայ կ'աւելնայ եւ մահուան առաջին պատճառն է 25-էն 34 տարեկան այրերու: Ցարդ 4000 հոգի մեռած է: Կը կրկնուի միշտ թէ թմրեցուցիչները եւ միասեռականութիւնը աղէտալի չեր կը խաղան, բայց, ըստ երեւոյթին տարհամոզիչ չէ:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1-ԻՆ գործադրութեան դրուեցաւ 12 կէտերով (փոխանակ 6-ի) կառք վարելու արտօնութեան դրութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ, Ուզբեկստան, Ղազախըսան եւ Կիրղզստան որոշած են զօրք ղրկել Տաճիկստան յանուն ՀԱՊ-ի:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻԵՐ ԳՈՐԻՍՆ ԱԼ ԿԸ ՌՄԲԱԿՈԾԵՆ

Ձորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 2-ին, մեր առած լուրերու համաձայն, մասնաւոր փոխադրութիւն մը չկար: Ձիւնը միշտ կը ծածկէր երեւանը: Նախորդ օրը, սակայն, ադրբեջանական վեց օդանաւեր ռմբակոծած են Լաչինի գօտիին հիւսիսային շրջանը, ժամը 11·30-էն 15, առանց զոհ պատճառելու բարեբախտաբար: Այս օդանաւերէն մէկը բռնաբարած է Հայաստանի օդային սահմաններըը եւ երկու ռումբ նետած Գորիսի շրջանի Տեղ գիւղը, հոս ալ զոհ չկայ, բնակութիւններէ հեռու փնտած ըլլալով:

***

Նոյեմբերի վերջին օրերուն հայկական ուժերը ոչնչացուցած ըլլալով Ադդամի ադրբեջանական կարեւոր կրակակէտերը, Արցախի մէջ համեմատական հանդարտութիւնը կը շարունակուի. անակընկալօրէն իջած ձիւնն ալ օդնած է այս կացութեան: Նոյեմբեր 30 — Դեկտեմբեր 1-ի դիշերը ընդհատ կրակոցներու թիրախ եղած է միայն Մարտակերտի Ղազանչի գիւղը:

Նման յարաբերական խաղաղութեան պայմաններուն մէջ առաւել ուշադրութիւն կը գրաւեն ներքին հարցեր. անոնցմէ գլխաւորներէն մէկն է գաղթականներու մեծ բազմութիւնը որուն համար չուրջ 350 հազարի թիւ կը տրուի. ջանքեր կը թափուին յատկապէս գործի ասպարէզ բանալու համար այս բազմութեան:

Քաղաքական գետնի վրայ նորութիւնը այն է որ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութենէն պատուիրակութիւն մը երեւան գացած է, քննարկելու համար Սեւ ծովեան տնտեսական համագործակցութեան առընչուած հարցեր:

Հայաստանի կառավարութեան պատուիրակութիւն մըն ալ գլխաւորութեամբ՝ վարչապետ Ռոսրով Ցարութիւնեանի, հանդիպում մը ունեցած է Կարս նահանգի պատուիրակութեան հետ: Տնտեսկցութեան նիւթ դարձած են բարի դրացնութիւն, առեւտրա-տնտեսական ոլորտին եւ երկաթուղային փոխադրութեան տարնչուող հարցեր: Արծարծուած է նաեւ շրջանի իրաւրութիւնը խաղաղ միջոցներով կարգադրելու խնդիրը եւ այդ ուղղութեամբ Թուրքիոյ կարեւոր դերը:

Ուժանիւթի տագնապի հետեւանքով կը նախատեսուի Հայաստանի հեռատեսիլի սփռումները կրճատել մէկ - երկու ժամով: Անցեալ տարի նման պայմաններու մէջ ան կը գործէր օրական երեք ժամ: Այս պայմաններուն մէջ է որ Հայաստանի հեռատեսիլը կը նչէ իր 36-րդ տարեդարձը:

ԻՍՐԱՑԷԼ ԿԸ ՀԵՐՔԷ ԵՒ ՆՈՑՆԱՆՄԱՆ ՁԱԿԱՏԱԳԻՐ Կ'ՈԳԵԿՈՉԷ

Իսրայէլի Մոսկուայի դեսպանատունը պաշտօնապէս հերքած է այն լուրերը որոնց համաձայն հայաստանեան եւ ըսփիւռքեան մամուլը դրած էր թէ Իսրայէլ զինամթերքի օժանդակութիւն կատարած է Ադրբեջանի: Հրապարակուած զեկոյցին մէջ կ'ըսուի որ հրեայ ժողովուրդը միշտ յարգալիր ու գնահատական վերաբերում ունեցած է հայ ժողովուրդին հանդէպ, որուն հետ ունի ճակատագրի որոշ նմանութիւն ալ: Իսրայէլ ոչ միայն հերքած է զինական օժանդակութեան պարագան, այլեւ երաշխիք ներկայացուցած է յետագային եւս որեւէ ձեւով միջամուխ չըլլալու հայ-ադրբեջանական կնճիռին:

ՄԱՄՈՒԼ

«NICE MATIN»

(24 Novembre)

Թերթին սեփական թղթակիցը ժեռար Քոմպուլ անկախութեան առաջին տարեդարձին առթիւ գացած է Հայաստան ու երկու մասով ծաւալուն գրութեամբ մը կը պարզէ երկրին մոայլ կացութիւնը, Նոյեմբեր 24 եւ 27-ի թիւերուն մէջ:

Առաջին մասը յատկացուած է ժողովուրդին դժուարութիւններուն. Թոշակները բոլորովին անզօր կը մնան մարդոց ապրուստը ապահովելու երբ դրամահոսութիւնը խելայեղ թափով մը կը զարգանայ: Այսուհանդերձ, լրագրողը դիտել կուտայ թէ չատ քիչեր միայն անցեալին կարօտը ունին:

Դրամատիրութիւնը փայլուն ընթացքի մէջ է· ամերիկահայ մը խաղարան մը բացած է: Դրամահոսքը տարեկան 1000%-ի հասած է եւ սեւ սակարանը օրէ օր աւելի կը ծաղկի: Կը խօսուի նաեւ սեղանիկներուն մասին ուր կարելի է ամէն տեսակ ապրանք գտնել չչմեցնող դիներով· իսկ անոնց տէրերը օրական մինչեւ 3 հազար ռուբլի կը չահին: Սեղանիկներուն ապրանքը կուգայ Թուրքիայէն, Ռումանիայէն, մինչեւ իսկ Չինաստանէն:

Քոմպուլ յօդուածին Բ· մասին մէջ կը խօսի պատերազմին մասին որ Ղարաբաղէն ետք իր ներկայութիւնը տարածած է Հայաստանի սահմաններուն երկայնքին: Այս շրջաններէն է կապան քաղաքը որ 65 հազար բնակիչ ունի: Միայն հոն, երկու տարուան մէջ չուրջ հարիւր զոհ արձանագրուած է, ինչպէս կը բացատրէ ճարտարարուեստի տեղական դէմքերէն Դերենիկ Մարդարեան: Երկրին հարաւային այս չրջանը որ 200 հազար բնակիչ կը համախմբէ, ադրբեջանական յարձակումներով ստեղծուած տագնապին հետեւանքով գրեթէ կորուած է երկրին մնացեալ մասէն ու տնտեսական գործունէութիւնը անդամալուծուած: Վիրաւորները միայն օդային ճամբով կարելի կ'ըլլայ երեւան փոխադրել:

Յօդուածին ընկերացած են լուսանկարներ որոնք ցոյց կուտան հացի հերթ մը, ադրբեջանական հրթիռներէ քանդուած մանկապարտէզ մը ու վիրաւոր Փէտայիի մը ուղղաթիռով Երեւան փոխադրութիւնը:

«LE PROVENÇAL»
«LE MERIDIONAL»

(12 Novembre)

«LA MARSEILLAISE»

(14 Novembre)

Մարսէյլի այս թերթերը տեղ կուտան Հայաստանէն երեք մանչուկներու ժամանումին, չնորհիւ Հայաստանի օժանդակութեան եւ համագործակցութեան «Աջակցութիւն» կազմակերպութեան· Արամ, Էտկար ու Հենրիկ եկած են դարմանուելու յոյսով: Առաջինը հինգ տարեկան է, կը տառապի ուղեղային ուռէ մը որ արդելք է անոր բնականոն աճելուն: Հենրիկը եւս նոյն տարիքի տղեկ մըն է· պէտք է աչքի սառնէնիի գործողութեան ենթարկուի, իսկ 9 տարեկան Էտկարը կուրացած է հոգեբեկումի մը հետեւանքով: Երեք չարաթ ետք երկու ուրիշ մանուկներ պիտի հասնին Երեւանէն, նոյնպէս դարմանուելու: Անոնք խնամակալ իրենց ընտանիքներուն կողմէ ջերմ ընդունելութեան արժանացան օդակայանին մէջ· ապաքինած պիտի վերադառնան Երեւան, որովհետեւ ինչպէս կ'ըսէ «Ազատագրութեան» նախագահը՝ Պր· Ցաքորեան, «ազատ ու ժողովրդավար հայկական Հանրապետութեան մը ստեղծումին համար երկիրը պէտք ունի ամէն մէկ բնակիչին»:

***

Նոյն թերթերէն «Լա Մարսէյէզ» եւ «Սըմէն Փրովանս» կ'անդրադառնան Հայաստանի առընչուած այլ չարժումի մը որ կոչ կ'ուղղէ նոյն կազմակերպութեան միջոցով, մշակութային նեցուկ մը տալու:

Կոչը կը դիմէ երկրորդական վարժարաններու դեկավարներուն որ իւրաքանչիւր աշակերտ դիրք մը նուիրէ Հայաստանի իր մէկ տարեկիցին: Հաւաքուելիք հատորները պիտի տրամադրուին Երեւանի ու այլ քաղաքներու Ֆրանսական ուսուցում կատարող դպրոցներուն, որպէսզի հայ պատանիներուն առիթ տրուի բնագրին լեզուով կարդալու Ֆրանսական դրականութիւնը:

Կոչը արդէն արձագանգ գտած է Սէնթ-Էկզիւփէրի, Սէն Շաւլ, Թիէռ լիսէներուն եւ Լոնչանի քոլէժին մէջ որոնք առաջին դրական պատասխանողները եղած են:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԲԱԺԱԿԱԽԱՂԵՐ

Հօ-տը-Սէնի բաժակի մրցաշարքին մէջ, Իսիի Հ· Մ·-ը յաղթած է Ժընըվիլիէի՝ 0 - 2 :

Վալ - տը - Մառնի մէջ, Լայ - Լէ - Ռօզ - Ալֆորվիլ Հ· Մ·՝ 5 - 1 :

Ռոն - Ալփ, Հ·Մ·Լ·Մ· Լիոն - Տէսին - Սէն Փրիէ (2)՝ 2 - 3 :

Ուրիչ արդիւնքներ· -

Ֆրանսայի ժիւնիոր բաժակ, 6-րդ շրջան, Վարանս Հ· Մ· - Վոներըէ՝ 3 - 0 :

Ռոնի ախոյեանութիւն· -

Պիւէր - Վիէն Հ· Մ·՝ 0 - 0

Մաքապի - Հ· Մ· Լ· Մ· Լիոն - Տէսին (2)՝ 8 - 0

***

ՊԱՍՔԷԹՊՈԼ

ՀԱՏԻՍ ԲԱՑԱԿԱՑ

Արուեան քաղաքի Հատիս անունը կրող աղջիկներու խումբը անցեալ Ձորեքշաբթի (Նոյեմբեր 25) պիտի խաղար Ֆրանսայի Միրանտ քաղաքին մէջ, ի հաչիւ եւրոպական բաժակի մը երրորդ շրջանին:

Հատիս յաջողութեամբ անցուցած էր առաջին երկու քննութիւնները, յաղթելով պելժիական եւ յետոյ՝ խռուաթ խումբի մը:

Այս անգամ, սակայն, անհաճոյ անակընկալ մը՝ հայկական խումբը չէ կրցած գալ եւ Միրանտ յաղթական հռչակուած է: Հատիսի բացակայութիւնը հետեւանք էր Երեւանի ձիւնին, որու եւ այլ պատճառներով, Ձորեքշաբթի օր, օդանաւը կը մեկնէր ղզայի յապաղումով եւ Փարիզ հոլք կը կատարէր իրիկուան ժամը 7·30-ին փոխանակ ցերեկին եւ անշուշտ ուշ մնացած էր Թուլուզի օդանաւին համար: Այս ակամայ յապաղումը պատճառ եղած էր որ Միրանտ ուշացնէ խաղին ժամը, առաջին անգամ մը, բայց չէր կրնար աւելի ուշացնել դիշերը արդէն իջած ըլլալով:

Վ· Ս·

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Զ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Վոսփորի արեւելեան եզերքին վրայ թառած՝ զաւառաբոյր յատկութեամբ մը օժտուն հայկ. Սկիւտարի Ս. Խաչ Դպրեվանքին համապատասխան հիմնարկութիւնն է, չքնաղազեղ նեղուցին երոպական կողմը՝ Շիշլիի բարձունքին վրայ բոյն դրած Գարակէօղեան որբանոցը, Հայոց նշանաւոր գերեզմանատան կողքին։

Գրեթէ հարիւր տարի առաջ, բարերար Գարակէօղեանի ինքնաբուխ օժանդակութեամբ հիմնուած այդ հաստատութիւնը կը վսեմթար այն առեն ժամանակաւոր համարուած հայ ժողովուրդի դառնաղէտ վիճակէն բխած կացութեան պահանջներուն հասնելու փափաքով։ Բայց ափսո՜ս, անկէ ի վեր, դէպքերը այնպէս մը նորոգուեցան եւ անօրինուեցան, որ դեռ այսօր ալ, այդ հիմնարկութեան անհրաժեշտութիւնը անմիջական պահանջ մըն է մեր ժողովուրդի վշոտ վէրքերը ամոքելու։

Եւ Պոլիս մեր ժամանակի չքնաղին, տեղւոյն միւս վարժարաններուն հետեւողութեամբ, 1950-ին հիմնուած Գարակէօղեան Սանուց Միութեան առենապետ՝ Ե. Պաղճեանի 1958 Ապրիլ 19-ի նամակի սկիզբին՝ «Սիրելի Ֆրանսահայ պանդուխտ եղբայր» կոչականն ալ, մասնաւորաբար դաւառականի սրտիս ուղղուած նետ մը՝ չէր կրնար պիս անտարբեր ձգել։ Բազում անգամ եղայ Գարակէօղեանի երդիքին տակ, բայց ամենայատկանշական այցելութիւնս պատահեցաւ 1960 Փետրուար 15-ին, որուն յուշիչ ապաւորութեան տակ եմ դեռ մինչեւ այսօր ալ։

Այդ օրը, իրիկուան դէմ, ժամը 17·30-ին, վարժարանի պարտէզի դռնէն մանեցի դէպի չքնքին մեծ մուտքը տանող զառիվերը կը մագլցիմ, աստիճանները արագօրէն կը բարձրանամ, կը հրեմ արդէն բաց ձգուած դուռը եւ ձախին գրասենեակը կը մանեմ, իսկոյն ի չառաժպիտ ընդունելութեան՝ Տիկին Սիրանոյշ Ֆէրուխան (ծնեալ՝ Ազնաւուրեան, ամիրայական չառաւիղ), երկու ձեռքերը տարածելով՝ զրկարաց կ'ընդունի պիս։ Եւ այդ պահէն իսկ, արդէն յուզումը սկսաւ համակել պիս, բայց կ'որոշեմ արիւթեամբ ամբողջ երեք ժամ զսպել զայն, որովհետեւ այս ուսումնարանը նման չէ ուրիշներուն։

Արտասահմանեան Հայեր պէտք է դիտենան որ ամէն Պոլսեցի, իր չամախած վարժարանին համար անուցած անփոխարինելի սիրոյ կողքին՝ Ս. Խաչ Դպրեվանքին, մանաւանդ անոր մանրանկար՝ Գարակէօղեանին հանդէպ՝ բոլորովին անբացատրելի համակրանք մը ունի, եւ այդ ալ կը զգացուի ամէնօրեայ նուիրատուութեանց առիթով։ Հարկ կա՞յ բացատրութեան, այս ա՛յպէս է, թամամ։ Այս չարկին տակ, իմ ալ տրամադրութիւնս տարբեր է բոլորովին. կեդրոնանայի, է՛ւս առաւել Խաչեանի պաշտօնական հովը չի զգացուիր։

Տեսչատան մէջ, քանի մը կենցաղագիտական խօսքերու փոխանակումէն եաք, երբ ապահով անկիւն մը տրամադրուեցաւ դրական «զէնք»երով լեցուն կաշիէ պայուսակիս, Տիկին Ֆէրուխանը պիս առաջնորդեց վարժարանին դասարանները այցելելու։ Անոր արագաչարժ կրունկներուն հասիկ-հասիկ արձագանգը ներքնագքին մէջ եւ խրոխտաբար դասարաններուն դռները բանալ-գոցելը արդէն ապահովութիւն ներշնչող երեւոյթ մըն է իրեն ընկերակցողին համար։ Իսկ ամէն տարիքի տղոց հետ անոր մայրական քաղցր ժպիտով մը համեմուած խանդավառ խօսելու եղանակը կը ձգտի փոխյարաբերութիւնները դիւրացնելու։

Եւ ահա՛ դասարան մը կը մտնենք. տղաքը իսկոյն ոտքի կ'ելլեն, անօրէնուհին հրաման կուտայ նստելու, ու կեդրոնականի Օրիորդ Աչխէնի բարոյական ու փիլիքական կազապարով ուսուցչուհին մէկ քանի յաջողակ աշակերտներուն անունները կուտայ։ Ամօթխածութեամբ անոնք ոտքի կ'ելլեն ու կը նստին։ Ներկայութիւնս արժեցնելու փափաքով, կը փորձեմ ամէն մէկուն հետ կարճ զրոյց մը ունենալ։

Երկու դասարաններ այցելելէ եաք, Տիկին Ֆէրուխան նոր դուռ մը կը բանայ եւ յանկարծ կը նշմարեմ պատկէն կախուած գրատախտակին առջեւ բանաստեղծ Հայկազուն Գալուստեան, որ տարաբախտ կարպիս Ճանճիկեանին (*) հետ, 1930-ի տարիներուն նոր բանաստեղծութեան արդիական չունչը տահեցուցին մեր գրական երկնակամարին վրայ։ Բոլորովին անչուք եւ անաղմուկ էակ մը, պարզունակ, հասուստուր գրագէտ, նուիրուած հայ որդոց դաստիարակութեան, մանաւանդ այն տղոց՝ հեռաւոր ծննդավայրէն արմատախիլ, ծնողական դուրգուրանքէ զուրկ, որոնք, առօրեայ դասերէն աւելի՝ կարօտն ունին փաղաքշոտ սրտի մը, իրենց հային պիտակից անձի մը ներկայութեան։

Ու երբ այցելողներուն խումբը չարունեցաւ գրատախտակին առջեւ, վարժարանէն չքնաղատարա երկու տարեցներուն հետ, Գարեգին Ֆասուլաճեան եւ Վարդերես Գարակէօղեան, ինչպէս Հայկազուն Գալուստեան կանչեց։

-- Կարօ՛, եկո՛ւր այստեղ եւ արտասանէ սորված կտորդ։

Անմիջապէս փոքրիկ Կարօն տեղէն ելաւ, եկաւ կանգնիլ դիմացս եւ աւելի չատ ինծի ուղղուելով քան հանդիսատեսի վիճակին մէջ գտնուող իր ընկերներուն՝ պիղ ձայնով մը զոչեց։

«Հէ՛յ Ջան Հայրենիք, ի՜նչքան սիրուն ես...»

Աւետիք Իսահակեանի այս այնքան ծանօթ տաղին մնացեալ տողերը դիւրութեամբ կրնան վերյիշել մեր ընթերցողները։ Իսկ այդ պահուն, ես կը մնայի չանթահար անոր սկիզբի «Հէ՛յ Ջան Հայրենիք»էն, որ Սասունցի Դաւիթի ազգէն արձակուած նետի ուժգնութեամբ եկած էր իմ ալ զուրպէթի սիրտս խոցել եւ իր մէկ արշին պղպջովը հայրենասիրութեան դաս տալ ամէնքիս։ Եւ մինչդեռ ան կը ծանօթէր ներքողը մայր հողին, իմ ալ ալեծուփ աչքերը երանութեամբ կը նայէին նատարաններուն առջեւ երեք կարգի վրայ չարուած քով քովի ամէն մէկ Կարոյի ամպամած աչքերուն խորը եւ կ'երթային չա՜ռ հեռուները...

Մեկնումի պահուն, զոյգ ձեռքով սեղմեցի երկչոտ վարժապետ Հայկազուն Գալուստեանին ձեռքը։ Ապա Տիկին Ֆէրուխանը զիս վերի յարկը առաջնորդեց, ցոյց տալու համար տղոց ննջարանը, ընդարձակ բաղնիքը, նոյնիսկ զիս հրաւիրելով տղոց հետ չարաթ օրուան մը լոգանքին։ Երբ զարմացած՝ անոր աչքերուն կը նայիմ, զգացուց որ չէր կատակեր ան։ Եւ մէկ քանի քայլ անդին, դուռ մըն ալ ցոյց։

-- Այստեղ մեր հիւանդատունն է։

-- Հիւանդ ալ ունի՞ք։

-- Ա՛յո՛, մէկ հիւանդ մը ունինք։

-- Կ'ուզէի զինքն ալ տեսնել։

-- Չէ՛ կարելի, անոր հիւանդութիւնը վարակիչ է։

Մտատանջ՝ կը մօտենամ դրան։ կոճակը դղուշօրէն կը դարձնեմ. դուռը կը բացուի։ Կիսախաւար սենեակին մէջ ցածլիկ մահճակալի մը վրայ մանչուկ մ'է պառկած, որուն միայն գլուխը կ'երեւայ։ Դրան ձայնը առնելուն պէս, գլուխը կը ցցէ դէպի դուռը եւ կը նշմարեմ պղտոզորմ նայուածք մը՝ աչքերուս ուղղուած։ Պահ մը չոտարեցայ, բայց խղճոյն ծանր ցաւ անոր վրայ։ Տիկին Ֆէրուխանը փորձեց զիս կասեցնել։ Հիւանդի դէմքը լուսավառուեցաւ մեղմ ժպիտով մը։

-- Անունդ ի՞նչ է, աղուորս։

-- Սարգիս է, պատասխանեց ան մեղմօրէն։

Քիչ մըն ալ մօտեցայ։ արհամարհեցի ինծի եղած սաստը, չրթներս մօտեցուցի հիւանդ պատանիի ճակտին եւ համբոյր մը դրոշմեցի, պատկերս դրի վերմակին վրայ եւ առաջներս սեղմելով երայ դուրս, բոլորովին ալեկոծեալ սրտով ու մտքով։ Այժմ կը հետեւէի Տիկին Ֆէրուխանի քայլերուն, սովորականէն տարբեր հոգեկան ճմլումով մը։ Քանի կը յառաջանար ժամանումս Գարակէօղեանի մէջ այնքան աւելի կ'ուժգնին յուզումի առիթները։ Նախապէս զիտէի որ սովորական վարժարան մը չէր այցելելիք վարժարանս, բայց այս զուգադիպութիւնները մտախոհ կ'ընէին եւ անոնք աստիճանաբար կը սաստկանային։

Վարի յարկը հասնելով, տեսչատան մէջ պահ մը տեղափոխելու առիթը ստեղծուեցաւ։ Տիկին Ֆէրուխանն ալ այնին ու ձախին կարգադրութիւններ ըրաւ եւ ապա ուղղուեցանք դէպի ճաշարան։ Ձախին յարդարուած էր պատուոյ սեղանը տեսակ-տեսակ աղանդերներով, որուն առջեւ տեղ գրաւած էին տասնեակ մը հիւրեր, եւ վարժարանին խնամակալները։ Ինծի ալ վերապահած էին մէկտեղը, տրտնօրէնուհիի կողքին։ Եւ մեր առջեւի նեղ անցքէն անդին, ամբողջ աշակերտութիւնը՝ մեծ ու պզտիկ տաղներ տեղ գրաւած են սեղաններու առջեւ ու կը սպասէին սկսելու նշանախօսքին։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Արաբկիրի ծնունդ, բաղաբին մէջ նշանաւոր եղած էր «Ճանճիկանց խեւիք»ը, այդ ընտանիքին մէկ անդամին վերաբերեալ։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

ՆՈՐՕՐԵԱՑ ՑԱՂԹԱԿԱՆԸ

Նոյեմբեր 20-ի երաժշտական երեկոյթին առթած առաջին զարմանքը կուզար անունները դրացնութենէն. Դպրոցասէր եւ Վարդան Մամիկոնեան...։ Առաջինը՝ իր յաջողութիւններէն աւելի, անտեսական տագնապով ու զաղութէն վաչելած վտառաւոր անտարբերութեամբ ծանօթ միակ ամէնօրեայ վարժարանը Փարիզեան չրջանին։ Հակառակ որ ամէն առիթի, ամէն մարդ զպրոց պահելու կարեւորութեան մասին կը խօսի ու կը ճառէ եւ երեւութապէս փիչեր, չատ փիչեր մի այն կ'առարկեն, Դպրոցասէրը հետու է լուրջ հետաքրքրութեան մը արժանանալու եղանկութենէն։ Նոյնիսկ, աւելի չամախ կ'արձագանգեն անոր վախճանին սպասող ախորժակներու մասին լուրեր, քան՝ յաջողութեան ու բարգաւաճման։

Այս պայմաններուն մէջ չարատեւելու, ժամանակի թափէն եւ չմնալու մոտահոգութեամբ, վարչութիւնը կը փորձէ զարնել կարելի ամէն դուռ. այսպէս է որ Նոյեմբեր 20-ի երեկոյեան «Կիմէ» սրահը հանդիսման վայրը եղաւ այս երկու անուններուն։

Անոնցմէ երկրորդը, յատկապէս Մոնթէ Գաւլոյի «Մասթըրս»ներու յունիսեան մրցաշրջանին ձեռք ձգած փայլուն յաղթանակով մէկէն ծանօթ անուն մը դարձաւ նաեւ մե՛ր իրականութեան մէջ։ 22 տարեկան երիտասարդը երաժշտական եւրոպական կեդրոններու մէջ -- Ժուլիսին՝ Սալցպուրգ, Հոկտեմբերին՝ Վիէննա եւ Նոյեմբերին՝ Ցիւրիխ -- չարունակելով իր վայելուն ընթացքը, սիրով յօժարեր էր նուագել նաեւ ի նպաստ Դպրոցասէրի որ իրեն համար հայկական վարժարանի խորհրդանիշ էր առաւելաբար։ Հայկական վարժարան Սփիւռքի մէջ, իր ամբողջ պարադայականներով. այսքանը բաւած էր որ խնդրուած նեցուկ մը ու անոր դրած դրական պատասխանը վերածուէին երաժշտական անմոռանալի խնջոյքի, սրահը լեցուցած չուրջ 300 ունկնդիրներուն համար։

Օրուան Բ. եւ աւելի մեծ զարմանքը «Մամիկոնեան» երեւոյթի մը յայտնութիւնն էր ներկաներէն մեծ մասին համար, որոնք ամբողջական յայտագրով մը դինքը ունկնդրելու առաջին առիթը կը վայելէին։ Ճիշդ է որ Քաթրայի վերջին չրջանի երաժշտական երեկոյթներէն մէկուն անոր մասնակցութիւնը անակնկալի տեղ չէր ձգեր. այսուհանդերձ, բոլորովին տարբեր էր վայելքը երբ առիթը կը ներկայանար առանց որակի տարբերութիւններէ անցնելու, ամբողջական յայտագրով կարենալ Վարդան Մամիկոնեան ունկնդրելու։

Բացման խօսքին մէջ Դպրոցասէրի անօրէնն՝ Կարապետ Տաքչեան ըսաւ թէ վարանումներ ունեցած էին իրեն դիմելէ առաջ, սակայն թէ՛ Մոնթէ Գաւլոյի մրցումին եւ թէ Փարիզի մէջ պատրաստած անոր առաջին fոմփաֆք-ին յայտարարին հայ երաժիշտներու տրուած տեղը քաչալերած էր զիրենք. Վարդանի հասած հանդրուանը տեղ չէր ձգած հայկականին բարգոյթին. այդպէս եղած էր Բաթալեան, Խաչատուրեան ներկայացնելու, նաեւ Դպրոցասէրի ի նպաստ նուագելու խնդրանքին ընդառաջելու պարագաներուն։

Յայտագիրը սկսաւ Տքուիւսիով որուն չաջորդեցին Շոփէնի 24 էթիւտները որոնց մէկային ներառումը յայտարրի մը մէջ արդէն չատ բան կ'ըսէ արուեստագէտի մը մասին. աւելցուցէ՛ք այդ երեւոյթին վրայ մեկնաբանական -- ստեղծագործական աչխատանքը զոր կատարեց Վարդան Մամիկոնեան։ Ստեղծուած բացառիկ խանդավառութիւնը որ բաբեխառնուած էր բնականաբար հպարտութեան զգացումով, չատերու մազթել կուտար որ յայտարրին չափէնեան այդ մասը կերպով մը նախաքայլը ըլլար երկրորդ ձայնապընակի մը. այդպէսով հետզհետէ մնայուն ներկայութիւն մը կը դառնար Վարդան Մամիկոնեանի արուեստը, երաժշտասէրներու երդադարանին մէջ, մինչեւ ռեսիթալներու սպասումին չձգելով զինք լսելու փափաքը։

Նոյեմբեր 20-ի երեկոյթը չէր կրնար ուարտիլ նախատեսուած կէտին վրայ. երկարատեւ ծափեր պատճառ եղան որ երիտասարդ դաշնակահարը ներկայացնէ նաեւ հայկական բաժին մը՝ Բարսեղեանով, Խաչատուրեանով ու ճարի երաժչտութեան թեմայի մը վրայ կատարուած յեղասաեղծական իր նուագով, որոնցմէ ամէնէն ուչագրաւն էր Խաչատուրեանի Թոքաթթան։

Աւարտին, ներկաները ամբողջովին լսապետին Մամիկոնեանի ճայնապնակը պատեցին որմէ չուրջ 70 հատ վաճառքի դրուած էին։

Նման երեկոյթի մը ամէնէն չարմար վերջաբանը պիտի ըլլայ յայտնել որ մինչեւ Բ. սկաւառակի մը պատրաստութիւնը, վարիզեան երաժշտասէր չրջանները Յունուար 7-ին եւ 22-ին առիթը կ'ունենան իրեն հետ չաջորդական պիտի ունենան հրեն հետ չաջորդական պիտի ունենան իրեն հետ չաջորդական հանդիպումներու, այս անգամ «կավօ» սրահին մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՎՃՌԱԿԱՄ ՉԷՉԷՆՆԵՐԸ

Կովկասի բարդ կենճիռներու խճանկարին մաս կը կազմէ նաեւ Չէչէնները ու պայքարը. անոր մեկնակէտը կը նկատուի ժողովուրդները վերաբժանաւորելու խրուչեւեան նախաձեռնութիւնը 1956-ին, երբ անոնց արտօնուեցաւ վերադառնալ իրենց հողը ուրկէ վտարուած էին 1943-ին ու Ստալինի հրամանով աքսորուած՝ Ղազախատան։ Վերադառնալով անոնք չկընցան սակայն վերատիրանալ իրենց հողերուն ամբողջութեան որմէ մաս մը մինչ այդ յատկացուած էր Հիւսիսային Օսէթիոյ։ Գործաչովեան վերակառուցման չրջանին, 1991-ի աչնան Չէչէնիա անկախութիւն հռչակեց եւ բաժնուեցաւ Ինգուչներէն. այս վերջիններն ալ իրենց կարգին հանրապետութիւն մը հռչակեցին Ռուսական դաչնակցութեան ծիրին մէջ։

Այսօր մէկը որ կ'ուզէ Չէչէններու մայրաքաղաքը Գրոզնի երթալ, Մոսկուայէն բարձրացող օդանաւը պինք կ'իջեցնէ Վլադիկաւկազ որ Հիւսիսային Օսէթիոյ մայրաքաղաքն է. Չէչէնիոյ դէմ կիրարկուած օդային չրջափակումը այլ ելք չէ ձգած։

Չէչէնիոյ մէջ առաջին մեծ անակնկալ մը կ'ըլլայ տեսնել թէ ոչ մէկ խուճապ կայ ինքնաչարժի վառելանիւթի կայաններուն առջեւ։ Այդ փոքրիկ հանրապետութիւնը իր մէկ միլիոն բնակիչներուն համար առատօրէն ունի պէտք եղած հեղուկ վառելանիւթը. ասկէ դատ, հաչիներ եղած են որ տարեկան 300 հազար թոն քարիւղ ծախելով ամբողջ բնակչութիւնը կարելի է ձրի կերակրել։ Մինչ այդ, զօրավար Դուդայեւի կառավարութեան տակ գործով Գրոզնի կրնայ ունկնդրել Վարդան Մամիկոնեան։

Բացման խօսքին մէջ Դպրոցասէրի անօրէնն՝ Կարապետ Տաքչեան ըսաւ թէ վարանումներ ունեցած էին իրեն դիմելէ առաջ, սակայն թէ՛ Մոնթէ Գաւլոյի մրցումին եւ թէ Փարիզի մէջ պատրաստած անոր առաջին fոմփաֆք-ին յայտարրին հայ երաժիշտներու տրուած տեղը քաչալերած էր զիրենք. Վարդանի հասած հանդրուանը տեղ չէր ձգած հայկականին բարգոյթին. այդպէս եղած էր Բաթալեան, Խաչատուրեան ներկայացնելու, նաեւ Դպրոցասէրի ի նպաստ նուագելու խնդրանքին ընդառաջելու պարագաներուն։

Յայտագիրը սկսաւ Տքուիւսիով որուն չաջորդեցին Շոփէնի 24 էթիւտները որոնց մէկային ներառումը յայտարրի մը մէջ արդէն չատ բան կ'ըսէ արուեստագէտի մը մասին. աւելցուցէ՛ք այդ երեւոյթին վրայ մեկնաբանական -- ստեղծագործական աչխատանքը զոր կատարեց Վարդան Մամիկոնեան։ Ստեղծուած բացառիկ խանդավառութիւնը որ բաբեխառնուած էր բնականաբար հպարտութեան զգացումով, չատերու մազթել կուտար որ յայտարրին չափէնեան այդ մասը կերպով մը նախաքայլը ըլլար երկրորդ ձայնապընակի մը. այդպէսով հետզհետէ մնայուն ներկայութիւն մը կը դառնար Վարդան Մամիկոնեանի արուեստը, երաժշտասէրներու երդադարանին մէջ, մինչեւ ռեսիթալներու սպասումին չձգելով զինք լսելու փափաքը։

Նոյեմբեր 20-ի երեկոյթը չէր կրնար ուարտիլ նախատեսուած կէտին վրայ. երկարատեւ ծափեր պատճառ եղան որ երիտասարդ դաշնակահարը ներկայացնէ նաեւ հայկական բաժին մը՝ Բարսեղեանով, Խաչատուրեանով ու ճարի երաժչտութեան թեմայի մը վրայ կատարուած յեղասաեղծական իր նուագով, որոնցմէ ամէնէն ուչագրաւն էր Խաչատուրեանի Թոքաթթան։

Աւարտին, ներկաները ամբողջովին լսապետին Մամիկոնեանի ճայնապնակը պատեցին որմէ չուրջ 70 հատ վաճառքի դրուած էին։

Նման երեկոյթի մը ամէնէն չարմար վերջաբանը պիտի ըլլայ յայտնել որ մինչեւ Բ. սկաւառակի մը պատրաստութիւնը, վարիզեան երաժշտասէր չրջանները Յունուար 7-ին եւ 22-ին առիթը կ'ունենան իրեն հետ չաջորդական պիտի ունենան իրեն հետ չաջորդական հանդիպումներու, այս անգամ «կավօ» սրահին մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

թիւնը հայը պրեթէ անվճար ննդեղէնի մը վերածած է, ինչ որ կ'ըլլայ ակնթարթ երկրորդ անակնկալը:

Երրորդը՝ Ռուսաստանի հետ պատերազմի մը ընդհանուր սպասումն է երկրին մէջ: Հոն յաճախ կը խօսուի աշխարհակալ ընջապատին մասին եւ ոչ անտեղի կերպով: Արեւմուտքէն՝ Ինգուշիայէն եւ Հիւսիսային Օսէթիոյ կողմէն Չէչէնըստան մուտքը հակակշռին տակ է ռուս զինուորներու որպէսզի «խաղաղութիւնը պահպանուի»: Արեւելքէն՝ նոյնն է պատերազմ Տաղստանի սահմանին վրայ, որուն երկայնքին տասը պահակակէտեր հաստատուած են: Այսուհանդերձ, ոչ մէկ պատահար արձանագրուած է մինչեւ այսօր. սահմանը անցնողներու թուղթերը կը քննուին, ինչպէս ինքնաշարժերը: Գլխաւոր մտահոգութիւնը գինի մաքսանենգութիւնն է, սակայն այդ գործով զբաղողները դիտեն այն վայրերը ուրկէ կարելի է առանց դիմուորներու ուշադրութիւնը գրաւելու, գինքերը անցընել Տաղստան:

Ռուսաստան չէ ճանչցած Չէչէնիոյ անկախութիւնը. անոնք կը պահանջեն կատարեալ անջատում մը, սակայն իրենց պահանջատիրութիւնը կը վիրաւորուի, տեսնելով որ ռուսական կողմը սահմանին պահակակէտեր կը հաստատէ: Կը գանգատին, ըսելով՝ «Տաղստանի զբացի դիպլին մէջ ապրողները մեր ընտանիքէն են»:

Ոչինչ կը յայտնէ թէ Չէչէնիա տարիէ մը ի վեր զաղրած է մաս կազմելէ Ռուսաստանի դաշնակցութեան. ցուցատախտակներն ու լուսաւոր արձանագրութիւնները տակաւին ռուսերէն են, ինչպէս՝ գլխաւոր թերթերը: Ոչ ոք վրան առած է «Ի. Լենին պողոտայ» ցուցանակները իջեցնելու գործը:

Գրեթէ ամէն մարդ գինք ունի ու կը կրակէ ամէն առիթով. նոր օրէնքով մը 5000 ռուբլիի տուրք վճարելով ոեւէ մէկը կրնայ գինք կրելու արտօնութիւն ունենալ:

Յուլիս 18-էն ի վեր Ռուսաստանի կեդրոնական դրամատունը դրամական ամէն գործառնութիւն կատեցուցած է Չէչէնիոյ հետ. հակառակատոր դրամի նեղութիւն դգալի չէ:

Գրոզնիի սարերուն վրայ բանակած ջոկատները որպէս կրծքանշան ունին մեծաւոր գայլ մը, թէեւ տեղ տեղ պատին ներկին տակէն կը յայտնուի նախկին հնգաթեւեան աստղը: Խորհրդային բանակի նախկին սպայ մըն է անոնց հրամանատարը: Ան կը յայտնէ թէ կամաւորներու կոչ կ'ուղղեն: Անկասկած, Ռուսաստանն է գլխաւոր թշնամի նկատուածը: Որքան ալ անհաւատալի ըլլայ, ան վճռակամ է. «եթէ անհրաժեշտ ըլլայ, պատրաստ ենք մինչեւ վերջ պայքարելու»: Ասոր քով պէտք է աւելցնել Զօրավար Դուդայեւի խոստումը թէ առաջին յարձակողները իրենք պիտի չըլլան:

Ա. Թ. Թ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՕԾՈՒՄ՝ ՎԱՂԱՆՍԻ Ս. ՍԱՀԱԿ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ՎԱՂԱՆՍ. – Պատմական օր մըն էր Նոյեմբեր 15, երկրորդ Հայ Առաքելական եկեղեցի մը եւս իրականացաւ Ֆրանսայի հայաշատ Վալանս քաղաքին մէջ:

«Անհատի մը վկայութիւնները առանձին ոչինչ են», լսած էր Մ. Պէյաքճեան, ճիշդ այդպէս եղաւ այդ Կիրակի օրը: Պէտք էր ներկայ ըլլալ այս վեհաշուք արարողութեան, զուտ հայկականութեամբ լեցուն, վկայելու համար:

Արդէն ժամը 9-ին բազմութիւնը լեցուցած էր եկեղեցւոյ բակը եւ պարտէզը: Եկեղեցիի յարակից չէնքին սրահները, բակը առժամեայ վառուցուած վրաններն ալ պատրաստ էին ընդունելու անոնք որոնք ներս մտնելու բախտն պիտի չունենային: Այս պատրաստուած տեղերը օժտուած էին մանուկներ տարբաւորումով մը, որ առիթը պիտի տար հաւատացեալներուն հեռատեսիլով հետեւելու արարողութիւններուն:

Ժողովուրդը կ'ալեկոծէր բակին մէջ երբ Գարեգին Պատրիարքը, Գիւտ եւ Նորվան Եպիսկոպոսները երեւցան յարակից չէնքէն, յառաջացան Դաւիթեան վարժարանի աշակերտութեան չարքերուն մէջէն անցնելով հասան եկեղեցւոյ փակ դրան առջեւ եւ ծունկի եկան: Ժամը ճիշդ 9·30 էր:

Արարողութիւնը կարճ էր, բայց յուզմնալից, համայնքը պիտի ունենայ նոր հրաշալի աղօթատեղի մը: Ս. Սահակը պիտի սկսէր գործել:

Բախեցին դուռը՝ թա՛ք թա՛ք եւ դուռը բացին:

Հոգաբարձութեանս նախագահը նախ ներս հրաւիրեց պատուոյ հրաւիրեալները՝ նահանգապետ, քաղաքապետ, զինուորական հրամանատար, կուսակցական եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, քաղաքիս Ֆրանսացի Կաթողիկէ Եպիսկոպոսը, մեր քոյր եկեղեցիներու հոգեւոր պետերը առաջնորդուեցան իրենց վերապահուած տեղերը:

Ցետոյ ժողովուրդը կարգապահութեամբ դրաւեց յատկացուած նստարանները եկեղեցւոյ եւ յարակից սրահներուն մէջ:

Ժամը ճիշդ 10-ին եպիսկոպոսները այս անգամ փառաւոր չուրջառներով զգեստաւորուած մուտք գործեցին եկեղեցի եւ սկսաւ օծման արարողութիւնը:

Երբ վերջացաւ այս եզակի տեսարանը, Պոլսոյ Պատրիարքը սկսաւ Ս. Սահակի առաջին պատարագը:

Սեղանին կը սպասարկէին Նարեկ Քահանայ, Վարդգէս եւ Ճարուխիան սարկաւագները: Երգեցողութիւնները կը կատարուէին Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Հ. Օհանեանի:

Գիւտ եւ Նորվան Եպիսկոպոսները զբաղեցին իրենց տեղերը դասին մէջ Փրանսացի Եպիսկոպոսին կողքին:

Ժամանակը արագ անցած էր, երբ հասաւ քարոզին պահը, Գարեգին Պատրիարքը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Մարսէյլարնակ բարերար՝ Պր. Վարուժան Պօզահեանին որու իշխանական նուիրատուութեամբ իրականացած էր ղեղեցիկ խորանը՝ գործը արձանագործ Թորոսին, որով եկեղեցին կը ստանար հայկական դրոշմը,

Գարեգին Արք. քարոզը չարունակեց տեսիլքի եւ երազի մասին, որոնք յետոյ իրականութեան փոխուած էին: Ես կը յիշեմ իր մէկ խօսքը գրեթէ տարի մը առաջ Վալանս իր այցելութեան առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ քարոզած պահուն, չեչտած էր «Հեղերն են որ պիտի չահին»: Այս հեղերը չահած էին:

Հաղորդութեան պահն ալ յուզիչ էր, ժողովուրդը կուգար ալիք - ալիք. հաղորդուելու նորօծ եկեղեցիի մը մէջ առաջին պատարագի ընթացքին: Հաղորդութիւնը մատուցանեցին պատարագիչ Պատրիարքը եւ Նորվան Եպիսկոպոս:

Ցետոյ Գիւտ Արք. Վազգէն Ա. Հայրապետի կոնդակը կարդաց, որ կը շնորհէր աւագութեան աստիճան քաղաքիս ազնուական հովիւ՝ Արժ. Նարեկ Քահանայ Վարդանեանի:

Պատարագէն վերջ կատարուեցաւ ընդհանուր հոգեհանգստեան պաշտօն:

Ժողովուրդը յաղեցած կամաց - կամաց պարպեց եկեղեցին երթալու համար փալէ տը լա ֆուար մասնակցելու սիրոյ սեղանին:

Ձոյլի ընթացքին Գիւտ Արք.ի հրաւէրով սկսան նուիրատուութիւնները, որոնք ջերմ մթնոլորտի մէջ տեւեցին մինչեւ ուշ ատեն:

Եթէ պատմականը ընենք, դիւրին չէր եղած այս գործը: Կը խոստովանինք թէ Ս. Սահակը բացուեցաւ իր գնումէն ճիշդ չորս տարի վերջ:

1988 Հոկտեմբեր 28-ին գնումը իրականացաւ նախաձեռնութեամբ Տէր եւ Տիկին Պետրոս – Նոյեմի Պապիկեանի անխոնջ ջանքերուն: Երբ ստորագրուեցաւ օրինական գնումը՝ քիչ վերջ պատահեցաւ Հայրենիքի մեծ աղէտը: Հոգաբարձութիւնս սփռուեցաւ շատ բաներ ընդհատել եւ գործը դանդաղեցնել:

Դանդաղեցաւ բայց չկեցաւ եւ ահաւասիկ արդիւնքը:

Այս գործին իրականացման եւ յաջողութեան մէջ ամբողջ համայնքը իր յաժիններ ունեցաւ անշուշտ:

Բայց պէտք է յիշել քանի մը անուններ:

Գարեգին Արք. Գազանճեան՝ Թրքահայոց հայրապետական Պատրիարքը՝ որ հեռու է մեր զաղութէն, իր ջանքը չխնայեց՝ նախ զտնելով մեծ բարերարը խորանի չինուածքին համար, վերջն ալ ինք անձնապէս նուիրեց խորանի վարպետը:

Նաեւ պարտք կը զգանք յիշել բարերար Տիկին Իսկուհի Տէվճանեանը որու նուիրատուութեամբ իրականացաւ մկրտութեան աւենակը եւ աւազանը:

Գալով Մանուկին, Վալանսի փոխ – քաղքապետ եւ հոգաբարձութեանն ատենապետ Մանուկ Ստեփանեանին, այս մեծասիրտ անձը աշխատեցաւ, տքնեցաւ ամէն բան կատարեալ հասցնելու, նաեւ իր պաշտօնին ալ բերմամբ նիւթական ծախքերը նուազագոյնի իջեցնելով:

Ճաշի վերջաւորութեան Պատրիարքը Մանուկին կուրծքը զարդարեց Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի Ա. կարգի շքանշանով: Նաեւ նուիրեց Պոլսոյ պատրիարքարանի կողմէ թանկագին արծաթեայ պնակ մը:

Գիւտ Արք. եւ Նորվան Եպիսկոպոսը, ինչպէս հոգաբարձութիւնս իր կողքին ունենալով Տիկնանց Ճանճնախումբը, նախագահուհի՝ Տիկին Դեղինեան, քարտուղարուհի՝ Օր. Թընկըրեանի գլխաւորութեամբ մեծ դեր ունեցան բոլոր աշխատանքներուն մէջ:

Նաեւ քոյր կազմակերպութիւնները իրենց ջանքերը չխնայեցին օգնական ըլլալով հոգաբարձութեանս:

Գալով պատմականին իր հին անունով՝ Սէն – Ժոզէֆ եկեղեցին կը պատկանէր Ֆրանսացի կաթողիկէ համայնքին: Ունի հարիւր տարիներու բեռ, կառուցուած 4000 քառակուսի մեթր հողի մը վրայ, ընդարձակ պարտէզով, քովընտի քառասուն սենեակնոց չէնք մը իր զրաղարանով, ճաշարանով, խոհանոցով եւ սրահներով, որոնք նորոգութիւններու կը կարօտին,

Այս համալիրը՝ Գիւտ Արք.ի եւ Նորվան Եպիսկոպոսի փափաքին համաձայն կարելիութիւնը կրնայ տալ դպրեվանքի մը իրականացման: Ինչո՞ւ չէ:

Գիտենք թէ դեռ շատ գործ կայ ընելիք. վատառելին սահմանը անորոշ ըլլալով, գոհանանք բաւարարով:

Այս տողերը յապաղեցան, որովհետեւ տարաձայնութիւններ կային քաղքիս մէջ թէ Ս. Սահակը քիչ մը հեռու էր հայաշատ թաղերէն եւ ժողովուրդը պիտի ծուլանար այս հեռաւորութեան համար: Սպասեցի որ ատուգեմ: Երկրորդ Կիրակիի պատարագին Նոյեմբեր 22 էր: Ս. Սահակը լեցուն է:

Թեթեւ սրտով գոհունակութեամբ հեռացայ եկեղեցիէն:

Ա. Փ.

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Արմենակ գրեթէ ոչինչ գիտէր իր ծրագրի գաղափարներուն մասին: Մինչեւ համալսարան՝ պատանեական միութիւններուն չանձնէր էր անոր գաստիարակութիւնը «Թող լաւ չարքային պատրաստուին՝ ուրիշ բան չեմ ուզեր» խորհելով: Երկու տարի առաջ սակայն Ամերիկեան համալսարանը մտեր էր ու հոն կորսնցուցեր էր անոր հետքը: Բնաւորութեամբ գոց տղայ՝ լիբանանեան քաղաքացիական կռիւներուն վայրագ, չափ ու օրէնք չգիտցող վոճրարիկը ալ աւելի ուժով գոցեր էր զայն ինքն իր վրայ ու հոն, այդ առանձնութեան մէջ, չուրջի կատաղութիւնն ու անհեթեթութիւնը մերժելով էր որ իր մտքին բացառիկ ազատութիւն մը տուեր էր: Ամբողջ կռիւներուն՝ միայն չորս անգամ հօրը տպարանը գացեր էր: Ամիսներով, երբ համալսարանը գոց մըներ էր՝ սենեակը քաշուած՝ կարդացեր էր: Արմենակ գիտէր որ ան աղջիկներուն հետ դուրս չէր ելլեր ու քիչ մը մտահոգուած էր առտով: «Հասուն գլուխ բայց խակ մարմին՝ իրար փորձանք կ'ըլլան» ըսեր էր Անժէլին քանի մը անգամ:

Մեղմ խնդուքը Պերճին...: Սրտէն զարնուածի մը նման՝ Արմենակ ցնցուեցաւ նստած տեղը: Հարուածը իր անձէն անդին՝ իր ազգին մտաւորականութեան դըպեր էր: Ասիկա հայր ու տղայ խօսակցութիւնն էր այլեւս այլ անդունթ յարձակում մը իր էն յարգի զգացումին վրայ, նախատինքի պէս նետուած երեսին, հոգիին, պատուին:

– Ինծի նայէ Պերճ, ըսաւ ակռաներուն մէջէն, չեմ ձգեր որ ատանկ խօսիս հետս:

Պերճ սակայն դեռ կատակի տուած էր ամբողջ խօսակցութիւնը, ու զուարթ չեչտ մը ձայնին մէջ՝ պատասխանեց.

– Այսինքն պապա, գիտեմ որ հին գըլուխ մնացած ես բայց ընդունէ որ մէկէ աւելի ձեւեր կան հայ ըլլալու: Քուկդ հինն է – այս է պարզապէս որ չես ուզեր ընդունիլ:

– Ինծի դաս մի տար, եւ ատանկ մի խօսիր հետս,

– Ոտքի ելեր էր Արմենակ, բիրտ ու սառած արտայայտութիւն մը դէմքին:

– Ի՞նչպէս կ'ուզես որ խօսիմ:

Պերճին ձայնը փոխուած էր արդէն: Այդ կէտէն ետք՝ ալ անկարելի էր ետ դարձը, երկուքին համար ալ:

– Քանի՜ ամէն բան գիտես՝ ատ ալ գիտցիր:

– Ես ատանկ բան չըսի: Նայէ պապա...

– Նայէ մայէ չեմ գիտեր: Իմ տղաս իմ տանս մէջ այդ լեզուով չի խօսիր հօրը հետ:

Մէկ քայլ մօտեցեր էր Պերճին որ դեռ նստած տեղէն չէր շարժեր:

– Շատ կը ցաւիմ պապա, բայց...

– Պիտի յարգես հայրդ, հասկցա՞ր:

– ...Շատ կը ցաւիմ բայց յարգանքը ոչ իրաւունք է ոչ ալ պարտականութիւն:

– Ատ ծակ փիլիսոփայութիւնդ քեզի պահէ:

Լռեց Պերճ, կը զգար որ բոլորովին նոր մարդ մը մտեր էր իր միտքը, մարդկային յարաբերութիւններու վտանգաւոր, մթին անտառ մը ու հօրը կերպարանքը՝ յանկարծ մօտէն, դէմը ցցուած՝ հսկայ, անծանօթ աշխարհ մըն էր իրեն համար: Բարակ, տարտամ վախ մը...:

– Ի՞նչ տեսակ զաւակ ես դուն, հէ՞:

Հարցում էր այլ զայրացկոտ աղերսանք մը տղուն չուարած դէմքէն անդին՝ իր ազգին տառապալի ներկայութեան որ տան ձեւը առած մտիկ կ'ընէր այս ահաւոր խօսակցութեան: Պատասխան կը սպասէ՞ր Արմենակ իր աստուածներէն: Վգին երակը ուռած, աչքերը լայն լայն բացած անհաւատալի երեւոյթին վրայ, կարճ հատ մատները կզպած...:

Պերճ զգաց թէ ոտքի կեցած էր: Կըռթնեցաւ սեղանին որու վրայի լոյսը հօր կիսադէմին վրայ կը թափէր, անոր տակաւ եղերական ցայտք մը: Պերճ, անհնարելի եկած «ինչ տեսակ զաւակ ես» կը կրկնէր մեքենարար ու չէր գտներ պատասխան: Երբեք մարդային բարկութիւնը տեսած չէր այսպէս իրական ու երբեք մարդոց բառերը, ձայնը եւ տեսքը գինքը այսպէս չէին հրած, սեղմած, անշարժացուցած անկիւն մը:

– Ես ալ ծրագիրներ որոճամ, դրամ մէկդի դնեմ որ տղաս Ամերիկա եղբօրս քով զրկեմ որ իր տոքթորան առնէ... խապար չունիմ որ տղաս վրաս կը խնդայ կոր եղեր...

– Վրադ խնդացող չկայ:

– Լռէ՛:

Արմենակին ձայնը ռումբի մը պէս պայթեցաւ պզտիկ սենեակին մէջ: Մարմինը վերէն վար կը դողար ու պատրաստ էր, իր ամօթին ու անապրելի վիրաւորանքէն կատղած՝ ապտակելու զայն եթէ բերանը բանար մէկ խօսք իսկ ըսելու համար: Բայց Պերճ, չչմած՝ հօրը կը նայէր, անոր դողդողուն շրթունքներուն, յօնքին վրայ քրտինքի փայլին, անկրող հաւատալու թէ հայրն էր որ «լռէ» պոռացեր էր վրան: Այդքան մօտէն՝ հօրը դէմքը, կէս մը չուքերու մէջ՝ անճանաչելի էր: Ցանկարծ դուիը չարժեցաւ սա հին, անպէտ մարդուն հանդէպ՝ որ արդէն լեզապատառ մահէն կը փախչէր, կը փորձէր իր կեանքին իմաստ մը տալ պոռալով, հայհոյելով: Ու հիմա մեղմ, հանդարտ, խօսեցաւ անոր.

– Ես Ամերիկա չեմ երթար կոր:

– Ձէկհէնիէմ դնա:

– Մի պոռար վրաս:

(Շար. 6)

ՎԱՂԱՆՑ - Պուչիկ, Պէպէրեան, Փա-նաթոնի, Քէչապեան, Պօյաճեան, Մանի-սաճեան, Մխճեան եւ Պօտուրեան ընտա-նիքները եւ իրենց զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԴԵՐԵՆԻԿ ՄԱՆԻՍԱՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 30-ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Վարանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկե-ղեցին, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 8·30-ին եւ մարմինը կ'ամփոփուի տեղ-ւոյն գերեզմանատունը։

Մահադդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽՍՔԻ Լիան - Վիլէօրպան Արաքս մանուածիւղի նորընտիր վարչու-թիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Թէյասեղանի չուրջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, կէսօրէ հաք ժամը 3-ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

Paris:
DOUBLE EXPOSITION

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Karen Gasparian
Ararat Petrossian

l'exposition sera ouverte
du 3 au 18 décembre
de 18h à 22h

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իր տպրոջ՝ Ստեփան Վահանեանի *մահուան քառասունքին ի յիշատակ, Տի-կին Շուշան Շ. Վահանեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի թարգաւաճման։*

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES
organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— le Vendredi 4 Décembre à 20h30
Les Arméniens dans l'Empire ottoman
— le Vendredi 11 Décembre à 20h30
Krikor Zohrab, l'homme politique
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian: deux musiciens en leur temps.
Vente sur place des livres de l'auteur
à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

Կազմակերպութեամբ՝
Նիսի եւ Շրջակայքի
Հայկական Միութիւններու
ԱՐՑԱԽ
ՀԱՑ ՔԱՂԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ
ՈՒ
ԱՐՑԱԽԻ ՆԵՐԿԱՑ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ
ՎԻՏԷՕ - ԵՐԻՋԻ
Խօսք կ'առնեն Արցախէն նոր վերադարձած
ՏՈՔԹ. ՄԱՑՈՒԿ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
ՊՐ. ԱՐԹՕ ՕՀԱՍԵԱՆ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը՝ 16-ին
Պարոամեան Համալիրին մէջ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՍԷՆԹ' ԱՆԹՈՒԱՆ Ս. ԹԱԴԷՈՍ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ
ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6

Սէն - Թ'Անթուանի Ս. Թադէոս - Բար-թողիմէոս Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը ներկայիս կը տեղեկացնէ իր Թաղի եւ շրջակայից հաւատացեալ ժողովուրդին թէ՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, Ս. Թադէոս - Բարթողիմէոս Առաքելոց տօնին եւ Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան - Ուխտի տօնին առթիւ եպիսկոպոսական հանդի-սաւոր պատարագ կը մատուցանուի։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼԻՒՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատւիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց։

Առաւօտեան ժամերգութիւն 8·30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11-ին։
Հոգեհանդիստ ժամը 11·45-ին։

Մասնաւորաբար բոլոր անոնց համար, որոնք ծառայեցին Եկեղեցւոյ պայծառու-թեան համար,

Մատաղօրհնութիւն ժամը 12-ին։

Կրօնական հանդիսութեանց պիտի յա-ջորդէ ճաշ ի պատիւ Տարօն Եպիսկոպոսի եւ մեր յարգելի հիւրերուն եւ ժողովուր-դին։

Սանթրը Սօսիալ - Լա Մարթինը, Փա-լանք, Սէն - Թ'Անթուան, 13015 Մարսէյլ։

Ճաշերը պատրաստուած են Եկեղեցւոյ Օժանդակ Տիկնանց կողմէ։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կա-տարէ Եկեղեցւոյ երգչախումբը։

Արդ՝ կը հրաւիրուի Սէն - Թ'Անթուանի եւ Շրջակայից մեր ժողովուրդը մասնակ-ցելու այս արարողութեանց։

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

Samedi 5 Décembre de 14h à 19h

VENTE

- *Objets fabriqués en Arménie : tapis, cafetières.*
- *Grand choix de livres avec les dernières parutions*
- *Médailles, porte-clefs, pin's*
- *Cartes de vœux, reproductions de manuscrits*
- *Disques, cassettes, CD*

Vous trouverez des cadeaux originaux et utiles pour les fêtes de fin d'année.

SUPER LOTO

Organisé par
L'ECOLE ABOVIAN
Ecole de langue et culture arméniennes

le Dimanche 6 Décembre
à 15 heures précises

Dans la Salle A. Tcherpachian
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado, Marseille 8e

Premier lot: UN MAGNETOSCOPE
Et de très nombreux autres lots

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Բ.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ԵՒԱՋԱՅՆ ԶՐՈՅՑ

Վ. ՕՇԱԿԱՆ - Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ - Գ. ՊԼԻՏԵԱՆ
երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին
Ս. Մեսրոպ Մաշկութայէն կեդրոնի սրահը
10 bis, rue Thouin, Paris 5e
- Մուտքը ազատ է -

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 *Avril au* 21 *Avril* 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7.000 F.

Nos prix comprennent :
- *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
- Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
- Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
- *En Demi-Pension*
- Les excursions et visites en autocar
- Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 *F.*

S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.
—— Tél. : 91. 77. 84. 70 ——

ՁԵՐ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱԲԱԹ 12 ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Grande Braderie de Noël

Կազմակերպութեամբ՝ ՇԻՆ - ՖՐԱՆՍ-ի
ի նպաստ ԶԱՆԴԵԶՈՒՐ-ի եւ ԱՐՑԱԽ-ի սահմանամերձ գիւղերուն

Մխիթարեան Վարժարան
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

—— Stands — Animation — Vidéo — Buffet ——

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour	4300 Frs
aller ou retour simple	2500 Frs

Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5100 Frs
En chambre individuelle	5350 Frs
Semaine supplémentaire en double	450 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	700 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
VENDREDI
4 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 17·944 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.944

ՄԱԿ-Ի ԱՌԱՔԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆ

Դեկտեմբեր 2-ին, ՄԱԿ-ի Գաղթական-ներու Բարձր Մարմինը ձեռնարկեց իր առաջին գործողութեան նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ, երկու խումբեր ղրկելով Հայաստան եւ Ադրբեջան, լման ծրնեւ հրատարակուած զեկոյցի մը: Վեց ամսուան համար 6,37 միլիոն տոլարով Գաղթականաց Մարմինը կը ծրագրէ վերմակ եւ սնունդ ղրկել եւ տուներ չինել Ղարաբաղի կնճիռին զոհ ամէնէն չքաւոր գաղթականներուն համար, որոնց թիւը կը նկատէ 92·500 Հայաստան եւ 53·000 Ադրբեջան, չորս տարուան ընթացքին տեղահանուած 762 հազար հոգիի վրայ:

Բաքուի հաղորդած լուրերու համաձայն, հայկական ուժերը, վերջին օրերը, ինը ագերի գիւղեր գրաւած են Լաչինի շրջանը, երբոր ալ անբնակ: Ըստ նոյն աղբիւրներուն Հայերը գրաղներ արձակած են Ագդամի վրայ:

***

Դեկտեմբեր 1-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին Արտաքին նախարարի պաշտօնակատար Արման Կիրակոսեան յայտնած է թէ Դեկտեմբերի երկրորդ կէսին կը տորպգրուի ՀԱՊ-ի երկիրներու համագործակցութեան կանոնադրութիւնը: Ա. Կիրակոսեանի համաձայն, ան կը դոյնէ Հայաստանը, քանի որ առաջին կէտէն իսկ կը յիշատակուի ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը: Կարեւոր այլ կէտ մըն ալ անոր Վրաստանի անդամակցութիւնն է, առանց որու Հայաստան ոչ մէկ տահման կ'ունենայ ՀԱՊ-ի հետ եւ կը դժուարանայ տնտեսական համագործակցութիւնը:

***

Դեկտեմբեր 1-ին Հայաստանի կառավարութիւնը խորհրդակցական ժողով մը գումարած է, ուր քննարկուած են սպառողական չուկայի լարուած կացութիւնը բարելաւելու եւ ծննդեան տօներուն առթիւ պարէնի որոշ տեսակները կտրօնով բաշխելու առընչուող հարցեր: Վարչապետը ներկայացուցած է այս առթիւ պատրաստուած նախագիծը:

***

Վարչապետ Յոսրով Յարութիւնեան տեսակցութիւն մը ունեցած է Միացեալ Նահանգներու, Գերմանիոյ, Չինաստանի, Ռուսաստանի եւ Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպաններուն հետ: Ան ներկայացնելէ ետք Հայաստան ստեղծուած ուժանիւթի տագնապալի իրավիճակը, նշած է անոր քաղաքական պատճառները: Վարչապետը ըսած է որ, Ադրբեջան չի գոհանար Հայաստանի նկատմամբ միջազգային իրաւական իր պատասխանատուութիւնները չարդելով, նաեւ կը ջանայ Վրաստանը կնճիռին մէջ ներքաշել եւ զայն ստիպել Հայաստանի համար նախատեսուած բեռներու իր տարածքով փոխադրութիւնը արգիլելու: Դեսպանները ապահովութիւն տուած են որ անյապաղ տեղեակ կը պահեն իրենց կառավարութիւնները:

***

Մինակի ժողովը, որ սկզբունքով պիտի գացուէր Դեկտեմբեր 4-ին, յետաձգուած է Դեկտեմբեր 25, Ռուսաստանի երեսփոխանական համագումարը պատճառ ըլլալով որ Ելցին չկարենայ մասնակցիլ:

***

Հայաստան ընդունուեցաւ ԻԻՖԱ-ի 91րդ անդամ: Ֆութպոլի Եւրոպական Միութիւնը, Պոլսոյ մէջ, ընդունելով Հայաստանն ու Բելառուսը 44-ի կը հասցնէ իր անդամներու թիւը:

Որոշում տրուած է նաեւ ութէն 16-ի բարձրացնել Ազգերու Եւրոպայի ախոյեանութեան որակուած խումբերը: Այլ յանձնախումբ մըն ալ կ'ուսումնասիրէ ԻԻՖԱ-ի Բաժակը բանալ 96 ակումբներու առջեւ փոխանակ ներկայի 64-ին:

ԲԵՐԵԱՆ

(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՆՈՅ· 26 / ԴԵԿ· 2)

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՓՈԽ — ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Հայաստանի Արտաքին փոխ — նախարար Արման Նաւասարդեան Դեկտեմբեր 1-ին ընդունած է ամերիկեան «Խաղաղութեան մարմին» կազմակերպութեան Հայաստանի մասնաճիւղի անօրէն Ռաչըրթ Մըք Քլէնթոնը: Տեսակցութեան հիմնական նիւթը եղած է կազմակերպութեան Հայաստանի վերաբերող ծրագիրը: Տնօրէնը յայտնած է որ Դեկտեմբերին անոր 40 անդամները կ'երթան Հայաստան, լուսաւորութեան եւ փոքր ճարտարարուեստի իրենց փորձառութիւնն ու գիտելիքները բաժնելու հայ պաշտօնակիցներու հետ:

***

ՊԵՆԶԻՆԻ ԳԻՆԸ

Քառն լիթր պենզինի գինը Երեւանի մէջ 10 հազար ռուբլիի հասած է, այսինքն՝ լիթրը 500 ռուբլի: Այսպէս, առանձին անգամ ըլլալով պենզինի լիթրը կը գերազանցէ տոլարը, որ կ'արժէ 450 ռուբլի: Հայաստանի նուազագոյնը աշխատավարձը 1200 ռուբլի է, իսկ 1 լիթր պենզինի գինը կը համապատասխանէ 17 հացի գինին:

***

ԼՂՀ-Ի ԳԵՐԱԳՈՅՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

Լեռնային Ղարաբաղի Գերագոյն Խորհուրդը որոշած է միանալ պաղտըթարի Պետութեանց եւ Ժողովուրդներու Անկախութեան Հռչակագրին, Մարդկային Իրաւանց հռչակագրին, Քաղաքական եւ Քաղաքացիական իրաւունքներու Միջազգային համաձայնագրին: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը հաստատած է նաեւ հանրապետութեան չգանչանները ու մետալները:

***

ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-Ի ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԸ

Նոյեմբեր 27-ին, Վիէննայի մէջ նիստ մը գումարած է ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-ի այն յատուկ յանձնաժողովը, որ կը մշակէ Հայ — ադրբեջանական հակամարտութեան դծով ՍԷ — ԷՍ — ՍԷ — Ը-ի դէսերու կարգավիճակը: Սոյն նիստին մասնակցած է նաեւ հայկական պատուիրակութիւն մը, դիւանագիտական Արտաքին նախարարութեան խորհրդական Քրիսթիան Տէր — Սահակեանի, իսկ Իքար — Թաս, վկայակոչելով Ազերիճքորմը, հաղորդած է թէ նիստին ադրբեջանական պատուիրակութիւն մըն ալ կը մասնակցէր Պաշտպանութեան նախարարի տեղակալ Քեամովի դիմովի դիւանագիտութեամբ:

***

ՀԱՏ ՄԸ ԵՒ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾ

Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 28-ին Հայաստանի ազգային ցուցասրահէն խորհրդարանի պատմաններու մէջ անհետացած է ռուս ծանօթ բնանկարիչ՝ Իսահակ Լեւիտանի «Գարնանային էթիւտ» գործը: Այս, գողութեան նմանօրինակ երկրորդ դէպքն է:

***

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Յունա-Հռոմէական ոճի ըմբիշ Սարգիս Եոլչեան ՀԱՊ-ի հաւաքականի կազմէն մասնակցած է միջազգային մրցաշարքի մը, ուր իր բոլոր մրցումները յաղթող ատարեալ յետոյ եզրափակիչ խաղին, ոսկիմպիական կրկնակի ախոյեան իտալացի իր մրցակիցը 3 — 1 արդիւնքով պարտութեան մատնած է եւ հանդիսացած իր դասակարգին առաջինը:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

ՍԱՆԱՍԱՐ ՕՀԱՆՆԷՍԵԱՆ ԿԸ ՅԱՂԹԷ ՄԻՇՏ

Սանասար Օհաննէսեան, ներկայիս 32 տարեկան, Ռուսաստան կը բնակէր, երբ, 1980-ին դարձաւ Մոսկուայի Ողիմպիական խաղերու ախոյեան ազատ ըմբշամարտի մէջ, 90 քիլօկրամ դասակարգ:

Այդ իր միակ փառաւոր յաջողութիւնը չէ· եղած է նաեւ Եւրոպայի ախոյեան եւ 1981-ին՝ աշխարհի: Ֆրանսայի մէջ, Ս· Օհաննէսեան ծանօթ է մանաւանդ իր յաղթանակներով, Նիս, Տէկլանի անունը կրող մրցաշարքերուն ընթացքին: 1985-էն սկսեալ մասնակցած է անոնց եւ չհասած առաջնութիւնը իր դասակարգին մէջ:

Հայ մարզիկը Նիս՝ մշակած է բարեկամութիւններ եւ ի վերջոյ երկու տարիէ ի վեր՝ տեղաւորուած այդ քաղաքին մէջ, ընտրհիւ, անշուշտ, Քոթ տ'Ազիւրի Ըմբշամարտի ակումբին հովանաւորութեանը:

Անցեալ շաբաթ իրիկուն տեղի կ'ունենար, վերստին, Տէկլանի մրցաշարքը, մասնակցութեամբ ռուսական խումբի մը, ՀԱՊ-ի մակդիրին տակ:

Օհաննէսեան կը պայքարէր ի հաշիւ Նիսի ակումբին: Հարիւր քիլօկրամ դասակարգին մէջ, աւարտականին յաղթած է իրեն լաւ ծանօթ Անտրէյ Կոլովքոյի, «ախտաններու բախտի մը ընթացքին» կը գրէ «Նիս — Մաթէն»:

***

ԼՈՂ

ԴԱԼՖԱՅԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ

Քրիսթոֆ Գալֆայեան կը պատրաստուի ձմեռնային եղանակի մեծ մրցումներուն: Մինչ այդ, մասնակցած է անցեալ շաբաթավերջին, Քաննի մէջ, շրջանին մէջ — ակումբային ախոյենութիւններուն: Շահած է 100 մեթրի ազատ լողի վազքը՝ ժամանակ՝ 50",04:

Գալֆայեան անդամ է Անթիպի ակումբին՝ որ առաջին դասուած է այս մրցաշարքին մէջ: Աւարտականը նախատեսուած է, Դեկտեմբեր 19 — 20-ին, Պուլոներ — Պիեանքուրի աւազանին մէջ: Գալֆայեանի մասնակցութիւնը հաւանական է:

***

ՔՈՒԹՊՈԼ

ՓՐՈՎԱՆՍԻ ԲԱԺԱԿ

Մարսէյլի երկու հայանուն ակումբները մուտք գործածեն անցեալ Կիրակի Նահանգային բաժակի մրցաշարքին մէջ՝ որ հասած էր իր 5-րդ հանգրուանին:

Սէն — Թրընթուանի Հ· Մ·-ը դիւրութեամբ յաղթած է Միլի (4 — 0), բայց Հ· Մ· Ը· Մ· Աւթիւ պարտուած է Սէն - Վիքթորէի խումբէն (2 — 2) փէնալթիներու հաշուով:

Ճառայիկայ Կիրակի, ախոյենական խաղեր: Սէն — Թրընթուան կը հիւրընկալէ Վիթրոլը եւ Աւթիւ՝ Քոնսոլայի խումբը: Աւթիւի համար յաղթանակ մը անհրաժեշտ է, քիչ մը յառաջանալու համար դասաւորումին վրայ:

***

ՎԱԼՍՆՍ ԱՌԱՋԱՏԱՐԻՆ ԴԷՄ

Ֆրանսայի արհեստավարժներու երկրորդ դասակարգի ախոյենութիւնը, այս

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊՈԼԻՍ 1958 1960

ԱՐՏԱՍԱՆՈՂԻ ՄԸ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԸ

Զ.

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Յոտնկայս արտասանուած Հայր Մերէն ետք, ղեկավարը, պատարագիչ, դանակ սկսան ազմկել մթնոլորտը: Բայց իմ ուշադրութիւնս կեդրոնացած էր պիմաց, հեռուն, հասակի կարզով նստած տըղոց վրայ: Կը փորձեմ ամէն մէկը հասիկ - հասիկ գնահել, իմանալ թէ այս պահուս անոնց անտունի սրտիկներուն մէջ ի՞նչ բաներ կ'անցնին կը դառնան, ծնողազուրկ այդ փխրուն էակները դիտակի՞ց են իրենց անակնկալ վիճակին... Ցանկարծ աչքիս կ'ելնէ աջ կողմը նըստող վերեւ յիշուած երկու տարեցները, երկար իրանին ցցած՝ Գարեգին Յասուլաճեան եւ Վարդերես Գարակէօզեան, թերեւս հսկիչ կամ ուսուցիչ, իսկ ձախին, կը տեսնեմ քիչ առաջ դիս յուզող կարոյին դաստիարակը՝ բանաստեղծ Հայկազուն Գալուստեան, որ ամենայն պարզութեամբ տեղ գրաւած էր իր մանկտի աշակերտներուն կողքին: Ո՛հ, որքան կը ցանկայի իմ աթոռս անորինին հետ փոխանակել: Այս պատուոյ սեղանը ինծի չատ խորթ կը թուէր: Չէ՞ որ ես ալ զաւակ տղայ եմ:

Մինչ սեղանակիցներուս պնակները կը լեցուին եւ պատարագիչներն ալ երթուդարձով զբաղած են, ստամոքսին ծառայելու պահանջը բնաւ չեմ զգար ես: Այդ մատղաշ որբերուն անաղմուկ ընթրիքի պահը կը փոխադրէ զիս բոլորովին տարբեր տարածքի մը վրայ եւ տարբեր ժամանակի մը մէջ ... անցեալի մը տարաբախտ օրերուն, ուր նոյն ազգի մը լոյսեալ մանուկներ, անմեղ զոհերն անդորրն փէլէկին, չափչփեցին բնութեան վայրի խորչերն ու կիպիչ սափաստաններըը, տիւ ու գիշեր...

Աչքերս կը մթագնին եւ արտասուքի ափսփարար կաթիլները կը գլորին այտերս վար: Ժամանակավրէպ պիտի նկատուէր, նման ուրախալի մթնոլորտի մը ընթացքին, թաչկինակ հանել, զանոնք չամքեցնելու համար: Վերջապէս փորձեցի մէկ - երկու պատառիկներ տանիլ բերանս, հանդիսախոռովի դեր չստանձնելու եւ հրաւիրեալներուն ալ ուշադրութիւնը չգրաւելու համար: Բայց անօգուտ. ֆիզիքապէս քարացած էի, միայն երեւակայութիւնս էր որ կը թռչկոտէր ապին անդին: Լինելիս եւ ծնողքիս անհամար պատմածները որբերուն վերաբերեալ ուղեղիս մէջ վխտալէ չէին դադրեր:

Գարակէօզեանի մէջ անցուցած այս յուզմունքալից օրուան վկայ մանչուկները -- այժմ քառասունամեանե՛ր -- կրնան համարձակօրէն ձայնակցիլ իմ սրտաբուխ հառաչներուն, ինչպէս այս բառերը իւրաքով շարող երուանդը եւ վերարծարծել անոյշ անցեալի մը կայծերը մոխրապատ...

Պոլսոյ մէջ, Գարակէօզեանի համապատասխան վարժարան մըն ալ գոյութիւն ունէր, աղջիկներուն համար, որ չա՛տ ափսոս, զոհ գնաց Ոսկեղջիւրի կամուրջի չինութեան առեն. հայ ամիրաներուն երեմնի օրրան՝ պատմական Ասպիւղի Գալֆայեան որբանոցը: Ինչպէս կրնայի զանց առնել զայն, մանաւանդ երբ անոր մեծաւոր մայրն էր Մարիամ Քէօսէեան, Աբաթկիրցի, իր քրոջ Աղաւնիին չաջողեցուցած: Այդ այցելութիւն ալ տեղի ունեցաւ 1958 Ապրիլ 22-ին:

Սակայն քանի մը օր առաջ հանդիպած ըլլալով Հայկանոյշ Մառքին եւ անոր չայտնելով որոշումս, ան ալ փափաքեցաւ գալ: Հարիւր տարի առաջ, Պոլսոյ մէջ, ֆէմինիստ չարժումին քաջամարտիկ ներկայացուցիչն էր եղած Հայկանոյշ Մառք իր հրատարակած «Հայ Կինն» պարբերականով: Մեր օրերուն, հայ երիտասարդներ, քառթ փոսթալի հաւաքածոյ հեռատեսնդող՝ մտքերնէն թերեւս չեն անցներ որ այդ տարիներուն սլացիկ հասակով եւ փարիզեան արդուզարդով -- երկար պարեզօտ, ծաղկազարդ գլխարկ, հովանոցակ -- ներկայացուած քառթ փոսթալը ինքը Հայկանոյշ Մառքն է:

Այդ օրը, զիս իր տունը առաջնորդող ընկերուհին նախապէս հասկցուց որ Տիկին Մառքը բնաւ չի լսեր: Արդէն այս լուրը զիս մտահոգեց: Ի՞նչպէս հնարաւոր պիտի ըլլար մեր տեսակցութիւնը... Երբ ներս մտանք, դէմս ելաւ երկարահասակ նուրբ մարմնով թխադէմ կին մը, հակառակ տարիքին, բաւական սեւ մազերով: Խոնարհաբար համբուրեցի անոր մեկնած ձեռքը եւ նստանք կլոր սեղանին չուրջ: Քիչ չանցած յայտնի դարձաւ որ երկար խօսակցութիւն մը ունենալ հնարաւոր պիտի չըլլար: Ան չլսելով մեր բառերը, մեզմէ ու թեթեւ ժպիտ մը կը ձեւացնէր իր դէմքին վրայ: Մեր հարցումներն ու պատասխանները թուղթի վրայ արձանագրութեամբ կը կատարուէին: Պահ մը, սեղանին առջեւ դէմ -- դէմի նստած, միայն երկարօրէն իրարու նայուածք փոխանակելով կը բաւականացինք:

Ժամանակ մըն ալ, Ֆրանսայէն զայս նկատի առնելով երախտապարտութեամբ յիշեց Փարիզի մէջ, Հրանդ Բալուեանի չանքով կազմուած իր յոբելեանի հանդիսութիւնը: Սեղանին մէջտեղը, ծաղկամանին մէջ գոյնզգոյն վարդեր կային եւ երբ պահ մը այդ փունջէն ծածկոցին վրայ թափթփած բաղմաթիւ վարդի թերթերուն կը նայէի, ան բացատրեց որ մանաւանդ պանոնք այդ պէս կը ձգէր, որովհետեւ այդ թերթիկներուն օր ըստ օրէ խամրելը տեսնելն ալ մաս կը կազմէր ծաղկեփունջին երկար տեւողութեան...

Երբ առիթը ընծայուէր այցելելու Պոլսոյ գրական տարեց սերունդի ներկայացուցիչներուն, սրահ երթալու ժխտութիւն ունեցողներ, մեծ համբոյրով անոնց տան մէջ կ'արտասանէի: Անոր խլութեանը պատճառով, Հայկանոյշ Մառքի պարագան եղերական բնոյթ մը ունէր: Կարդացած ըլլալով անոր տեսնօք թարգմանած Լամառթինի Լճակը, մտածեցի զայն իր բնագրին մէջ տալ: Եւ անոր գոհունակութիւնն ալ մեծ եղաւ, որովհետեւ կրցած էր չրմներուս եւ միմիքիս միջոցով Ֆրանսացի քերթողին բառերը անվրէպ զգալ եւ ճաչակել:

Այդ անպատմոյճ սրահին մէջ, սեւ փիսիկ մը հեչտաբար կ'երթար ու կուգար: Ու երբ պահ մը զայն զգուելու եղայ, Հայկանոյշ Մառք ուղեց միտք դնել Աչաւուրեան Պատրիարքին այցելած օրս եթէ տեսա՞ծ էի նաեւ անոր կատուն: Ի հարկէ: Եւ ան սկսաւ հաճոյքով պատմել որ երբ իրարու հանդիպելու առիթը ընծայուի, ամէն բանէ առաջ, մտահոգութիւնին կ'ըլլայ իրենց կատուներուն որպիսութիւնը հարցնել: Այս լսելով, ցոյց տուաւ ծաղկամանին կոթնած երեք քառթ փոսթալները պարսկահայ Դեւրին կողմէ ղրկուած իր Պիճիկին, եւ որոշեր են երկուքով չնորհակալութեան դիր մը ուղարկել բանաստեղծին: Այդ թարմ թարմ ձեռագիրն ալ դեռ սեղանին վրայ գտնուելն, ան սիրով լնծի տուաւ: Ես ալ նոյնքան սիրով կը փութամ այդ անտիպ ղրկոյցը հաղորդել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, որքան տարեցներուն, նոյնքան ալ նորեկներուն, իբրեւ պատուական նմոյշ մը այդ տարիներու Պոլսոյ Նրբամիտ Էպիդիին:

ԶՐՈՑՑ ՊԻՃԻԿԻՆ ՀԵՏ

-- Միաո՞ւ... (սրա՞նք)

= Գեղեցիկ փխրկներ, Պիճի՛կ, քեզ ուղարկուած Դեւրից, Իրանից:

-- Միաո՞ւ, միաո՞ւ (Դեւրից, ե՛ւ բանաստե՞ղծ եւ նկարի՞չ)

= Նոյն ինքն, Պիճիկ:

-- Միաո՞ւ (այդ չա՞տ է պատիւ)

= Անտարակոյս:

-- Միաո՞ւ, միաո՞ւ, միաո՞ւ (ինչքա՞ն ալ են գեղեցիկ)

= Մոռանո՞ւմ ես որ բանաստեղծ եւ նկարիչ անձնաւորութիւն է:

-- Միաո՞ւ ... (այդ չխորհեցի)

= Դուն ապուշիկ չես...

-- Միաո՞ւ, միաո՞ւ ... (սրանք կը լինեն ինձ բարեկամներ: Սա մէկը սեւուկ, լազուարթ եւ կապոյտ աչուկներով... Տարակոյս չկայ որ լատզոյն պատառս նրան կը տամ):

= Ի հարկէ է: Տան բոլոր բարեկամները հիացան նրա դեղեցկութեան: Գրաքէտ Վարդան Կոմիկեանն իսկ աքանչացմամբ կանգ առաւ նրա դէմ ... կարծես մոռացած իր պզտիկ բարեկամուհին: (*)

-- Միաո՞ւ, միաո՞ւ, միաո՞ւ, (ի՞նչ անելու եմ Դեւրին)

= Շնորհակալութիւն յայտնել: Նաեւ ցաւակցութիւն իր սիրելի մայրիկի տան փիսիկին կորստին համար:

-- Միաո՞ւ, միաո՞ւ, միաո՞ւ ... (ուրեմն իմ կողմից կ'ուղարկեմ մի պատգամաւորութիւն, իմ չնորհակալութիւն, ցաւս յայտնող, եւ ձեռք կը լուեմ...)

= Դուն չա՞տ իմաստուն փխրկ ես Պիճիկ, լա՛ւ, կ'ուղարկենք փութով:

Այսպէս բաւական դրուագելէ ետք Պիճիկի եւ կատուներու մասին, առանց մոռնալու Զահրատի Մայմունը իր անսպասելի քմահաճոյքներով, Հայկանոյշ Մառքի հետ քաղցր փաչայի կամուրջին վրայ ժամադրուեցանք, միասին երթալու համար Գալֆայեան: Ոսկեղջիւրի յամրընթաց նաւակը երկու եզերքներուն անցորդ տալէ առնելէ ետք. վերջապէս հասաւ Ասպիւղի քարտիը: Անցանք խաւուտիկ չուկայէն եւ սկսանք մագլցիլ փառիվերը լուռ ու մունջ, երբեմնակի ժպիտի փոխանցումով: Մէկ մըն ալ հասանք տատուստանի փայտեայ տուներուն, անցանք Ս. Նիկողոս Եկեղեցւոյ առջեւէն եւ մուտք գործեցինք Գալֆայեանի դարպասին մէջ ուր ժամանած էին նաեւ Պետրոս Զօպեան զոյգը իրենց աղջնակով: Սքանչելի դարնան օր մըն էր եւ վարժարանին պարտէզը կանաչցեր էր եւ ծաղիկներուն կոկոններն ալ սկսեր էին բողբոջիլ:

Տնօրէնուհին՝ Օրիորդ Զըրաքեան, դպրոցի ճիվճիվներէն, տարեվերջի հանդէսի մը նմանող հաւաքոյթ մը կազմակերպած էր իր աշակերտուհիներով, որու վերջաւորութեան ես ալ բերի իմ մասնակցութիւնը: Նախքան ճաշը, Մայր Մարիամի եւ Քոյր Արուսեակի, հիմնարկութեան արուաքին գործոց նախարարի տուեալներով օժտուած, առաջնորդուեցանք հաստատութեան բաժանմունքները, գասարան, ննջարան, պատուոյ դահլիճ, հնամեայ մատուռը:

Բնականաբար, այն խոր յուզումը, որով համակուեցայ մեր էութիւնը Գարակէօզեանի ազգ ընկերակցութեամբ, չնորոգուեցաւ Գալֆայեանի աղջիկներուն ջերմ ջանակին մէջ: Հարկաւ մթնոլորտը եւ չրջապատող տարրերը տարբեր էին, իմ ալ զգացական ասպիճանս անհատապէս, դեռ ուրիշ անմեկնելի ազդակներ ... Բայց ինչո՞ւ այդ մարդու մը արցունքը աւելի ուժեղ կ'ազդէ մեր վրայ ... ո՞վ կրնայ բացատրել:

Եւ որպէսզի մեր այս անզամուան մըռայլապատ յուշերը հատասարակչռութեան նժարին մէջ մնանեն, չայրորդով պիտի փորձենք մեր այցելութեան զուարթ օրերէն:

(*) Սիլվա Զիլպօղոսեան, որ յետագային պիտի ըլլար Տիկին Կոմիկեան (Ս. Պ.)

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՄ...

«ՃԱՌԱԳԱՅԹ ՄԸ ԹԱՂԵՑԻՆՔ»...

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

Օշական տակաւին ի վիճակի էր ստեղծագործելու, երբ դաւադիր երակ մը պայթեցուց իր սիրտը:

Եւ ի՜նչ եղերական գուգադիպութիւն: Ինկաւ ճիշդ այն ճամբուն վրայ, որուն սարսափները պատմելու ձեռնարկած էր, «ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»ի վերջին շարքը. «ԱՐԵՒԱՆ ՃԱՆԱՊԱՐՀՈՎ»,

Այն ճամբուն վրայ ուր ամբողջ ժողովուրդ մը փոշիացաւ Ակնունիներով, Զարդարեաններով, Խաժակներով, բժ. Տաղաւարեաններով, Ս. Միհնասեաններով, Ճանկիւլեաններով: Ապա եւ Զօհրապներով եւ վարդգէսներով:

Ինք հրաշքով փրկուած էր հայաջինջ սպանդէն, եւ ահաւասիկ իր տեղը կը գտնէ նոյն ճամբուն վրայ:

Ատով իսկ նորաբաց փոսը կը դառնայ խորհրդանշան մը այս գերեզմանատան մէջ. -- Հողվրտիք՝ մեր իմաստուն ժողովուրդին քառով:

Օշական պէտք է մնայ այստեղ, յիշեցընելու համար թէ իր երկունքը կանգ առաւ, իր շունչը սպառեցաւ նոյն երազով:

Իր մահը, խորապէս կսկծալի, կը դառնայ կատարեալ ողբերգութիւն մը, ճիշդ անոր համար, որ չկրցաւ լրացնել «Արեան Ճանապարհով»ը: Այն ինչ որ սկսած էր «Մնացորդաց»ով, կը կազմէ ամէնէն վըճռական վկայութիւնը ծրագրուած գործին մեծութեան, խորութեան:

Մենաց, որ ո՞վ պիտի փորձէր չափել խորութիւնը Օշականի մշակած գրականութեան: Մանաւանդ այս գորշ օրերուն, ուր որեւէ դպիր կամ չինովնիկ, յետին թշուառականը, կրնար ճակատ եւ արժէք մրոտել:

Ուսուցիչ՝ յետամնաց գիւղի մը մէջ, Օշական զգուշութեամբ մտաւ գրական անդաստանը, էէբեաթներ հիւսելով:

Բայց, առաջին օրէն իսկ օտար յառաջապահ գրականութեան ընթերցումը դարձաւ տեսակ մը մոլութիւն՝ իրեն համար: Շաբաթը առնուազն մէկ անգամ Պրուաչէն Պոլիս կ'իջնէր հեւ ի հեւ, փարիզեան գիրքեր, մասնաւորապէս «*Mercure de France*» եւ անոր հրատարակութիւնները փոխ առնելու եւ վերադարձնելու համար:

Երբ հետզհետէ տիրական դիրք մը բռնեց հրապարակին վրայ, կը խոստովանէր թէ երկու հազար հատոր կարդացած է արդէն:

Անշուշտ այդ է մէկ պատճառը, երբ

տարիներու ընթացքին, դարձաւ զարտուղարի դէմք մը, ե՛ւ արտադրութեամբ ե՛ւ լեզուով: Այլ մանաւանդ լեզուով, որ միշեւ վերջը մնաց խորք եւ խրթին: Միայն երեւութապէս անմատչելի:

Ափսո՜ս որ առիթ չեղաւ մեր աշխարհաբարին վերածել ճմոյշ մը «Մնացորդաց»ի հոյակապ էջերէն: Առանց ստորակէտ փոխելու, որպէսզի տեսնէիմ թէ ինչ պիտի ըլլար իր տպաւորութիւնը:

Ամէն պարագայի մէջ, այդ լեզուն եթէ կը դժուարացնէ ընթերցումը, ոչինչ կը պակսեցնէ իր ստեղծագործութեանց հիմնական արժէքէն:

Չեղումը -- իր բառով -- այնքան յորդ եւ սրընթաց, թերեւս թռչուն չէր տար ոճի նրբութիւններով զրաղիլ: Ապացոյց՝ իր բարի, երբեմն սկեպտիկ ժպիտը, մեր դիտողութեանց առթիւ:

Պահ մը աչքի առջեւ բերէի իր անընդհատ երկունքը՝ հէքեաթներէն մին -- չեւ «Մնացորդաց»ի երկու հազար էջերը -- միայն տպագրուած մասը--: Յետոյ այն հազարաւոր էջերը որ կը մնան անտիպ: Եւ դեռ այն միւս հազարները զորս պիտի լեցնէր:

Այս աննման դէպքին ծով շարեցէ իր ճնշագատական տեսութիւնները, սկսելով այլեւս պատմական «Հարթենիֆ»ներէն, եւ ապա լեռնակուտակ ուսումնասիրութիւնները, մենագրութիւնները, վերլուծումները, թատերախաղերը -- տպագիր թէ անտիպ:

Ու վերջապէս իր «Համապատկեր»ը, որուն 12 հատորներէն միայն մէկը լոյս տեսած է: Թերեւս ալ ուրիշ աշխատութիւններ ու ծրագիրներ:

Աչքի առջեւ բերէի այս անհնախընթաց, այս հոծ եւ յարաճուն վաստակը, եւ դուք վճռեցէք թէ որ բարձունքին վրայ թառած պիտի ըլլար Յ. Օշական, որեւէ օտար գրականութեան մէջ:

Եւ այս բոլորը՝ ի շահ գալոց սերունդներու: Անսպառ գանձ մը՝ յաւիտենական հայրենիքին համար, որուն այսօրուան ժզգոյն մանրանկարը այնքան տմարդի ձիրք մը բռնեց իրեն հանդէպ, օտարոտի կարգուսարքի մը հետեւանքով: Ոչինչ: Այն յորդահոսան, անհամար բազմութիւնը, որ հետեւեցաւ իր յուզարկաւորութեան, Հալէպի եկեղեցիէն մինչեւ ազգային գերեզմանատունը, այն արցունքները, որ հոսեցան իր հողաթումբին վրայ, այն կրակոտ երիտասարդութիւնը, որ դագաղը կրեց ուսերուն վրայ, -- այս իրողութիւնները եւ նոյնիսկ պերճախօս երեւոյթներ, հարիւրապատիկ աւելի կ'արժեն քան ամէնէն շռայլաբան վկայութիւնները պաղնդատր, հատուածաժող երեւանէն եւ անոր գոյնզգոյն բանբերներէն:

Ամբողջ հաղաբ մը ոտքի, խորապէս յուզուած եւ երկիւղած:

Ահա թէ ինչպէս թաղեցինք այս բացառիկ դէմքը, Յ. Օշական, որ սերունդներու երախտագիտութիւնը շահեցաւ: Իրեն գրագէտ -- հնձնադատ՝ իր հոծ եւ մշտատեւ գրիչով, եւ իբրեւ ուսուցիչ իր վերաւորոգիչ շունչով:

Ձառագայթ մը՝ արեան ճամբուն վրայ: Գերագոյն ափսոսանքը մտքի հերոսի մը համար, որ նոյնպէս արիւն քամեց, անդադար պեղելու, հրէրելու, վերլուծելու համար հալածական ժողովուրդի հոգեկան խորութիւնները ու բարձունքները:

Պիտի կրնայինք ցուցնել յիշատակարան մը հաւ արձանագրութիւնը իր ստեղծագործութեանց: Իր մշտաւորոգ երկունքին ու վաստակին: Անօրինակ՝ նոյնիսկ իրենց հակասութիւններով:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կիրակի, Փետրուար 22, 1948

**

Շաւարշ Միսաքեանի այս վկայութեան կը կցեմ ի՛մ ալ պարագայական մէկ նըշումը՝ Օշականի դէմ չղթայազերծուած պարշելի «պայքար»ի մասին:

Ես ու ինծի նման ուրիշներ, ապրեցանք Մ.Իլին -- Արեւելքի հայութեան անլուր այն ողբերգութիւնը, որ այսպէ՛ս կոչուած «հայատեացութեան» ծնունդ էր այդ տարիներուն:

Զեմ իսկ փորձեր եղերական այդ դէպքուպին վկայութիւնը բերել այստեղ: Բայց կ'ուզեմ ցայտուն դարձնել առնաճակատ կեցուածքը մարդու մը, որ տղմաթաթաւ ամբոխի մը մաղձին եւ թշնամանքին թիրախ դարձաւ այդ օրերուն, պարզ ա՛յն պատճառով, որ հաւատքի եւ համոզումի իր պատուանդանէն չէր ուզած չուկայ եւ փողոց իջնել, դիմիլ իր ազգային եւ դրական դաւանանքին ու խառնուիլ հացկատակային չարժումին:

Ամբոխային հոգեբանութիւնը նորութիւն չէ ժողովուրդներու կեանքին մէջ: Բայց ինչ որ տեղի կ'ունենար 1946 -- 1950 հինգամեայ թուականներուն՝ հոգեբանօրէն ըմբռնելի ապահայացում մը չէր. մարդկային արժանաւորութեան եւ հայրենասիրական զգացումի չարաշահումն էր, ի խնդիր անհատական եւ խմբակային հետամտութիւններու:

Վայրահաչութիւններու հեղեղը եւ փողոցային պայքարները՝ Օշականի եւ իր յորելեանին նախաձեռնարկ ժողովրդային զանգուածներու դէմ, փորձաքար մը եղան մեզ կողմէ անսխալ կերպով ատելու թէ մարդ էակը մինչեւ ո՛ւր կըրնայ իջնել, ու միւս կողմէ տեսնելու՝ թէ ի՛նչ չափով տոկուն է մեր համոզումն ու հաւատքը, մե՛ր իսկ արժեչափերուն ու դատումներուն:

Օշական մնաց աւանդական իր բարձրութեան վրայ, եւ եթէ բան մը արիւնեցաւ իր սրտին մէջ՝ այն ցաւն էր, զոր Հայ մը միայն կրնայ պատճառել ուրիշ Հայու մը, զայն նուազ հայրենասէր համարելով...

Մնաց արժանաւորութեան իր պատանդանին եւ քաջութեան իր յայտնի գծին վրայ, յետնորդներուն կտակելով դատումի վախճանական իրաւունքը:

Սփիւռքն ու Հայրենիքը հաւատքով կը խոնարհին, այսօր իր մեծութեան առջեւ...

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԳԻՒՄՐԵՑԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

«Ինքնատիպ» բառը գործածութեան մէկէ աւելի առիթներ ունէր Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութեան կազմակերպած հանդիպումին, Նոյեմբեր 29-ին, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ա. Մանուկեան սրահին մէջ: Տարեշրջանի առաջին ցերեկոյթին հիւրն էր Հայաստանէն ինքնատիպ դրող մը՝ բանաստեղծ -- հրապարակագիր Յովհաննէս Գրիգորեան: Ինքնատիպ եղաւ նաեւ ներկայացումը անոր բանաստեղծութենէն ընտրուած էջերու, չնորհիւ՝ Ժիրայր Զոլաքեանի եւ Համոն Յարութեանի մեկնաբանական աշխատանքին:

Երեկոյթին այս առաջին բաժինին մէջ անոնք ուրուագծեցին բանաստեղծին դործը, արտասանութեան միացնելով չարժումի, մարմնական արտայայտութեան, բեմականացումի տարածք մըն ալ, որով բանաստեղծութիւնը կը դադրէր միայն լսողական ընկալելիք մը ըլլալէ ու կը դիմէր նաեւ տեսողականին: Նոյնիսկ եթէ տեղ -- տեղ բնագիրներու արտասանական փոխանցումը կը գիջէր չարժումին, մեծապէս տպաւորիչ էր նորովի այդ ներկայացումը որ աւանդական յղնած կաղապարներէ ձերբազատելու բարեբար ջանքով կը բնորոշուէր:

Հետաքրքրական այս առաջին մասէն ետք խօսք առաւ Մարկ. Նշանեան, ծանօթացնելու համար Յ. Գրիգորեանը որուն մէկ կը նչմարէր առաւելաբար բանաստեղծը: Թուելէ ետք անոր քերթողական հատորները՝ --- «Երգեր առանց երաժըշտութեան», «Բոլորովին ուրիշ աչուն», «Անձրեւ մի տխուր առիթով», «Դանդաղ ժամեր» եւ «Հրեշտակներ մանկութեան երկնքից»---, որոնց հրատարակութիւնը կ'ընդգրկէ 1975 - 1992 շրջանը, աւելցուց նաեւ երկու մանկական հատորները. ապա ան բաւ թէ Յ. Գրիգորեան կը պատկանի սերունդի մը որ պէտք ունեցաւ պայքարելու իր ձայնը լսելի դարձնելու համար: Յիշեց նոյն խումբէն 40 - 50 տարեկանի մէջեւ այն գրողները որոնց հետ հանդիպումի առիթ ունեցած էր Փարիզի դրասէր հայ հասարակութիւնը վերջին տարիներուն. անոնք կը կոչուէին Հենրիկ Էդոյեան, Արտեմ Յարութիւնեան եւ տարբեր ճամբաներ ունենալով հանդերձ, կը նոյնանային այն կէտին վրայ որ քալած էին Հայաստանի պաշտօնական բանաստեղծութեան հռետորութեան դէմ: Մարկ. Նշանեան անոնց աւելցուց արձակագիր -- վիպագիր Վահագն Գրիգորեանն ալ որ նոյնպէս արտայայտած էր նոյն բեմէն: Անոր գործը եւս, յատկապէս «Ադամամութ» վէպը, ան որակից նոյնպէս «յեղափոխաչունչ», քանի որ մաս կը կազմէր այն գրականութեան ուր վերջապէս մուտք գործած էր աչխարհը:

Վերադառնալով Յովհաննէս Գրիգորեանի դործին, օրուան նախագահը ցայն բնորոշեց որպէս կեանքի հանդէպ բանաստեղծին կեցուածքը զոր ամփոփեց «ապահերոսականացում» եզրով: Իր շըրջանին ընդունուածը, մեծարուածը հերոս խաղալու խաղը եղած էր «բանաստեղծութիւն» պիտակին տակ, ինչ որ ծիծաղելի էր անշուշտ, եւ նաեւ անխուսափելի: Յովհաննէս Գրիգորեանի անձին մէջ Մարկ. Նշանեան չէշտեց մնայուն քմծիծաղի մը ներկայութիւնը որ սակայն չուղղուիր ուրիշներու, դառնութիւնն ու մեծ խանդաղատանքը՝ կեանքին եւ մարդոց հանդէպ. ըսաւ թէ դիրք դիրք ան կը պահէ նոյն թեմաները որոնք են անդրադարձում որոնցում մը մանկութեան յիշատակներու, մանկութեան իր քաղաքին որ Գիւմրին է, յիշողութիւնը՝ հօրը չարչարուածի կերպարին եւ վերջին հատորին մէջ Գիւմրիի ողբերգութիւնը: Ծանրացաւ յատկապէս հօր մը, քաղաքի մը մահուան մասին գրուած անոր տողերուն վրայ զորս ամէնէն զեղեցիկները նկատեց իր կարդացածներուն:

Ցերեկոյթին վերջին մասին մէջ խօսքը տրուեցաւ բանաստեղծին որ չնորհակալութեան, յուզումի արտայայտութիւններէ ետք հպարտութեամբ եւ ուրախութեամբ ողջունեց անկախ Հայաստանի Փարիզի առաջին ներկայացուցիչ Վահան Փափազեանը, անմիջապէս աւելցնելով որ հպարտութիւնը պատճառ չէր չըսելու թէ ինչ կառավարութեան հետ հարցեր ունէր:

Այս հարցերուն ամէնէն կարեւորը իրեն համար բանաստեղծի կեցուածքն ու իրավիճակին բնորոշումն էր, ներկայի պայմաններուն մէջ. այս թեմայով դրուած ընդարձակ յօդուածի մը ընթերցումը եղաւ «ինչո՞վ պէտք է զբաղուի հայ մտաւորականը այսօր երբ երկիրը այս վիճակի մէջ է» հարցումին պատասխանը: Հայաստանի Տերմինաբանական կոմիտէին ուղղուած դիմումի մը ձեւով գրի առնուած անոր տողերը անդիջող սրամտութեամբ մը կը ձաղկէին տիրող նորօրեայ բարքերը. անոնք հոգորութեան միակ չափանիշ ունէին անտեսականը ու պատկառելի արհամարհանք մը կը տարածէին աւանդաբար «արժէք» նկատուած ամէն բանի վրայ: Այս իրողութեան մէջ մտաւորականը կը ներկայանար աւելորդ գոյութիւն մը, սեղանիկներու արշաւանքին ենթարկուած Հայաստանի կեանքին մէջ:

Ո՛չ անպայման նիւթին, օրուան դէմքին կամ անոր գործին առընչուած հարցումներու բաժինէ մը ետք վերջ գտաւ հաւաքոյթը որ խմբած էր հետաքրքիրներու ուշագրաւ թիւ մը, երիտասարդներու նկատելի ներկայութեամբ: Ապա, չաւեր մօտեցան այն սեղանին ուր ներկայացուած էին Յովհաննէս Գրիգորեանի վերջին, նոր լոյս տեսած գիրքը ու մանկական բանաստեղծութեան Բ. հատորը՝ «Ամենա, ամենա Սոնան»:

Լաւ պիտի ըլլար չարունակել նման հանդիպումներու չարքը, հայաստանեան արուեստով ու տեղական ճաշակով նաեւ խանդավառուելու, հպարտանալու առիթներ բազմապատկելու համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՑԵԱՆ

ԿԱԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լռեց Արմենակ, ինքզինքէն եղած: Այլեւս բառերը չէին զար մտքին՝ բացի կորսուած ըլլալու մտածումէն ինչպէս ձպէյլի որբանոցին մէջ, նիհար, լուռ աղեկը որ գիշերը մութին ճիւաղներով, սատանաներով չրջապատուած...:

Քանի մը վայրկեան տեւեց լռութիւնը:

-- Ուրեմն այսպէս, հէ՞...:

-- Ինչպէ՞ս,

Գլուխը չարժեց, բայց չպատասխանեց: Նուրբը նայեցաւ անծանօթի մը աչքով, յետոյ դարձաւ տղուն դէմքին: Իրար դիտեցին, առաջին անգամ հանդիպողներու նման, բարկութեան բառերը դեռ արձագանգելով անոնց յիշողութեան մէջ: Տխրութիւն մը արդէն կ'իջնէր Արմենակին վրայ ու կը կորսուէր ներսի պարապութեան, ամայութեան մէջ: Ուզեց ձգել երթալ սակայն չարժիլը յանկարծ անկարելի դարձաւ նայուածք մը գամեց տղուն աչքերուն:

-- Չէ՛:

Մեղմ բայց չեշտ, գլուխը չարժելով աչ ձախ, աչքը չհեռացնելով անկէ:

-- Ի՞նչ չէ՛:

Պատասխան չկար: Արմենակ անչարժ մնաց տեղը, իր մենախօսութեան բռնուած:

-- Ի՞նչ կայ:

-- Իմ զաւակս ատանկ պէտք չէ ըլլար, ամբողջ կեանքս քեզի տուած եմ, հոգիս բերանս եկած է որ հոս հասնիս մարդ ըլլաս, լաւ հայ ըլլաս ... եւ ի՞նչ կը լսեմ՝ միայն քննադատութիւն, չհասնիլ, քիթին չդնել...:

Պերճ ծանօթ էր տրամաբանութեան այս գիծին ալ -- յանցաւորի խոր, անբառնական զգացումը, ինքնիր վրայ ողբալը՝ նորէն կրօնական անցեալէն մնացած հետք մը: «Թուրքը եւ եկեղեցին», մտածեր էր յաճախ, «այս երկուքը կը բաւեն որ սա մարդիկը դիմանան ... հերոսներու եւ սուրբերու պաշտամունքը, կամ աւելի չիտակ՝ գոհի, նահատակի, ով գիտէ՝ քաւութեան նոխազի հոգեբանութիւնը» մտածեր էր՝ երբ համալսարանը աչքը բացեր էր ու կրցեր էր տպատպրուիլ կուսակցական հիբնոսային մտայնութենէն:

-- Ինձ ազբարս ալ ելեր կ'ուզէ որ քովը գայ որ իր տղուն կարօտը առնէ եղեր: Եկու տես որ...

(Շար. 7)

Տէր եւ Տիկին Լեւոն եւ Օակէթ Ճօլաքեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Գլարա Գուրյումճեան եւ զաւակները,

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ -- հօր՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՃՕԼԱՔԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 1--ին, 84 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուելու Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 3--ին, ժամը 14--ին Ալֆորվիլի Հայ Աւետարանական Եկեղեցին։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». -- Մեր ցաւակցութիւնները Ճօլաքեան եւ Գուրյումճեան ընտանիքներուն։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Պր. Ներսէս Մխճեան կը նուիրէ 2000 ֆրանք Ս. Մեսրոպ Կրթարանին 2000 Ֆր. Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հարկ. դասընթացքներուն, 2000 ֆրանք Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին, 2000 ֆրանք Կապոյտ Խաչի Պանէեօ -- Ֆաչանի մասնաճիւղին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 2000 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմէի Զ. Շաբաթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 12, Շաբաթ դիրչերը ժամը՝ 20·30--ին։

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15·30--ին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Բ.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ԵՒԱՋԱՅՆ ԶՐՈՅՑ

Վ. ՕՇԱԿԱՆ -- Յ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ -- Գ. ՊԸԼՏԵԱՆ

երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին

Ս. Մեսրոպ Մաշտոցեան կեդրոնի սրահը

10 bis, rue Thouin, Paris 5e

-- Մուտքը ազատ է --

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի նորընտիր վարչութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները թէյասեղանի շուրջ Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, կէսօրէ ետք ժամը 3--ին, Վիլէօրպանի Մշակոյթի Տան սրահին մէջ։

Կը խնդրուի բոլոր ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

(Շար. Ա. Էջէն)

չարթու վերջը, կը հասնի իր կիսուն։ Ծանօթ է որ այս առաջնութեան կը մասնակցին 36 ակումբներ՝ բաժնուած երկու խմբակներու մէջ։ Վալանի Հ. Մ.--ը 36 մրցակիցներէն մէկն է։ Թէեւ անցեալ շաբթի իրիկուն, Անդրանիի մէջ, կրած է առաջին պարտութիւնը մը, անակնկալ միայն իր տարածքով (4 -- 1), բայց Վալանս, անցեալ 16 մրցումներուն ընթացքին, ցոյց տուաւ թէ ունի իր արժանի տեղը այս բարձր կարգի մրցաշարքին մէջ։

Տրամաբանօրէն, կարելի չէ յուսալ որ հայանուն ակումբը զառնայ այս առաջնութեան ախոյեանը։ Մօտակայ նպատակը՝ դասուիլ առաջին տասնեակին մէջ։ Պայման է այդ՝ որ պահէ իր տեղը յառաջիկայ տարի։

Արդարեւ 1993 -- 1994 մրցաշրջանին, երկրորդ դասակարգին մէջ պիտի պայքարին միայն 22 ակումբներ։ Միւսները կ'իջնեն երրորդ դասակարգ։

Վալանս պիտի հանդիպի, անկասկած, լուրջ դժուարութիւններու, մինչեւ մրցաշարքին աւարտը՝ որ նախատեսուած է Մայիս 8--ին։

Այդ դժուարութիւններէն մէկն արդէն՝ այս շաբաթ իրիկուն իսկ. Վալանս կը հիւրընկալէ խմբակին երկու առաջատարներէն մէկը՝ Սլաւանի խումբը։

Սլաւան, Վալանսի վրայ, հինգ կէտերու առաւելութիւն ունի։ Կազմը ունի ալ, հաւանաբար, իր տկար կողմերը։ Շաբաթ իրիկուն չէ կրցած, արդարեւ, իր դաշտին վրայ յաղթել Պասթիայի (1 -- 1)՝ որուն հետ Վալանս ալ հաւասար (2 -- 2) մնացած էր, բայց Քորսիքայի մէջ։

Անշուշտ, այսպիսի բաղդատութիւններ, ֆութպոլի մէջ, խարուսիկ են, բայց անկարելի չէ որ Վալանս, իր համակիրներուն առջեւ, ցոյց տայ լաւ խաղարկութիւն մը ու մոռցնէ Անդրանիի իր լուրջ ընկերկումը։

Վ. Ս.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de vous convier à L'EXPOSITION DE PEINTURE ET SCULPTURE DE SEVAN

du 28 Novembre au 6 Décembre
Vernissage Samedi 28 Novembre à 18 heures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները, յատկապէս ծաժնուած ընկերուհիներու նուիրուած հոգեճաշի առթիւ։

Ալրի Տիկին Մարի Գարբիկեան 100 Ֆր., Ալրի Տիկին Կիւլիզար Մուրատեան 70, Տէր եւ Տիկին Վահան Յակոբեան 250 եւ 250 (Համազգայինին), Պր. Յարութիւնեան 100 Ֆր., Տիկին Ալթունեան, Տիկին Ժիւլիա Կօթիէ, Տիկին Ալիս Մուրատեան 50--ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գանգերեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Գուրյումճեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Գասոյեան, Տէր եւ Տիկին Անդրէ Գասոյեան, Տէր եւ Տիկին Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Հայրապետեան 200--ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սուքիասեան 100, Օր. Թէմիրեան 100, Ալրի Տիկին Մարի Յուսիկեան 200, Օր. Աղաւնի Տիւզիքեան 100, Տիկին Սաթենիկ եւ Օր. Քէմանես Թիւթիւնեան 300, Ալրի Տիկին Բարիս Արմազանեան 300, Օր. Մարի Պէրպէրեան 150, քոյր եւ եղբայր Սահակ Սահակեան 200, Տիկին Անրիէթ Տիւլկերեան 200, Տէր եւ Տիկին Սամուէլեան 500, Տիկին Ժիւլիա Կոնոյեան 100, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ 200, Մուրատեան ընտանիք 100, Տէր եւ Տիկին Պ. Քէչկֆեան 500, Թէմիրեան ընտանիք 200, Ալրի Տիկին Սիրվարդ Դարբինեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մարտիրոսեան 100, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Պաղտասարեան 200, Տէր և Տիկին Գրիգոր Մելիքեան 100, Տէր եւ Տիկին Վարդան Տէր -- Կարապետեան 300, Տէր եւ Տիկին Մուրատ Ինճիկեան 100, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէր -- Մարկոսեան 200, Տիկին Լիւսի Պօյաճեան 100, Հրանդ եւ Խաժակ Գուրյումճեան եղբայրներ 200, Ալրի Տիկին Վահանույշ Ամիրխանեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սարգիսեան 100, Տէր եւ Տիկին Կոնոյեան 50 Ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ -- Տիկին Վարդանեան 400 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան իրենց ննջեցեալներու յիշատակին կը նուիրեն 200 Ֆր. «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան իրենց ծնողաց՝ Ղազար եւ Աշխէն Պօղոսեանի յիշատակին կը նուիրեն՝ 300 Ֆրանք «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

Կամակերպութեամբ՝
Նիսի եւ Շրջակայքի
Հայկական Միութիւններու
ԱՐՑԱԽ
ՀԱՅՑ ՔԱՋԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ԿԵԱՆՔԸ
ՈՒ
ԱՐՑԱԽԻ ՆԵՐԿԱՅ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՎԻՏՏՕ -- ԵՐԻԶԻ

Ասոր կ'առնեն Արցախէն նոր վերադարձած
ՏՈՔԹ. ՄԱՅՑԱԿ ՓՕԼԱՏԵԱՆ
ՊՐ. ԱՐԹՕ ՕՀԱՍԵԱՆ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը՝ 16--ին
Պարասմեան Համալիրին մէջ

★—LYON——LYON—★

FRANCE - KARABAGH

organise le

REVEILLON DU NOUVEL AN

Le 31 DECEMBRE

en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY

Le profit de la soirée sera versé au fonds d'aide de la République du Haut-Karabagh

Prix d'entrée : 150 F.

Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud

Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18

Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE

— *Parking assuré* —

★ ★

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

CHERCHE

Etudiants ou personnes disponibles pour traductions (Arménien - Français) et collaboration pour entretiens dans le cadre d'une étude, à Paris et à Lyon. Postes rémunérés.

Contacter la Maison de la Culture Arménienne de Décines au :
78. 49. 42. 97

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15--ին Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կաղանդ Պապայի ներկայութեամբ։

Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ = ՏԷՍԻՆ

Տէսինի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ այս տարի Եկեղեցւոյս հիմնադրման 60--ամեակն է։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ, արարողութեանց կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Եւրոպայի Հայոց
եւ Փարիզի Առաջնորդ
Կիրակի, Դեկտեմբեր 6

Արարողութեանց իր մասնակցութիւնը կը բերէ Լիոնի եւ Ռոն -- Ալբի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Սուրբ սեղանին կը սպասարկեն՝ Ղեւոնդ Ա. Քահանայ Յարութիւնեան, ուրբաթ-կիրնեը՝ Աւետիս Իչխանեան, Մարտիկ Քայրա, Կարապետ Գապանճեան։

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան յատուկ պաշտօն 1988, Դեկտեմբեր 7--ին երկրաչարժի զոհերուն յիշատակին, ինչպէս նաեւ եկեղեցւոյ սատարողներու հին եւ նոր ննջեցելոց հոգիներուն համար։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9·30--ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Քարոզ՝ ժամը 11--ին։
Հոգեհանգիստ՝ ժամը 12--ին։

Հանդիսաւոր այս օրը կ'աւարտի սիրոյ ճաշի սեղանով, Տէսինի Լը Քուեռոն ճաշարանին մէջ։

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
12 - 14, rue Saint-Bazile - Marseille 1er
Tél. : 91. 50. 15. 09

Samedi 5 Décembre de 14h à 19h

VENTE

- *Objets fabriqués en Arménie : tapis, cafetières.*
- *Grand choix de livres avec les dernières parutions*
- *Médailles, porte-clefs, pin's*
- *Cartes de vœux, reproductions de manuscrits*
- *Disques, cassettes, CD*

Vous trouverez des cadeaux originaux et utiles pour les fêtes de fin d'année.

SUPER LOTO

Organisé par
L'ECOLE ABOVIAN
Ecole de langue et culture arméniennes

le Dimanche 6 Décembre
à 15 heures précises

Dans la Salle A. Tcherpachian
Cathédrale Apostolique Arménienne
Serpotz Tarkmantchatz
339, ave. du Prado, Marseille 8e

Premier lot: UN MAGNETOSCOPE
Et de très nombreux autres lots

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի. -- Սաթենիկ Միսիրեանի (ծնեալ՝ Ասլրեան) մահուան առթիւ։

Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան եկեղեցւոյ 500, Տիկին Շաքէ Պօկոզեան եկ. եւ Խ. Ա. Դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Պալանեան Ս.Օ.Ս.--ին 300, Տիկին Վանթին Եղիազարեան եկ. եւ Խ. Ա. Դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Արիկ Միսիրեան եկ. եւ Խ. Ա. Դպրոցին 200, Պր. Հայազատ Մխիթեան Մայր Եկեղեցի՝ 250, Ս.Օ.Ս.--ին 250, ԺԱՖ-ին 250, Խ. Ա. Դպրոցին 250 Ֆր., Պր. Գալուստ Հարունեան եւ ընտանիք՝ Մ. Եկեղեցի 1·000, Ս.Օ.Ս.--ին 1·000, Տէր եւ Տիկին Ժան Մահտեսեան եկ. 200, Տիկին Գայանեան եւ որդիք 100, Տէր եւ Տիկին Ռէմօն Սահակեան 100, Տէր եւ Տիկին Ժան -- Փիէր Սահակեան (Նիսէն) եկեղ. 400 Ֆր., Սեբաստիոյ Հայրենակցական Միութիւն 200, Հայ Որբերուն 1000 Ֆր.։

(Շար.)

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
SAMEDI
5 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԱՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·945 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.945

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՄԱՐՏԵՐ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԼԱՋԻՆ

ՋՈՐՍ ՀԱՅ ԶՈՀԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱՑԷՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴԵՌ ՉԻ ԳԱՐ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 4-ին, ձիւնը դադրած էր, բայց ցուրտ էր, ճամբաները սառած, քանի չատ տեղեր չեն մաքրուած։ Ինչ կը վերաբերի հացին, ընդհանուր ձեւով կարելի կ'ըլլայ ապահովել 250 կրամ մարդ դլուխ։ Կանոնաւոր Ախուրեան կը հասնին թրքական վակոնները, բայց, դժբախտաբար պարզելէն է որ չատ զանգաղութեամբ կը կատարուի Հայերու կողմէ։ 30 — 32 վակոններ ամբողջովին չէին պարպուած Ուրբաթ օր։

Ինչ որ կը հանդարէ սակայն, հացին պատրաստութիւնն է վառելանիւթի չզոյութեան պատճառաւ։ Գալով էլեկտրականութեան, ծանօթ է որ ըստ ստորագրուած համաձայնագրին Թուրքիոյ հետ, պէտք է դար Դեկտեմբեր 1-ին։ Դեկտեմբեր 3-ին Անդարայէն հեռագրած էին թէ յապաղումը հետեւանք է փոթորիկին, որու պատճառաւ սիւները վնասուած են հարկ է չինել։ Անապայման «պատրուակ» կարելի չէ համարիլ այս բացատրութիւնը, քանի փոթորիկ եղած է, անկարելի չ'նաեւ որ ձգձգումի քաղաքականութիւն մը ըլլայ, ինչպէս ցորենի պարագային կր։

Միւս կողմէ, Բաքու խիստ աղդարարութիւն մը ըրած է Վրաստանի կառավարութեան, բացարձակապէս արդիլելով որ Վրաստանէն վառելանիւթի կառախումբեր երթան Հայաստան։ Հակառակ պարագային, Ադրբէյճան կը սպառնայ փակել Վրաստան տանող ճամբաները։ Ասոր հետեւանքն այն էր, որ Դեկտեմբեր 3-էն արդէն, Վրաստանէն Հայաստան ոչ մէկ կառախումբ կը մտնէր։

Ադրբէյճան ուրիչ «խաղեր» ալ կը խաղայ մեր դլխուն, ինչ որ անչուշտ դարմանալի չէ։ Այսպէս, Դեկտեմբեր 3-ին նախատեսուած էր հանդիպում մը Սաղարակ (Երասխաւանի չրջան) ազերի եւ հայ պատուիրակութեանց միջեւ (Ձալիլով եւ Արա Սահակեան) դէպի Իրան ճամբաները բանալու չուրջ, իբրեւ նէն։ Իրան կ'ուզէ որ բացուի Մեղրիի վրայով։ Հոս ալ, Ադրբէյնները օդը հանած են փոքր կամուրջ մը Ջանդեւանէն (Դեկտեմբեր 1) անկարելի դարձնելով բացումը, թոյլ տալու համար որ Իրանի ստանուած եւ դնացքներու մէջ կուտակուած բեռները անցնին։ Կը թուի որ ասոնց մէկ կարեւոր մասը արդէն Թալանի ենթարկած է Ադրբէյնեներու կողմէ եւ հաւանարար այդ պատճառաւ է որ կամուրջը անգործածելի դարձուցած են...։ Կամուրջը կը դտնուի նախքան գիծին Մեղրի մտնելը։

***

Հինդշաբթի, Դեկտեմբեր 3-ին, չատ բուռն մարտեր տեղի ունեցած են Լաչինի հիւսիսային գօտին, ուր Ադերիները յարձակման անցած են։ Հայկական ինքնապաշտպանութեան ուժերը, հաւաքար չդուաչփելով, հակառակորդին ծանրացած ուժը, չանցած են եւ մղել եւ չորս Հայ երիտասարդ նահատակուած է։

***

Հայաստանի եւ Ղարաբաղի իշխանութիւնները ամբողջովին վերահսկողութեան տակ առած են իրենց դիմեալ ուժերու գործողութիւնները եւ պատրաստ են կրակը դադրեցնելու յատարարած է (Դեկտեմբեր 2ին) Լեւոն Տէր — Պետրոսեան ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչներուն, որոնք Բաքուէն Երեւան անցած էին։ Կրկնած է թէ Ղարաբաղի կարդավիճակի հարցը կրնայ քննարկուիլ միայն, երբ զէնքերը լռեն։

***

Վազգէն Մանուկեան, Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնակատարը, մասնակցեցաւ Ազգային Ժողովի ասուլիսի մը ընթացքին անդրադարձած է ռազմական կարեւոր նչանակութիւն ունեցող հարցերուն, անհրաժեշտ օդուժի ստեղծման, հանրապետութեան պաշտպանման բարձրացման, տահմաններու ամրացման։

***

Աչոտ Բլէեան, Դեկտ· 1-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, անդամ մը եւս պնդելով իր տեսակէտին վրայ, վերջ տալու համար Ղարաբաղի պատերազմին։ Ծանօթ է որ 53 երեսփոխաններու ստորագրած այդ կոչէն ետք, Բլէեան բաքու դացած էր (ուրկէ չատ «խանդավառ» վերադարձած է, ինչպէս կը վկայէ «Ազգ»ի Նոյեմբեր 14-ի թիւին մէջ լոյս տեսած իր լրագնաչուրջն յօդուածը) եւ վերադարձին չատ բուռն հակազդեցութեան բախած։ Բլէեան եւ Սարդսեան քաչուած են Հ·Հ·Շ·-ի վարչութենէն եւ հիմնած «Նոր Ուղի» չարժում մը։ Բայց, Բլէեանի պարագային մասին, կ'արտայայտուինք ետագային, մանրամասնօրէն, քանի չատ կանչական երեւոյթ մըն է, որու չուրջ ամբոխավարական եւ վարկաբեկող յօդուածները չեն որ հարցը փակած կ'ըլլան։

***

Գերագոյն Խորհուրդի Դեկտեմբեր 2-ի նիստին ելոյթ ունեցողներ իրենց մտահոգութիւնը յայտնած են երկրին մէջ տիրող իրավիճակին մասին եւ առաջարկած են Խորհրդարան հրաւիրել Լեւոն Տէր — Պետրոսեանը եւ դինք լսել։ Ոմանց կարծիքով ընդունուած օրէնքներու մեծ մասը չի գործադրուիր, ուրեմն կարդ մը երեսփոխաններ կ'առաջարկեն Խորհրդարանը լուծել եւ օրէնք քուէարկել նոր ընտրութիւններու համար։ Եօթը պատգամաւոր արտակարդ նիստ պահանջած են, Գերագոյն Խորհուրդի նախադահութեան հրաժարումը քննարկելու համար։ ՀՌԱԿ-ի երեսփոխանական խմբակցութեան կողմէ խօսք առած է Վիքէն Խաչատրեան, լրատուրուն մեծամասնութիւն կազմող Հ·Հ·Շ·-ն պէտք է փոխդիջումի դիմէ հանրապետութիւնը այս ճգնաժամէն դուրս հանելու համար։ Ընդմիջումին, Գերագոյն Խորհուրդի նախադահութեան նիստ դումարուած է, ուր որոչուած է Խորհրդարանի քննարկման դնել Գերագոյն Խորհուրդի անվստահութիւն յատնելու եւ 1993 Յուլիս 1-ին նոր ընտրութիւններ կազմակերպելու հարցը։

***

Շաբաթ, Նոյեմբեր 28-ին Էրեբունի հիւանդանոցի 8-րդ յարկը պաշտօնական բացումը կատարուած է քիթ — կոկորդ — ականջ (օթօռինօ) արդիական բաժանմունքի մը, զոր չղացած էր ԻՄՄԱՖ-ը (այս մասին Տօքթոր Աբգարեանի եւ Սերժ Սիմոնեանի հետ «Յառաջ»ի հարցազրոյցներու մէջ խօսուած էր) եւ իրագործուած նիւթական գետնի վրայ Փարիզի Ս·Օ·Ս — Արմենիի կողմէ, օժանդակութեամբ Ս·Օ·Ս· — ատ — Արմենիի (որ մէկուկէս միլիոն օժանդակութիւնմը բերած է տարբեր երկիրներէ 230 նկարիչներու պատատաներու վաճառքին շնորհիւ)։ Այս բաժանմունքը որ ճիշդ նմանն է Փարիզի Պուսիքօ հիւանդանոցի նոյն ճիւղին, կարելի եղած է իրագործել, ինչպէս ըսինք շնորհիւ ԻՄՄԱՖ-ի խումբ մը բժիշկներու, որոնք չորս տարի է չանք չեն խնայեր գան մը աւելի լսելու համար Հայաստանի (նաեւ Ղարաբաղի)։ Այս բացումին ներկայ եղած են Փարիզէն Պր· Գ·Փափազեան (Ս·Օ·Ս· — Արմենի), բժիշկներ՝ Կարապետեան, Աբգարեան, Սիմոնեան, Տէրվիչեան, ՍԻՐ Լ (Ս·Օ·Ս· — արուեստի ճիւղը) եւայլն։ Չեռնարկ մը որ պատիւ կը բերէ նախաձեռնողներուն եւ իրագործողներուն։ Բաժանմունքը ունի նաեւ սենեակներ, որպէսզի Ֆրանսայէն Հայ թէ Ֆրանսացի բժիշկներ երթան տեղւոյն վրայ կատարելագործելու համար բաժանմունքին մասնագէտ բժիշկները։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՂՂՈՎ

ՍոմԱլի չամաքահանում պիտի կատարէն 20·000 ամերիկացի եւ 1700 Ֆրանսացի դինուոր, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան ներքեւ, որպէսզի կազմակերպուի օժանդակութիւնը եւ բնակչութիւնը փրկուի սովէն։

ՎՐԱՍՏԱՆի պետութեան դեկավար եւ Խորհրդարանի նախագահ՝ Լ· Տէվրնեանէ «դինուորական դրութիւն» հաստատած է բոլոր նախարարութեանց համար վերջ դնելու նպատակաւ «Աբխազիոյ մէջ անջատողական կացութեան»։

ՖՐԱՆՍԱԿՕՍՈՒԹԵԱՆ մեծ մրցանակը զոր կը չնորհէ Ֆրանսական Ակադեմիան տրուեցաւ վիէթնամցի մարկիսուհի մը՝ Նիկուէն Խաք Վիէնի, բաւական բուռն բողոքներու եւ վրդովումի պատճառ դառնալով։ Այսօր 79 տարեկան, մրցանակը կիրը թուղղ համայնավար է եւ 1975-էն եաք, երբ Սայկոն կ'իյնար, քաւական կարեւոր դեր խաղացած է իր հայրենակիցներուն տեղահանութեան եւ նահատակութեան մէջ։ Օտարատեայց ալ է, աւելի՝ Ֆրանսատեայց, բայց լաւ Թարգմանիչ մըն է մեծ դասականներու (Մոլիէռ, Հիւկօ, Պօտլէր եւայլն)։ Ֆրանսական Կաճառի մչտնջենական քարտուղարը յայտարարած է, որպէս արդարացում՝ «քաղաքական դէմքը չէ զոր պարդեւատրած ենք, վաստակաւոր թարգմանիչն է»։ Ըստ այս հաստատումին, կը պարզուի որ կարելի է նոյն անձին երկու տարբեր դիմագիծները անջատել, ըմբռնում մը որ չընդունուեցաւ Փէթէնի համար, դեռ վերջերս։

ՓԱՐԻԶ ռիւ տիւ Շաթօտէօնի (9րդ) տուքերու դրասենեակի մը դէմ ռճբատիրական մը գործուեցաւ Դեկտեմբեր 3-էն 4 լուսնալիք դիչերը, ռճբատիրական նաեւ Նիս եւ Գոբսիքա, տասնեակներով։ Ոմանց արդէն տէր եղած էր ԷՖ — Էլ· — էն — Սէ-ն։

ՖՐԱՆՍ — ՍՈՒԱՐի լրագրողները 24 ժամուան գործադուլ ըրին եւ թերթը լոյս չտեսաւ Ուրբաթ օր (Դեկտեմբեր 4)։ Դրդապատճառն է թերթին տեղափոխումը եւ տեղաւորումը «Ֆիկարօ»ի մօտ, որու վրայ աւելցած է նաեւ երկու թերթերու փաստաղրականութեան ձուլումը։

ԹՈՒՐՔԻԱ. զայրացած է Հիւսիսային Իրաքի Միացեալ ճակատի ղեկավարութիւն որոնք մեծ պետութեան տիրոջ հովերով կ'արհամարհեն թրքական պահանջքները։ Թուրքիա ուղած էր որ իրեն յանձնուին ՓՔՔ-ի 2000 մարտիկները, մինչ Թալապանի եւ Պարզանի պատասխանած են որ իրենք պետութիւն մըն են որ Խորհրդարանի, դատաւորներու, դատախազներու եւ անկախ դատարաններու տէր է ու քանի որ խնդրոյ առարկայ անձերը ձերբակալուած են քրտական տարածքին վրայ, իրենք պէտք է դատեն զանոնք։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի երեսփոխաններու համադումարին խօսքէն ձեռքի անցնելով, պատդամաւորները դիրար ծեծել սկսան, վէճ ծագած ըլլալով դադանի կամ բաց քուէարկութեան չուրջ նախագահին լիազորութեան վերաբերեալ օրինագիծին։

ՖՐԱՆՔՖԻԴԵՐՄԱՆ վճհաժողովին (Դեկտեմբեր 3 / 4) Միթերան եւ Քոհլ չանացին աւելի մօտեցնել իրենց տեսակէտները եւրոպական հարցերու չուրջ, Լիխմպուրկի եւրոպական Խորհուրդի նիստէն չաբաթ մը առաջ։ Դանիոյ չուրջ արդէն միջին ճամբայ մը գտած էին։

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՆՈՅ· 26 / ԴԵԿ· 2)

ՈՒԺԱՆԻԹԻ ՆԱԽՆԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութեան արտաքին առեւտուրի վարիչէ տեղակալ Տիգրան Դաւթեան յայտնած է թէ յառաջիկայ դարնան հաւանական է որ ստորագրուի ուժանիւթի համաեւրոպական նախանախական համաձայնագիրը, որու հմնադիրներէն կ'ըլլայ նաեւ Հայաստան։ Ան կարեւոր նչանակութիւն կ'ունենայ Հայաստանի համար, քանի որ համաձայնագիրը կը նախատեսէ աւելի չարմար դինով էլեկտրականութեան մատուցում· ուժանիւթի ոլորտէն ներս ալ դրամական մուտք տեղի կ'ունենայ Հայաստան։

***

ԼՂՀ-ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Արցախէն դուրս քարոզչական աչխատանքներուն թափ տալու եւ մերձաւոր Սփիւռքի հետ կապերը ամրապնդելու նպատակով ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդը որոչած է Մոսկուայի մէջ տեղեկատուութեան գրասենեակ մը բանալ։ Կը նախատեսուին ուրիչ գրասենեակներ այլ չրջանններու մէջ եւս։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐԸ ԴԱՄԱՍԿՈՍ ԺԱՄԱՆԱԾ

Նոյեմբեր 18-ին Դամասկոս հասած է Հայաստանի Սուրիոյ գործավար Դաւիթ Յովհաննիսեան։ Պաչտօնաթուղթերու փոխանցման համար ան հանդիպում ունեցած է Սուրիոյ Արտաքին նախարարութեան ներկայացուցիչներու հետ։ Այնուհետեւ Սուրիոյ Հայութիւնը Հայաստանի առընչուող բոլոր հարցերու համար կը դիմէ Հայաստանի Դամասկոսի դեսպանատուն։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԵՌԱՏԻՊ ԵՐԵՒԱՆ

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (177) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած Սփիւռքի եզակի գրադէտ — բանաստեղծ Նիկողոս Սարաֆեանի, իր մահուան քսանամեակին առթիւ (1972, Դեկտեմբեր), հետեւեալ բովանդակութեամբ· —

Վերացում եւ բանաստեղծում
ՍԱՐԹՈՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ
Երէկ եւ այսօր
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ
Աճեւարտ դիմանկար
ԳՐԻԳՈՐ ՊՕՂՏԵԱՆ
եւ անտիպ էջ մը
ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԷ՝
Գինոսոսի աւերակներուն մէջ

ՅՈՅՍԸ ԳԵՏՆԻՆ ՏԱԿ

«Հայաստան – քարաւտան» բառախաղը, ընկերացած՝ ափսոսանք արտայայտող դէմքու չարժումի մը, ամենախտացած արտայայտութիւնն է հաւանաբար, Հայու դժուարին կեանքին: Այդ քարէն հաց, լոյս, արուեստ ու միտք քամելու կարողութեամբ պայմանաւորուած է անոր կեանքը: Աչխարհագրական դիրք, դիմադարութեան վրայ դժուարութիւն բարդող դրացիներ ու պարտադրուած վարչաձեւի մը թանձր մրուրին վրայ աւելցած ներկայի ժխտականները, ծանօթ պայմանները ստեղծած են Հայաստանի բնակչութեան բազմաճիւղ պայքարին: Իր երկիր – քարեղէնէն ան պէտք է նաեւ վամփուշտ ձուլէ, ռումբ կերտէ ու ամէնէն կարեւորը՝ պէտք է տոկալու, յարատեւելու ուժ քամէ:

Պատերազմով, շրջափակումով ու մասամբ ալ թշնամին բարեկամ նկատելու յամառութեամբ դարբնուած չղթաները անհրաժեշտութիւնը ստեղծած են կեանքին սիրոյն, ակնարկ ու բազուկ երկարելու քարէն անդին եւս: Ի՞նչ կայ հոն. ամէն զոյնի ու ձեւի, ամէն բարձրութեան, ամէն կարծրութեան այդ լերկութիւններուն ընդերքին մէջ: Բարգաւաճումի, բարօրութեան ճամբուն ուղղութիւնը անխուսափելիօրէն հոն կը մղէ քայլերը, երբ վերեւի աչխարհը այնքան ժլատ յայտնուած է, թէ՛ երկիւ եւ թէ այսօր:

Հայաստանի ճարահատ բնակչութենէն դատ, անոր հողերով մտահոգուածներու համար եւս հետաքրքրութեան առարկայ դարձած է Հայաստանի ստորգետնեայ ստացուածքին յայտնաբերումը. այս մղումին վերջին արտայայտութիւնը եղաւ Նոյեմբերին Երեւանի մէջ գումարուած ուժանիւթի համագումարը որուն մասնակցեցան նաեւ Սփիւռքէն մասնագէտներ: Այս հարցին առընչութեամբ կատարուած հարցազրոյց մը որ լոյս տեսած է «Հայաստանի Հանրապետութեան» Նոյեմբեր 24-ի թիւին մէջ, կը միտի դոհացնել հետաքրքրութիւններու որոշ բաժին մը: Մաւր Դանիէլեան խօսակից ունի Ընդերքի պետական վարչութեան պետ փրոֆիէսօր Աչոտ Կարապետեանը: Զրոյցը կը մեկնի «Ինացել ենք մենք ու մենք ու մեր յոյսը մեզ վրայ պէտք է դնենք» լափաչեան իրականութենէն. այս յոյսը կրնա՞յ հիմնուիլ Հայաստանի ընդերքէն ընծայելի կարելիութիւններու. դրական է Աչոտ Կարապետեանի պատասխանը որ կը մանրամասնէ. «Առաջին խումբը յայտնի է պղինձ – մոլիպտենային խոշոր հանքավայրերով, որոնք արդէն երկար տարիներ շահագործուում են: Միւս կարեւոր մետաղային օգտակար հանածոն ոսկին է»: Հակառակ որ այս վերջինին մշակումը կրնայ ճղնաժամէն փրկել երկիրը, վառելիքի եւ ուժանիւթի պակասը խանդարիչ դեր կը կատարէ:

Ասոնց կը յաջորդէ ածուխը. հոս, վառելանիւթի պակասէն առաջ «կը գործէ» անհասկնալի բան մը. «որոշ նախարարութիւններ որոնք պարտաւոր են ածխահանոյքը կատարել եւ մեր ժողովրդին հանել այս ծանր դրութիւնից, մատը մատին չեն խփում, դեռ աւելին, առանց հարցի մէջ խորանալու, ֆինանսատուղի դերում են հանդէս գալիս»:

Ասիկա, հակառակ այն հաստատումին, թէ «դեռեւս անցեալ տասնամեակներին Հայաստանում յայտնաբերուել են մէկ տասնեակից աւելի ածխի հանքավայրեր»: Ասոնց կարեւորագոյնը կը նկատուի Իջեւանինը որուն պաշարները կ'ենթադրուի որ մօտ են 10 միլիոն թոնի: Զանգուի մօտ կայ մօտ կէս միլիոն թոն, Ջերմանիսի մէջ եւս: Հաւանաբար մատը մատին չխփողներու կեցուածքէն յուսահատած, Շիրակի բնակչութիւնը նախաձեռնարկ եղած է ածուխ արտաբերելու գործին:

Ընդերքի վարչութեան պետը կը բացատրէ թէ Իջեւանի շրջանի հանքերուն հանածոն մեծ արժէք չի ներկայացներ մետաղագործութեան համար, բայց կրնայ օգտագործուիլ որպէս վառելիք, տուներու, ղպրոցներու, վարչական չէնքերու համար:

Մետաղահանքերէ հարկաւոր ձեւով օգտուելու, մետաղագործութիւնը զարգացնելու հեռանկարին մէջ տեղ կը տրուի նաեւ նորագոյն թեքնիքի օգտագործումին, մասնագիտական աչխատանքին: Գործակցութեան հարց դրուած է նաեւ առ այժմ Իրանէն երկրաբաններու հետ:

Որքան յայտնի կ'ըլլայ հարցազրոյցին ընթերցումէն, եթէ սա կամ նա բնոյթի հաչիւներ, պատուարներ չկանգնին նաեւ հանքերու ճամբուն վրայ, Հայաստանի ընդերքը կրնայ աւելի բարենպաստ բնոյթով յայտնուիլ, քան վերնամասը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՅԵԱՆ

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՄ...

ԼԵՋՈՒԻ ԿԱԽԱՐԴԸ՝ Թ.

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

1948 Ապրիլ:

Գրեթէ երկու ամիս անցած է Օշականի մահէն ասդին: Անժպիտ բայց միշտ ջերմ ընկերը Շաւարշի մշտախոով հոգին կը տեսնեմ աչքերուն ու ձայնին մէջ:

Ինք չի սիրեր խօսիլ ... խօսած ըլլալու համար. ես, եթէ ոչ իրմէ աւելի, լռակեաց եղած եմ մի՛չտ: Կ'անդրադառնամ, որ երկու լռակեացներ չատ լաւ կը հասկընան զիրար:

Օր չանցնիր առանց խմբագրատուն գալու, – հի՛ն վարժութիւն է, դիտե՛մ: Երբ քանի – երեսուն տարի առնէն խմբագրատուն երթեւեկը առօրեայ մղումին ճամբով նո՛յն կարօտանքը կը զգայ, եթէ նոյնիսկ իր երկրէն դուրս է...

Կը չարունակէ պարբերաբար զրի առնել խմբագրականները: Ծարաւ մըն ալ ա՛յս: Իսկ ես հարուստ կը զգամ զիս: Ձեռագիրները յանձնելէ առաջ, չի մոռնար հարցնել. «Խմբագրականը գրա՞ծ ես»: Եւ իմ պատասխանը, անշուխտ, միշտ «ո՛չ» է...

Ներաշխարհային իր հարստութիւնը ան կ'արտայայտէ իր ոգեւորութիւններով ու տրամութիւններով, – զլորոցներէն մինչեւ մայրանոց իր այցելութիւններէն խթանուած հատատումներով եւ վկայութիւններով: Անանձնական, մաքէն ու սրտէն հոսող պայծառութեամբ, ապրում թելադրող ջերմութեամբ՝ երբ նոյնիսկ զառն ճշմարտութիւններու մասին կը խօսի:

Պարբերաբար կ'ընդմիջեմ «Արեւելք»ի ընթացիկ աչխատանքս ու միասին կը չրջինք քաղաքի եւ մօտակայ թաղերու մայթերուն վրայ, իր փափաքով: Փարիզէն եկող մէկը հրապուրիչ ի՞նչ կրնայ տեսնել Հալէպի հրապարակներուն վրայ: Գիտեմ անշուշտ որ տունէն – խմբագրատուն երթեւեկը մըն է իր առօրեան՝ Ֆրանսայի մէջ. ապահովաբար պահանջ ալ չի զգար կամ ժամավաճառութիւն կը նկատէ. բայց կը քալէ, պարբերաբար հետաքրքրութեամբ պոլսական մեր կեանքի վերջին տարիներու անցուդարձերուն: Շաւարշ Միասքեան գրեթէ միշտ լուռ է՝ երբ առանձին չէ իր խօսակցին հետ. բայց անտարբեր չէ՝ երբ առանձին է մէկուն հետ, որ կը յարգէ իր լռութիւնը...:

Ես այսօր ալ կը լսեմ իր մշուշոտ, թաւ, անժպիտ բայց ջերմ ձայնը...

. . . . . .

Օշական եւ Միասքեան, Լիբանանի մէջ իրենց հանդիպումին, որուշած էին միասնաբար այցելել Եղեռնեան զօհերը, մինչեւ Եփրատ, հո՛ն՝ ուր Արեւմտահայութեան մէկուկէս միլիոնը վայրենաբարոյ եւ արիւնարբու Թուրքին զոհ դարձաւ: Բայց Օշականի անակնկալ տապնապանքն ու մահը տակնուվրայ ըրած էր հիւրընկալութեան, չրջապատիչութեան եւ դրական – մշակութային հատաքոյթներու յատուկ ծրագրումները: Հիմա, երբ քառասունքը վերջ գտած էր եւ Ապրիլեան Եղեռնի տարելիցը մօտալուտ, ընկերները կ'ուզէին քանի մը հոգիներու ընկերակցութեամբ ընկեր Շաւարշը ուխտաւորել ուխտավայր:

Անդրանիկ (Ծառուկեան) անհրաժեչտ կարդադրութիւնը ըրած էր ընկերներու հետ, «անաղմուկ» երթեւեկի մը համար: Քիչ թիւով ընկերներ, ինքնաչարժով երթեւեկ՝ որպէսզի ընկեր Շաւարշ ևս նարաւորութիւն ունենայ պատմական կարդ մը զօտիներ տեսնելու, դէպի Եփրատ վախճանական այցելավայր ճամբուն վրայ, – Պապ, Մումախճ, Տէյր էլ Զօր եւ լայնաչունչ ինքնաչարժին մէջ, – ընկ. Շաւարշ, Անդրանիկ, Լեւոն Պապլուզեան, կարապետ Ազճայեան, Յարութիւն Պազարպաչեան, Վարթեր Մասպանաճեան, ընկ. Նազարեան եւ ես: Ինքնաչարժի պատուոյ աթոռին վրայ՝ ընկ. Մխաքեան, իր աջին ու ձախին՝ Անդրանիկ եւ ես, մեր առջեւ՝ երկու կարդի վրայ, միւսները:

Հո՛ն ուր կարապետ Ազճայեանը կայ եւ իր կողքին Յարութիւն Պազարպաչեանը, բոլոր խօսակցութիւնները երդով ու քաչքըշքներով կը հարստանան ... Անշուշտ՝ «հիւր»ին ներկայութիւնը կը չափաւորէր այս զոյգին ոգեւորութիւնը, – ի վերջոյ ... հարսանիքի չէինք երթար եւ ընկեր Շաւարշի ներկայութիւնը լրջութիւն կը պարտադրէր. բայց ո՞վ կըրնայ լռութիւն պարտադրել կարապետին: Երդ, կատակ, քաչքշուք: Ճամբայ ելլելէ ժամ մը վերջ, մթնոլորտը չերմացած էր արդէն: Անդրանիկ լինդի կը նայէր կէս ժպիտով, կը փորձէր զսպել երկու անառակները, բայց ի զուր...

Ընկեր Շաւարշ լուռ էր, բայց կ'ըմբռնէր կացութիւնը: Ի վերջոյ լռութիւնը միշտ ոսկի չէ. տրամութիւնը բոլորի՛ն ալ հոգիին մէջ է, Օշականի սուգը եւ դէպի Եփրատ երթը վերյուչքի կը բերէ անցեալին կոտտանքը, բայց երիտասարդութիւնը նաե՛ւ ուրախ է եւ ոգեւորուած՝ հիւրին ներկայութեամբ. ինչո՞ւ չժպտիլ եւ լացը ծիծաղ չընել...

Տիրող այս աղմկալի մթնոլորտը, սակայն, անակնկալօրէն վերջ դաւ, երբ ընկեր Նազարեան յանկարծ պոռաց.

«Տղաճ, մեքենային մէջ քան մը կը մխայ եւ հաւասարակշռութիւնը չեմ կրնար պահել ... պէտք է կանգ առնենք ու ետքը նայինք...»

Ինքնաչարժը կանգ առած էր արդէն, բայց մենք տակաւին դուրս նետուած էինք: Ծուխ կը բարձրանար ինքնաչարժի յառաջամասէն...: Երբ վերջապէս իջանք հոդ, տեսանք որ Լեւոն Պապլուզեան եւ չարժավար ընկ. Նազարեան ափերով աւազ կը լեցնէն մեքենային մէջ...: «Հեռացէ՛ք, դուք հեռացէ՛ք մեքենայէն», կը պոռար ընկ. Լեւոն...

Կէս ժամուան հրչէջային ութնուկէնէ մը ետք, վերջապէս յայտարարուեցաւ որ վտանգը խափանուած է: Ընկեր Լեւոն եւ ընկ. Նազարեան, երկուքն ալ մեքենայազէտ, ժամուան մը աչխատանքէ եւ նորոգութիւններէ ետք, մեզ տեզաւորեցին մեր աթոռներուն վրայ եւ դէպի Եփրատ երթը չարունակուեցաւ անընդմիջ:

Տաղնապանքին յաղորդած էին քաչքըշուքները: Աղմկայարոյց ընկ. Աղճայեան իր դերին մէջ էր՝ արկածը վերածելու համար աննեղելի ... ոճրի մը, որուն արձագանգը յաջորդ օրն իսկ ծաւալած էր Հալէպի մէջ, իբրեւ «ազէտ»ի մը, հարց չէ որ ոչ ոքի նուազագոյն վնաս մը հասցուցած ըլլար:

Հասած էինք Եփրատ:

. . . . . .

Երկու օր ետք մեր խմբական այցելութենէն, ընկ. Շաւարշ դրի կ'առնէր իր «Ես տեսայ Եփրատը» խորագրուած անդրադարձը՝ վերապրումներու, ոգեկոչումներու, զազանաբարոյ մարդոց վատութեան, հազար ու հազար անմեղներու գերեզմաններուն...: Վեցչեայ ոգեկոչում մը նահատակներու եւ բովանդակ մեր ժողովուրդի ապրումներուն, վերապրումի՛ ալ վճռակամութեան, տասնէ աւելի պատմական դրուագներու մէկտեղումով:

Իրեւ վերջաբան, կ'արտագրեմ հատուած մը միայն.

«Եփրա՛տ, գետ ամեհի եւ ապերասան: Աւելի ըմբոստ ճան Արաքսը: Դեռ անսանձ, որ կը թաւալիս անդնդախոր ձորերու մէջ, օձապտոյտ գալարմամբ, սարսելով գահավէժներն ահարկու: Դուն որ ժայռեր կը ճեղքես ահեղագոռ շառաչումներով եւ ջրամոյն կը հարթես ամբողջ տարածութիւններ, ինչպէ՞ս դարձար մեղսակից գազանաբարոյ մարդոց վատութեան: Ինչպէ՞ս թոյլ տուիր որ բարեբեր ալիքներդ օրերով ճառնան գերեզմանի հազար ու հազար անմեղներու:

«Դառնայի՛ր ջրհեղեղ: Պատուհաս: Յափտենական անէծք անո՛ր, որ դէպի մահ կ'առաջնորդէին անզէն, անզօր բազմութիւններ:

«...Ինչպէ՞ս ափերդ չդարձան հրաբուխ եւ ջուրերդ լաւա հրահոսան, իրենց դժոխքին մէջ մրկելու համար դահիճները դժոխածին...»:

Շաւարշ Միասքեան գրագէտը, հրապարակագիրը, լեզուի կախարդը «ախոյեան արեւմտահայերէնի» (ինչպէս կը կոչէ դինք Շաւարշ Նարդունի) մամլոյ մեր տարեգրութեանց մէջ բարձրակէտի մը հասած մաւսորականի տիպարն է:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան սահմանադրական դերազոյն մարմինը եղող Ազգ. Ընդհ. Ժողովը տասը տարբեր թեմերէ եկած հոգեւորական եւ աչխարհական պատգամաւորներ համախմբեց Հալէպի մէջ, Նոյեմբեր 16 – 20, ուր ինը յաջորդական նիստերով ամբողջական քննարկման ենթարկուեցան նախորդ Ընդհանուր Ժողովէն (1983) ցայսօր՝ Կաթողիկոսութեան ու անոր ենթակայ թեմերուն հոգեւոր – եկեղեցական, կրթական – մչակութային, միջ – եկեղեցական յարաբերութեան, ընկերային ծառայութեան եւ ազգային դերակատարութեան մարզերու մէջ տարած աչխատանքներուն թղթածրարները:

Ընդհանուր Ժողովի նիստերը տեղի ունեցան Հալէպի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ նորայարդար ներքնատան մէջ, 16 եկեղեցական եւ 54 աչխարհական պատգամաւորներու ներկայութեան, որոնք կը ներկայացնէին Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան եւ արեւմտեան զոյգ թեմերը (ներառեալ՝ Գանատան), Յունաստանն ու Կիպրոսը, Սուրիան ու Լիբանանը, Պարսկաստանի երեք թեմերը (Թեհրան, Նոր Ջուղա եւ Ատրպատական) եւ Պարսից Ծոցի երկիրները (Քուէյթ եւ Արաբական Միացեալ Էմիրէութիւններ): Պատգամաւորները Հալէպ ժամանած էին իրենց թեմակալ առաջնորդներուն գլխաւորութեամբ, իսկ Կիլիկեան Միաբանութիւնը Գարեգին Բ. Հայրապետի կողքին՝ կը մասնակցէր քառանդամ պատուիրակութեամբ մը:

***

Ընդհանուր Ժողովի պաչտօնական բացումը կատարուեցաւ երկուչաբթի, Նոյեմբեր 16-ի յետմիջօրէին, դէմերու, թղթակիցներու (ի չարս որոնց՝ «Յառաջ») եւ պետական մամլոյ պատասխանատուներու ներկայութեան:

Բացման իր խօսքին մէջ, Գարեգին Բ. Կաթողիկոս ողջունելէ ետք ներկայ պատգամաւորները, առաջին հերթին կանգ առաւ սոյն Ժողովը Հալէպի մէջ գումարելու դրդապատճառներուն վրայ, չեշտելով Մերձաւոր – Արեւելքի հայապահպանութեան անզնահատելի դերակատարութիւնը Սփիւռքի մէջ ու Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հոգեւոր եւ ազգային ապրուսաւորութեան դարաւոր անցեալը՝ սուրիական հողին վրայ: Կաթողիկոսը դիտել տուաւ, թէ Ապրիլեան Եղեռնի օրերուն եւ յետ – եղեռնեան չրջանին Հալէպ քաղաքը եղաւ մխիթարութեան եւ վերապրումի ամենակարեւոր հայօճախներէն մէկը, ուր եկան համախմբուիլ դպրեվանական բազմահազար խլեակներ: «Սուրիական հայրենիքը ընդհանրապէս, բուռ Կաթողիկոսը, եւ Հալէպ քաղաքը մասնաւորաբար՝ եղան մեր ազգին դէմ սանձ, որ կը թաւալիս անդնդախոր ձորերու մէջ, օձապտոյտ գալարմամբ, սարսելով գահավէժներն ահարկու: Դուն որ ժայռեր կը ճեղքես ահեղագոռ շառաչումներով եւ ջրամոյն կը հարթես ամբողջ տարածութիւններ, ինչպէ՞ս դարձար մեղսակից գազանաբարոյ մարդոց վատութեան: Ինչպէ՞ս թոյլ տուիր որ բարեբեր ալիքներդ օրերով ճառնան գերեզմանի հազար ու հազար անմեղներու:

«Դառնայի՛ր ջրհեղեղ: Պատուհաս: Յատուկ անէծք անո՛ր, որ դէպի մահ կ'առաջնորդէին անզէն, անզօր բազմութիւններ:

«...Ինչպէ՞ս ափերդ չդարձան հրաբուխ եւ ջուրերդ լաւա հրահոսան, իրենց դժոխքին մէջ մրկելու համար դահիճները դժոխածին...»:

Շաւարշ Միասքեան գրագէտը, հրապարակագիրը, լեզուի կախարդը «ախոյեան արեւմտահայերէնի» (ինչպէս կը կոչէ դինք Շաւարշ Նարդունի) մամլոյ մեր տարեգրութեանց մէջ բարձրակէտի մը հասած մաւսորականի տիպարն է:

ՆՎԱՒԱԿ

ՂՈՒԿԱՉՈ ՀՇՆԻ

Մարիամ Հոգեպատիվ Տիրամայր, ամենասուրբ Աստուածածին, որ ծնար Փրկիչ աշխարհի Յիսուս Քրիստոս, որ ինքն ալ Աստուածորդի էր, ինչպէս նաեւ մարդկային էութիւն ունէր, ինչպէս մենք բոլորս ունինք մարդկային էութիւն, եւ որ ինքն ալ մարդկային էութեան համար մեզի համար մարդացաւ եւ մարդացած ատեն ալ Աստուածորդի մնաց, ինչպէս որ էր յաւիտենական ատենէն, ինչպէս որ պիտի ըլլայ յաւիտենական ատենէն, ինչպէս որ պիտի ըլլայ յաւիտենական ատե

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀՈԳԵՒՈՐ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԵԾ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՐԲՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

երկուշաբթի, Դեկտ· 7, ժամը 11·30-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ տեղի կ'ունենայ յիշատակի արարողութիւն՝ Հայաստանի մեծ երկրաշարժի տարեդարձին առթիւ՝ հոգեհանդիսա՝ նահատակներու հոգիներուն ի հանգիստ։

Ծաղկեպսակներու փեսեզում՝ Ապրելեան եղեռնի յուշարձանին առջեւ։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, Տօն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ Յանինայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

— Կ. Ս. Մ. —

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, ժամը 12·30-ին
Restaurant le Rond Point
des Champs-Elysées-ի
ընդարձակ սրահին մէջ
2 bis, Ave. F. D. Roosevelt, Paris 8e

Ճաշավճարը՝ 150 Ֆր·։

Անհրաժեշտ է տեղերը կանխաւ ապահովել՝ հետաձգելով ամէնէն ուշ մինչեւ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 10, հետեւեալ թիւին
34 -- 12 -- 71 -- 53

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ Բ.

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7-Ի ԵՒԱՋԱՅՆ ԶՐՈՅՑ

Վ· ՕՇԱԿԱՆ -- Յ· ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ -- Գ· ՊՂԼՏԵԱՆ

երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 7, ժամը 20·30-ին
Ս· Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի սրահը
10 bis, rue Thouin, Paris 5e

-- Մուտքը ազատ է --

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Փարիզի մատենաճիւղը
կը կազմակերպէ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նիւթ՝
«Սփիւռքի մտաւորականութեան կեցուածքը Հայաստանի նկատմամբ»
Դասախօս՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ
Ցետ դասախօսութեան ընթրիք՝ փոխադրողներուն համար Ուրբաթ, Դեկտ· 11, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան Տէմիրեան սրահին մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ՁԵՐ ԲԱԼՈՐ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՑԷՔ՛Ք

ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉՆԵՐՈՎ ՕԺՏՈՒՄԱԾ ԵՒ ՄԱՍՆԱԳԻՏ

«ԵԱՆԹ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ»

Pour tous vos travaux de saisie et de traitement comptable adressez-vous à un spécialiste

«Ets SCHANTH»

28, RUE SAINT - SAUVEUR
75002 PARIS
M° SENTIER ou LES HALLES
Tél. : 45 - 08 - 43 - 10

A VENDRE
Société anonyme
EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE
VENTE BONNETERIE - CONFECTION
Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS
Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի· -- Սաթենիկ Մխսիրեանի (ծնեալ՝ Ասորեան) մահուան առթիւ։

Տիկին Մարի Ազարեան 100 եկեղեցւոյ, Մինասեան եղբարք՝ Սեբաստիոյ Հայրի· Մխիթեան 200, Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սահակեան (Նիս, Լա Թրինիթէէն) եկեղ· 300, Պր· Լուտէր Տէր -- Պողոսեան Հայ Որբերուն 100, Լիբանանի կոյրերուն 100, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 500 Ֆր· եկեղեցիին եւ 1·000 Ֆր· Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պանոէկեան (Նիսէն) Պարսամեան դպրոցին 200, Պր· Անդրանիկ Գալքանճեան Պարսամեան դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գանճանակեան (Նիսէն) Պարսամեան դպրոցին 500, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մինասեան Ս·Օ·Ս·-ին 500, Տիկին Վէրժէր Ս·Օ·Ս·-ին 100, Այրի Տիկին Մկրտիչեան Ղարաբաղին 1·000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Սուաքել Հարունեան եկեղեցիին 500 Ֆր·, Ղարաբաղին 500 Ֆր·։

VOYAGE ARMENIE 1992
(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour	4300 Frs
aller ou retour simple	2500 Frs

Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE
Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5100 Frs
En chambre individuelle	5350 Frs
Semaine supplémentaire en double	450 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	700 Frs

Notre prix comprend :

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Ծաչի Սէն -- Ժերմէն Զ· Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 12, Շաբաթ դիրքերը ժամը՝ 20·30-ին։

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15·30-ին։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Ծաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15-ին Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կաղանդ Պապայի ներկայութեամբ։

***

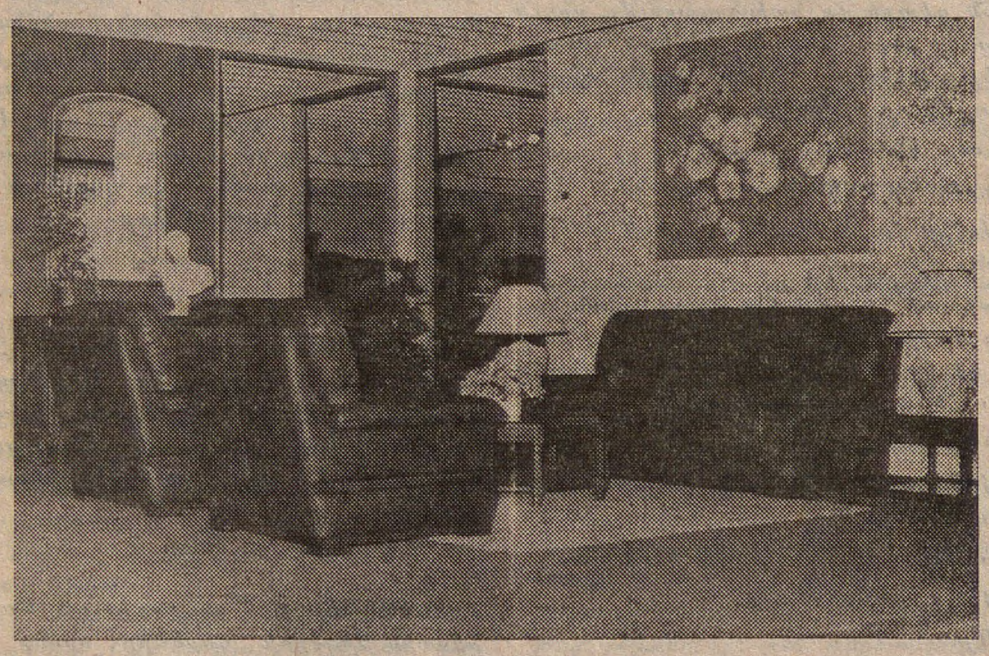
Պօմոնի Կապոյտ Ծաչի Նայիրի մասնաճիւղը, ունի վիճակահանութեան խաղ մը, Կիրակի, Դեկտեմբեր 6, ժամը 15-ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, չրջանի հայութիւնը կը հրաւիրուի։ Բազմաթիւ արժէքաւոր նուէրներ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. a le plaisir de vous convier
à L'EXPOSITION DE PEINTURE ET SCULPTURE DE SEVAN
du 28 Novembre au 6 Décembre
Vernissage Samedi 28 Novembre à 18 heures

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

Meubles **Ghazarian**
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ գնով «Ցառաջ»ի յաճախորդներուն"

ՁԵՐ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՇԱԲԱԹ 12 ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Grande Braderie de Noël

կազմակերպութեամբ՝ ՇԷՆ - ՖՐԱՆՆ-ի
ի նպաստ ՋԱՆԴԵԶՈՒՐ-ի եւ ԱՐՑԱԽ-ի սահմանամերձ գիւղերուն
Մխիթարեան Վարժարան
26, rue Troyon, 92310 SEVRES
— Stands — Animation — Vidéo — Buffet —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
DIMANCHE
6 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 177

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17·946 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.946

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

(1905 - 1972)

Սարաֆեանի այս անտիպ գրուածքը կը պատկանի բանաստեղծի գրեթէ օրագրային նմանող այն գրառումներուն որոնցմէ մի քանին հրատարակուեցան յետմահու վենսէնի Անտառը հատորին մէջ, որպէս ամբողջացուցիչ բաժին: Ինչպէս խորագիրը կը թելադրէ անոր մայր պատումը կը վերաբերի դէպի Կրէտէ այն ճամբորդութեան (օգոստոս, հատուածաբար 1964 - 1965-ին) որուն մասին Սարաֆեան կը խօսի «Լուսաբաց՝ Ծովային Պատկաններու» քերթուածին մէջ.

«Գացի Գնոսոս, աւերակն աւելի մօտ մեր հոգւոյն»
(*Միջերկրական*, էջ 25-26):

Այս եւ նման այլ հանգիստութիւններ կը պարզեն այս արձակին առընչումը «Լուսաբաց...»ին հետ, որը նոյնպէս իրրեւ տեսադաշտ ունի Քանիի միջերկրականեան կլիման: Քանիէն Գնոսոս, ներկայէն անցեալ, Միջերկրականէն Սեւ Ծով՝ Սարաֆեանի բոլոր սիրելի անդրադարձումները ներկայ են այս գրութեան մէջ, անուարտ անչուշտ: Գրութիւնը ունի երկրորդ տարբերակ մը, որմէ, միայն տողատակի վերցուած է մէկ հատուած, այս էջը լուսաբանելու եւ աւելի թափանցիկ դարձնելու համար:

Գ. Պ.

ԳՆՈՍՈՍԻ ԱՒԵՐԱԿՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Հանգստանալու եկած եմ Քանն: Զգել աշխատանոցը, փարիզը, դիրքերը եւ գալ մտնել ծովին կանաչ վանքը: Կը սխալի: Քաղաքը հին ու նոր թաղերով, ծովը, շրջակայ բլուրները, ծառերը կ'ոգեւորեն դիս: Շատ աւելի կը քալեմ եւ շատ աւելի կը յոգնիմ: Ծովը, ծառերը ճառագայթներ կ'արձակեն հեռաւոր անցեալէս, չարժման մէջ կը դնեն դիս: Միջերկրականը ժողովուրդներու պատմութիւն է: Մտածումներս աւելի շատ են հոս: Ազատ, խաղաղ կեանքը, վայելքներուն ուրախութիւնը հակառակ արդիւնք մը կու տան: Զանոնք գտնելով, յանձնուելու փոխարէն անոնց, կը ջանամ օգտագործել զանոնք: Աւելի շատ կը գբեմ: Հոս շատ աւելի կանուխ կ'ելլեմ, կ'աշխատիմ: Լուսացայտ ծովը, ծառերը աւելի ջինջ քերթողանք մը կը յիշեցնեն մանկութեան մէջէն երբ դեռ հեռու էի ես ինչ եւ մարդերէն, ստացական տարբերէն որ սկսած են կաճողել դիս եւ ոլոր մոլոր բերել (1) իրենց հակասանքներով: Անոնցմէ ղերծ եւ վեր, բարձրորակ եւ իրական հոգւի մը պահանջը՝ ամէն լուսաբացի, հաւատացեալին պէս եւ անկարելի բան մը, երբ չկայ վիհէն վեր հանող մը: Բայց ըլլար իսկ ուզածս սուրբին ուզածը չէ: Անոր վերացումը չի կրնար գոհացում տալ, երբ մեր հոգը քերթողանքն է որ մարդոց համար է եւ մարդերով կ'ըլլայ: Լուսաբացին, երթալէ վերջ դէպի մանկութիւն, կը վերադառնամ, կ'առնեմ այն ճառագայթները որ մարդերէն կուգան, երբ կը նայիմ ծովին, քաղաքին, բլուրներուն եւ ծառաստաններուն, պարտէզներուն՝ որոնց մէջ են մարդիկ եւ անոնց մասին լսուած խօսքերը, մտածումները եւ աշխատող ձեռքերը· անոնց մէջ է Արարիչը:

Այսպէս, օրուան առաջին պահերուն իսկ, զօրութեան մը մէջ եմ որ մաքրաբար է, բարձրացուցիչ, կուտայ վայելքներու քաղցրութիւն, խաղաղութիւն, գեղեցկութիւններու բերկրանք եւ կը մղէ դիս՝ գրելու, ընելով դիս՝ քերթողանքով ջերմեռանդ: Հանդիստ չունիմ եւ զայն ունեցած պահերուս իսկ պէտք է խոյս տամ անկէ, գործիս համար՝ որմէ ուրախութիւն մը կը սպասեմ եւ սակայն, ինչպէս միշտ, հոս աւելի քան երբեք տակն ու վրայ կ'ընէ դիս:

***

Գիրքի մը կը կարօտիմ միշտ՝ մինչեւ որ աչքերս դոյութին, կէսօրին, ճաշէն վերջ եւ գիշերները: Բայց այն որ գնած էի հոս եւ որ վաղուց կ'ուզէի ունենալ, քնանալէ աւելի կարեւոր դիրք մըն էր: Պատմութիւնն էր Թուրքերուն լուծէն փրկուիլ ուզող կրէտեցիներուն: Եւ իր խորագիրն անգամ կը յիշեցնէր մեր յեղափոխութեան դրօշակը, «Մահ կամ ազատութիւն» (2): Հերոսներ, կռիւներ, ջարդեր, աքսորներ, սոսկումներ եւ տեղ տեղ՝ աշխարհի մեծ պետութիւնները դատապարտող ծանր խօսքեր: Այս գիրքը մեր ցաւերէն եւ մեր յուսախաբութիւններէն կը խօսէր եւ կ'արտայայտէր Ռուսիոյ վրայ ունեցած մեր յոյսը: Երախտապիտութեամբ կը կարդայի զայն: Կը սպասէի որ այս Բիւզանդացին խօսէր նաեւ մեր մասին: Ըսէր թէ Թուրքը աղէտ մը եղած էր նաեւ Հայերուն: Համակրելի էր ինծի իր այլ գործերով: Այս ընորհը կը սպասէի իրմէ: Եղաւ սպասածս, բայց ուզածէս բոլորովին տարբեր, անընորհ բան մը, ճանչցած Հայերը վատ եւ անպատիւ ներկայացնելու չարամտութիւն մը դիտումնաւոր, Հայութեան վրայ նետուած մաղձ մը: Շատաչիւն պատասխանի մը կը կարօտէր: Եւ սակայն, ըլլալով հանդերձ վրդովիչ, հետզհետէ կ'երեւար կարեւորութենէ զուրկ, անարժան պատասխանի: Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մեր դրողները պատասխանած պիտի ըլլային արդէն եւ ինչ լաւ, եթէ իրապէս կարեւորութիւն ունեցող բան մը ըլլար այդ մաղձը: Կը կարդայի: Գունս աւելի ուշ կը տանէր, բայց եւ այսպէս կը քնանայի:

***

Առաւօտ մը, արթնցած էի կանուխ, իջած էի ծովափ: Զիս գրելու զօրութիւն մը՝ ոտքի կը հանէր միշտ կանուխ, լուսաբացէն առաջ: Օրուան առաջին ժամերուն է որ կրցած եմ ըլլալ աւելի վեր, ջերմեռանդ եւ աւելի լաւ աշխատիլ: Բայց դիս արթնցնողը այդ առաւօտ երազ մըն էր նաեւ, մահուան աշխարհէն եկած կարօտալի մէկը, խռովիչ՝ սակայն: Ըսելիք մը ունէր, պահանջ մը՝ այն օրերուն պէս՝ երբ ողջ էր եւ կը հարցնէր· «Ինչո՞ւ չես գրեր...» կեցած, կը նայէր անխօս: Կը տեսնէի վրաս սեւեռած իր աչքերը ակնոցին ապակիներուն ետեւէն՝ որ աղամանդային փայլակներ կ'արձակէին: Աչքերն ու փայլակները կը յիշեցնէին մեր յեղափոխական մարտնչումները եւ իր խիստ, ազդեցիկ ղէմքը կ'արտայայտէր հոգն ու սէրը՝ ժողովուրդին: Կը սպասէի որ խօսէր: Ի զուր... Չէի կրնար խօսիլ նաեւ ես, ուզելով հանդերձ խօսիլ: Ծանր, ճնշիչ լռութիւն մը, մինչ ցանկալի հանդիպում մըն էր երկուքիս համար ալ (3):

Արթնցած եղած էի կանուխ, իջած էի ծովափ: Ծով եւ լուսաբաց, միասին, վերացման յիշատակներ ձգած են: Ծով եւ լուսաբաց այն սահմանապլուխն են կարծես, ուր հաւատացեալը, ձգելով վրայէն վատ, աշխարհիկ մասը, կը ներկայանայ Տիրոջ եւ կ'անցնի յաւերժութեան մէջ: Երկու տարիներ առաջ, ծովն ու լուսաբացը տեսած էի վերէն, երբ օդանաւով կրէտէ կ'երթայի, տեսնելու համար Գնոսոսի աւերակները: Տեսնելով յունական կղզիները՝ լուսեղէն կապոյտին վրայ, դիցաբանական աշխարհի մը մէջ էի կարծես: Քաղաքն իսկ ուր կ'երթայի՝ Հերակլիոն, իր անունով, կը յիշեցնէր աստուածները:

Տխրութիւն մը կար սակայն հիմա, երբ կը քալէի ամէն ոգեւորութեամբ եւ ջերմեռանդ սիրով: Ունէի աղօթքի նման բարձր խօսքեր եւ աշխարհն ու աշխարհը փառաբանող խօսքեր, բայց թաւ, դառն ձայներ նաեւ:

Ջուրերը նոր դուրս կուգային խաւարէն: Արեւը բլուրի մը ետին էր դեռ: Իր լոյսը կ'իյնար միայն Արեւմուտքի բլուրներուն վրայ եւ հին քաղաքին մէկ մասին վրայ միայն: Եւ մինչ այդ լոյսը ոսկեզէն, գերբնական չնորհի մը պէս էր անոնց վրայ, աղէտի կիսամութին մէջ էր դեռ՝ աշխարհը: Կապարագոյն էին աւազները, ծովը, երկինքը: Ոլորուող, բացուող, տարածուող ջուրերուն վրայ եւ ակոսներուն մէջ ինկող առաջին ճառագայթները կը վառէին, կը մարէին, կը յայտնուէին կրկին, կը գայթէին: Անծանօթէն դուրս եկող, լուսեղէն անհամար թրթիռներ՝ կիսամութին մէջ:

Տխրութիւն մը կար, մինչ երկունքի վեհափառ գեղեցկութիւն էր, արարչական ստեղծագործութիւն՝ որ յարութեան պէս էր, մաքրարար ու բարձրարար: «Եղիցի լոյս, հալածին դէպ, խորտակուին չղթայք...»: Տխրութիւն՝ աւազներուն վրայ որ թաց էին, ծովուն վրայ եւ երկընքին մէջ: Երկունքը կ'ըլլար կարծես աւելր մը ձգելով ետին:

Ամայի էին դեռ ծովը, ափը, լողարանները, պարտէզները, ծովահայեաց պողոտան եւ շրջակայ փողոցները:

Ո՛չ ոք: Կար միայն ծովային թռչուն մը: Կը թեւածէր շարժող ջուրերուն վրայ: Կ'իյնար ալիքի մը կատարին վրայ, եւ թեւերը զարնելով, վեր քաշել կ'ուզէր զայն, եւ յանկարծ, անկէ վար քաշուածի պէս, վախով խոյս կուտար, կը ճըչար, կարեկցութիւն կը հայցէր կարծես: Բայց իսկոյն կ'իյնար այլ ալիքի մը վրայ, յարձակման ճիչով՝ զարձեալ: Վրդովիչ էր այս ճայնը՝ լռութեան մէջ որ տիրական էր: Մրմունջներ կուգային միայն՝ աւազներուն վրայ տարածուող, քաշուող ալիքներէն: Շատ աւելի կը լսուէր այս գիշատիչ թռչունին ճիչը, մերթ մեռաղային, մերթ ողբերգական, խռովիչ էր: Վրդովիչ էր միայն մերթ:

Աւերուող բան մը կար լուսաբացին մէջ· քայքայուող, անհետացող խաւարը: Ամէն յարութիւն մահով կ'ըլլայ: Փիւնիկը կը բարձրանայ եւրին ձգելով իր մոխիրները: Կեանք եւ մահ անբաժան են ի վերջոյ: Յաւարը պիտի գայ զարձեալ: Արեւէն աւելի զօրաւոր է, **տէրն է անսահմանին:** Եւ պէտք է որ գայ որպէսզի առաւօտ ըլլայ զարձեալ: Եւ այսպէս անվերջ: Զգալի էր մահուան այս ներկայութիւնը՝ կապարագոյն երե-

●►

ԵՐԿՈՒ ՄՕՏՔ

Արդէն քսան տարիներ անցած են իր մահէն: Իր ողջութեան հրապարակին վրայ ինչ անգամ երեւցող, սակաւախօս եւ ինքնամփոփ բանաստեղծն էր Ն· Սարաֆեան, ծովուն բանաստեղծը: Յարգուած, ընդունուած էր ինչերէն, գրականութեան իսկական սիրահարներէն: Իր վերջին գրութիւնը տպեց «Յառաջ»ի մէջ· «Բաց բարձր տարածութեան մէջ» խորագրով էջն էր (Օգոստոս 1970), ուր խոստումը կար մեծ գործի մը: Ծրագիրներ ունէր, խանդ ունէր: Բայց չկրցաւ իրագործել: Ինչեր գիտեն որ իր առաջին յօդուածներն ալ գրեց այս թերթին մէջ, յաճախ ի պատասխան Շաւարշի «Ինչո՞ւ չես գրեր»ներուն:

Իր մահը բարեբախտաբար սկիզբը եղաւ իր գործի աւելի լայն տարածումին: Սարաֆեան չունեցաւ բաւարանի շրջան մը: Զմոռցանիք գինիք: 1982-ին Ա. թիւիսս տպուեցաւ «Զափածոյ երկեր»ը Յ· Փիւրֆիեանի խմբագրութեամբ: 1988-ին փարիզ լոյս տեսաւ «Վէնսէնի Անտառը» արձակ երկերու հաւաքածոն Գ· Պըլտեանի խմբագրութեամբ: Նոյն տարին վերջապէս Երեւանի մէջ հրատարակուեցաւ մէկ հատորով «Երկեր»ը Ս· Թոփչեանի յառաջաբանով: Նամակներ, անտիպ էջեր, ուսումնասիրութիւններ ալ տպուեցան մամուլին մէջ, այսպէս երբեմն երբեմն վառ պահելով հետաքրքրութիւնը Սարաֆեանի գործին հանդէպ:

Աւելին անկասկած արժանի է:

Այս թիւը յարգանքի արտայայտութիւն մըն է գրողի մը, բանաստեղծի մը հանդէպ որ եղաւ Սփիւռքի ճերթողութեան ռահվիրաներէն մէկը մնալով հանդերձ համեստ ու խոնարհ աշխատաւոր մը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀՈՎՀԱՆՆԵՍ ՏԱՅՈՒՂԵԱՆ

Մեր առաջին տպագրութիւնները, հետ, չեն եղած ոչ միայն մեր ընթերցողներուն համար, այլեւ մեզի համար: Մենք չենք գիտնար թէ ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր գործերը: Ինչպէ՞ս պիտի դատուին մեր ջանքերը: Ինչպէ՞ս պիտի գնահատուին մեր ճիգերը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչ»-երը եւ «Ինչո՞ւ»-ները: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչպէ՞ս»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչքա՞ն»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ե՞րբ»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ո՞ւր»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ո՞վ»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչպէ՞ս»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչո՞ւ»-ները: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչքա՞ն»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ե՞րբ»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ո՞ւր»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ո՞վ»-երը: Ինչպէ՞ս պիտի ընդունուին մեր «Ինչպէ՞ս»-երը:

Ահա՛ թէ ինչո՛ւ մենք կը սիրենք մեր ընթերցողները: Ինչո՛ւ որ անոնք մեզ կը սիրեն: Ինչո՛ւ որ անոնք մեզ կը սիրեն, մենք կը սիրենք զանոնք

բաւ մը չհասկնալու համար: Միւռնե՞ը: Իր ծերունդը ամբողջ տարուած էր վէպով: Ինք անմաս չէր կրնար մնալ: Պահեր էր ըսած երեւոյթին ձեռագիրները որ 1971-ին պատռեց: Սակայն երբ համոզուեցաւ որ անզտանելի «Իշխանուհին» այնքան ալ արհամարհելի չէր, վէպէն օրինակ մը չվարանեցաւ տալու: Կ'արտօնէր որ իրեն կարդայի իր իսկ այլեւս չբացած հատորներէն քերթուածներ, հատորներ՝ որոնք ընթերցողներ չէին ունեցած, քերթուածներ՝ ուր իր երեւակայութիւնը կ'ընթանար լեզուի անպիտան պայմանքի մը հետ: Կը սիրեմ այդ քերթուածները՝ «Տեղատուութիւն Մակընթացութենէն», «Միջնաբերդ»էն, ուրկէ սուտ ոտանաւորին բոլոր աղուորութիւնները ջնջուած են ի սպառ, ուրկէ բառապիտութիւնը վանուած է: Քանի մը հարիւր բառով քերթուած մը յօրինելը միշտ ալ զերիվեր կը դասեմ անդադար բառարանով խճողուելու երկդիմի հաճոյքէն: Մոմիանները կրնան քնանալ թանգարաններուն մէջ: Ինչ մեղսակցութիւն էր որ մեզ կը բերէր «Միջնաբերդ»ի վերջին քանի մը կտորներուն՝ «Կախարդանք»ին, «Քունը»ին, վայելելու իրական կատուի մը կախարդական անուրջը:

«Իրերն ամբողջ բացակայ, խորհուրդ ու ծուխ, ուրուական...
Ի՜նչ կախարդանք, երբ լուսինն՝
իյնալէ վերջ ցրտուկին
Մէջ սեւ ամպին, կը փախչի մեծ
թռչունի մը նման»:

Այդ կատուն տան կատուն էր եղեր, պրակն խորհրդանիշ մը չէր· ան էր որ օր մը թաթերէն մին թաթիկ էր, Սարաֆեան կը ծիծաղէր, կաղամարին մէջ...: Մանրավէպը կը յայտնաբերէր մէկ բան· Սարաֆեանի երեւակայութիւնը իրականութեան վրայ կը բանէր միշտ, եւ անկէ կը հանէր այն թանձր, մեառազային, այրող գոյներն ու կշռոյթները որ կը լենք իր տողերուն մէջ: Իր այս տարօրինակ մօտութիւնը իրերուն, աշխարհին, աշխատանքին կը բխի՞ն արդեօք թէ արդիւնք են նկարագրի իր իսկ յատկանշումին· «կոչտ գիւղացի», որ չունի ոչ մէկ կոչտութիւն, բայց որուն ձեռքերը գիտեն բառը զանազանել քարէն:

Կարելի չէ վերարտադրել Սարաֆեանի, իր քերթուածները կարդացող Սարաֆեանի ձայնը: Չեմ մտածած զայն արձանագրել: Ան ալ, ուրիշ բանաստեղծներու պէս, կը թուէր թէ դէմ կը կարդար իր գրածները: Ընթերցումի ընթացքին՝ ո՛չ մէկ ապրում դնելու ճիգ, ո՛չ մէկ շեշտադրում: Տողերը կը թաւալէին առանց ընդմիջումի, եթէ չզար հազը թունդ ծխողի իր հազը· երբեմն տողադարձի մը վրայ այդ ձայնը չէտը կը դնէր մինակ ինկող բառի մը վրայ, որ տեղը իր բանաստեղծի համառութիւնը յօրիներ էր, այնքան վարպետութեամբ· այլապէս ընթերցումը կը յարգէր ուելի քերթուածին չափը: Դժբախտաբար երբէք վինք չեմ հարցուփորձած քերթուած մը կարդալու կերպին մասին: Ընթերցումի այս պահերը հազուագիւտ էին անշուշտ, լաւագոյն միջոցն էին իրեն վրատահութիւն, ապահովութիւն ներշնչելու, խթանելու որ սկսուած իր մեծ գործը չարունակէր: Այդ վարախոյսը որքան ալ արտաքին ըլլար կրնար չստեղծել իր մէջ, կը խորհէի, անհրաժեշտ լարումը: Թերեւս ալ այդ պահերը իրեն կուտային առիթը մեղեդիներուն հանդիպ, կնոջ հանդիպ՝ երեւելու այլապէս: Իր գործը լքուած չէր, կորսուած չէր, զուր չէր:

Այնքան գրած է անտառին մասին որ չեմ փորձուիր ըսել անոր կարեւորութիւնը: Իր այցելուները բոլորն ալ վէնսէն զացած են, որպէս ուխտագնացութեան մը: Աչխատանոցային հանգամանք մը ունէր այդ բուսային միջոցը: Բոլոր լուրջ խօսակցութիւնները կ'ըլլային հոն այսինքն՝ երբ կը քալէինք: Սարաֆեան ահարկու քալող մըն էր: Նախկին ճամբորդութեան սէրը կ'ուզեմ տեսնել միջոցը նուաճելու այս ձեւին մէջ: Քալելով կը մտածէր: Ասկէ՝ թերեւս նախկին մարզիկի մը մարմինը, ընտանեկան ալպոմի էջերուն վրայ: Ոչինչ իր մէջ երօղապէս կամ փոխաբերաբար՝ որ ըլլար նստակեաց, սենեկային: Ամէն ինչ տրամաբանական էր, նոյնիսկ իր հակասութիւնները, որ կը սիրէր սրել: Այստեղ իր կենսագրութիւնն ու բանաստեղծութիւնը կը նոյնանան: Օր մը ոտանաւորի ուսումնական չափերուն հանդիպ իր «տկարութիւնը» երբ խնդրոյ առարկայ կը դարձընէի, Սարաֆեան կը թելադրէր որ առնք իր մտքին բնականոն ընթացքին կը պատկանէին, որ «ճախրելու» համար ի վերջոյ թաւիի մը պէտք ունէր: Այնտեղ կայ քալողը, որ միայն տեղեր նուաճողը չէ, այլեւ չարժուն, անկայուն տիեզերք մը յարաչարժ տողերու փոխադրողը: Մորքին մէջ առանց աւանդական չափին «Մակընթացութեան» ռիթմային հանդիպը հնարաւոր չէր: Շարժումի այս գեղագիտութիւնը ապագայապաշտներէն սկսած յաճախանքը եղաւ արդի արուեստներուն եւ Սարաֆեան Սեւ Ծովէն մինչեւ Փարիզ, ո՞վ գիտէ իրենց դաղտնի ճամբաներէ անցնելով, իւրայատուկ լուծումներ առաջարկեց հարցին: Ինչո՞ւ չըսել, որ բրտութիւն մը, չատ զօրաւոր արմատախլումի, արտաքսումի զօրութիւն մը ոտքի կը հանէ Սարաֆեանի մը-տաչխարհը, առաջին իսկ բառերէն· «Ոչ ուժ է ոչ ախտ / մարդատեաց հոգիս»: Մնացեալը՝ այսպէս նոյն թաւալով:

Այս նուաճումին, տարածութեան հանդէպ բացութեան հետ պէտք էր առընչել Սարաֆեանի խօսքերուն եւ էջերուն մէջ վերացումին ու սրբութեան յղուող ակնարկութիւնները: Կը պաչէր Քիերքըկարտը, ընդդէմ Հէկէլի: Կը խօսէր Ժան տը Լաքրուայէն, Թէրէզ տ'Ավիլացէն, միսթիքներ կամ դրողներ՝ որոնք չէին մտներ ընթերցումներու ծիրին մէջ, երբ ինք Սպանիա այցելած էր գլխաւորապէս սրբուհիին ինչպէս էլ Կրէքոյին ծննդավայրը տեսնելու համար: Նարեկացին չէր մոռնար, մանաւանդ որ մանկութեան յիշատակներ ունէր հօրմէն եկող: Բայց անբաւական կը գտնէր Նարեկի Գրիգորին մէջ միսթիքը: Կը խոստովանիմ որ երբեք չէի հասկցած սրբութեան հարցին խուժումը իր մաքին մէջ: Աղօթքը, ներմեռանդ հաւատքը իրեն համար կարեւոր եղրեր եղեր էին «Վէնսէնի Անտառը»էն վերջ (1947), որոնց մօտ կը դրնէր դրելու իր տենդն ու ցանկութիւնը: Չէի հասկնար իր այս հետաքրքրութիւնը ղէպի միսթիքը· է՞ր ատիկա վաւերական աստուածավախութեան մը նչանը, է՞ր արդեօք ծերութեան նախանչանը: Միսթիք, հաւատացեալ Սարաֆեան մը դժուար կ'երեւակայէի այն ատեն, որքան ըլլալով որ անիկա չաքարոտ Ֆրանսիս Ժամս մը չէր, ոչ Մաքս Ժաքոպ մը, ոչ ալ անշուշտ Ժ. Ցակոբեան մը, սակայն փաստօրէն անո՛ր կը թուէր դիմել Սարաֆեան «մչուշին մէջ»: Կը խորհիմ որ սրբութիւնը Սարաֆեանի համար հանասանքները վերջապէս լուծելու ձեւ մըն էր: Դժուար էր իրեն ատիկա խոստովանիլ:

Այս հոդեփուլին մէջ է որ «Միջերկրական»ին մէջ տեղաւորուած «Լուսաբաց Ծովային Ալպեաններու» քերթուածը կը դրէր 1969-1970 թուականներուն: Արձակ գրառումները աւելի հին են եւ մեծ դեր ունին քերթուածի արագ ձեւաւորման մէջ: Անոր առաջին տարբերակը կարդացեր էի որոշ ընկերկումով: Պէտք էր որ անպայման փոխանցէի իրեն վերապահութիւնս այդ կտորի որոշ մասերուն հանդէպ, ուրկէ ի սպառ բացակայ կը թուէր «Միջերկրական»ին բանաստեղծը: Կը քալէինք անտառէն: Կը վախնայի ներքաղաքավարութիւնը վիրաւորելէն, նոյն ատեն մը-տածումէս չէի ուզեր հրաժարիլ: Այս հակադիր պարտադրանքները ներքին վրանք մը կը ստեղծէին մէջս, որ անկարելի եղաւ քօղարկել: Ամբողջ պտոյտի ընթացքին յաջողեր էի առճակատումէն խուսափիլ· վերադարձի ճամբուն վրայ էինք, երբ կածանի մը մէջ յանկարծ կեցայ եւ առանց իմ կողմս նայելու՝ «Չէ՞ եղած» ըսաւ Սարաֆեան: Չայնին մէջ տագնապը կար, նորէն իր վերջնական ձեւին չվարենալ բերած ըլլալու կտորը: Չայնս ակամայ իր ամէնէն խորունկ հարցն էր ի յայտ բերեր: Անշուշտ միայն երկրորդական դիտողութիւններով կարելի եղած էր մօտենալ անոր որ էր· զաղափարները զգեստաւորելու անհրաժեշտութիւնը, այսինքն՝ վերադառնալու զգայարանքներու աշխարհին: Սարաֆեան վերսկսաւ աշխատանքը: Կը խորհիմ սակայն՝ որ այդ զգայարանքներու իր այնքան հարուստ եւ վտանգաւոր (իր մտածումով) աշխարհէն է որ կը ձգտէր վերանալ, մինչ ընթերցողը ատոնք էր որ կ'ակնկալէր: Միջադէպը տարակարծութենէ մը աւելի բան կը յայտնաբերէր ի հարկէ· Սարաֆեանի խոնարհութիւնը, լեզուի աշխատաւորի խոնարհութիւնը, որ թերեւս քանիերորդ անգամ ըլլալով կը սրբագրէր քերթուածը, առանց տեղի տալու հիմնականին մէջ ընթերցողի պահանջիս:

Ինչ որ թերեւս մեր բարեկամութեան եղրերէն մէկը կը կազմէր, որքան թաքուն ու չխոստովանուած, այն ալ Միջերկրականն էր: Վերջին տարիներուն Սարաֆեան իր արձակուրդները կ'անցընէր այնտեղ, իր խորհրդանչական վայրին մէջ· ծառ, ծով ու լոյս: Միչտ համչիչ կը գտնեմ իր ցանկութիւնը մարմնաւորելու, ապրելու երազուած վայրերը, որոնց կը վերադառնար: Զայն սպառած էր, կը խորհիմ, «Միջերկրական»ով որ «Բադին»ին մէջ ինծի կու տար դեղադիտականէն աւելի զօրաւոր ու բիրտ համոյք մը: Ինք կը խօսէր, չէր ուզեր խօսիլ...վրիպակներէն: Եւ իր սարսափն ու բարկութիւնը որքան մեծ էին եղած երբ 1970-ին, իր վերջին հատորի պատրաստութեան ատեն, «Լուսաբաց»ի մեքենագրումիս մէջ ակամայ աղճատած էի իր տողերէն մին.

«պառկած եմ, գոց կոպերուս տակ
բազմերանգ կոյսեր կան»,

լոյսերու փոխարէն, կոյսե՛ր...: Աննեբելի էի, պարզապէս: Ինծի համար «Միջերկրական»ի վրիպակներն անգամ մաս կը կազմէին վայելքին որով քերթուածը կը թաւալէր մէկ ծայրէն միւսը, իր հետ տանելով ու բերելով մեր ամբողջ կեցութիւնն ու պատմութիւնը: Պէտք է ըսել, որ «Անջրպետը», «Տեղատուութիւն Մակընթացութիւն»ը 1961-ին... անմատչելի էին բացարձակապէս եւ կը պահպանէին վայրագ բրտութիւնը արդիւնած ու հազուագիւտ բաներուն: «Միջերկրական»ը առանց զեղչի այն գործն էր որ ո՛չ միայն Սփիւռքէն կը վկայէր (ականջը խօսք Օշականին), այլեւ արեւմտեան կ'ն նուրբ ու վաւերական մտքին հաղորդումէն: Մեծ հով մը, Պէյրութի բացերէն մինչեւ Քանն ու Թարասկոնա գացող ծովային չունչ մը կը մտնէր բառերուն մէջ, եւ ի վերջոյ մեր բարեխառն զգայարանքներն էին ամէնէն առաջ որ իրենց ձեւաւորումները կը գտնէին: Ծովու դրացնութեան մէջ ապրեր էին մարդիկ մեր չուրջ, (նկատի ունիմ Արեւելքի քերթողները) բայց երբեք նայած չէին կեթոյէն դուրս, Պէյրութի, Աղեքսանդրիոյ, Ամէնքի բացերուն, ուստի՝ չէին մտած իրենք իրենց մարմնին մէջ: «Միջերկրական»ը բանաստեղծական այժմէութեան կատարեալ դաս մըն էր ու կը մնայ: Ահա այստեղ է որ կ'ուզեմ զետեղել Սարաֆեանի հետ մեղսակցութիւնս:

Այնքան լրջութիւն որպէսզի ներելի ըլլայ եւ զգացական դիմանկարի փորձ դառնայ աւելի տարբերակեալ, մնայ առկախ նաեւ, չեմ կրնար լրութեամբ անցնել Սարաֆեանի յատուկ ծիծաղին, հիմնուրին վրայէն, որ կու գար յանկարծ, անսպասելի կերպով, բարեխառնելով լրջութիւնը ողջմտութեամբ: Նամակի մը մէջ (1972 Յուլիս 4) կը գրէր, առանց չեշտը փոխելու· «կարեւոր է այս հանդիսատը առողջութեանդ համար: Նոյնքան կարեւոր են առանձնութիւնն ու ձանձրոյթը: Մի՛ դանգատիր: Անոնց չընորհիւ բանաստեղծութեան stage մը կ'ընես»:

Գ. Պ.

(*) «Ողջոյն մը ուսուցչիս՝ Ց. Օշականին», «Ցառաջ», 1947 Մայիս 25:

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Տասնամեակ մը առաջ էր, որ Հ. Մեսրոպ Ճանաչեանի ծաղկաքաղին մէջ կարդացի Նիկողոս Սարաֆեանի «Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն»էն հատուած մը: Տպաւորութիւնը ցնցիչ էր· նոր կը սկսէի կարդալ սփիւռքահայ դրականութիւն, դեռ չէի յայտնաբերած «Սփիւռք» կոչուած երեւոյթը, կը մնայի «նահանջական» տեսութիւններու աքցանին մէջ, բայց Սարաֆեանի այդ կտորը անյայտ ու հարազատ աչխարհի մը բուրմունքը բերաւ ինծի:

Տարօրինակ բոյր մըն էր, ուր զգեցիկ, «մեծասքանչ»ին չատուկ բառերուն պահուճանքը չկար, բայց կենսատատ, յորդուն զգացում մը կը հասնէր քեզի· կեա՛նքը, եւ այդ ալ՝ քու կեանքդ: Տարտամ բաներ էին ասոնք տակաւին, կը մնային չգիտակցուած, ինչպէս սեփական դոյաձեւը:

Տասը տարի ետք, ցաք ու ցրիւ ընթերցումներ կատարելու առընթեր, երբ Սփիւռքի վրայէն անցած է քամիներու ամբողջ հեղեղը եւ առեղծուածը նուազ անհասկնալի է հիմա -- պարզ է, վաւերականօրէն պէտք է ապրիս այդ բոլորը որ կարենաս բան մը ըմբռնել -- նորէն Սարաֆեան ձեռք կ'առնեմ, երեւանեանը այս անգամ (առայժմ միայն «14», «Միջնաբերդ»), կարծեմ «Անջրպետի մը գրաւումը» տեսած եմ Պուէնոս Այրէսի բարելոնեան գրադարաններուն մէջ· «Տեղատուութիւն...»ի վերապրած 60 օրինակներէն որեւէ մէկը կարծես չէ հանդրուանած այս ափերը): Նորէն քերթուածին այն հին մասը կը բանամ.

Շողշողուն
Ալիքները կը խուժեն
Ոստումներով զազանի: Օ՛ այս պայքարն աւազին,
Ծովուն միջեւ՝ մշուշէն
Հորիզոնին՝ մինչեւ վառ աւազներն, որ
կը սուզին,
Կը կրկնուին յամրօրէն:
Օ՛ այս պայքարն անցեալիս
Եւ ներկայիս միջեւ իմ:

Եւ հիմա թափանցիկ է ամէն ինչ: Ու կը հասկնամ «դաղտնիքը» հին օրերուն: Ինչպէ՞ս այդ մարդը, վաթսուն տարի առաջ, կրցաւ ըսել բաներ, զորս իր ժամանակակիցներէն չատ քիչեր ի վիճակի էին լմբռնելու: Եւ ըսել այնպիսի լեզուով մը, որուն ուժը, թարմութիւնը միայն այսօր թերեւս կրնանք լմբռնել:

Դաղտնիք մը կայ, որ Սարաֆեանի «անբանաստեղծականութիւնը» կը բացատրէ: Որովհետեւ իր քերթողութիւնը կը քանդէ արեւմտահայ դասական՝ Մեծարենց - Վարուժան - Թէքէեան աւանդութիւնը: Գուցէ հեռուէ հեռու ժառանգած է Թէքէեանի չափաւորութիւնը, զուսպ ու զաղտագողի յուզականութիւնը: Բայց իր ըսելակերպը արեւմտեան է լիովին: Եւ որովհետեւ «արեւմտեան» լոյս աչխարհ եկած ենք 40-50-60-ական թուականներուն՝ Ֆրանսա, Միացեալ-Նահանգներ, Ուրուկուէյ-Արժանթին թէ այլուր, թերեւս մեզի, անոնց որոնք հայերէն կարդալու, արդիակա՞ն լեզուն ընթերցելու հազուագիւտ պատեհութիւնն ու պահանջը -մանաւանդ- տրուած է, մեզի կ'ինյայ Սարաֆեան հասկնալու եւ սիրելու բախտը (բացառութիւնները յարգելի ու ողջունելի են, որովհետեւ բարեբախտաբար կան):

Արեւմտեան Սփիւռքի այս երկու սերունդներն են հաւանաբար, որոնք բախտաւորուած են հայկական հինաւուրց հարստորականութիւնը մերժելու, լեզուի նորոգման հարց մը դնելու «արժանի»ով: Ահաւոր դժկամութեամբ ձեռք կ'առնեմ այսօր միջին արեւելեան հրաւիրելու բախտը (բացառութիւնները յարմերժեն), ձկիք հայաստանեան արձակի լաւերը կը դժուարանայ պատորոշել, Սիլվին ու Մելանին կարդացուելիք բաներ կը փնտռեն...

Սերունդը ահա, առաւել կամ նուազ լուսանցքային տեղերէ կը փորձէ դոյատեւել իբրեւ ընթերցող / ստեղծող հասարակութիւն: Քանի մը տասնեակ հոգի հաւանաբար, երբեմն իրարու հետ կապուած, յաճախ՝ զիրար յայտնաբերելով, բայց ամէն պարագայի մէջ փորձելով ապրեցնել հայկական իմացականութիւնը, ի հեճուկս խեղդուածութեան:

Այստեղ է որ կը վերադառնամ (կը վերադառնանք) Սարաֆեանին· անոր որ Զարեանի, Զարենցի, Շահնուրի, Օշականի նման դրած է՝ կէս դար ետք դտնելու համար իր ընթերցողը: Ան, որ ապչեցուցիչ յայտնատեսութեամբ բանաձեւեց մեր այսօրուան ապրածը: Վերջապէս, ան որուն «Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն»ը նոյնքան եւ թերեւս աւելի հնչեղ է քան իր ժամանակակիցին՝ Սէն - Ժոն Փերսի «Աքսոր»ը· Թարգմանեցէ՛ք, կը տեսնենք:

Քանի տարի ետք, Սարաֆեան լիովին նուաճած ու պարտադրած է իր տողին ընդերքը իչնելու վայելքը: Անկասկած, առաջին իչնողները պէտք է ըլլան անոնք, որոնք «ի պաշտօնէ» կը բնակին իր վայրը՝ Սփիւռքը...

■

Գրեց՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏՔԷՈՍԵԱՆ

ՎԵՐԱԾՈՒՄ ԵՒ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒՄ

(ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ՝ ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ)

...Փշրուած ու խորտակուած
կ'երթամ ահա փնտռելու մեծ,
մեծ մոռացում մը...

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ
(«Կախարդանք»)

Նիկողոս Սարաֆեանի գրական-ստեղծարանական սխրանքը արգասիք է կեանքի տարաբեւեռ երեւոյթների, մարդկային-հանրակրկիտ ու փորձառուկից զննումների, «ընթերցումների»: Առաւելս մեկնաբանումի ոչ յարիր անհատական ու պարագայական աչխարհամբռնումներով, զգայնութիւններով, մտածումներով է առկայուն ու տրբնկալում ոճաւորումներով է խիտ Սարաֆեանի աշխարհը: Բանաստեղծական ինքնակերտումի, բառի, պատկերի նոր-նոր ու սկզբնայայտ յղացումների «դժուար վարժութեանց» անընտել ընթերցողի համար՝ տակաւին աննուաճ, անգրաւելի: Եւ ի վերջոյ սփիւռքեան գրականութեան «գաղափարաբանական պայմանականութենէն» ի սպառ վերծ, դրանով իսկ Սփիւռքի բազմաչերտայնութիւնը, թերեւս, առաջինը եւ միակը զրոյական իր ընկալունակութեամբ ճշմարտօրէն հաղորդ ու առարկայնօրէն հաղորդակցող:

«Անջրպետի մը գրաւումը» (1928) սկզբնախայրիքով սփիւռքեան գոյաբանօրէն բարդ ու բովանդակաւոր տարաչխարհը որոշապէս «էնթարկուեց» Սարաֆեանին: Բայց յիշեալ հատորը, որ եղաւ «գեղեցիկ ու իրաւ սկիզբ մը» (Ց. Օշական), սոսկ ու միայն իրրեւ այդպիսին մտայղացած չէր հոգեւոր, ճանաչողական ընդգրկումներ ունեցող երիտասարդ բանաստեղծից: «Անջրպետի մը գրաւումով» արդէն Սարաֆեանը գերիրապաչտ, անգարդ պատկերայնութեամբ (քնականապէս ընթերցման ճիզադրութիւն պահանջող) հայ բանաստեղծումի բազմադարեայ չարունակական ընթացքը իւրակերտեց այլախոհաբար՝ քանաստեղծական խառնուածքով լեզուաստեղծարանական, պատկերակերտային, բառահնչերանգային նորահնար կերպաւորումներով եւ յայտնաբերումներով: Արդէն՝ որոշ ու յստակուն իր լեզուական անհատականացմամբ, խօսքի տիրական ընդգծունութեամբ-չեչտադրմամբ: Այն ինչ սկզբնապէս եւ յետագայ տարիներին այնքան էլ ժողովրդայնացում չէր խոստանում բանաստեծին. «Անհատականացումը երբ բաւական բացայայտ է, մեծ արդելք մըն է հանրայնացման...» (Տ. Զրաքեան): Բայց Սարաֆեանը, այդ եւ յետագայ տարիներին, ինչպէս բազումք Հայաստան եւ ի Սփիւռս, չապրեց գրականութեան՝ իմ՛ չայն սպառման ապրանքի դնողունակութիւնն ապահովողի ակնկալութեամբ, վասն հանրայնացման - ճանաչման եւ այլն: «Քերթող մըն ես՝ որ չունիս քեզ կարդացող ժողովուրդ»: Քանի մը Սարաֆեանը մեր գրականութեան վերացումի բանաստեղծն է, ինքնավերացող, բայց եռաստեղծ կերտողի ջերմեռանդուն կանոք ապրած: Այն, ինչ մենք չարունակում ենք վերապրել, վերիմաստաւորել, ցանկացած տողի, բանաստեղծութեան, արձակ մանրանկարի առընչութեամբ: Իսկ յետմէջբէեանական տարիներին անչափ դժուար էր ապրել ստեղծամայել, նեարդների ի դին անհաղորդ մնալ ժամանակի գրական «տապի նոպաներին», մանաւանդ, երբ բանաստեղծի չափ ու չափանիշ՝ եւ «հակող աչք» չկար Դ. Վարուժանը: Բայց ժառանգորդի վստահ արժանաւորութեամբ էր ապրում Սարաֆեանը: Սփիւռքի ու սփիւռքահոգեբանութեան «ճիզի» հոգեւոր տարաւփումի խորհուրդ խորինի «բովանդակերծումին» հետամուտ.

Հարրատութիւնս եղ ամբողջ տըխուր
պահերս անմեկին:
Աղբի դէզեն այդ դեղին՝ երակներս կը
ծաղկին:

Սարաֆեանի նմանօրինակ իրապաչտական փորձառութիւնն ու ընկալումային ներքնատեսութիւնը միայն եւ միայն ինքնավստահումի արգասիք են՝ պայմանաւոր՝ ընդմէջ յաւի եւ ուրախութեան փոխակերպ ղգայնութիւնների բացայայտութեամբ:

«Գէշ աշակերտ մը եղած եմ միշտ, սիրելի Օշական: Բայց բարեբախտաբար վարպետ ուսուցչի մը ձեռ ինկած: Ուրիշներ նաև կամուրջներ կը հրամանէին ինծի: Դուն կռնակիս զարկիր եւ ծովը նետեցիր: Գովելի ճարպկութիւն: Գեզ կ'օրհնեմ, ջեզ կ'օրհնեմ, սիրելի Օշական: 25 տարեկան պիտի ըլլամ շուտով: Բան մը չեմ ըրած տակաւին: Բայց բանաստեղծ եմ արդէն ու ամէնէն դիմացողներէն: Ինէ լոյս մը կը ծեփէ բոլոր իրերը՝ մեծ ու փոքր, բոլոր կենդանիները՝ ախուռ ու տգեղ: Ինէ սիրտ մը կեցած է վայրի թռչունի պէս, որուն դէմ անմեղ շարժում մը կրնայ խրտչեցնել: Բայց անիկա պիտի յանձնէ յանձնուելիքը, օր մը...»:

Նիկողոս Սարաֆեանի ողջ ստեղծարանութիւնը, բանաստեղծի՝ Սփիւռքը ամբողջութեամբ ապրողի եւ վերապրողի ինքնարտայայտումն ու գոյավերլուծումը, յիրաւի, գրաւում է, ասել է թէ մարդը ժամանակը, իրավիճակները, իրավայրերը շրջանցուն ու ճչտորոշապէս նորովի ընկալում-գրաւում: Եւ այս արտաչխարհի ու ներաչխարհի բանաստեղծի «չղթայազերծ -- գաղափարամերժ պատկերումներն ու մեկնութիւնները, որ բարդ որոշակիօրէն ընթերցման» ճիզի գործադրութիւն են պահանջում՝ գրողական իւրազգրոչմ ինքնարտայայտումներ են: Եւ ո՛չ միայն: Բանաստեղծական ղգայնակ եւ իրատեսօրէն տարասփռուն այն հայեացքը, որն ունէր Սարաֆեանը Սփիւռքի պատուանդանդի սեւեռուն, հետեւողական ու ընդգրկուն հայեացք էր: Տակաւին 1946 թ. Յակոբ Օշականը Սարաֆեանին այսպիսի տողեր էր յղում.

«Դուք իմ ճամբէս խլաղցներ, ձեր իրաւունքին մէջն էք ձեր ուսուցիչը անցնելու»: *Այն «ճամբէն» որ հայ ողջ գրականութեան համար մեծատարած փառքի ու խիզախումի ուղենչային մայրուղի է...: Եւ Օշականը, որը խիստ էր Սարաֆեանի այս կամ այն հատորի, ստեղծագործութեան ժանրային յղացման, պերճաբուսեաական կառուցման, մեկնաբանումի, «թէքնիքի» եւ այլընոյթ խնդիրների գնահատումի, արժեւորումի պարագաներին, ի հարկէ, ելնում էր յոյժ ինքնային, գրագատական, իմացաբանական մեկնակերպերից՝ զոր օրինակ «Ցեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն» հատորի խստահայեաց - ժխտալից գնահատումները:*

Ան զգայական իրականութիւնը կամ իրականութեան զգայելիք, որ տիպական ու առանձնաբնորոչ է Սարաֆեանի էնթնչխարհն առարկայացնող Սփիւռք -- Գոյութեանը, սերնդակոչ չարունակումի ճիզ չէ ամէնուրեք, այլ Սփիւռքի կացեայման՝ ամրակայուն, ինքնահաստատ վիճակի (վիճակների) նախանձախնդիր բանաստեղծի սկզբնական-առաջնային համոզում է, քանզի Սփիւռքի գոյութեան ապահովումով է միայն եւ միայն լուծելի, վճռելի համահայութեան ամենայն նկրտում: Եւ իր գոյամեկնաբանումի այս յոյժ արժեւոր մօտեցումով էր «յառնել ուզող քերթողին» ճակատագրի մէջ սկզբնապէսօրէն նկատելի այն, որ է. ճիզադիր զօրելով շրջանցել ազգային հոգեբանութեան էնթակայական բաղում «ճանապարհները»՝ ցուցաբերելու (իմա՝ գրաւելու) այլոց համար՝ անիրականալին: Եւ ինքն այդ իրականութեան մէջ աքսորեալ --անհանդուրժող-- փախչող՝ «մարդոց չունէին կազմրած, առաստաղն այդ ճղճիմ»:

Ընդհանրապէս Սարաֆեանի գրական նորամուտով և յետագայ ստեղծագործուն սխրանքով ժառանգորդութեան յարատեւումի, մինչ այդ անարձագանգ, խնդիրները զգալապէս չօշափելի զարձան: Թէ ընդհանրապէս հայ գրականութեան, իմացարանութեան ո՞ր չերտերի, հոսանքների ազդեցիկ ներգործութեամբ էր Սարաֆեանը հաւատաւորուել պարզորոշաբար զգալի էր՝ վարուժանեան բանաստեղծումի հոգեւորանքի չնչով եւ չարունակութեամբ: Իսկ յետմէջբէեանական տարիներին անչափ դժուար էր ապրել ստեղծամայել, նեարդների ի դին անհաղորդ մնալ ժամանակի գրական «տապի նոպաներին», մանաւանդ, երբ բանաստեղծի չափ ու չափանիշ՝ եւ «հակող աչք» չկար Դ. Վարուժանը: Բայց ժառանգորդի վստահ արժանաւորութեամբ էր ապրում Սարաֆեանը: Սփիւռքի ու սփիւռքահոգեբանութեան «ճիզի» հոգեւոր տարաւփումի խորհուրդ խորինի «բովանդակերծումին» հետամուտ.

Գրեց՝

ԱՐԹԻՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

ընկալումներով, այնուամենայնիւ, թէ՛ւմ է բանաստեղծի տեւական, աքնալից առանձնութեան մէկ, որոշակի պահի՝ գերյղնածն անվայելչի արտայայտում: Մտաւորականի, գրողի մեկուսալից վիճակի սարքրեան մեկնակերպի հիմնաւոր բացատումը Սարաֆեանի համար ամենեւին էլ իրականախոյս - իրականամերժ պահուածք չէ, այլ անհրաժեչտ անանձնականութեան, անանձնացման ճգտումի նախապայման: Մանաւանդ Սփիւռքի իրաւ գրողի պարագային, երբ նրա «գերն ու նչանակութիւնն» անհամեմատ եւ առաւելս կարեւոր է: Ըստ Սարաֆեանի. «Աւելին պէտք է, որ տայ Սփիւռքի գրողը եւ կրնայ տալ, մանաւանդ, երբ հեռու կը մնայ դատանքներու քարացած տակմերէն որ կը սահմանափակեն միտքը: Բացի այդ կը սիրեմ երկնումը...»:

*Այսուհանդերձ, Սարաֆեանի բանաստեղծումի պարագային այն հիմնարարն ու նչանակալին՝ լեզուաստեղծումի ինքնեզ կերպն ու կերպաւորումը սկզբնաեւէթ է, առաջնային: Աւելին, Սարաֆեանի ժառանգութեան նշանառութեան դրսեւորումի անօրինակ սխրալիութիւնը նախ եւ առաջ լեզուական որոշակի տարածութեան ևուաճումն էր, լեզուական տարաչխարհի կերտումը, լեզուընման «տիրութիւնների» ընդլայն համամումը՝ օրէ օր փնտռելի, յայտնաբերելի սարաֆեանական նկրտումներով: Այն, ինչ «Տեղատուութիւն եւ մակընթացութիւն» (1939 թ.) «Միջնարերդ» (1946), «Միջերկրական» (1970) հատորներում եւ մանաւանդ «Վէնոէնի անտառը» (1947) մեծախորհուրդ ինքնապատումում ազգային լեզուի վերապարթնում--վերընթացում սկզբնորոչեց: Սարաֆեանի բան ու կերտումի, բան ու ստեղծումի արուեստը ամենեւին գուա հեղինակային, ինքնահաճ-ինքնահնար արտայայտակերպերի ու արտայայտամիջոցների յղացում եւ դրսեւորանք չէ: Այստեղ էականն ու ճշդորոչեալը, ընդհանրացեալը՝ բանաստեղծի զգալական տարահայեացութիւնն է բանաստեղծութեան ու բնաստեղծականութեան խորբոյին աւանդագերծումը, այլորոնումը՝ համաչխարհի գրականութեան, իմացաբանութեան նպաստաբեր փորձառութեամբ: Հայոց լեզուին, --տեղատուօրէն եւ մակընթացօրէն, չնչառու այլակերտուածութիւն չնորհելով: Եւ այն ամէնը, ինչ Սարաֆեանի համար ստեղծարանական, զրանով իսկ զանգելի էր, սխրալից ընդհանրութիւններով, իրականութեան վերիրապաչտական զննումներով ու մտաւեւռումներով: Այսպիսով, կարեւորութիւն է ստանում նաեւ բանաստեղծի հոգեբանական նչանառութեան զգայակառուցեան ինդիրը: Եւ եթէ Սարաֆեանի բանաստեղծական պատմումի կերպը ոչ ստեղծուածքներում («Հրահաւ», «Սասունցի Դաւիթ») կարող է թուալ «չեզոտրէն պատմողական, ոչ-սարաֆեանական...» (Ց. Փիլոքճեան) ապա ամենեւին էլ եղրայանգելի չէ, որ իր զրական սխրանքի միջնաբերդին հասած բանաստեղծը ստեղծարանումի մակընթաց վճռակներ էր ապրում: Էականը հայեացքի տարաստեւեռայնութիւնն էր, եւ մենք այն կարծիքին չենք, որ վերոյիչեալները (եւ «Ծանօթ դէմքեր»-ը նմանաբար) միա՛յն բանաստեղծական պարզ պատմումի արդասիք են: Մի բան, որ Սարաֆեանի բանաստեղծարանութեան ընդհանրապատկերում ուչարժան եւ խորհրդամղող է: Այն է՝ իրականութեան որոչ երեւոյթների ու ըմբռնութիւնների առաւելս պարզեցումով ստեղծել ընդհանրացումներ՝ ինքնարտեղծում մարդ-անհատականութեան, բնութեան-համաերեւոյթի փոխներթափանցիկութեան դեմքի վրայ: Եւ հէքեաթի վերիրականութիւնը կեանքի ոլորտներ ներառնելով, ի հարկէ, ցուցադիր ապրպայինի - հայրենասիրականի զանցումով: Ձերծ՝ գաղափարակեղծ ազգասիրական եւ հայրենասիրական հերքապատ ծնրադրումներից:

Սարաֆեանի խօսքի լեցուն ոգեղինութիւնը եւ իմացականութեան բանաւեւռային ազատ տարապտռումը ըստ ամենայնի պայմանաւոր են իր՝ բանաստեղծի ստեղծումի յարանոր ճիզի իրականութիւն թափանցումով՝ հոգեխորքային ճանաչողութեամբ:

Ընդմէջ երկրի (միջերկրական) եւ երկնի (միջերկնային) անհատականացած բանաստեղծն ունի իր ապրելավայրը: Անցեալի եւ ներկայի ապրում-պայմնութիւնները երկկեանքային վիճակների են մղում նրան՝ ամենաբաղձ բանաստեղծին, որը զօրում է վերապրումային խոնջանքի կամ կեանք-անզօրրի: Ասել է թէ, «նոր երգիներ կան, սակայն ես երգել չեմ կրնար...», «Հինն էր փըրած, նորն էր բերա՝ իր հատատքով եւ յոյսով», «կամրջանները հին պիտ անվերջ նորերուն դէմ կը նետեն / Եւ նորերուն առջեւ մեղ՝ հիներով խեղճ կը զգամ ես»:

Կեանքի իրիկնապահին, երբ ցպղնկըլլել էր Սարաֆեանի «իմացականութեան բաժակը», երբ «ինչ քաոս... Բայց հմայիչ նաեւ այս կ'երթայ մերթ հոն՝ ուր / Կրնամ հանդիստ մը գտնել» եւ այլն: Բանաստեղծը ծանրաբեռ ու արդար գոյութեամբ նաւորդ է վաստակեալ: Վերացումի ճաւը՝ իմա բանաստեղծումի անձկալի վերապրումը տեւաբար մի ողջ բովանդակաւոր կեանք է կռնգել Սարաֆեանից, եւ այդ երթի չարունակական ուղեւորանքի եւ հմայեանքի մէջ՝ նա է, որի «կախարդանքը գրութեան» խորապէս եւ առաւելաբար «Վէնոէնի անտառը» ինքնապատումի ներչերտերում է, թափանցելի-անթափանց՝ «փորձառութեանց ներքին խտացումին հասած»:

Սարաֆեանի ժառանգութեան արժեչափումի եւ արժեւորումի պարագային սկզբնապէս կարեւորուեց այն ընդհանրական դերը, որ նա վստահաբար ստանձնեց՝ մեր նոր եւ նորագոյն գրականութեան հոգեփրկմանը նպաստաբերելու խորագոյն դիտակցումով. «Սփիւռքի գրողը կ'ապրի մեծ մշակոյթներու մէջ, անցած է մանր-մունր պատմութիւններու, հէքեաթներու շրջանը: Աւելին պէտք է տայ Սփիւռքի գրողը եւ կրնայ տալ, մանաւանդ, երբ հեռու կը մնայ դատանքներու քարացած տակմերէն, որ կը սահմանափակէին միտքը: Բացի այդ կը սիրեմ երկնումը...»:

Նիկողոս Սարաֆեանն ապրեց բանաստեղծավայել, ապրեց եւ այսօր էլ յարատեւաբար նրա հզօր չնչառութիւնը մեր թիկունքին է: Եւ իրօք. «Սարաֆեանի մէջ կը պատուեմ բանաստեղծը, որ ըստանձնեց բանաստեղծութեան ճակատագիրը մեր մէջ, զայն կրեց, ճակատեցաւ անոր հետ, Սփիւռքի բոլորովին "անբանաստեղծ" աւերման եւ հերքման ժամանակին: Ան մեր մէջ հազուագէպօրէն իւրացուած էմաստով մը, ամբողջ ու ամբողջական գրողն է» (Գր. Պըլտեան):

Յիրաւի, Նիկողոս Սարաֆեանը է՛ւս ակը է Հայոց բանաստեղծութեան ճակատագրին: ■

Սեպ. 30 - Հոկ. 18
Երեւան

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
MARDI
8 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·947

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.947

«ՍՈՄԱԼԻԷՆ ԵՏՔ՝ ՍՈՒՏԱ՞Ն, ԼԻՊԵՐԻԱ՞, ՊՈՍՆԻԱ՞, ՀԱՑԱՍՏԱ՞Ն, ԱԴՐԲԵՋԱ՞Ն»

ՀԱՐՑ ԿՈՒՏԱՑ «ՓԻԿԱՌՕ»Ի ԹՂԹԱԿԻՑԸ

Մարդասիրական մարզի մէջ առաջին միջամտութիւնն է, որ կը կատարուի 40 հազար զինուորներու առաքումով (20 երկիրներէ) Սոմալի։ Գործողութիւնը մը-կըրտուած է «յոյսը վերահաստատել» (ռիսքոր հոփ) եւ մեախաներու գեանի վրայ գոնէ մեծ ազմուկ կը հանէ քանի մը օրէ։ «Մարդասիրական միջամտութիւնը» Ֆրանսական նախաձեռնութիւն մըն է (Պերնար Քուչնէր) եւ առաջին անգամ ըլլալով կը գործադրուի։ Շատեր կ'ուզեն հասկնալ թէ ինչո՞ւ չի գործադրուի այլուր, քանի սովը միայն Սոմալիի բնակչութեանց չէ որ կը սպառնայ։ Բացատրութիւնն այն է, որ Պոսնիա օրինակ, բոլոր պատերազմ է եւ ոչ թէ աւազակախմբերու բախում։ Ամէն պարագայի մէջ, ինչ բացատրութիւն ալ տրուի, արդէք չէ որ հարցումներ ըլլան, նոյնիսկ ձեռնհաս անձերու կողմէ, ինչպէս՝ «Ֆիկառօ»ի Ուաշինկթընի թղթակիցը Սթեֆան Մարշան, որ իր յօդուածն իսկ կը սկսի (Դեկտեմբեր 7) խորագրի վերածած մեր հարցումով՝ «Սոմալիէն ետք՝ Սուտա՞ն, Լիպերիա՞, Պոսնիա՞, Հայաստա՞ն, Ադրբեջա՞ն»։ Ամերիկեան միջամտութիւնը Սոմալի, ընտրութեանց աղղակներու հարց կը դնէ Միացեալ — Նահանգներու ցուցադոյ որոշումներուն համաբ»։

Ընդհանուր ձեւով, ամերիկեան միջամտութիւնը անպայման չի քաջալերուիր եւ Քենիայի ամերիկացի դեսպանն ալ չէ վարանած դրելու Արտաքին նախարարութեան քաւական չարաչուք հեղինակով· — «Հանգարտ երկու օրերէ ետք, լակոտ մը ձեռնառումբ մը կը նետէ Ամերիկացիներու յաճախած մէկ սրճարանին վրայ։ Առեւանգումներ կ'ըլլան, արձակագէններ։ Եթէ Պէյրութը սիրեցիք, Մոկատիսիօն պիտի պաշտէք...»։

Հոմ կայացած ընդհանրութեան Միջազգային համաձայնութեան խօսք առնելով, Պապը չէչտեց· — «Մարդկութեան խիղճը կը պահանջէ որ մարդասիրական միջամտութիւնը պարտադիր դառնայ, երբ պարագաները խնդրոյ առարկայ կ'ընեն ժողովուրդներու եւ ցեղախումբերու վերապրումը»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ կը բաղմանան Հայաստանի ելեկտրական հոսանք տալու համաձայնութեան դէմ հակազդեցութիւնները։ «Անափ» կուսակցութեան խորհրդարանական խմբակին պարագլուխը պահանջած է Ուժանութեի նախարարէն ընկճել այդ որոշումը· իսկ նախարարը պատասխանած է որ համաձայնութիւնը ստորագրուած ըլլալով հանդերձ տակաւին հոսանք չի տրուիր Հայաստանի եւ թէ այդ որոշումը պիտի վերաքննուի։

ՋՈՒԻՑԵՐԱՑԻԲ «Ո՛Չ» ըսին իրենց երկրին անդամակցութեան եւրոպական տնտեսական կառոյցին (է· Ե· Է· = Եւրոպական Տնտեսական Տարածք) թէեւ փոքր մեծամասնութեամբ (50,3%)։ Զուիցերական 26 գաւառներու վրայ 18 դէմ քուէարկեցին։ Ցատակ գաւորոշում մը կը պարզուի գերմանախօս (ալեմաներ) եւ ֆրանսախօս (ռոմանտ) շրջաններու միջեւ, դէմ եղողները կը պատկանին գերմանական շրջանին։ Դաշինքը կը նուիրագործէ մաքսային պատուարներու վերացումը Հաւարակապետութեան 12 երկիրներու եւ Ազատ Փոխանակման Եւրոպական Միութեան 7 երկիրներու (մասկը կազմէ Զուիցերիան) միջեւ։ Թոյլ պիտի տար Զուիցերիոյ 380 միլիոն հոգիի չուկայի մը ներմուծումը։ Տնտեսութեան նախարարը՝ «Սեւ Կիրակի» որակեց Դեկտեմբեր 6-ի արդիւնքները, որոնց հետեւանքները ծանր կը նկատուին երկրին համար։ Բոլորովին կզգիացած է այլեւս համագործակցութիւնը Եւրոպայի ծոցը, քանի վերը յիշուած եօթը երկիրներէն միակն է որ պիտի չմասնակցի 12-երու հետ ներքին մեծ չուկային, ինչպէս կ'ըսէ դաշնակցային խորհրդական մը, Զուիցերացիք «Ալայնկանկ»ը (միայնակ ճամբան) ընտրեցին։

ՍԵՐԲԵՐԸ ստատկացուցած են իրենց յարձակումները Սարայեւոյի վրայ, գերաբեռով Օթէսի ռազմագիտական կարեւոր վայրը։ Կարմիր Խաչը կը չանայ հեռացնել բնակիչները։ Ոչ էլեկտրականութիւն կայ, ոչ ալ ջուր։ Մարտերը եւ ռմբակոծութիւնները պարտադրած են բնակչութեան որ նկուղները ապաստանի։

ԱԲԽԱԶ ԵՒ ՎՐԱՑԱԿԱՆ ուժերու միջեւ ծանր բախումներ տեղի ունեցած են Շաբաթէն կիրակի (Դեկտեմբեր 5 / 6) լուսնալիք գիշերը, որոնց հետեւանքով 21 մեռեալ կայ։

ԵԼՑԻՆ ծայրը ծայրին ձեռք ձգեց Համագումարին մերժումը այն բարեփոխումներուն, որոնք կայդարի կառավարութիւնը պիտի դնէին Խորհրդարանի հակակշռին տակ։ Միայն 4 ձայն կը պակսէր եւ Խորհրդարանի նախագահին՝ Խասբուլատովի համար նման պիւտճեան յաղթանակ մը վերջինը կրնայ ըլլալ, եթէ Ելցին յամառի ամբողջ իշխանութիւնը ձեռքը պահել։

ԲՐԵՒԱՏԻՊ ՓՈՐՁ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ՆՈՅ· 26 / ԴԵԿ· 4)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԴԻՄՈՒՄԸ

Վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան նամակով մը դիմած է աշխարհի բոլոր Պետութեանց կառավարութիւններուն եւ միջազգային կազմակերպութեանց, չեզոքելով, թէ վերջին ըրջաններուն հիւսիսային Կովկասի կացութեան սրման հետեւանքով դժուարութիւններու մատնուած Վրաստանի կացութիւնը չհաւատարծելով, Ադրբեջան կը փորձէ պատ ներքաշել արցախեան կնճռին մէջ եւ անկէ կը պահանջէ դադրեցնել Հայաստանի բեռներու վերադրութիւնը իր երկրէն։ Այս վատթարացող իրավիճակը սպառնալիք կը դառնայ համայն շրջանին համար։ Վարչապետը դիմումին մէջ խնդրած է նաեւ դատապարտել Ադրբեջանի նման քաղաքականութիւնը եւ միջամտել Հայաստանի եւ շրջանին համար կործանարար այս դործընթացը կանխելու համար։

***

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԼԱՐՈՒԱԾ ՎԻՃԱԿ

Արտաքին նախարարութեան կազմած տեղեկագրէն կը պարզուի, որ շրջափակման նաեւ Վրաստանի ու հիւսիսային Կովկասի իրադրութեան պատճառով Հայաստանի ընկերա — տնտեսական իրավիճակը վատթարացած է եւ միայն ընթացիկ տարուան ընթացքին հանրապետութեան կրած վնասը հասած է 25 միլիառ ռուբլիի։ Ասելի մտահոգիչ է ուժանիւթի պարագան· 42 — 44 միլիոն քիլովաթ — ժամի փոխարէն, ներկայիս կ'արտադրուի օրական 27 միլիոն քիլովաթ — ժամ ելեկտրականութիւն։ Հարկ եղող 17 միլիոն խորանարդ մեթր կազի փոխարէն Վրաստանէն օրական կը ստացուէր 5 — 6 միլիոն խորանարդ մեթր։ Տեղեկագիրը կը վերջանայ այս կացութեան ստեղծած սպառնալիքի յիշատակումով, որ ամբողջ շրջանին քաղաքական իրադրութեան վրայ կրնայ ազդել։

***

ՍԵԻԱՆԱՅ ԼԻՃԻՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Արդէն երկրորդ ձմեռն է, որ Սեւանայ լիճը կ'օգտագործուի ուժանիւթի համար։ Այս տարի, անցեալ տարուան բազդատմամբ 10 սմ· իջած է ջուրերու մակարդակը։ Գարնան բարենպաստ պայմաններուն ու ձիւնհալին չնորհիւ է որ ասելի մեծ չէ եղած տեղատուութիւնը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 1991-Ի ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐԸ

Նոյ· 25-ին, Հայաստանի Գրողներու Միութեան դիւանին եւ տարեկան մրցանակաբաշխութեան ընդլայնուած նախաթին, դաղտնի քուէարկութեամբ չնորհըլած են 1991-ի մրցանակները։ Նախորդ օրն ալ դիւանը որոշած է տարեկան մրցանակը սահմանել 5000-ական ռուբլի։ 1990-ի մրցանակները չնորհուած էին նաեւ բացատրելի յապաղումով 1992-ի Յունուարի սկիզբը (տե՛ս· «Յառաջ», Յունուար 9)։

1991-ի դափնեկիրներն են· —

1· ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ ՎԱՒԼԵՆ — «Ներսիկի թուքակը» *մանկական պիրքի համար, Սա· Զօրեան մրցանակ·*

2· ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ ՋՈՒԼԱԼ — «Նորատուզ» *բանաստեղծական ժողովածուի համար, Աւ· Իսահակեան մրցանակ·*

3· ԹԱՄԱՐԵԱՆ ՎԱՀԱՆ — «Գոյութեան առեղծուածին մերձ» *էսսէի համար, Մ· Նալբանդեան մրցանակ·*

4· ԹԱՄՐԱԶԵԱՆ ՀՐԱԶԵԱՑ — «Նոր տոմար» *ժողովածուի համար, Աւ· Իսահակեան մրցանակ·*

5· ԹՈՓՉԵԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ — «Երեկոյեան Երեւան» *թերթին մէջ 1991-ին լոյս տեսած հրապարակախօսական ու դրաքննադատական յօդուածներու համար, Մ· Նալբանդեան մրցանակ·*

6· ԽԱԼԱՓԵԱՆ ՋՕՐԱՑՐ — «Միջնաշէն» *վէպի համար, Դ· Դեմիրճեան մրցանակ·*

7· ԽԵՉՈՅԵԱՆ ԼԵՒՈՆ — «Խնկի ծառեր» *ժողովածուի համար, Պ· Դուրեան Ա· դրքի մրցանակ·*

8· ՆՈՒՅԿԻՆ ԱՆՏՐԷՅ — 1991-ին կեդրոնական մամուլի մէջ լոյս տեսած զրաբաղեան յօդուածներու համար, Յովհաննէս Թումանեան մրցանակ·

9· ՇԱԹԻՐԵԱՆ ԷԼԻԶԱԻԵՏԱ — Մ· Շաթիրեանի «Արծաթէ դար» *վէպի թարգմանութեան համար, Ե· Չարենց մրցանակ·*

10· ՇԱՀԻՆԵԱՆ ԱԶԱՏ — «Ձիչը» *թատերգութեան համար, Գ· Սունդուկեան մրցանակ·*

11· ՍԱՐԳՍԵՄԱՆ ԼԻՊԱՐԻՏ — «Արմատահան ծառեր» *վիպակներու ու պատմըւածքներու ժողովածուի համար, Ստ· Զօրեան մրցանակ·*

12· ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՏԱՑԱՆԱ — 1991-ին հայ բանաստեղծներու գործերու անդլերէն թարգմանութեան համար, Յովհ· Թումանեան մրցանակ·

13· ՈՒԼՈՒԲԱԲԵԱՆ ԲԱԳՐԱՏ — «Զրուցարան» *գիրքի համար, Մ· Նալբանդեան մրցանակ·*

14· ՕՇԱԿԱՆ ՎԱՀԷ — «Արուարձաներ» *վիրքին համար, Յովհ· Թումանեան մրցանակ·*

15· ՕՍԿՈՅԱՆԻ ՎԱԼԵՆՏԻՆ - 1991-ին կեդրոնական մամուլին մէջ լոյս տեսած զարաբաղեան յօդուածներուն համար, Յովհ· Թումանեան մրցանակ։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԳՕՏԻԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս «Յառաջ» հաղորդեց Դեկտեմբեր 4-ի թիւով Ֆութպոլի Եւրոպական Դաշնակցութեան (ԻՒԷՖԱ) գործադիր խորհուրդը, Դեկտեմբեր 1-ի նիստին ընթացքին, Պոլիս, ընդունած է, ժամանակաւոր կերպով, Հայաստանի անդամակցութիւնը, ուրիչ քանի մը նոր հանրապետութիւններու կարգին։

Անդամակցութիւնը վերջնականապէս կը հաստատուի յաւելիկայ Ցունիսին, կազմակերպութեան ընդհանուր ժողովին մէջ։ Մինչ այդ՝ ԻՒ-Ֆ-Ա-ն մտադիր է պատուիրակութիւն մը ղրկել նոր անդամակցող երկիրներուն, հաստատելու համար թէ կարելի է միջազգային մրցում-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՋԻՆ

ԻՆՉՊԷ՞Ս Է ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԴ, ՀԱՅԵՐԷՆ ԼԵԶՈՒ

Արեւմտահայերէնը զոր կը գործածենք կազմաւորուեցաւ 1850-ական թուականներուն սկսած պոլսահայ զարթօնքին առընթեր, որպէս այս վերջինին անբաժանելի մաս: Առոյգ եւ նուրբ միաժամանակ, զրաբարի մաքուր արմատէն սնունդ առնող բայց նաեւ աղբեցութեանը տակ Ֆրանսերէնին ու զերմաներէնին, արեւմտահայերէնը իր ամբողջ փառաւորութեամբ ծաղկեցաւ իրմով սկսած անկըրկնելի զրականութեամբ: Լեզուն, այս հիանալի գործիքը, հրահրեց տաղանդները Դուրեաններու եւ Զօհրապներու, Երուխաններու եւ Տէմիրճիպաշեաններու, Արփիարեաններու եւ Պարոնեաններու, հասնելու համար Մեծարենցի մը կամ Վարուժանի մը մարմարեայ չքեղութեան: Եւ այս նոյն լեզուն էր որ 1850 – 1929 եօթը տասնամեակներուն աւելի քան հարիւր դրողներ հրապարակ բերաւ, բազմատաղանդին հետ անտաղանդը, կարճաշունչին կողքին վիպագիրներ որոնք, միասնաբար, նոր շունչ տուին մեր ժողովուրդին, զրական – մշակութային – ազգային զարթօնքի մը փառքը ստեղծեցին:

Ցեղասպանութենէն ետք, արեւմտահայերէնը չարունակեց մնալ առոյգ, միշտ վերափոխուող եւ վերանորոգուող լեզուն տարագիր հայութեան համար: Իրարու հետէ սունկի նման աճող դպրոցները օտարութեան մէջ մեծցողներուն ներշնչեցին հայերէնի սէրը, յաճախ՝ կիրքը: Նոր զրականութիւնը – տարագիրներու զրականութիւնը – չարունակեց Արեւմտահայոց հարիւրամեայ աւանդութիւնը եւ զրողներ ստեղծեցին Սփիւռքի զրական առաջին երկերը:

Մօտ հարիւրամեակ մը անցած է սկզբնական այդ օրերէն: Տարագիր հայութիւնը սերունդներ փոխած է, եւ զրականութիւնը այժմ զրեթէ անդոյ է: Տարին քանի՞ զրական երկ կը զրուի – կը հրատարակուի: Առաջին եւ միջին սերունդները ա՛լ մեզի հետ չեն, մի քանիներու բացառութեամբ, եւ նորերը – այնքա՛ն քիչ – զրեթէ չեն ստեղծագործեր: Եւ եթէ՛ իսկ զրեն, ո՞վ պիտի հրատարակէ, եւ ո՞վ պիտի կարդայ: Տխուր իրականութիւնը այն է որ այսօր հայ զրականութիւնը որը մըն է, բոլորէն լքուած, անտուաղ, Սոմալիայի անօթի – անօթեւանները յիշեցնող:

Գրականութի՛ւնն է որ լեզուն կը պահէ, կը բարելաւէ, կ'աշխուժացնէ, կ'արդիականացնէ: Եւ այսօր ան չկայ: Ո՞վ է զրականութեան փոխանորդը, զայն փոխարինողը:

Մամուլը, հայ թերթը:

Այն՝ որ փառաւոր անցեալ մը ունի, աքանչելի աւանդութիւն մը:

Եւ ան՝ որ զրականութեան նման, հոգեվարքի մէջ է:

Իսկ թերթին հետ իր հոգեվարքը կ'ապրի հայ լեզուն. արեւմտահայերէնը:

Այս սիւնակին մէջ պարբերաբար պիտի ներկայացնեմ հայ մամուլին առօրեան այնպէս ինչպէս որ է, ո՛չ թէ քննադատելու կամ ընթերցողներուն զուարճութիւն պատճառելու համար, այլ յուսալու որ լեզուական խաթարումները կը կըճատուին, կ'ուղղուին խմբագիրներուն եւ յօդուածագիրներուն կողմէ, ի սէր մեր լեզուին: Միաժամանակ, պիտի նշեմ տխուր երեւոյթներ, անյարիր զրութիւններ, բացթողումներ, սխալներ, եւայլն, որպէսզի հայ մամուլը պատկերացուի այնպէս ինչպէս որ է:

***

Խմբագիրները յաճախ կը փափաքին ընդօրինակել ամերիկեան թերթերու պոռչտան ոճը, մանաւանդ երբ առաջին էջն է խնդրոյ առարկան:

Օրինակ, Լոս – Անճըլըսի «Հայ կեանք»ը որ ինքզինք կը ծանուցանէ որպէս «Քաղաքական, զրական, տնտեսական, մարզական, հասարակական անկախ շաբաթաթերթ», Նոյեմբեր 6-ի իր առաջին էջին վրայ հսկայ խորագիր մը ունի որ կ'ըսէ.

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԵՒ ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՕՐ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ ԳԼԻՒԽԸՆ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ (ԵԹԷ անակնկալ մը չպատահի) ԹԷ ՊՈՒՇ ԿԸ ՄՆԱՑ (Հատ.)

Հրամա՛յ: Ամերիկայի եւ հայութեան համա՞ր: Ինչո՞ւ ոչ: Աշխարհի բոլոր ժողովուրդներէն միայն հայութիւնն էր որ Ամերիկայի նախագահական ընտրութիւններով մտահոգուած էր...: Ամերիկայի 250 միլիոն բնակիչները եւ անոնց – նանկ չորս – հինգ միլիոն Հայերը: Միայն ինծի համար յստակ չէ թէ Պրազիլի եւ Ֆրէնքի Հայերն ալ նոյնքան «ճակատագրական» օր սեպեցի՞ն Նոյ. 3-ը...:

Բայց անցնիմ:

Աչխարհի բոլոր թերթերը խմբագրականն սիւնակ մը կ'ունենան:

Աչխարհի բոլոր թերթերու խմբագրականները թէեւ կը զրուին անհատներու կողմէ, սակայն այդ անհատականը չէն պատկերացներ կամ դրսեւորեր:

Բայց «Հայ կեանք»ի վերը յիշուած թիւին խմբագրականը կը սկսի այսպէս. «Դպրոցական տարիներուս կարդալով...» եւայլն: Ասիկա սխալ մըն է, բոլորովին ներհակ լրագրական բարոյականի եւ աւանդութեան:

Այս խմբագրականը սակայն հետաքրքրական է այլապէս: Ծօսելով Հայաստան ապաստանող հայ զաղթականներու մասին, խմբագիրը կ'ըսէ. – «...Եթէ ասոր վրայ աւելցնելիք նախկին Սորվըդային Հանրապետութիւններէն հայ վախրատականներու թիւը, կ'ունենանք փոքրիկ Հայաստանի հողին վրայ 300 հազար անգետեղելի գումարը»: Գումարը չէն զետեղեր. զետեղուողը զաղթականն է, 300 հազար հայ զաղթականը:

Շարունակելով, խմբագրականը Հայաստանի մէջ կը նշմարէ «ջլատիչ եւ կործանող պայքար մը ազգին զեկը վարող պատասխանատու անձերու միջեւ», եւ կը զրէ (Ստիպուած եմ ամբողջ պարբերութիւնը արտատպել, առանց որեւէ լեզուական, քերականական կամ կէտադրական փոփոխութեան).

Իսկ հարցն ինքնիրեն կը ծագի. – եւ հիմա ի՞նչ ընել, որուն իբրեւ պատասխան կը գտնենք եթէ կ'ուզէք Նոր Շահ Աբաս մը Հայաստանը տունով տեղով կործանի եւ ժողովուրդը ջարդէ եւ տեղահանէ շարունակէցէք ձեր գիտցածէն անդին չանցնիլ, քայց եթէ ազգօգուտ խոհեմութիւնն ուզէք ընտրել ձեզ առաջնորդ, միացէք ձեր բոլոր ուժերով հասարակած թշնամիին դէմ, վստահ ըլլալով որ այդ ժամանակ ոչ միայն մարտէն յաղթական պիտի ելլենք, այլ հայութեան տապանը անուեղիտալի պիտի հանգչեցնենք Արարատի կատարին:

Կը կարծեմ որ հայութեան տապանը մինչեւ լեռներու գլուխը հանելէ առաջ խմբագրականին հեղինակը հայերէն զրել եւ կէտադրութիւնը գործածել պէտք է սորվի: Ի դէպ, հասարակած (ինչպէս զրուած է վերը) աչխարհագրական բացատրութիւն է. ճիշդը՝ հասարակաց պէտք է ըլլայ, այսինքն բոլորին յատուկ, բոլորին պատկանող: Եւ նաեւ՝ անուեղիտալի սխալ է. պէտք է ըլլայ՝ անուեղիտալիօրէն:

Նոյն թերթին մէջ, յօդուածագիր մը որ պահուած է Մարտիկ ծածկանունին տակ, իր երկար յօդուածը կ'աւարտէ այս յորդորով. «Քրիստոսի սիրով վարակուինք զերբար սիրելու եւ մեր ֆէտայիներուն անձնազոհութենէն վարակուինք...»: Մարդ հիւանդութենէ կը վարակուի, կը հիւանդանայ: Քրիստոսի սէրը չեմ կարծեր որ հիւանդութիւն-ախտ ըլլայ...:

Նոյն յօդուածին մէջ պատմական սխալ մը կը նշմարեմ. «1918-ին համայնավարները վերջ տուին Հայաստանի անկախութեան...»: Հայաստան համայնավարացաւ 1920 Դեկտեմբեր 2-ին:

Այս առաջին յօդուածը կը փափաքիմ աւարտել հանելուկով մը: Մխիթարեան 1892 Նոյեմբեր 25-ին «Սորպոն»ի մեծ ամփիթեատրոնին մէջ կը մեծարուի մարմնամարզը. Ֆրանսական եւ ռուսական դրօշակներով զարդարուած սրահին մէջ տեղ զրաւած է մարզիկներու ընտանին: Ամպհոյնն խօսք կ'առնէ երեսուն տարեկան ազնուական մը՝ պատուն Փիէր տը Քուպէրթէն: Ան ընդհանուր քարոզարշաւ է Մարմնամարզի Ֆրանսական միութեան. կ'ուզէ ներկայանալ որպէս արդիական ժամանակներու նախաձեռնող մը: Ան ապագայ արտածումներու որպէս առաջ կ'առաջարկէ ունենալ վագողներ, ռուսերամարտիկներ, Թիավարողներ: Համոզուած է որ այն օրը երբ այս մտայնութիւնը մաս պիտի կազմէ ծերուկ Եւրոպայի բարքերուն, խաղազութեան դատը զօրաւոր նեցուկ մը չահած պիտի ըլլայ: Այս ոգիով ան ընդհանուր զօրակցութեան կոչ կ'ուղղէ, առաջարկելով Ողիմպիական խաղերու հաստատումը: Սրահը կը ծափահարէ, բայց բաւական քաղաքավարութեամբ. երիտասարդ ազնուականին կոչը արձագանգ չէ գտած. նոյնիսկ կատակողներ կ'ըլլան: Յաջորդ օրը մամուլը ոչ իսկ կ'անդրադառնայ Քուպէրթէնի առաջարկին:

Այսուհանդերձ, ան վճռակամ է. պիտէ թէ զաղափարը նորութիւն է եւ մարմնամարզը լայն ճանաչում չունի Ֆրանսայի մէջ: Կը չարունակէ իր կոչերը՝ զօրաւոր դնդերներ, կենսայորդ առողջութիւն մը եւ ստեղծագործ միտք ունենալու: Մարզականը անհրաժեշտ լծակ մը կը նկատէ բարոյական դաստիարակութեան համար, որպէսզի Ֆրանսա կարենայ առաջատարի դիրքով ներկայանալ աչխարհին: Իր պարագան թերեւս կանխահաս էր, բայց ազնուականի կոչումը ու յարաբերութիւնները կ'արագացնեն դէպքերը: Կոմիտէ մը կը հիմնէ, դաստիարակութեան մէջ մարմնամարզին կարեւորութեան մասին քարոզչութիւն կատարելու համար: Կը հրատարակէ առաջին հատորը՝ «Անգլիական դաստիարակութիւն»: Մարմնամարզը հետզհետէ կը մտնէ վարժարաններէն ներս. առաջին դրաւը չահուած է. կը մնայ մեծագործը որ ստեղծումն է Միջազգային խաղերուն:

Սորպոնի անարձագանգ իր կոչը չի վհատեցներ զինք. կը կրկնապատկէ մարզական իր գործունէութիւնը. կը վազէ, կը լողայ, կը թիավարէ: Կէս միլիոն ոսկի Ֆրանքի հարստութիւնը կը դիւրացընէ գործը. ովկիանոսներ կը կտրէ, հաստատական ճեպընթացներ կ'այցելէ, յարաբերութիւններ կը հաստատէ, բարեկամներ կ'ունենայ: Փրինսթընի համալսարանէն փրոֆէսէօր բարեկամ մը որ Սիրողական մարզական ընկերակցութեան ընդհանուր քարտուղարն է, խորհուրդ կուտայ սիրողականութեան միջազգային համաժողով մը կազմակերպելու: 1894 Յունիս 23 – 24-ին տեղի կ'ունենայ ան, կրկին Սորպոնի մէջ. եւրոպական ինը երկիրներէ եւ Միացեալ – Նահանգներէն 79 պատուիրակներ կը մասնակցին: Համաժողովը ի նպաստ կը քուէարկէ Ողիմպիական խաղերու վերածնունդին, կը կազմուի միջազգային կոմիտէն որուն մաս կը կազմեն Քուպէրթէնի մօտիկ ազնուական անձնաւորութիւններ: Որպէս յարգանքի արտայայտութիւն անցեալին, Աթէնքը կ'ընտրուի. անոր պիտի յաջորդէ Փարիզը: Բացուած է Ողիմպիականներու չրջանը: Քուպէրթէն կը ցնծայ. «Հեռագիրը, երկաթուղին, հեռաձայնը, գիտական եռանդուն պրպտումները, համագումարները, ցուցահանդէսները աւելին ըրին ի նպաստ խաղաղութեան, քան՝ դիւանագիտական համաձայնագրերը: Ես կը յուսամ որ մարմարմարզը պիտի գերազանցէ զանոնք» կ'ըսէ ան: Այսօրուան արիւնի ու հուրի աչխարհին մէջ կարելի՞ է ըսել թէ Քուպէրթէնի այս երազը եւս իրականացած է...:

ՔԱՂՀԱՆ

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՈՂԻՄՊԻԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԾԱԳՈՒՄԸ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Կիրակի, Նոյեմբեր 22-ին, Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, ծագումով հայ Ֆրանսական բանակի նախկին Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու Բաբեկամականը, 1918 Նոյեմբեր 11-ին Չինաղաղարի 74-րդ տարեդարձի ծիսին մէջ, ոգեկոչեց յիշատակը հայ զինուորներուն, որոնք ինկան պատուոյ դաշտին վրայ Ա. եւ Բ. աչխարհամարտերու ընթացքին:

Ժամը 10·30-ին, Եկեղեցին լեցուեցաւ հանդիսաւոր օրերու բազմութեամբ: Նախկին Ռազմիկներու Միութեանց դրօշակիրները, ներկայացուցիչներ, զինուորականներ, տեղական իչխանութեանց ներկայացուցիչներ զրաւեցին իրենց վերապահուած առաջին նստարանները:

Ձգեստաւորուած եւ թափօրով մուտք գործեց Մարսէյլի եւ չրջակայքի Հայ Կաթողիկէ համայնքի Ժողովրդապետը՝ Աներն Վրդ. Սարոյեան մատուցանելու հանդիսաւոր պատարագը: Եկեղեցւոյ նուրբակազմ երգչախումբը ղեկավարութեամբ Վարուժան Պատուհասեանի եւ մասնակցութեամբ Անարատ Ցղութեան Հայ Քոյրերու՝ Արտեմիս Աչըքեան եւ Մատլին Տապաղեան մեկնաբանեց երգեցողութիւնը:

Աներն Վարդապետ Սարոյեան իր քարոզը կեդրոնացուց հայրենասիրութեան զաղափարին վրայ: Հայրենիքը, ըսաւ, Աստուծոյ պարգեւն է մարդուն որ պէտք է դիտնայ զայն զարգացնել, բարիքներով լեցնել, պաչտպանել մուխ ուժերուն դէմ, ի հարկին զոհուիլ ազգային նուիրական եւ աստուածահաճոյ զաղափարներու համար, եւ աւելցուց՝ «Սիրել Հայրենիքը Աստուծոյ պատուէրն է, որովհետեւ հոն կան անհատական եւ հաւաքական բոլոր արժէքները մարդուն եւ ցեղին, քաղաքացիին եւ ազգին»: Վարդապետը հատուցեալները հրաւիրեց ազօթքի, ազօթք բոլոր նահատակներուն համար որպէսզի վառ մնայ յիշատակը անոնց որոնք ազգային ներշնչումի եւ հպարտութեան աղբիւրներ են Հայրենասիրութեան զոհասեղանին վրայ: Եւ վերջացուց, ըսելով՝ «Անոնց օրինակով է որ պէտք է դիտնալ պաչտպանել մեր նոր օրերու Հայրենիքը բոլոր սպառնալիքներուն եւ վտանգներուն դէմ»:

Պատարագի աւարտին տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան պաչտօն նուիրուած բոլոր Հայ Ռազմիկներու եւ Դիմադրականներու յիշատակին:

Եկեղեցական արարողութիւններէն յետոյ, ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ Սուրբ Գրիգոր Մչակութային Կեդրոնի սրահը ուր եկեղեցւոյ վարչութիւնը պատրաստած էր հիւրասիրութիւն մը:

Վիչէն Փարամաքսրգեան, եկեղեցւոյ վարչութեան անունով ողջունեց ներկաները, զուգահեռ մը ընելու Հայուն Մայր Հայրենիքին եւ որդեգրած Հայրենիքին միջեւ որոնք կը հետապնդեն, ըսաւ, նոյն նուիրական զաղափարները: Ղարաթաղ եւս, աւելցուց, կը ձգտի իր ինքնորոչման իրաւունքին եւ յոյս յայտնեց որ այսօրուան մեծերը աւելի մտահոգ կ'ըլլան եւ վճռական քան 1918-էն 1920, երբ բոլորովին մոռցան եւ լքեցին իրենց փոքր դաչնակիցը:

Կարապետ Տէրտէրեան՝ Բարեկամականին նախագահը փակեց ոգեկոչումը վեր առնելով յիշատակը, գոհողութիւնը բոլոր հայ ռազմիկներուն եւ դիմադրականներուն որոնք վէրքոտեցին, Մանր ճակատամարտերէն մինչեւ վերջնոր, Արտէչի դիմադրական պայքարները տուին իրենց լաւագոյնը, այսինքն՝ կեանքը, Ֆրանսայի ազատագրութեան համար:

Լրիւ ըլլալու համար, զանենք թէ ծագումով Հայ Ֆրանսական բանակի նախկին Ռազմիկները եւ Դիմադրականները Մոպիլի հրապարակը (Լա Քանըպիէր) ծաղկեփունջ մը զետեղեցին, առաւօտեան, Հայ Զինուորին փառքն ու յիչատակը ոգեկոչող յուչաքարին առջեւ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 29, կիրակի օր, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ, տեղւոյն Թաղային Խորհրդոյ կազմակերպած հոգեհանգստեան պաշտօն պատարագը տեղի ունեցաւ յատուկ հանդիսութիւններով:

Որոշեալ ժամէն առաջ իսկ, Պոմոնի եւ շրջակայից հաւատացեալ հասարակութիւնը եկած էր առատաթիւ լեցնել աղօթատեղին, որ տօնական օրուան մը բացառիկ երեւոյթը կը պարզէր:

Հարաւային - Ֆրանսայի Հայոց Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տաւրոն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, ժամը 10-ին, եկեղեցւոյ Խորհրդարանէն եկեղեցի մուտք գործեց «Հրաշափառ» շարականի երգեցողութեամբ եւ մատոյց օրուան պատարագը առընթերակայութեամբ եկեղեցւոյ հովիւ Մովսէս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեանի եւ մանուկ-ցութեամբ սարկաւագներու եւ դպիրներու:

Երգեցողութիւնները ներքաշնակօրէն երգուեցան վերնատունէն, Եկմալեան երգանակաւ: Յաջորդական մեներգերին Քոյր Աւետարանական Եկեղեցիէն ծանօթ մենակատար՝ Պր. Հրանդ Կիւդէլեան, Պր. Պօղոսեան, Տէր եւ Տիկին Ս. Պօղոսեան եւ ուրիշներ:

Պատարագիչը քարոզէն առաջ բեմին առջեւ հրաւիրեց Թաղային խորհրդոյ կողմէ ճչդուած երկու մեծարեալները, առաջինը Թաղային խորհրդոյ հաշուապահ եւ գանձապահ Պր. Աւետիս Կուսուգեան, որ տարիներ չարունակ անձնուէր, անվճար եւ նուիրեալ աշխատութիւն բերած էր իր պարտականութեան մէջ, իսկ միւսը՝ Այրի Տիկին Աղնէս Ունանեան, որ իր կարգին առանց որեւէ ակնկալութեան աշխատած էր եկեղեցւոյ ներքին եւ արտաքին մաքրութեան, տարիներ չարունակ իր անձնականէն թարմ ծաղիկներ բերած եկեղեցւոյ Աւագ սեղանին համար: Տաւրոն Եպիսկ. բարձր գնահատեց այս երկուքին տարած ծառայութիւնները ու յանձնեց իրենց իր կողմէ դրի առնուած «Պատուոյ Դիր»երը:

Ապա Տաւրոն Եպիսկոպոս զեղեցիկ քարոզ մը խօսեցաւ, քնարան առնելով օրուան Ճաշու Աւետարանէն «Արդ կտրեա՛ղա, ընդէ՞ր եւ զերկիրդ խափանէ» հատուածը սքանչելի կերպով մեկնաբանեց համաձայն իր յատակ տեսութեան ու ըսաւ. -- կարդացած պէտք է ըլլաք թզենին առակը ու լսած: Պարտէզին մէջ տնկուած թզենին՝ մարդն է որ Տէրը եւ կած երեք տարիներ չարունակ այդ-տի մարդէն աղօթքի նուիրումի եւ ապաշխարութեան պտուղը առնելու եւ չէ գտած եւ ըսած պարտիզպանին՝ հատատացեալներուն «արդ կտրէ եւ նեռէ առիկա, ինչո՞ւ համար պարապ հողը կը գրաւէ» եւ ապա չարունակելով իր խօսքը ըսաւ. -- Դառնանք իսկական աղնիւ անձեր, ճշմարիտ քրիստոնեաներ եւ հայկականութեամբ առլցուն չնորհաբեր եւ պտղաբեր հոգիներ ի խնդիր մեր ապրած միջավայրին: Ոգեկոչեց քաղցր յիշատակները եկեղեցւոյ պայծառութեան համար աշխատանք տարած հոգեւորական եւ աշխարհական աղնիւ անձերուն եւ ի մասնաւորի Պալագեան Եպիսկոպոսին որ ճգած է այս անցաւոր աշխարհին մէջ բարի յիշատակ մը:

Պատարագի աւարտին՝ կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն երջանկայիշատակ Պալագեան Եպիսկոպոսի, վախճանեալ հոգեւորականներու, հանդուցեալ սարկաւագներու, դպրապետ եւ դպիրներու, ինչպէս նաեւ Թաղային խորհրդոյ անդամներու հոգւոցն ի հանգիստ:

Նախքան Տէր Ողորմեան, Տաւրոն Եպիսկոպոս աղօթելու հրաւիրեց Ժողովուրդը ժամ առաջ ապաքինմանը համար Թաղային խորհրդոյ առենապետ՝ Պր. Անտրէ Պաղտասարեանի, որ ներկայիս կը գտնուէր դարմանումի մը շրջանին մէջ:

Ցաւարտ եկեղեցական արարողութեան, ներկայ հաւատացեալները հրաւիրուեցան եկեղեցւոյ կից սրահը, ուր Թաղային Խորհրդոյ կողմէ ճոխ սեղան մը սարքուած էր, որուն կը սպասարկէին բծախնդրութեամբ Կապոյտ Խաչի անդամուհիները: Բացումը կատարեց Տաւրոն Եպիսկոպոսը Տէրունական աղօթքով: Հանդիսավարն էր Թաղ. Խորհրդոյ սիրուած ու յարգուած լիազօր ներկայացուցիչը՝ Պր. Ալեքսան Պապայեան, որ յատակօրէն մի առ մի կարդաց օրուան նուիրատուութիւններու ազդայիններու անուանացանկը, որուն վրայ եւս աւելցան նորանոր սրտաբուխ նուիրատուութիւններ: Պր. Պապայեան առ այս խօսքի հրաւիրեց Մարսէյլի Քաղաքապետի փոխանորդ՝ Տիկին Էլիզ Ցակոբեանը, որ յայտնեց իր բաղձանքները եւ դնահատեց տարուած աշխատութիւնները եւ մաղթեց նորանոր յաջողութիւններ իրենց բոլոր նուիրական ձեռնարկներուն մէջ:

Խօսեցաւ նաեւ Մարսէյլի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Շրջանային Խորհրդոյ լիազօր ներկայացուցիչը՝ Պր. Կարպիս Սայապալեան, որ ի մասնաւորի ծանրացաւ Ֆրանսայի հարաւային թեմի եկեղեցիներու ամրապնդման եւ օգտակար ու ներդաշնակ աշխատանքի, ինչպէս նաեւ Մայր Հայրենիք Հայաստանի նիւթական անմիջական օգնութեան բարւոք ընթացման հարցերու վրայ:

Օրուան հանդիսավար՝ Պր. Պապայեանի հրաւէրին ընդառաջեց ծերունազարդ Տիկին Աղնէս Ունանեանը, որ հայ հատատացեալ գեղջկական կնոջ տիպարն էր իր յառաջացած տարիքին մէջ, որ ինչպէս կուգար ամէն առաւօտ եկեղեցի կը ձեռնարկէր մաքրութեան եւ շրջափակին մէջ, կ'աւլէ ու կը մաքրէ մինչեւ փողոցին ծայրը անձնուիրօրէն եւ կը ծաղկազարդէ իր բերած ծաղիկներով Աստուծոյ Սեղանը: Այս պատկերին առջեւ Ժողովուրդը յոտնկայս ծափահարեց զայն: Պր. Աւետիս Կուսուգեան եւս ծափեր խլեց ներկաներէն իր տարած երկարամեայ անձնական եւ նուիրեալ աշխատանքներուն համար:

Խօսք առաւ նաեւ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Մովսէս Աւագ Քահանայ Գալէնտէրեանը եւ ոգեկոչեց անթառամ յիշատակները եկեղեցւոյ ծառայութիւն բերած հանգուցեալ հոգեւորական եւ աշխարհական անձերուն եւ ըսաւ. -- Մենք Հայերս երախտագէտ ժողովուրդ մը եղած ենք ընդմիշտ, այն բարիքները որ ստացած ենք ուրիշներէ ամենեւին չենք մոռնար եւ ահաւասիկ կը տեղծենք աւելիները, որպէսզի անոնց յիշատակները վառ մնան այսպէս: Թաղային Խորհրդոյ այս առընչութեամբ տարած աշխատանքները այսօր սիրելի եղան մեզի:

Հուսկ, Հարաւ. Ֆրանսայի Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տաւրոն Եպիսկ. ճէրէճեան առ այս ունեցաւ իր արտայայտութիւնները ու տեսութիւնները եւ յանձնարարեց հովուին որ բարի ըլլայ իրեն տեղեկացնելու այս տեսակ բարի ու օրինակելի գործօն ծառայութիւն ունեցող անձերու անուն ու մասնակցութիւնները տնօրինելու համար զարժանն:

Ժամերը յառաջացած ըլլալով Մովսէս Ա. Քահանայ փակեց սեղանը մխիթարան երգուած Տէրունական աղօթքով եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ անկէ գոհ տպաւորութեան ներքեւ յիշատակելի օր մը տպրած ըլլալու երանութեան մէջ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՀԱԼԷՊԻ Պետական Մատենադարանի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին ոգեկոչուած է հայերէնէ -- արաբերէն դրական թարգմանչական աշխատանքի երախտաւորները՝ Նազար Նազարեանի յիշատակը, մահուան Ա. տարելիցին առթիւ (1932 -- 1991): Ներկայ եղած են Հալէպի նահանգապետը, Առաջնորդ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան, հայ եւ արաբ դրասէր բազմութիւն մը՝ չուրջ 300 հոգի: Բացումը կատարած է Ֆարիս Նազարեան: Հալէպի Արաբ Գրողներու Միութեան նախագահ՝ Նաիմ Ալ Եաֆի վեր առած է Նազար Նազարեանի թարգմանչական վաստակը (աւելի քան՝ 10 հատոր թարգմանութիւններ՝ Դանիէլ Վարուժանէն, Իսահակեանէն, Թէքէեանէն, Շիրազէն, Զարենցէն, Ս. Խանզադեանէն եւայլն) ու չեչտած՝ թէ անիկա ոահվիրան կը մնայ հայ - արաբ մշակութային փոխ -- ճանաչողական կապուածին: Ցակոբ Միքայէլեան բերած է հալէպահայ Մշակութային Միութեանց խօսքը ու ցաւ յայտնած՝ որ արժէքները ընդհանրապէս կը դնահատուին իրենց մահէն ետք: Այնուհետեւ սրտի խօսքեր արտասանած են պատեհութեան բանաստեղծ՝ Մահմուտ Ալի Սաիտ, Հալէպի Արաբական Մշակոյթի Կեդրոնի տնօրէն՝ Սաուէք Ասպի եւ քաղաքապետարանի ներկայացուցիչը՝ Ալի Պաապուլ: Գործաղրուած է պետարուեստական յայտագիր մըն ալ:

***

ՀԱԼԷՊԻ Հայ Երիտասարդական Ընկերակցութեան (ՀԵԸ) ակումբին մէջ կայացած հանդիսութեան մը ընթացքին (Նոյեմբեր 6), հինգ հազար տոլարի դրամական պարգեւ մը յանձնուած է Սուրիացի արաբ թարգմանիչ՝ Նիզար Խալիլին, հայ դրականութիւնը թարգմանութեանց ճամբով արաբ հասարակութեան ծանօթացնելու տասնամեակներու իր աշխատանքին առ ի դնահատանք: Մեծարեալին կեանքին ու գործին մասին համապարփակ ելոյթ մը ունեցած է բժիշկ՝ Թորոս Թորանեան, աւելցնելով թէ 67-ամեայ հանճարեղ թարգմանիչը ներկայիս կ'աշխատի Նարեկացիի թարգմանութեան վրայ: Մրցանակը Նիզար Խալիլին յանձնած է Հ. Բ. Ը. Մ-ի Սուրիոյ Շրջ. Ցանձնաժողովի նախագահ՝ Սուրէն Շորվօղլեան: Նիւթական այս պարգեւը յատկացուած է վիէննաբնակ բարերար՝ Կարպիս Փափազեանի կողմէ,

(Շար. Ա. էջէն)

ներ նախատեսել այդ նորածին հանրապետութիւններու տարածքին վրայ:

Երեւան, իր «Հրազդան» մարզարանով, որ կրնայ 70.000 հանդիսատես ընդունիլ, ունի անհրաժեշտ կառոյցը այդ կարգի հանդիպումներ կազմակերպելու համար: Աւելի բարդ կը դառնայ հարցը, երբ քննիչները նկատի առնելու ըլլան երկրին քաղաքական, տնտեսական վիճակը:

Սկզբունքով, Հայաստանէն ակումբ մը -- գոնէ մէկ ակումբ -- պիտի կրնայ մասնակցիլ, ամէնէն կանուխը 1993 -- 1994 մրցաշրջանին, եւրոպական բաժակի մը խաղերուն: Կը մնայ հրապարակ հանել այդ մակարդակին յարմար խումբ մը, ինչ որ, ներկայ պայմաններով, դիւրին չերեւար, մանաւանդ որ երկրին լաւագոյն խաղացողները ցրուած են զանազան ակումբներու մէջ: Հաւանաբար քանի մը շաբաթ առաջ վերջացած ախոյեանութեան մէջ, չկար նախկին «Արարատ»ին որակը ունեցող կազմ մը:

Ցիշենք -- «Յառաջ» տեղեկացուցած է արդէն -- Հայաստանի 1992-ի ախոյեան հռչակուած են, միաձնարար Գիւմրիի Շիրակը եւ Երեւանի Հ. Մ. Ը. Մ-ը: Այս վերջինը այս տարի կազմուած խումբ մըն է՝ որուն զարկ տուաւ, սկիզբէն, «Արարատ»ի նախկին աստղ, միջազգային խաղացող Յորէն Յովհաննիսեան:

Վ. Ս.

***

Շաբաթավերջին, իր դաշտին վրայ Վարանդ Հ. Մ-ը յաղթեց Սլատանի 1 -- 0: Այժմ 8-րդ է զատաւորման մէջ 19 կէտով: Գրւրնն է Մարթիկ՝ 24 կէտով:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿՊ

Յովհաննէս Ձօլաբեանի *մահուան առթիւ, Պր. Գլակ Ղազարեան 1000 Ֆ. կը նուիրէ «Espoir pour l'Arménie»ի (առանձին «Յառաջ»էն):*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12-ին տօն է Սբբոց Յակոբոս Մծբնայ Հայրապետին, այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 13, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ՝

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Սուրբ սեղանին կը սպասարկեն՝ Խորհուրդ Քահանայ Հէքիմեան, սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Երուանդ Եանըզդուշ, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանըզդուշ, եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12.30-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8.45-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Քարոզ՝ ժամը 11.15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ՝ ժամը՝ 12-ին:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ջորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 9, Տօն է Յղութեանն Սրբուհւոյ Աստուածածնի՝ Յանինայի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

***

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, Տօն է Սբբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ձգնաւորն եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսին:

Ս. Յակոբի տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿԱՀԱՆԱՑ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՓՈՒԼՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առթիւ կը կատարուի պատարագ եւ Մատաղօրհնութիւն:

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի հոգեհանգիստ մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած եկեղեցւոյ հայերու եւ թաղականութեանց անդամներու հոգիներուն համար:

Արարողութեան կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Փոխ Պատուիրակ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

ՎԱՆՔ ՏԸ ՇԱՐԻԹԻ

Ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ

Կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Յանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ Ժան -- Կուժօն, փարիզ 8-րդ

Տօնական յատկանշական օրերուն առիթով, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլեայն նուէրներ -- դիրք, յուշանուէր, եւայլն --

Կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպակաս այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեգործական սոյն վաճառք -- ձեռնարկը՝ յօդուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման,

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Վաճառքին համար սիրով կ'ընդունուին վաճառքին ճոխութեան համար արուելիք օգտակար նուէրները:

Դիմել՝ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, հեռաձայնելով. --
43 -- 59 -- 67 -- 03
Թիւին՝ Դիւանատան միջոցաւ:

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES

organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— le Vendredi 11 Décembre à 20h30
Krikor Zohrab, l'homme politique
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian; deux musiciens en leur temps.

Vente sur place des livres de l'auteur
à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. reçoit
l'U.M.A.F.

ARMENIE:
ETAT SANITAIRE 1992

par
Mlle Véronique AGOUDJIAN,
Pharmacienne
Mme Jacqueline DJERANIAN,
Infirmère de salle d'op.
Dr. Anahid MAMAS, *Dentiste*
Dr. Jean MEDAXIAN, *Médecin*
avec le concours de
Dr. Kévork APKARYAN
Président
et autres représentants de l'U.M.A.F.
le Vendredi 11 Décembre à 20h45
— Exposés — Projections — Débat —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :
UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE
à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՉԵՐ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱԲԱԹ 12 ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Grande Braderie de Noël

կազմակերպութեամբ՝ ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍ-ի
ի նպաստ ՋԱՆԳԵԶՈՒՐ-ի եւ ԱՐՑԱԽ-ի սահմանամերձ գիւղերուն

Մխիթարեան Վարժարան
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

— Stands — Animation — Vidéo — Buffet —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՆԱՂԱՒԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը ձեռնարկած է խաղալիքներու հաւաքի մը:

1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն ի վեր, մեր միութիւնը բարեսիրական գործերու կողքին, իր ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցած է Հայրենիքը:

Հայաստան եւ Ղարաբաղ կ'ապրին ծանր օրեր: Ամէնէն աւելի մանուկներն են, որ հետեւանքները կը կրեն այս դժբախտ օրերուն:

Տօնական օրերու, մեր տաքուկ ղպայումներէն բաժին հանենք Հայրենի մեր մանուկներուն, նուիրելով անոնց պզտիկ խաղալիք մը: (Նոր կամ լաւ վիճակի մէջ, առանց պակըրելի):

Խաղալիքները կ'ընդունուին Վիէնն, Դեկտեմբեր 8, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ: քաղաքին կեդրոնը երկու տեղ, ուր կը գտնէք մեր խաչուհիները, ծախու խրոմածի սեղաններուն չուրջ: Կրնաք բերել նաեւ Մշակոյթի Տուն մինչեւ Դեկտեմբեր 20, ամէն կէսօրէ վերջ:

Օգնական՝ որ կը մեկնի Յունուար 4-ին, կ'ընկերակցին մեր բնկերուհիները, տեղւոյն վրայ բաժնելու խաղալիքները, նախընտրութիւնը տալով որբ, պաղթական, եւ հիւանդ մանուկներուն:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս վստահ ենք որ յուսախաբ պիտի չըլլանք:

Կանխայայտ չնորհակալութիւններ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Փարիզի մասնաճիւղը
կը կազմակերպէ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
Նիւթ՝
«Սփիւռքի
մտաւորականութեան կեցուածքը
Հայաստանի նկատմամբ»
Դասախօս՝
Վ.Ա.Հ. ՕՇԱԿԱՆ
Ցետ դասախօսութեան ընթրիք՝ փափաքողներուն համար Ուրբաթ, Դեկտ. 11, ժամը 20.30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան Էմմիրեան սրահին մէջ
17, rue Bleue, Paris 9e

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը փափաքելի է:

LOTO

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 12, Շաբաթ գիրքերը ժամը՝ 20.30-ին:

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ եաք ժամը՝ 15.30-ին:

DINER ANNUEL

des
AMIS DE LA FONDATION MARIE NUBAR

au profit
des étudiants boursiers de la Maison d'Arménie.

Invité d'honneur : *Monsieur Gérard DEDEYAN*

Vendredi 11 Décembre à 20 heures

au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — Paris 14e

Tirage de la tombola au cours du dîner

Pour réserver prière de téléphoner au 45. 27. 74. 01

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ARMENIE : *Il y a mille ans, ANI* (*)

«Անի Հազար Տարեկան է»

Այս վերագիրին տակ խմբուած էին Անիի հազարամեակին առիթով Փարիզի քաղաքապետութեան կողմէ Ֆրանսահայ գաղութին ընծայուած մեծարանքի արարողութիւնները։ Անոնցմէ ամէնէն ուշագրաւն ու լուրջ պատրաստուածը մեծագիրը, չքեղ այն հատորն է որ կը կրէ «Հայաստան» խորագիրը։ 120 պատկերազարդ էջերու մէջ, ծանօթ անուններ կը հետագծեն «հայկական»ին բազմադարեան ներկայութիւնը որ կ'երկարի Եդեմական պարտէզէն մինչեւ աշխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւնը։

Այնուհետեւ, այլ տպաւորիչ կողքը ուրուն մէջտեղը զետեղուած է հազարամեայ մայրաքաղաքին Ս. Գրիգոր Մայր տաճարին յատակագիծը, կը բացուի բազմազան պարունակութեան մը վրայ ուր տեղ գտած են պատմականը, մշակութայինը, ընկերայինը ... վերջապէս այն բոլոր մարզերը որոնցմով կը քնորոշուի ժողովուրդ մը, ազգ մը։

Հատորին առաջին դրութիւնը ստորագրած է Փարիզի քաղաքապետը որ չեչոը կը դնէ Ֆրանքեւհայկական գարաւոր բարեկամութեան վրայ։ Նոյն անդրադարձով կը սկսի նաեւ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի դրութիւնը, ուղղուած՝ Ժաք Շիրաքի։ խօսելէ ետք նաեւ ներկայի տագնապալի իրադրութեան մասին, այդ էջը կ'աւարտի հաւաստելով որ հայ ժողովուրդը յոյսով կը դիտէ ապագան, այն վստահութեամբ որ իր ուժերը բաւարար են դիմագրաւելու նոր ժամանակներու նոր փորձութիւններն ալ։

Պատմութեան զանազան շրջաններուն Ֆրանսայի հանդէպ բարեկամի, տպաս – տանի հայկական նկատումը, անպակաս տարր մըն է հատորին գրութիւններուն մեծ մասին մէջ։ այսպէս է նաեւ պարագան Ժեռար Տէտէեանի «Ինչո՞ւ Ֆրանսան» խորագրուած էջին։ ան նոյն նկատումին արդիւնք կը նկատէ 400 հազարոց հայկական գաղութի մը հոս ներկայութիւնը, Կիլիկեան շրջանին չեզոքուած կապերը, այն երեւոյթը որ Ֆրանսական Ազգային Մատենադարանը տէր է հայկական ձեռագիրներու հարուստ հաւաքածոյի մը, եւայլն։

Յաջորդ գրութենէն որ կը պատկանի Ժեռար Պետրոսեանի գրիչին ու կը կրէ «Հին Հայաստանը» խորագիրը, կը բացուի հայկական պատմութեան բաժինը։ կը յիշուին Եփրատի եւ Տիգրիսի միջեւ զետեղուած եդեմի պարտէզէն, Ք. Ա. Ժ. դարու պատմական դատածոներէն, հայեւհռոմէական կապերէն մինչեւ քրիստոնէութեան պետական կրօնք դառնալը, մինչեւ Բագրատունիներու Թ. դարու գահակալութիւնը, Անի մայրաքաղաքով։

Պատմութիւնը կը շարունակուի Ժեռար Տէտէեանի «Բագրատունիներու շրջան»ով։ ան կը պատմէ հայ իշխանական գերդաստաններու՝ Արծրունիներու --- Բագրատունիներու պայքարը, ապա 884 – 1048 շրջանի բարգաւաճումը որ կը բնորոշուի հողամշակութեան, գորգի, մետաքսի, կաշիի, պղնձեղէնի ճարտարարուեստին ու ճարտարապետութեան վերելքով։

Նոյն անունէն կը կարդանք նաեւ «Խաչակիրներու շրջանը» երբ յատուկ գնահատանքի արժանացած է հայկական ֆրանսասիրութիւնը։ խաչակիրներու օրով ստեղծուած բոլոր պետութիւնները կ'ունենային անպայման հայկական բազկացուցիչ մասեր։ այս կարգին կը դասուի նաեւ Կիլիկեան թագաւորութիւնը։

Այդ թագաւորութեան մասին գրած է նիւթին ծանօթ մանագէտ Արմէն Մութաֆեան։ կը խօսի Ժ.Գ. դարու վերելքին ու Ժ.Դ. դարու անկումին մասին որ վերջակէտը դրաւ նաեւ պատմութեան վերջին հայկական պետութեան։

Ժան – Միշել Թիէոի «Անի՝ մեռեալ քաղաքը» վերնագրին տակ կ'ըսէ։ – «Անի բաղաքը հայկական բաղաքակրթութեան ամէնէն արդար համբաւի տէր վկաներէն մէկն է»։ կը խօսի հայկական ճարտարապետութեան «Անիի դպրոց»ին մասին որուն որպէս օրինակ կոստայ Ասուզամբենցի Սուրբ Գրիգոր Եկեղեցին (Ժ. դար)։ կը յիշէ կարեւոր կոթողները, առնցմէ մնացած բեկորները։ կ'աւելցնէ թէ 1959-էն ի վեր գրեթէ ամէն տարի կ'այցելէ Անի ուր բարելաւուած են ճամբաները, գրօսաշրջիկային պայմանները, բայց նաեւ արագացած է յուշարձաններու քայքայումը, յատկապէս 1966-ի եւ 1988-ի երկրաշարժներով։

«Ֆրանսայի Հայ Սփիւռքը» նիւթով Ժեռար Պետրոսեան անդամ ը եւս կը գրէ թէ հայութեան համար ամէն բանէ առաջ խոչոլ մըն է Ֆրանսան։ Յարաբերութիւններու սկզբնակէտը կը տանի Գ. դար երբ Ժիւլիէն կայսրը Աթէնքի մէջ հանդիպած է Պարոյր անուն Հայ երիտասարդի մը զոր այնուհետեւ միշտ իրեն կ'ընկերացնէ։ Յաջորդ դարուն Գրիգոր անուն վարդապետ մը կուգայ Ս. Մարթէն։ Թ. դարուն Ֆրանսա կը ժամանէ Հարուն Ալ Ռաշիտի դեսպանը որ հայ է, Աւելի ուշ, Ժէ. դարուն Մարսէյլ կը հասնին հայ վաճառականներ։

Թարգմանութիւններու պատրաստութեան Պոլսոյ վարժարանը 1700-ին Փարիզի «Լուսի քը Կրան» քոլէժը կը փոխադրուի։ 1707-էն մնացած վաւերաթուղթի մը մէջ կ'ըսուի թէ թագաւորը 12 հայ երիտասարդներու ձրի ուսուցումի սկզբունքը հաստատած է։ Երիտասարդներու լեզուի այս հաստատութիւնը 1873-ին կը ճուլուի Արեւելեան կենդանի լեզուներու վարժարանին մէջ։ Որպէս նշելի պարագայ, կը կարդանք 1846-ին «Մէօսիէօ» վոլոզին մէջ Սամուէլ – Մուրատ Վարժարանին բացումը որ մինչեւ 1870 կը չարունակուի, ապա 1929-ին կը վերաբացուի Սեւրի մէջ։ այս հաստատութեան մասին կը կարդանք տակաւին թէ «այսօր կրկին փակուած է»...։ Շրջանի մամուլէն կուգան «Արեւելք», «Մասեաց Աղաւնի» (1855) եւ Սրեւմուտք (1859) անունները։

Ֆրանսուա Ֆէյթէօյի էջը կը կեդրոնայ «Հայաստանը Օսմանեան կայսրութեան շրջանին» նիւթին վրայ։ Պոլսոյ զբաւումէն ետք մեծ թիւով Հայեր կը հաստատուին հոն, Ժ. դարու ամէնէն կարեւոր հայկական կեդրոնը դարձնելով քաղաքը։ Մեծ մասով հայ արհեստաւոր եւ վաճառականներ առեւտրական միջադային մեծ ճամբաներու վրայ աշխոյժ գործունէութիւն կը ծաւալեն։ Ղրիմէն Պելժիա, Վենետիկէն Գերմանիա, Արեւմտեան կեդրոններէն դէպի Միջին Ասիա դիմող կարաւաններու ղեկավարները կը խօսէին Ժ. դարու արեւելեան բոլոր լեզուները։ այնքան որ լեհական կառավարութիւնը յաճախ այդ անձերէն կ'ընտրէ իր արտաքին դիւանագիտութեան թարգմանները։

ԺԸ. դարուն Կովկասի ռուսական գրաւումով անկախութեան յոյս մը կը ծագի Արեւմտահայաստանի մէջ որ կը վերահաստատէ քրիստոնեայ Եւրոպայի հետ կապը։ Կը բացուի հայկական արդի ազգայնականութեան շրջանը։

Ցեղասպանութեան մասին գրած է Ժ. Մ. Գառդու։ Ան կը սկսի համիտեան դահակալութեան շրջանէն, կը խօսի Պէռլինի վեհաժողովին, 1894 – 1896-ի ջարդերուն մասին, ըսելով թէ Հայերը այդ շրջանին լքուած են Արեւմուտքի աւանդական իրենց հովանաւորներէն։ Նկատի առնուած ժամանակաշրջանը կը հասնի մինչեւ 1923, Լոզանի դաշնագիրը որով վերջապէս կորսուած են հայկական տարածքները որոնց ախորժակը ունին այսօր Քիւրտերը։

Հ. Միշէլ Ռիվէ կը ներկայացնէ հայր Փուատըպարը (1878 – 1955) որ 1918-ին Մառէշալ Ֆոշի կողմէ անձնական Հայաստանի Ֆրանսայի ներկայացուցիչ կարգուած է։

Կը հետեւի Ժաք Շիրաքի ստորագրած էջը, որով կը յիշատակուին Բ. աշխարհամարտին հայ կամաւորները։

«Հետապոտութեան ու վաւերագրերու հայկական կեդրոն»ի անօրէն Ժ. Գ. Քէպապճեան գրած է «Հայերու Փարիզը» խորագրուած ցուցահանդէսին մասին որ տեղի ունեցաւ 1992 Փետրուարին, 9-րդ շրջանի Թաղապետարանի սրահներուն մէջ։ կը յիշէ Ատամովը, Կոմիտաս, Շ. Միասքեանը, Շ. Շահնուրը, Ա. Սափրիչը, Հրանտ – Սամուէլը, Գ. Ճօլօլեանը, Շ. Ազնաւուրի ծնողքը, Զօպանեանը, իսկ ժամանակակից դէմքերէ Քիւրտը, Հովհաննէսը, Ժանոէմը, Ալէն Միքլին եւայլն։

Ծագումով յոյն գրագէտ Քլեման Լեփիտա «Հայ եղբայրներուս» խորագրուած էջով մը Պելվիլի Հայերուն հետ դրացնութեան օրերը կ'ոգեկոչէ, սրտի խօսքը ուղղելով անոնց։

Ֆրանսայի դիմագրական չարժումն ալ տեղ գտած է հատորին մէջ, Մանուշեանի եւ իր խումբին նուիրուած Ֆիլիփ Ռոզրիէօի գրութեանը։

Ժան – Փիէռ Մահէի «Փարիզէն մինչեւ Արարատեան երկիրը» ընդհանուր համառօտ ակնարկ մըն է հայ-ֆրանսական յարաբերութիւններու, պատմական չըրջաններէ մինչեւ ժամանակակից օրերը։ վերջին մասին մէջ կը յիշուին Շահնուրի «Նահանջը», Որբունիի «Փորձը», Փայլակ Միքայէլեանի «Արեւ, արեւ»ը, Հրաչ Զարդարեանի «Մեր կեանքը», անկէ անցնելու համար անկախ Հայաստանի եւ Փարիզի յատուկ կապին որ քաղաքական բանագարկեալ Լ. Տէր – Պետրոսեանի խնամակալութեամբ յարմունեցաւ 1989-ին։

Հատորը Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանէն ետք, տեղ տուած է նաեւ միջնադարեան գրականութեան մասնագէտ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանին, որ «Հայկական թարգմանութիւններ» խորագրուած էջով մը կ'արտայայտուի հնադարեան եւ միջնադարեան հայկական թարգմանութիւններուն հայկական եւ համաչխարհային մշակոյթի արժէքներու պահպանումին համար ներկայացուցած օգուտին մասին։

Գրիգոր Պըլտեանի «Դանակին եւ վարդին միջեւ»ը ամփոփ համապատկեր մըն է վերջին մէկուկէս դարու հայ մշակոյթին։ սկսելով Ժէ. դարու կիսուն յայտնուած «արդիականացումի տաղնապ»էն, ան կը յիշէ Մխիթարեանները, Վերածնունդի չարժումը, լեզուական նորարարութիւնը, ԺԹ. դարու գրական հոսանքները – արեւելահայ ու արեւմտահայ romantիկներն ու իրապաշտները--, ապա կը ծանրանայ Ի. դարուն վրայ։ 1915-ին հետեւած գրական կեանքէն կը ծանրանայ Կ. Զարեանի եւ Ց. Օշականի վրայ որպէս չրջան մը գրոշմած անուններ։

Նոյն ժամանակահատիկին Հայաստանի գրականութիւնը հետեւորդ է մոսկովեան ուղղութեան։ այդ հատուածէն կը տրուին անուններ որոնք զոհուած են Ստալինեան դաժանութեան, ինչպէս՝ Զարենց, Բակունց, Թոթովենց եւ ուրիշներ։ Նորերէն ուշագրաւ դէմքեր են Սեւակ եւ Հ. Մաթեւոսեան։

Գրական մարզի արդի նորութիւնը նախաքայլը կը դնէ մամուլի ազատագրումին մէջ որ ծնունդ տուաւ նոր թերթերու։

Գրութիւնը կը ներառնէ նաեւ արուեստները։ նկարչութեան մարզէն կը տրուին Սարեանի, Քոչարի, Աւետիսեանի անունները, երաժշտութենէն՝ Սպենդիարեան եւ Խաչատրեան, չարժարուեստէն՝ Հ. Բեկնազարեան, Փարաճանեան, Փէլէշեան երբեակը։ գիտական աշխարհէն կը տրուի Բիւրականը։

Նոր շրջանի Սփիւռքի մամուլը բազմալեզու անուններու դաշտ մըն է որ կը դաւանի հայկական մշակոյթի մասնակցութիւն,

Յաջորդական էջերը Սիրարփի Տէր – Ներսէսեանի «Հայկական մանրանկարչութիւն» հատորէն հատուածներ խմբած են։ Կը հետեւի Պեռնար Ութիէի գրութիւնը Հայկական երաժշտութեան մասին։ հայկական կրօնական երաժշտութեան վաղ շրջաններուն մասին արտայայտուելէ ետք, ան կը սեւեռի Սայեաթ Նովա ու Կոմիտաս անուններուն։

«Սահմանի քրիստոնէութիւն մը» գրութեամբ Պօղոս Լեւոն Զէքիեան կը կեդրոնանայ հայութեան քրիստոնեայ ազգի մասնայատկութեան վրայ։ Իսկ Ժ. Պետրոսեան հակիրճ ներկայացում մը կ'ընէ Աստաքեալական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական հայկական եկեղեցիներուն։

Վերջին մասով մը կը տրուին Ան Տիտքերի դիմանկարները որոնք կը պատկանին Ֆրանսահայութեան ծանօթ դէմքերուն՝ Հ. Վէրնէօյի, Արփիկ Միսաքեանի, Արմէն Պետրոսեանի որ ընտրուած է որպէս ներկայացուցիչ ձկնկիթի համանուն հաստատութեան, Փ. Տէվէճեան, Սաեփան Քելեան, Ալէն Մանուկեան, Միքլի (Ալէն Միքլիդարեան), Ժան Գլօտ Քէպապճեան։ Այս բաժինին վերջին էջը յատկացուած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի որ ներկայացուած մխակ կազմակերպութիւնը եղած է ամբողջ Ֆրանսահայ գաղութին։

Որպէս օգտակար տեղեկատուութիւն, եւեւի կողքին ներսի երեսին տրուած է ընտրովի ցրացուցակ մը հայկական գիրքերու, Հայերու մասին յոյս տեսած հրատարակութիւններու, հայ հեղինակներու գործերու։ վերջին երկու սիւնակներուն մէջ ալ կարելի է գտնել հայկական հաստատութիւններու հասցէներ։

Անիի հազարամեակին նուիրուած այս հատորը իր ճոխ բովանդակութեան, ճաշակաւոր ձեւաւորումին հետ ուշագրաւ է նաեւ լուսանկարներով։ վան ճարտարապետական կոթողներու, հին ու նոր անձնաւորութիւններու, Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն տեսարաններու, պատմական անցքերու լուսանկարներու։ տպաւորիչ է յատկապէս այն մէկը որ Երեւանի մէկ ցոյցէն առնուած է եւ ուր հակայ պաստառներու վրայ կը կարդացուին «Ազատութիւն, Հաւասարութիւն, Արդարութիւն», կամ «Ընդ աստեղօք ի՞նչ կայ սիրուն, քան զանձկալի եղբայր ազնուն» մակագրութիւնները։ Տրուած են Սեւրի Ժողովին հայկական պատուիրակութեան խմբանկարը, «Յառաջ»ի Հոկտեմբեր 20-ի առաջին էջին քլիչէին մեծադիր լուսանկարը որ կը տարածուի երկու էջի վրայ, եւայլն։

Փարիզի քաղաքապետարանին կողմէ Անիի հազարամեակին նչումին ամբողջական յայտագրին մէջ ամէնէն դրական երեւոյթն է պատրաստուած այս հատորը։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

(*) Paris Tête d'Affiche / Mairie de Paris.

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐՈՒ ՅԵՂԱՅԻՆ ՆՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Երկար տաեներ ի վեր հարցում մը կը պատրակէր ամերիկեան չրջանակներու մէջ. արդեօք ամերիկեան դրամատուները խըստականութիւն կ'ընեն՞ երբ կ'որոչեն վարկ տալ իրենց յաճախորդներուն։ Հոկտեմբերին հրապարակուած հետազօտութեան մը համաձայն, դրական է այս հարցումին պատասխանը։ Սեւամորթներն ու սպանիախօսները սպիտակամորթներուն համեմատած, տասնի վրայ վեց անգամ աւելի յաճախականութեամբ ժխտական պատասխան կը ստանան երբ կը դիմեն վարկ ստանալու խնդրանքով, կալուած մը գնելու համար։

Կատարուած այլ հարցախոյզներ ալ նոյն արդիւնքները ստացած էին, սակայն հատաստի չէին նկատուած, որովհետեւ անոնց կիրարկումին մէջ նկատի չէին առնուած կարգ մը գործօններ. օրինակ, չէր հաւասարեցուած խնդրոյ առարկայ անձերուն վճարելու կարողութիւնը, ինչ որ բնականաբար կրնար ազդել մերժումի որոշումին վրայ։ Ճիշդ է նաեւ որ սեւամորթներն ու սպանիախօսները աւելի մեծ համեմատութեամբ նիւթական հարցեր կ'ունենան, քան՝ սպիտակամորթները։ Հաւասար պայմաններով խումբ մը առնուած արդիւնքներուն համաձայն, վարկ խնդրող սեւամորթ ու սպանիախօսներու 17%-ին վերաբերէն սպիտակամորթներու 11%-ը միայն մերժողական պատասխան ստացած է վարկի դիմումին։ Այս արդիւնքը կը հաստատէ ուսումնասիրութեան մէկ պատասխանատուին լսածը թէ ցեղային նկատառումը իր դերը կը խաղայ. թերեւս անգիտակցաբար, բայց վստահօրէն։

Հետազօտութիւն կատարուած է 4000 հոդիի վրայ որոնց 1200-ը սեւամորթ եւ սպանիախօս էին ու բոլորն ալ 1990-ի ընթացքին դիմած էին Պոսթընի չրջանի դրամատուներուն։

Դրամատան վարիչները որպէս դարմանի դիմաւոր միջոցառում կը ծանրանան աշխատողներու պատրաստութեան վրայ. տակիս անչուշտ կրնայ բաւարար չնկատուիլ։ Սպառողներու ընկերակցութիւններ կը պատրաստուին օրէնք մը պահանջել աղքատ համայնքներու վարկ յատկացնելու աւելի մատչելի պայմաններ ստեղծելու համար։ Անոնք կը փափաքին որ դրամատունները իրենք վարկի թղթածրարներ բաշխեն փոքրամասնութիւններու չրջանակներուն մէջ։ Անցեալին դրամատուներու վարչութիւնները նման օրէնքի առաջարկ մը յաջողած էին մերժել, առարկելով որ տակիս թղթածրարական մեծ ծախքի դուռ կը բանայ։ Ներկայիս, Ներկայացուցիչներու ժողովին երեսփոխան մը յայտնած է թէ եթէ առաջարկը տրուի, իսկական պայքար մը պիտի մղուի Նորակազմ Քոնկրէսին մէջ։

ՔԱՂՀԱՆ

ՅՈԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ՝

ՄՈՒՇԵՂ ԳԱԼՉՈՑԵԱՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԻՆ

Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը այն հազուագիւտ օճախներէն է, ուր ուսման առընթեր մեծ նշանակութիւն կը տրուի արուեստասիրական գործունէութիւններուն:

Յատկապէս հայ մշակոյթին նուիրուած ձեռնարկները դարձած են Հաստատութեան աշակերտութեան ու Վիլպրահայ արուեստասէր խաւին հանդիպման լուսադոյն առիթները:

Այդ ձեռնարկներուն միջոցաւ կ'արտացոլուի Հաստատութեան նաեւ մշակութային կեանքին պատկերը:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 8-ին, Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան հանդիսասրահին մէջ, նըշուեցաւ հայրենի արձակագիր, վաստակաւոր Մուշեղ Գալշոյեանի ծննդեան 60-ամեակը: Յոբելենական հանդիսութեան ներկայ էին Հաստատութեան յարգարժան հոգաբարձութեան անդամներ, տնօրէնութիւնը, պաշտօնէութիւնը, սան-սանուհիները եւ կիպրահայ մշակութասէր հանրութիւնը:

Հանդիսութիւնը սկսաւ Հաստատութեան «Տարօն» ազգագրական համոյթի աշխոյժ ելոյթով: Խումբը, ղեկավարութեամբ Պր. Սեպուհ Աբգարեանի, յաջորդաբար կատարեց «Քէլէ', լաօ», «Խաղաղ դաշտի որդիք» եւ «Թիկունքդ լայն» երգերը:

Օրուան բանախօսն էր, Հաստատութեան շրջանաւարտներէն, այժմ Հաստատութեան Մատենադարանի պատասխանատու Տիկին Վիոլէթ Թաշճեանը, որ գեղարուեստական ճոխութեամբ ներկայացուց «Մուշեղ Գալշոյեան՝ պայքարի եւ կարօտի երգիչը» չափեհան նիւթը:

Տիկին Թաշճեան զրական մէջբերումներու միջոցաւ վեր հանեց Մուշեղ Գալշոյեանի գիւղագիրին՝ հողի ու հայրենիքի կարօտով տառապող արձակագիրին արժանիքները:

Ան ըսաւ. «Մուշեղ Գալշոյեան՝ սառնունդի Հայոցդի մը որ էրկրին կարօտն ու մրմունջը սրտին մէջ, հաւատարիմ մնալով իր հողի կանչին եւ Սասնայ տան ուժին՝ դժուար ժամանակներու մէջ կրցաւ դառնալ ջատագովը ազգային ինքնապահպանութեան գործընքին, չափակիրը՝ ժողովուրդի հոգեւոր արժէքներուն եւ առնդներուն, եւ մշակը էրկրի՛ հողին: երգեց կարօտը եւ անմահացուց ապնիւ ռանչպարներու նուիրումը հողին: Երգեց յայտնի եւ անանուն Փիտայիներու անճնուէր ու խիզախ հայրենասիրութիւնը»:

Անդրադառնալով Մուշեղ Գալշոյեանի կարօտի երգերուն, Տիկին Թաշճեան չեշտեց այն իրողութիւնը, թէ ինչպէս արձակագիրը իր հերոսներուն եւ իր հայրենի բնութեան նկարագրութեամբ եւ մոգցուցած ազգագրական երգերու վերակենդանացմամբ՝ տաք, այրող չնչառութեամբ կարօտեալ հոգիները առաջնորդեց դէպի անտէր մնացած երկրի կարօտը: Ան վառ պահեց հեռու-հեռուներուն մնացած Մարութեայ Սարի եւ Մշոյ Սուրբ Կարապետի, Մեղրագետի ու Սիփան Սարի, Արտամետի ու Հայոց Զորի, հազարամեայ մեր չէն օճախներու կարօտը:

Բանախօսութենէն ետք, սան Աւետիս Տիւրան (Սուրիա) տպաւորիչ կերպով արտասանեց Վահագն Դաւթեանի «Ուր ես գնում» բանաստեղծութիւնը: Ապա, սան Սարօ Սերոբեան (Լիբանան) հեզասահ եւ տպաւորիչ կերպով ընթերցեց «Մովսասարի Օհաններ» պատմուածքը:

ՈՒԱԹԸՐԹԱՄԻՆ հաստատուելով, տոքթոր Վաչէ Ղազարեան ստանձնած է Ամերիկավար Ազատական Կուսակցութեան կեդրոնական վարչութեան վարիչ տնօրէնի պաշտօնը: Մնած Հալէպ, ան ասպարէզ ընտրած է հայագիտութիւնը, յաճախած է Երեւանի պետական համալսարանը, ուր որպէս վարդապետական (տոքթորայ) ատարտաճառ ընտրած է Վահան Թէքէեանի կեանքն ու գործը: Լիբանանի մէջ, ուսուցիչ եղած է Հ. Բ. Ը. Միութեան երկրորդական վարժարանները, Հ. Բ. Ը. Միութեան Ե. Հիւսիսեան հայագիտական հիմնարկի տեսուչ, օգնական խմբագիր «Զարթօնք»ի, խմբագիր Թէքէեան Մշակութային Միութեան Շիրակ գրական տարեգրքին եւ վարիչ քարտուղար ՌԱԿ-ի կեդրոնական վարչութեան: Վերջին հինգ տարիներուն վարած է Հ. Բ. Ը. Միութեան կրթական բաժնի տնօրէնի պաշտօնը Սեսըլ Պրուքի կեդրոնական դպրոցներէնական մէջ: Սեպտեմբերին, ընտրուած էր ՌԱԿ-ի արեւելեան Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Շրջ. Վարչութեան տեղապահ: Հեղինակ է կուսակցապետական եւ պատմական բովանդակութեամբ հատորներու:

***

ՆԻՒ ՅՈՐՔԻ Պենճամին Փար-մօղ միջնակարգ դպրոցի սրահը, Հոկտեմբեր 25-ին, չուրջ 500 հանդիսականներու ներկայութեան տօնուած է Ամերիկայի Էսաեան-Կեդրոնական Սանուց Միութեան 25-ամեակը: Բացումը կատարած է Միութեան վարչութեան տեղապահ Տիկին Զուարթ Պալըքճեան: Ապա առած է կազմակերպիչ յանձնախումբի տեղապահուհի Տիկին Սրբուհի Մարք, որ պարզած է Միութեան 25-ամեայ գործունէութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Հոկտեմբերի ընթացքին զանազան ձեռնարկներ տեղի ունեցած են նուիրուած Հայ մշակոյթին: Առաջին ձեռնարկը ցուցահանդէս մըն էր ձեռագործ-ասեղնակարերու, երկրորդը՝ գեղարուեստական յայտագիր մը՝ Ս. Ամենափրկիչ վանքի շրջափակը, երրորդը՝ Հ. Մ. Մ.-ի Միութեան սրահը հանդիսութիւն մը ելոյթներով եւ գեղարուեստական բաժինով:

***

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ (Իրան) Հայ Ուսումնասիրաց Մխիթեան մանկական թատերախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Լորիկ Մինասեանի 8 երիկան յաջորդաբար ներկայացուցած է նոյն միութեան սրահին մէջ «Լուսեհեսիկը եւ եօթը գառնուկները»: Ներկայացումին մասնակցած են մօտ 50 մանուկներ եւ պատանիներ: Երաժշտական մեր երիկայի էսաեան – կեդրոնական Սանուց Միութեան 25-ամեակը: Բացումը կատարած է Միութեան վարչութեան տեղապահ Տիկին Զուարթ Պալըքճեան: Ապա առած է կազմակերպիչ յանձնախումբի տեղապահուհի Տիկին Սրբուհի Մարք, որ պարզած է Միութեան 25-ամեայ գործունէութիւնը: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՅԻ մէջ, Հոկտեմբերի ընթացքին զանազան ձեռնարկներ տեղի ունեցած են նուիրուած Հայ մշակոյթին: Առաջին ձեռնարկը ցուցահանդէս մըն էր ձեռագործ – ասեղնակարերու, երկրորդը՝ գեղարուեստական յայտագիր մը՝ Ս. Ամենափրկիչ վանքի շրջափակը, երրորդը՝ Հ. Մ. Մ.-ի Միութեան սրահը հանդիսութիւն մը ելոյթներով եւ գեղարուեստական բաժինով:

***

ՋԱՐՄԱՀԱԼԻ (Իրան) Հայ Ուսումնասիրաց Մխիթեան մանկական թատերախումբը, ղեկավարութեամբ Տիկին Լորիկ Մինասեանի 8 երիկան յաջորդաբար ներկայացուցած է նոյն միութեան սրահին մէջ «Լուսեհեսիկը եւ եօթը գառնուկները»: Ներկայացումին մասնակցած են մօտ 50 մանուկներ եւ պատանիներ: Երաժշտական բաժինի հեղինակն ու ղեկավարն էր Էդիկ Թամրազեան:

***

ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԷՍԻ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին եւ 22-ին, զոյգ ձեռնարկներով դնահատանքի արժանացան Տէր եւ Տիկին Սարգիս Տէմիրճեան, որոնց նուիրատուութեամբ Գալիֆորնիա հարուստացաւ երկրորդական նոր վարժարանով մը, որ կը կրէ Սարգիս եւ Սեդա Տէմիրճեան անունը: Պսպրոցական պաշտօնական բացումը կատարուած է Նոյեմբեր 22-ին չուրջ 500 հայ եւ օտար անձնաւորութիւններու ներկայութեան: Հանդիսավար՝ Տիկին Սիւզի Պահատրեան բացումը կատարելէ ետք, խօսք տուած է յաջորդաբար չինարարական յանձնախումբի առենապետ՝ Գր. Տրամբեանի, վարժարանի տնօրէն՝ Յակոբ Յակոբեանի եւ ուրիշներու: Հուսկ խօսք առած է Սարգիս Տէմիրճեան:

***

ՆԻՒ – ԵՈՐՔ-ի ծանօթ Սէյնթ Ճան տէր Տիվայն մեծ տաճարին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին տեղի ունեցած է Միջհաւատոյ Ողեկոչումի համերգ մը, որ կեդրոնացած ըլլալով հանդերձ հրէական Ողջակիզումին վրայ, առիթ տուած է հայ արուեստագէտներու իրենց մասնակցութիւնը բերել յայտագրին: Համերգը սկսած է Միշէլ Էքիղեանի գործով, զոր Գարոլային Շէֆէօսինկըը ներկայացուցած է որպէս կտոր մը նուիրուած Հայերու ցեղասպանութեան: Էքիղեանի «Սասունցի Դաւիթ»ը առաջին անգամ նուագուած է այս առիթիւ: Երաժշտական յայտագրին մաս կազմած է դասական, հոգեւոր եւ տոհմիկ երաժշտութիւն, ներառեալ Դիմմեթրի Շոստակովիչի, Ս. Լըքէի, Կիւսթաւ Մահլէրի գործերու կատարումը: Համերգին յայտարարուած է որ Մաքսիմ Շոստակովիչ (յօրինողին զաւակը) որ կը ղեկավարէր Պրուքլին Ֆիլհարմոնիքը, իր մասնակցութիւնը բերած է՝ «ի յիշատակ Հոլոքօսթին եւ հայկական ցեղասպանութեան զոհերուն»: Ձեռնարկին պատուոյ առենապետներէն մէկն էր Ռաժակ Արքեպիսկոպոս Պարսամեան:

***

ԱԹԼԱՆԹԱ չքեղագոյն համերգասրահին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին, Հայաստանի Ֆիլհարմոնիան ղեկավարութեամբ՝ Լորիս Ճղնաւորեանի նուագահանդէս մը տուած է, որ մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է:

***

ՓԼՈՎՏԻՒԻ մէջ, Նոյեմբեր 1-ին նըշուած է Պետրոս Դուրեանի մահուան 120-ամեակը: Բանաստեղծին մասին խօսած է Զաւիկ Ղազարոսեան եւ ներկայացուցած տարաբախտ Դուրեանի ստեղծագործական եւ ողբերգական ուղին, ծանրանալով անոր կենսագրութեան վրայ:

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Զայները բարձրացեր էին նորէն: Ամենակ յանկարծ սառեցաւ:

– Չէ նէ մի

Զայնը առկախ ու եղերական, աչքերը լայն լայն, բերանը բաց՝ Ամենակ կախուեցաւ ծանր, անկարելի, անչարժացած, անվերջանալի երկվայրկեանէն:

– Հայ չէ, օտար է:

– Ի՞նչ ըսել է օտար է ծօ, չեմ հասկըցնար...:

– Այրինքն Հայ չէ:

– Չեմ հաւատար, չեմ հաւատար...

Հպիւռ կը լսուէր ձայնը: Տղուն մօտէն նայելով խօսեցաւ.

– Կատակ է ըրածդ, Պերճ, հեռս ատանկ կատակ մի ըներ...

Ամենակ փորձեց խնդալ, առաջ ծռեցաւ քննելու եւ ատուգելու տղուն դէմքը, խօսքին լրջութիւնը:

– Չէ, լուրջ չես, ես գիտէի ... լո՞ւրջ ես, իրա՞ւ օտար պիտի առնես ... Պերճ ատանկ բան չես կրնար ընել քու հօրդ, անկարելի է, չեմ ձգեր ... մեր ընտանիքը ուրիշ է ... աշխարհի երեսին հայ աղջի՞կ չմնաց որ իմ տղաս երթայ օտարին աղջիկը առնէ, ան ալ չոճուխով եւ իրմէ մեծ ... Ատուած գիտէ ուրկէ հոս ինկեր է ... չէ չէ...

Պերճ լռեր էր: Առանձնութիւնը կը զոցուէր նորէն չուրջը, ներսը, կը տեսնէր աչքին առջեւ հօր տառապանքը, ներքին բզկտումը, վախն ու չփոթանքը՝ սակայն անկարելի էր իրեն համար զգալ անոր ցաւը «ծօ ես քու հայրդ եմ» բառերը մեքենաբար կը կրկնուէին գիտակցութեան մէջ եւ ատկէ զատ ամէն ինչ կը հալէր կը ցնդէր երեւակայութեան հետ:

– Լուրջ եմ, պապա, բայց ասանկ մի առներ ըսածս:

Ու պայթեցաւ Ամենակ:

– Ծօ հապա ինչպէ՞ս առնեմ, ուրախանա՞մ, ծա՞փ զարնեմ որ տղաս օտարին աղջիկը առեր է, հէյ մարդիկ լսեցէք, Ամենակ Զատիկեանին տղան օտար առեր է ... ասա՞նկ կ'ուզես որ խօսիմ, հէ՞:

Ամենակ միշտ ուժ առած էր հայերէն լեզուն գործածելէն, անոր բաղաձայնները, արու կշռոյթը...: Հիմա բառերը չարժեցան նորէն.

– Ծօ դուն հէ՞չ մը սիրտ չունիս, ան ի՞նչ երեսով ժողովուրդին մէջ պիտի ելլենք, ան օտար կինը ինչպէս մեր տունը պիտի բերենք, հէ՞, մտածե՞ր ես այդ մասին ... ծօ դուն ամօթ ըսուած բանը չունի՞ս հէչ:

Ամենակին բառերը կը քակուէին թաւալգլոր բայց բարկութիւնը բառի վերածուելով կը հատնէր, կը պարպուէր ու ներսի տակնուվրայութիւնը կարգի կը մտնէր ու ձայնը կը բարձրանար ամէն բառի:

– Պոռալու պէտք չկայ ըսաւ Պերճ զըսպուած հանդարտութեամբ, խուլ չեմ... գիտեմ որ պիտի չդայնանաս ու բարկանաս բայց...

– Բայց մայց չկայ, կը պոռամ ալ կը հայհոյեմ ալ, աս իմ տունս է, դուն ալ իմ տղաս ես ապուշ բան մը լրեր ես, ես ալ պիտի պոռամ, հապա ի՞նչ ընեմ, չպոռամ չբարկանամ չկատղիմ ի՞նչ ընեմ, էֆէրիմ տղա՞ս ըսեմ, ապրիս որ գացեր օտար կին մը առեր ես չոճուխով մոճուխով...

Կը հեւար ձայնին թափէն: Ստիպուեցաւ լռել: Տղուն նայեցաւ, իր Պերճը, իր բուռն ու անձեւ սէրը մարմին եղած հոս դէմը, իր առջինեկը որու ծնած օրը կեանքին մեծագոյն օրը հոչակեր էր, առաջին ոստումը ապագային եւ անմահութեան մէջ, սա վրիպանքը որուն պիտի յանձնէր իր ամբողջ ունեցածն ու եղածը...: Լուռ, տրտում նայուածքին հետ յուզումն ալ կ'աճէր, կը խցէր կոկորդը, արցունք կ'ըլլար աչքերուն մէջ «աս ի՞նչ պատիժ է, Աստուած իմ» անցաւ մտքէն «ես ի՞նչ մեղք գործեցի, սա տղաս ի՞նչ յանցանք ունի որ աս վճռականը բերիր մեր գլխուն ... ա՛խ տղաս, տղաս...»:

*Պերճ չհասկցաւ դէմքը նստած մարդուն տագնապը: Հայրը միշտ խոչընդոտ մը եղած էր եւ ատոր հետեւանքով միշտ հեռու, վերացական անձ մը: Պատանութեան պահուած էր գայն բայց աւելի ուշ ատենները հասկցաւ որ հայրը ինքզինքը կը պարտադրէր այդ կերպով որ ինքզինքը չտար, չկորսնցնէ իր անհատականութիւնը, ինքզինքը չտրուի ամէն ինչի, ամէն մարդու, ամէն պարագայի, ամէն ներգործութեան: Հայրը ինքզինքը կը պահէր ինչպէս ոսկի մը որ ոսկի մնայ, ոսկեդրամ մը որ ոսկեդրամ մնայ, ոսկեղէն մը որ ոսկեղէն մնայ, ոսկի մը որ ոսկի մնայ, ոսկի մը որ ոսկի մնայ, ոսկի մը որ ոսկի

Պր. Մարտիրոս Գանձավարեան եւ զաւակը՝ Օր. Գարոլին Գանձավարեան (Փարիզ),

Այրի Տիկին Ֆելոր Միրիճանեան,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Ժանէթ Խոզօրլուեան եւ զաւակները (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Արա եւ Թագուհի Միրիճանեան եւ զաւակները (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր եւ Հայկանոյշ Միրիճանեան եւ զաւակը (Ամերիկա),

Տէր եւ Տիկին Տրդատ եւ Մալվինէ Մանուկեան (Իտալիա),

Տէր եւ Տիկին Վահէ եւ Լուիզա Սահակեան եւ զաւակը (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Յարիկ եւ Արմենուհի Սէֆէրեան ընտանիքը եւ Հանըմեան ընտանիքը (Աւստրալիա),

Այրի Տիկին Նազելի Ճանէլ (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Փիրայր եւ Սիբանոյշ Ճանէլ եւ զաւակները (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Խոզաթթար եւ զաւակները (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Թէրզեան եւ զաւակները (Դիլիջան),

Տէր եւ Տիկին Մհերան Թէրզեան եւ զաւակները (Երեւան)

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ պղտիկանին՝

ՍԵԼՄԱ – ՏԻՐՈՒՀԻ ԳԱՆԱՎԱՐԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Սահաք-ճեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 4-ին, 63 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Շորեքշաբթի, Դեկտ. 9, ժամը՝ 14·30-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, ուր Սէն – Ժիւսք

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Վիլիէ լը Պէլի գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ ընկատել:

★—LYON————LYON—★

FRANCE - KARABAGH

organise le

REVEILLON

DU

NOUVEL AN

Le 31 DECEMBRE

en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY

Le profit de la soirée sera versé
au fonds d'aide de la République
du Haut-Karabagh

Prix d'entrée : 150 F.

Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud

Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18

Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE

—— *Parking assuré* ——

★ ★

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. reçoit
l'U.M.A.F.

ARMENIE :
ETAT SANITAIRE 1992

par

Mlle Véronique AGOUDJIAN,
Pharmacienne
Mme Jacqueline DJERANIAN,
Infirmère de salle d'op.
Dr. Anahid MAMAS, *Dentiste*
Dr. Jean MEDAXIAN, *Médecin*
avec le concours de
Dr. Kévork APKARYAN
Président
et autres représentants de l'U.M.A.F.
le Vendredi 11 Décembre à 20h45
— Exposés — Projections — Débat —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, Տօն է Սբբոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մարուգէի Ձգնատուրն եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսին:

Ս. Յակոբի տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Solidarité
Franco-arménienne
et
Le Collège International
de Philosophie
vous invitent
à un débat sur le thème

NATION, ETAT, CITOYENNETES

Au cours de la soirée seront examinés le projet de loi de Citoyenneté de la République d'Arménie et les problèmes qu'il soulève...

Avec la participation de
M. Alain DIECHKOFF
chargé de recherche au CNRS
Mme Catherine KESSEDJIAN
professeur agrégé des facultés de Droit
et Avocat à la Cour
M. Michel MARIAN
membre du comité de rédaction
de la Revue Esprit, maître de conférences
à l'Institut d'Etudes Politiques de Paris

Mercredi 16 Décembre à 20 heures

Salle Pierre Nicole
9, rue Pierre Nicole, Paris 5e
Mo Luxembourg
RER Luxembourg — Port-Royal

Կ'ՈՒԶՈՒՄ

Կոնէսթ Հանդամեան Տունը կը փնտռէ հիւանդապահուհի եւ օգնական հիւանդապահուհիներ
(aide soignantes)

խնամքի պայմանները բարելաւելու համար։ Հաստատութիւնը՝ D. D. A. S. S.-ի պայմանագրութեան տակ է եւ ունի բժշկական զարմանուհի բաժանմունք:

Դիմել՝ տնօրէնութեան. հեռաձայնելով Պր. Ֆէսճեան՝

39 85 24 24

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը ձեռնարկած է խաղալիքներու հաւաքի մը:

1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն ի վեր, մեր միութիւնը բարեսիրական գործերու կողքին, իր ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցած է Հայրենիքը:

Հայաստան եւ Ղարաբաղ կ'ապրին ծանր օրեր։ Ամէնէն աւելի մանուկներն են, որ հետեւանքները կը կրեն այս դժբախտ օրերուն:

Տօնական օրերու, մեր տաքուկ զգացումներէն բաժին հանենք հայրենի մեր մանուկներուն, նուիրելով անոնց պզտիկ խաղալիք մը: (Նոր կամ լաւ վիճակի մէջ, առանց պարտքերի):

Խաղալիքները կ'ընդունուին Վիէնի, Դեկտեմբեր 8, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ. քաղաքին կեդրոնը երկու տեղ, ուր կը գտնէք մեր խաչուհիները, ծախու խրոմածի սեղաններուն չուրջ: Կրնաք բերել նաեւ Մշակոյթի Տուն մինչեւ Դեկտեմբեր 20, ամէն կէսօրէ վերջ:

Օդանաւին՝ որ կը մեկնի Շուշուար 4-ին, կ'ընկերակցին մեր ընկերուհիները, տեղւոյն վրայ բաժնելու խաղալիքները, նախընտրութիւնը տալով որբ, զոհ թական, եւ հիւանդ մանուկներուն:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս վստահ ենք որ յուսախաբ պիտի չըլլանք:

Կանխաւայս շնորհակալութիւններ:

ՖՈՒՎ. OSSO — Ս. ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով կը կատարուի պատարագ եւ Մատաղօրհնութիւն:

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի հոգեհանգիստ մեզմէ առ յաւէտ բաժնուած եկեղեցւոյ հայրերու եւ թաղականութեանց անդամներու հոգիներուն համար:

Արարողութեան կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Փոխ Պատուիրակ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԻՐԻՃԵԱՆ

A VENDRE
Société anonyme
EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE
VENTE BONNETERIE - CONFECTION

Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS

Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES
organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— le Vendredi 11 Décembre à 20h30
Krikor Zohrab, l'homme politique
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian; deux musiciens en leur temps.

Vente sur place des livres de l'auteur
à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

ՅԱՒԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Վեւոն Ճօլաքեանին եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Դուրսմէեանի եւ զաւակներուն եւ հարազատ ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր, մեծ հօր, աներհօր եւ պզտիկանին՝ Յովհաննէս Ճօլաքեանի մահուան առիթով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի «Սօսէ Մայրիկ» վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ:

***

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, 75009 Paris

Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը փափաքելի է:

LOTO

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն Լ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 12, Շաբաթ դիրքերը ժամը՝ 20·30-ին:

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15·30-ին:

DONT ACTE

Դեկ. 5-ի մեր թիւով (Ա. էջ, Բ. սիւնակ) արձագանգած էինք Երեւանի էրեբունի հիւանդանոցի օթօռիւն-ի բաժանմունքի բացման, հաղորդելով նաեւ թէ ART SOS ARMENIE մէկուկէս միլիոն Ֆր. յանձնած էր SOS ARMENIE-ի, որ օգտագործուեցաւ այդ նպատակաւ: Արդ, յանուն ART SOS ARMENIE-ի Պ. Լեւոն Արատեան (SIR L) կ'ուզէ անպայման որ ճշդուի թէ այդ գումարը յանձնուած էր 1989-ին եւ ուրեմն 1992-ին բերած տոկոսներով աւելի քան 2 միլիոն է: «Յառաջ» ֆինանսական մանրապիտութիւն կամ մասնագէտ չունենալով չէր ճշդած այդ կէտը...: Dont acte:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12-ին տօն է Սբբոյն Յակոբոյ Մծբնայ Հայրապետին, այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 13, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ՝

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Սուրբ սեղանին կը սպասարկեն՝ Խոհակ Քահանայ Հէքիմեան, սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան, Երուանդ Եանըզգուշ, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանըզգուշ, եւ Լեւոն Ղազարեան:

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12·30-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ ժողովրդական ճաշ:

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Քարոզ՝ ժամը 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ՝ ժամը՝ 12-ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Փարիզի մասնաճիւղը
կը կազմակերպէ
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
«Սփիւռքի մտաւորականութեան կեցուածքը Հայաստանի ներկայի մէջ»

Դասախօս՝
ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Յետ դասախօսութեան ընթրիք՝ փափաքողներուն համար Ուրբաթ, Դեկտ. 11, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Տիգրան Էմմիրեան սրահին մէջ

17, rue Bleue, Paris 9e

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :
UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE
à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10
JEUDI
10 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրաւնա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·949

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.949

ՍՈՄԱԼԻ

ԵՐԲ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱՄՕԹԱԼԻ ՅՈՒՅԱՏՐՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Հայէն, բրինձէն, ամէն տեսակ անուղղէ աւելի եւ անկէ առաջ Մոգատիսիս ժամանած են անթիւ լրագրողներ, թղթակիցներ, հեռատեսիլները եւայլն, եւայլն: Ամէն բանէ առաջ ամօթալի ցուցադրութիւն մը ապահովելու համար: Սի — էն — էն-ը որ հեռատեսիլի լրատուութեան ճոխութեան եւ արագութեան մենաշնորհը չուզեր ձեռքէ հանել, նախապէս իսկ իր պատկերահանին վախճաքները հաղորդած է... «Լաւագոյնը, միջազգային օդակայանն է, Մոգատիսիոյի ծոցը, Հնդկական ովկիանոսին առջեւ, ժամը 6·30-ի չուրջ, որովհետեւ աւելի լուսաւոր է»...: Ահաւասիկ թէ ո՞ւր հասած են մետիանեռու ապաքարոյ, չքնեղու համար անբարոյական մտայնութիւնը եւ վարուելակերպը: Բայց, առարկողներուն պիտի պատասխանուի թէ ժամանակի ըմբռնումէն հեռու են եւ հին դլուխ են: Մինչդեռ, հարկ է նկատել թէ առայժմ, Զորեքշաբթի առտու, մետիաներէն զատ ոչ մէկ ցամաքահանում եղած էր տակաւին, բայց, կարեւորն այն է որ երբ կուչտ — կուչտ հեռատեսիլ դիտող Ամերիկացին կամ ուեւէ Արեւմուտքցի հիանայ այս մոդիլզներուն, որոնք սովահարները կըշտացնելու գացած են:

Ամերիկացիք գիտեն որ չատ Սոմալիներ կան, բայց, այլ վայրերը վտանգաւոր կը նկատուին, մարդկային զոհ կարելի է տալ, այս մէկը՝ աւելի հանդստաւէտ զործողութիւն կը նկատուի:

Անդրադարձողներ կան անշուշտ թէ ինչ որ կը կատարուի, որոշ կէտերու վրայ, անընդունելի է: ՄԱԿ-ի բարձրագոյն պատասխանատու մը որ ուզած է անանուն մնալ, կ'ըսէ· — «Ամերիկեան միջամտութիւնը լրբութիւն կը հոտի: Ոչ ոքի կարծիքն առին: Այս ցամաքահանումը չատոնց պատրաստուած էր: Մարդասիրական բնոյթը պատրուակ կը ծառայէ: Իրականին մէջ, հոս կը փորձեն, ինչպէս ուրիշներ պատուաստ մը կենդանիներուն վրայ, իրենց վարդապետութիւնը յետադիմական տեղական կռիւներու բանաձեւումին համար: Այս գործողութիւնը, իրենց իսկ խոստովանութեամբ, 400-էն 600 միլիոն տոլար պիտի արժէ, առաջին հանդրուանով: Այդ դումարին կէսով, առանց ոչ մէկ դինուորի, ես Սոմալիի կացութիւնը կ'ապահովէի» («Լիպերասիոն», Դեկտեմբեր 9):

Նոյնքան խիստ մօտեցում ունի «Առանց Սահմանադրութեան Բժիշկներ»ու կազմակերպութիւնը, որու բանբերը կ'ըսէ թէ 20 ամիս է տեղւոյն վրայ են եւ այսօր խօսք մ'իսկ չունին ըսելիք, ոչ ալ իրենց կարծիքն առնուած է, թէ ի՞նչ տեսակ օգնութիւն պէտք է:

Արեւմուտքը խիղճը հանդիստ կրնայ պատրաստել իր հնդկահաւն ու ձկնկիթը ուտելու, Սոմալիի մանուկները սովամահ պիտի չըլլան, գոնէ՝ առայժմ: Աւրդարեւ, բոլորին հարցումը նոյնն է՝ վերջը՞...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԵԹԵԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՍԵԻԱՆԻ ՀԱՐԱԻ-ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԸ

ՀՀՇ ԵՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԻՐ ԽՄԲԱԿԸ ԿԸ ՔՆՆԱԴԱՏԵՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երեքշաբթի, Դեկ· 8, ժամը 9·34-ին, թեթեւ երկրաշարժ մը (6՝ Մերքալիի վրայ, որու առաւելագոյնը 12 է) Սեւանի հարաւ-արեւմուտքը, Մարտունիի շրջանը (որ պէտք չէ չփոթել Ղարաբաղի Մարտունիին հետ), կարդ մը հին տուներ քանդած է, բայց, զոհ չկայ բարեբախտաբար:

Վերջին 48 ժամերուն Ղարաբաղի սահմանները համեմատաբար հանդիստ են, բայց, աղրբեջանական օդուժը ռմբակոծած է Վարդենիսի (Սեւանի արեւելքը) շրջանը, դէմատորարար Մեծ-Մաղրա եւ Դիւնաշէն, ուր վիրաւորներ կան եւ նիւթական վնասներ: Այս ռմբակոծութեան արձագանգ կը հանդիսանար Լիպերասիոն (Դեկ· 9) ճշդելով թէ 11 էռ-սոյ հրթիռ արձակած են Ադրբեջանցիք եւ 46 ռումբ նետած: Վարդենիս չուրջ 10 քիլոմեթը է սահմանային Քեալբաջար աղերի դիւղէն:

Ռազմական գետնի վրայ, կուսակումներ նկատուած են Գորիսի շրջանը: Ռումբեր նետուած են Եղէգնաձորի շրջանը, Մեղրիի, Սիւնիքի: Մէկ վիրաւոր կայ:

***

ՀՀՇ-ն եւ իր խորհրդարանական խմբակցութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած են, ուր կը չեչուեն երկրին ծանրակշիռ կացութիւնը, բայց, ընդունելով անոր անշրջանցելի բնոյթը, կը յայտարարեն թէ կառավարութիւնը ամէն ինչ չըներ ժողովուրդին վիճակին բարւոքման համար եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ երկրին «ծանր օգակնեները» իր ձեռք առնել, ընելու համար, ուրիշներ, ինչ որ ուրիշներ չեն ըներ:

***

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը, որ ինչպէս գրեցինք երէկ, Դեկ· 8-ին, ընդունած էր Երեւան գտնուղ դեսպանները (Ռուսաստան, Ֆրանսա, Միացեալ - Նահանգներ, Չինաստան, Իրան, Գերմանիա եւայլ ներկայացուցիչները), նոյն օրը հեռաձայնով խօսած է նաեւ Պուէրտոս Պուէրտոս Ղալիի հետ, պարզելով Հայաստանի ծանրակշիռ վիճակը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ փոխ վարչապետը Ինէօնիւ Բաքու այցելութեան ընթացքին ընդունուած է նախագահ Էլչիպէյի կողմէ որ դոհունակութեամբ արտայայտուած է Թուրքիոյ հետ իրենց յարաբերութիւններուն մասին: Թուրքիոյ փոխ վարչապետն ալ ըսած է թէ Թուրքիա երբեք պիտի չընէ բան մը որ վտանգելի էէ Ադրբեջանի համար: Ան ապա աւելցուցած է թէ հայկական հրոսախումբերը պէտք է պարպեն Ղարաբաղը, հրադադար հռչակուի ու անյապաղ հաշտութիւն դոյանայ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Անթալիա քաղաքին մէջ ահաբեկիչներ կրակած են ոստիկանական ինքնաչարժի մը վրայ ու ոստիկանապետ մը եւ երեք ոստիկան սպաննած:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ժողովրդական ճակատին Բ. համագումարը վերջ գտած է, առանց պատակաւոմի վտանգը բոլորովին անհետացնելու: Այդ վտանգը դոյութիւն ունի այն օրէն ի վեր երբ առաջին անկախութեան ժառանգ «Մուսաւաթ» կուսակցութիւնը վերահիմնուած է Բաքուի մէջ: Այս կուսակցութեան պարագլուխն է Ադրբեջանի Նորհրդարանի նախագահը Իսա Ղամպարով:

ՓՐԻՏ՛ՀՈՄՆԵՐՈՒ ընտրութիւնները տեղի ունեցան Դեկտեմբեր 9-ին: «Աշխատանքի դատաւոր»ները կ'ընտրուին ամէն հինգ տարի եւ իրենց պաշտօնն է գործատէր — աշխատաւոր հարցերու դատավարութիւնը: Ընտրողներու թիւը՝ աշխատաւոր, գործատէր եւ գործազուրկ 14-ուկէս միլիոն է: Փրիւտ'հոմները չորս հոգիէ բաղկացած խորհուրդներ են՝ երկու աշխատաւորի ընտրեալ, երկու գործատէրի: Որոշում մը տալու համար երեքի միջեւ համաձայնութիւն պէտք է: Առաջին հանդրուանը, հաշտարար դրութիւն մըն է երկու խորհրդականներու առջեւ: Այս մակարդակի համաձայնութեան մը համար, հարկ է որ դիմողը եւ պաշտպանողը իրենց հաւանութիւնը տան: Երբ հարցը հրապարակային ունկնդրութեան հասնի եւ չորս անդամները 2/2 բաժնուած են դատավճիռին համար, այդ պարագային արհեստաւոր դատաւոր մը (ասոնք չեն) կը նախագահէ եւ թոյլ կուտայ որ մեծամասնութիւն մը ստեղծուի (2-ի դէմ 3): Դեկտեմբեր 9-ին կ'ընտրուէին 14·646 խորհրդականներ 5 տարուան համար:

ԻՐԱՔ, Դեկտեմբեր 7-ին պաշտօնապէս նշած է Տիգրիսի եւ Եփրատի միջեւ երրորդ - արուեստական — «դետի» մը ծրնունդը, որ պէտք է օգտագործուի պարպելու համար աղտոտ ջուրերը: Անունն է Սատամ Հիւսէյն, 565 քիլոմեթր երկարութեամբ ջրանցք մըն է, որ հինգ դաւառներէ կ'անցնի Պաղտատէն երկրին հարաւը եւ Ծոցը կը թափէ ճամբու վրայ ժողված աղի ջուրերը: Ըստ գիւղատնտեսութեան նախարարին, այս իրագործումը թոյլ պիտի տայ ազատելու եւ ոռոգումով մէկուկէս միլիոն հէքթար մշակելի հող չհիլ:

ԹԻՒՐՔՄԵՆԻՍՏԱՆԸ որոշեց դուրս ելլել ռուբլիի գօտիէն եւ մինչեւ 1993-ի ամառը իր իսկ դրամը ստեղծել: Դրամը՝ մանաթ Անգլիա պիտի տպուի 6,5 միլիոն տոլարի: Երբ չրջանառութեան դրուի մանաթը տոլարի արժէքի վրայ պիտի հիմնուի մէկ մանաթը մէկ տոլարի հաշուով:

ՈՒՐՖԱՑԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՄՂԿԻԹԻ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Մասնաւոր խորհրդածութեան չի կարօտիր «Ճումհուրիյէթ»ի լրատուութիւնը, ինքնին՝ ինքնաբաւ, զոր կուտանք ստորեւ·..

***

«Ճումհուրիյէթ»ի մէջ Մէհմէտ Ֆարաճ այսօր հրատարակած է լրատուութիւն մը, ըստ որու Ուրֆայի մէջ Հայերէ եւ Սուրիանիներէ մնացած չորս եկեղեցիներէն երրորդն ալ մզկիթի կը վերածուի: Այս երրորդ եկեղեցին է, Պիւլիւքեօլի Հայոց եկեղեցին, որուն վրայ այժմ աշխատանք կը տարուի եւ որ 1993-ին «Ռամազան»ի ամսուան մէջ պաշտամունքի պիտի բացուի իբր մզկիթ: Նորոգութիւնը կը կատարուի ժողովուրդէն հաւաքուած դրամով:

1920-ի Ֆրանսական ուժերու ներխուժումէն վերջ Հայեր եւ Սուրիանիներ քաղաքէն հեռացան եւ լքեցին կարգ մը եկեղեցիներ, որոնցմէ Սէն Ժորժ Սիրքուս եկեղեցին վերածուեցաւ Փէյկամպէր մզկիթի եւ Ֆըրֆըրլը եկեղեցին ալ վերածուեցաւ Ֆըրֆըրլը մզկիթի: Հիմա կարգը եկած է Պիւլիւքեօլի եկեղեցիին, որ պիտի մկրտուի «Մէհմահատինի էյուպի» անունով:

Այս եկեղեցին երկար տարիներ ծառայեց որպէս Ելեկտրական ընկերութեան կեդրոն: Երբ երկրին մէջ ելեկտրականութիւնը պետական դարձաւ 1970-էն ասդին ծայր տուաւ վիճաբանութիւն մը եկեղեցին թանգարանի, մշակոյթի տան կամ մզկիթի վերածելու հարցով: 1979-ին Վաքըֆներու Տնօրէնութիւնը որոշեց եկեղեցին թանգարանի վերածել, սակայն ստորագրուած համաձայնութիւնը անվաւեր դարձաւ Պոլսոյ հայ համայնքի կողմէ ի դործ դրուած ճնշումներու հետեւանքով: 1987-ին Վաքըֆներու Տնօրէնութիւնը դարձեալ մերժեց եկեղեցին մզկիթի վերածելու ուղղութեամբ կատարուած դիմում մը եւ յայտնեց, թէ այս չէնքը մզկիթի չի վերածուիր, այլ իր նախկին օրինակով կը վերանորոգուի եւ կը դործածուի միայն մշակութային նպատակներով: Բայց քաղաքին մէջ գտնուղ երկու մզկիթներու միութիւնները չհնազանդեցան այս հրահանգին եւ արդէն մինարէ մը կառուցանելով սկսան չէնքին մէջ փոփոխութիւններ ընել: Պոլսոյ հայ համայնքը դարձեալ անդրադարձաւ եւ միջամտեց: Միջամտութեան եղան նաեւ քաղաքական դէմքեր: Կազմուած խորհուրդը այն տեղեկագիրը տուաւ, որ եթէ վարչապետը ուզէ, այն ատեն եկեղեցին մզկիթի կը վերածուի: Շրջանի վարչապետ Ելսըրըմ Ապպուլութն ալ ստորագրեց անհրաժեշտ արտօնագիրը եւ Պիւլիւքեօլի եկեղեցին սկսաւ ենթարկուիլ մզկիթի փոփոխութեան աշխատութիւններուն:

Մինչեւ այսօր 800 միլիոն լիրա ծախսուած է, եկեղեցիի աջակողմեան պատին վրայ «միհրապ» եւ «մինպէր» կառուցուած է եւ կը չարունակուին արտաքին վերանորոգման աշխատութիւնները: Եկեղեցին պիտի ունենայ երկու մինարէներ: Եկեղեցիին եռեւի «քահանայական» բնակավայրն ալ պիտի վերածուի դպրանի դասաւանդութեան դպրոցի: Այս մզկիթին մէջ միաժամանակ 2000 հոգի պիտի կարենայ նամազի աղօթք կատարել 1993-ի «Ռամազան» ամիսէն սկսեալ:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

Հ· Մ· Ը· Մ· ԼԻՈՆ — ՏԷՍԻՆ
ԼԱԻ ԴԻՐՔԻ ՎՐԱՑ

Լիկի 3-րդ դասակարգի ախոյեանութեան մէջ, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն — Տէսին մէկ պարտութիւն միայն կրած է 8 խաղերու ընթացքին: Առաջատար է Ամպէրիէօ: Հայանուն խումբը պիտի երթայ հոն, Դեկտեմբեր 20-ին: Այդ մրցումը կրնայ վճռական ըլլալ առաջնութեան կիսուն:

Մինչ այդ՝ այս կիրակի, Տէսինի մէջ, պայքար էմի դէմ, բաւական զօրաւոր խումբ մը, կարող՝ վտանգելու Հ· Մ· Ը· Մ·-ի դիրքը՝ երկրորդ դասաւորումին վրայ:

Նահանգային առաջնութիւններու արդիւնքներ·—

Ֆ· Ֆ· Լիոն — Հ·Մ·Ը·Մ· (2) 2 — 0

(Շար·ը Դ· էջ)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՕՐԱՏԵՏՐ

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29, 1992

Վերջին երկու ամսուան ընթացքին, ամիթը ունեցայ Արեւելեան Ամերիկայի եւ Գանատայի վեց չրջաններուն մէջ դասախօսելու: Նիւթս նո՛յնն էր, -- փոփոխութիւններ Հայաստանի մէջ, ապա, անխուսափելիօրէն, Հայաստան -- Սփիւռք կապերու պարզած պատկերը: Ամէն կողմ հանդիպեցայ եւ խօսեցայ մտահոգ, բարկացած, կապանուած (ֆրիւսթրէ) հանրութեան մը, որուն տրամադրութեան տիրապետող երանգն էր անորոշութիւնը եւ անվստահութիւնը: Դասախօսութիւններէս եւ քննարկութիւններէն ետք ինծի ուղղուղ հարցումներն ու քննադատութիւնները կը կրկնէին նոյն թեմաները, -- «ի՞նչ կ'ընեն մեր ղեկավարները, եւ ինչո՞ւ»: Հարցումները խիստ չէին դներ Հայաստանի եւ Սփիւռքի ղեկավարութեան մասին: Անշուշտ կային նաեւ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի եւ ՀՀՇ-ի, Հրայր Մարուխեանի եւ ՀՅԴ-ի, ու մանաւանդ Հրայր Ցովհաննէսեանի եւ Հայկական Համազգայինի չատագովները, սակայն կասկած չկայ որ տիրապետող տրամադրութիւնը՝ վերը նշուած անորոշութիւնն էր: Ունկնդիրներուս մէջ տխրութիւն մը կար նաեւ, կսկիծ մը, օդնելու փափաք մը, որ սակայն կը մնար յամառօրէն կասկած, հայութեան յատուկ անիշխանական հակումներու:

Չեմ չափազանցեր, -- երկու անգամ, դասախօսութիւններէ եւս բարեկեցիկ անձեր (մէկ պարագային՝ նման անձերու խմբակ մը) առանձնացան ինծի հետ, հարց տալու համար թէ ինչպէ՞ս կրնան մնեռեական նպաստ մը բերել Հայաստանի, իճիճնատիպ ձեւով մը, քանզի ... չեն վստահիր զոյութիւն ունեցող կազմակերպութիւններուն: Իրենց խօսակցութեան մէջ կը զանազանէի երկու տարբեր մղում: Առաջինը՝ անկեղծօրէն արտայայտուած յուսախաբութիւն մը եւ անվստահութիւն մը, երկրորդը՝ Աբիսողոմ Աղայինի չափ հին փափաքը, իրե՛նց անունն ու պիտակը կրող գործով մը «փայլելու»:

Թերեւս ինձմէ աւելի թերահաւատ եւ ախնիէ անձ մը միայն երկրորդ մղումը պիտի տեսնէր հոն: Սակայն չփոթը խոշորա՛ց տարածուած զգացում մըն է այսօր, Ամերիկայի այս չրջանին մէջ, լսած եմ նաեւ՝ Գալիֆորնիոյ մէջ: 1992-ի գարնան Գալիֆորնիահայ բժիշկ մը, Կ. Դերձակեան, ընդգծած էր «Ասպարէզ»ի մէջ հրատարակուած յօդուածով մը թէ ժողովուրդը անտեղեակ էր, կամ գոնէ լաւատեղեակ չէր, թէ ի՞նչ կ'ընեն մեր ղեկավարները, եւ ինչո՞ւ: Իր ախտաճանաչումը դիպուկ էր, թէեւ իր նախընտրած բուժիչ դեղը՝ հեռատեսիլը, դատապարտուած է նոյնիսկ աւելի մեծ մակերեսային մնալու, քան մամուլը: Բժիշկ Դերձակեանը մտահոգողը ա՛յն էր, որ հայութեան զանգուածը ո՛չ հայատառ մամուլ կը կարդայ, ո՛չ ալ անգլիատառ, եւ ուրեմն դերի կը մնայ վախճուքներու, ըսի -- լսաւներու, մակերեսային վերլուծումներու: Ահա 10 ամիս անցած է, եւ իմ մտահոգութիւնս կը թխէ վերջին ամիսներու դատախօսական փորձառութենէս ուր կը տեսնեմ թէ նոյնիսկ անոնք՝ որոնք դոնէ մէկ թերթ կը կարդան, եւ որոնք դասախօսութիւններու ներկայ կ'ըլլան, ահա անո՛նք ալ կը մնան պարուրուած անորոշութեամբ, ուրեմն նաեւ՝ անվստահութեամբ: Նոյնիսկ երբ լուրեր կը տառնան, չեն վստահիր անոնց ընկերացող, զանոնք ձեւակերպող մեկնաբանութիւններուն, ուր բացայայտ են նո՛յն մղումները, կրկին ու նորէն: Կայ՝ ՀՀՇ-ն եւ Նախագահը արդարացնելու հակումը: Կրկնելով անմերժելի իրականութիւնը, ա՛յսինքն՝ «վիճակը ծանր ու բարդ է, ուրիշ մէկը չկայ, քննադատութիւնը՝ թշնամութիւն է»; կայ՝ ՀՅԴ-ն եւ Մանուկեան, Հայրիկեան եւ, ինչո՞ւ չէ, ՌԱԿ-ի ու ՀՅԴ-ի ներկայացուցիչները ստեղծէին «ճակատ» մը, որ կարենար համաձայնութեան յանգիլ Ղարաբաղի հարցին չուրջ, այլ հարցերու չուրջ, եւ ապա՝ եթէ այդ ճակատը հաստատէր թէ նո՛յն դարձակցական ոգին կը պահանջուի Եկեղեցիին եւ Սփիւռքի ղեկավարներէն, եւ վերջապէս՝ եթէ այդ «ճակատը» բացատրէր, ոչ միայն ոգեշունչ ճառերով այլ նաեւ չոր, վերլուծական ոճով (որուն մասնագէտն է նախագահը) թէ ինչե՞ր են համագործակցութեան եզրերը, ապա չատ բան կարելի պիտի ըլլար իրագործել Սփիւռքի մէջ, տնտեսական եւ քաղաքական գետնի վրայ: Դժուար պիտի ըլլար նոյնիսկ ամէնէն անկախ եւ ինքնավստահ կուսակցութիւնները, որոնք իրենց ատկանատեսի վկայութիւնները անդադար կը հրատարակեն, իւրաքանչիւրը յայտնօրէն համոզուած՝ որ այնինչ որ ի՛նք տեսաւ պանդոկի պատուհանէն կամ նոյնիսկ Լաչինի անցքէն, փրկարար նորութիւն մը կը բերէ: Անցեալին, մեր բանաստեղծները կը զրէին ոտանաւոր կրկնութիւններ, ազատ ու համարձակ, քանզի կաչկանդուած չէին 1915-էն ետք զրի առնուած, ուրիշի զրիչէն ծնած քերթուածներու ընթերցումով: Այսօր, ինքնակոչ լրագրող -- ականատեսներու փաղանգ մը կայ որ կը զրէ նոյնքա՛ն անկաչկանդ, կը լսանկարէ նո՛յն կոթողներն ու մարտկոցդիրքերը, կրկին ու նորէն, որովհետեւ յայտնօրէն չէ կարզացած նոյն թերթին մէջ չարաթ մը առաջ հրատարակուած ականատեսի վկայութիւնները: Իսկ թէ խմբագի՞րն ալ չէ կարզացած, ահա ուրիշ հարց...:

Այս բոլորին մէջ՝ կը կորսուի հեղինակաւոր, եւ վստահութիւն ներշնչող վերլուծումը: Ցետոյ՝ քանի որ մեր կազմակերպութիւններու ղեկավարներն ալ, իրենց հանրային ելոյթներուն մէջ, կը հաստատեն սակայն չեն բացատրեր թէ ի՞նչ կ'ընեն եւ ինչու, ժողովուրդը կը մնայ անորոշ, եւ տակաւ առթած անվստահութեան չնորհիւ՝ կարելի չէ ներկայիս գայն ենթարկել իսկական «զօրահանդէսի», տնտեսական եւ այլ ուղղութիւններով:

Այսօր, իմ ճանչցած Սփիւռքի մէջ, ա՛յնքա՛ն տարածուած են այս զգացումները, որ կ'ենթադրեմ «լուծումը» Հայաստանէն պէտք է գայ, եթէ իսկապէս փափաքը կայ Սփիւռքի ժողովուրդը զօրաչարժի ենթարկելու: Վստահ ալ չեմ թէ Հայաստանը Սփիւռքէն մի քանի միլիոն տոլարէն անդին ի՞նչ կ'ուզէ ապահովել: Անկասկած չատ բան կ'ակնկալէ վերայականօրէն, -- օժանդակութիւն, դեսպանատուներու կարիքներու ապահովում, օտար պետութիւններու մօտ միջնորդութիւն: Սակայն «ակնկալութեան» մասին կարելի է ըսել այն, որ Թուրքին եւ Թրքահայութեան խմաստութիւնը կ'ըսէ մի՛այն խօսքով (չ)իրագործուող ամէն ինչի մասին, -- «Լափ իլէ փիլափ փիշերսէ, տէնիզ բատար եաղ պէնտէն»(*):

Պէտք է ընդգծել որ Հայաստանի ներկայացուցիչները Ամերիկահայը կը տեսպաւորեն իբր անձեր, որոնք պիտի ցանկային աւելի մեծ ակնկալութիւններով ներկայանալ, սակայն նախ մտահոգ են որ ակնկալութիւն զոհացնող Սփիւռքը կրնայ ... իր կարգին ակնկալութիւններ ունենալ (օրինակ՝ Հայաստանի Պետութեան վրայ ազդեցութիւն բանեցնելու ակընկալութիւն), եւ երկրորդ՝ ակնկալութիւն արտայայտելն ալ կը պահանջէ պետութեան նպատակները տրամաբանական եւ իրապաշտ ձեւով ուրուագծելու կարողութիւնը, իսկ այդ կարողութիւնը, կամ զայն ցուցաբերելու պատրաստակամութիւնը կը պակսի: Հայաստանի ներկայացուցիչները ընդհանրապէս կը տարուբերին, ամբարտաւան պահանջկոտութեան եւ նպաստ ու զթութիւն հայցողներու դիրքերուն միջեւ:

*Անշուշտ Սփիւռքի ղեկավար կազմակերպութիւններն ալ բոլորովին զժգոհ չեն Հայրենիքի ակնկալութիւններու իրատես ներկայացումի զանգուածէն: Դիւրին պիտի ըլլայ անոնց համար, մերժել Հայաստանի կառավարութիւնը, եթէ իսկապէ՛ս միացեալ ճակատով եւ գործակցութեան մեկին առաջարկներով ան մօտենար բնութեան: Եթէ Տէր -- Պետրոսեան,

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

Հանրապետութեան նախագահին 1992 Նոյեմբեր 16-ի հրովարտակով, եւ ընթացք տալով Առեւտուրի եւ Արհեստաւորի նախարարին առաջարկին, Փիէր Ղազարեան, ծանօթ կահավաճառը (Վիթրոլ) արժանացած է Արժանիքի Ազգային կարգի ասպետի աստիճանին:

ժողովներու բնապիրները որոնց մէջ վարանոտ ակնարկութիւններ միայն կ'ըլլան «պաղեստինեան պետութեան մը»: Այսօր առնուազ բոլորն ալ ժամանակավրէպ են:

Վերջին տարիներուն, ամերիկացի ոչ մէկ պատասխանատու անձնաւորութիւն հնչին ակնարկութիւն մը իսկ ըրած է պետութիւն մը ունենալու Պաղեստինցիներու իրաւունքին, ինչ որ Արաբներու համար չենման կէտ մը պիտի ըլլար: Ամերիկացի պատասխանատուները չեն խօսիր նաեւ Միացեալ -- Նահանգներու չահերուն, դրաւեալ հողամասերու մէջ իսրայէլի կողմէ ոտնակոխուած մարդկային իրաւունքներուն խաղաղութեան տրամաբանութեան նման հարցերու մասին: Պիլ Քլինթըն, օրինակ, պատրաստի պատասխան մը ունի երբ իրեն կը խօսուի պաղեստինեան պետութեան մը մասին. այդ պատասխանը «ոչ»ն է:

Զարմանալին այն է որ մեծ թիւով իսրայէլացիներ պատրաստ են վիճարկելու պաղեստինեան պետութեան մը հարցը: Նոյնիսկ Իցակ Ռապին վերջերս կատարուած տեսակցութեան մը ընթացքին յայտարարած է թէ կը հասկնայ պետութիւն մը հիմնելու պաղեստինցիներու փափաքը: Նախագահ Միթերանի ուզածը այս կէտին վրայ հարցում ուղղել էր Իսրայէլացիներու, ինչ որ Ամերիկացիները չէին կրնար ընել: Ֆրանսայի նախագահը փափաքած է հակադնել թէ իր երկիրը կրնար միջնորդ եւ հովանաւոր ըլլալ մբնայուն հաշտութեան մը չանքերուն:

Նոյնիսկ եթէ առիթ չտրուի Ֆրանսայի որ այս դերը կատարէ, անկիրարկելի չեն անոր առաջարկները: Մէթերանի այցելութեան մէջ կարեւորը այն է որ Ֆրանսա զօրավիգ պիտի կանգնի դրաւեալ հողամասերու տնտեսութեան: Կայ նաեւ վարկերու հարցը. առաջին անգամ ըլլալով կը խօսուի փոխատուութեան երաշխիքներուն մասին որոնք պիտի տրուին նոյն չրջանին մէջ կատարուելիք յատկացումներուն: Նոյնիսկ եթէ կարելի չէ խուսափիլ իսրայէլեամերիկեան ձեւի կիսկատար խաղաղութենէ մը, գոնէ պէտք է բնականոնացումի մը ձեռնարկել դրաւումին դինը վճարողներուն հետ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ի ՊԱՏԻՒ

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՁԷՐԷՃԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- («Յառաջ»). --

ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԱՐԱՆ

1991 Հոկտեմբերին Տարօն Ծ. Վրդ. Ձէրէճեան, Հարաւային - Ֆրանսայի Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու Շրջանային Խորհուրդի առաջարկութեամբ, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատւիրակ՝ Գիւտ Արք. Նադարեանի կողմէ կը նշանակուէր որպէս իր փոխանորդը Հարաւային Ֆրանսայի շրջանին համար, յաջորդելով հանգամանքով եւ տիտղոսով Յակոբ Արք. Վարդանեանին: Տաճեւմէկ ամիս յետոյ, Սեպտեմբեր 27-ին, Սուրբ Էջմիածնի մէջ, Եպիսկոպոս կ'օծուէր:

Եպիսկոպոսական աստիճանի ստացման առիթով, Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեան ընդունուեցաւ Մարսէյլի քաղաքապետին՝ Ռոպէռ Վիկուռուի կողմէ, երկուշաբթի, Նոյեմբեր 30-ին: Հանդիսաւոր պահ մը որուն ներկայ եղան Մարսէյլի տարբեր յարանուանութեանց, խմբուած «Մարսէյլ -- Էսփերանս» չարժումին մէջ ստեղծուած քաղաքապետարանին կողմէ, պատկանող հոգեւոր պետերը, Հայ Առաքելական Եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները, Հայ կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետը, հայ գաղութի եկեղեցականն մարմիններու եւ եկեղեցիներու վարչութեանց անդամները, հայկական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ, եւայլն...:

Նախ, քաղաքապետարանի արարողապետը կարդաց Տարօն Եպիսկոպոսի կենսագրականը: Ապա, Ռ. Վիկուռու պարզ խօսքերով, մտերիմ չեչտերով յայտնեց իր ուրախութիւնը եւ ապագայ սերտ գործակցութեան հեռանկարներու ակնարկելով վերագծեց «Մարսէյլ -- Էսփերանս»ի կարեւորութիւնը Մարսէյլի նման բազմազեան քաղաքի մը համար յաղթահարելու, լուծելու խորհրդանշական նշանները, անհանդուրժողութեան արարքները: «Այս «էքիւմենիզմ»ը գոյութիւն պէտք է ունենայ նաեւ քաղաքական կեանքին մէջ, ըսաւ Ռ. Վիկուռու, որպէսզի այս քաղաքը վերայայտնաբերէ իր ապագան, կատարէ իր յեղաշրջումը, որուն մէջ ծագումով հայ Մարսէյլցիները պահելով հանդերձ իրենց արմատները ունին կարեւոր բաժին:

Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեան չնորհակալութեան խօսքերուն հետ արտայայտեց իր կամքը աշխատելու Մարսէյլ քաղաքի ապագային համար: Իր կարգին, չեչտեց «Մարսէյլ -- Էսփերանս»ի դրական դերը որ իրարու կը միացնէ քաղաքի տարբեր կրօնական համայնքները: Ապա, ըսաւ հայ եկեղեցւոյ ազգային նկարագիրը եւ յայտարարեց՝ «Հայ մը որ իսլամտունեայ չէ, հայ չէ»: Ճեւոյ, մարմարէ խաչքար մը նուիրեց քաղաքապետին, որ մանրատիպն է անցեալ Յունիսին «Փարք Պորէլի»ի պարտէզներուն մէջ դեռեղուած խաչքարին, նուէրը երեւան քաղաքի: Ռ. Վիկուռու տուաւ եպիսկոպոսին դիրք մը, նուիրուած Մարսէյլի եկեղեցիներուն,

Հուսկ, ներկաները քաղաքապետարանի առաջին յարկի պատուոյ դահլիճէն իջան դեռնայարկը դտնուղ սրահ մը, ուր հիւրասիրուեցան «քոքթէյլ»ով մը:

***

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Երեք օր առաջ, Նոյեմբեր 27-ին, Տարօն Եպիսկ. Ձէրէճեան չերմ ընդունելութեան մը արժանացաւ Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան կողմէ, ընդունելութիւն որուն հաւիրուած էին յատկապէս եկեղեցականները, եկեղեցական մարմինները, միութիւնները եւ համակիրները:

Հայ Մշակոյթի Տան ներկայացուցիչը չնորհաւորութիւններու եւ բարեմաղթութիւններու հետ չեչտեց կարեւորութիւնը համախմբուելու աւանդական հաստատութիւններու չուրջ՝ եկեղեցի, մշակութային օճախները, դպրոց, մամուլ... դաղութին ազգային դիմագիծը պահելու համար: Խրախուսական դասւ հոգեբանութիւններու եւ գործելակերպի մէջ լուրջ չրջադարձի մը գոյութիւնը դէպի միասնականութիւն: Վստահութիւն յայտնեց նորօծ եպիսկոպոսին իմաստութեան, հեղինակութեան, նախաձեռնութիւններուն որպէսզի վերոյիչեալ տրամադրութիւնները լաւագոյն օգտագործելով Հարաւային Ֆրանսայի այս շրջանի երկվի մերթ ալեկոծ, մերթ պատակուած, մերթ լքուած եկեղեցական կեանքը վերադարձնէ իր անդորրութիւնը, իր կազմակերպութիւնը, իրեն անհրաժեշտ միութիւնը դնելով եկեղեցին իր ճչմարիտ առաքելութեան ուղիին մէջ:

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդը չնորհակալութիւն յայտնեց իրեն եղած պատիւին համար, որ իր անձին ընդմէջէն, ըսաւ, կ'երթայ հայ եկեղեցւոյ գաղութը, աւելցուց, հարուստ է եւ ուժեղ իր բոլոր հաստատութիւններով: Վեր առաւ Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւններու կարեւորութիւնը, կազմակերպած ձեռնարկներու մակարդակը եւ դրաւած տեղը գաղութի հասարակական կեանքին մէջ: Տարօն Եպիսկ. Ձէրէճեան խօսեցաւ Եկեղեցիին եւ մշակութայինին միջեւ գոյութիւն ունեցող առընչութիւններու մասին եւ արտայայտեց իր կամքը յառաջիկայի գանոնք զօրացնելու եւ ընդլայնելու:

Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը եպիսկոպոսին նուիրեց իր հրատարակութիւններէն՝ «Հայ գիրքը դարերու ընդմէջէն» եւ «Հայ գորգը եւ հիւսուածեղէնները» հատորները: Տարօն Եպիսկ. յանձնեց որպէս յուչանուէր էջմիածնէն բերած մարմարէ խաչ մը, գետեղելու Հայ Մշակոյթի Տան ցուցասրահին մէջ:

Հայ Մշակոյթի Տան տիկնանց յանձնախումբը պատուեց եւ հիւրասիրեց ներկաները ճոխ «քոքթէյլ»»ով մը:

Այս ընդունելութեան քաղաքապետարանը կը ներկայացնէր՝ Րաֆֆի Նազարեան, Պուշ-տիւ-Ռոնի ընդհ. Խորհուրդը՝ Պրիս Տիւսիւզօ եւ Փրովանս-Ալփ-Քոթ տ'Ազիւռի Շրջանային Խորհուրդը՝ Ժան-Փիէռ Պէրպէրեան,

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՖԻԱՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, տեղի ունեցած է դպրոցական հոգաբարձութեան տարեկան հաշուետու ընդհանուր ժողովը: Հոգաբարձութեան նախագահ Եդուար Սեբեան ամփոփ հաշուետուութիւն մը ըրած է եւ պարզած դոյութիւն ունեցող հարցերը: Որոշուած է որ հոգաբարձութեան կազմը 7 հոգիէ բաղկանայ, իսկ վերատուչիչ յանձնախումբը՝ 3 անդամներէ: Նորընտիր վարչութիւնը իր առաջին նիստին նախագահ ընտրած է Է. Սեբեան:

***

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, իր հարիւրամեակին առթիւ, Նոյեմբեր 18-ին կարապետ Փէչեհան ընդունած է բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, հայ եւ օտար, որոնք ուզած են գինքը չնորհաւորել: Պահեստի գնդապետ, Կարապետ Փէչեհան կարեւոր չիտատակներ ունի դեռ պալքանեան պատերազմէն, որու մասնակցած է որպէս երիտասարդ սպայ: 1920-ին ալ կամաւոր մեկնած է Հայաստան խումբ մը ընկերներու հետ: Իր 100-րդ տարեդարձին առթիւ, Պուլկարիոյ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը իրեն չնորհած է պահեստի գնդապետի աստիճան, զրահապատ եւ այլ նուէրներով:

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Արմենակ չունչ մը քաչեց, բայց մնաց պիրկ: Եթէ տղան աւելի մօտ ըլլար իրեն, հաւանաբար դպնար անոր ձեռքին: Սակայն հիմա իրմէ հզօր ուժ մը կը հրէր գինք առաջ, դէպի անվերադարձ հանդիպումը ճչմարտութեան մը որմէ ամբողջ կեանքին վախեր էր: Շունչը նորէն բըլնուեցաւ ու վերջին բառը լուռ զգկտուեցաւ իր անձէն:

-- *Համ՞յրը:*

Պերճ այնքան երեւակայած էր այս պահը որ չդիտցաւ հիմա ինչ եղաւ -- հայրը աղջի՞ւ ծուած էր, ուրչ բա՞ն մըն ալ ըսաւ, որքա՞ն սպասեց ինք, քա՞ր եղաւ ձայնը, ո՞ւր կը նայէր կոր ըսած տեղը:

-- *Թուրք է:*

Չհասկցա՞ւ, չհաւատա՞ց, չլսե՞ց -- Արմենակ արձանի նման մնաց եղած տեղը, իրմէ վեր ուժերու անճնատուր:

-- *Ոչ:*

Կրկնեց քանի մը անգամ մեքենաբար խուլ ձայնով մը, աթոռին թեւը ուժգին սեղմած: Ցետոյ, բերա՞նը կզպուեցաւ իրմէ անկախ՝ թէ նախադասութիւնները, բառերը յանկարծ անդառնալի դարձան, անհետացան մտքէն -- չդիտցաւ բնաւ: Հոն մնաց նստած, լուռ ու անշարժ, ժամանակէն ու տարածութենէն դուրս տեղ մը, մինչեւ որ Պերճին մեղմ ձայնը եկաւ:

-- *Աւիկա սիրել է, պապա:*

-- *Ի՞նչ:*

Հարցում չէր ոչ ալ աղաղակ այլ անմեկնելի գայթակղութեան մը ճիչը, անհեթեթին բողոքի ձայնը: Այնպէս որ մտիկ չկրցաւ ընել տղուն խօսքը ու սկսաւ ինքնիր հետ խօսիլ:

-- *Իմ տղաս թուրք աղջիկ առնէ եւ թուրք թոռնիկ զրկեմ ես, Արմենակ ... Թուրքը իմ տունէս ներս ոտք կոխէ, սպասկանէ տունս ... ոչ ոչ ոչ անկարելի է, վրաս կը խնդայ կոր, խարբեր են տըղաս, արդէն զաւալլրին մէկն է, խաղի բերին տղաս...:*

Ու գուխը չարժեցաւ սրտին մէջ, նայուածքը վերցուց դէպի տղան:

-- *Ասլ Պերճ, բան մը ըսէ, իմ տղաս չի կրնար Թուրք սիրել, մահ է ատիկա, մա՛հ:*

Շրթունքները չարժեցան նորէն բայց ձայն չելաւ ու որքան մօտենար ճչմարտութեան մը մթին, անապրելի փոսին՝ այնքան կ'աճապարէր խօսելու, պարապը լեցնելու որ պաշտպանուէր «խելքի՞ն եկաւ» մտածեց Պերճ ու չուարեցաւ, երեւակայեց հայրը պառկած խենթանոցը նեղ, չոր սենեակի մը մէջ աչքը յառած անթարթ առաստաղին կրկնելով «տղաս ... տղաս ... տղաս ... ի՞նչ ըրիր ...»:

Լուռ էր Պերճ ու բարկութիւնը, վախը կը կուտակուէին Արմենակի կուրծքին տակ: Հիմա դժկամութեամբ խօսեցաւ տղուն.

-- *Ուրեմն ճի՞շդ է, հա՞ Պերճ ... բան մը չես ըսեր որ, ճի՞շդ է ...*

-- *Ի՞նչը ճիշդ է պապա:*

-- *Պատասխանէ ինծի:*

Արմենակ ալ չկրցաւ թուրք բառը արտասանել: Պերճ բերանը կը բանար պատասխանելու երբ Արմենակ պայթեցաւ:

-- *Ուրեմն ճիշդ է ... խելքիս պիտի գայ ... իմ տղաս Թուրքի հետ պիտի պառկուի ... մեռնէի այդ օրը չտեսնէի, սատկէի ես ... չէ չէ չէ չեմ ձգեր:*

Արմենակ չէր կրնար այլեւս տեղը անշարժ նստիլ ոչ ալ չիտակ մտածել ու տարիներու իր ամբարած բառերէն, խօսքի երկար չարաններէն միայն իրեն ծանօթ մեռաղեայ ձայնը մնացեր էր: Պերճ դիտէը որ առաջին պոռթկումը անցնելէ ետք՝ պիտի կրնար հետը խօսիլ: Բայց հիմա խենթենալու վախը տեղի տուաւ ուրիշ անձկութեան մը -- թէ հայրը անտրամաբանական բան մը պիտի ընէր, պիտի յարձակէր վրան կամ պիտի ապտակէր՝ կամ ալ թքնէր երեսին: Պերճին անրսուտութեան վիճակը մէկէն իրեն զգացուց իր ահաւոր անփորձութիւնը, խաղութիւնը կեանքի ճչմարտութիւններու ու մանաւանդ՝ իր հօր խորունկ ինքնութեան մասին: Ո՞վ էր իր հայրը -- երբեք չէր հարցուցած: Եւ հիմա ալ ուշ էր ատիկա: Նայեցաւ հօր ալ ձեռքին, բռնունգք եղած, պիրկ ու պատրաստ: Ու եթէ փորձէր զարնել՝ պիտի զապէր անոր չարժումը, բայց պիտի չզարնէր «ոչ ոչ, հօրս չեմ կրնար զարնել, անկարելի բան է» խորհեցաւ ու առանց ուզելուն, իր ձեռքը զոցուեցաւ հօր ալ դաստակին չուրջ:

-- *Ա՛ս ինչ է, խեղդուկ ձայնով հարցուց Արմենակ:*

Պերճ լուռ մնաց:

-- *Քաչէ ձեռքդ: Հիմա պապայիդ վրայ ձե՞ռք կը վերցնես, հա՞:*

Պերճ ետ քաչեց ձեռքը:

-- *Ատանկ միտք չունիմ:*

-- *Նայէ քեզի ինչ պիտի ըսեմ, չարունակեց Արմենակ նոյն խիստ չեչտով, լաւ մտիկ ըրէ: Դուն առ աղջիկէն ձեռքդ քաչէ, ամէն ինչ կարգ ձեր միջեւ:*

-- *Անկարելի բան է, բողոքեց Պերճ:*

-- *Պիտի կարես:*

-- *Ոչ:*

-- *Ատ ճչմարիտ աղջիկը ալ պիտի չտեսնես, կը հասկնա՞ս:*

-- *Ոչ ըսի -- պիտի տեսնեմ եւ պիտի ամուսնանամ, կը սիրենք զիրար եւ դուն իրաւունք*

Պերճ չկրցաւ նախադասութիւնը աւարտել: Հօրը ձեռքը կայծակի արագութեամբ չարժեցաւ, բարձրացաւ ու նոյն թափով վար իջաւ անոր աղեղը եւ ապտակը փակաւ Պերճի այտին: Պերճ «ա՛յ» խոպոտ ճիչ մը արձակեց ու մարմինը փլաւ աթոռին վրայ եւ ծուռ իր դիրքին մէջ անչարժացաւ, բոլորովին անկարող հակազդելու «աս է եղեր ապտակ ըսուածը» անցաւ մտքէն «ի՞նչ պիտի ընեմ հիմա» չոկուեցաւ աթոռին վրայ, ձեռքը այտին դնաց, տաք ցաւ մը կար հոն բայց միտքը վայրկեան մը չուարած, կորսուած էր ու չդիտցաւ ինչ ընելիքը: Հօրը դարձաւ ու տեսաւ իր ներքին անձկութեան պատկերը անոր դէմքին վրայ չվոթթանքին, բարկութեան մէջ: Ու այդ վայրկեանին ան տարօրինակօրէն մօտ, մարդկային զգաց իր հօր հանդէպ:

(Շար. 11)

Տէր եւ Տիկին Արարատ Մարզպետեան,
Տէր եւ Տիկին Սահակ Մենէճեան եւ Թալին,
Օր. Անահիտ Մարզպետեան
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՍԻՐԱՆՈՇՇ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ
(Ծնեալ՝ Բաբելեան)

մահը, որ պատահեցաւ Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 8-ին, 89 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 11, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին

15, rue Jean Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանէեօ - Քոմիթեալ գերեզմանատունը, ժամը՝ 16·30-ին։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ի ՑԻՏԱՏԱԿ

Յովհաննէս Ճօլաֆեանի *մահուան առթիւ, Պր. Սահեան Իւնճեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Espoir pour l'Arménie»ի (առանձ «Յառաջ»էն)։*

(Շար. Ա. էջէն)

Սէն Մարթէն - Վիէն Հ. Մ. 6 - 1
Ըլլայ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի պահեստին, ըլլայ Վիէնի խումբը ակար մրցաշրջան մը բոլորելու վրայ են. վայրէջքի վտանգը ակնհայտ է։

***

ՌԸԿՊԻ

ՖՐԵՏԷՐԻՔ ԹՈՐՈՍԵԱՆ
ԼԱԽԱՊՈՑՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Ամէն երկուշաբթի, «Լ'Էքիփ» օրաթերթը կը հրատարակէ չաթուման լաւագոյն կազմը, ըստ իր թղթակիցներուն դնահատումին։

Այս չաթուման կազմին մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, տըմի - տը - մէկէի տեղը որուած է Ֆրէտէրիք Թորոսեանի։ Թորոսեան կը խաղայ Փօ քաղաքին խումբին մէջ որ Կիրակի օր պարտութեան մատնած է, երկրին զօրաւոր կազմերէն մէկը՝ Նարպոն։

***

ԹԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԻՍՐԱՑԷԼ ՄԻԼԻՏՈՍԵԱՆ՝
ՏԿԱՐ ԵԼՈՑԹ ՄԸ

Այս տարի աշխարհի բաժակին մրցումները տեղի ունեցան Զինաստանի մայրաքաղաքին մէջ։ Կը մասնակցէին՝ Ողիմպիականներու եօթը ախոյեանները՝ որոնց մէջ Իսրայէլ Միլիտոսեանը, ՀԱՊ-ի մակդիրին տակ։

Հայ ախոյեանը իր լաւագոյն վիճակին մէջ չէր անկասկած։ Իր համբաւին արժանի արդիւնք մը ձեռք չէ ձգած, բարձրացուցած է 305 քլօկրամ, 75 քիլօկրամ դասակարգին մէջ, ինչ որ հեռու է պարչելոնայի իր արդիւնքէն՝ 337,5 քիլօկրամ, մանաւանդ որ կը մրցէր հոն, 67,5 քիլօկրամ կշռողներու մէջ։

Աչխարհի բաժակին, դանազան կշիռքի մարզիկներ կը պայքարին միանամայն։ Ընդհանուր դասաւորումը կ'ըլլայ խրթին հաշիւներէ վերջ, նկատի առնելով մարզիկին քաշը եւ իր ձեռք բերած արդիւնքին համեմատութիւնը։

Միլիտոսեան դասուած է 12-րդ։

Վ. Ս.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Նիւ - Եորք. - Տիկին Շուշան Յակոբեան 350 տոլար։

***

Էքս - Ան - Փրովանս. - Տիկին Արթաքսի Տօնապետեան 600 Ֆր.։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, Տօն է Սբրոցն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, Մառուգէի Ձգնաւորն եւ Մելիտոսի Եպիսկոպոսին։

Ս. Յակոբի տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔԱՀԱՆԱՅ ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12-ին տօն է Սբրոյն Յակոբոյ Մծբնայ Հայրապետին, այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՄԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական Մատաղօրհնութիւնը այս տարի. եւս տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 13, Կիրակի, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ՝

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ, կը նախագահէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Շրջակայից

Սուրբ սեղանին կը սպասարկեն՝ Խասհակ Քահանայ Հէքիմեան, սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան երուանդ Եանըզդուշ, ուրարակիրներ՝ Մկրտիչ Եանըզդուշ, եւ Լեւոն Ղազարեան։

Պատարագի բազմաձայն երգեցողութիւնը կը կատարէ Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Ժամը 12·30-ին, Ազգային Տան սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Ժողովրդական ճաշ։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·45-ին։
Պատարագ՝ ժամը 10-ին։
Քարոզ՝ ժամը 11·15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ հոգեհանգիստ՝
ժամը՝ 12-ին։

***

ՓՈՒՎ· OSSO — Ս· ՅԱԿՈԲ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13, Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան տօնին առիթով կը կատարուի պատարագ եւ Մատաղօրհնութիւն։

Յաւարտ պատարագի, կը կատարուի հոգեհանգիստ մեզմէ առ յաւէտ թաժնուած եկեղեցւոյ հայրերու եւ թաղականութեանց անդամներու հոգիներուն համար։

Արարողութեան կը նախագահէ եւ պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝ Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Փոխ Պատուիրակ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Ա. Սարաֆեան 1000 Ֆր., Տիկին Ց. Մերամճեան 500, Տիկին Սաքս 500, Տիկին Մ. Վարդանեան 500 Ֆր. ի յիշատակ իր ծնողաց եւ ամուսնոյն մահուան 5-րդ տարելիցին։

Տիկին Մ. Գորգիկեան 500 Ֆր. տարբախտ՝ Հ. Էմբիւեանի մահուան քառասունքի առիթով եւ 500 Ֆր. ի յիշատակ՝ Ազնիւ Գորգիկեանի մահուան 30-րդ տարելիցին։

Vanessa, Véronique et Alain DARONIAN
ont la joie d'annoncer la naissance de

GREGOR

Paris, le 7 Décembre 1992.

Վանէսա, Վէրոնիք եւ Ալա ՏԱՐՕՆԵԱՆ
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն

ԳՐԻԳՈՐ-Ի

ծնունդը, Փարիզ, 1992, Դեկ. 7

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES

organisent
une série de trois conférences avec

PARS TUGLACI

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— le Vendredi 11 Décembre à 20h30
Krikor Zohrab, l'homme politique
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian: deux musiciens en leur temps.

Vente sur place des livres de l'auteur
à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

ՅԱՒԻՏԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ, Տէր եւ Տիկին Խորէն Մինասեանի եւ զաւակներուն իրենց մօրաքրոջ, ընկերուհի՝ Պայծառ Էսքիճեանի մահուան առթիւ։

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 12, Շաբաթ դիրքերը ժամը՝ 20·30-ին։

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, էօսօրէ եւոք ժամը՝ 15·30-ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գըրմըզեանէն 1000 Ֆր. Տիկին Տիգրանուհի Վարժապետեանի յիշատակին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. reçoit l'U.M.A.F.

ARMENIE: ETAT SANITAIRE 1992

par

Mlle Véronique AGOUDJIAN,
Pharmacienne
Mme Jacqueline DJERANIAN,
Infirmère de salle d'op.
Dr. Anahid MAMAS, *Dentiste*
Dr. Jean MEDAXIAN, *Médecin*
avec le concours de
Dr. Kévork APKARYAN
Président
et autres représentants de l'U.M.A.F.
le Vendredi 11 Décembre à 20h45
— Exposés — Projections — Débat —

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Մարսէյլ քաղաքի «Սօսկ Մայրիկ» վարչութիւնը, ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերուհիները Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

Կը խնդրուի ընկերուհիներէն ներկայ գտնուիլ։

***

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը վճռական է։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

VOYAGE ARMENIE 1992

(Départ chaque semaine)

A) TRANSPORT AERIEN SEUL

aller retour	4300 Frs
aller ou retour simple	2500 Frs

Réduction enfant 50%
Réduction bébé 90%

franchise bagage autorisée
40 Kgs par personne

B) VOYAGE ORGANISE A LA CARTE

Prix par personne

(la première semaine)

En chambre double	5100 Frs
En chambre individuelle	5350 Frs
Semaine supplémentaire en double	450 Frs
Semaine supplémentaire en ind.	700 Frs

Notre prix comprend:

- le transport aérien en classe économique
- les transferts : aéroport - hôtel - aéroport
- l'hébergement de première catégorie avec le petit déjeuner
- les frais de visa.

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS

Varoujan SARKISSIAN
SEVAN VOYAGES
48, Cours de la Liberté 69003 LYON
Tél.: 78 60 13 66 Fax.: 78 60 92 26

Levon BAGHDASSARIAN
SABERATOURS
31, rue d'Argenteuil, 75001 PARIS
Tél.: 42 61 51 13 Fax.: 42 61 94 53

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
VENDREDI
11 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

'HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ծրանսա : Տար· 900 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 17·950 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.950

ԵՐԿՈՒ ՅԱՋՈՐԴԱԿԱՆ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԵԻՍ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9-ԷՆ 10

ԿԵԴՐՈՆԸ՝ ԵՂԵԳՆԱՁՈՐ ՈՒԺԸ՝ 7 (ՄԵՐՔԱԼԻ)

ՑՆՑՈՒՄՆԵՐԸ ԶԳԱՑՈՒԱԾ ԵՆ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ, ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԵՒԱՆ

Երկուշաբթի օրուընէ ի վեր (Դեկտ· 7) արդէն ամբողջ ժողովուրդ մը ներեղմանէ կամ եկեղեցիէ եկեղեցի կ'ողեկոչէր 1988-ի ահաւոր երկրաշարժին 4-րդ տարելիցը եւ հազիւ 24 ժամ ետք, նոր ցնցում մը կուգար վերանորոգելու վէրք մը եւ այնպիսի առեն մը, երբ կը թուի որ ժողովուրդի մը դիմադրելու, դիմանալու կորովն ալ այլեւս չի կրնար ոչ դիմադրել, ոչ դիմանալ:

Հինգշաբթի առաւօտ (Դեկտեմբեր 10) կը տեղեկանայինք Երեւանէն (երբ ինչպէս ամէն առաւօտ հեռաձայնային կապ հաստատած էինք) որ երկու յաջորդական երկրաշարժ տեղի ունեցած են դիչերը, այսինքն Չորեքշաբթիէն Հինգշաբթի լուսնալիք դիչերը:

Առաջինը ժամը ճիշդ 1-ին (տեղական ժամով, այսինքն՝ Չորեքշաբթի դիչեր 10-ին Փարիզի համար), երկրորդը՝ ժամը 3,5-ին եւ այս երկրորդին ուժը չատ աւելի մեծ եղած է հաւանելով 7-ի մերքալիի վրայ (12 է): Ցիչենք որ 1988 Դեկտ· 7-ին, նոյն աստիճանաչափով 9, 9½ էր (կամ՝ 7 մինչեւ իսկ 7½ Ռիխթէրի վրայ, որու առաւելագոյնն է՝ 9):

Ինչպէս ցնցուած են եղեռնաձոր ու չրջակայ բոլոր գիւղերը՝ Վայք, Գլաձոր, Աղանաձոր, Շատին, Ալայազ, Քարաղբիւր եւ վերեւին մինչեւ Մարտունի (այս ամբողջը Սեւանայ լճի հարաւային տարածքն է) ուր առաջին ցնցումը պատահած էր Դեկտեմբեր 8-ի առաւօտը: Երկրաշարժը զգալի եղած է մինչեւ Գորիս, Սոեփանակերտ ու նաեւ Երեւան: Աւերները չեն ըսել թէ անմիջական իրենէ խուճապ ստեղծուած է, ժողովուրդը փողոց իջած անմիջապէս: Առաւօտը որոշ չափով հանդարտութիւն վերահաստատուած էր: Բայց, պէտք է ըսել որ չատը՝ չատ է եւ բնական՝ ժողովուրդի մը խուճապը, երբ հողը կրկին ու կրկին կը ցնցուի, ան ալ ճիշդ ու ճիշդ նոյն օրերուն եւ աւելին չրջանի մը մէջ, ուր ոչ կազ, ոչ ելեկտրականութիւն, ոչ վառելանիւթ կայ, օգնութեան բեռը թեթեւցնելու համար: Առաջին լուրերը կ'արձագանգէին հին տուներու եւ բնակութիւններու քանդումին, ուր տեղեկութիւն չկար զոհերու մասին (Հինգշաբթի առաւօտեան ժամը 10, Երեւան): Անմիջապէս կառավարական յանձնախումբ մը մեկնած էր տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը եւ ապահովելու նոր աղէտեալներու:

***

Հայաստանի կառավարութիւնը որոշած է Գերագոյն Խորհուրդին առաջարկել հիւլէական յանի վերաբացումը: Ուժանիւթի սուր տագնապը կը թելադրէ այս հարցի կարեւոր քայլը եւ հրաժարիլ որեւէ կաղապարի քայլը եւ հրաժարիլ որեւէ հանրաքուէէ (այս մասին, վաղուան մեր թիւով, չահեկան տեսակցութիւն մը կը հրատարակենք Պետրոս Թերզեանի հետ):

***

Մխացեալ -- Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Թոմ Փրայս մամուլի ասուլիսով մը յայտարարած է թէ Հայաստանի նախագահին ու վարչապետին օգնութեան համար կատարած դիմումը փոխանցած է իր կառավարութեան եւ թէ Միացեալ -- Նահանգները պատրաստ են օգնելու· արդէն առնուած են գործնական քայլեր, ինչպէս 25 հազար տոլարի յատկացում մը որ պիտի տրամադրուի հասնելիք տնտեսական օժանդակութիւնը համակարգելու: Դեսպանը աւելցուցած է նաեւ որ դեսպանատունը բողոք ներկայացուցած է Հայաստանի վառելանիւթերուն Փոթիի նաւահանգիստը վար դրուելուն դէմ:

***

Պրիւքսէլի մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին, եւրոպական յանձնախումբը վաւերացուց նախկին Խորհրդային Միութեանն պետութեանց 450 միլիոն էքիւի (էքիւն՝ 6,69 Ֆր·) օժանդակութիւնը: Մեծ բաժինը կ'ինկնայ Ռուսաստանի: Պիտի ստանան նաեւ որոշ բաժիններ՝ Վրաստան, Հայաստան եւ Ազրբեջան (Կովկասի համար՝ 48 միլիոն էքիւ):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ փոխ վարչապետը երկու օրուան պաշտօնական այցելութիւնը առաւրուելով վերադարձած է Բաքուէն· Ադրբեջանի մայրաքաղաքին մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին ան խօսած է Ադրբեջանի քաղաքական անձնաւորութիւններուն հետ իր հանդիպումներուն ու Ղարաբաղի մասին· ակնարկելով ելեկտրականութեան հայեցի թուրք համաձայնութեան, ինչպիսի լսած է թէ բացատրած է Ադրբեջանի Ազգային ժողովին մէջ որ այդ համաձայնութիւնը նպատակ ունէր երեւանէն հաչտարար քայլ մը նչմարել· սակայն տեղեկացած է թէ հայկական նորանոր յարձակումներ կատարուած են վերջին օրերուն, ուրեմն, Հայաստան պէտք չէ յուսայ որ Թուրքիա ելեկտրական ուժանիւթ պիտի տայ իրեն:

ՍՈՄԱԼԻԻ օժանդակութեան պարզած պատկերը մէկէ աւելի մարդոց վրդովում պատճառած է եւ դրաւոր մամուլն ալ չի վարանիր խիստ լլլայէ ի տես գործողութեան բեմադրութեան: «Լիպերասիոն» խօսուն խորագիր մը ունէր Դեկտեմբեր 10-ին (L'audimat règne à Mogadicio) և քիչ վար ալ կը գրէր· -- «Մարդասիրական նպատակը, ՄԱԿ-ի որոշած, խաւարի մէջ մնաց ժամանումին ծաղրանկարային բեմադրութեամբ»···: Ազգային ժողովին մէջ ալ, Փարիզ, Դեկտեմբեր 9-ին, չատեր չէին ծածկեր իրենց ընդվզումը: «Առանց Սահմանադրութեան Բժիչկ»ներու նախագահն ալ՝ առքիթ Պրօման դառնութեամբ կը չեչտէ· -- «Աւելի քան մէկուկէս տարի, մուրացինք որպէսզի մամուլը արձագանգէ մեր դործողութիւններուն Սոմալի»: Մարք մեր դործողութիւններուն Սոմալի»: Մարք Քրավէց ալ, յաջող բառախաղով մը այս ամբողջը կ'որակէ՝ «ոճիրներ մարդասիրականին դէմ»: Ֆրանսայի ծանօթ երեսփոխան՝ Տէնիօ ալ կը յայտարարէր թէ այս պեռնին վրայ, ամէնէն վրդովեցուցիչը դառած էր Սոֆիա Լորէնի նկարը սոմալցի կմախացած մանուկ մը գիրկը առած:

ՄՈՍԿՈՒԱՅի երեսփոխանական համադումարը չվաւերացուց Էդոր Կայդարի նչանակումը վարչապետի իր պաշտօնին դլուխը, ինչ որ ծանր ձախողութիւն մըն է Ելցինի համար: Այսուհանդերձ, Կայդար մըը մնայ իր պաշտօնին դլուխը: Իրեն դէմ քուէարկած են 486 երեսփոխան, 427՝ թէր, իրեն կը պակսէր 54 ձայն: 36 տարեկան, տնտեսագէտ, Կայդար խորհրդանիչն է բարեփոխման:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ վարչապետը՝ Ճոն Մէյճըր, երեսփոխանական ժողովին առջեւ (բոմիւնցներու) պաշտօնապէս յայտարարեց թէ իշխան Շառլ եւ Լէյտի Տայանա կը բաժնուին առանց ամուսնալուծուելու: Պիտի չարունակեն միասնաբար ներկայ ըլլալ բոլոր պաշտօնական արարողութեանց կամ հանդիսութեանց: Ամիսներէ ի վեր է, արդէն, որ գահաժառանգ զոյգին անհամաձայնութեանց եւ արտամուսնական յարաբերութեանց մասին կը գրէր մամուլը (անգլիական թէ այլ): Գիրք իսկ լոյս տեսաւ իշխանուհի Տայանայի կեանքին մասին: Զոյգին ապահարզանի չղխմելը թոյլ կուտայ որ սահմանադրական դեռնի վրայ որեւէ փոփոխութիւն չըլլայ: Պէտք է ըսել որ 1992-ը բաւական ցնցումներ բերաւ Անգլիոյ գահին: Դեռ քանի մը ամիս առաջ էր որ թագուհիին միւս տղան՝ իշխան Էնտրիւ կը բաժնուէր իր կնոջմէն, որուն նկարները իր սիրահարին հետ թերթէ -- թերթ կը չրջէին, 48 ժամէն ամուսնալուծուած աղջիկը՝ իշխանուհի Անն կը վերամուսնանայ Սկովտիոյ մէջ (Անգլիոյ մէջ՝ չի կրնար) ինչ որ անննախընթաց դէպք մըն է: Եթէ աւելցնենք որ այս նոյն տարին Ուինտսորի դղեակը այրեցաւ եւ Էլիզապէթ Բ· ալ որոչեց եկամուտի տուրք վճարել, կարելի է ըսել թէ փոած բան մը կայ Մեծն -- Բրիտանիոյ թագաւորութեան մէջ:

ՓՐԻՏ'ՀՈՄՆԵՐՈՒ ընտրութիւնները վաստեցին գլխաւորաբար մեծ անտարբերութիւնը աչխատաւոր դասուն, քանի որ ձեռնպահներու համեմատութիւնը 60%-ի հասած է: Սենատքաներուն դլուխը մնալով հանդերձ Սէ -- Ժէ -- Թէ-ն 3%-ի նահանջ մը կ'արձանագրէ, Սէ -- Լֆ -- Տէ -- Թէ եւ Լֆ -- Ո կը պահպանեն իրենց դիրքերը:

ՇՎԱՐՆԱՃԷ, Վրաստանի տէրն ու տիրականը, մկրտուելէ ետք, որոչեց կաթողիկէ դառնալ:

Հ· Մ·-ը մրցակցութեան մէջ կը մտնէ 7-րդ չրջանին, Դեկտեմբեր 19-ին կամ 20-ին: Վիճակահանութիւնը չատ նպաստաւոր չէ եղած հայանուն ակումբին համար: Պիտի հիւրընկալէ իր դասակարգին պատկանող խումբ մը, Պասթիան: Վերյիչենք որ Օգոստոս 8-ին, Քորսիքայի մէջ երկու խումբերը հաւասար մնացած էին՝ (2 -- 2):

***

ՎԱԼԱՆՍ՝
ԴԱՐՁ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՍԵՄԻՆ

Առաջատար Սըտանի դմ, վերջին վայրկեանին, իր ձեռք բերած յաղթանակէն (1 -- 0) վերջ, Վալանսի Հ· Մ·-ը որոշ ինքնավստահութեամբ պիտի հիւրընկալէ, չարաթ իրիկուն, Ալէզի խումբը: Դարձ մրցումներու առաջինը պիտի ըլլայ այս:

Ինքնավստահութիւն մը՝ որ, կը յուսանք, պիտի չչեղի դէպի թուլութիւն: Մրցակիցը դիւրաւ զսպուելիք խումբ մը չէ: Երթ մրցման, Օգոստոս 15-ին, Վալանս պարտուած էր՝ (1 -- 0): Ալէզի վերջին արդիւնքը՝ յաղթանակ Պասթիայի վրայ՝ (2 -- 1): Պասթիա խմբակին զօրաւորներէն մէկն է:

Վալանս իր համակիրներուն առջեւ -- 3380 էին, վճարովի, անցեալ չարաթ իրիկուն -- պիտի չնայ յաղթանակով մը մտնել ախոյեանութեան երկրորդ կիսուն մէջ: Կրնայ· եւ կրնայ ալ դասաւորումին վրայ քարւոքել իր ներկայ դիրքը՝ 8-րդ:

Վալանսի մէջ տեղի ունեցած 8 ախոյենական մրցումներուն ներկայ եղած են 25·877 վճարովի հանդիսատեսներ: Միջին հաչուով, իւրաքանչիւր խաղին՝ 3234, ինչ որ արհամարհելի թիւ մը չէ արհեստավարժներու այս երկրորդ բաժանումին համար, մանաւանդ Վալանսի մէջ՝ ուր երկար տարիներ, Ֆութպոլը նկատուած է երկրորդական մարզաձեւ մը:

Վալանս, իր չրջանով, եղած է աւանդաբար, ռըկպիի կեդրոն մը իր «Վալանս Սփորթիֆ» մեծ ակումբով: Վերջին 20 տարիներու ընթացքին է որ, սկիզբը Հայ խաղացողներ, վերջին տասնամեակին մանաւանդ՝ հայ վարիչներ աչխատեցան դարկ տալ Ֆութպոլին եւ յաջողեցան, հետզհետէ պարտադրել զայն քաղաքին եւ ընդհանրապէս Տրոմ Նահանդի մարզասէրներուն:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ՝
ՏԱՐՕՒԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մարսէյլի խումբերը, այս կիրակի, ախոյենական գծով, վերջին անգամ դաչտ պիտի ելլեն այս տարի: Ամառնային ընդմիջում, արձակուրդ մինչեւ Յունուար 10:

Տարեգլխուն մօտ, եթէ Սէն -- Թ'Անթուանի Հ· Մ·-ին դիրքը զոհացուցիչ է լիկի առաջնութեան մէջ, դասաւորումին վրայ՝ չորրորդ, նոյնը չէ Հ· Մ· Ը· Մ· Աբծիւի համար: Փրովանսի առաջնութեան մէջ, 8-րդ է միայն: Անցեալ կիրակի յաջողած է, սակայն, ձեռք բերել լաւ արդիւնք մը, տիրապետելով Քոնսոլայի, խումբին՝ (3 -- 0):

Սէն -- Թ'Անթուան ալ պարտութեան մատնած է Վիթրոլը (2 -- 0)՝ որ մինչեւ այդ չէր յաղթուած տակաւին պատուոյ դասակարգի այս ախոյենութեան մէջ:

Յառաջիկայ Կիրակի, տարուան վերջին մրցումները ուրեմն: Հայանուն ակումբները, համեմատաբար, դիւրին մրցակիցներու հետ գործ պիտի ունենան: Կը կարծենք՝ դիւրին, որովհետեւ դասաւորումին վարի աստիճաններուն վրայ են: Սէն -- Թ'Անթուան կ'երթայ Օրանժ, իսկ Աբծիւ հիւրը կ'ընդայ Մէրլանի՝ որ խմբակին վերջինն է:

Տրամաբանօրէն, Հ· Մ·-ը եւ Հ· Մ· Ը· Մ· յաղթականօրէն պէտք է վերջացնեն մրցաչարքին այս առաջին մասը: Բայց տը-

(Շար·ը Դ· էջ)

«ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ՝ ՄԻԱՅՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿՈՎ»

Կ'ԸՍԷ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Հայաստանի քաղաքական ներքին կեանքին հետեւողներու համար, որոնց գլխաւոր աղբիւրն է տեղական մամուլը, բաւարար լուսաբանութիւն չգոյաւ քաղաքական բեմէն Վազգէն Մանուկեանի ո՛չ հեռացումի, ոչ ալ վերադարձի երեւոյթը։ 1991 Սեպտեմբերին ան անակնկալօրէն հրաժարեցաւ Հայաստանի վարչապետութեան եւ նախագահի թեկնածուի դիրքերէն. յետոյ Դաւիթ Վարդանեանի, Տիգրան Սարգսեանի ու Սմբատ Յակոբեանի հետ հիմնեց ԱԺՄ-ը (Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն)։ Ազգային միաւնականութիւն մը կերտելու անոնց առաջադրութիւնը չափազանցութիւն չըլլար ըսել թէ մնաց բարի նպատակ ու Ռորհրդարանին մէջ խմբակ մը ստեղծելով հանդերձ, ԱԺՄ-ը երկրին քաղաքական կեանքին մէջ չհասաւ տեսակարար կշիռ մը ունենալու դիրքին։

Այս պարագան աւելցուց ափոսանքը բոլոր անոնց որոնք երկրին ծանօթ ճգնաժամային կացութեան մէջ, միշտ կորուստ մը կը նկատէին Վազգէն Մանուկեանի քաղաքական ոլորտէն բացակայութիւնը։ Ղարաբաղ Կոմիտէի ու յետոյ Հ.Հ.Շ.-ի ձեւաւորման շրջանին ուղղութիւն ու դէմք որոշող անոր ներդրումը արդեօք էր որ դիւրին մոռացումի մը ճամբայ հարթուի։

Բարեբախտաբար, վակափիճը տարի մը տեւեց ու անցեալ Սեպտեմբերին Վազգէն Մանուկեան վերադարձաւ քաղաքական ասպարէզ։ Անոր բացակայութիւնը անկասկած ծանր կշռած պէտք է ըլլայ իշխանութեան մօտ եւս որ առաջին ձախող փորձէ մը ետք, աւելորդ չհամարեցաւ պնդել ու վերջապէս ձեռք ձգել վերադարձը։ Այսօր իրեն վստահուած է Հայաստանի ամէնէն ծանրակշիռ մարզը որ պաշտպանութեան բնագաւառն է։ Անհատապէս պատերազմի մը ու անոր հանդէպ հակասական, մինչեւ իսկ զանազան նպատակներով չհագեցածքներու ընդմէջէն, առաւելաբար Վազգէն Մանուկեանի պարագան է յաղթանակի ճամբան գտնել։

Նոյեմբեր 28-ի մամուլի իր ասուլիսով Վազգէն Մանուկեան ի յայտ կուգայ այս պատասխանատու հանդամանքով։ Զարմանալի է թէեւ այս կարեւոր ասուլիսին արուած բուական սահմանափակ տեղը հայաստանեան մամուլին մէջ, երբ անդին ոչ սիւնակներ, ոչ ալ ժամանակ կը խնայուի մաքսանենգութեան յանցանքով բռնուած Վահրամ Հաճեանի մը փառաբանութեան համար։ Սակայն, թերեւս աւելորդ է նման «մանրամասնութիւններ» փնտռել մամուլի մը մէջ որ յարդելի բացառութիւններէ դուրս, ոչ իսկ կը տառապի անկախ երկրի մը մամուլը դասելու որոնումով...։

Ցիշեալ ասուլիսին մասին արձագանգ կար «Հայաստանի Հանրապետութիւն» եւ «Երկիր» թերթերու Դեկտեմբեր 1-ի թիւերուն մէջ։ Վազգէն Մանուկեան կը ծանրանայ յատկապէս պատերազմին, զինուորական մարդին վրայ։ Ան չէշտելէ հեռ խաղաղութեան ընդհանրական ձգտումը, անմիջապէս կ'աւելցնէ. — «Բայց խաղաղութեան կարելի է հասնիլ միայն յաղթանակից յետոյ։ Ապացուցել է պէտք որ Արցախը հայ ժողովրդի ձեռքից տանիլ հնարաւոր չէ» *արտայայտութիւնը հոս («Հայաստանի Հանրապետութիւն») տեղ կը գտնէ եղրակացութեան մը հանդամանքով միայն. «Հայաստանը եւ Արցախը պէտք է դիմանան, ետ գրաւեն կորցրած տարածքները, այնուհետեւ պաշտպանուին արժանապատուօրէն՝ տուրք չտալով պարտադրական տրամադրութիւններին»։*

Մինչ «Երկիր»-ի նոյն օրուան թիւին Ռ. Մամիկոնեան ստորագրուած լրատուութիւնը աւելի կը մանրամասնէ այս կէտը. «Այն հարցին թէ ինչպէս է անդրադառնում այսօր Հայաստանում տիրող մթնոլորտը եւ մասնաւորապէս, «բլէեանիզմ» որակուած երեւոյթը զինուորների հոգեբանութեան վրայ, նախարարը պատասխանեց. «բոլոր պետութիւններում պատերազմի ժամանակ պարտութեան մասին խօսելը բէօրէն պատժելի արարք է համարւում՝ ընդհուպ մինչեւ գնդակահարութիւն, չնայած միշտ գտնւում են մարտարուեստներ, ովքեր իրենց թոյլ են տալիս նման բաներ»։

Հոս եւս Վազգէն Մանուկեան կը խօսի համաչխարհային չափանիշներով. ճիշդ է որ պատերազմի առեն պարտուողական կեցուածք, այն ալ պատասխանատու դէմքերու կողմէ, դնդակահարութեան արժանի երեւոյթ կը նկատուի. սակայն ո՞վ կրնայ ըսել թէ Հայաստանի արուեստական այդքան արթուն ու խստապահանջ ըլլալու առիթը. թերեւս, կերպով մը լա՛ւ որ այդպէս է, քանի, զնդակահարութեան Վազգէն Մանուկեանի մէջբերումը եթէ լուրջի առնուէր, դիւրութեամբ կը տարածուէր ոչ միայն մտաւորական ոլորտին վրայ...։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԽՈՉԵՐՈՒ ԱՐԻՒՆԸ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Որքան ալ անհատատալի թուի, անկարելի չէ որ մօտ ատենէն, կարգ մը կենսարհեստագիտական պատճաճեցումներով, կենդանական արիւնը սկսի հոսիլ մարդկային երակներու մէջ։ Հետազօտիչ հիմնարկները, ընկերութիւնները, մըցուած՝ արեան ճամբով վարակիչ հիւանդութիւններու ծաւալումէն ու արիւն տրուողներու թիւին նուազումէն, կը ջանան դարմաններ գտնել։

Այս աշխատանքներուն մէջ ուշադրութիւնը յատկապէս կը կեդրոնանայ խոզերու վրայ. ամերիկեան ընկերութիւն մը կ'աշխատի անոնցմէ արեան չիճուկ ձեռք ձգել. ուրիշ ընկերութիւն մըն ալ կովու արիւնը որպէս հիմնանիւթ գործածելով կ'աշխատի մարդկային մարմնին հարկաւոր արիւնը ձեռք ձգել։ Այս կարգի ծրագիրները ունին հսկայական չուկայ մը. աշխարհի մէջ հիւանդանոցներն ու առողջական սպասարկութիւնները տարեկան 5 միլիառ տոլար կը ծախսեն արիւն ձեռք ձգելու համար։ Եթէ արհեստական արիւնը մօտ ատենէն տրամադրելի ըլլայ, այդ չուկան կրնայ տարեկան 10 միլիառ տոլարով ներկայացուիլ։

Այս հարցով զբաղող մօտ երկվեցեակ մը ընկերութիւններու առաջին արտադրութիւնները փորձարկումներու կը ներկացուին արդէն, բայց 1995-էն առաջ կարելի պիտի չըլլայ զայն առեւտրականացնել։

Արհեստական արիւն ստեղծելու գործը բարդ է եւ վտանգներէ ալ զերծ չէ։ Ան պէտք է ամէն բանէ առաջ, որեւէ պատճառով հիւանդութիւն արտադրող յատկանիշ չունենայ։ Ոչ ալ պէտք է բջիջային թաղանթի փչուրներ պարունակէ, որոնք անբաղձալի հակազդեցութիւններու տեղի տան։

Կարեւոր է նաեւ որ դիւրին ըլլայ արհեստական արեան մեծ քանակութեամբ պատրաստութիւնը կարճ ժամանակի մէջ։ Միայն Միացեալ Նահանգներու մէջ, չորս միլիոն հոգի տարեկան 6,84 միլիոն լիթր արիւն կը ստանայ։ Եթէ արհեստական արիւնը պիտի փոխարինէ այս քանակութեան նոյնիսկ չնչին մէկ մասը, պէտք է արտադրուի կենսարհեստագիտական ձեւով պատրաստուած որեւէ դեղէ շատ աւելի մեծ քանակութեամբ։

Արեան դնդիկները հարցին կենսական մասը կը ներկայացնեն. անոնք են որ թթուածինը կը փոխադրեն դէպի թօքերը եւ բջիջները։ Հետազօտողները կը ջանան պատճաճեցնել տարբեր աղբիւրներէ ձեռք ձգուած դնդիկները կամ արտադրել ոչ օրգանիք մօլեքիւլ մը որ թթուածին տեղափոխելու ատակ ըլլայ։ Սակայն հոս է որ կը յայտնուի մեծագոյն դժուարութիւնը, որովհետեւ այս դնդիկները երբ կը զրկուին իրենց կարմիր պահպանակէն, երկուքի կը բաժնուին. վնասուած այդ հիւլէները կը բարդուին իրարու վրայ ու կը խցեն ամենափոքր մազերակները, յատկապէս երիկամներու պատկողները։

Այսուհանդերձ, կասկած չկայ թէ ոչ հեռաւոր ապագայի մը, գիտութիւնը ի վերջոյ պիտի յաջողի սա կամ նա ազդիւրէն ձեռք ձգուած հիմնանիւթով արուեստական արիւն ձեռք ձգել ու անով լուծել արդի բժշկութեան նեղութիւններէն մէկը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՏԱՍԱՆՔ

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ
Հ. Հ. ՆԱԽԱԳԱՀ
ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ

1992, Յունիս 29-ի
Հեռուստա-ելոյթին առթիւ

ՀՐԱՅՐ ՄԱՐՈՒԽԵԱՆ

Հրատարակութիւն՝ Հ. Յ. Դ. կեդրոնական օրգան «Դրօշակ»-ի,
Ամերիկա, 1992

«ՖՐԱՆՍԱ — ՀԱՅԱՍՏԱՆ — ԱՐՑԱԽ»-Ի ձեռնարկը Շաւիղ

«Ֆրանսա-Հայաստան-Արցախ» մէկն է այն բազմաթիւ միութիւններէն որոնք հիմնուեցան այս վերջին տարիներուն, օգնութեան ձեռք երկարելու համար Հայաստանի թէ Արցախի մէջ տառապող մեր ժողովուրդին։ «Ֆ.Հ.Ա.» ծնունդ առաւ Փարիզի արուարձան՝ Շաւիլի մէջ 1992 Ապրիլին, խումբ մը սրտցաւ Հայերու կողմէ, որոնք ուզեցին իրենց պզտիկ բաժինն ալ բերել Հայրենիքի ծովածաւալ կարիքներուն։

«Ֆրանսա — Հայաստան — Արցախ»-ի համար, անհրաժեշտ էր, անյապաղ նիւթական օգնութիւն հասցնել այրիներուն, որբերուն եւ վիրաւորներուն, ինչպէս նաեւ ղրկել դեղօրայք, հագուստեղէն ու զանազան օգտակար գործիքներ։

Ապրիլ 26-ի սարքած ճաշին, հանրութիւնը արդէն ծանօթ էր այս միութեան ծրագիրներուն։ Նոյեմբեր 29-ի յետմիջօրէի ձեռնարկը, որ տեղի ունեցաւ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, առիթը տուաւ հաշուետուութիւն կշիռը ընել Միութեան այս տարուան գործունէութեան։

Տիկին Յասմիկ Հրաչեան, բացման իր խօսքին մէջ (հայերէն եւ ֆրանսերէն), չեշտեց որ նոր կազմակերպութեան մը ստեղծումը ոչ մէկ ձեւով կրնար խոչընդոտել միւսներուն աշխատանքները. չէ՞ որ կարիքները մեծ են։ Ան բնութագրեց կատարուած օգնութեան ընդհանուր պատկերը ու ներկաները հրաւիրեց դիտել տեսերիզ մը (վիտէօ)՝ պատրաստուած Տիկին Երջանիկ Նորշէնի կողմէ։

Այսպէս, մօտ 45 վայրկեանի մէջ, կարելի եղաւ յստակ գաղափար մը կազմել տեղւոյն վրայ կատարուած այս ամառուան աշխատանքներուն.

— Դեղերու բաշխում հիւանդանոցներու (Գիւմրի),

— Դրամական օգնութիւն 16 կարիքաւոր ընտանիքներու,

— Այցելութիւն 108 վիրաւորներու՝ երեւանի հիւանդանոցները, որոնց յանձնուեցան դրամական օգնութիւն. (այս գործը իրականացաւ չնորհիւ Երեւանբնակ՝ Տիկին Անահիտ Հիւրմէթեանի ջանքերուն),

— 1·000 տոլարի յատկացում մը երկրաշարժէն տուժած երիտասարդ մօր մը, երիկամի մը դնման ի նպաստ։

Ցերեկոյթին երկրորդ բաժինը պատրաստած էր Սեւիան Թօփալեանի կողմէ։ Ան տեսերիզներով ցուցադրեց մինչեւ Սեւիանակերտ կատարած իր ճամբորդութիւնը. պատմեց դեղերու բաժանումը քաղաքին հիւանդանոցը եւ միւս ապրանքներուն յանձնումը տեղւոյն պատերազմական հրամանատարութեան (Հագուստեղէն՝ 200 ազատամարտիկներու, երեք «Էնփրա» կարմիր հեռադիտակ՝ մուքին մէջ տեսնելու համար եւ էլեկտրական յղացիչ (ժեներաթէօր) մը, Հադրութի հիւանդանոցին)։ Սեւիան Թօփալեան չէշտեց ղրկուած որեւէ բեռի, մինչեւ Արցախ ընկերանալու անհրաժեշտութիւնը։ Ան ընդգծեց նաեւ «Գթութիւն» Բարեսիրական Միութեան Կիրովական — Վանաձորի պատասխանատու՝ Տիգրան Գոչարեանի մեծ գերը այս տարուան արշաւին յաջողութեան մէջ։ Ցուցադրութիւնը վերջ գտաւ Շուշիի քանի մը տպաւորիչ պատկերներով. քարուքանդ ամայի քաղաք մը, ու միշտ կանգուն, վեհ եւ հպարտ Ս. Ղազանչեցոց Եկեղեցին։

Հաւաքոյթը վերջ գտաւ «Ֆ.Հ.Ա.»-ի բժշկական խորհրդատու տոքթոր Ալէն Յովհաննեանի թացատրական խօսքերով։ Կոչեր եղան աւելի զօրաւիգ դառնալու։

Ներկաները, խորապէս ազդուած, իրենց զօրակցութիւնը բերին միութեան ապագայ գործունէութիւններուն ի նպաստ։

Հ. Հ.

ԲԱՐՍԵՂ ԹՈՒՂԼԱՃԵԱՆԻ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

Պոլսահայ պատմագէտ, համայնագիտարաններու եւ ուսումնասիրական հատորներու հեղինակ Բարսեղ Թուղլաճեան, Նուպարեան մատենադարանի եւ Հ. Բ. Ը. Մ. Երիտասարդացի հրատէրով փառիզ կը գտնուի երբեակ բանախօսութիւններու շարքի մը համար:

Անոնցմէ առաջինը, որու նիւթն էր «Հայերը Օսմանեան Կայսրութեան մէջ», տեղի ունեցաւ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 4-ի իրիկունը Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի Ալեք Մանուկեան մշակոյթի կեդրոնին մէջ, ծայրէ ծայր լեցուն սրահի մը առջեւ, ուր նկատելի էր նաեւ երիտասարդներու կարեւոր թիւը:

Երեկոյթը բացաւ Արմէն Մութաֆեան, որ կենսագրական դիծերով ներկայացնելէ ետք բանախօսը, ստանձնեց բանախօսութիւնը պարբերաբար Ֆրանսերէնի թարգմանելու պարտականութիւնը:

Բարսեղ Թուղլաճեան, ըստ երեւոյթին, աւելի չահեկան դատած էր բանախօսութեան կէտոյթը դնել Ժ-Թ. դարու վերջերէն մինչեւ 1923, Թրքական Հանրապետութեան հաստատումը երկարող շրջանին վրայ, արուած ըլլալով որ Հայոց արդի պատմութեան համար ճակատագրական եղած է ան: Եւ ճիշդ այդ պատճառով ալ, այդ շրջանը յաճախ ուսումնասիրութեանց նիւթ դարձած է եւ չէր կրնար նոյնքան հետաքրքրութիւն առթել ներկաներուն մօտ, որքան կրնային անոր նախորդող շրջանները, որոնք չատ աւելի անծանօթ եւ անկրկիտ մնացած են:

Արդարեւ, բանախօսը սկսելով Օսմանեան Կայսրութեան ներքեւ Կ. Պոլիս հաստատուած առաջին Հայերէն, տուաւ միայն ընդհանուր տեղեկութիւններ եւ թուականներ, ինչպէս օրինակ, Պոլսոյ պատրիարքութեան հիմնադրութիւնը, կղերական դասին իրաւասութիւններն ու կարեւորութիւնը, 1790-ին հայկական առաջին դպրոցի մը բացումը եւայլն, հասնելով բուականն չուտ մինչեւ 1878-ի Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը եւ անոր յաջորդող Պէռլինի վեհաժողովը, որ նկատուց հայկական հարցի միջազգայնացման առաջին քայլը: Իսկ այս շրջանէն մինչեւ Օսմանեան Կայսրութեան փլուզումը երկարող ժամանակաշերտը արժանացաւ աւելի խիտ ուսումնասիրութեան:

Բարսեղ Թուղլաճեան ըսաւ նաեւ թէ անցեալի ողբերգութիւնները որքան ալ ծանր կշռեն ժողովուրդներու սրտերուն մէջ, անոնք ջանք պէտք չէ իւնային բարեկամութեան ուղղութեամբ, եւ այս տեսանկիւնէն Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի կեցուածքը արժանի է գնահատութեան:

ՕԹԱՆ-Ի ԿՐԿՆՕՐԻՆԱԿ ՄԸ

Լեհաստանի նախագահին առաջարկը որ կը վերաբերի ՕԹԱՆ-ի զուգահեռ մը հիմնելու, աշխոյժ հակազդեցութիւններու տեղի տուած է լեհական մամուլին ու կառավարական շրջանակներուն մէջ: Վալեզայի առաջարկը կը միտէր Լեհաստանին հետ խմբելու Սլովաքիան, Հունգարիան, Պելառուսը, Ուկրանիան եւ Թերեւս նաեւ Լիտվանիան:

Ամէն անոնք որոնք կողմնակից են որ Լեհաստան կարելի չափով չուտ մաս կազմէ Արեւմտեան Եւրոպայի կառոյցներուն, առաջարկը խեղկատակութիւն է: Ռուսաստանի արժեւորումով, ան կը ձգտի չղթայ մը կազմելու ուրկէ ինք դուրս պիտի ձգուի: Լեհական մամուլը չի հասկնար թէ ինչո՞ւ Ուկրանիա կամ Բելառուս նախընտրելի կ'ըլլան նման ծրագրի մը համար, երբ ՕԹԱՆ-ի մէջ տեղ ունենալու անոնց հաւանականութիւնը կայ եւ մինչ Լեհաստանի չահը Ռուսաստանի հետ, բարեկամական յարաբերութիւններ կ'ակնկալէ: Այսօր Ատլանտեան Ուխտը Եւրոպայի կայուն ու ապահով իրավիճակին միակ երաշխաւորը կը թուի: Այս բոլորին քով, դրեթէ լուրջ յոյսեր կան որ Լեհաստան Եւրոպական հասարակապետութիւն ընդունուելէ առաջ ՕԹԱՆ-ի անդամ դառնայ. այդ քայլը կրնայ իրագործուիլ յառաջիկայ հինգ տարուան ընթացքին: Ինչո՞ւ ուրեմն լքելով այս իրապաչա հեռանկարները, ՕԹԱՆ-ի հետ մրցելու ախորժակով մը վէճերու նոր աղբիւր մը ստեղծել, հարց կուտան Վալեզայի ընդդիմադիրները:

Յիշեց Զարենցի «Ով հայ ժողովուրդ քո միակ փրկութիւնը քո հատաքական ուժի մէջ է» խօսքերը, եզրափակելու համար որ հայ ժողովուրդը աւելի քան երբեք մէկ մարմին պէտք է ըլլայ, եթէ կ'ուզէ չարունակել գրաւել իր տեղը Պատմութեան մէջ:

Վերջաւորութեան տեղի ունեցաւ հարցումներու բաժին մը, որոնց պատասխանեց բանախօսը:

***

Ներկաները առիթն ունեցան նաեւ տեսնելու սրահը ցուցադրուած պատառները, որոնք գործերն են հայաստանցի նկարիչներ՝ Գասպարեանի եւ Պետրոսեանի:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՓԳՐՔԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԹԻՒՐԻԵԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Շուշիի մէջ հանդիսաւոր բացումը կատարուած է Թիւրիեան Մշակութային Միութեան տեղւոյն մասնաճիւղին: Այդ նպատակով Հայաստանէն Շուշի զացած է արուեստագէտներու պատուիրակութիւն մը ղեկավարութեամբ՝ Հայաստանի Թիւրիեան Մշակութային Միութեան նախագահ՝ Վռամ Գրիգորեանի: Հանդիսութեան ներկայ եղած են Լ.Ղ.Հ-ի Մշակոյթի, Լուսաւորութեան, Գիտութեան եւ Մարզանքի նախարար Նելլի Ոսկանեան, Ազգային Գրողներու Միութեան ղեկավար Վարդան Յակոբեան, Արցախի թեմի ներկայացուցիչներ: Նորաստեղծ մասնաճիւղը իր անդրանիկ ձեռնարկը իրագործած է արդէն բանաստեղծութեան երեկոյթով մը:

***

ՀԱՄԵՐԳՆԵՐՈՒ ՇԱՐՔԸ ՎԵՐԱ ԳՏԱԾ

Երեւան վերջ գտած է Թիֆլիս սկսած համերգներու այն չարքը, որու նպատակն էր Հայաստան եւ Վրաստան դժուար ժամանակաշրջան մը ապրող երաժշտասէրները հաղորդակից դարձնել մեծ երաժշտութեան: Երեւանի եռօրեայ համերգներուն հնչած են Պէթհովէնի եւ Վէրտիի գործերը:

***

ԱՌԵՏՐԱ - ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի եւ Պալթեան երեք Հանրապետութեանց միջեւ առեւտրա - տնտեսական համագործակցութիւններ ստորագրելու վերաբերեալ կառավարական մակարդակի բանակցութիւններ սկսած են:

***

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Հայաստանի կառավարութեան որոշումով, 1992 - 1993 տարեշրջանին բարձրագոյն ուսմանց հաստատութիւններու չօգտագործուած տեղերուն փոխարէն Օձուն աւանին մէջ կը հաստատուի Երեւանի տնտեսութեան Հիմնարկի տնտեսութեան վարժարան մը:

ՀՈԳԵՎԻՐՏԻՒՔ

ՓՐՈՖ. ՆՈՒՊԱՐ ԱՐՓԻԱՐԵԱՆ

Քանի իր բնակարանին մէջ, Նոյեմբերի վերջ իր մահկանացուն կնքած է փրոֆէսէօր Նուպար Արփիարեան, 79 տարեկանին:

Ողբացեալը, որ ծանօթ է փարիզի հայ գաղութին -- երկար տարիներ վարած է ուսանողական Մարի Նուպար Հաստատութեան տնօրէնութիւնը -- 1926-ին մը-տած էր Նիսի Մասինա: Զեռք ձգած էր դիւտութեան տոքթորայ մը եւ 37 տարիներ բնագիտութեան (ֆիզիք) ամպիոնը վարած է Սորպոն: Ծանօթ էր իր աշխատութիւններով ներկայացուած Գիտութեանց ակադեմիային դլխաւորաբար մարմիններու Ֆիւորէսանսի մասին եւ այդ առընչութեամբ մասնակցած էր միջազգային բազմաթիւ համագումարներու:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԱՐԿԱԾՆԵՐԸ ԻՆԶՈՒ' ԿԱԽԵԼՆԱՆ

«Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի համաձայն, նախկին Խորհրդային Միութեան հանրապետութիւններուն մէջ աւելցած է օդանաւային արկածներու թիւը: Այս տեղեկատուութեան հետ թերթը կը գրէ թէ սպասարկութեան մէջ գտնուող սահուառնակներուն 60%-ը նեռուելիք ապրանք են. արկածներու պատճառներէն մէկն ալ, փոխադրամիջոցներու արտակարգ ձեւով ծանրաբեռնուած ըլլալու երեւոյթն է, յատկապէս Փէքին -- Պոլիս դիծին վրայ:

***

ԱՆԳՏԱՆԵԼԻ ԿՈՊԻԿՆԵՐԸ

Ռուսաստանի մէջ անդործածելի դարձած են մանրուք դրամով բանող գործիքները, ինչպէս՝ թերթերու բաշխիչները եւայլն: Զանոնք պատրաստողները չէին մտածած անշուշտ պիներու այսքան արագ բարձրացումին մասին ուր կոպէկները այլեւս տեղ չունին: Մեթրոյին համար հարցը լուծուած է ժետոններու գործածութեամբ. սակայն միջքաղաքային խօսակցութիւններու համար 15 կոպէկ ճարել իսկական չարչանակ կը նկատուի: Այսքանէն եռք, զարմանալի չըլլա՛ր տեղեկանալ թէ կոպէկները չահադիտական տպրանք դարձած են ու անոնց պինը ռուբլի կ'արժէ:

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Ինչո՞ւ զարկիր, ես քու տղադ եմ:

-- Ես տղայ չունի՛մ:

Արագ, ուժեղ՝ բառերը այրեցին երկուքին ականջները: Եւ, անբացատրելի պահանջին մէջէն ինքզինքը պատժելու, ցուցնելու՝ Արմենակ նոյն թափով չարունակեց՝

-- Ամէն օրէնք, ամէն սրբութիւն ոտնակոխեցիր, ալ ինչպէ՞ս պիտի ապրիս աս տան մէջ, հէ՞...:

Հարցումը տղուն նետուած էր սակայն բառերը դրեթէ ինքզինքին ուղղուած էին: Հայր ու տղայ կարճ պահ մը երկուքն ալ դուրս ելեր էին իրենց մտերմութեան եւ մարդկային կապերու սահմանէն՝ չմիչուած բայց միշտ ներկայ Թուրքին ստեղծած անմարդկային, ապարդիւ հոգեբանութեան հետեւանքով: Ամէն ինչ արտօնուած էր այլեւս, ու կրնար,

-- Եթէ չես ուզեր որ հոս ապրիմ, ես կ'երթամ:

-- Կ'երթա՞ս, ո՞ւր կ'երթաս կոր:

-- Ոչ:

Զայնը լեցուց սենեակը ու ետ եկաւ պայթեցաւ անոնց դիտակցութեան մէջ: Խորունկ կապ մը նորէն միացուցեր էր զանոնք: Հօրը «ոչ»ը ուժ տուեր էր Պերճին:

-- Պէտք չէ զարնէիր:

Զայնը, առաջին անդամ ըլլալով, հօրը խստութիւնը առած էր: Արմենակ լուռ կը սպասէր: Պերճ չարունակեց՝

-- Ես միայն ձեռքդ բռնած էի, ձեռք չէի վերցուցած վրադ:

-- Ես քու հայրդ եմ, մտիկ պիտի ընես խօսքս, ես ամէն իրաւունք ունիմ: Բնաւ մտածե՞ր ես ինչ կ'ըլլայ հետեւանքը եթէ...

-- Հարկաւ մտածեր եմ:

-- Մտածե՞ր ես ինչ կ'ըլլայ մամային հալը...

-- Հէչ մի խօսիր մամային մասին:

Վերջնական, ուժգին՝ նախադասութիւնը դանակի պէս կտրեց ամէն մտածում ու խօսք: Լուռ՝ իրար նայեցան: Մէկէն, Արմենակ իր տղուն վրայ զարձաւ, բարկացած՝

-- Ծօ դուն ո՞վ ես որ...

Բայց Պերճ ժամանակ չտուաւ անոր:

-- Հէչ մի խօսիր մամային մասին: Եթէ կայ մէկը աս տունին մէջ որ չարչարած, կայ մէկը աս տունին մէջ որ չարչարած, տառապեցուցած, նախատած ես՝ ան ալ մաման է: Թուրքէն աւելի անգութ եղած ես իրեն հանդէպ... ի՞նչ աչխարհ տեսած է խեղճ կինը, հէ՞, ըսէ պապա, քու գլխիդ եղած է ամբողջ կեանքը եւ հիմա՞ որ կը մտածես անոր դժգոհութիւններու մասին...:

-- Ա՛տ քու գլխնալիք բանդ չէ, մի խառնուիր գլխէդ վեր բաներով: Լռէ՛:

-- Ոչ, պիտի չլռեմ, ինչ ուզես նէ ըրէ...: Ամբողջ ընտանիքը քու քէֆիդ խաղացած է հոս ու ձայն չենք հանած... արդէն ամբողջ ազգը քեզի պէս մարդոց ձեռքը ինկած է, կորսուած դրախտներու եռեւէն կը վազէք պատանիներու պէս յեղափոխական հերոսներ, ֆէտայիներ սրբացուցած կը պաշտէք որովհետեւ չէք ուզեր կամ չէք կրնար մեծնալ, հասունալ... քաղաքականութիւնը կրօնական արարողութեան վերածած էք, իրար կը խաբէք առանց գիտնալու... բայց ես չեմ կլլեր:

-- Պերճ:

-- Մտիկ ըրէ պապա, չեմ բարկացած Աստուած վկայ, չատ հանդարտ եմ, մտիկ ըրէ՝ որովհետեւ դուք չէք զգար որքան հինցած, մեռած զացած է ձեր ամբողջ աչխարհը եւ ինչքան կը խրտչին ինծի պէս երիտասարդներ հայութեան մասին ձեր տղայական եւ ծերացած ըմբռնումներէն... եւ տակաւին կը հարցընես թէ ինչու Հայերը կը հեռանան Հայութենէն, օտար կ'առնեն... չեն հեռանար, այլ կը փախիր՞ն ձեզմէ, ձեր չինած սուտէն, կեղծ իրականութենէն...:

Պերճ կը հեւար ու հայրը, չունչը կրտրած, չփոթահար՝ կը փորձէր հասկընալ եղածին իմաստը: Պերճ սակայն ժամանակ չտուաւ անոր:

-- Եւ դիտե՞ս ինչու օտար աղջիկ պիտի առնեմ... ըսեմ քեզի պապա, անգութ խօսք է բայց ճշմարտութիւնն է:

Երկվայրկեան մը լռեց: Արմենակ քրտներ էր, չունչը կտրեր, սիրտը ուժգին կը զարնէր: Ներսէն գութի ալիք մը կը բարձրանար:

-- Ա՛պատ մարդ ապրելու համար... Հայութիւնը բանտի վերածուած է, չեմ գիտեր մի՞չ ատանկ էր թէ նոր եղաւ, եւ բանտապահը նորէն նոյն անձն է -- թուրքը: Ուր դառնամ հայ կեանքի մէջ՝ արդեօք մը կը հանդիպիմ -- մի մտաւոր անցեալը, յիշէ չարդերը, չըլլայ որ օտար լեզու գործածես, օտար աղջիկ առնես, չմոռնաս մեր դրաւուած հողերը, ծնողքդ պիտի յարգես, չհեռանաս հայութենէն, աչխարհը թշնամիներով եւ օտարներով լեցուած է: Ի՞նչ գիտնամ, միշտ մահուան վախը կախուած է մեր վրայ Դամոքլէսի սուրին պէս -- լեզուն կը կորսուի կոր, հայութիւնը կը հատնի կոր, հողերնիս կ'առնեն, մեր չարդերը կ'ուրանան, մեր անցեալը կը գողնան կոր կամ կը վճացնեն կոր: Եւ ոչ մէկ անդամ հայ ըլլալը կեանքին եւ գալիքին կը դառնայ, կը թացուի, ոչ մէկ պայծառ ապագայ կ'երեւի մեր առջին...:

Պերճ ինքն ալ զարմացաւ իր ըսածէն: Ամիսներէ ի վեր այս բառերը չարուեր էին ու կը՛սպասէին: Սպառած իր նիւթէն՝ լռեց: Արմենակ մտիկ չէր ըներ վերջին վայրկեանը:

-- Բա՞նտ, Հայութիւնը բա՞նտ, ատ ուրկէ՞ հանեցիր, ծօ դուն ի՞նչ գիտես Հայութեան մասին, ի՞նչ տեսեր ես կեանքէն որ ատանկ ձրի ձրի կը խօսիս... քու տարիքիդ են տուն կը նայէի, մարդ էի, մարդ եւ ոչ թէ ատանկ յիմար յիմար գաղափարներ առած մէկը, ելեր ինծի սիրոյ մասին, բանտի մասին կը խօսիս, ծօ դուն բանտին քովէն իսկ չես անցեր, ես վեց ամիս մէկը ապրեր եմ, ցեխին, ծեծին, քաքին մէջ...:

(Շար. 12)

(Շար. Ա. էջէն)

բամաքառնութիւն եւ Ֆութպոլ երբեմն, եթէ ոչ յաճախ, կ'անդիսանան դիրար...

**

ՋՄԵՌՆԱՑԻՆ ՄԱՐԶԱՉԵԻԵՐ ԹԷՐԶԵԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՄԱՍՆԱԿՑԻԼ

Դահոյկով (սէի) վազքերու եղանակը բացուած է: Տասնեակ մը տարիներէ ի վեր այս մարզաճեւին կատմակերպութիւննե-րուն մէջ կը մանեն հակայ դումարներ: Լաւագոյն մարզիկները, մանչ ու աղջիկ, կը վարձատրուին մեծ եկամուտներով:

Դժբախտաբար ոչ մէկ «եան» Ֆրանսա-յի մէջ տեղի ունեցած մրցումներուն, նշանակելի մակարդակի մը վրայ: Միայ-եալ — Նահանգներու մակդիբին տակ, երբեմն կը հանդիպինք Թէրզեան անու-նին, իպսկան մրցումներու մէջ: Կը մաս-նակցի մանաւանդ ալթրապատոյա վայրէջք-ներու (պլանմ), 1990 — 1991-ին եկած էր նաեւ Եւրոպա: 15-րդ դասուած է անց-եալ շարաթ իրիկուն, Ամերիկա, աշխար-հի բաժակին ի հաշիւ վազքի մը մէջ:

Վ. Ս.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La M.C.A. reçoit l'U.M.A.F.

ARMENIE: ETAT SANITAIRE 1992

par

Mlle Véronique AGOUDJIAN, *Pharmacienne*
Mme Jacqueline DJERANIAN, *Infirmère de salle d'op.*
Dr. Anahid MAMAS, *Dentiste*
Dr. Jean MEDAXIAN, *Médecin*
avec le concours de
Dr. Kévork APKARYAN
Président
et autres représentants de l'U.M.A.F.
le Vendredi 11 Décembre à 20h45
— Exposés — Projections — Débat —

**

Quelques jours après sa *réédition* la M.C.A. a le plaisir de présenter *«LE VERT SOLEIL DE LA VIE»* *de Victor Gardon*

en présence du célèbre peintre
CARZOU
Membre de l'Institut
Académie des Beaux Arts

Cette réédition tant attendue est réalisée par l'Association *«Relisons Victor Gardon»*.

Vendredi 18 Décembre
à 20h45 très précises

Présentation — Lectures — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Կապոյտ Աչէ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մատնահիւղը ժողով կը գումարէ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12, ժամը 15-ին, Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, 75009 Paris
Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայու-թիւնը փափաքելի է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շը-նորհակալութեամբ առաջք է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. — Տիկին Քիւրք-ճեան 500 Ֆր., Պր. Ղազարեան 500 Ֆր. (Տիկին Ալիս Ղազարեանի եւ Տէր եւ Տիկին Հրանդ Թէրզեանի յիշատակին), իսկ Տի-կին Լուսինէ Սալմասեանի մահուան առ-թիւ՝ Գարամանճեան ընտանիք 2000 Ֆր., Մխիթէրեան ընտանիք 1000 Ֆր., Փու-շուճեան ընտանիք 200 Ֆր.:

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

Exposition des œuvres
(Graphiques-Sculptures)
du sculpteur d'Arménie

Youri PETROSSIAN

du 18 au 27 Décembre de 18h à 21h30
Samedi et Dimanche de 15h à 21h30

Vernissage : le 18 Décembre
à partir de 18 heures

10 bis, rue Thouin — Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

— Entrée libre —

A VENDRE
Société anonyme
EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE
VENTE BONNETERIE - CONFECTION
Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS
Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

Solidarité Franco-arménienne
et
Le Collège International de Philosophie
vous invitent
à un débat sur le thème

NATION, ETAT, CITOYENNETES

Au cours de la soirée seront examinés le projet de loi de Citoyenneté de la République d'Arménie et les problèmes qu'il soulève...

Avec la participation de
M. Alain DIECHKOFF
chargé de recherche au CNRS
Mme Catherine KESSEDJIAN
professeur agrégé des facultés de Droit
et Avocat à la Cour
M. Michel MARIAN
membre du comité de rédaction
de la Revue Esprit, maître de conférences
à l'Institut d'Etudes Politiques de Paris

Mercredi 16 Décembre à 20 heures
Salle Pierre Nicole
9, rue Pierre Nicole, Paris 5e
M° Luxembourg
RER Luxembourg — Port-Royal

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Աչէ Վիէնի Սեւան մասնա-ճիւղը ձեռնարկած է խաղալիքներու հա-ւաքի մը:

1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն ի վեր, մեր միութիւնը բարեսիրական գործերու կողքին, իր ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցած է Հայրենիքը:

Հայաստան եւ Ղարաբաղ կ'ապրին ծանր օրեր: Ամէնէն ասելի մանուկներն են, որ հետեւանքները կը կրեն այս դժբախտ օրե-րուն:

Տօնական օրերու, մեր տաքուկ պա-յումներէն բաժին հանենք հայրենի մեր մանուկներուն, նուիրելով անոնց պզտիկ խաղալիք մը: (Նոր կամ լաւ վիճակի մէջ, առանց պաթըրլի):

Խաղալիքները կ'ընդունուին Վիէն, Դեկ-տեմբեր 8, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսե-ալ. քաղաքին կեդրոնը երկու տեղ, ուր կը գտնէք մեր խաչուհիները, ծախու խո-րոմածի սեղաններուն չուրջ: Կրնաք բե-րել նաեւ Մշակոյթի Տուն մինչեւ Դեկ-տեմբեր 20, ամէն կէսօրէ վերջ:

Օդանաւին՝ որ կը մեկնի Յունուար 4-ին, կ'ընկերակցին մեր ընկերուհիները, տեղ-ւոյն վրայ բաժնելու խաղալիքները, նա-խրնտրութիւնը տալով որբ, պզտիկան, եւ հիւանդ մանուկներուն:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս վստահ ենք որ յուսախաբ պիտի չըլլանք:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններ:

ՁԵՐ ՏԱՐԵՎԵՐՋԻ ՆՈՒԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ՇԱԲԱԹ 12 ԵՒ ԿԻՐԱԿԻ 13 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ

Grande Braderie de Noël

կազմակերպութեամբ՝ **ՇԷՆ - ՖՐԱՆՍ-Է**

ի նպաստ ԶԱՆԴԵԶՈՒՐ-ի եւ ԱՐՑԱԽ-ի ասիմանամերձ գիւղերուն

Մխիթարեան Վարժարան
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

— Stands — Animation — Vidéo — Buffet —

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 *Avril au* 21 *Avril* 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7. 0 0 0 F.

Nos prix comprennent :
— *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
— Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
— Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
— *En Demi-Pension*
— Les excursions et visites en autocar
— Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 *F.*

S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.
— Tél. : 91. 77. 84. 70 *—*

★—LYON——LYON—★

FRANCE - KARABAGH

organise le

REVEILLON DU NOUVEL AN

Le 31 DECEMBRE

en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY

Le profit de la soirée sera versé
au fonds d'aide de la République
du Haut-Karabagh

Prix d'entrée : 150 F.

Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud

Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18

Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE

— Parking assuré —

★ ★

ASSOCIATION DU 7 DECEMBRE 1988

47, rue de la Défense
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : 46 42 53 14

COMMUNIQUE

Le second pont routier Erevan - Paris - Erevan prévu pour Novembre 92 a dû être retardé en raison des conditions météorologiques défavorables en Arménie : routes enneigées où le chasse-neige ne peut passer faute de carburant et également la guerre civile qui sévit en Géorgie et ferait courir un grand risque à nos chauffeurs. Par suite, des démarches sont en cours pour obtenir les visas de transit par l'Iran et la Turquie. On espère le départ du convoi de 2 camions pour la fin Décembre par ce nouveau circuit.

A ce jour 30.000 F. ont été perçus par l'Association mais il nous manque encore 20.000 F. pour boucler notre budget transport. Adressez vos dons à l'Association.

Merci de votre aide pour l'Arménie.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12-13
SAMEDI-DIMANCHE
12-13 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

'HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ցրահասա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·951 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.951

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄԱՐՏՈՒՆԻ ԳՆԱՑ

ՄԻՇՏ ՌՈՒՄԲԵՐ ՍԱՀՄԱՆԱՄԵՐՁ ԳԻՂԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Ուրբաթ օր, Դեկտեմբեր 11-ին, վարչապետ Յոսրով Ճարուխիւնեան փութացած էր Մարտունի, որ կը թուի բուն կեդրոնն էր նախորդ օրուան ցնցումները, անձամբ քննելու համար կացութիւնը, անապահոված բնակիչներու թիւն ու պարագան, մինչ կառավարական յանձնաժողովները կը զոնուին եղեռնաճոր եւ ըղձակայ գիւղերը յատակ զաղափար կազմելու համար կացութեան մասին: Աւերներ կան անշուշտ, բայց, բարեբախտաբար մեռեալ եւ վիրաւոր չկայ:

***

Սահմանամերձ ըղձանները գրադի եւ այլ հրետակոծումներու ենթակայ են միշտ: Գորիս երկու ռումբ ինկած է, բայց միայն աւեր կայ, Կարմրաւրի վրայ ուժեղ հրետակոծութեան հետեւանքով չորս վիրաւոր կայ: Ռումբեր կը նետուին նաեւ Վարդենիսի եւ Կապանի շուրջ: Այս պատճառաւ, հայկական ուժերը գործողութիւններու ձեռնարկած են, որպէսզի փճացնեն այն կրակակէտերը, որոնց թիրախ են Հայաստանի գիւղերը:

***

Դեկտեմբեր 7-ի առտուն ալ Աղդամի ռազմական գիրքերէն հրետակոծուած էր Մեհմանակերտը, ուր զոհ դացած էր 60-ամեայ կին մը, կան նաեւ վիրաւորներ: Մարտակերտի ըղձանը գիրքերու կոխները կը շարունակուէին: Լաչինի անցքի հիւսիսը գտնուող Տիգիկ գիւղն ալ ռմբակոծուած է հակառակորդներուն կողմէ, սակայն ճամբան կը բանի անխափան:

***

ԼՂՀ-ի Նախարարներու Խորհուրդի Նախագահի Առաջին տեղակալ Բորիս Աւետիսեան յայտարարած է, որ եթէ Հայաստան վառելանիւթի պահեստ չճարէ օգնելու համար Ղարաբաղին, ան կը մատնուի անել կացութեան: Արդարեւ, Հայաստան ճամբան համար իր խոստացած 1500 թոն մազութէն միայն 150 թոն ղրկած էր Մեհմանակերտ, մինչեւ Դեկտեմբեր 3: Բորիս Աւետիսեան աւելցուցած է նաեւ որ Հայաստան պէտք չէ դադրեցնէ Արցախ էլեկտրականութեան մատակարարումը, ինչ որ ալ ըլլան պայմանները: Ներկայիս ԼՂՀ-ի վառելանիւթի միակ ադբիւրը անտառներն են:

***

Հայաստանի սահմանամերձ ըղձանները պէնզինի եւ տիէզէլ վառելանիւթի սուր սպնաղ կայ: Ճամբաները առատ ձիւնով ծածկուած են եւ բազմաթիւ գիւղերու հաղորդակցութիւնը խզուած է իրենց ըղձանային կեդրոններուն հետ: Իսկ Տաւուշի ըղձանի իրավիճակը ալ աւելի ծանր է, այն պատճառով որ այս դժուարութիւններուն

ՍՈՄԱԼԻ

ԻՆՉՈ՞Ւ ՈՉ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ, ՄՈԶԱՆՊԻՔԸ, ԼԻՊԵՐԻԱՆ...

Փաթրիք Վայսման, որ «Ֆիկարօ»ի քաղքրոնիքօրն է եւ երբեք չէ վարանած ճըշմարտութիւններ ըսելու, եթէ նոյնիսկ անհաճոյ կամ անախորժ են, Ուրբաթ օրուան (Դեկտեմբեր 11) յօդուածը նուիրած էր Սոմալիի կատարուած օդնութեան եւ անդրադառնալէ եառ մեռիանները ներկայացուցած կրկէսին, այլ խորհրդածութիւններու կը դիմէ եւ կը գրէ· — «Ճիշդ է որ Սոմալին մէկն է միայն այն վիրաւոր երկիրներէն, որոնք կոչ կ'ընեն մեր աչալրջութեան եւ յանձնառութեան: Ինչո՞ւ ոչ Պոսնիան, ուր քանի մը հազար տղաք ու աղջիկներ, 16 տարեկանէն վար պիտի մեռնին այս ձմեռ, եթէ բան մը չընենք: Ինչո՞ւ ոչ Հայաստանը, Մոզանպիքը, Լիպերիան: Ինչո՞ւ ոչ Սուտանը...»: Ու Վայսման կը շարունակէ չատ դառն հատուածներ ընել· — «Ճիշդ է որ, յաճախ, մարդասիրական գործունէութիւնը որպէս արդարացում եւ փոխարարք կը ծառայէ վատ կամ անկարող ղեկավարներու· այնքան աւելի դիւրին է զոհերը կերակրել քան պատերազմներուն առաջքն առնել: Այնքան աւելի դիւրին է հիւանդասարի դերը քան Պետութեան ղեկավարի···»:

***

Ի դէպ, Սոմալիի առընչութեամբ, յայտնենք թէ առաջին միջադէպերը պատահեցան Դեկտեմբեր 10-ին եւ Ֆրանսական զօրքի հետ բախումի մը ընթացքին երկու Սոմալցի մեռան եւ 7 ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան: Ֆրանսացի սպան նշան ըրած է բեռնատար կառքի մը որ կենայ, քանի պէտք չէ անցարգելէն անդին երթայ, բայց ընթացք չէ տուած եւ կրակ բացուած է ու կառքը զացած պատին պարնուած է:

եկած են աւելնալ սահմանամերձ տարածքներէ հասնող կրակոցները եւ վառելանիւթի չզոյութեան ճիւնին պատճառով հայ մարտիկներուն չի հասնիր վոճաոով հայ մարտիկներուն կրակի համար անհրաժեշտ պիտոյքը:

***

Նախագահ Լ· Տէր — Պետրոսեանի Դեկտեմբեր 7-ի օգնութեան կոչին պատասխանելով Միացեալ — Նահանգներու Հայկ· համագումարը ձեռնարկած է այդ ուղղութեամբ գործունէութեան: Իրաց ներկայ կացութեան մէջ ամէնէն նպատակայարմար միջոցը գտուած է Թուրքիոյ տարածքով օդնութեան անցքի մը ծրագիրը, որու իրագործման համար որոշուած է Միացեալ — Նահանգներու հայկական լոպիին կողմէ ազդեցութիւն բանեցնել երկրին Քոնկրէսին վրայ, որպէսզի կառավարութիւնը արագ միջոցներ ձեռք առնէ Թրքական իշխանութիւններէն հարկ եղող երաշխիքները ստանալու համար:

***

Ճափոնէն վերադարձի ճամբուն վրայ Ռուսաստան կանգ առած եւ Արտաքին Նախարար Կոզիրեւի հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Ս· Տէմիրէլ, որ անդրադառնալով կնճռոտ իրավիճակներուն, յատկապէս Արցախի, առաջնահերթ նպատակ նշած է արիւնահեղութեան կասեցումը եւ խնդրի լուծումը բանակցութիւններու միջոցով: Աւելցուցած է որ Թիւրքիոյ միջոցով: Աւելցուցած է որ Կովկաս խաղաղութեան պէտք ունի եւ այդ ուղղութեամբ Թուրքիա պատրաստ է համագործակցելու Ռուսաստանի հետ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՐՄԱՆ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

Սեւ ծովու տնտեսական համագործակցութեան ժողովին մասնակցելու համար Թուրքիա կը գտնուի Հայաստանի Արտաքին փոխ — նախարար՝ Արման Կիրակոսեան· ան նախադահ Լ· Տէր — Պետրոսեանի մէկ գրութիւնը յանձնած է Թուրք Արտաքին նախարար՝ Հ· Զէթինի, փափաք յայտնելով որ Թուրքիայէն օժանդակութեան անցք մը բացուի դէպի Հայաստան, որպէսզի երկիրը կարենայ տոկալ մնտեսական ներկայ ճգնաժամին: Կիրակոսեան յայտնած է թէ ներկայացուած խընդրագիրը կը վերաբերի նաեւ ուժանիւթի մարդին: Լ· Տէր — Պետրոսեան ուղած է որ ելեկտրական հոսանքի վաճառքին մասին ստորագրուած համաձայնագիրը դրծադրուի:

Հայ փոխ — նախարարը «Միլլիյէթ» օրաթերթին յայտնած է թէ իրենց փափաքն է անյապաղ դիւանագիտական յարաբերութիւն հաստատել Թուրքիոյ հետ: Երբ լրագրողները յիշեցուցած են թէ ատիկա կապուած է Ղարաբաղի մէջ հրադադարի հաստատումին, Կիրակոսեան պատասխանած է· — «Ղարաբաղի հարցը կը ծուգի տեղւոյն հայ բնակչութեան ինքնապաշտպանութենէն· եթէ Հայաստան հոն ներկայ չըլլայ, շրջանին մէջ միակ հայ մը իսկ չի մնար»: Ան աւելցուցած է նաեւ թէ առանց Ղարաբաղի հայութեան կեանքի ապահովութեան, հայկական ուժերը պիտի չքաշուին Լաչինի գօտիէն: Փոխ — նախարարը որպէս առաջարկ ներկայացուցած է հայկական տեսակէտը որ կը կայանայ Ղարաբաղի համար առժամեայ միջազգային օրինավիճակ մը ստեղծելուն եւ հանդարտութեան վերահաստատումէն ետք բանակցութիւններով ատոր վերջնական ձեւ տալուն մէջ:

Երբ իրեն հարցում ուղղուած է թէ Հայաստան կ'ընդունի՞ թէ ոչ, որ Ղարաբաղը ադրբեջանական հող է, Կիրակոսեան բաւարարուած է ըսելով· — «Հայաստան Ադրբեջանէն հողային պահանջք չունի»: Երբ կրկնուած է հարցումը, ան փոխադարձած է այլ հարցումով մը· «Ո՞րն է կարեւորը, մարդոց ապահովութի՞ւնը, թէ հողային հարցը»:

Ա· Կիրակոսեանի հետ ղրոյցը չօշափած է նաեւ ցեղասպանութեան հարցը· ան բացատրած է· — «Հայաստան Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն մէջ ոչ թէ դէպի ետ, այլ յառաջ նայիլ կ'ուզէ, ցեղասպանութիւնը հայկական կառավարութեան գործը չէ, այլ հայ ժողովուրդին ու պատմութեան: Խնդրոյ առարկայ պատահարները տեղի ունեցած են թրքական Հանրապետութեան հիմնումէն առաջ: Սխալ է որեւէ ժողովուրդ ամբաստանել ցեղասպանութեան մեղքով»:

«Հիւրրիյէթ»ի թղթակիցն ալ որ Ա· Կիրակոսեանը կը ներկայացնէ որպէս հայեւթուրք յարաբերութիւններուն մէջ չափաւոր դիծի հետեւորդ մը, հարց տըւած է ԱՍԱԼԱ-ի մասին· Կիրակոսեան պատասխանած է· — «անհնարին բան էր անմեղ մարդիկը սպանելէ: Այդ պարբերութիւնը մեծապէս վնասեցին հայեւթուրք յարաբերութիւններուն»:

Ղարաբաղի հարցին լուծումին մէջ Անգարայէն հայկական ակնկալութիւններու մասին հարցումին ալ հայ փոխ — նախարարը պատասխանած է թէ Հայաստան պաշտօնական միջնորդութիւն մը չէ որ կը յուսայ, սակայն Թուրքիան կրնայ համոզել Բաքուն որ ընդունի հրադադարը»:

***

Մինչ Դեկտեմբեր 11-ի Թուրք մամուլին համաձայն, չարթըր Թուրքներ սկսած են Երեւանի եւ Պոլիսի միջեւ· առաջինը եղած է Երեւանէն Պոլիս, իսկ Դեկտեմբեր 14-ին օդանաւը Պոլիսէն պիտի թռչի Երեւան: Թուրքերու պատասխանատուն ընկերութիւն մըն է որ հիմնուած է Հայու մը եւ Թուրքի մը կողմէ:

ԱՆԻ — 1000

ARMENIE

Il y a mille ans, ANI

Այս տրակաւոր եւ դեղատիպ հրատարակութեան նուիրուած «Յառաջ»ի յօդուածը (Անին 1000 տարեկան է», Արփէ Թոթոյեան, «Յառաջ», Դեկտեմբեր 9, Բ· էջ) պատճառ եղաւ որ բազմաթիւ ընթերցողներ մեզի դիմեն հատորը գնելու համար: Գոհացում տալու համար մեր բաժանորդներուն, որոշ քանակութեամբ ապսպրեցինք եւ Դեկտեմբեր 11-էն, խմբագրութեան մօտ տրամադրելի օրինակներ կան նախընտրարար անձամբ դիմողներուն համար (հատորը՝ 120 Ֆր· է, թղթատարի ծախք՝ 27 Ֆր·) է:

Կարելի է նաեւ դիմել Հրանտ — Սմուէլեան դրատունը
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆի մէջ, հացը այլեւս բաժնեչափերով պիտի վաճառուի: Այս որոշումը պիտի գործադրուի Դեկտեմբեր 14-էն սկսեալ եւ յատուկ քարթով, իւրաքանչիւր ընտանիք մէկ «լաւաշ»ի իրաւունք պիտի ունենայ:

ԵԼՑԻՆ՝ «կամ ե՛ս, կամ Խորհրդարանը» եղրակացութեան հասած կը թուի, քանի չի կրնար իրեն ի նպաստ մեծամասնութիւն մը ձեռք ձգել եւ ճարահատ առաջարկած է հանրաքուէ մը, ուր հետեւեալ հարցումը պիտի դրուի· — «Որո՞ւ կը յանձնէք երկիրը տնտեսական եւ քաղաքական տագնապէն դուրս հանելու եւ Ռուսաստանի վերածնունդը ապահովելու պաշտօնը՝ Համագումարի՞ն եւ Գերագոյն Խորհուրդի՞ն ներկայ կազմով թէ Ռուսաստանի նախագահին»: Այս հարցումին պատասխանին համաձայն կը տրուին նոր որոշումներ: Ելցին կ'ուզէ որ այս հանրաքուէն տեղի ունենայ Յունուար 24-ին, եւ — ըստ արդիւնքին — Մարտ 27-ին ալ կանխահաս ընտրութիւններ (եթէ նախագահական այլընտրանքը յաղթէ) կամ նախագահական կանխահաս ընտրութիւն մը եթէ արդիւնքը երեսփոխանական ժողովին ի նպաստ ըլլայ: Եթէ ոչ մէկ կողմ չահի, նախագահ եւ Գերագոյն Խորհուրդ կը վերընտրուին Ապրիլ 10-ին: Հաւանական կը թուի որ այս վերջինը պատահի, քանի Ելցին տահմանադրական ոչ մէկ իրատասութիւն ունի հանրաքուէ կազմակերպելու, բայց, անկարելի չէ որ մէկ միլիոն տորագրութիւն ժողվէ կարենայ ձեռնարկելու համար:

ԱԹԷՆՔի մէջ, Դեկտեմբեր 10 - 13 տեղի կ'ունենայ եւրոպական համագումար մը կազմակերպուած (ՔԼՕՏԻՍ-ի) (Աղազութեան, մարդկային իրաւունքներու եւ ազգային անկախութեան Ճունաստանի չարժում), եւ համագործակցութեամբ «Եւրոպայի Ռոպէր Շուման կաճառ»ի, «Եւրոպայի կեդրոնի եւ մարդկային իրաւունքներու քաղաքագիներու» կազմակերպութեանց կողմէ: Համագումարը տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի Խորհուրդի ընդհանուր քարտուղար Տիկին Քաթրին Լալիմմիէրի հովանաւորութեամբ եւ ձօն-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԱՌԱՋԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏ
ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐԶԵԱՆԻ
ՀԵՏ

ԽՄԲ. — Զմրան եղանակին, անակընկալօրէն իջած ձիւնին հետ, այժմէական նուիրեան ամէնէն սուր հարցին վերածուեցաւ Հայաստանի ուժանիւթի տագնապը. մարզ մը որուն առընչուած «ինչպէ՞ս»ներ, «ինչո՞ւ»ներ կը չարչրկեն ամբողջ ժողովուրդի մը ճակատագրով մտահոգ իւրաքանչիւր մարդ. ատիկա մարզ մըն է նաեւ որուն մասին զանազան պնդումներ, վարկածներ յաճախ հաւրայնին թիւր կարծիքներու կազմութեան պատճառ կ'ըլլան: Այս ոլորտին առընչութեամբ կարգ մը լուսաբանութիւններ ունենալու, հարցումներու պատասխան գտնելու նպատակով դիմեցինք Պր. Պետրոս Թերզեանի որ ամէնէն ձեռնհաս անձնաւորութիւններէն մէկն է հարցին. ան տնօրէնն է «Փեթրոսթրաթէժի» ընկերութեան որ ծանօթ անուն մըն է բարիւղի շրջանակներուն մէջ: Քարիւղագէտ Պ. Թերզեան խորհրդականն է Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութեան. իսկ իր գլխաւորած ընկերութիւնը խորհրդատու է զանազան կառավարութիւններու (ինչպէս՝ ֆրանսական, ճափոնական) եւ ընկերութիւններու:

Պ. Թերզեան որպէս մէկը ուժանիւթի սփիւռհայ մասնագէտներէն, մասնակցեցաւ Նոյեմբերի երեւանեան ժողովին որուն օրակարգն էր երկրին այս խոր ճգնաժամը:

***

Հ. — Հայաստանի Ուժանիւթի փոխ-նախարար Մ. Յակոբեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը մէջ ապահովութիւն կը տրուէր որ Հայաստանի անցեալ ձմեռը պիտի մնար որպէս «տխուր բացառութիւն» (տե՛ս «Յառաջ», Օգոստոս 27). կար մազութի 112 հազար թոնի պահեստ, Պարսկաստանէն 500 հազար թոն վառելանիւթ ստանալու համաձայնութիւն, եւ վրաստանէն հասնող կազամուղին կարողականութիւնը աւելցնելու ծրագիր մը որուն շնորհիւ օրական 10 միլիոն խորհրդային մեթրի պիտի հասնէր կազի մատակարարումը: Այս բոլորին հետ ի՞նչպէս հաշտեցրնել ներկայի ճգնաժամը:

Պ. — Իրականութիւն է որ տուեալներ կան որ այս ձմեռ ոչ թէ բնական, այլ նուազ ծանր ըլլան պայմանները, քան՝ անցեալ տարի. բայց վախ ալ կայ որ աւելի ծանր ըլլան անոնք, քան՝ անցեալ ձմեռը:

Աւելի լաւ կրնայ ըլլալ նախ՝ որովհետեւ ժողովուրդը աւելի լաւ պատրաստուած է. օրինակ՝ բնակարաններու մէջ անցած ձմեռէն արդէն վառարաններ կան — թէպէտ վառարակ — որոնց մէջ կարելի է հանգածոխ, փայտ կամ որեւէ հեղուկ վառելանիւթ գործածել:

Յետոյ, չատ մեծ քանակութեամբ փայտ կուտակուած է տուներու մէջ, տասնեակ հազարաւոր ծառերու հատումով: Մրցանեղով ճամբաներու երկայնքին 30 — 40 տարուան ծառեր սղոցուած են, ինչ որ բնապահական ապէտ մըն է անկասկած, բայց ուրիշ ճար չունին. երբ ջերմութիւնը — 20 աստիճան է եւ տունը երախաներ կան, մարդ ուրիշ բան չի կրնար մտածել:

Հ. — Վերչերս կը խօսուի ածխահանքերու գոյութեան մասին:

Պ. — Այո՛, ածուխի մատակարարման կարելիութիւն մըն ալ կայ: Իչեւանի չըրջանը ածուխի բացօթեայ պահեստներ ունի, ճիշդ է՝ վառարակ, որոնք չարմար են մեռաղագործութեան մարզին, բայց ներկայ պայմաններուն մէջ կարելի եղածին չափ արագ պէտք է արտադրել եւ ժողովուրդին բաժնել. օրական կարելի է մինչեւ 500 թոն ձեռք ձգել, պայմանով որ հարկաւոր միջոցները գործադրուին: Այսինքն, պէտք են պիւլտոզըրներ, բեռնակառքեր, ածուխը մինչեւ երկաթուղի փոխադրելու համար:

Այս քանակութիւնը ամբողջ ձմեռուան համար (100 օր) 50 հազար թոն ածուխ կը նշանակէ. եթէ ամէն մէկ ընտանիքի կէս թոն տրուի, պտնէ նուազագոյն 100 հազար ընտանիք կրնայ օգտուիլ (կէս միլիոն հոգի): Նոյնիսկ եթէ իսկապէս բոլոր միջոցները ձեռք առնուին, մինչեւ 200 հազար ընտանիք կը մատակարարուի. բայց ատոր համար վեց ամիս առաջ պէտք է գործի ձեռնարկած ըլլային եւ ոչ այսօր:

Հ. — Իսկ ինչո՞ւ այդպէս չեղաւ:

Պ. — Բոլոր կալուածներուն մէջ, զբաղխատարբար, առանց բացառութեան, հեռատեսութեան պակաս կայ. կայ որոշելու զանգազուածին եւ զործադրութեան անբաւարար, կամ զրեթէ զոյութիւն չունեցող միջոցներ: Ամէն մարզի մէջ այսպէս է. յաճախ է որ ուժանիւթի պարագային առաւել եւս ծանր են տարբ հետեւանքները, որովհետեւ ուժանիւթը ծանր ճարտարարուեստ է եւ նուազագոյն ծրագիրը երկու-երեք տարիի պէտք ունի իրագործուելու համար:

Ըսի թէ կրնայ նաեւ կացութիւնը այս ձմեռ աւելի դէշ ըլլալ, որովհետեւ մազութի պաշարը որ կար, զբաղխատարբար մեծ մասով հարկադրաբար գործածուեցաւ այն չրջանին երբ կազը բոլորովին դադրած էր: Կ'ենթադրեմ որ այսօր 30 — 40 հազար թոնէն աւելի մազութ չկայ:

Ուժանիւթի անխուսափելի պակասը մըն ալ զոյացած է աթոմակայանին վառումով. եթէ նոյնիսկ բնականոն կերպով հասնէին կազը, մազութը, միւս երկրին կարողականութեան 1/6-ը բաց պիտի ըլլար:

Աթոմակայանին փակումէն առաջ Հայաստան 15 միլիառ քիլօվաթ/ժամ էլեկտրականութիւն կ'արտադրէր տարեկան որուն 5 միլիառը աթոմակայանը կը հայթայթէր. 3 միլիառը կը ծախուէր Վրաստանի եւ Ադրբեջանի, իսկ Հայաստան կը գործածէր 12 միլիառը: Այսինքն՝ ամէնէն լաւ պայմաններով իսկ 2 միլիառի պակաս մը պիտի ունենայինք: Ասիկա կ'ենթադրէ որ աշխատին բոլոր էլեկտրակայանները. նոյնիսկ անոնք որ հին են կամ դէշ վիճակի մէջ կը գտնուին:

Հարցը այն է որ երկրին ուժանիւթի կշիռը խախտած է. այն օրը որ աթոմակայանը փակելու որոշում տրուեցաւ, հետեւանքները չմտածուեցան ու տրուեցաւ անհեռատեսութեան ուրիշ օրինակ մը: Ասկէ կը հետեւի որ աթոմակայանին վերաբացումը անհրաժեշտութիւն է. փաստուած չկայ:

Հ. — Հապա ատոր ներկայացուցած վտանգնե՞րը:

Պ. — Այս հարցին մէջ ամենամեծ վտանգը թէ՛ ներսին եւ թէ դուրսին անդիտակից կեցուածքն է. դիտցողն ու չգիտցողը աթոմակայանին մասին կարծիք ունի. մինչդեռ հարցը պարզ ԳԻՏԱԿԱՆ հարց մըն է:

Գերմանացի, ամերիկացի, ֆրանսացի, ռուս եւ սփիւռքահայ գիտնականներու կարծիքով աթոմակայանը կարելի է վերըսկսին աշխատցնել, պայմանով որ որոշ բարելաւումներ կատարուին. առանք կը կարօտին նուազագոյն 18 ամսուան աշխատանքի ու մօտ 30 միլիոն տոլարի, ինչ որ համեմատած՝ արտադրելի էլեկտրականութեան հետ, չնչին դումար մը կարելի է նկատել. որովհետեւ նոյնիսկ աթոմակայանին միայն մէկ մասին վերաբացումը տարեկան 2,5 միլիառ քիլօվաթ/ժամ էլեկտրականութիւն կ'արտադրէ: Մինչ այս է իրականութիւնը, ըսի — ըսուներու լեռ մը գոյացած է. օրինակ՝ Հայաստանի մամուլին մէջ կը դրուի թէ աթոմակայանը չինուած է երկրաբանական ճեղքի մը վրայ, ինչ որ բացարձակապէս սխալ է. ան չինուած է հսկայ, չուրջ 100 մեթր հաստութեամբ միակտուր փլաքի մը վրայ: Կ'ըսեն թէ գողութիւններ կատարուած են աթոմակայանէն. ճիշդ է, բայց գողցուածները կապ չունին աթոմակայանի կենսական սարքաւորումներուն հետ. սեղան, աթոռ, հեռաձայնի գործիք կամ նման բաներ են գողցուածները:

«Ֆրամաթոմ»ի համար ալ ըսուեցաւ թէ ծանր վերապահութիւն յայտնած է վերաբացումին մասին, ինչ որ սխալ է կրկին. «Ֆրամաթոմ»ը վերջերս քանի՛երորդ այցելութիւնը կատարեց ու հիմա տեղեկագիրը կը պատրաստէ, ըսելու համար թէ ինչեր պէտք է ընել վերաբանալու համար աթոմակայանը:

Նոյեմբերի ժողովը որուն 350 հոգի կը մասնակցէր, յստակօրէն արտայայտեց այն համոզումը որ Հայաստանի վառելանիւթի, ուժանիւթի տագնապը լուծում չունի առանց Մեծամօրի աթոմակայանին վերաբացման: Ասիկա թէքնիք գետնի վրայ կարելի է, ֆինանսապէս չհատուր է եւ քաղաքական գետնի վրայ՝ անյետադարձելի, երբ երկիրը կործանումի կը դիմէ: Վերաբացումի որոշումը եթէ այսօր տրուի, հազիւ կը հասնինք 94 — 95-ի ձմրան վերաբանալու. կորնցնելիք ժամանակ չկայ:

Հ. — Աքոմակայանի փակումին ի նպաստ մեծ պայքար տարին Հայաստանի քնապահները. այսօր ի՞նչ է իրենց դիրքը այս բնագաւառին:

Պ. — Դժբախտաբար Հայաստանի կառավարները տհաս կեցուածք ունին ուժանիւթի հարցին մէջ. ոչ միայն առաջարկելիք լուծում չունին (ի՛նչեն որ իրենց գործը չէ), այլ՝ ամէն լուծում քննադատելի է իրենց համար: Օրինակ, ուսումնասիրութիւնները ցոյց կուտան որ Հայաստանի մէջ տարեկան մօտաւորապէս 200 միլիոն քիլօվաթ/ժամ էլեկտրականութիւն կարելի է արտադրել հովի ուժով. արդեօք աւելի մաքուր աղբիւր կա՞յ ուժանիւթ...: Մինչդեռ, այս ալ քննադատուեցաւ կառավարներու կողմէ որոնք կ'ըսեն թէ հողմահարները թռչուններու մահուան պատճառ կրնան ըլլալ եւ ձայն կը հանեն...: Մեկնաբանութիւնը աւելորդ է: Աւելցնեմ որ ուժանիւթի տագնապի լուծումներուն դէմ կանգնելով, կառավարը Հայաստանը կը դատապարտեն բնապահական աղէտի մը. կը բաւէ տեսնել տասնեակ հազարաւոր ծառերը որոնք սղոցուած են. կը բաւէ տեսնել Սեւանի վիճակը. լիճը եթէ այսօր զադրի որպէս ուժանիւթի աղբիւր գործածուելէ, հարիւր տարուան մէջ կրնայ նախկին մակարդակը գտնել:

Հ. — Նոյեմբերի ժողովին ուրիշ ի՞նչ լուծումներ առաջարկուեցան:

Պ. — Անմիջականօրէն ածուխի չահագործման անցնիլ, որպէս միջին ժամանակի ծրագիր՝ աթոմակայանը վերաբանալ, իսկ ամէնէն ուշը մինչեւ 5 տարիին Հայաստանի առնուազն ուժանիւթի նոր ճամբայ մը եւ կազի աղբիւր մը (օրինակ՝ Պարսկաստանէն) ապահովել:

Աւելի հեռաւոր, մինչեւ 2000 — 2005 թուականը, պէտք է՝

Ա. — Վերջ տալ, կամ գոնէ զգալիօրէն նուազեցնել ուժանիւթի վառնումը որ ըստ մեր հաշիւներուն, 30 տոկոսի կը հասնի. բայց պէտք չէ մոռնալ որ դիւրին է. չատ բարդ հարց մըն է եւ համբերութիւն կը պահանջէ: Նորհրդային չրջանէն ժառանգուած սարքաւորումները այնպիսին են որ այս հարցին լուծումը չատ երկար չունէ պիտի պահանջէ:

Բ. — Ուժանիւթի այլընտրական աղբիւրներ ապահովել, ինչպէս հողմահարներ, արեւու չերմութիւնը եւայլն: Եթէ բոլորը ըլլան, մինչեւ 2005 թուականը հազիւ պահանջքին 7 — 10 տոկոսը կ'ապահովուի:

Գ. — Առաւելագոյն չափով գործածել չրելեկտրակայանները, նախ մեծերը բարելաւել, յետոյ փոքր կայաններ կառուցել որոնք միջին հաշուով 0,5 — 1 կամ 2 մեկավաթ ուժ կրնան ունենալ. ըստ ուսումնասիրութիւններու, մօտ 400 վայրեր կան առանց գետեզումին յարմար. այդ կայաններուն սարքաւորումներն ալ Հայաստանի մէջ կարելի է չինել: Բայց այս կարդադրութիւնն ալ երկար ժամանակի կը կարօտի եւ ընդհանուր ձեւով 200 մեկավաթի չուրջ ուժանիւթ կրնայ արտադրել հազիւ:

Հ. — Այս տագնապին առընչութեամբ յաճախ կը խօսուի նաեւ մափիայի մասին...:

Պ. — Ձիշդ է որ վառելանիւթի մարզին մէջ ալ կը գործեն, հայաստանեան բառերով՝ «մութ օղակները»: Հետեւանք է անշուշտ, վառելանիւթի մատակարարման նախկին ցանցերուն եւ սպասարկութիւններուն քայքայման: Ըստ իս ժամանակաւոր երեւոյթ է եւ կը զադրի այն օրը որ չրջանի երկիրներուն քաղաքական պայմանները սկսին նուազագոյն չափով բնականոն դառնալ:

Ասիկա սակայն չի նշանակեր որ պէտք է ձեռնածալ մնալ եւ սպասել. այսօր իսկ կարելի է քայլեր առնել: Օրինակ, պէնզինը որ Վրաստանի ճամբով կը հասնի, Վրացիներուն կողմէ ուղղակի ածուրդի կը դրուի եւ հայ «վաճառական»ներ մրցակցելով, փոքր քանակութեամբ պէնզինը ձեռք կը ձգեն. հետեւաբար, մէկ կողմը մենաչնորհ մը՝ մատակարարումի միակ աղբիւր մը կայ, միւս կողմը գնողները բազմաթիւ են ու գիներու բարձրացումը՝ անխուսափելի: Ուրեմն, պէտք է վերահաստատել պէնզինի եւ տիզդելի սպառարկման պետական կամ խառն առանձնաչնորհեալ ընկերութիւն մը: Այլ խօսքով՝ եթէ մատուցման աղբիւրը մէկն է, մենք ալ գիմացը որպէս միակ գնող կողմ կրնանք ներկայանալ:

Հ. — Դուբսէն ստանալիք ուժանիւթին փոխարժէքը ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայաստանի համար:

Պ. — Եթէ Հայաստան այսօր ստանայ ամբողջ վառելանիւթը որուն պէտք ունի միջազգային գիներով տարեկան 800 միլիոն տոլար պէտք է վճարէ: Այս գումարը կրնայ ահաւոր թուիլ, բաղդատած՝ Հայաստանի տնտեսական ներկայ քայքայուած վիճակին եւ մարդոց աշխատավարձերուն, կամ ռուբլիի ու տոլարի արժէքներուն. բայց չմոռնանք որ ուժանիւթը միայն սպառում չէ, այլեւ մանաւանդ՝ արտադրութիւն: Անիկա պիտի ծառայէ Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը վերականգնելու եւ հետեւաբար արտածումները վերահաստատելու, կրկին միջազգային գիներով: Շատ մը մարզերու մէջ օրինակ էլեկտրոմեքանիկ, քիմիական, Հայաստանի արդիւնաբերութիւնը դոհացուցիչ որակ ունի եւ չուկաներ: Այնպէս որ ուժանիւթի տագնապը ֆիզնասական գետնի վրայ, կարելի է յաղթահարել: Ինչ որ կը պակսի, արտաքին քաղաքական կայունութիւնն է եւ ներքին վճռակամութիւնը:

Հ. — Ուժանիւթի տագնապը ակնարկները դարձուցած է դէպի Հայաստանի ընդերքը. կը կարծէ՞ք որ բարիւղ կամ կազ պարունակէ ան:

Պ. — Հոս ալ, ինչպէս աթոմակայանի պարագային, ըսի-ըսուները աւելի են, քան՝ ճշդիւթ տեղեկութիւնները. վերջերս նոյնիսկ տեղ մը կարղացի որ 150 միլիոն թոն քարիւղի պահեստ գոյութիւն ունի...:

Իրականութիւնը հետեւեալն է. խորհրդային չրջանին Հայաստան կարեւոր չէր նկատուած որպէս նաւթի կամ կազի հնարաւոր աղբիւր, քանի որ լեռնային չրջան է, իսկ Միութիւնը այլ աղբիւրներ ունէր. այս պատճառով, այդ չրջանին պեղումները գիտականօրէն ուսումնասիրուած չէին եւ անբաւարար խորութեամբ իրագործուեցան: Օրէնքը այն է որ պեղումէն առաջ նախ երկրաբանական հետազօտութիւն կատարուի, յետոյ թրթռացումներու մեթոտով քննարկուի ու ապա միայն պեղումի ձեռնարկուի, որպէսզի առաւելագոյն ձեւով ճշդուին պահեստներու կարելի վայրերը: Արդ, Հայաստանի մէջ թրթռացումներու մեթոտը դրեթէ չէ կիրարկուած մինչեւ հիմա. իսկ պեղումները, բացի վերջին 7-10-ը, անբաւարար խորութեամբ եղած են (1500-2000 մեթր): Երբ 4000-4500 մեթրի պեղումներ կատարուեցան, կազի եւ նաւթի նչան եւ հետքեր յայտնուեցան. բայց առիկա չի նշանակեր որ գոյութիւն ունի անտեսական պահեստ զոր կ'արժէ արտադրել: Գիտական արդիական միջոցներով ուսումնասիրութիւն պէտք է, յետոյ միայն կարելի է ըսել թէ նաւթ կամ կազ կա՞յ թէ չկայ: Այս ալ կը կարօտի երկար տարիներու աշխատանքի, մեծ միջոցներու եւ անբաժեչօրէն օտար ընկերութիւններու մասնակցութեան:

Հ. — Այս բոլորին ի՞նչ մասնակցութիւն կրնայ ունենալ, կամ կ'ունենայ Սփիւռքը:

Պ. — Ինչպէս պիտէք, Ուժանիւթի նախարարը՝ Սեպուհ Թաչճեան Սփիւռքահայ է. բայց առիվ չի վերջնաբար Սփիւռքի Հայերուն մասնակցութիւնը: Ներկայիս երկու խումբ մասնագէտներ կամաւոր մասնակցութիւն կը բերեն աշխատանքներու Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի մէջ. ասոնք սերտօրէն կապուած են նախարարութեան: Երկու խումբերը կազմուած են ուժանիւթի բոլոր ճիւղերէն հայ մասնագէտներէ, սակայն պէտք է ըսել որ ասոնց կողքին ուժանիւթի մարդին մէջ սփիւռքահայ գործարար մարդոց մասնակցութիւնը տակաւին աննչան է: Պատճառը մասամբ կ'իյնայ Հայաստանի իչխանութիւններուն վրայ որոնք պահանջուած արագութեամբ չեն պատրաստեր օրէնսդրական անհրաժեչտ համակարգերը եւ մասամբ ալ կ'իյնայ նոյնինքն սփիւռքահայ գործարար մարդոց վրայ, որոնք չատ խ, հոս եւս հետատեսութիւնը չունին ապագայի կարելիութիւնները այսօրուընէ հասկնալու և ձեռք առնելու: Սփիւռքը չի կրնար Հայաստանի ուժանիւթի հարցերը լուծել. չըսուած է: Բայց կրնայ չօչափելի կերպով մասնակցիլ հարցերու լուծումին:

Շնորհակալութիւն:

Տեսակցեցաւ՝
Ա. Թ.

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԿԱՊԵՐԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 5-ին, Լէա եւ Նախկէն Պիւլլիւքեան հիմնարկի եւ Տէր-սինի Հայ Մշակոյթի Տան Միացեալ կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ «Հայաստան - Սփիւռք Կապերուն» յատկացուած համագումարը, Պիւլլիւքեան Հիմնարկի վերջինը, Լիոնի մերձակայ Շամփանեը-Օ-Մոն - Տոր արուարձանին մէջ: Ամբողջ օր մը տեւող այս ձեռնարկին ներկայ էր աւելի քան 100 հոգինոց բազմութիւն մը, Ֆրանսացիներ ինչպէս Հայեր: Համագումարը կը ղեկավարէր՝ Դր. Պըլտեան եւ հարցադրող Քանտիսի դեր կը կատարէր դրող՝ Ժ. Օպիա:

Համագումարը բացաւ Պիւլլիւքեան հիմնարկի վարչութեան նախագահ՝ Փ. Մարիոն որ բարի գալուստի խօսք ըսաւ բանախօսներուն եւ ունկնդիրը հասարակութեան, բացատրելով նոյն ատեն Հիմնարկին նպատակները ու գործունէութեան մշակութային նկարագիրը: Համագումարը սկսաւ բանախօսութեամբ վահէ Օշականի որուն յղուած էր յատուկ հրաւէր մը: Վ. Օշական խօսեցաւ «Սփիւռք - Հայաստան դիւրքորոշումներու» հարցին մասին, մեկնելով 19-րդ դարուն ծագած Սփիւռք -- Հայաստան հակադրութենէն: Ըստ Պր. Օշականի այս հակադրութիւնը «չէր ուզեցաւ յատկապէս 1915-էն ետք» երբ «Համայնավար Հայաստանի համար Սփիւռքը միշտ դէնք ու գործիք եղաւ»: Օշականի հիմնական դրոյթն էր սա տեսակէտը, որ կը հակադրուի գոյութիւն ունեցող ուրիշ տեսակէտներու. «Սփիւռքը դրական, մնայուն երեւոյթ է եւ սփիւռացումը՝ պատմական իրականութիւն»: Աւելին՝ Վ. Օշականի համար գոյութիւն ունի «Սփիւռքեան ինքնութիւն մը», «կեդրոնախոյս եւ կեդրոնաձիգ, այսինքն դէպի աշխարհ ու դէպի հայրենիք՝ երկու մղումներու առանցքին»: Այս ինքնութիւնը ժամ կը կազմէ որոշ չափով հայ ժողովուրդին, այն իմաստով որ դէպի քաղաքակրթութիւն, դէպի Արեւմուտք գացող ներքին մղում մըն է անիկա, որ չի բացատրուիր միայն հալածանքներով ու աքսորով, այսինքն՝ զուտ քաղաքական ազդակներով: Յարատեւով Վ. Մանուկեանի մէկ խօսքը՝ բանախօսը ըսաւ որ հայ ժողովուրդը համաչխարհային ժողովուրդ մըն է, «մեր երկիրը պզտիկ է մեզի համար, ոչ աշխարհագրական ու տարածական իմաստով», այլ թէ «հողի գաղափարը չի բաւեր մեզի»: Ուստի՝ Սփիւռքը ո՛չ թէ գաղութ է, ոչ թէ աքսորավայր է, այլ երկիր: Անկախ Հայաստանի մը գոյութիւնը այսօր ըստ Օշականի չարգիլեր որ Սփիւռքը հաստատէ ու զարգացնէ իր ինքնութիւնը: Իր բանախօսութեան աւարտին Օշական հարց տուաւ թէ ի՞նչ կրնայ ըլլալ հայ մտաւորականութեան կեցուածքը Հայաստանի հանդէպ, մերժելով մտաւորականութեան լուծումներ առաջարկելու պաշտօն մը: Թելադրեց որ «մենք մեր տունը կարգի պէտք է դնենք, հաշիւը մաքրենք անցեալին հետ, բացատրենք անցեալին սխալները, ապա՝ տէր կանգնինք Սփիւռքին»: Օշական կը մտածէ որ դրողները, մտաւորականները «կը զգան ապագան» եւ անոնց կը վերապրէ շատ կարեւոր դեր մեր ժողովուրդի կեանքին մէջ:

Երկրորդ բանախօսն էր Մ. Նշանեան, որ խօսեցաւ «Հայաստան / Արեւմուտք / Սփիւռք» նիւթին շուրջ, մեկնելով հարցումէ մը. «Գրական մակարդակի վրայ ի՞նչ կին Հայաստանի եւ Արեւմուտքի կապերը վերջին 70 տարիներու ընթացքին»: Պր. Նշանեան թելադրեց որ հարցին մօտեցումը բնականէն դժուար է եւ թէ այս դժուարութիւնը ինքնին որոշ չափով նութիւն մը կը ներկայացնէ: Ի՞նչ աշխարհի մէջ կ'ապրէին հայ գրողները եթէ խորհրդային աշխարհը փակ էր ամբողջն: Պր. Նշանեան նախ խորհրդահայ այս փոխութեան փորձառութեան մէկ եզրը տեսաւ Զարեհանի «Անցորդը եւ Իր Ճամբան» երկին մէջ, ապա առաւ երեք օրինակներ խորհրդահայ գրականութեան պատմութենէն. Զարենց, Մահարի եւ Հ. Մաթեւոսեան եւ հասաւ առաջին եզրակացութեան. այս գրողները որեւէ կապ չեն ունեցած արեւմուտքին հետ: «Արեւմուտքի հետ կապի բացակայութիւնը, եթէ իրական է, երկրորդուած է Սփիւռքի հետ յարաբերութեան բացակայութեամբ»: Կարելի է բազմաթիւ պատճառներ թուել, բայց իրողութիւն է, որ «գաղթակղութիւնը անհասկնալի կը մնայ»: Սփիւռքի «արտաքսում մըն էր» ասիկա, բայց «ներքնացած արտաքսում մը»: Ըստ Մ. Նշանեանի Սփիւռքով խորքին մէջ կ'արտաքսուէր Արեւմուտքը, երբ նոյն օրերուն Փարիզի մէջ, Սարաֆեանի ներունդը փորձը կ'ընէր Արեւմուտքի հետ յարաբերութեան:

Պր. Նշանեանի բանախօսութեան աւարտին խօսք տրուեցաւ բանաստեղծ՝ Յ. Գրիգորեանին, որ իր ներբէն դիտողի հանգամանքով ընդ իր դիտողութիւնները: Յ. Գրիգորեան թելադրեց որ նման համագումար նոյնքան հետաքրքրութիւն պիտի ստեղծէր Երեւանի մէջ որքան հոս: Ան փորձեց չատ մը հատարակաց հանգուտութիւնները գտնել Սփիւռքի եւ Հայաստանի ներկայ կացութեան միջեւ, մերժելով հակադրութիւնը: Ինչ կը վերաբերի Արեւմուտքի հետ կապերու բացակայութեան Յ. Գրիգորեան ժխտեց վարկածը, նկատելով որ ինք ինքզինք աւելի արեւմուտքցի կը զգայ քան արեւելքցի, թէ ի վերջոյ Հայաստան ի միջի այլոց Արեւմուտքէն ժառանգած էր Մարքսի, Ենգելսի եւ արեւմտեան իմպռիալիստներու երազած համայնավարութիւնը...:

Երրորդ բանախօսն էր Տիկին Թ. Նասքիտաչեւիլի, որ հրաւիրուած էր խօսելու Օսմեթներու եւ օսմեթական Սփիւռքի մասին: Տիկինը պատմութիւնը ըրաւ Օսմեթներուն վաղ միջնադարէն մինչեւ մեր օրերը, չեզոք դնելով այն զաղթին վրայ որ մղեց Ռուսերու դէմ պայքարող Օսմեթները դէպի Օսմանեան Կայսրութեան սահմանները անցեալ դարու 60-ական թուականներուն: Ասոնք են որ կը կազմեն այսօր Օսմեթներու Սփիւռքը: Տիկինին բանախօսութիւնը զուտական չահեկան էր անշուշտ, սակայն դժուար կ'առընչուէր օրուան նիւթին, մանաւանդ որ Տիկինը չէզոք դրաւ աւելի պատմութեան վրայ, քան ժամանակակից դէպքերուն: Մեզի թուեցաւ որ հայկական Սփիւռքէն տարբեր եղող այս Սփիւռքի մէկ տեսակը լաւագոյնս չմերուեցաւ նիւթին: Տեղին էր արդեօք համադումարին մէջ անոր նեբառումը, իսկապէս վիճելի է:

Օրուան վերջին բանախօսն էր Բժիշկ՝ Գէորգ Քէփէնէկեան, որուն կապերը Հայաստանի բժշկական հիմնարկներուն հետ կը սկսին 1986-էն: Գ. Քէփէնէկեան խօսեցաւ բժշկական կալուածին մէջ սկսած Հայաստան -- Սփիւռք կապերուն մասին Լենինականի երկրաշարժէն առաջ եւ վերջ: Երկրաշարժը եւ անոր ստեղծած հսկայ օժանդակութիւնը արագացուցած է համագործակցութիւնը: Ըստ տոքթոր Քէփէնէկեանի, այս օգնութիւնը եղաւ մեծ մասամբ ապարդիւն, քանի որ ստեղծեց անվերահսկելի կացութիւն մը. անիկա մէկ կողմէն հրապարակ նետեց դեղօրայքի եւ բժշկական գերարդիական գործիքներու այնպիսի քանակ մը որ չէր համապատասխաններ Հայաստանի պայմաններուն, միւս կողմէն՝ այդ օգնութիւնը անդամալուծեց գոյութիւն ունեցող բժշկագիտութիւնը ստեղծելով ամբողջովին Արեւմուտքէն կախեալ համակարգ մը: Տոքթոր Քէփէնէկեան հետաքրքրական փոխ-յարաբերութեան եւ օժանդակութեան «փիլիսոփայութիւն» մը փորձեց հանել իր փորձառութենէն: Ըստ Պր. Քէփէնէկեանի բժշկական միջոցները ծրնունդն են մեր մշակոյթին եւ կը կազմեն յաղթանակները արեւմտեան աշխարհին: Սակայն արդեօք «մեր մօտեցումը պէ՞տք է նկատենք լաւագոյնը»: Այսպէս է որ Ֆրանսական Ընկերային ապահովագրութեան հետ համագործակցում մը սկսած է բանիլ եւ որուն նպատակն է բժշկական հայկական համակարգ մը մէջտեղ դնել որ համապատասխանէ ներկայ պայմաններուն, հաշուի առնելով անցեալ փորձն ու սխալները Ֆրանսական մօտէլին:

Համագումարը վերջ գտաւ կլոր սեղանով որուն շուրջ հաւաքուեցան օրուան բանախօսները: Պէտք է ըսել որ ունկընդիրները երբեք չմնացին կրաւորական դիրքի մը վրայ, իրենց հարցումներով կամ ... ինքնակոչ յայտարարութիւններով մասնակցելով համագումարին: Հայաստանի ներկայ կացութեան մէջ նման ձեռնարկ ոչ միայն հետաքրքրութիւնը վառ կը պահէ դէպի դժուար ճամբու մը ապրող մեր ժողովուրդին հանդէպ, այլեւ ուշադրութեան կեդրոնին կը դնէ քիչ մը չատ ու շուտ ինքզինք մոռցող Սփիւռք մը,

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 17-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Նոյեմբեր 22-ին Կիրակի օր, Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցիի անուանակոչութեան 17-րդ տարեդարձն էր:

Այս առիթով եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ մատոյց Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նազլուչեան եւ յաւուր պատշաճի քարոզ խօսեցաւ:

Եկեղեցիի մը տարեդարձը պարզ տարեդարձ մը չէ, որ մեքենայականօրէն եւ յաջորդաբար կը կատարենք ամէն տարի, այլ առաւել քան երբեք ուխտի օր մըն է, վերանորոգումի օր մըն է եւ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ անփոխարինելի դերին անդրադառնալու օր մըն է:

Մեր եկեղեցին ազգային եկեղեցի մըն է: Աստուծոյ Տունն եւ աղօթքի վայր ըլլալէ անմիջապէս վերջ, մեզի Հայերուս համար եղած է ու կը շարունակէ մնալ Հայու տունը, այնտեղ ուր կերտուած է ազգային նկարագիրն ու մեր հայկականութիւնը: Ահա թէ ինչու Ազգ եւ Եկեղեցի, Եկեղեցի եւ Ազգ մեր դարաւոր պատմութեան ընթացքին իրարու հակասող եւ իրար չհզօրացնող ուժեր ու դաւադարներ ըլլալէ աւելի, զիրար ամբողջացնող ու իրարմէ անոզ իրականութիւններ եղած են ու կը շարունակեն մնալ: Մեր Եկեղեցին փառաւոր անցեալ մը չէ միայն: Այլ ներկան ու ապագան, այնքան ժամանակ որ Հայը պէտք ունի իր եկեղեցիին ու անկէ բխող բոլոր բարիքներուն:

Պատարագի քառաձայն երգեցողութիւնը կատարեց Եկեղեցւոյ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սարկաւագ Եօրկանճեանի: Ճաւարտ պատարագի հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն կատարուեցաւ քարերարի եւ կնքահայրերու ընտանեկան հանգուցեալ անդամներու հոգիներուն եւ մաղթանք՝ ողջ մնացածներու քաջառողջութեան եւ զօրաց յաջողութեան համար: Ապա կատարուեցաւ աւանդական մատաղի օրհնութեան կարգը եւ բաշխուեցաւ ներկայ հաւատացեալներուն: Ժամը 13-ին Քաղաքապետարանի դահլիճ եւ վերանորոգուած սրահին մէջ (ինչպէս միշտ ձրի տրամադրուած էր քաղաքապետին կողմէ), 320 հոգիներու մասնակցութեամբ տրուեցաւ ժողովրդական ճաշ մը:

Բացումը կատարեց հոգաբարձութեան տեղապահ Պր. Կարօ Փօլատեան, յանուն հոգաբարձութեան եւ հոգեւոր հովիւին բարի գալուստ մաղթեց առաջնորդ Գիւտ Արք.ի, երեսփոխան -- քաղաքապետ՝ Պր. Անտրէ Սանթինիին, Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահի խորհրդական՝ Պր. Վահան Փափազեանին եւ ներկայ անձնաւորութեանց ու հաւատացեալներուն:

Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Մխիթն Վրդ. խօսք առնելով յանուն հոգաբարձութեան եւ ներկաներուն չնորհակալութիւն յայտնեց եւ արեւշատութիւն մաղթեց Առաջնորդ Գիւտ Արք.-ին իր հայրական խրատներուն համար: Ի մասնաւորի չեշտեց Պր. Վ. Փափազեանի ներկայութեան կարեւորութիւնը, քանի պատուոյ հիւրը կը ներկայացնէ Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Պր. Լեւոն Տէր-Պետրոսեան: Մխիթն Վրդ. անդրադարձաւ Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի տարածքի վրայ ապրող Հայ ժողովուրդի դժուարին եւ անլուծելի կեանքի պայմաններուն: Ըսաւ թէ Հայրենիք, Հող եւ Ժողովուրդ նշանակելէ աւելի ընդարձակ եւ սրբազան հասկացողութիւն մըն է: Առանց Հայրենիքի, հողին ճայնին, անոնց կապուած զգացումներուն, Հայ ազգը Մայր Հայրենիքի մէջ թէ Սփիւռքի, ենթակայ է հիւծուելու եւ անհետ կորսուելու անցնելով այլասերումի կործանիչ բոլոր փուլերէն: Քանի Հայրենիքի սիրոյ մատնիտը երբեք չէ դադրած որպէս զերադոյն հրայրը դէպի իրեն քաշելու, եւ Մայր Հայրենիքի եւ էջմիածնի զգացումները դէմ կենալ, զայն տկարացնել փորձելը կամ փոխարինելը արդէն իսկ դատապարտութիւն է:

Ապա յաջորդաբար խօսք առաին Պր. Վահան Փափազեան, Պր. Համազասպ Մոմճեան, Պր. Անտրէ Սանթինի եւ փակման խօսքը կատարեց Գիւտ Արք. բոլորը անխտիր անդամ մը եւս անդրադարձան հայ եկեղեցւոյ կատարած ու տակաւին կատարելիք դերին, Իսիի Միութեայ Վարժարանին, ապագայի Ամէնօրեայ դպրոցին, հայեցի դաստիարակութեան դերին ու անոր բարերար ազդեցութիւններուն հայ մանուկի կեանքին մէջ:

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցին անբաժանելի մասը կը կազմէ Մայր Եկեղեցին, ուր 17 տարիներէ ի վեր հոգեւոր հովիւ, հոգաբարձութիւն, պայծառութեան Տիկնանց Մարմին, ուսուցչուհիներ, աշակերտութիւն, ծնողական Մարմին, եկեղեցւոյ երգչախումբ, Դպրաց դաս, տարիներէ ի վեր խորունկ համոզումով ու անխոնջ զգացումներով, միշտ վերանորոգուող եռանդով ու անչահախընդրօրէն միասնաբար ու միակամ կ'աշխատին ու կը գործածեն ի սէր իրենց վստահուած գոյք առաքելութիւններուն, հասնելու շրջանի հայութեան կրօնական ու ազգային կարիքներուն:

Ազգային բարերար Պր. Նուբհան Ֆըրէնկեան Փիլիքապէս բացակայ էր, բայց անկասկած հոգով ու սրտով ներկայ էր: Եկեղեցւոյ տարեդարձի առիթով 15·000 Ֆրանք իր մասնակցութիւնը բերած էր եկեղեցիի պայծառութեան: Գրեթէ բոլոր ներկաները անխտիր իրենց կարելիութեանց սահմանին մէջ իրենց նիւթական ու սրտաբուխ նուիրատուութիւնները կատարեցին որպէսզի հոգաբարձութիւնը չարունակէ իրագործել ապագայի կրօնական թէ կրթական իր ձեռնարկները: (Նուէրներու ցանկը չուտով լոյս կը տեսնէ թերթին մէջ):

Տեղի ունեցաւ նաեւ չատ զեղեցիկ ու զուարթիկ զեղարուեստական բաժին մը, երգեցին Ռոզին Թաչճեան, Մարի Եօրկանճեան, Արմէն Բարսեղեան, Լենա Իշխանեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Անի Սվաճեանի եւ Ցակոբ Շէչէթեանի եւ արտասանեցին Ռամփիկ Աբրահամեան Օշականի Սուրբը եւ Մատլէն Սիրատակ՝ Բուքը,

Միւռոն Վարդապետ չնորհակալութիւններ յայտնեց Պր. Գէորգ Պաղըրճեանին, Պր. Բաֆֆի Պաղըրճեանին, Տիկին Լուիզ ԱԳրիկեանին եւ բոլոր անոնց որոնք երկար տարիներէ ի վեր անչահախնդրօրէն կ'աշխատին ի պայծառութիւն Եկեղեցւոյ եւ ի փառս ազգի:

Գիւտ Արք.ի Պահպանիչ-ով ու խմբային երգուած Հայր Մերով վերջ գտաւ յիշատակելի օրը:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԳՂՋՈՒԹԵ ԳՂՋՈՒԹ

ՆԻՒ -- ԵՈՐՔԻ Ազգ. Առաջնորդարանին մէջ, Հոկ. 30-ին, Մեսրոպ Արք. Աջճեան ընդունելութիւն մը տուած է ի պատիւ Պրուքլինի կաթողիկէ Եկեղեցւոյ թեմին առաջնորդ՝ Թամըս Տէյլի Եպիսկ.ի: Ներկայ եղած են հայ թէ օտար քոյր եկեղեցիներու բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ եւ ազգ. եկեղեցական մարմիններու անդամներ: Պ. Սարգիս Թշոյեան ներկայացուցած է հիւրը, որ իր կարգին խօսք առած է դրուատելով հայ ժողովուրդի վերապրումի կամքը: Խօսք առած է նաեւ թեմին առաջնորդը՝ Մեսրոպ Արք., որ իր խօսքի աւարտին հայկական ոճով լանջախաչ մը նուիրած է Եպիսկոպոսին:

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ «Աղաճանեան» սրահին մէջ տեղի ունեցած է «Ա. եւ Մ. Յովսէփեան» վարժարանի Հայ Մշակոյթի Օրը, Հոկ. 28-ին: Բացումը կատարած է վարժարանի տնօրէնը՝ Յովսէփ Ինճէճիկեան: Աշակերտները ապահոված են զեղարուեստական յայտադիրը: Փակման խօսքը արտասանած է եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը՝ Ատպետ Վրդ. Պալեան:

***

ԿԼԻՆՏԻՒԼԻ «Եփրեմեան» սրահին մէջ, Նոյ. 15-ին տօնուած է Արմէն Տօնոյեանի գրական գործունէութեան 35-ամեակը: Բացումը կատարած է «Մաշտոց» գոլէճի նախագահ՝ Կարպիս Տէր-Եղիայեան: Օրուան բանախօսները եղած են տոքթ. Յարութիւն Սապրեան, որ ներկայացուցած է՝ «Ա. Տօնոյեան իմ բարեկիրը եւ ազգ. գործիչը», Պօղոս Գուրեղեան՝ «Ա. Տօնոյեան գրողը», Եփրեմ Եպիսկ. Թապաղեան: Հուսկ՝ չնորհակալութեան խօսք ըսած է յոբելեարը: Գործադրուած է զեղարուեստական բաժին մը: Կարդացուած են չնորհաւորական գիրեր:

(Շար. Ա. էջէն)

ուած է Աթէնքի ժողովրդավարութեան ծնունդի 2500-ամեակին: Համագումարին նպատակն է լուծումներ գտնել մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովուրդներու պահանջքներուն՝ Արեւելեան Եւրոպայի եւ ընդհանրապէս Խորհրդային Միութեան փլուզման յոյսին տակ, զանազան երկիրներու մէջ ազգայնական հակումներու դրսեւորումները ցուցաբերող ժողովուրդներու պահանջքներուն ի տես: Այս կարեւոր համագումարին իր մասնակցութիւնը բերելու կոչուած է Հ. Ց. Դ. Հայ Դատի պատասխանատուն եւ Հ. Ց. Դ. Ցունաստանի Հայ Դատի Յանձնախումբը:

ԿԱԼԼԷՍԻ ԻՇԽԱՆԸ մեծ - մօրը բնակարանը կը փոխադրուի Լէյտի Տայանայէն բաժնուելուն իրրեւ հետեւանք, իշխանական բնակութիւնը (Քենզինկթըն) ձգելով իր կնոջ, գոնէ առժամապէս: Սկզբնական շրջանի մը համար, գոյքը հասարակաց քարտուղարութիւն մը պիտի ունենայ իրենց ժամանակացոյցին համար: Առաջին պաշտօնական երեւումը տեղի կ'ունենայ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 11-ին, այն ճաշին առթիւ, որ Թագուհին կուտայ ի պատիւ «12»երու պետական ղեկավարներուն Պրիթանիա արքայական պրօտոնաւիին վրայ:

ԱԹԷՆՔԻ փողոցներուն մէջ, ի պատասխան իշխանութեանց կոչին, շուրջ մէկ միլիոն Յոյներ ցոյց մը ըրին, որպէսզի «Հասկցնեն» Էսիմպուրկ հաւաքուած «12»երու, որ շատ դէշ աչքով պիտի նային, եթէ անոնք այդ անունով ճանչնան Եուկոսլաւիոյ նախկին Հանրապետութիւնը որ կը կոչուի Մակեդոնիա եւ որու մայրաքաղաքն է՝ Սկիւպ: Աթէնքի մեր պաշտօնակիցը՝ «Ազատ Օր» Դեկտեմբեր 11-ի իր թիւով հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ նախորդ օրուան ցոյցին կապակցութեամբ. - Ցունաստանի համար բացառիկ օր մը եղաւ երէկ, երբ համայն ժողովուրդը մէկ սիրտ, մէկ մարմին, մէկ ձայն բացագանչեց որ «ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ ՅՈՒՆԱԿԱՆ է»: Հոն էր նաեւ Ցունահայութիւնը որու ներկայութիւնը կը դրսեւորուէր Հ. Ց. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի պատուիրակութեամբ եւ Հ. Ց. Դ. երիտասարդական միութեան խումբերու անդամներու մասնակցութեամբ: Հայ երիտասարդութեան ներկայութիւնը յատկապէս տպաւորիչ էր ու աչքի կը զարնէր եռագոյն դրօշակով ու երիտասարդներու կողմէ զօրակցութիւն արտայայտող թռուցիկներու ցրուումով»:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏԵՐԱԿՈՑԸ բանաձեւ մը քուէարկեց արեան վարակման հարցին մէջ, ուր չիւրացներ «թունաւորման» պարագան, թէեւ կ'ընդունի «վտանգուած անձի չօգնելու» պարագան Ժորժինա Տիֆուայի եւ Է. Հերվէի դէմ, բայց ատոնց մէ կ'անջատէ նախարարապետը Լօրան Ֆապիուս:

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

ՎԱՆՔ ՏՐ ՇԱՐԻԹԷ

ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ

կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Յանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ'ունենայ՝
կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ ժան - կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Տօնական յատկանիշ օրերուն առթիւ, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլեւայլ նուէրներ - գիրք, յուշանուէր, եւայլն -

Կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպայման այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեգործական սոյն վաճառք - ձեռնարկը՝ յոգուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման:

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Վաճառքին համար սիրով կ'ընդունուին վաճառքին հոխութեան համար արուելիք օգտակար նուէրները:

Դիմել՝ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, հեռաձայնելով. -
43 - 59 - 67 - 03
Թիւին՝ Դիւանատան միջոցաւ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անիկ Փափազեանի յիշատակին Օր. Սթելլա Պաղդջեան 500 Ֆր. կը նուիրուի «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

La Maison de la Culture Arménienne de Décines vous invite
au
THEATRE DES ATELIERS DE LYON
le Samedi 19 Décembre à 20 heures 30
pour une présentation de «*Sainte Europe*»
d'Arthur ADAMOV
mise en scène de *Gilles Chavassieux*
Prix préférentiels

Adultes 80 F. au lieu de 110 F.
Etudiants 50 F. au lieu de 60 F.
Téléphoner à la M.C.A. de Décines :
au 78. 49. 42. 97

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Ցակոբ եւ Պերճուհի Խաչիճեան իրենց ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ 500 Ֆր. կը նուիրեն Սէն - Ժերմէն Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցիին եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Գուրգէն Փիրանեանի յիշատակին՝ Տիկին Անահիտ Փիրանեան 250 Ֆր., Ղազար եւ Աշխէն Պօղոսեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Ալպէռ Պօղոսեան 300 Ֆր., Փամպուճեան եւ Սարգիսեան զերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեան 100 Ֆր., Գառնիկ, Կայծակ, Պապիկ Ճառայեանի յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Վահրամ Ճառայեան 100 Ֆր., Գրիգորեան եւ Թադոյեան զերդաստանի ննջեցեալներու յիշատակին՝ Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Գրիգորեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՔԱՀԱՆԱՑԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼԷՓՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Կը հաղորդէ թէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
կը մատուցանէ պատարագ եւ այդ առթիւ
Քահանայական աստիճան կը շնորհէ
ձեռնադրութեամբ եւ օծմամբ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆԻՆ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ վրայ
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ
Նիսի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ վրայ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ. -

Կոչումն քահանայութեան Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-ին ձեռնադրութիւն քահանայութեան կիրակի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 10-ին:

Երգեցողութիւն՝ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբ, ղեկավարութեամբ՝
Պր. Խաչիկ Եղլմազեանի

Solidarité Franco-arménienne
et
Le Collège International de Philosophie
vous invitent
à un débat sur le thème

NATION, ETAT, CITOYENNETES

Au cours de la soirée seront examinés le projet de loi de Citoyenneté de la République d'Arménie et les problèmes qu'il soulève...

Avec la participation de
M. Alain DIECHKOFF
chargé de recherche au CNRS
Mme Catherine KESSEDJIAN
professeur agrégé des facultés de Droit
et Avocat à la Cour
M. Michel MARIAN
membre du comité de rédaction
de la Revue Esprit, maître de conférences
à l'Institut d'Etudes Politiques de Paris

Mercredi 16 Décembre à 20 heures
Salle Pierre Nicole
9, rue Pierre Nicole, Paris 5e
Mo Luxembourg
RER Luxembourg — Port-Royal

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Quelques jours après sa *réédition* la M.C.A. a le plaisir de présenter «*LE VERT SOLEIL DE LA VIE*» *de Victor Gardon*

en présence du célèbre peintre
CARZOU
Membre de l'Institut
Académie des Beaux Arts

Cette réédition tant attendue est réalisée par l'Association «*Relisons Victor Gardon*».

Vendredi 18 Décembre
à 20h45 très précises

Présentation — Lectures — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
MARDI
15 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

'HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — Թիւ 17·952 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.952

ՇԱԲԱԹԱՎԵՐՋԻՆ՝

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՋՈՒՀԵՐ ԳՈՐԻՍ ԵՒ ԿԱՊԱՆ

21 ՄԵՌԵԱԼ, 70 ՎԻՐԱՒՈՐ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12-ին Գորիս եւ Կապան ծանր օր մը ունեցած են եւ բազմաթիւ զոհեր արձանագրած : Այսպէս Գորիսի վրայ ցնդակոծումներէ 5 հոգի մեռած է (մէկ մանուկ, երկու կիներ), 20 վիրաւոր կայ : Իսկ Կապանի վրայ օգնաւային ռմբակոծում կատարուած է եւ 16 մեռեալ կայ, 50 վիրաւոր եւ 70 տուն քարուքանդ եղած է : Հակօդային պաշտպանութիւնը կազմակերպուած չէր եւ հարկ եղաւ, դժբախտաբար, որ նման ծանր ռմբակոծում մը ըլլայ, որպէսզի հարկ եղած միջոցներ ձեռք առնուին :

Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին, զրադարձակուած է Կրասնոսելսկի շրջանային կեդրոնի վրայ, նաեւ զրահակառքերով յարձակում գործուած է, թռանով ալ Ջիլ գիւղին վրայ : Զորս ռումբեր ալ նետուած են Վարդենիսի շրջանը, 1 մեռեալ եւ 7 վիրաւոր կայ : Այլ շրջաններ համեմատաբար հանդարտ եղած են, բացի Հադրութէն, Էրիլլուէն, որոնք ժամը 9·15-էն 17·40 ռմբակոծուած են (Ֆիղուլինէն), 7 մեռեալ ալ հոն կայ եւ հինգ վիրաւոր :

Ինչպէս ծանօթ է, անցեալ շաբթու, հայկական ուժերը որոշ կրակակէտեր չէզոքացնելու համար (ի պաշտպանութիւն Գորիսի, Կապանի) սկսած էին Զանգելանի շրջանը եւ զրաւած Աղքենտ, Ղազանչի եւ Սէյդլար գիւղերը :

Այս իրողութիւնը ծայրայեղ կերպով կը չահագործուի Սթոքհոլմի ժողովին (Սի - էՍ - Սի - Ը-ի անվերջանալի այն ժողովները, որոնք տարիի մօտ է Մինսկի ժողովը պիտի պատրաստեն...) ոչ այնքան Ադրբեջանի այլ՝ Թուրքիոյ կողմէ, որ ծանրօրէն կ'ամբաստանէ Հայաստանն Ադրբեջանի հողը «զրաւած» ըլլալուն համար : Այսինքն՝ Ադրբեջան իրաւունք ունի Հայաստանի գիւղերը ռմբակոծելու, Գորիսի ու Կապանի բնակչութիւնը տեղահանութեան մղելու, Հայերն ալ, երեւի, հրամմեցէ՛ք, չարունակեցէք մենք ձայն իսկ չենք հաներ, պէտք է ըսեն :

Սթոքհոլմի այս ժողովին սկիզբէն կը մասնակցէին Քրիսթիան Տէր - Ստեփանեան եւ Դաւիթ Շահնազարեան, որոնց երկուշաբթի, կը միանար Ա. Նահապետեան Ա. տեղակալ Արման Կիրակոսեան :

***

Դեկտեմբեր 11-էն ի վեր, կազի կացութիւնը քիչ մը բարելաւուած է եւ օրական 10 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը հասնի (5՝ Ադրբեջանի, 5 ալ Վրաստանի ճամբով) ինչ որ թոյլ կուտայ ոչ միայն ապէտի գօտիին այլեւ Երեւանի մատակարարումը ապահովել : Ելեկտրականութիւնն ալ աւելի լաւ վիճակի մէջ է :

***

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՀՇ-Ի ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք Դեկտեմբեր 10-ի մեր թիւով, ՀՀՇ-ն եւ ՀՀՇ-ի խորհրդարանական խմբակը յայտարարութիւն մը հրապարակած էին, որու բովանդակութեան թէեւ ակնարկած էինք, բայց, աւելորդ չենք նկատեր լրիւ հրատարակել տրուած ըլլալով, Հայաստանի ապրած ծանր ժամային կացութիւնը :

Սառբեւ յայտարարութիւնը· —

Ծանր ու ծայրայեղ լարուած է Հայաստանի սոցիալ-տնտեսական վիճակը : Աննախադէպ չրջափակումները երբեմն յաջողւում է ճեղքել միայն մեծագոյն քաղաքական ճիգերի չնորհիւ, եւ Հանրապետութիւնը դժուարութեամբ է ըստանում գոյատեւման համար անհրաժեշտ նուազագոյն մատակարարումները :

Նոյնիսկ այս վատթարագոյն պայմաններում իշխանութիւնները եւ ժողովուրդը պարտաւոր են հոգալ, թեթեւացնել Արցախի հոգսերը :

Նման պայմաններում կենսական նշանակութիւն ունի իշխանութիւնների յստակ, համաձայնեցուած, արդիւնաւէտ աշխատանքը : Իշխանութիւնները, սակայն, խոր ճգնաժամի մէջ են :

Գերագոյն Խորհուրդը չի կարողանում արդիւնաւէտ աշխատել օրէնքների ըստեղծման բնագաւառում, լիարժէք օգտագործել օրէնքով իրեն տրուած լիազորութիւնները՝ կառավարութեան գործունէութիւնը վերահսկելու համար եւ վերածուել է լիազօրութիւնների վերաբաշխման համար կատաղի պայքարի, անպտուղ ու անիմաստ քաղաքական վէճերի թատերաբեմի :

Անկատար, իսկ որոշ բնագաւառներում ուղղակի կաթուածահար է գործադիր իշխանութիւնների համակարգը : Գործադիր իշխանութիւնների մէջ ներգրաւուած որոշ «մասնագէտների» համար անպատասխանատուութեան եւ թողտուութեան բարենպաստ մթնոլորտ է ստեղծուել, ինչը յանգեցրել է չարաշահումների եւ փաստացի անգործունէութեան : Մերժելով «կուլակաթափութիւնը», չի կարելի հանդուրժել թալանչիութեան տարածումը, յանցաւոր կլանների գոյութիւնն ու գործունէութիւնը, զանազան իշխանաւորների կողմից իրագործուող թալանն ու նենգազուլը :

Կառավարութիւնը չի ձեռնարկում արտակարգ իրավիճակին համապատասխան գործողութիւններ՝ հացամատակարարման, նաւթամթերքների, ուժանիւթի հայթայթման եւ բաշխման, տրանսպորտի աշխատանքի կազմակերպման եւ այդ ոլորտներում անհրաժեշտ վերահսկողութիւն իրշականացնելու ուղղութեամբ :

Ֆինանսների նախարարութիւնը եւ բանկային համակարգը բարեփոխումները խթանելու փոխարէն վերածուել են անձնական եւ կլանային բարեկեցութեան ապահովման գործիքի :

Իրենց նպատակին չեն ծառայում զառանցները, հարկային տեսչութիւնը, անգործութեան է մատնուած դատախազութիւնը, որոնք ներքին գործերի եւ ազգային անվտանգութեան առանձին օղակների հետ միասին սերտաճել են յանցագործ կլաններին :

Հայոց Համազգային Շարժումը, ըստեղծման առաջին իսկ օրից, իր գլխաւոր խնդիրը համարելով պետականութեան հաստատումը, այն երբեք չի նոյնացրել ՀՀՇ-ի կառավարութեան կազմման հետ : Հասարակական գիտակցութեան մէջ կրթելով պատասխանատուութիւն ստեղծուած իրավիճակի համար, Հայոց Համազգային Շարժումը չի ձգտել ազդելու գործադիր իշխանութեան ձեւաւորման վրայ, որը կ'իրագործէր ՀՀՇ ծրագրերը եւ իր հետ միասին կը կիսէր պատասխանատուութիւնը ժողովրդի առջեւ : Արդիւնքում դաշտավարապէս կամ ծրագրով չմիաւորուած, անհրաժեշտ պատասխանատուութիւն չկրող անհատներից կազմաւորուած, իրար չյաջորդող կառավարութիւններից եւ ոչ մէկի գործունէութիւնը հնարաւոր չէ բաւարար գնահատել :

Ստեղծուած իրավիճակում Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահից ակնկալում ենք պետականութեան կերտման գործում իր վրայ վերցրած պատասխանատուութեանը համապատասխան վճռական գործողութիւններ, եղած օրէնքները խստագոյնս կիրառելու եւ անպայմանութեան, ամենաթողութեան մթնոլորտը վերացնելու համար : Աչխատանքից պէտք է հեռացուեն եւ պատասխանատուութեան ենթարկուեն իրենց վստահուած բնագաւառներում աշխատանքները տապալած պաշտօնատար անձինք :

Հայոց Համազգային Շարժման վարչութիւնը եւ ՀՀ Գերագոյն Խորհրդի ՀՀՇ պատգամաւորական խմբակցութիւնը ՀՀ նախագահին առաջարկում են վերանայել կառավարութեան կազմը եւ անհրաժեշտ միջոցառումներ իրականացնել՝ արդիւնաւէտ, վերահսկելի կառավարում իրականացնելու համար :

Միաժամանակ, չխուսափելով պատասխանատուութիւնից, ՀՀՇ վարչութիւնը եւ պատգամաւորական խմբակցութիւնը իրենց պատրաստակամութիւնն են յայտնում՝ ՀՀ նախագահի առաջարկով ստանձնելու Հանրապետութեան համար կենսական նշանակութիւն ունեցող ոլորտների կարգաւորման խնդիրը՝ անհրաժեշտ լծակների տրամադրման դէպքում :

7 Դեկտեմբերի 1992 թ·

***

Այս յայտարարութեան հակազդելով, Դեկտեմբեր 10-ին, Հ· Ց· Դ·-ի Երեւանի կեդր· Կոմիտէն ալ յայտարարութիւն մը ըրած է, որու սկիզբը անդրադառնալէ ետք ՀՀՇ-ի յայտարարութեան բովանդակութեան, կ'ըսէ· — «Սոյն բաղաքական ակթի առիթով Հ· Ց· Դ· Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէն յայտարարում է·

Հանրապետութեան ներկայ ծանր իրավիճակի համար ողջ պատասխանատուութիւնը կրում են Հ·Հ·Շ·-ական նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը եւ նորիրդարանի ու կառավարութեան համակարգի լծակները տնօրինող Հ·Հ·Շ· կազմակերպութիւնը : Հ· Ց· Դ· Հայաստանի Կեդրոնական Կոմիտէն միեւնոյն ժամանակ վստահ է, որ հայ ժողովուրդը նրա բազմաբնակ ուժերը, բազմացիական խիղճն ու միտքը ոչ միայն չեն շփոթուի բազմական կազմակերպութեան համար անպատասխանատու եւ յաւակնոտ նման կեցուածքներից, այլեւ թոյլ չեն տայ արկածախնդրական որեւէ դրսեւորում, ինչը կարող է այս ծանր ու բախտորոշ շրջանում վտանգել Հայաստանի ապահովութիւնն ու անվտանգութիւնը, անշտկելի հետեւանքներ ունենալ արցախեան գոյամարտի համար : Մերժելով հատուածական իւրաքանչիւր նկրտում, մենք կրկին անգամ շեշտում ենք ազգային իտէալի շուրջ բազմական ուժերի եւ հայութեան բոլոր հատուածների մէկ միասնութիւն կազմելու անհրաժեշտութիւնը» :

***

Ի՞նչ կարելի է ըսել այս յայտարարութեանց առթիւ, որոնք լեզի խօսքերէ տարբեր ըլլան : Ոչի՛նչ : Վանդի, Հ·Հ·Շ·-ի յայտարարութիւնը տրամաբանական հիմք չունի եւ տեսակ մը ռատօկրիտական կըրնար ըլլալ քանի իշխանութիւնը՝ իրն է : Գալով միւսին, իշխանատենչ ախորժակներէ չի հրաժարիր : Ոչ մէկը, ոչ միւսը հիմնական լուծումներու մասին խօսք կ'ընեն, երբ ամբողջ ժողովուրդ մը ողբերգական կեանք մը կ'ապրի, եթէ ապրիլ է··· :

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱՆՆԵՐԸ

«Թէրճիւման» Դեկտեմբեր 12-ի թիւին մէջ դրացի սիւնակներու մէջ զետեղած է հայ զինեալներու կողմէ զրաւուած ադրբեջանական զիւղերու լուրը եւ Թուրքիայէն դէպի Հայաստան մարդասիրական անցք մը բանալու Ա. Կիրակոսեանի խնդրանքին տրուած պատասխանը : Առաջին լուրին մէջ կ'ըսուի թէ հայկական ուժերը ադրբեջանական 10 գիւղ զրաւած, հիմնայատակ կործանած են զանոնք, բնակչութիւն ալ գնդակահարած : Մոսկուայի աղբիւրով տրուած լուրին համաձայն, Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հաղորդած է թէ Լաչինի դօտիին մէջ Նուրէտտին գիւղին զրաւումով հայկական կողմը ընդլայնած է իր հակակշիռին ենթակայ շրջանը :

Մինչ կողմէ, Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը Սեւծովեան ժողովին աւարտին բացատրած է թէ հայ զօրքերը Հայաստանի ծանր կացութիւնը պարզած ու օժանդակութիւն խնդրած է : Հ· Ձէթին պատասխանած է թէ որպէսզի Թուրքիա օժանդակէ, պայման է որ վերջ տրուի արիւնահեղութեան ու Հայաստան Ղարաբաղի հարցը վարդադրէ Ադրբեջանի հետ : Հրադադար հաստատուելէ ետք, Թուրքիոյ եւ շրջանին նեցուկով Ադրբեջան պիտի մղուի շրջափակումին վերջ տալու· այդ հանդրուանէն ետք խաղաղութեան պայմանները բանակցութեան նիւթ պիտի ըլլան, ըստ Թուրք նախարարին տեսակէտին :

ԷՏԻՆՊՈՒՐԿ

ՋԻՋՈՒՄՆԵՐԷ ԵՏՔ ԴԱՆԻՈՑ

ԵԻՐՈՊԱՆ, ԱՒԵԼԻ ՃԻՇԴ՝ ԵԻՐՈՊԱ ՄԸ ՓՐԿՈՒԵՑԱՒ

Նախագահ Միթերան, ժաք Տըլոր եւ ընկերվարական հոսանքը ընդհանրապէս զոհ են Էմինպուրկի վեհաժողովի արդիւնքներէն : Նոյնը չէ այլոց կարծիքը : Ճիշդ է Եւրոպան, աւելի ճիշդ որոշ Եւրոպա մը փրկուեցաւ, ի դին ժամեր տեւող (Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12-ին, մինչեւ կէս գիշեր) բանակցութիւններու : Արդարեւ, հարկ եղած զիջումները եղան Դանիոյ, որպէսզի կարենայ նոր հանրավճիռ մը կազմակերպել (առաջինին պատասխանը՝ ոչ էր), եւ այս անգամ ժողովուրդին պատասխանը դրական ըլլայ : Ուրեմն, «12»երը հաւանեցան առանձին, իւրայատուկ կարգադրութիւն մը ընել Դանիոյ համար, որ՝ ոչ միակ դրամի դրութեան, ոչ ալ հասարակաց պաշտպանութեան պիտի մասնակցի : Միւս մարզերուն ալ (ներքին հարցեր, արդարադատութիւն) կը մասնակցի իր Սահմանադրութեան սահմաններուն մէջ : Ներկայիս ալ, վեց ամսուան համար, Դանիան պիտի ապահովէ Հասարակապետութեան հերթական նախագահութիւնը, բայց, պիտի չմասնակցի դրամական կամ պաշտպանութեան հարցերու վիճաբանութեանց : Դանիոյ հանրավճիռը տեղի պիտի ունենայ Ապրիլին կամ Մայիսի սկիզբը եւ անոր արդիւնքէն կախում ունի Անգլիոյ դիրքը,

(Շար·ը Դ· էջ)

«ՈՒՐԱԽ ՈՒ ԵՐՋԱՆԻԿ...»

— Բարեւ, ի՞նչպէս ես:

— Ոչինչ, պատասխանում է սովորաբար Հայաստանցին:

Անշուշտ, հարկաւոր չէ լեզուագէտ լինել, հասուտատելու համար որ այս «ոչինչ»ը պոռչի համ է տալիս: Մեծ եղբօր թոզած բարիքներից մէկը, որ այլեւս արմատացել է Հայաստանում:

Իսկ երջանկայիշատակ խորհրդային կայսրութեան շրջանին, երբ Եռագոյնը թաքնուած ննջում էր, պատահում էր որ նոյն Հայաստանցին, մտերմաբար, այլ ձեւով, պատասխանէր՝ «ինչպէ՞ս եմ, դեհ տեսնում ես էլի, Լենինի նման եմ՝ մեռած, չթաղուած»...

Այդ տարիներին, ինձ զարմացնում էր նաեւ երեւանցի զարմիկս՝

— Աղասի բարեւ, ի՞նչպէս ես:

Լակոնական չէջտով, նա միշտ պատասխանում էր՝

— Ուրա՛խ ու երջանի՛կ

— Այսի՞նքն

— Պարզ է — փորձում էր ինձ պարզաբանել Աղասին — մեր երկրում հարկաւոր է զառնալ յիմար, որ այլեւս չարունակ քեզ զգաս ուրա՛խ ու երջանի՛կ:

— Իսկ եթէ չյաջողես այդ այլասերպութի՞ւնը:

— Այդ դէպքում, սիրելիս, քեզ մնում է դնալ փրկութեան կամուրջը (Զանդու դետի կամուրջը):

Հիմա էլ, այս խառն օրերին, երբ հետաքրքրուես Հայաստանցու որպիսութեամբ («ինչպէ՞ս ես» զրեթէ մի անբարոյական հարցում է...) նա մի պահ լուռ է մնում, քեզ դիտում, ուսերը վեր հանում ու լուրջ չէջտով պատասխանում՝ «դեռ պարզ չի»...

Իրականում ինչ որ պարզ է բոլորիս համար, այն է որ Հայաստանի ներկայ կացութիւնը ոչ միայն «պարզ չի» այլ խիստ մտահոգիչ ու վրդովիչ է (alarmant): Իսկ մեզ նման դուրս մնացող Հայն էլ անհանդիստ է ու մի տեսակ յանցաւորի հոգեվիճակի է մատնուած: Հեռու հայրենի ժողովուրդի ցաւերից, չես կարող մոքիդ հանել այն երիտասարդները որոնք զէնքը ձեռին զոհւում են ազդ. օճախը պաշտպանելով: Չես կարող մոքիդ հանել Արցախցիների եւ պաղթականների Գողգոթան, որոնց ահա սպառնում է դաժան ձմեռը: Ու ճաշի պահին, յաճախ միւթղ են ճանկռում Երեւանի փողոցների դիչերային հերթերը, 250 կրամ հացի համար:

Մղձաւանջի հասնող այս վիճակի առջեւ, ո՞վ կարող է ասել «ցաւդ տանեմ»: Ժողովրդական այս ասացուածքը այլեւս մի կեղծ ձայնանիչ է: Վասնզի ցաւը իրականում չի փոխանցւում: Միակ սեփականութիւնը որ չի բաժանւում:

Եթէ բանաստեղծ Միւսէի համար՝ «Rien ne nous rend si grands qu'une grande douleur», ուզում ենք հաւատալ որ սիրային վիշտը կարող է հոգեկան վեհութիւն ստեղծել: Այրէն բանաստեղծը, ինչպէս դիտենք, այդ վեհութեան արժանացաւ, չնորհիւ ժորժ Սանտի փոփոխամիտ բնաւորութեան: Նրա սիրտը ընդունակ էր բարախել բազմաթիւ սիրահարների համար...

Բայց մեր ցաւը ուրիշ ցաւ է:

Դեռ մոքումս է պատանեկութեանս տարիների Սպանիոյ 1936-ի քաղաքացիական պատերազմը: Այդ ողբերգութիւնը կախարդիչ դրչով է նկարագրել հանրածանօթ ֆրանսագիր սպանացի գրող Jose Luis de Villalonga, *Allegro Barbaro* գրքում: Այդ ողբերգական օրերի հերոսուհին եղել է հէնց իր արքայասպան մեծ մայրը՝ Dona Sagrario de Los Cobos: Ազնուական մի փառահեղ տիկին որ չէր հանդուրժում «կարմիրներ»ի որոչ յաջողութիւններին: Ու հետզհետէ կռիւները աւելի էին սաստկանում եւ հանրապետական կառավարութիւնը անելի մէջ էր՝ անկարող այլեւս երկիրը կառավարել: Սպանիան մատնուած էր անիշխանութեան: Իսկ Տոնա Սակրարիօն էլ երկու ամիսներից ի վեր տառապում էր երիկամունքի քաղցկեղից: Ամէն օր բժիշկը նրան այցելում էր ու մորֆին սրսկում: Գիտակից իր ծանր վիճակին, պատկառելի տիկինը պահում էր մոքի պայծառութիւնը եւ կրքոտ չէջտով ասում էր յաճախ՝ «Մի երկիր կարող է ապրել միապետութեան, հանրապետութեան, ֆաչիզմի կամ նոյնիսկ համայնավարութեան ներքեւ: Բայց, երբե՛ք, երբե՛ք անիշխանութեան մէջ»:

Մինչ սպանութիւնները, կողոպուտները ու այլ վայրագութիւնները աւելի էին տարածւում, մի երեկոյ էլ, սովորական ժամին, ներկայանում է պալատում, ծանօթ բժիշկը, Տոնային մորֆին սրսկելու համար: Վչտահար իշխանուհին, անկողնում երկարած, ժպտելով ընդունում է բժիշկին ու իսկոյն վճռական չէջտով ասում՝ «Ո՛չ, սիրելի բժիշկս, այլեւս ոչ մի սրսկում»: Բժիշկը փորձում է համոզել՝ «ինչպէս թէ ո՛չ, բայց...» Մի վհատ ու խիստ նայուածքով տիկինը, բժիշկի խօսքը ընդհատեց ու մեղմ ձայնով մրմնջաց՝ «Երկիրս հոգեվարքի մէջ է, բժիշկ: Թողէք որ նրա հետ միասին տառապեմ»:

Աղնուահոգի Տոնա Սակրարիոյի վեհութիւնը հարազատ է Գօրնէյլի դստեակն հերոսներից մէկին:

Ու եթէ մի պահ հաւատանք Միւսէին որի համար ոչինչ կարող է մարդս աղնուացնել քան մի խոր ցաւ, Հայերը, իրանց ծով — ցաւերով, պէտք է որ համարուեն աշխարհիս ամենավեհ ու ազնուական մի ժողովուրդ: Երա՞նի հաւատացողին...

Իրականում, արեւմտեան այս նիհիլասչէ կեանքում, վեհութիւնը անհետացման դատապարտուած մի ... հիւանդութիւն է: Մարդու հոգին «կակղել է, լքիկել»: Նա այլեւս չի դիմանում ցաւին, նեղութեան:

Բախտ չունեցայ ծանօթանալ ազնուական Տոնայի հետ, բայց ինձ վիճակուեց հանդիպել Տիկին Վարդուհուն: Քանդակագործ Պոթերոյի հասատամարմին կանանց նման մի տիկին որ ի տես քեզ երջանիկ ես զգում որ գինք գրկող բազկաթոռ ես... Հազար ու մէկ քոմմեթիքով չպարուած — պահպանուած, փայլուն զոհարեղէններով զարդարուած, Տիկին Վարդուհին իսկական չարժուն մի ոճնածառ է: Վերջերս նա որոչել էր դնալ մի չարաթով Հայաստան: Բայց «չստացուեց»:

— Ինչո՞ւ հրաժարուեցիք, Տիկին Վարդուհի, անհանգի՞ստ էք:

— Ո՛չ, չատ աղէկ եմ, փառք Աստծու: Շիտակ ըսեմ, իմացայ որ Հայաստանի դրութիւնը դէշ է եւ Արմենիա պանդոկի սենեակներու մէջ ալ մուկերը կը վազվզեն: Ես մուկերէն կը վախնամ:

— Ճիշդ է, Տիկին Վարդուհի, մկներ կան, նրանք էլ են վայելում նորարոյս ազատութիւնը: Կան նաեւ տառականներ, գողեր, քրիչնայի թափառականներ եւ մանաւանդ մաֆիօզիների ցեղախումբեր: Ուրեմն, երէկ չէիք հանդուրժում սատանայ քոմունիստներին, հիմա էլ մկներից էք վախենո՞ւմ:

— Առանկ է սիրելիս, ի՞նչ ընես: Ես ալ որոչեցի երթալ Պոլիս: Այրէն օդանաւի տոմսակը զրեթէ նոյն գինն է, քան՝ երեւանի: Գոնէ հոն, ուտելիքի նեղութիւն չկայ:

Տիկին Վարդուհին յիմար չէ, այլ՝ իրատապաշտ մի տիկին է որ ընդունակ է լինել «ուրա՛խ ու երջանի՛կ...»:

Եւ կայ նաեւ մեր հարեւան Մարտիրոսը: Տասնեակ տարիների երդուեալ մի կուսակցական, որ վերջերս կարծես ինչ որ «բեզարել» է: Լուսանցքի վրայ, որոնում նոր ճամբաներ ... հասկանալի մի պարագայ: Նրա կուսակցութիւնը պաղատարական պահեստանոցում, այլեւս տպրանք չունի վաճառելու ... բայց դեռ ունի անխոնջ «վաճառող»ներ որոնք չարունակում են «աքթիվ»օրէն ապրիլ...

Իսկ մի ամիս առաջ էլ Պահամայից վրատանում եմ մի բացիկ, որի վրայ Ֆրանսերէն գրուած էր՝ «Այս աքանչելի կղզիներում, կինոջս հետ, երազային օրեր ենք անցկացնում, ձեզ յիշելով — քո Մարտիրոս»:

«Երազա՛յին օրեր» ... եւ ուրախ ու երջանի՛կ Հայեր, որոնք յաջողել են մրցքից հանել Հայաստանի սպառնացող սեւ մութ ամպերը, Արցախցիների ողբերգութիւնը, Հայեր, որոնք «յիմար» չեն վրստահարար, այլ պարզապէս իրանց սրտում Արարատը այլեւս անհետացել է...

Նահանջի ճամբին, հոգու սուրբ կարծես սատկանում է: Արդեօ՞ք գարու է մի օր երբ Ապրիլ 24-ը ոչեկոչուի պարահանդէսներով եւ քեաբապչիների հանրածանօթ «սուտ է սուտ է ամէն բան սուտ է» սադարկութիւնը յուզէ — ներշնչէ թոշակառու յետոյքները...

Մինչ այդ, քանի որ վերջերս Երեւանում հիմնուել է միլիոնատէրների ակումբ, կարելի է ուրեմն, բաց աչքերով, երազել գալիք չանթարգելների մուտքը, որոնք պիտի փարատեն Հայաստանի սեւ — մութ ամպերը...

Գիշերուան մութին ի՛նչ լաւ բան է հաւատալ լոյսին...

Փորձեցինք ծիծաղել, չլալու համար...

Կ. ՋՐՒԱՇԵԱՆ

Փարիզ
Նոյեմբեր 1992

ՕՐՈՒԱՆ ՀՐԱՄԱՑԱԿԱՆԸ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ-ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԹԱՓՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՄԲԱՅ ԿԸ ՀԱՐԹԷ ԼՈՒՐՋ ԸՆԿՐԿՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴՐԱՄԱՏԻՐԱԿԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՄԲ. — Գալիֆորնիոյ «Նոր Կեանք»ի մէջ է (Հոկտեմբեր 29) որ լոյս տեսած է Միհրան Թէօլէօլեանի այս յօդուածը, որ կը շօշափէ խիստ կարեւոր հարց մը: Դժբախտաբար, երէկ ըսուած խօսքերը ցայսօր կը մնան ձայն բարբառոյ յանապատի: Կը թուի որ այլեւս ոչ ոք կը մտահոգուի մեր լեզուին հարստացումով, մնաց որ հարստացում բառն ալ աւելորդ է, Սփիւռքը դադրած է ինքզինքով իսկ հետաքրքրուելէ եւ նախանձախնդիր ըլլալէ իր աւանդներուն, որոնց գլխաւորն է արեւմտահայերէնի պահպանումը:

***

Նոր չեն լրնկրկումներն ու խաթարումները լեզուական մարզերու մէջ: Եթէ ոմանց համար հետաքրքրութիւն է իմանալ թէ ե՞րբ սկսեցաւ զարձան վրէպներն ու սպասերումը արեւմտահայերէնի 1930 — 1940-ական տարիներու դրուագին մէջ, կրնամ հաստատել որ վաթսունական չըրջանին տպագրումները «հարց» էին արդէն մամուլի մէջ:

Պատճա՞ռ:

— Որովհետեւ տուն ու դպրոց, դրականութիւն եւ մամուլ, մատուռ-դականութիւն, գաղութային դօսլներու մէջ տեղական լեզուներու ծաւալումը եւ հայ երկրորդական վարժարաններու տոհմադուիթիւնը պատրաստելու հիւրընկալ երկիրներու ուսումնական ծրագիրներուն, անձկութիւնը հայերէնագիտական պատրաստութիւն ունեցող ուսուցիչներու, եւ վերջապէս՝ ընտանեկան յարկերէ ներս անփութութիւնը հանդէպ հայախօսութեան, վերջ տուին մինչեւ 1940-ական տարիներու լեզուական նախանձախնդրութեան:

Զորս — հինգ մատներու վրայ համրուող «դրական ոսոխական»ներն ալ, որոնք մինչեւ 1960 — 1970-ական տարիներ մաքառեցան «ծուռ»ին ու սխալին դէմ, իրենց մահով անտէր — անտիրական թողուցին ապարէզը՝ «այսպէ՞ս ալ կ'ըլլայ, այնպէ՞ս ալ կ'ըլլայ»ական երջանիկներու առջեւ...

Թղթածրարներէս մէկուն մէջ գտայ Փարիզի «Յառաջ»ին հին բայց միշտ նոր մէկ նչմարը՝ Վենեւիկէն իրեն ղրկուած «Ինչո՞ւ»ի մը մասին.

— Ինչո՞ւ հայ լեզուին մէջ կը պակսին գիտական եւ արդի կեանքի վերաբերեալ բառեր. օրինակ՝ autobus, bic, guichet, cassette, autoroute, եւայլն:

«Յառաջ» կը պատասխանէ (*) նամակագիրին կողմէ յիշատակուած բառերուն համազօր հայերէնները ներկայացնելով, այլեւ իր նախընտրութիւնները առորդաձեւով: Բայց ինչ որ պիտ կը հետաքրքրէ մեզ պահուս, լեզուական առողջ դատողութիւնն է, որ աւելի՝ յանուն խմբագրութեան իր հետեւեալ նկատողութիւնն է, — չըսելու համար ցաւը: — Տեսէք թէ ի՛նչ կ'ըսէ, իրրեւ նախամուտ իր լեզուական բացատրութեանց.

— «Է՛ր երբեմն, Սփիւռքի մամուլի բազմախնդիր խմբագիրներ, երկրպագու Մեծասքանչի, իրենց աչքին լոյսը կը համէին ճոխացնելու համար հայերէնը, եւ Գահիրէէն (Մ. Մ. = Բ. Թաշեան) փարիզ (Վահէ = Շաւարշ Միսաքեան եւ Շաւարշ Նարդունի) օրն ի բուն լեզուին մաքրութեան կը հսկէին ու արդիական բառամբարբիռն համապատասխան հայերէն բառեր կ'առաջարկէին: Անոնք գացին, ու այսօր, այլեւս, կը թուի որ նման հոգերէ տառապողներ չկան, — պարզ ու վճիտ հայերէն գիտցող ալ շատ չէ մնացած, մինչ բանակ կը կազմեն նոր օրերու «հայագէտները»: Այդ իսկ պատճառով, բացառիկ ուրախութիւն պատճառեց մեզի «Հայ Ընտանիք»ի (Վենետիկ) 1975 Մարտ — Ապրիլի միացեալ թիւը, ուր «Խմբագրին համակատուիը» գլուխին տակ կ'արծարծուի այս հարցը: Գիտենք որ մեր Մխիթարեան Հայրերը շատ ծանրաբեռնուած են. բայց գիտենք նաեւ որ միայն իրենցմէ կրնանք ակնկալել նման աշխատանք մը, ճանի հաւատարիմ իրենց կոչումին, ամէնէն աւելի իրենք են որ պիտի պաշտպանեն մեր լեզուն ու մշակոյթը, արտասահմանի մէջ»: (*Տե՛ս «Յառաջ», Սեպտեմբեր 2, 1975-ի թիւ, էջ 2*):

17 տարի առաջ արտայայտուող այս ցաւն ու ակնկալութիւնը, մեր օրերուն հայ իրականութեան ըմբին տակ, իրաւունք չեն տար յուսալու՝ որ Մխիթարեան Հայրերու բոլորանուէր խոնջէնքը ապահովութիւն մըն է կամ երաշխիք մը՝ խոհանոցի լեզուական անանկութեան վտանգը Հայկական Արտասահմանի տարածքին: — Լեզուն կ'ապրի, կը զարգանայ եւ կը դոյատեւէ, երբ «կ'ընկալուի», կ'իւրացուի: Անկախաբար իմ, ապահովաբար ուրիշներու ալ այն համոզումէն, որ հայ մտաւորականութեան եւ ուսումնա — դաստիարակչական հաստատութիւններու յառաջապահութիւնը կենսական կարեւորութիւն ունի, նաեւ անկախաբար այն դատանդքէն որ լեզուական մեր հարստութեան անխաթար պահպանումի եւ զարգացման մղիչ ուժը հայ մտաւորականութիւնն է, լեզուին տէրը չ' եւ պէտք է մըննայ հայ ժողովուրդը, — իսկ այդ տիրութիւնը ընկալումով եւ համապատասխան յանձնառութիւններով միայն լմընելի է: Երբ ժողովուրդը կը զառածի կամ ձեռնթափ կը դառնայ՝ լեզուն կը դադրի դործօն մը ըլլալէ:

Մենք մեծահարուստ ենք մեր լեզուի կշիռով, բայց աղքատախնամութիւնը՝ որով կ'ընթանայ հայերէնը Արեւմտահայութեան մերօրեայ մեծ զանգուածներուն կողմէ եւ համապատասխան անխութեամբ, ձեռնթափութիւններով, — դիրին, դրականութեան, մշակութային հարուստ ժառանգին հանդէպ զգայլթութեամբ՝ համբայ կը հարթէ անխուսափելի աղքատութեան եւ անանկութեան ճակատագրին: Ձեռագրային թէ մատենագրային մեր վաստակը ի՛նչ արժէք ալ որ ունեցած ըլլայ, մերօրեայ մտքի եւ դրչի մարդը ի՛նչ չափով ալ փարած ըլլայ այդ հարստութեան, ի՛նչ համբանք եւ հարստութիւն ալ դիզած ըլլանք վանական կեդրոններու եւ պետական մատենադարաններու մէջ՝ ո՛չ ոք քող յանձնուի այն ուսնայնամտութեան թէ առանց ժողովուրդի ընկալումին եւ այդ հարստութիւնը շահարկելու տըրամադրութեան, կրնանք անկորուստ պահել լեզուն:

Լեզու և լեզուական հարստութիւնները արժեւորելու նախաքայլը՝ գործօն հետաքրքրութիւնն է անոնց ազգային — մշակութային էութեան հանդէպ, գիտակցութիւնն է գանոնք ո՛չ միայն ապահով և անկորուստ պահելու կենսական նշանակութեան՝ այլև որբութենէ, մաշումէ եւ խաթարումէ զերծ պահելու ազգային — ընդհանրական պարտաւորութեան: Մայր Աթոռ Էջմիածնայ, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Երուսադէմի, Մխիթարեան զոյգ Միաբանութեանց, Հայաստանի Մատենադարանին մէջ ի պահ քոստանի Մատենադարանին մէջ ի պահ քոստանուած հազար ձեռագրային հարստութիւնները հայ ժողովուրդի սեփականութիւնն են. դարերու ընթացքին վանքերու եւ ազգային դրադարանները մէջ կուտակուած գրական — մշակութային գործերը հայութեան սեփականութիւնն են. ընդ

ժանեկան յարկերու մէջ է պահ դիրքեր եւ մշակութային ստեղծագործութիւններ հայութեան կը պատկանին՝ փոյթ չէ թէ անհատական դրադարաններու մէջ պահուած ըլլան: Մշակոյթի եւ մշակութային վաստակի տէրը Հայութիւնն է, եւ լեզուն մայր աղբիւրներէն մէկն է մշակոյթի: – Հայ ժողովուրդ եւ հայ մտաւորականութիւն նո՛յն չափով, նո՛յն յանձնառութիւններով ու պարտաւորութիւններով, այդ հարստութիւնները արժեւորելու եւ պահպանելու ազգային պարտաւորութիւնը պէտք է ղգան»:

Կը վերադառնամ հիմնական կէտին:

Լեզուն կ'ապրի ժողովուրդո՛վ, ժողովուրդը կ'ապրի լեզուով: Մէկուն կեանքը միւսին կեանքն է: Ո՛չ մէկ միաբանութիւն, ո՛չ մէկ եկեղեցի, ո՛չ մէկ դրող – դրագէտ, ո՛չ մէկ վարժարան եւ համալսարան կրնան փրկել մեզ՝ երբ ժողովուրդը կռնաւեր եւ լծակից չէ իր լեզուն ու մշակոյթը ԸՆԿԱԼՈՒՄԻ ՁԱՄԲՈՎ ՅԱՒԻՐԺԱՑՆԵԼՈՒ:

***

Կը վերադառնամ մեկնակէտիս:

«Յառաջ»՝ իր անունին, հիմնադրի տեսիլքներուն եւ հանրային առաքելութեան տէր մօտ եօթանասնամեայ (67) օրաթերթ մըն է, աւանդութիւններով հարուստ՝ բայց մշտանորոգ. հետեւողական՝ հայ կեանքի ընկերվումներուն թէ նուաճումներուն: «Մեծասքանչ»ին հանդէպ իր դուրսուրանքը՝ լոկ հօրմէ փոխանցուած ժառանգ մը չէ, աւելին նախանձախնդրութիւն է: Շաւարշի, Նարդունիի եւ Թաչեանի նման դէմքերու վերակոչումը եւ Մխիթարեանի հերկին ու վարուցանին ակնկալութիւնը իր խմբագրական ծանօթագրութեան մէջ՝ կուգայ այն ապացոյցէն, զոր կ'ապրի ամէն օր, երբ կ'անցնի սեղանին առջեւ, ներկային հետ անցեալը ապրելու համար:

Առանձին չէ այդ ապացոյցին մէջ. լեզուին ապասերումը, պիտի ուզէի ըսել եւ ընդգծել՝ արեւմտահայերէնի հետզհետէ շեշտուող օտարումն ու թարգմանածոյ դիմագծութիւնը մտահոգութիւն է ապրող սերունդէն շարբերու, անշուշտ ան/նց՝ որոնք մշակութային ածուներու մէջ ներկային զուգահեռ կը պահեն յետ եղեռնեան երկու սերունդներու վարուցանը, – «անձից անցելոց» մաֆառումը՝ լեզուական ապասերման վտանգին դէմ:

*Մերօրեայ ձեռնթափութիւնները լեզուական, առհասարակ մշակութային մարզերու մէջ՝ բնական հետեւութիւնն են հանրային – ընկերային կազմակերպումի մեր անիւթութեան, չսելու համար «ազգային իշխանութիւն»ներու իմացումին հանդէպ ի յայտ բերուած դիտակցական անտեսումին: – Լեզու, մշակոյթ՝ ժողովուրդի մը ամրութեան առաջնահերթ կառուցներն են, բայց մենք, մեր 1940 – 1990 յիսնամեայ ՀԶԼանի գաղութային իրականութեան մէջ՝ եկեղեցիին, եպիսկոպոսին, ընդհանրապէս հոգեւորական զուտ արարողական կոչումին զուգահեռ չպահեցինք լեզուին ու մշակոյթին հոգատարութիւնը, նախանձախնդրութիւնը կեանքի կոչելու հանրային – ուսումնական առաջ, գործօն, տեսիլք ունեցող դէմքեր եւ ժողովական մարմիններ. ուսուցիչը, գրագէտը, մշակոյթի մարդն ու մշակութային մարզը յառաջապահ ուժի վերածող կազմակերպական կառոյց: «ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ» սահմանումը, իր համապարփակ խմաւորով եւ ազգային – սահմանադրական առումով, մշակոյթին ճամբայ հարթող, մշակութային գործը իր բոլոր մարզերով հովանաւորելու, ամրացնելու եւ արդիւնաւորելու առաջադրանք մը կ'ենթադրէ, լեզուին ըստ ամենայնի անխաթար պահպանման հանրային պարտաւորութիւնը կը հրահանգէ. բայց մենք – բացառութեամբ որոշ գօտիներու – Հայկական Սփիւռքի մշակութային – դաստիարակչական կեանքը թողուցինք անտէր, անտիրական, ընթերու համար յետին մակարդակի վրայ: «Թաղական խորհուրդ» եւ «երեսփոխանական ժողով» խաղացինք, «ազգային երեսփոխան» եւ «ուսումնական խորհուրդ» հոլովեցինք՝ առանց այդ կոչումներուն հրահանգած առաջնահերթ նախաձեռնութեանց դիմելու եւ ԾՐԱԳՐԵԼՈՒ ԼԵԶՈՒԻՆ, ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ՄԱՐԶԵՐՈՒՆ յատուկ մարդկային եւ նիւթական աղբիւրներու ապահովման առաջ, գործնական եւ արդիւնաբեր միջոցներ:

Ամերիկան այն դրամատիրական երկիրն է՝ ուր, ապասերման զոհիմափներու դուռ դահեճ, կայ ազատութիւնն ու դրամագլուխը մայրենի լեզուի, մշակոյթի եւ հանրային – ժողովրդապետական կարգուսարքի հաստատման: Բայց մենք, այս ենթահողին վրայ 1890-ական տարիներու ազգային – եկեղեցական բարքերով կը չարունակենք ապրիլ: – Եթէ ազգային գոյատեւման դատի դիտակցութիւնը եւ հանրային կազմակերպումի առաջ իմացումը չառարկայանայ, ապասերումը անխուսափելի է: Վերջին քանի՛ւ հինգ տարիներու ուսումնական չարժումը մեկնակէտ մը պէտք է ըլլայ աւելի համապարփակ առումով ազգայնացման հաւաքական ճիդերու եւ նախաձեռնութեանց, այլապէս անխուսափելի է ուծացման ճակատագիրը:

ՄԻՆԱՍ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ». – Ձշդենք որ «Յառաջ»ին չի պատկանիր պատասխանութիւններու այդ բաժինը, այլ՝ Վենետիկի Մխիթարեաններու «Հայ ընտանիք»ին, ուրկէ արտատպուած է յօդուածը, որու «Յառաջ» կցած է միայն խմբագրական յիշուած խորհրդածութիւնը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՍԷՆ ԼՈՒ–Ս. ԳԷՈՐԳ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՂՕԹՔԻ, ԲԱՑՁ ՆԱԵԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ

ՄԱՐՍԼԻԱ. – («Յառաջ»). –

Ամէն տարի Ս. Թադէոս եւ Բարդուղիմէոս Առաքեալներու տօնին յաջորդող կիրակին, հաւատարմութեամբ եւ ջերմեռանդութեամբ, Սէն – Լուի Սուրբ Գէորգ Եկեղեցւոյ մէջ, տեղի կ'ունենայ հանդիսաւոր պատարագ եւ հոգեհանդիստ ի յիշատակ եկեղեցւոյ հիմնադիր անդամներուն, հոգեւոր հովիւներուն, ծառայողներուն, բարերարներուն եւ առհասարակ ՀՉԼանի բոլոր նոյնեցեալներուն:

Մամուլով, բայց նաեւ յատուկ նամակներով կը հրաւիրուին նոյնեցեալներու ընտանիքները, երբեմն ոմանց համար թոռները կամ մօտիկ թէ հեռաւոր ազգականները: Հակառակ տարիներու բացակայութեան, եկեղեցին հիմնուած է 1929-ին, եւ կեանքի անխուսափելի պարտադրանքներուն, չատեր տեղափոխուած են Մարսէյլի շրջակայքը կամ այլ վայրերը, մինչեւ իսկ փարիզեան շրջանը կամ Ամերիկա, ընտանիքները մեծամասնութեամբ ներկայ կ'ըլլան կամ նամակով մը կը յայտնեն իրենց սրտակցութիւնը:

Աւանդութիւնը անշեղօրէն չարունակուելով այս տարի, Նոյեմբեր 29-ին է որ տեղի ունեցաւ ընդհանուր հոգեհանդիստ անունին տակ կոչուած այս հանդիսութիւնը: Աւելորդ է ըսել թէ այս կիրակին տարուան այն հազուագիւտ կիրակիներէն է որ եկեղեցին նեղ, չատ նեղ կուգայ եւ ժողովուրդին մէկ մասը բակէն կը հետեւի արարողութեան:

Պատարագը մատոյց հոգեւոր հովիւը՝ Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան: Քարոզին ընթացքն առնելով օրուան Աւետարանէն՝ «Արդ, կտրեա գդա, ընդէր եւ զերկիրդ խափանէ» պատմեց անպտուղ թզենիին առակը որ կը դատապարտէ մարդուն ամուլ եւ անպտուղ կեանքը եւ չեշտեց՝ «պարապ եւ անիմաստ է գոյութիւնը այն մարդոց որոնց սիրտին ու գիտակցութեան մէջ ցամքած է հաւատքը եւ Աստուածային Լոյսը»: Կանաչ տերեւներով, չքեղ եւ հարուստ արտաքինով, բայց անպտուղ թզենիին օրինակը, Տէր Հայրը, դիտեց ազգային ակնոցով եւս, ըսելով թէ կրնայ նմանիլ այսօրուան մեր կեցուածքին եթէ չդիտակցինք մեր Հայրենիքի ապրած պատմական պահերուն եւ չբերենք մեր անհրաժեշտ նեցուկը, չպատասխանենք դրական արարքներով այսօրուան կարիքներուն: Շահան Ա. Քահանայ Տէտէեան աւարտեց իր քարոզը ըսելով՝ «Այս օրը մեզի առիթ կուտայ պահ մը վերանալու եւ հաղորդակցութեան մէջ մտնելու մեր հարազատներու հոգիներուն հետ եւ աղօթք տալու անոնց ձայնին: Անոնց պատուէրն է հոգատար ըլլալ մեր դարաւոր ծառին՝ Հայ Եկեղեցիին, որպէսզի անիկա դառնայ միշտ աւելի արդիւնաւոր, միշտ աւելի պտղաբեր իր բաղցրահամ պտուղներով»:

Պատարագի աւարտին, բոլոր ներկաները վառուած մոմերը ձեռին, ամփոփուած, հետեւեցան հոգեհանդստեան կարգի չարականներուն եւ աղօթքներուն, մանաւանդ կատարեալ լուութեամբ, մտքի եւ հոգիի վերացումի մէջ մտիկ ըրին նոյնեցեալներու անուններու ընթերցումը (չուրջ 15 վայրկեան), զոր մէկ առ մէկ ըրաւ քահանան, սկսելով Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեանէն՝ չինարար Ա. Ռաջնորդը Հարաւային Ֆրանսայի թեմին, ծառայած հոգեւորականներէն՝ Գիւտ Քհնյ. Միքայէլեան, Եղիշէ Ա. Քհնյ. Մխիթարեան, Բարգէն Քհնյ. Արսլանեան, հիմնադիրներէն, քար առ քար եկեղեցին կառուցողներէն, խնամակալներէն մինչեւ թուականով ամենաերջինը նոյնեցեալը՝ Կարապետ Պոլիքեան:

Անհատական ընտրութէն անդին այս ձեռնարկը հաւաքական իմաստ մըն ալ ունի: Ամբողջ անցեալ մըն է որ կը տողանցէ անուններու ընդմէջէն: Պատկերազարդ պատմութիւն մը զոր գրեցին մանաւանդ անոնք որոնք տարագրութեան ցուպը ձեռին հաստատուեցան այս թաղամասը, չէնցուցին, «Հայացուցին» եկեղեցիով, մանկապարտէզով, հայերէնի դասընթացքներով, քաղաքական, երիտասարդական, բարեսիրական միութիւններով:

Առաջին սերունդէն վերապրողները այլեւս մէկ ձեռքի մատերու վրայ կը հաշուուին: Կր մնայ երկրորդ, բայց այժմ հասատարապէս երրորդ սերունդին չմոռնալ այս անցեալը, որ բարոյական անդրանահատելի դրամագլուխ մըն է եւ ազգային սուր դիտակցութեամբ, համոզումով, նուիրումով չարունակել գործը համաձայն նոր օրերու պահանջներուն:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՅԱՒԵՐԺԸ՝ ԱՆՑՈՂԻԿԻ ՄԷՋ

1988-ի Ապրիլն աննախադէպ չէր հայ ժողովրդի կեանքում: Նման արհաւիրքներ Հայաստանը տեսել էր եւ նախորդ դարերում:

Սակայն միշտ դիմակայել ու յաղթել է՝ դեղեցկութիւն արարելով: 20-րդ դարի վերջի այդ երկրաշարժն ահազանգեց ու աչխարհի յիշողութեան թմբիրից արթնացրեց մարդասիրութիւնը: Եւ վերըսկսին յիշեցինք ժողովրդի խօսքերը՝ «Ամէն ինչի ժամանակ կայ»:

Այսօր, երբ Իսի լէ Մուլինոյում քանդակի բացման արարողութիւն է, զարձեալ հաւաստում է աստուածաչնչեան իմաստութիւնը:

1988-ի Դեկտեմբերից երկար ժամանակ չէր անցել, երբ վշտից կարկամած ժողովուրդն սկսեց խօսել: Լռութիւնը խախտեց մի խումբ հայորդիներու բերանով հնչող «Շնորհակալութիւն, աչխարհ» երգը, որը երախտիքի խօսք էր երկրաչարժից յետոյ օգնութեան ձեռք մեկնած երկրներին ու պետութիւններին, կազմակերպութիւններին ու անհատներին:

Երկրպագութեան ու նաեւ բարեկամութեան նման մի արտայայտութիւն է Ալբերտ Աւետիսեանի խորհրդանչական ստեղծագործութիւնը:

Դարեր չարունակ Հայը մի ձեռքում սուրն է բռնել, միւսում՝ հաւիչն ու գրիչը: Հայն այսօր էլ պատերազմում է, բայց նաեւ յուչարձան է կանգնեցնում:

Ժողովուրդն ստեղծագործում է, ուրեմն կ'ապրի...

ԿԱՐԻՆ ԷԼՉԵԱՆ

ԿՌԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ձայնը լղճեր էր, սակայն կիրքը չէր պակասած: Ոչ մէկ արժէք ունէին տղուն լսածները: Հիմա չարունակեց:

– Աս պատմութիւնը հոս կը վերջանայ, հասկացա՞ր: Ալ անդամ մըն ալ չլսեմ այս մասին: Աշխիկը Ֆիլատելֆիա քեզի կը սպասէ կոր, սենեակ, համալսարան ամէն ինչ պատրաստ է, օթօն իսկ կուտայ քեզի: Ելլող դլուխդ հաւաքէ եւ հասուն մարդու պէս մտածէ, քսան երեք տարեկան եղար: Պերճին ձայնը նորէն կը կրքոտէր:

– Այո, քսան երեք տարեկան եղայ եւ օրէնքով ազատ եմ ուզածս ընելու: Ես աղջիկ մը կը սիրեմ եւ կեանքս անոր պիտի կապեմ:

Երկվայրկեան մը միայն անցած էր այս խօսքերէն՝ երբ Արմենակի զայրոյթը պայթեցաւ հազար փշուր իրմէ անկախ ու անկապ:

– Կ'արգիլեմ ... այդ աղջկան հետ պիտի չտեսնուիս, ամէն կապ հիմա պիտի կտրես ... չէ նէ կը սատկեցնեմ քեզի ղկացած եղիր:

Ոտքի կայներ էին դէմ դիմաց, անկրող տրամաբանութեան կամ զգացումի, իւրաքանչիւրը նետուած բառերէն անդին, անասնա՛ւ դաժան:

– Ո՛չ, պոռաց Պերճ, դեմ դեղին կըտրած,

– Քեզի կ'անիծեմ Պերճ, դիտցիր ատիկա, երդում կ'ընեմ անգամ մըն ալ երեսդ չտեսնել եթէ չարունակես աս յամառութիւնդ:

– Ինչ ուզես ըրէ:

– Կորսուէ՛ սրկէ:

Փչրուող բառերու ազմուկին մէջ, թեւը ուղիղ երկարած դէպի դուռ, դողդղացող մատը առաջ՝ մինչ տղան, վախը աչքերուն, խուճապին եղերքը հասած, սեղանին կառչած – դուռը կամաց մը կը բացուէր...:

Հայր ու տղայ անզգալաբար հոն դարձան եւ անոնց լայն լայն բացուած աչքերուն առջին կը կենար Տիկին Անժէլ, իր սրճադոյն դիւբերանոցով, լայնակին տակէն իր յիմար, գոնդզոն վարսագլանները ճօճուն, պզտիկցած ու չուարուն:

– Հո՞ս ինչ գործ ունիս:

Բարկութեան, խուճապի եւ գորովի ձայնը բզկտեց բառերը տեղէ մը որ մարդկային էն մթին անձկութեան քարայրը ըլլալու էր: Արմենակ, իր տղամարդութեան հպարտանքը վտանգուած՝ չարժեթեան հպարտանքը վտանգուած՝ չարժեցաւ դէպի իր կինը, արդիլելու համար անոր մուտքը պղծումի սենեակէն ներս:

– Ներս եկուր, մամա:

Երեք բառ, պարզ ու խիտ՝ իրրեւ թէ հայրը գայութիւն չունենար ու միմակ ըլլային, մայր ու տղայ: Կռիւին արձագանգով ծանրացած միջոցին մէջ Պերճին ձայնը անիրական հնչում մը ունէր:

Տիկին Անժէլ, երկվայրկեան մը վարանքէ ետք՝ ներս մտաւ էր երկու քայլ ու անշարժցեր, խաղաղ եւ անխօս: Հիմա լոյսը վրան խնկեր էր, քունէն նոր ելածի աչքերուն մէջ: Դէմքը ժժդոյն՝ անորոշ վախի մը թելադրանքով:

– Ի՞նչ կ'ըլլայ կոր հոս:

Իր հին, մաշած ձայնն էր, սակայն տարօրինակ, անբնական թուեցաւ անոնց: Արմենակ արդէն քովն էր, կը բռնէր բարակ դաստակէն:

– Սենեա՛կ դնա, հոս բան չկայ:

Մեղմ բայց հրամայական: Մտիկ չըրաւ:

– Ինչո՞ւ կը պոռայիք կոր: Մինչեւ սենեակ եկաւ ձայնը:

– Պոռացող չկայ:

Լուռ էր պահ մը: Ցետոյ դարձաւ էրկանը:

– Ինչո՞ւ յուզուած ես Արմենակ:

– Բան մը չունիմ, Անժէլ: Հաւատա խօսքիս: Գնա, ետ սենեակ գնա:

– Չէ, չէ, կը դղրան կոր մատներդ: Պե՞րճ:

– Հա մամա:

– Բան մը ունի՞ս տղաս, լա՞ւ ես:

– Հա մամա, լաւ եմ:

– Կը կուէ՞ք կոր, չիտակը ըսէ ինծի:

Լռութիւնը յանկարծ մօտեցուցեր էր զայն: Միայն ճչմարտութիւնը կար երկուքին միջեւ:

– Այո մամա, կը կռուէինք կոր:

Արմենակ քայլ մը առեր՝ դրան կոթներէր: Սպասեցին:

– Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ եղաւ:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

այսինքն Անգլիոյ երեսփոխանական ժողովի վաւերացման վերջնական ընթացքը, կարելիութեան սահմաններուն մէջ, նախքան ամառը:

Խորհուրդի ժողովին կարելի եղաւ նաեւ պիւտճէն ապահովել մինչ 21-րդ դար (այսինքն 1999-ի վերջ) եւ վերջապէս Մթրազպուրկն ընտրել որպէս մայրաքաղաք եւրոպական Խորհրդարանին:

Շատերու համար, այս ամբողջը յաջողութիւն չէ, այլ կարկառ մը, ապահովելու համար եւրոպայի վերապրումը: Արդարեւ, եթէ Հասարակապետութիւնը ամէն մէկ երկրի իր ուզած եւրոպան յարմարցնէ -- à la carte եւրոպա մը ինչպէս կ'ըսեն -- միշտ կարելի է փրկել եւրոպա, բայց, ի՞նչ եւրոպա:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԹԼՆԵԹԱՑՆԸ չհաւատեցաւ իր ըլբացի Զուլիցերիոյ եւ այո՛ պատասխանեց, լայն մեծամասնութեամբ մը, է-է-է-ի (եւրոպական անտեսական տարածք):

Իշխան Հանս -- Ադամ Բ. չէր սպասեր նման արդիւնքի մը: Արձանագրուած 14 հազար քուէարկողներուն 87%-ը մասնակցեցաւ քուէարկութեան եւ 55,81%-ով պատասխանը դրական էր:

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆի մայրաքաղաք՝ Դուշամբէի հակակշիռը համայնավարներուն ձեռքն անցաւ կրկին եւ կառավարութիւնը պիտի կարենայ տեղաւորուիլ: Ըստ Տուտայեւի, բարենորոգող համայնավար եւ Խորհրդարանի նախագահութեան նախկին անդամ, կրցած են յաջողիլ չնորհիւ ռուս բանակին: Ինք, Մոսկուա ըրած է այս յայտարարութիւնը: Կառավարութեան անդամներուն մեծ մասը Խոճանդ է, ուր Խորհրդարանը համաձայնագիր մը առարգրած էր որ իշխանութեան բաժանումը կը նախատեսէր համայնավարներու եւ իսլամ -- դեմոկրատներու միջեւ, բայց չյարգուեցաւ: Իսլամ -- դեմոկրատները զաւեշանութեան մասին կը խօսին եւ պատասխանատու կը նկատեն վարչապետը:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ, ընդառաջելով համաչխարհային Դրամատան, խստագոյն միջոցներ ձեռք առաւ տնտեսական գետնի վրայ երկաթուղիի մարդին մէջ: Այսպէս, Յունուար 1-էն գոյութիւն ունեցող գիծերու 40%-ը պիտի ջնջուի եւ 100 հազար աշխատաւոր զործազուրկ պիտի ըլլան: Երկրին առաջին հաստատութիւնն էր եւ Եւրոպայի երկրորդ ցանցը Ֆրանսայէն ետք: 278 հազար հոգի կ'աշխատէր: 1987-էն ի վեր 24·000 քիլոմեթր երկաթուղիի վրայ 1544-ը արդէն ջնջուած էր եւ 70 հազար աշխատաւոր ալ արդէն հեռացած:

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՑ մէջ չատ ծանր երկրաշարժ մը տեղի ունեցած է Շաբաթ առաւօտ (Դեկտեմբեր 12) ճաքարթայէն 1700 քիլոմեթր դէպի արեւելք: Ուժը 6,8 էր ռիխթէրի վրայ (առաւելագոյն՝ 9), նուազագոյն 1100 մեռեալ կայ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆի Հիւսէյն թագաւորին խրւիրդը լաւ խնամուած է, ըստ Մայօ որ Ռոչըսթերի հիւանդանոցին, ուր նոր քննութիւններ կատարուած են, Օգոստոսին կատարուած գործողութենէն ետք, որու ընթացքին մէկ երիկամը հանուած է:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանս (0 -- 0) հաւասար արդիւնք արձանագրեց Ալէսի հետ, իր դաշտին վրայ: Ներկայիս, դասաւորման 5-րդն է Քաննի եւ Շաւըվիլի հետ 20 կէտով: Գրւեին է միշտ Մարթիկ 25 կէտով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Սէն -- Մօրնի Անահիտ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տիկին Խաթուն Յովհաննէսեան 150 Ֆր. դպրոցին, Տիկին Աբաքա Յովհաննէսեան 300 Ֆր. իր թոռնիկին կնունքին առիթով, Տիկին Շուշան Կանպաեան 200 Ֆր. դպրոցին, Տիկին Մաւի Գրիգորեան 100 Ֆր. դպրոցին:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Վ. Պայրամեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (ըստանալ «Ցառաջ»էն) Տիկին Էլիզ Քէշիշեանի մահուան առթիւ:

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

ՎԱՆՔ ՏԸ ՇԱՐԻԹ

Ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ

կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Յանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս -- Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ'ունենայ՝
կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ ժան -- կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Տօնական յառաջիկայ օրերուն առթիւ, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլզան նուէրներ -- դիրք, յուշանուէր, եւայլն --

Կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպայման այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեպատակ սոյն վաճառք -- ձեռնարկը՝ յօգուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման:

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ -- ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Վաճառքին համար սիրով կ'ընդունուին վաճառքին ճոխութեան համար տրուելիք օգտակար նուէրները:

Դիմել՝ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, հետեւեալ թիւերուն --
43 -- 59 -- 67 -- 03

Թիւրին՝ Դիւանատան միջոցաւ:

Paris:
DOUBLE EXPOSITION

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Karen Gasparian
Ararat Petrossian

l'exposition sera ouverte
du 3 au 18 décembre
de 18h à 22h

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

La Maison de la Culture Arménienne de Décines vous invite
au
THEATRE DES ATELIERS DE LYON
le Samedi 19 Décembre à 20 heures 30
pour une présentation de «*Sainte Europe*»
d'Arthur ADAMOV
mise en scène de *Gilles Chavassieux*
Prix préférentiels

Adultes 80 F. au lieu de 110 F.
Etudiants 50 F. au lieu de 60 F.
Téléphoner à la M.C.A. de Décines :
au 78. 49. 42. 97

Galerie
GARIG BASMADJIAN
90, Boulevard Raspail - 75006 PARIS
Tél. : 42 22 00 97

Jacques ASLANIAN
SCULPTURES
JUSQU'AU 30 JANVIER
du mardi au samedi de 10h30 à 19h
ouvert exceptionnellement le Dimanche 20 Décembre
M° St. Placide ou Rennes

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՔԱՀԱՆԱՑԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼՐԻՃՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Կը հաղորդէ թէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԴԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
Կը մասնակցի պատարագ եւ այդ առթիւ
Քահանայական աստիճան կը շնորհէ
ձեռնադրութեամբ եւ օծմամբ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԳԱՄՊԱՐԵԱՆԻՆ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վրայ
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ
Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վրայ

ՅԱՋՏԱԳԻՐ. --

Կոչումն քահանայութեան Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-ին ձեռնադրութիւն քահանայութեան Կիրակի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 10-ին:

Երգեցողութիւն՝ Ս. Սահակ -- Մեսրոպ երգչախումբ, դեկավարութեամբ՝
Պր. Խաչիկ Երզմազեանի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Quelques jours après sa *réédition* la M.C.A. a le plaisir de présenter
«*LE VERT SOLEIL DE LA VIE*»
de Victor Gardon

en présence du célèbre peintre
CARZOU
Membre de l'Institut
Académie des Beaux Arts

Cette réédition tant attendue est réalisée par l'Association «*Relisons Victor Gardon*».

Vendredi 18 Décembre
à 20h45 très précises

Présentation — Lectures — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Solidarité
Franco-arménienne
et
Le Collège International de Philosophie
vous invitent
à un débat sur le thème
NATION, ETAT, CITOYENNETES
Au cours de la soirée seront examinés le projet de loi de Citoyenneté de la République d'Arménie et les problèmes qu'il soulève...
Avec la participation de
M. Alain DIECHKOFF
chargé de recherche au CNRS
Mme Catherine KESSEDJIAN
professeur agrégé des facultés de Droit
et Avocat à la Cour
M. Michel MARIAN
membre du comité de rédaction
de la Revue Esprit, maître de conférences
à l'Institut d'Etudes Politiques de Paris
Mercredi 16 Décembre à 20 heures
Salle Pierre Nicole
9, rue Pierre Nicole, Paris 5e
M° Luxembourg
RER Luxembourg — Port-Royal

EXPOSITION
— du 2 au 19 Décembre —
PAUL GANANTCHIAN
à la
GALERIE LES CENT
PEINTURES
et
pour vos cadeaux de fin d'année
PORCELAINES
peintes à la main
d'après des manuscripts arméniens
Ouverture du mardi au samedi de 14h à 18h30
ou sur rendez-vous
8, rue de Jouy, 75004 Paris, Tél. : 42 77 30 00

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Նոյեմբեր 8-ի հոգեճաշին առթիւ, ի յիշատակ ողբացեալ ընկերուհիներուն. -- Տիկին Ա. Քէպէլեան, Օր. Լիտիա Գաբրիէլեան 200-ական Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Գումրուեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Պէրպէրեան, Տիկին Սեդա Ուսուլիկեան, Տիկին Մարգրիտ Պաղտասարեան, Տէր եւ Տիկին Անանիկ Անանեան 200-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ժերար Մուրատեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժաք Գուզինեան 500 Ֆր., Օրիորդ Ասղիկ Տէր -- Պարսամեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նեւելեան, Տիկին Կ. Ափրիկեան 300-ական Ֆրանք, Պր. Վարդան Կակոյեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Պօղոսեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհ. Պառաւեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շահմիրեան 300 Ֆր., Տիկին Մարիամ Նեւելեան, Տիկին Էֆեանեան 200-ական Ֆրանք:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կաղանդ Պապայի ներկայութեամբ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԽԻՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԱՐԽԻՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԿԵՐԱՍՐԱՀ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
MERCREDI
16 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·953 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 68e ANNEE — N° 17.953

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐԵՒԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Դեկտեմբեր 12-ին, Նախագահ Լ· Տէր-Պետրոսեան յայտարարութիւն մը կատարած է, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 12-ին, ուր կը չեշտէր ի մասնաւորի· — Հակառակ ազրբէջանական Հանրապետութեան անընդհատ փորձերուն ընդլայնելու զարգացման հակամարտութեան գօտին, անորոշելով հայ — ազրբէջանական հակամարտութեան բնոյթ, Հայաստանի Հանրապետութեան դեկավարութեան հետեւողական, խաղաղասիրական դիրքորոշման եւ միջազգային հասարակութեան մեծ ջանքերուն շնորհիւ, կարելի եղած է Ա.Ը.Ա.Մ.Ը. Մինսկի խորհրդաժողովի շրջանակներուն մէջ դգալի յառաջդիմութեան հասնիլ: Սակայն վերջին օրերու դէպքերը, երբ ազրբէջանական զինեալ ուժերը ուժգին հրետակոծած են Հայաստանի սահմանակից քաղաքները՝ Կապան, Գորիս, Վարդենիս, իսկ օդուժը ռմբակոծութեան է ենթարկած այդ քաղաքները ներթափանցելով հոն պատճառելով բնակչութեան մէջ, կացութիւնը կտրուկ լարուած է եւ ձախողութեան դուռը հասած է բանակցութիւններու գործընթացը:

Լ· Տէր — Պետրոսեան դիմած է Ազրբէջանի դեկավարութեան եւ անձամբ նոյնիսկ նախագահ Էլչիպէյի, կոչ ընելով որ թոյլ չտրուի որ ընդհատուին Ա.Ը.Ա.Մ. — Ա.Ը. — Ըվի շրջանակները տարուող խաղաղարար աշխատանքները:

Միաժամանակ նման յայտարարութեամբ հանդէս եկած է Արտաքին նախարարութիւնը, որ մասնաւորաբար յայտ կը յայտնէ որ Ազրբէջանի դեկավարութիւնը իր մէջ ուժ կը գտնէ հրաժարելու ճակատամարտի կործանարար տրամադրութենէն եւ կրնայ վերսկսիլ երկու Պետութիւններու միջեւ յարաբերութիւններու բարելաւման գործընթացը:

***

Երեւանի քաղաքապետ Համբարձում Գալստեան Դեկտեմբեր 9-ին Քաղաքային Խորհուրդի նիստին ներկայացուցած է իր հրաժարականը, բացատրելով որ ինք այլեւս չի կրնար կատարել կացութիւնը: Հրաժարականը 99 ձայնով ընդունուած է, սակայն Հ· Գալստեան իր պաշտօնին դլուխը կը մնայ մինչեւ նոր քաղաքապետի մը ընտրութիւնը: Գերագոյն Խորհուրդի նախագահի Ա· տեղակալ Արա Սահակեան մեկնաբանելով որոշումը, ըսած է թէ Քաղաքային Խորհուրդի եւ քաղաքապետին միջեւ երկար ճակատումը չատ կը քաշքշուէր եւ կողմերէն մէկը պէտք է տար իր հրաժարականը· այդ քայլը առաւ քաղաքապետը: Եթէ մինչեւ մէկ չաբաթ, Խորհուրդը չկարենայ նոր քաղաքապետ մը ընտրել, Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութիւնը քաղաքապետ մը կը նշանակէ:

***

Ի տես Հանրապետութեան ընկերային եւ տնտեսական տագնապալի վիճակին, Նախագահ Լ· Տէր — Պետրոսեան, Դեկտ· 9-ին, բնակչութեան եւ տնտեսութեան կենսական կարիքները դոհացնելու ուղղութեամբ լրացուցիչ միջոցներու մասին հրամանագիր մը ստորագրած է: Ցանձնարարականներ տրուած են կառավարութեան՝ նախարարներու, պետական վարչութիւններու, գերատեսչութիւններու, գործադիր մարմիններու, ուժանիւթի համակարգի, սնունդի արդիւնաբերութեան եւ միւս բոլոր ձեռնարկութիւններուն, իրենց գործունէութիւնը արտակարգ վիճակին համապատասխան կազմակերպելու ուղղութեամբ:

***

Դեկտեմբեր 9-ին, «Հայաստան» հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդին ծրագիրներուն նուիրուած խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցած է Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի մօտ: Հոն նշուած է որ, հիմնադրամէն օգտուիլ կարելի կ'ըլլայ միայն իւրաքանչիւր ծրագրի մասին հաստատ հիմքեր եւ հաշուարկ ներկայացնելու պարագային: Ցանձնարարականներ տրուած են կառավարութեան համապատասխան մարմիններուն, որոնք պարտին 10 օրէն ներկայացնել այդ հիմքերը:

***

ԳԻՆԵՐԸ ԱՀԱԻՈՐ ՅԱՒԵԼՈՒՄՆԵՐ ԿԸ ԿՐԵՆ

Երկար ընդմիջումէ ետք, ինչպէս դրեցինք մեր նախորդ թիւով, բնակարաննե-րը սկսած են (Դեկտեմբեր 11-էն) քիչ մը տաքնալ, շնորհիւ Վրաստանի ճամբով հասնող կազին, Այս արդիւնքն է վարչապետ Խորով Յարութիւնեանի վրատան կատարած այցելութեան: Ան չարք մը հանդիպումներ ունեցած էր եւ համաձայնութեան եկած վարչապետին հետ:

Ասոր կողքին սակայն գիները ահաւոր յաւելումներ կ'արձանագրեն: Օրինակ· — յաւելումները կ'արձանագրեն: Օրինակ· — մէկ չիչ (3 աստղ) քոնեաքը 345 ռուբլի է, իսը Ընտիրը՝ 480, եւ դեռ լաւագոյնը՝ (Իրեւանի) 1260: Մէկ քիլօ ապուխտը՝ 1200 ռուբլի: «Արմէնփրէս» կ'ըսէ թէ երէկուան չահագործողները (սպեկուլանդներ), որոնք կը պատժուէին օրէնքի ամբողջ խստութեամբ, այսօր գործի մարդ (պիզնէսմէն) հռչակուած են: Շուկայական յարաբերութիւններու չատադովներ իշխանութիւններու թոյլտուութեամբ կամ անկարողութեամբ կը չարունակեն թալանել աղքատութեան եզրը հասած մտաւորականը, դիտնականը, ճարտարապետը, ծառայողը, մէկ խօսքով բուն ժողովուրդը: Այնոնք են որ հատու միսի մէկ քիլօն հասցուցած են մինչեւ 500 - 600 ռուբլիի, կարագը՝ 700 - 800, սխտորը, փոչի չաքարը, միսը՝ 300-ի:

Կը բարձրանայ նաեւ տարադրամի արժէքը որ Դեկտեմբեր 14-ի տուեալներով հետեւեալ պատկերը կը պարզէր· տոլարը՝ 420 ռուբլի: Մասնագէտներու կարծիքով մինչեւ տարուան վերջ տոլարը կը հասնի 600 ռուբլիի: Անցեալին Երեւան — Մոսկուա ինանակերտ տոմսի դինը (հանրակառք) 10 ռուբլի էր, այսօր՝ 920 է: Դեկտեմբեր 14-ին, Երեւանցին այլ անախորժ անակնկալ մըն ալ ունէր, քաղաքային փոխադրութեան եւ մեթրոյի մէկ տոմսը 1 ռուբլիէն անցած էր 3 ռուբլիի:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԷՕԶԱԼԻ ՆՈՐ ՕՍՄԱՆԵԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը ԱՆԱՓ կուսակցութեան նախկին երեսփոխաններուն հետ դումարուած ժողովի մը ընթացքին Թուրքիոյ համար նախատեսած է նոր Օսմանցիի դերը: Ան պատմութեան անդրադարձով մը նշած է թէ Եւրոպայի զերիչխանութեան պայքարը տեղի ունեցած է Օսմանեան, Աւստրեւհունդարական կայսրութիւններուն եւ ցարական Ռուսաստանի միջեւ· Էօզալ ըսած է թէ նման պայմաններ այսօր եւս գոյութիւն ունին, տարբեր հանդամանքներով:

Ցիշեցնելով որ անցեալին Օսմանեան կայսրութիւնն ու Ռուսաստան միշտ բախումներ ունեցած են, Էօզալ ըսած է թէ Թուրքիա պէտք է չատ ուշադիր գտնուի չկրկնելու համար անցեալի սխալները, քանի որ ստեղծուած են յարմարագոյն պայմանները, որպէսզի չրջանին մէջ Թուրքիա մեծ ուժի մը վերածուի:

Ան անգամ մը եւս սեւեռած է Ադրիանկէն մինչեւ Չինական պարիսպը երկարող տարածութեան վրայ ուր Թուրքիոյ մեծ պատասխանութիւններ կը վիճակին· ան յայտնած է թէ ներկան հազարամեակ մը ի վեր ամէնէն կարեւոր առիթը կ'ընծայէ Թուրքիոյ որ պէտք չէ զայն փախցնէ եթէ կ'ուզէ որպէս հզօր պետութիւն մուտք գործել Ի.Ա· դարէն ներս:

Որպէսզի Թուրքիա կարենայ ստանձնել նոր Օսմանեան դերը, Էօզալի համաձայն, պէտք է նախ ընդլայնէ Սեւծովեան անտեսական գործակցութեան չրջանակը կասպից ծովէն մինչեւ Ադրիական, ու Արեւմտեան Եւրոպայի միութեան դէմ կարենայ իրագործել Արեւելեան եւ Միջին Եւրոպայի միութիւնը:

Միւս կողմէ, Թուրքիոյ նախագահը դիտել տուած է թէ Եւրոպական Հասարակապետութիւնը կը չանայ չրջանի այլ ուժեր ալ իրեն ենթարկելով այլընտրական ուժի մը վերածուիլ Միացեալ Նահանգներու դէմ· այս մրցումին մէջ ան հարկաւոր կը նկատէ որ Թուրքիա նեցուկ կանգնի Ամերիկայի· Էօզալ ըսած է նաեւ թէ Գերմանիա կը յաւակնի Եւրոպայի դեկավարութեան եւ այդ նպատակով հետամուտ է չրջանի բազմաթիւ երկիրներուն — ինչպէս Թուրքիոյ — մէջ իշխանութեան դլուխ բերել իրեն մօտիկ դեկավարներ:

ԵՐԵՒԱՆ («ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7 / 12)

ՎԱԶԳԷՆ Ա·՝ «ԵԶԴԻՆԵՐՈՒ ԱԶԳ· ՀԵՐՈՍ»

Ցանուն Հայաստան ապրող եզդի ժողովուրդին եւ հայ — եզդի ժողովուրդներու բարեկամութեան աչխատանքի մէջ իր ունեցած աւանդին համար, Դեկտեմբեր 12-ին, «Եզդիներու Ազգ Հերոս»ի ոսկէ մետալը չնորհուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին: Միաժամանակ ազգային այս փոքրամասնութիւնը իր նպաստը՝ 500 հազար ռուբլի տրամադրած է Արցախ զոհ գացած մարտիկներու ընտանիքներուն:

***

ԳՐՈՂԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Երեւան, 73 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է գրող, բանասիրական գիտութիւններու տոքթոր փրոֆ· Բոդդան Վերդեան: Իր գործերէն չատկապէս ծանօթ է «Մադիկներս մնացին հեռուտ» վէպը, նուիրուած՝ զօրավար Անդրանիկի կեանքին:

***

«ԱՆԿԱՐԵԼԻ ԿԱՐԵԼԻՆ»

Դեկտեմբեր 6-ին Երեւանի Լրագրողի Տան մէջ, «13-ի Թատրոն»ը տուած է Մովսէս Պչաքճեանի «Անկարելի կարելին» մէկ արարնոց թատերգութեան անդրանիկ ներկայացումը, որուն ներկայ եղած է նաեւ հեղինակը, Բեմադրութիւնը եւ նկարչական ձեւաւորումը կատարած է Արթիւր Էլբակեան:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀՀՇ-Ի ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 7-ին ՀՀՇ-ի վարչութեան նախագահ Յուսիկ Ղէնյ· Լազարեան ընդունած է Ճափոնի Մոսկուայի դեսպան Նատան Ա· քարտուղար Թաքումի Վաթանապէն: Հիւրը հետաքրքրուած է ՀՀՇ-ի պատմութեամբ, գործունէութեամբ, ներկայի վիճակով եւ դիրքորոշմամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒղեվարի մը դատապարտումը (4 տարի, որու 6 ամիսը՝ գործադրելի, մնացեալը յետաձգելի), Երկուչաբթի, Դեկտեմբեր 14-ին պատճառ եղաւ որ բոլոր մենտիքանները միաձայն 24 ժամուան ընդհանուր գործադուլի մը որոշում տան ամբողջ երկրին մէջ: Ուղեվարը՝ Տանիէլ Սօլէն Մըլէօն — Փարիզ կառախումբը կը վարէր 1988 Յունիս 27-ին եւ կառ տը Լիոն հասած ատեն բախած էր կեցած կառախումբի մը, որու հետեւանքով 56 մեռեալ եւ 57 վիրաւոր կար: Կը թուի որ նման վճիռ մը ոչ ոքի գոհացում կուտայ: Մեղադրեալները 4 էին, քանի Սօլէնէ զատ կար միւս ուղեվարը որու 2 վայրկեան յապաղումը պատճառ էր իր կառախումբին դեռ կայարանը գտնուելու եւ 2 ուրիշներ՝ կանոնաւորող պատասխանատուն եւ ճամբորդ կին մը որ ահազանդ բանեցուցած էր, իր կայարանը իջնելու համար: Այս երկուքը անպարտ դուրս եկան, իսկ ուղեվարները դատապարտուեցան եւ առաջինին վեց ամիս բանտարկութիւնն է որ տակնուվրայ ըրաւ երկաթուղիի ամբողջ երթեւեկը Դեկտեմբեր 15-ին: Զօրակցութեան այս չարժումին պատճառաւ, որոշ կայարաններ ոչ մէկ կառախումբ կար (Սէն — ալզար, կառ տիւ Նոռ, կառ տը լ'Էսթ) ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ էր, տարիներէ ի վեր չպատահած: Ուղեվարները չեն ուզեր վճարել յանցանք մը, որու գլխաւոր պատասխանատու կը նկատեն ընկերութիւնը: Սօլէն տասը օրուան մէջ կրնայ վերաքննութեան դիմել:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆ սահպուեցաւ զոհել «իր» վարչապետը՝ Էդոր Կայդար, քանի չկըրցաւ զայն պարտադրել երեսփոխանական ժողովին: Նոր նախարարապետ՝ Վիկտոր Չերնոմիրդին, 54 տարեկան, Մայիսէն ի վեր փոխ վարչապետ էր: Իր ընտրութիւնը յաջողութիւն մըն է կեդրոնական հոսանքին համար, քանի բարենորոգումներու դանդաղեցում մը կը նշանակէ: Պերեստրոյկայի ժամանակ կազի ճարտարուեստի նախարար եղած է ապագայ չիկի տիպարն իսկ է: Ցայտարարած է թէ կողմնակից է բարենորոգումներու, բայց դէմ է ժողովուրդին աղքատացման, ինչ որ ամբողջ ընդդիմութեան ալ զուռնդն էր: Հեռացուողը՝ Կայդար, 36 տարեկան, փայլուն տնտեսագէտ մը կը նկատուէր, չատ ուշադիր ՖՄԻ-ի (միջազգային դրամական հիմնարկ) խիստ թելադրանքներուն:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ուժերը ռուս զինուորական թռռան մը վար առած են, ըստ ԻԹԱՐ — ԹԱՍ գործակալութեան: Թռռան մը, որու մէջ չուրջ 30 կին եւ երախայ կար եւ մարդասիրական թռիչք մը կը կատարէր Տկվարչելիի եւ Գուդաուտայի միջեւ, անջատողական չրջանին մէջ:

ԻՍՐԱՑԵԼԻ մէջ, մթնոլորտը չատ լարուած է, Կիրակի օր իսրայէլացի զինուորի մը առեւանգումէն ի վեր: Պահակը, 29 տարեկան, առեւանգուած է Իսլամ պաղեստինցի ծայրայեղականներու կողմէ եւ Իսրայէլ կ'ուզէ ամէն ապահովութիւն ունենալ որ ողջ է: Առեւանգումին տէր եղած է Համաս չարժումը, որ կը պահանջէ իր պետին Եասինի (ցկեանս բանտարկութեան դատապարտուած Իսրայէլ) ազատ արձակումը:

ՏԻԱՐՊԱՔՐԻ մէջ ահաբեկիչներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ բախումներ տեղի ունեցած են Դեկտեմբեր 13-ի երեկոյեան, երբ կրակ բացուած է ապահովութեան չրջանային գրասենեակին վրայ: Նախապարձակները կրակ բացած են նաեւ քաղաքին պաչտօնական չատ մը չէնքերուն վրայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԼՈՅՆ ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԽԱՒԱՐԸ ԲԼԷԵԱՆԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՈՎ

«Բլէեան» պիտակով ներկայացուած քաղաքական քայլը բաւական աղմուկ յառաջացնեց առաւելաբար հայաստանեան մամուլին մէջ. քնականօն պայմաններու մէջ հաւանական էր որ անիկա թեր ու դէմ կարծիքներու բուռն բախումներու, լուրջ վիճարկումներու եւ մինչեւ իսկ բողոքի կամ թերեւս նաեւ զօրակցութեան ցոյցերու դրդապատճառ ըլլար. սակայն այսօր երկրին կացութիւնը հայ-լոյս-ջերմութիւն եռանկիւնը զեեղած է բոլոր անհրաժեշտութիւններուն վրայիկը, մէթինքներու բազմութիւնը փոխադրելով հացի խնդիրներուն առջեւ: Այս չարչրկուած զանգուածը եթէ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած է Բլէեանով ներկայացուած նախաձեռնութեան, ասիկա, սխալ չըլլար ըսել, թէ չնորհիւ է այն ենթախորքին մշակումին որ Ղարաբաղի հարցը ամէն չարիքի աղբիւր նկատելու կը մղէ: Մօսքի մակարդակէն զատ, առօրեայ զրկանքներու վարժընթացն ալ որոշ դեր կը խաղայ այս համոզումին արմատաւորուելուն մէջ: Ուրեմն, այս հարցին վերաբերող ամէն նորութիւն, ինչ որ ալ ըլլայ անոր ուղղութիւնն ու մեկնակէտը, դժուար է որ հետաքրքրութիւն չարթնցնէ:

Արդէն զրուեցաւ թէ Բլէեան, Գերագոյն Խորհուրդի Հ. Հ. Շ.-ական այս երեսփոխանը որպէս անձնական նախաձեռնութիւն Հոկտեմբեր 13-ին ուղերձ մը յղած էր Հայաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն, խորհրդարաններուն, կառավարութիւններուն, քաղաքական գործիչներուն եւ մտաւորականներուն: Անով կոչ կ'ուղղէր անմիջական, ուղղակի երկխոսում բանակցութիւն վաստարելու, առանց որեւէ միջնորդի, նախապայմանի, Երեւան, Բաքու կամ այլուր, ելք մը գտնելու եւ վերջ դնելու համար զինեալ պայքարին: Պէ՞տք է աւելցնել թէ Բաքու -- յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց տուած էր այդ ուղերձին ու հեղինակը Նոյեմբերի առաջին օրերը զացած էր ադրբեջանական մայրաքաղաքը: Վերադարձին, իր այցելութեան տպաւորութիւնները դրի առնելով հրատարակութեան տուած էր «Ազգ» թերթին Նոյեմբեր 14-ի թիւին մէջ:

Թերթը «Երբ չատ է դժուար, դիր վախդ առջեդ ու խորհիր» խորագրուած անոր զրութիւնը նկատելով «ինքնատեպորտաժ» ու անկեղծութեան արտայայտութիւն, զայն զետեղած էր «Համարձակ կարծիք» վերնագրով սիւնակներու մէջ: Թէ յիշեալ թերթը այդ զրութեան անկեղծութիւնը չափելու ի՛նչ միջոցներ զտած է, դժուար է կռահել. սակայն «ինքնատեպորտաժ» որակումը համբերատար ընթերցումով մը չուտով տեղը կը ձգէ «ինքնարդարացումի վճռակամութիւն» կամ նման աւելի տեղին սահմանումի մը նախընտրութեան: Իսկ Բլէեանի ընտրած խորագիրը որուն տակ աւելցուած է «ադրբեջանական ասացուածք», նախատճառ մը կը թելադրէ այն տրամադրութեան որով զրի առնուած է ան:

Բլէեան կ'ըսէ թէ յարմար տեսնելով «իր» գործը ինք տեսնել, ուղերձը անձամբ կը յանձնէ հասցէատէրերուն: Նախ մէկ օրուան մէջ կ'ընէ հայաստանեան չրջանը. զայն «յարգալից կ'ընդունին, կ'ողջունեն» հանրապետութեան նախագահն ու Գերագոյն Խորհուրդի փոխ նախագահը, իսկ Խորհրդարանի լրատուական կեդրոնի տնօրէնն ու հեռատեսիլի պետական վարչութեան նախագահը կը խոստանան «տարածել ուղերձը հանրապետութիւնով մէկ»: Այսքանը բաւարար համարելով որպէս անուղղակի ակնարկութիւն իշխանութեան վերադոյն աստիճաններու առնուազն համամտութեան, հեղինակը կ'անցնի ադրբեջանական թեւին. խօսելէ առաջ Բաքուի անցքերուն մասին, կը բանայ լիազօրութեան հարցի փակագիծ մը. անդամ մը եւս չեչտելով «որպէս մասնաւոր անձ» ի՛ր անունով գործելու պարագան, աւելորդ չի նկատեր ափսոսալ որ չէ ունեցած Գերագոյն Խորհուրդի նախագահութեան, հանրապետութեան նախագահին, կառավարութեան կամ վերջապէս Հ.Հ.Շ.-ի վարչութեան «որոշակի լիազօրութիւնները, աւելի արդիւնաւէտ ու վստահ գործելու համար»:

Լիազօրութեան այս բացակայութիւնը սակայն արդելք չըլլար որ Բլէեան Բաքուի մէջ ընդունուի Գերագոյն Խորհուրդի վոխ նախագահներուն, նախագահի դլխաւոր խորհրդականին, Արտաքին, Պաշտպանութեան, Ներքին, Կրթութեան նախարարներուն, կուսակցապետերու, քաղաքական ու պինուորական բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններու կողմէ ու հանդիպի Բաքուցիներու եւ պինուորներու: Ու այս բոլորը հինդ օրուան ընթացքին, ինչ որ կը նշանակէ թէ Ադրբեջանի զեկավար տարրը բացառիկ աղնուութիւնը ունեցած է դրեթէ պետական զեկավարի մը արժանի կազմակերպչական եռանդ ի գործ դնելու, ընդունելու համար «անձնական նախաձեռնութեան» տէր հայ երեսփոխանը:

Ու Բլէեանի «ինքնատեպորտաժ»ը ամենայն առատաձեռնութեամբ կը վաւերաթուղթ եղած ընդունելութիւնը. որպէս Բաքուի կեցութեան հնդօրեայ չրջանին հաչուետուութիւն դրի առնուած անոր յետադայ սիւնակները նախ այդ մայրաքաղաքին հմայքը կը պատմեն, ապա պանծացնելու համար ադրբեջանցի մեծին ու փոքրին ազնուութիւնը, բարեկրթութիւնը, բարութիւնը, հիւրասիրութիւնը ու աչխարհի բոլոր լեզուներուն մնացեալ բոլոր «ութիւն»ները որոնց ածանցումով կարելի է դրական զոյականներ չինել...:

Նախ Բաքուի մասին. «Խաղաղ մաճուր, գիշերները լուսաւոր, օրուայ բոլոր պահերին հմայիչ ու բարեկեցիկ Բաճու: Եթէ օրուայ ընթացքում ոչ մի կրակոց, զինեալ խմբեր ու զինուած մարտիկ փողոցներում չկան, միլիցիոներն աչք չեն ծակում, ոչ մի երթ»: Այդ դրախտավայրին մէջ «զբօսաշրջիկների հոսքն ու աշխատագրութիւնը մեծանում է, օտարերկրացին իրեն վստահ ու ազատ է զգում»: Աւելցուցէ՛ք այս բոլորին վրայ Բլէեանի հանդիպածներուն մօտ «պետական մտածողութեան, բաղաքակրթութեան ու բարեկրթութեան առողջ ծիլեր»ը, «Բաճուի ճաւահանգստում կանգնած բեռնատար ու մարդատար բազում նաւեր»ը, «փոխուած, բարգաւաճած, բազմամիլիոն բաղաճ»ը որոնք զրել կուտան իրեն. «Ես Ադրբեջանի հզօրութիւնից սարսռացի ու զարմացայ՝ ո՞նց ենք կարողանում թերագրնահատել այդպիսի ամուր պետութեանն ու ինչպէ՞ս ենք յանդգնում մեր թոյլ թեւերով ճօճել -- ենթադել այսպիսի գոյութիւնը»:

Բլէեան, զոնէ որպէս քաղաքական մարդ, իրաւունք ունի՞ այս աստիճան մեկուսանալու աչխարհէն, անդիտանալու միջազգային լրատուիւ կոչուածը որ նաեւ կը դրէ, կը խօսի Ադրբեջանի յատկապէս քաղաքական կեանքին մասին. ինք ոչ իսկ Հայաստանցիին համար տեղեկատուութեան միակ աղբիւր կընայ նկատուիլ, երբ թրքական հեռատեսիլը փնտռուած ներկայութիւն է այդ զանգուածին համար: Ուրեմն, ի՞նչ իմաստ կրնան ունենալ Ադրբեջանի այս պանծացումն ու անոր հզօրութեան դէմ ատն -- քիոչթեան կեդրոնին վերածուած Հայաստանի մը այսքան անխոով ուրուագծումը. ո՛վ գիտէ. ամէն պարագայի, այս կէտը միեակը չէ որ անպատասխան հարցումներու թելադրողը կ'ըլլայ Բլէեանի զրութեան մէջ:

«Գովք Ադրբեջանի»ն կը չարունակուի զարմանք պատճառելու նոյն դիրքէն. «Հայաստանեան պետութեան, Լեռնայինի Ղարաբաղի, նրա ժողովրդի ու Հայերի նկատմամբ չարութիւն չզգացի: ... Շեշտում են իրենց պատրաստակամութիւնը լաւ դրկիցներ լինելու»: Այս տողերով արդէն ապերախտութեան մը խլրտումը պէտք է զդայ իր ընդերքէն ամէն Հայ, երբ չարունակութիւնը կուգայ դրեթէ դաւաճանի մորմոքն ալ բարդելու այդ զգացումին. ի՞նչպէս այլ բան զդալ երբ Հայաստանի Խորհրդարանէն երեսփոխան մըն է զրողը թէ Ադրբեջանցիները «չեն հասկանում ու չեն ընկալում 1988 թուին Հայերի ընդվզումը Ադրբեջանում. միթէ վատ էին ապրում Հայերն Բաճուում կամ Լեռնայինի Ղարաբաղում ... խորհրդային տարածքում ուրիշ որտե՞ղ էին Հայերի համար ստեղծուած աւաւել նպաստաւոր պայմաններ»...: Չյիշե՞լ թէ այդ թուականը -- 1988 -- Փետրուարին Ակերանի մէջ ծայր առած հակահայ արարքներով սկսած հարուստ ժամանակագրութիւն մը ունի բաքուցիներու այդ հարցումին որպէս պատասխան. ժամանակագրութիւն որ կազմուած է Սումգայիթով (Փետր. 28 -- 29), Բաքուի ծանր բախումներով (Յունիս), Յուլիսին սկսած զարհուրանաց տնտեսական շրջափակումով, Սեպտեմբերին Ղարաբաղի մէջ հռչակուած պաշարման վիճակով, Բաքուի եւ Կիրովապատի Հայկական եկեղեցիներուն վրայ գործուած յարձակումներով (Նոյեմբեր) եւ նոյն ամսուան Կիրովապատի Հայերուն Ջարդով, եւայլն, եւայլն: Լա՛ւ որ Բլէեան Անգարա երթալ չէր մտածած մեզի խըրնայելով պատասխան ճարելու տաժանելի գործը, այն հարցումին թէ ի՞նչ կար որ 1915-էն 1922 Հայերը ցրուեցան աչխարհով մէկ...:

Բլէեան Ադրբեջանի զրականները էլէվպէյի իշխանութեամբ բացատրելու կէս զօղարկուած միտումով մը կը զրէ. -- «Ի տարբերութիւն Հայաստանի, իրենք հարստացած են իրենց քաղաքական կեանքի կայունութեամբ, ինչպէս կ'որոշի էլէվպէյը, այդպէս էլ կը լինի»: Այդ կայունութիւնը, ամբարտաւան պետականութեան ապացոյցները, նախանձ կը պատճառեն իրեն ... հոգ չէ թէ նոյնիսկ Թուրքիոյ մամուլը պարբերաբար կ'անդրադառնայ Ադրբեջանի քաղաքական պատահարներուն որ կը սպառնայ յատկապէս էլէվպէյի զեկավարած «ժողովրդական ճակատ»ին: Բլէեանի դնահատումը էլէվպէյի անձէն կը տարածուի քաղաքական մարզի այլ դէմքերու վրայ եւս. անոնք ունին «ապպետավարի», «հիւրասէր» կեցուածք, ի յայտ կուգան որպէս «անկախ, լայնախոհ, բարեկիրթ մտաւորական, հիանալի հաղաքական զուգընկեր՝ ծանրակշիռ ու ճշգրիտ, հաղաքացիական մըտածողութեամբ, վճռական ու յստակ մտաւորականի կեցուածքով նախարար», եւայլն: Այս հիացումը զագաթնակէտին կը հասնի Ազգային Անկախութիւն կուսակցութեան զեկավար էթիբար Մամեդովի անձին առընչուող տողերով. «Ես որ ներսից գիտեմ մեր հաղաքական կեանքը, մօտեկից գիտեմ մեր բոլոր կուսակցութիւնների զեկավարներին, անթաթոյց նախանձեցի Ադրբեջանին, էթիբարի վառ գոյութեան համար»:

Ինչ որ տրամաբանական պիտի ըլլար Բլէեանի նախաձեռնութեան մէջ, զարթեղեան հարցին լայն նկատումն էր. ատոր համար չէ՞ որ յանձն առած էր այդ առաքելութիւնը: Սակայն, մինչեւ հոս արդէն բաւարար առաղձ տրուեցաւ այդ առաքելութեան ընոյթին մասին ուր «տրամաբանութիւն» կոչուածը պէտք է փնտռել բաւական այլանդակուած դիմակի մը տակ:

Ղարաբաղի նիւթը փամ առհասարակ հողային հարցը կը ներկայանայ դրեթէ որպէս մանրամասնութիւն. ադրբեջանեան կողմը պատրաստակամ է ճանչնալու եւ յարդելու «միմիանց ունեցածը». այսինքն. «Լեռնային Ղարաբաղը մեր, Ջաճգեզուրը՝ ձեր օրինական հողն է» Ադրբեջանի Պաշտպանութեան նախարարին բանաձեւումով: Մի խոչ այսքան չէ. «Շատրունակ շեշտում են Ղարաբաղի ու նրա ժողովրդի իր հողում ապահով ապրելու իրաւունքի օրինականութիւնը»: Ապետատան իրենց կեցուածքով կ'երեւի, անոնք «պատրաստակամ են անցնել այդ երաշխիքների իրագործմանը, եթէ Ղարաբաղի ժողովուրդը յարգում է Ադրբեջանի սահմանադրութիւնը, ընդունում Ադրբեջանի բաղաքացիութիւնը»:

Այս փակագիծէն ետք, ադրբեջանցի քաղաքական դանազան դէմքերու նուիրուած դովաբանութիւնը միջոց մը եւս չարունակելով, Բլէեան կ'անցնի Ադրբեջանցիներու հակազդեցութիւններուն. կը դատապարտուին հայ մտաւորականները որոնք «պարբերաբար իրենց ժողովրդին բաչում են սիաւոր խաղի մէջ, յետոյ իրենք սուսուփուս բաչում են մի կողմ»: Ապա «ապպետութեան», «լայնախոհութեան», «բարեկիրթ մտաւորականութեան» ամէն չնարակ թափելով հարց կուտան. «Ե՞րբ էք հրապարակաւ այրելու Զօրի Բալայեանի ու նրա նմանների գրքերը ... դա ձեզ պէտք է»: Զ. Բալայեան հաւանաբար մեղքի բաժին մը ունի ղարաբաղեան հարցին արծարծումին մէջ, որպէս անհեռատես ամբոխավար դործիչ, նաեւ բաւական միամիտ որպէս այդ, որ 1988-ին Մոսկուայի խոստումները կանխիկ վճարումի տեղ առած, պոռթկումի ալիքին թափը կոտրեց ամբողջ ժողովուրդին: Սակայն ասկէ մինչեւ անոր դիրքերուն հրապարակաւ հրկիզումը զոր դրեթէ կը պատգամէ Ադրբեջանցին, բլէեանական յինարարներով կատարուած անընդունելի ոստում մըն է:

Նոյն միամտութիւնը չարատայտե՞ր Բլէեան ինք եւս երբ կը զրէ թէ «այս Երեքշաբթի միլլի մէջլիսը (Ազգ. ժողով) պաշտօնապէս կը ճանաչկի ու կ'արձանագանգի մեր պատգամաւորների ուղերձին»: Նոյեմբեր 14 թուականը այս տողերը հատանաբար կ'ակնարկէն Նոյեմբեր 17-ի օրուան. մօտաւորապէս ամիս մը անցած է անկէ ի վեր. Բլէեան կը սպասէ՞ արդեօք տակաւին միլլի մէջլիսի քննարկումին արդիւնքին...:

Գրութեան վերջին մասին մէջ ան տեղ կուտայ նաեւ ինքնատատապարտումի («ինք»ը հայու իմաստով առնուած) տողերու, զորս ապահովաբար զեղչած էր ադրբեջանական բարեկրթութիւնը, Զօրի Բալայեանի զիրքերը այրելու պատգամով բաւարարուելով.. Բլէեան կ'ըսէ. «դրկիցութեան, համագործակցութեան որբան կամուրջներ այրեցինք: Մենք ենք այրել: Հայ ու ադրբեջանցի այսօրուայ սերունդը: Իմ սերունդը: Հայերս ենք սկսել ու խորացրել: Կորուստներ՝ որբան ասէք, մեր շահածն ասէք»,

Ա՛լ այսքանէն ետք ոչ մէկ հակազդեցութիւն յառաջ կը բերէ կարդալ նաեւ թէ վտղոցը հանդիպած երիտասարդ զերձակ մը հիացած է լսելով Բլէեանի հայ ըլլալն ու այցին նպատակը. կամ նոյնիսկ կարդալ թէ «գեներալ -- մայոր Դադաշ Ռազայեւի զինուորները հիանալի տղաներ են: Յիացուում են պատերազմի մասին խօսելիս» (մարդ կը փորձուի հարցնելու՝ հապա հայ սպաներնե՞լի՞ս...):

Ադրբեջանցի զեկավարներու, զօրապետերու, զինուորներու, քաղաքացիներու, արհեստաւորներու կողմէ զատ «փառահեղ» ընդունելութենէն ու անոնց առթած այսքանի չյացումէն ետք, բնական է որ Բլէեան «լոյս աչխարհից մութ աչխարհ» իյնայ վերադառնալով Հայաստան, ուր «զինուորական պարէտը ոչ մի կաթիլ բեզին չունի, գիւղացի մարդիկ կտրած ցախը բիլոմեթրերով ուսերով բարշ են տալիս, լոյս չկայ, վար ու ցանք չկայ, բոլոր հիմնարկները, բոլոր մեխանիզմները լռել են, մարել՝ բոլոր գրգիռները»:

***

Բլէեանի արարքին մասին կարելի է զայրոյթի, վիրաւորուած ազգային արժանապատուութեան, ափսոսանքի արտայայտութիւններ չարել. սրբազան նկատուած ազգային դատի մը զաւաճանութեամբ հիւսուած ամբաստանագրեր ստորագրել, հայհոյել, նզովել, կամ քաղաքական մարդու արիութեան փաստը տեսնել հոն ու փառաբանել, հպարտանալ:

Այս բոլորին մէջ ինքզինքը ամէնէն աւելի պարտադրող հանգամանքով կը ներկայանայ հարցումները ուղղելու մղումը. Բլէեանի քայլը որ ամէն առիթով թէ՛ իր եւ թէ Հայաստանի պաշտօնական չրջանակներու կողմէ որպէս «անձնական նախաձեռնութիւն» ներկայացուելու չանքը կը վայելէ, ի՞նչպէս եղած է որ այնքան խանդավառ, բարձրամակարդակ ու լուրջ նկատառումի արժանացաւ Բաքուի մէջ: Անոր առած քայլի՞ն պէտք է սեւեռիլ որպէս քաղաքական արարք, թէ արդեօք Նոյեմբեր 14-ի դրութեան. առիկա խոհակա՞ս եզրակացութիւնն է առնուած քայլին, թէ բուն մեկնակէտ մը:

Ինչ որ ալ ըլլայ մօտեցումի ուղղութիւնը, միամակարդակ դիտում մը զուրս կուգայ այս բոլորէն. էականը Բ. մակարդակի ընկալումի մը կարելիութիւնը ուենալն է, քանի որ ամէն բանէ առաջ ոչ Բլէեան, ոչ ալ Հայաստանի իշխանութեան բարձրադոյն դիրքերը զբաւուղները -- որոնք զոնէ քաչալերած են զինք -- միամիտ անձեր են, Ի՞նչ էր հետապնդուած նպատակը. ինչո՞ւ նման փորձաքայլի մը հեղինակութեան համար ընդիմութենէն դէմք մը չգործածուեցաւ, ինչ որ զոնէ կրնար անկեղծութեան քիչ մը հաւատալ ըլլալ: Այսօր կա՞յ արդեօք անձ մը, նոյնիսկ հայեւադրբեջանական հաւատութեան ամէնէն ջերմեռանդ կողմնակիցներէն որ հաւատք ընծայէ Բլէեանի բաքուեանական տեղեկագրին: Վրիպած առաքելութե՞ան մը, թէ ձախողած փորձի մը հետեւանքը պէտք է նկատել Բլէեանի անջատումը Հ.Հ.Շ.-ի չարքերէն ու կարճ Սարդարեանի հետ «Նոր ուղի» կազմակերպութեան հիմնումը:

Հարցումներ որոնք կը քօղարկեն այսօրուան համար տակաւին անծանօթ իրականութիւններ. անոնց մասին ամէնէն հաւանական ենթադրութիւնը մտածել կուտայ թէ անոնք բաւական ծանրակչիռ բովնոթի ունին, ներկայացումի այսքան զարտուղի ձեւեր պարտադրելու համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՋԵԱՆ

Գերմանահայ Համակարգի

ՈՒՇԱԳՐԱՒ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ ՀԱՆՈՎՐԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 28-ին Հանովրի մէջ տեղի կ'ունենար երեկոյթ մը, որուն նիւթին էր Հայկական Ջարդը եւ Թրքական ուրացումը: Արտասովոր միակ կէտը օրուան բանախօսն էր Թանէր Աքչամ անուն երիտասարդ թուրք պիտնական մը, աշխատակից՝ Համպուրգի Ընկերային Հետազոտութեան կեդրոնին: Արտասովոր էր նաեւ երեկոյթին կազմակերպիչը ինքը՝ Բէմգի կիւլ անունով Թուրք մը, որ կը սերի այսպէս կոչուած Համշէնցիներէ՝ իմա Հայերէ, կը խօսի այսպէս կոչուած համշէներէն՝ իմա հայերէն:

Սրահը լեցնող բազմութիւնը կը բաղկանար Հայերէ, Թուրքերէ եւ Քիւրտերէ: Բանախօսութեան լեզուն էր Թրքերէն, որպէսզի ներկայ Թուրքերը եւ Քիւրտերը վերջապէս բաներ մը լսէին Մեծ Եղեռնի մասին: Յուզուած էր իր խօսքը խոստովանութեամբ օրուան բանախօսը, տրուած ըլլալով որ Թուրք իրականութեան մէջ առաջին անգամ էր որ կը կատարուէր նման փորձ: Խոպան էր իր մշակելիք արտը, կը յիշեցնէր ան: Այս մէկը անառակոյս ճիշդ էր՝ Թրքական կողմին համար: Եւ կը չարունակէր. 80 տարիներ անցան այդ դէպքերուն վրայէն, կարծեմ այլեւս աւելի դիւրին պէտք է ըլլայ անոնց մասին խօսիլ: Կ'ափսոսար որ իր այս նիւթին նուիրուած դիրքը «Թիւրք Ուլուսալ Քիմլիգի վէ Էրմէնի քըրըմը» (1), Իսթիքլեմ հրատ. Պոլիս, 1992, հետը չէր կրցած բերել, քանի որ հաղիւ թէ տպարանէն ելած էր ան: Ներկաներուն կը մնար զոհանալ իր ուրիշ մէկ դիրքով՝ յայտնած նոյնպէս այս տարի, նոյն հրատարակչութեան մօտ. «Սիյասի քիւրթիւրմիւզմէ զուլիւմ վէ իչքինճէ», (2) որուն մէջ կան նաեւ քրիստոնեաներու նուիրուած հատուածներ:

Յառաջիկային, նիւթին մասնագէտները վստահաբար մանրակրկիտ զբաղումներով պիտի անդրադառնան Թանէր Աքչամի նորագոյն դիրքին, ուսում հոս աւելի նպատակայարմար պիտի ըլլայ ծանրանալ անոր ելոյթին կարգ մը մասերուն վրայ լոկ, ելոյթ որուն կորիզը կը կազմէ իր վերոյիշեալ դիրքը:

Ըստ իր կարծիքին, բան մը որ կը հապաղատասխանէ պատմական իրականութեան զարհուրելի Հայերու եւ անոնց հետ միասին քրիստոնեաներուն բնաջնջումը Անատոլուի մէջ ձգած է միայն երկու ցեղախումբեր. անոնք որոնք միանգամայն իրագործած են այդ բնաջնջումը՝ Թուրքերը եւ Քիւրտերը: Իսկ հիմա Անատոլուի մէջ կը չարունակուի այդ բնաջնջման հերթական փուլը, թիրախ ունենալով վերապրող խումբերէն մէկը: Բանախօսը ներկային եւ անցեալին մէջ կը տեսնէ զուգահեռներ, ուսում անցեալին պատահող մաքրագործումին վրայ ծանրանալը ունի նաեւ այժմէական կողմ, որով հարցը լոկ պատմականի բնագաւառէն կը ձերբազատի:

Ինչո՞ւ, հարց կուտայ Թանէր Աքչամ, մենք հանդիսատեսով չենք կրնար վիճաբանիլ այս հարցին չուրջ: Եւ կը բերէ Գերմանիոյ օրինակը, ուր մինչեւ օրերս ծեծուող նիւթ մըն է Հրեաներու վրայ ի գործ դրուած բնաջնջումը: Եւ կը չարունակէ. Թերեւս Թերիներ ունենան Գերմանացիները իրենց մօտեցման մէջ, Թերեւս չատեր չախորժին այս նիւթին մասին խօսելէ, բայց վաստօրէն նիւթը վէճի բաց է եւ ազատ համարձակ կը խօսուի անոր մասին: Ձիս հետաքրքրած է այն հարցումը, Թէ մեզ մօտ ինչո՞ւ կարելի չէ եղած ընել նման բան: Ինչո՞ւ են մեր՝ այսպիսի բարբարոսութեան մը մասին խօսելէ խուսափելուն պատճառները:

Եւ ասոր անմիջապէս կ'աւելցնէ այն մօտեցումը, որ գլխաւոր դեր մը խաղացած է եւ դեռ կը չարունակէ խաղալ մարդոց՝ իմա Թուրքերուն մտքին մէջ, հարցում, որ ան չի վարանիր մէջբերելու ամենայն յստակութեամբ. Լաւ, մենք ջարդեր ենք, բայց անոնք ալ ջարդեր են: Իրեն համար ընդունելի չէ այս մէկը՝ քանի որ կ'որդեգրէ Միթչերլիխի, Նիւրընպէրկի դատերուն վրայ աշխատող գիտնականի մը մօտեցումը, զանազանելով այսպէս կոչուած՝ տաք եւ պաղ վայրազութեան միջեւ: Այս վերջինին պարագային պետութիւն մը կեդրոնական ձեւով՝ իր պիւրօքրատիական կազմով ազգի մը բնաջնջումը կը ծրագրէ: Իրեն համար չատ յստակ է որ երիտթուրքերուն ըրածը այսպիսի վայրագութիւն մըն էր: Աւելին. ան մէջբերելով Քուչիւսաչը էչրէֆը, որուն այս նիւթին նուիրուած արտայայտութիւնները կարելի է գտնել ճէլալ Պայարի յուշերուն մէջ, կը պնդէ որ բնաջնջման մանրակրկիտ ծրագիրը արդէն իսկ 1914-ին պատրաստ էր: Եւ օգտուելով պատերազմի նպաստաւոր պայմաններէն այդ ծրագիրը իրագործուած է ու Անատոլուի հայ բնակչութիւնը ոչնչացուած:

Թանէր Աքչամի մօտեցումը չի տարբերիր այս հարցով լրջօրէն հետաքրքրուղ պիտնականներուն՝ օրինակ, Վահագն Տատրեանի մօտեցումէն: Կը յիշատակէ հայ զոհերու թիւին տարիներու ընթացքին նուազելու եւ ըստ նորագոյն՝ Վանի համալսարանի մօտ լոյս տեսած չակերտեալ ուսումնասիրութեան մը մէջ հարիւրհազարի իջնելու պարագան, Տիգրանակերտի քաղաքապետ՝ Տոքթոր Րէչիտը՝ ծանօթ իր վայրագութեամբ, իր իսկ արտայայտութեամբ՝ Թուրքերու Ազիմանը՝ Պէհահետին Շաքիրը եւ Տոքթ. Նազըմը: Իրեն համար ապշեցուցիչ է այս հարցով ղրաղող Թուրք հեղինակներու մօտ խղճի խայթի, ցաւի զգացումներու լրիւ բացակայութիւնը. «Փոխարէնն անոնք նոր ըսպառնալիքներ կ'ընեն: Արժանի էին, չմոռնան այս մէկը, ապա թէ ոչ անգամ մը եւս կ'ընենք»: Աքչամի համար նման դիրքորոշում մը իր անմիջական հետեւանքները կրնայ ունենալ, եթէ պայմանները յարմար ըլլան: Եւ ասոր ցայտուն մէկ դրսեւորումը կը տեսնէ «Թիւրքիյէ» թերթի 1991-ի Թիւերէն մէկուն մէջ տպուած դրութեան մը պարագային, ուր Քիւրտերը ղեկուչութեան կը հրաւիրուին՝ անցեալը օրինակ բերելով: «Եթէ Յոյները չդաւաճանէին, այսօր անոնց թիւը եօթը միլիոն պիտի ըլլար, եթէ Հայերը չդաւաճանէին, անոնց թիւը այսօր հինգ միլիոն պիտի ըլլար: Ուշադիր եղէք»: Գրութեան խորագիրը աւելի քան խօսուն է. «Անատոլու Թեքին Եէր տեղիլտիր» (3):

Իր հետեւեալ վկայութիւնը յատուկ նշանակութիւն ունի՝ մանաւանդ եթէ մարդ նկատի առնէ անոր ձախակողմեան անցեալը եւ «Յեղափոխական Հանդէս»ին ընդհանուր խմբագիրը ըլլալու պարագան (աւելցնենք որ Թանէր Աքչամ 1977-ին ինը տարի բանտի դատապարտուած է, քանի մը ամիսներ վերջ խոյս տալով ապաստանած է Գերմանիա): «Մենք մեր աչխարհակալութեան դէմ տուած պայքարի ատեն կը զործածէինք այն հակաքրիստոնեայ պատկերները, որոնք ձեւով մը անցեալին ալ զործածուած էին: Մեզի համար երկրին քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները աչխարհակալութեան ներքին երկարաձգումներն էին, անոր դաւաճան մեղսակիցները: Այսպէսով դատակարդային թշնամութիւնը եւ ազգային թշնամութիւնը կը չաղախուէին: ...Ուստի Հայերը կը նկատուին իրրեւ «մեր չուրջը պաչարած թշնամիներուն» մէկ երկարաձգումը, որոնք «մեր ձեռքը մնացած վերջին հողերէն մէկը» մեր ձեռքէն խլել կ'ուզէին: Այնպէս որ մենք ձախակողմեաններս կը խուսափէինք հայկական ցեղասպանութեան մասին խօսելէ, խորհելով որ մենք իրրեւ վաւեր հակա-աչխարհակալներ աչխարհակալութեան ծոցը մտած հաւաքականութեան մը մասին պէտք չէ խօսէինք, մենք նման «մեղք» պէտք չէ զործէինք: Թերեւս մեր մէջ դեռ զոյութիւն ունին նման ձեւով խորհող մարդիկ»:

Հասկնալու համար թէ Թուրքիա ինչո՞ւ Մեծ Եղեռնը կ'ուրանայ, կը բաւէ Թուրքերու ազատագրական պայքարին մէջ մղիչ ուժը՝ Քուվայը Միլլիյէի մաս կազմող անձերուն նայիլ, կ'ըսէ Թանէր Աքչամ: Անոնք զրեթէ առանց բացառութեան Հայոց սպանդին մասնակցած եւ կամ Հայոց ինչքը իւրացնելով հարստացած էին: Նոյն անձերը համնրապետութեան կազմումէն վերջ կը դառնային երեսփոխան, նախարար եւ աւելին: Իրրեւ օրինակ կուտայ օրերս վերակենդանացած Հալք Փարթիսիի յայտնի դէմքերէն Քասըմ Կիւլէքի՝ Ատանացի Հայերու հարստութիւնը իւրացնելով նախանձելի դիրքի հասած ընտանիքը:

Հայկական Հարցը Թուրքիոյ մէջ առնչ պիտի դադրի թապու մը ըլլալէ: Ասած է բազմաթիւ երիտասարդներու հետ, որոնք վերջապէս պիտնալ կ'ուզեն Թէ ինչո՞ւ պատահած են ատենին: Թանէր Աքչամ այն մտահոգութիւնը ունի Թէ այս փուլին հասնելէ վերջ չատեր անհրաժեշտ ժողովրդավարական կեցուածքը պիտի չդրսեւորեն, այլ պիտի բռնեն այն ուղին, որ արդէն իսկ այսօր ալ կայ՝ թապուի պայմաններուն տակ: «Լաւ որ ըրինք, արժանի էին» եւայլն: Անշուշտ նոյնքան հետաքրքրական է իր դիրքին ճակատագիրը: Պիտի կարենա՞յ գոյատեւել ան՝ հակառակ բոլորովին չանհետացած զրաքննութեան: Իր «վերապրումը» եւ կամ անոր ճիշդ հակառակը այս կամ այն ձեւով թուրք հասարակութեան հատուածութեան չափանիշը պիտի ըլլայ:

Մէկզի ձգելով ենթադրութիւնները՝ վերադառնանք երեկոյթին. Թանէր Աքչամի ելոյթը ներկաներուն յիշողութեան մէջ պիտի մնայ անմոռանալի՝ իրրեւ այլեւս լռել չուզող մէկու մը խղճին ճիչը, թէեւ սովորականէն տարբեր, աւելի դիտական եւ հեռու զգացականէ, բայց իրր այդ չատ աւելի համոզիչ ու տպաւորիչ՝ քան թէ սովորական ճիչ մը:

ԳԵՐՄԱՆԵՒՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊՈՆԻ ՄԷՋ

Գերմանիոյ ամենահին հայկական միութեան՝ Գերմանեւհայ Ընկերութեան Ա. Աչխարհամարտին նախօրեակին հիմնուած ըլլալը քիչերու ծանօթ ըլլայ թերեւս: Հաւանաբար չատ տարբեր չըլլայ խնդիրը անոր հիմնադիրի՝ Եոհաննէս Լեփսիուսի պարագային, որուն Վերթֆէլ կը պարտի «Մուսա լեռան 40 օրերը» վէպին որոչ մասերը: Շարունակելով չակերտեալ անծանօթներու չարքը՝ աւելցնենք որ աչխարհահռչակ գերման վիպասան Թոմաս Մանն եւ մեր Աւետիք Իսահակեանը ի չարս ուրիշներու, հիմնադիր անդամները եղած են նոյն Ընկերութեան:

Արդէն երկու տարի է որ Գերմանեւհայ Ընկերութիւնը բանախօսութիւններու չարք կը կազմակերպէ Գերմանիոյ մայրաքաղաք Պոնի մէջ նիւթ ունենալով Հայաստանը իր անցեալով ու ներկայով, չարակից հարցերով: Այս տարի Ընկերութիւնը նկատի առնելով անկախ Հայաստանի հիմնովին փոխուած քաղաքական դիրքը՝ ձեռնամուխ եղած է նոր՝ քաղաքական հարցերով հետաքրքրուղ չրջանակներու ուչադրութեան կեդրոնը դառնուղ վայր մը դանելու: Կարելի եղած է Գերմանիոյ Հեսսըն Նահանգի Պոնի մչտական ներկայացուցչութեան չէնքը Ընկերութեան բանախօսութիւններուն համար ապահովել:

Եղանակի առաջին բանախօսութիւնը արդէն իսկ կայացաւ վերոյիշեալ վայրը՝ Նոյեմբեր 21-ին, Օրուան բանախօսը՝ Միւնթերի համալսարանէն երիտասարդ պատմաբան Քրիստոֆ Զորկընֆրայ խօսեցաւ՝ նիւթ ունենալով «Գերմութեան եւ քաղաքականութեան միջեւ. Հայկական չարժումը Գերմանիոյ մէջ 1896-էն մինչեւ 1918»: Իսկ 1992 Դեկտեմբեր 10-ին ելոյթ ունեցաւ Հանովրի համալսարանի քաղաքագիտութեան փրոֆէսօր Տոքթոր Ահմատ Մահրատ «Իրանը կրնա՞յ Կովկասի մէջ խաղաղութիւն հաստատել - Իրանի կովկասեան քաղաքականութիւնը» նիւթով: Փրոֆէսօր Մահրատ հրատարակիչն է հետեւեալ գիտական հանդէսներու / տարեգիրքի. Ա) Հանովրեան նպաստներ Միջին - Արեւելքի պատմութեան, Բ) Իրանեան տարեգիրք, Գ) Հանովրեան ուսումնասիրութիւններ Միջին - Արեւելքի մասին: Այս վերջինի նորագոյն թիւին մէջ պարսիկ գիտնականը ստորագրած է ծաւալուն յօդուած մը նուիրուած Լեռնային Ղարաբաղի հարցին:

Գերմանեւհայ Ընկերութեան բանախօսութիւններու չարքը պիտի չարունակուի նաեւ 1993-ին:

ՀԱՅ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Այլեւս ընդհանրացած զաղափար մըն է որ երբեմնի Խորհրդային Միութեան տարածքին վրայ զոյացած նոր եւ անկախ հանրապետութիւնները չուկայական յարաբերութիւններու անցնելու համար ոչ թէ միայն դրամագլուխի, այլ նաեւ չուկայական յարաբերութիւններուն ծանօթ մասնագէտներու կը կարօտին: Արդէն իսկ այսպէս կոչուած ԱՊՄ-էն որոչ թիւով մասնագէտներ զերման կառավարութեան կողմէ, հրաւիրուած են քանի մը ամիս տեւող կատարելագործման դասընթացքներու, նոյնպէս զերման ընկերութիւններն ալ իրենց տեղացի աչխատակիցները նոյն նպատակին համար հրաւիրած են Գերմանիա, նաեւ Հայաստանէն:

Բայց նորոյթ է Գերմանիոյ նահանգներէն մէկը կատարելագործման ափիճներ ստեղծէ ԱՊՄ-ի երկիրներէն միայն մէկ հատին համար: Ահաւասիկ Հեսսընի նահանգը համագործակցելով Հեսսընի ազատ տնտեսական յարաբերութիւններու ընկերութեան հետ (փակագիծի մէջ աւելցնենք որ մղիչ ուժը եղած է երեսփոխան Տոքթոր Շեֆերլինկը) հրաւիրած է ութ տարբեր մասնագիտութիւններու տէր Հայեր, որոնք ութ չաբթուան համար կը զտնուին հոս եւ ամավերջին պիտի վերադառնան Հայաստան:

Հետաքրքրական է տեսնել ասպարէզի բնագաւառները. երեք հատը զրամատան աչխատակիցներ են, մէկը չինութեան մասնագէտ է եւ հոս կ'ուսումնասիրէ չինութեան որակի եւ ծախքերու վերահսկումը, հինգերորդը մեքենաչինութեան ճարտարագէտ մըն է, որ Հայաստանի մէջ նախագծային հիմնարկի մը մէջ կ'աչխատի: Ան հոս մեքենաչինութեան գործարանի մը մէջ թէ նախագծային եւ թէ արտադրութեան հարցերով կը զբաղի: Մէկ ուրիշը փոխադրամիջոցներու հարցերով կը հետաքրքրուի եւ այդ ուղղութեամբ պրպտումներ կ'ընէ թէ՛ Ֆրանքֆուրթի եւ թէ Վիղպատրնի մէջ: Ուրիշ մէկը ոստիկան մըն է եւ հոս կ'ուսումնասիրէ իր պաչտօնակիցներու պատրաստութիւնը, իսկ վերջինը Գերագոյն Խորհուրդի մէկ աչխատակիցն է ու հոս մօտէն կը հետեւի Վիղպատրնի մէջ գտնուղ Հեսսըն Նահանգի խորհրդարանի աչխատանքներուն:

Գալիք տարիներուն համար ալ նախատեսուած են 8-էն 12 անձերէ բաղկացած հայաստանեան խումբերու կեցութիւնը Գերմանիա՝ նոյն ծրագրին ծիրէն ներս:

ՐԱՖՖԻ ՔԻՊԱՊՃԵԱՆ

(1) - «Թրքական ազգային ինքնութիւնը եւ հայկական կոտրածը»:

(2) - «Քաղաքական մեր մշակոյթին մէջ զուլումն ու չարչարանքը»:

(3) - «Անատոլու ապահով վայր չէ»:

ԳՕՂՈՒԹԷ ԳՕՂՈՒԹ

Ֆէրիդիւղի Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 29-ին: Պոլսոյ ամէնէն հայաչատ թաղերէն Ֆէրիդիւղի այս արարողութիւնը եւ վարժարանին ի նպաստ կազմակերպուած սիրոյ սեղանը ամէնէն կարեւոր ձեռնարկներէն մէկն է զաղութին: Սիրոյ սեղանին բացման խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի առենապետը՝ Աբթին Եըլտըզ, ապա առենադպիրը՝ Մ.Իւրան Գարապըզեան տեղեկագիրը կարդացած է, ներկայացնելով ամփոփ հաչուեկչիռ մը, ճշդելով որ պիտի ճչն հաւասարակչռելու համար մէկ միլիառ 600 միլիոն լիրա պէտք է: Նուիրատուութեանց ցանկը բացած է Պատրիարքը, որ այս տարի եւս խոստացած է 10 աչակերտի կրթաթոչակ տրամադրել: Գեղարուեստական բաժնի աւարտին, Պատրիարքը Հուսկ բանքը արտասանած է, յիչելով օրուան խօսնակ՝ Պ. Նալպանտի այն արտայայտութիւնը ըստ որու Պոլսոյ հայ համայնքը նուիրատու անձնաման ոգի մը ունի ու աւելցուցած է թէ նման ոգի մը ինք ոչ մէկ տեղ տեսած է (դժբախտաբար վարակիչ չէ եղած, պիտի աւելցնէինք մեր կարգին):

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Ցովնանեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի արտասանական մրցումը, որու մասնակցած են ՀՕՄ-ի Գոլոլեան նախակրթարանի, Ս. Խաչ Ազգային Վարժարանի եւ Ս. Սահակ - Մեսրոպ Շաբաթօրեայ Վարժարանի աչակերտները եւ հայկական դպրոց չյաճախող խումբ մը տղայ: Մասնակցողները բաժնուած են երկու դասակարգի՝ Ա՝ 11 - 13 տարեկան (պարտադիր կտոր Մ. Իչխանի «Հայ լեզու»ն), Բ՝ 14 - 16 տարեկան (պարտադիր կտոր Վարուժան «Դերենիկը»):

***

ՓԱՍԱՏԻՆԱՑԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյ. 12-ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին, արտասանական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է: Դերասան - արտասանող՝ Ցարուհիւն Գարբրիէլեան 40 տարի ծառայած է հայ բեմին: Աւելի քան երկու ժամ Ցարուհիւն Գարբրիէլեան ներկայացուցած է հայ բանաստեղծներու գործերը:

ARMENIE
Il y a mille ans, Ani

120 pages
Format : 24 × 32 cm
Impression en deux tons
100 illustrations
Préfaces de M. Jacques Chirac, *Maire de Paris* et M. Lévon Ter-Petrossian, *Président de la République d'Arménie.*
Bibliographie et guide des associations arméniennes de Paris.
Prix de vente au public 120 F.
Disponibles chez «Haratch»
et Librairie Samuelian
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ
ՎԱՆՔ ՏՂ ՇԱՐԻԹԼ
ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ
Կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Ցանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ'ունենայ՝
Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ
Տօնական յառաջիկայ օրերուն առթիւ, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլգան նուէրներ - գիրք, յուշանուէր, եւայլն -
Կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպայման այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեգործական սոյն վաճառք - ճաշարկը՝ յօգուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման ;
ՏԻԿՆԱՆՑ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
Վաճառքին համար սիրով կ'ընդունուին վաճառքին ճոխութեան համար արուելիք օգտակար նուէրները :
Դիմել՝ Տիկնանց Ցանձնախումբի անդամներուն, հեռաձայնելով - -
43 - 59 - 67 - 03
Թիւին՝ Դիւանատան մէջոցաւ :

Սեւան եւ Վաչէ Տէմիրճեան
ուրախութեամբ կը ծանուցանեն
ԳՈՐՈՒՆԻ
ծնունդը, Հոկտ. 24, 1992, Փարիզ

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

Exposition des œuvres
(Graphiques-Sculptures)
du sculpteur d'Arménie
Youri PETROSSIAN
du 18 au 27 Décembre de 18h à 21h30
Samedi et Dimanche de 15h à 21h30
Vernissage : le 18 Décembre
à partir de 18 heures
10 bis, rue Thouin — Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge
— *Entrée libre* —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մանուճիւղը չնորհակալութեամբ առացած է Նոյեմբեր 8-ի հոգեճաշին առթիւ, ի յիշատակ ողբացեալ ընկերուհիներուն ...

Տիկին Ազատուհի Դաւիթեան 100 Ֆր., Տիկին Զապէլ Տէր - Ներսէսեան 200, Տէր եւ Տիկին Վ. Նեռելեան 300 Ֆր., Տիկին Ալթունեան 200, Տիկին Մ. Պեհիկեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խոսրով Մատիկեան 250, Տէր եւ Տիկին Ցակոբ Գոյմճեան 500, Տիկին Տընիզ Գոճաբիկեան, Տէր եւ Տիկին Սահակեան 200-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ափրիկեան 500, Պ. Էմիլ 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մուրատեան 150 Ֆր., Տիկին Մ. Թագուորեան 200 Ֆր., Տիկին Հ. Գուլիա 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Զապունեան 250, Տէր եւ Տիկին Ս. Բապուճեան 100 Ֆր., Ոմն՝ 200, Տէր եւ Տիկին Ռիչար Անանեան 200, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեան 300 Ֆր., Տիկին Խաչիկեան, Տէր եւ Տիկին Ցակոբեան 200-ական Ֆր. :

A VENDRE
Société anonyme
EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE
VENTE BONNETERIE - CONFECTION
Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS
Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

★—LYON——LYON—★
FRANCE - KARABAGH
organise le
REVEILLON
DU
NOUVEL AN
Le 31 DECEMBRE
en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes
ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY
Le profit de la soirée sera versé
au fonds d'aide de la République
du Haut-Karabagh
Prix d'entrée : 150 F.
Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud
Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18
Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE
— *Parking assuré* —

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES
organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI
au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
— le Vendredi 18 Décembre à 20h30
Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian: deux musiciens en leur temps.
Vente sur place des livres de l'auteur
à des prix exceptionnels
Renseignements au 45 20 03 18

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՏԷՆԻ
ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
կիրակի, Դեկտեմբեր 20
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼՐԻՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
կը հաղորդէ թէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
կը մատուցանէ պատարագ եւ այդ առթիւ
Քահանայական աստիճան կը շնորհէ
ձեռնադրութեամբ եւ օծմամբ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻՆ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վրայ
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ
Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վրայ
ՅԱՋՏԱԳԻՐ. -
Կոչումն քահանայութեան Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-ին ձեռնադրութիւն քահանայութեան Կիրակի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 10-ին :
Երգեցողութիւն՝ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբ, դեկավարութեամբ՝
Պր. Խաչիկ Երլմազեանի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Quelques jours après sa *réédition* la M.C.A. a le plaisir de présenter
«LE VERT SOLEIL DE LA VIE»
de Victor Gardon
en présence du célèbre peintre
CARZOU
Membre de l'Institut
Académie des Beaux Arts
Cette réédition tant attendue est réalisée par l'Association *«Relisons Victor Gardon»*.
Vendredi 18 Décembre
à 20h45 très précises
Présentation — Lectures — Dédicaces
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)
3665 FRS
Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne
Renseignement et inscriptions :
SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

CABINET TERZIYAN
Toutes Assurances — Toutes Compagnies
21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleures vœux pour l'année 1993
et souhaite une bonne fête de Noël
ԹԷՐՁԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
JEUDI
17 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·954 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.954

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Վաղուան Թուրքիան Մեզի Բան Մը Կ'ըսէ՞

Մօտաւոր անցեալին հայկական շրջանակներու մէջ մեծ ազմուկի պատճառ եղաւ Թուրքիոյ նախագահին Ադրիանականէն մինչեւ Չինաստան Թրքական ազդեցութիւնը տարածելու տրամադրութիւնը։ Այսօր Թ· Լօզալ կը կրկնէ նոյն մտադրութիւնը, աւելի համապարփակ ծրագրի մը որպէս հիմնակէտ։ Թուրքիա բոլոր տուեալները ունի Իւ· դարուն աշխարհի նկատառելի ուժերէն մէկը դառնալու համար։ Արդարեւ, հակառակ պարբերական փոթորկումներուն, միամիանեայ կողմէ տևողացման ազդանշան նկատուած տատանումներուն, եօթը տասնամեակի հանրապետութիւնը առոր ամէնէն ամուր դրաւականն է։

Թուրքիոյ դեկավարութիւնը, հակառակ կանխակալ կարծիքներու, պէտք է հասկցած ըլլայ թէ համամթրքական հեռանկար մը չէ որ պիտի իրագործէ մեծութեան, հզօրութեան նոր ծրագիրները։ Խլալի հաշիւներն ալ կը հիմնուին առաջարար անտեսական կապերու զօրացումին ու նման ազդակներու վրայ։

Դժուար ըլլալով հանդերձ հրաժարիլ ատենական տարազներէ ու աւելի դիմաւորա՝ զանոնք նորերով, ժամանակակից-ներով փոխարինել, առ նուազն օգտակար է փորձել նոր ժամանակներու ակնոցներով դիտել անցած դարձածը։ Անմերժելի իրողութիւններ ցոյց տուին որ Թուրքիոյ յետպատ ընթացքին ամէնէն մօտէն առնչուած երկիրներէն մէկը Հայաստանն է, հաւանաբար նոյնիսկ Ադրբեջանէն ալ աւելի ու անկէ առաջ։

Ադրիականէն Չինաստան երկարող Թրքական սահմաններու մասին մտածողը միայն Թուրք դեկավարութիւնը չէ· Փքանասի հետաքրքրող մը որ մասնագէտ է Մէջին Ասիոյ Թրքական հանրապետութիւններուն, Թուրքիան կը դիտէ որպէս աւելի անտեսական տիպար մը, քան՝ քաղաքական։ Ոչ միայն ասիացի իր ցեղակիցները, այլեւ Արեւմուտքը Թուրքիան նկատի ունի որպէս այդ։ Արեւմուտքի մեծերը կը փափաքին որ նախկին խորհ· Թրքալեզու ժողովուրդներու վերականդնումը հետեւի Թրքական օրինակին որ ամէնէն յաջողածը կը նկատուի իսլամական ժողովրդավարական համագրումին։

Նոյն կարծիքը կը յայտնէ փաքիստանցի մտաղէտ մը որ քաղաքական դիտութիւններու դասախօս է Սթոքհոլմի մէջ· Կըսէ Թէ վերջերս միջազգային քանի մը ժողովի ընթացքին Թուրքիոյ մասին խօսած է որպէս «նոր գերմուժ»ը։ Կ'աւելցնէ Թէ Արեւմուտքը կը յուսայ որ Մէջին Ասիոյ մէջ Թրքական ազդեցութեան զօրին պիտի տարածուի, փոխանակ կրօնական մղումով Իրանի կամ Սաուտի Արաբիոյ։ Ինք եւս կը հաւատայ որ Թուրքիա ապագայի տիպար պետութիւնն է։ Նոր Օսմանեան հանդամանքներու տէր Թուրքիա մը քաղաքական դեր պիտի ստանձնէ Պալքաններու եւ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ, ինչ որ կատարելապէս հաճոյանչ է Ադրիականէն Չինական պահպանող երկարող էօզալեան հեռանկարին։

Այսօր, կանո՞ւխ է խօսելու համար Թուրքիոյ վաղուան մեծութեան միջազգայնացումին մասին· ո՛չ հաւանաբար եւ ընդհակառակն։ Քաղաքական փարթրքերի հաշիւներէն մինչեւ ամառան մը յապաղումով տրուած ցորենին ու չորրուած ելեկտրականութեան փոքաոութիւնը, միացած՝ միջազգային սա նորովի ընկալումին, կը թելադրեն վաղուան ժամով լարել մեր դիրքորոշումը։

Հարցը այն է Թէ տրամադրութիւնն ու միջազգային քաղաքականութեան մասնակցելու մեր յաւակնութեան վայել իրատեսութիւնը ունի՞նք։

Ա· Թ·

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ երկաթուղին դրեթէ ամբողջութեամբ անշարժութեան մատնուած էր Դեկտեմբեր 15-ին։ Հազուադէպօրէն, գործադուլի չարժում մը այս ծաւալը առացած է։ Որոշ կայարաններ, ինչպէս Գրեցինք երէկ, բոլորովին ամայի էին եւ յաջորդ օրն իսկ, հակառակ սենտիքանեռու հրահանգին աշխատանքը վերսկսելու, որոշ դիծերու վրայ ոչ մէկ կառախում կար (Սէն — Լազար 9-ի չուրջ պիտի սկսէր կանոնաւորուիլ)։ Առաջին անգամն է որ, ուղեվար մը կը դատապարտուէր եւ ընդունելի չի գտնուիր որ առանձին կրէ պատասխանատուութիւն մը — որ, միայն իրը չի նկատուիր։ Ամէն պարագայի մէջ, 1988, Յունիս 27-ին, 56 հոգի մեռաւ (որոնց մէջ՝ 5 ալֆորվիլարնակ Հայ) եւ յանցաւոր կամ յանցաւորներ կային, բայց ինչպէս միշտ, ժողովուրդն է որ կը վճարէ հաշուեցոյց մը, որ իրը չէ եւ մանաւանդ վերջին պահուն որոշուած անակնկալ գործադուլ մը տակնուվրայ կ'ընէ երկիրը եւ անտանելի կացութիւն մը կը ստեղծէ միլիոնաւոր աշխատաւորներու համար։ Ի դէպ, Աշխատանքի նախարարուհին ալ՝ Մարթին Օպրի յայտարարած է Թէ չատ լաւ կը հասկնայ ուղեվարներու հակազդեցութիւնը...։ Նման օրհնութենէ մը ետք, մէկուն կողմէ, որ անշուշտ հեռաւոր արուարձան մը չապրիր եւ երկաթուղիի հետ գործ չունի, պատճառ չկայ որ նման «անակնկալ» եւ ծաւալուն չարժումներ չկրկնուին։ Գործադուլի իրաւունքը նուիրական է, անշուշտ, բայց, կանոնները պէտք է յարգուին որպէսզի աշխատաւորը չտուժէ։

ՍՈՄԱԼԻԻ օժանդակութիւնը կը չարունակէ խնդրոյ առարկայ ըլլալ իր երկդիմի բնոյթով։ Առջի օրուան տեսարանը, ուր կին մը կը քարկոծուէր, կը մերկացուէր, ծեծ կ'ուտէր եւ խելագար ամբոխի մը ձեռքը անցած փողոտումի կ'ենթարկուէր։ Այս ամբողջը, որովհետեւ Ֆրանսական պինուորական կառքէ մը իջնելը տեսնուած էր եւ ամբոխը սկսած էր պոռալ· — «Զինուորներու հետ պառկեցաւ, դէմ դործեց իսլամական մեր օրէնքներուն եւ հիւանդութիւններ պիտի բերէ մեզի», մինչ օտար հեռատեսիլները կը նկարահանէին, մեծ հաճութեամբ եւ կրաւորական դիրք կը բռնէին Ֆրանս· Թէ ամերիկեան զօրքերը, ճշդելով Թէ տեղական ոստիկանները, նկկրոյժ պարտադրուած չրջափակումը, սպառնալով՝ «հակառակ պարագային մենք մեզի կը վերապահենք միակողմանի անհրաժեշտ միջոցները ձեռք առնել պաշտպանելու համար մեր չահերը»։ Միւս կողմէ, Սէ — ԷՍ — Սէ — Ը-ն ինք իրեն դործելու նոր միջոցներ չնորհած է, որպէսզի կարենայ աւելի արդիւնաւէտ կերպով ստանձնել իր պատասխանատուութիւնները։ 51 Արտաքին նախարարները «Հաչտարարութեան եւ իրաւարար Ատեան» մը ստեղծած են, որու պաչտօնն է միջ — պետական կնճիռները կարգադրել (ատենին, Պատէնթէրն էր որ նման ծրագիր մը առաջարկած էր)։ Անդամ 29 Պետութիւններ ստորագրած են բնագիրը։ Ժողովը նաեւ որոշած է բարձր — մարզպանի պաչտօն մը ստեղծել աղդային փոքրամասնութեանց համար պաչտօնը յանձնուած է հոլանտացի նախկին նախարար՝ Մաքս Վան Տէր Սթէօլի։

ԻՍՐԱՑԷԼի մէջ մթնոլորտը ալ աւելի լարուեցաւ, երբ յայտնուեցաւ Թէ առեւանգուած իսրայէլացի պինուորական պահակը սպաննուած էր իսլամական Համաս չարժումին կողմէ։ Նախարարապետ՝ Ռապին հանդարտութեան կոչ ըրաւ, վըստահեցնելով որ «անխնայ պատերազմ մը պիտի մղէ ահաբեկչութեան դէմ»։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻԹԵՐԱՆ, պաչտօնական այցելութեամբ մը, բացումը կատարեց Լուվրի 39 նոր սրահներու, որոնք, յատկացուած են Ֆրանսական նկարչութեան։ Իրեն կ'ընկերանային նախարար՝ Ճաք Լանկ, Միչել Լա Քլոթ (Լուվրի տնօրէնը) եւ Փիէր Ռոզանվերկ (նկարչութիւններու տէր — տիրական)։ ժ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Լուսաւորութեան նոր նախարարը Ճաք Լանկ, նման իր բոլոր նախորդներուն բարեփոխումներ որոշեց ուսման դետնի վրայ եւ առաջին առթիւ, անշուշտ, Պաչտօնի համար։ Այսպէս 1995-էն, հնդամեայ մը կը հաստատուի (եթէ, անշուշտ, մինչ այդ իրեն յաջորդող նախարարը տարբեր ծրագիր չբերէ...) եւ ուրեմն աչակերտները հինգ տարի պիտի ունենան իրենց առջեւ պաչտօն պատրաստելու համար եւ պիտի կարենան իրենց ստացած թիւերէն նպաստ քաղել, եթէ նոյնիսկ ճախողին Պաչտօնի քննութեան։

ԿԱՊԱՆ՝ ԵՐԿՈՒ ՄԵՌԵԱԼ ԵԻՍ

Չորեքչաբթի (Դեկտեմբեր 16) առտու Երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն, համեմատական հանդարտութիւն մը կը տիրէր, բացի, Էդիլլուէն, ուր կը չարունակուի զնդակոծումը։ Նախորդ օրն ալ, Դեկտեմբեր 15-ին, բուռն ընդհարումներ տեղի ունեցած էին Կապան, որու հետեւանքով Հայ երկու մեռեալ կայ։

Ռմբակոծուած են Նիւվադի, Ոսկեպար, բարերախտաբար զոհ չկայ։

***

Դեկտեմբեր 11-ին աղրբեջանական եւրեք օդանաւեր ռմբակոծած են Շուշիի չրջակայքը, որմէ ետք մէկը վար առնուած է ԼՂՀ-ի հակօդային ուժերուն կողմէ։ Դեկտեմբեր 12-ին Հադրութի չրջկեդրոնի զնդակոծութեան զոհ գացած է բնակիչ մը։ Այդ եւ նախորդ օրը, ընդհանրապէս հանդարտ եղած է ԼՂՀ-ի իրավիճակը։

***

Հայաստանի Պաչտպանութեան նախարարութեան լրատուական սպասարկութիւնէն հաղորդած են որ Դեկտեմբեր 15-ին, ժամը 16·30-ի տուեալներու համաձայն առաւօտեան ժամը 6-էն մինչեւ 7, Զանդելանի վրնուած կազմաւորումները գրաւ կայանէն ռմբակոծած են կապանի չրջանի Եղվարդ, Ճակատէն եւ Շիկահող դիւղերը։

ՓԱՐԻԶԻ ԵՐԿԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10 / 14)

Գ· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՅՏԸ

Դեկտեմբեր 11-ին դէպլի Վիէթնամ եւ Գամպոճ իր չրջապտոյտը սկսած է փոխ-նախագահ Գագիկ Ցարութիւնեան։ Ան պիտի դլխաւորէ նաեւ այն պատուիրակութիւնը, որ Հայաստանի դեսպանատան բացումին կապակցութեամբ կը մեկնի Թեհրան, Դեկտեմբեր 20-ին։

***

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ԵՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԷՆ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ

Ընդառաջելով ՄԱԿ-ի դաղթականներու հարցերու պատասխանատու դեկավարին Կոչին, Մեծն Բրիտանիոյ կառավարութիւնը որոշած է 200 հազար սթեռլինկ տրամադրել Արցախի կնճիռին պատճառով Հայաստանէն եւ Ադրբեջանէն տեղահանուածներուն։

***

ՄԱՀ՝ ԱՐՍԷՆ ԿԱԿՈՍԵԱՆԻ

Հայաստան իր մահկանացուն կնքած է լրագրող, «Արմէնփրէս»ի աչխատակից Արսէն Կակոսեան։ Մեծ եղած է անոր վաստակը հայ լրագրական ասպարէզին եւ «Արմէնփրէս»ի լրատուական կեանքին ներս։ Հեղինակ էր քանի մը դիրքերու եւ չարժանկարի բեմադրութեանց։

***

Ա· ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ ԿԸ ԳԼԽԱԻՈՐԻ ԻՒՆԵՍԿՕ-Ի ԱԶԳ· ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ

Կազմուած է ԻՒՆԵՍԿՕ-ի Հայաստանի յանձնաժողովը, եւ անոր նախագահ նըշանակուած է Արտաքին նախարարի Ա·

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱՋՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 31-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը դադրեցնէ — աննախիր — թերթին առաքումը այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք ընթացք չեն տուած իրենց ղրկուած հաչուեցոյցերու եւ կամ առկախ հաչիւ ունին։ Կը թուի որ աւելորդ չէ յիչեցնել Թէ թերթերու բաժնեդիները ԿԱՆԽԻԿ կը վճարուին եւ եթէ հայ մամուլը տառացի չի գործադրեր այս տարրական կանոնը, պատճառ չէ որ չարաչար օգտագործուի իր այդ բարեացակամութիւնը։ Նոյն ձեւով պիտի չհարեւանային վարուիլ օտար մամուլին հետ։

Արձանագրուող նոր բաժանորդներն ալ պարտին մինչեւ 15 օր վճարել իրենց բաժնեդինը։

Անդամ մը եւս, խորին չնորհակալութիւններ մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանոնաւոր վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը։

վարչութիւն՝
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՀԱ՞Ց, ՎԱՌԵԼԱՆԻ՞Ք ԹԷ ԲԼԷԵԱՆ

Բլէեանի ուղերձն ու ապա Բաքուէն դարձին լոյս տեսած գրութիւնը (տե՛ս՝ «Յառաջ», Դեկտեմբեր 16) որպէս քաղաքական, կամ աւելի ճիշդ կ՚ըլլար ըսել՝ քաղաքական մարդու արարք, ունեցան չարք մը հակազդեցութիւններ որոնք լոյս տեսան հայաստանեան մամուլին մէջ: Այս մարդէն անոնք որ կը պատկանէին ընդդիմադիր թեւերու, ընդհանրապէս ծայրայեղութիւններու դիմեցին, Բլէեանի ըրածին ու ըսածին մէջ մինչեւ իսկ փընոյտեան վերլուծումներու առաջ դնելով: Այս սիւնակներուն մէջ անդրադառնալ նաեւ հակազդեցութիւններու բաժնին, նպատակ ունի զգալիօրէն մը տալու յիշեալ արարքին ընծայուած ընկալումին մասին: Ի՞նչ չափով Հայաստանցիին մտքին ու կեցուածքին մէջ տեղ գտած է ամէն չարիքի պղիւրը զարթազեան հարցը նկատելու թելադրանքը: Բլէեանի արարքը մարսելի դարձնելու չափ գեհին չահա՞ծ է ան: Այս հարցումներուն պատասխանը փնտռելու ջանքին չեն կրնար օգնել անշուշտ նախորոշ դիրքերէ արձակուած ծայրայեղութեան արտայայտութիւնները: Այս պատճառաւ յարմարագոյն կ՚ըլլայ սեւեռիլ այն գրութիւններուն վրայ որոնք կրնան ամփոփուիլ «բառնալէճ» ընդհանուր խորագրին տակ: Այդպէս են «Ազգ» օրաթերթին մէջ Նոյեմբեր 21 -- 28 թուականներուն լոյս տեսած չարք մը յօդուածներ որոնք հետեւած են Բլէեանի Նոյեմբեր 14-ին որպէս «ինքնառեպորտաժ» ներկայացուած գրութեան: Անոնց մէջ կան դատապարտումի տրամադրութիւն մատնողներ, արդարացումի, կամ առնուազն հասկնալու ջանքով գրուածներ եւայլն:

Առաջինը ստորագրուած է (Նոյեմբեր 21) Ծանօթ արձակագիր ու վիպագիր Վարդգէս Պետրոսեանի կողմէ. ունի «Պարտուողի հետ ո՞վ է բանակցութեան նստում» խորագիրը, ինչպէս այս հարցումէն յայտնի կը դառնայ, ան սկեպտիկ է առնուած քայլէն յուսալի արդիւնքին մասին. կը չեշտէ արտաքսօրէն հակասութիւնը որ կայ Բլէեանի ըրածին փակցուած «անձնական նախաձեռնութիւն» պիտակին ու անոր դատ պետական մակարդակի «փառահեղ» ընդունելութեան միջեւ, Բլէեանի ըրածը կը նկատէ «ծընկաչոք բանակցութեան երթալ»ու երեւոյթ ու կ՚ուզէ խորագիր -- հարցումը:

Վարդգէս Պետրոսեանի հակազդեցութիւնը հետաքրքրական է նաեւ անով որ քանի մը տարի առաջ, 1986 -- 1987-ին ինք եղած էր հեղինակը Բլէեանի առածին զուարճախօս քայլի մը. անոր «Կրակէ չապիկ» վէպը որ 1915-ով աշխարհի ամէն մէկ անկիւնը ցրուած հայ գերդաստանի մը ժողովուրդի անկարելիութիւնը կը պատմէր, կը յիշեցնէր նաեւ Թուրքին հետ ճակատագրական դրացիներ ըլլալու պարագան. կը թելադրէր փորձել անոր հանդէպ աւանդական մեր կեցուածքին ուղղութիւնը փոխել: Այս կէտերը պատճառ եղած էին որ բողոքի, ընդվզումի ալիք մը բարձրանայ գործին ու հեղինակին դէմ, յիշեցնելով Գ. Մահարիի «Այրուող այգեստաններ»ուն պարագան: Ընդունելի՞ բան էր Թուրքին հետ երկխօսութեան մը, կամ անոր հանդէպ քարացած ակնոցները փոխելու մտայնութիւնը: Այսօր, հարցը երբ ոչ միայն կը վերաբերի թելադրութեան մակարդակին, այլեւ կը վերածուի գործնական քայլի, արարքի, իր կարգին ընդդիմութիւն ցոյց կուտայ նաեւ Վ. Պետրոսեան: Թէեւ պէտք է նշել որ այդ ընդդիմութիւնը հիմնուած է դիմաւորաբար Բլէեանի արարքին մէջ զգացուած անկեղծութեան պակասին վրայ:

Նոյն թերթին Նոյեմբեր 24-ի թիւին մէջ տրուած է Վալերի Միրզոյեանի «Համանալ Բլէեանին» խորագրով էջը. ան ուղերձը ստորագրած երեսփոխաններէն մէկն է, Ազգանով կ՚ենթադրուի թէ իր տողերը գատապարտում չեն բանաձեւեր հարցին մասին, սակայն «հանկանալ»ու թելադրանքին օգնական տուեալ չունին անոնք: Միակ չեշտուածը -- որ ոչ ոքի համար նորութիւն է -- արիւնահեղութեան վերջ տալու միտքն է: Բանական հեղնական տողերով կը պարսաւէ Բաքուի մէջ Բլէեանի չյոխորտալուն մասին եղած քննադատութիւնները, ապա կ՚եզրակացնէ բանական օդէն առկախ տեսակէտով մը. «Բլէեանը Բաքու է այցելել մեզ՝ իր ազգակիցներին շարադրելու արեւմտեան աճող պատերազմը արժանավայել (կրկնում եմ, արժանավայել) ապարտելու, Արցախի հայաթափումը կանխելու, Հայաստան աշխարհը փրկելու եւ ապա զօրացնելու ըմբռնումը»: Թերեւս արժէր ըսուածը լուրջի առնելու փորձ մը, եթէ չըլլար սա կրկնակի, ամբարտաւան «արժանավայել»ը:

Յաջորդ օրուան թիւը (Նոյեմբեր 25) զանազան հակազդեցութիւններէ քաղուածքներու էջ մը ունի «Հիմի՞ էլ լռենք» ընդհանուր խորագիրով: Հոն երկու փաքիւլթէներու տեսուչներ՝ Գառնիկ Ասլանեան եւ Գէորգ Պաղտասարեան նման նախաձեռնութեան մը համար ժամանակը յարմարագոյն կը նկատեն, երբ ժողովուրդին առօրեան ծանրացած է ցուրտով ու հացի հերթերով: Կը չեշտեն Արցախի ճակատագրին Արցախցիներու կողմէ որոշուելու հարկը, ապա բանական խիստ տողերով կը դատապարտեն արարքը, գրելով. «ովքեր ծնկի գալու կոչեր են անում, պէտք է դիտուեն իբրեւ ռորա-յայտ թալաթներ». գրութիւնը կ՚աւարտի հայկական աւանդական ռոմանթիզմով որ առիթ չի փախցներ ոգեկոչելու ե. դարը: Իրենց ըսածն այն է որ «խաղադուքեան պէտք է ձգտել, բանակցութիւններ գնալ բայց ոչ գետնատարած վիճակում»:

Ռատիօ -- հեռատեսիլի Արցախի յատուկ թղթակիցը Ռենալ Միրզոյեան բանական կորուկ ոճով կ՚ըսէ թէ համաձայն է խաղաղութեան ջանքին, Արցախցին ալ կ՚ուզէ խաղաղութիւն, մարդու պէս ապրիլ, բայց «չի ուզում յարգել Ադրբեջանի սահմանադրութիւնը, չի ուզում ընդունել Ադրբեջանի բաղաֆացիութիւնը: Տասնամեակների դառը փորձից գիտի թէ երաւիք ինչ են նշանակում»: Ապա կը պախարակէ նաեւ առանց Արցախին հարցնելու նման քայլի հետամտումը:

Պատմաբան Ռուբէն Սահակեան «չիտակ» ու «անկեղծ» չի նկատեր Բլէեանի յօդուածը. իսկ Արցախ -- Հայաստան կազմակերպութեան վարչութիւնը կը գրէ. -- «այդ ուղերձով ԼՂՀ-ն որպէս փրկագին միանշանակ տրուում է Ադրբեջանին». Նոյն գրութեան մէջ եղածը կը կոչուի՝ «ՀՀՇ խմբակցութեան նոր արկածախնդրական խաղը որի կնճռահայրը հէնց ինքը՝ Լ. Տէր -- Պետրոսեանն է»:

Նոյն էջին մէջ դատապարտումի արտայայտութիւն մըն ալ ստորագրած է «Մտաւորականների միութիւն»ը. սա պիտակը այլ պարագաներու մէջ երգիծական իւնչ սուր ախորժահնչներ կրնար բանալ, մինչ կը ծառայէ չեշտելու դառնութեան երանգը. այդ միութիւնը ըսելէ ետք թէ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան թրքամէտ արտաքին քաղաքականութիւն կը վարէ, հետեւեալ բնորոշումը կը կատարէ. -- «Ղարաբաղն Ադրբեջանցիներին վերջնականապէս յանձնելուց առաջ նպատակ է հետապնդում շօշափելու հասարակութեան կարծիքը եւ հնարաւորին չափ մըշակելու այն»,

Նոյեմբեր 26-ի «Ազգ»ին մէջ կրկին կը յայտնուի Ա. Բլէեան «Պատերազմը մերժելով խաղաղութիւն չի հաստատւում» խորագրով գրութեամբ մը. ինքնարդարացումի յաւելեալ փորձ մըն է ան «բաղաֆակիրք միջոցներով մեր վէճը կարգաւորել»ու եւ «փոխըմբռնման ու վստահութեան մթնոլորտ ստեղծելու առաջադրանքով»:

Նոյն թերթին քաղաքական ուշագրաւ վերլուծումներու հեղինակ Տիգրան Հայրապետեան Նոյեմբեր 28-ի իր էջը խորագրած է «Կառաւղի պայքար հողմաղացների դէմ» ան եղածը կը նկատէ «հերթական անգամ եռացող կաթսայից գոլորշին դուրս թողնելու հրաշալի միջոց» որ «հարուածի ուղղութիւնը ուղղելով գ. կոդմի վրայ» հոն կը սպառէ «հասարակութեան ներսում կուտակուած վրդովմունքի էներգիան»: Միջավայրի մը մէջ ուր «պետութիւնը սոսկ տեղորաթիւ երեւոյթ է», վանդ կը նկատէ ոչ թէ «բլանիզմ»ը, այլ «պետականութեան եւ գաղափարական ազգային առանցքի բացակայութեան պայմաններում, նմանօրինակ եւ գուցէ շատ աւելի աղէտաբեր գաղափարներով կաթուածահար լինելու հասարակութեան պատրաստակամութիւնը»:

Նոյն օրուան «Հայք» չարաթաթերթին ալ որ ՀՀՇ-ի պաշտօնաթերթն է, տեղ կուտայ իր չարքերուն հակազդեցութիւններուն: Անոնց մէջ վայ եղածը հասկնալի, քաջալերելի նկատելու նկրտումներ, Ղարաբաղեան տեսակէտին անտեսումը դատապարտելու փորձ, անձնատուութեան ճամբով խաղաղութեան մերժում (Դաւիթ Շահնազարեան), հարկաւոր կը նկատուի հակամարտութիւնը լուծել հայեւազգային ռեջանական ուղիով բանակցութիւններով: Կան նաեւ աւելի չեշտակի քննադատութիւններ, ինչպէս Ալ. Պաղտասարեանի բանաձեւումը թէ «ունի անընդունելի ձեւակերպումներ, որոնք ակնկալում են վերջնական արդիւնք՝ առանց ռէալ բաղաֆական իրավիճակները հաշուի առնելու»: Նոյն անձը չուարեցնող վերջաբանով մըն ալ կ՚եզրակացնէ թէ եւ. «սա խոր վերլուծուքիւնից զուրկ զգացական յօդուած չէ»:

Բլէեանի արարքը եթէ նոյնիսկ տակաւին օգուտ մը չբերաւ Ղարաբաղի հարցին, ապահովաբար քանի մը պահ մոռցուց հացի հերթերն ու ցուրտը, մաֆիային տիրակալութիւնն ու տեքորթիֆ պետութեան բեռը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՉԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄԱՐՍԷՅԻ

Հայաստանի Հանրապետութեան հետ հաստատուած համագործակցութեան ծիրին մէջ Աշխատանքի, զործի հայթայթման եւ մասնագիտական Ուսուցման Ֆրանսական նախարարութեան հրաւէրով Հայաստանի Հանրապետութեան Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարարութենէն պատուիրակութիւն մը Ֆրանսա ժամանեց Դեկտեմբեր 2-ին: Նպատակը ուսումնասիրել է Ֆրանսայի գործի հայթայթման ծառայութեան աշխատանքի փորձը, եւ զայն կիրարկել Հայաստանի պայմաններուն:

Վերոյիշեալ Ֆրանսական նախարարութիւնը Միջազգային Համագործակցական Զարգացման իր յատուկ բաժինին միջոցաւ առաքելութիւն տուած է Ամփըլուա-ի Ազգային Գործակալութեան (ANPE) ընդհանուր տնօրէնութեան կազմակերպելու հայ կառավարական պաշտօնեաներու այցելութիւնը: Ընդհանուր տնօրէնութիւնը այդ պարտականութիւնը յանձնած է Փրովանս Ալփ Քոթ - տ՚Ազիւռ Շրջանի մասնաճիւղին, Մարսէյլի:

Եւ Դեկտեմբեր 4-ին, երկաթուղիով Մարսէյլ հասաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան Պատուիրակութիւնը եւ դիմաւորուեցաւ Ա.-Լ.Ն.-Փ.-Լ.-ի եւ Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամներուն կողմէ: Կայարանին մէջ, հատորդումներու պաշտօնական բարձրախօսէն ՀԱՅԵՐԷՆՈՎ բարի գալուստի խօսք արտասանուեցաւ, ինչ որ խորապէս յուզեց մեր ազգակիցները եւ նոյն առեն, հատուցաբար, անակնկալ մը եղաւ այդ պահուն կայարանը գտնուող Հայերուն համար:

Պատուիրակութիւնը կը դիմաւորէր Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան փոխ -- նախարար՝ Գագիկ Բլէեան, եւ իրեն կ՚ընկերանային նախարարութեան պատասխանատու աշխատողներ՝ Ֆաչատուր Շիրինեան, Դաւիթ Յակոբեան, Արմէն Ասլանեան, Ազդանազ Գէորգեան, Բորիս Ղամբարեան, Յորէն Գարադայեան Սիբէն Եղիազարեան եւ որպէս թարգման Յաոմիկ Սողոմոնեան:

Նոյն օրը երեկոյեան, պատուիրակութիւնը եւ Ա.-Լ.Ն.-Փ.-Լ.-ի անդամները հիւրասիրուեցան Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Դեկտեմբեր 5 եւ 6-ին, Շաբաթ եւ Կիրակի, առաջնորդութեամբ Հայ Մշակոյթի Տան անդամներուն պատուիրակութիւնը դրօսաշրջիկական պտոյտ մը կատարեց Մարսէյլ եւ շրջակայ քաղաքները, յատկապէս Միջերկրականի ծովափի տեսարժան վայրերը:

Ծրագիրը սկսաւ Դեկտեմբեր 7-ին: Թուական մը զոր Ա.-Լ.Ն.-Փ.-Լ.-ի անօրէնութիւնը չէր մոռցած քանի բարի զայրոյթի խօսքերէն յետոյ մէկ վայրկեան պահուեցաւ ի յիշատակ 1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժի զոհերուն:

Պատուիրակութիւնը ծանօթացաւ Ա.-Լ.Ն. -- Փ.-Լ.-ի ընդհանուր կառոյցին, համակարգին, կազմակերպութեան, առաքելութիւններուն եւ այցելեց տեղական գործակալութիւններ, կեդրոններ եւ տեղւոյն վրայ իրազեկ եղաւ գանազան սպասարկութիւններուն: Այցելեց նաեւ գերչուկայ մը՝ «Լըքլէռ» Վիթրոլի մէջ եւ Ղազարեան կահ -- կարասիներու ցուցախանութը ուր պատաւ ջերմ եւ սիրալիր ընդունելութիւն: Պատուիրակութիւնը ճաշի հիւրը եղաւ Պր. Փիէռ Ղազարեանին: Նոյն օրը, Դեկտեմբեր 10-ին, երեկոյեան Հայ Մշակոյթի Տան մէջ պատուիրակութեան համար լուսարձակուեցաւ «Մայրիկ» ժապաւէնը եւ ապա տեղի ունեցաւ հրաժեշտի ընդունելութիւն մը պատրաստուած Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ:

Շաբաթուան մը իր կեցութեան ընթացքին հայկական պատուիրակութիւնը արժանացաւ Ա.-Լ.Ն.-Փ.-Լ.-ի կողմէ ջերմ վերաբերմունքի մը: Դեկտեմբեր 9-ին, ի պատիւ պատուիրակութեան հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ «Լա Մարսէյէզ» նաւուն վրայ խարիսխ նետած քաղաքապետարանի չէնքին դիմաց որուն ներկայ եղան Ա.-Լ.Ն.-Փ.-Լ.-ի, «Ա.Ս.Ե.Տ.Ի.Ֆ»ի եւ այլ հաստատութիւններու հետ առընչուած օպատարկութիւններուն տնօրէնները, ներկայացուցիչները եւ Հայ Մշակոյթի Տան ներկայացուցիչը:

Դեկտեմբեր 8-ին, Մարսէյլի քաղաքապետարանը եւս յատուկ ընդունելութեամբ մը յարգեց Հայաստանի Հանրապետութեան Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան պատուիրակութիւնը:

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 11-ին, փոխ -- նախարար Գագիկ Բլէեանի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւնը «Թէ - Ժէ -- Վէ»»ով վերադարձաւ Փարիզ, ուրկէ Դեկտեմբեր 16-ին մեկնեցաւ Երեւան:

***

Հայաստանի Հանրապետութեան Նորհրդարանը քուէարկած է բնակչութեան աշխատանքին համար օրէնք 1991 Դեկտեմբերին, օրէնք որ գործադրութեան մէջ է մտած 1992 Փետրուարին: Աշխատանքի ծառայութեան սպասարկութիւններուն մէջ կ՚աշխատին չուրջ 400 հոգի եւ գործի հայթայթման կեդրոններ ստեղծուած են Հայաստանի 41 քաղաքներու եւ շրջաններու մէջ:

Աշխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան փոխ - նախարար՝ Գագիկ Բլէեան «Լը Մերիտիռնեալ» օրաթերթի մըուած էր տեսակցութեան մէջ բսաւ որ Հայաստանի մէջ այսօրուան գրութեամբ գործազուրկներու թիւը մօտ քառասուն հազար է, ինչ որ կը ներկայացնէ գործօն բնակչութեան երկու առ հարիւրը: Ջնայած Ադրբեջանի կողմէ պարտադրուած անտեսական շրջափակումին, գործազրկութեան մակարդակը ամէնէն ցածն է Հայաստանի մէջ բաղդատմամբ նախկին Նորհրդային Միութեան Հանրապետութիւններուն: Փոխ -- նախարարը յայտարարեց նաեւ որ Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութիւնը մեծ ջանքեր ի գործ կը դնէ գործազրկութեան մակարդակի յետագայ աճը կանխելու, ստեղծելով, օրինակի համար, նոր աշխատավայրեր:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԻՓԵԱՆ

ՆՎՎԻԿ

ՎԱՂՈՒՑ ՀԱՅՆ

Նժդեհի մեկնելէ առաջ Կոմիտաս վանքը եղած ու եղածի մասին ինձ հետ խոսելու ժամանակ չունեցաւ։ Ես ալ չհամարձակեցայ ինքնին ոչինչ հարցնել։ Ինչո՞ւ համար կ՚ուզէր ինձ տեսնել։ Ինչո՞ւ համար ինձ հետ խոսիլ։ Ինչո՞ւ համար ինձ հետ ճամբորդել։ Ինչո՞ւ համար ինձ հետ Վաղուց կ՚երթայ

(Շար. Ա. էջէն)

տեղակալ Արման Նաւասարդեան: Կազմակերպութեան գլխաւոր տնօրէն Ֆեռէրիքօ Մայօր հեռաձայնով շնորհաւորած է նորընտիր նախագահը եւ տեղեկացուցած թէ ԻՒՆԵՍԿՕ-ի ղեկավարութիւնը 25 հազար տոլար կը տրամադրէ անոր գործունէութեան կազմակերպման համար:

**

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ ՎԵՐԱԲԱՆԱԼՈՒ ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԳԻՐ

Իջեւան տեղի ունեցած երկաթուղիի հայ եւ ադրբեջանցի պատասխանատուներու հանդիպումին երկաթուղին վերաբանալու մասին համաձայնագիր ստորագրուած է: Կողմերը որոշած են ուսումնասիրել երթեւեկի ապահովութեան հարցը՝ երկու երկիրներու պաշտպանութեան նախարարներու ներկայացուցիչներու մասնակցութեամբ:

**

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ՝ ՊԱՄՊԵՐԿԷՆ

Պամպերկի (Պավարիա, Գերմանիա) կաթողիկէ Կանանց Ընկերութեան ներկայացուցիչները 291 հազար ռուբլի յանձնած են «Հայաստան» հիմնադրամին, օգնելու նպատակաւ զոհ գացած մարտիկներու զաւակներուն, ինչպէս նաեւ վիրաւոր եւ հիւանդ երեխաներու բուժման:

**

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԱԾ՝ ՏԻՐՈՋԸ

Ա.Ճարիոյ Ինքնավար Հանրապետութեան իշխանութեանց որոշումով Պաթումի Ս. Փրկիչ Եկեղեցին կը վերադարձուի իր բուն տիրոջ՝ Ա.Ճարիոյ Հայութեան: Դարաւոր կառուցուած եկեղեցին անհրաժեշտ նորոգութեանց աւարտէն ետք կը բացուի հաւատացեալներուն:

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

ՎԱՆԻ ՏԸ ՇԱՐԻԹԻ

Ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ

Կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Յանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ'ունենայ՝
կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ ժան - Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

Տօնական յուշանուէրներուն առթիւ, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլեայլ նուէրներ - գիրք, յուշանուէր, եւայլն -

Կոչ կ'ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպայման այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեգործական այդ վաճառք - ճեռնարկը՝ յօգուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման:

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Վաճառքին համար սիրով կ'ընդունուին վաճառքին ճոխութեան համար արուեստի օգտակար նուէրները:

Դիմել՝ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, հեռաձայնելով՝ -
43 - 59 - 67 - 03
Թիւին՝ Դիւանատան միջոցաւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիկո - Պուա - Գոլոմպ եւ Արժանթէօյի «Ակնունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Մարի Ծառուկեանէն 500 Ֆր. իր թոռան զաւկին ծննդեան եւ 500 Ֆր. ամուսնոյն մահուան 3-րդ տարելիցին առթիւ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԻՆԸ

ՔԱՀԱՆԱՑԱԿԱՆ ՋԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԻՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական
Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
կը հաղորդէ թէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
կը մատուցանէ պատարագ եւ այդ առթիւ
Քահանայական աստիճան կը շնորհէ
ձեռնադրութեամբ եւ օծմամբ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԴԱՍՊԱՐԵԱՆԻՆ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վրայ
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ
Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վրայ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ. -

Կոչումն քահանայութեան Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-ին ձեռնադրութիւն քահանայութեան Կիրակի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 10-ին:

Երեցկողութիւն՝ Ս. Սահակ - Մեսրոպ երդչախումբ, ղեկավարութեամբ՝
Պր. Խաչիկ Երլմազեանի

Paris: DOUBLE EXPOSITION

LE COMITE DE PARIS
DE L'U. G. A. B.

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Karen Gasparian
Ararat Petrossian

l'exposition sera ouverte
du 3 au 18 décembre
de 18h à 22h

REMERCIEMENT

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France remercie Madame Monique Borek Foulig pour son don de 300 F. à l'occasion du décès de son amie.

ԽԱՂԱԼԻՔ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը ձեռնարկած է խաղալիքներու հաւաքի մը:

1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն ի վեր, մեր միութիւնը բարեսիրական գործերու կողքին, իր ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցած է Հայրենիքը:

Հայաստան եւ Ղարաբաղ կ'ապրին ծանր օրեր: Ամէնէն աւելի մանուկները են, որ հետեւանքները կը կրեն այս դժբախտ օրերուն:

Տօնական օրերու, մեր տաքուկ զգացումներէն բաժին հանենք հայրենի մեր մանուկներուն, նուիրելով անոնց պզտիկ խաղալիք մը: (Նոր կամ լաւ վիճակի մէջ, առանց պակըրիի):

Խաղալիքները կ'ընդունուին Վիէնն, Դեկտեմբեր 8, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ· քաղաքին կեդրոնը երկու տեղ, ուր կը դանէք մեր խաչուհիները, ծախու խոթուածի սեղաններուն չուրջ: Կրնաք բերել նաեւ Մշակոյթի Տուն մինչեւ Դեկտեմբեր 20, ամէն կէսօրէ վերջ:

Օդանաւին՝ որ կը մեկնի Յունուար 4-ին, կ'ընկերակցին մեր ընկերուհիները, տեղւոյն վրայ բաժնելու խաղալիքները, նախընտրութիւնը տալով որբ, պաղթական, եւ հիւանդ մանուկներուն:

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս վստահ ենք որ յուսախաբ պիտի չըլլանք:

Կանխայայտ շնորհակալութիւններ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :
UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE
à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ԼՕՐՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լօթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 27, կիրակի, կէսօրէ հետ ժամը՝ 15·30-ին:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

LA BIBLIOTHEQUE NUBAR
et
L'UGAB-JEUNES

organisent
une série de trois conférences avec
PARS TUGLACI

au Centre Culturel A. Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

— le Vendredi 18 Décembre à 20h30

Dikran Tchouhadjian et Aram Katchatrian: deux musiciens en leur temps.

Vente sur place des livres de l'auteur à des prix exceptionnels

Renseignements au 45 20 03 18

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

Exposition des œuvres
(Graphiques-Sculptures)
du sculpteur d'Arménie
Youri PETROSSIAN

du 18 au 27 Décembre de 18h à 21h30
Samedi et Dimanche de 15h à 21h30

Vernissage : le 18 Décembre
à partir de 18 heures

10 bis, rue Thouin — Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

—— *Entrée libre* ——

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

Quelques jours après sa *réédition* la M.C.A. a le plaisir de présenter «*LE VERT SOLEIL DE LA VIE*» *de Victor Gardon*

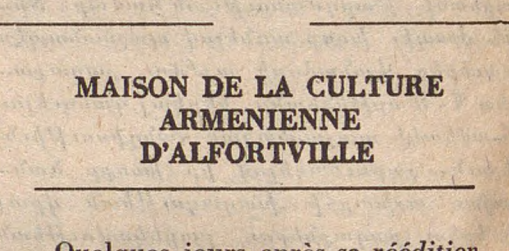
en présence du célèbre peintre
CARZOU
Membre de l'Institut
Académie des Beaux Arts

Cette réédition tant attendue est réalisée par l'Association «*Relisons Victor Gardon*».

Vendredi 18 Décembre
à 20h45 très précises

Présentation — Lectures — Dédicaces

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél. : 43. 76. 55. 89

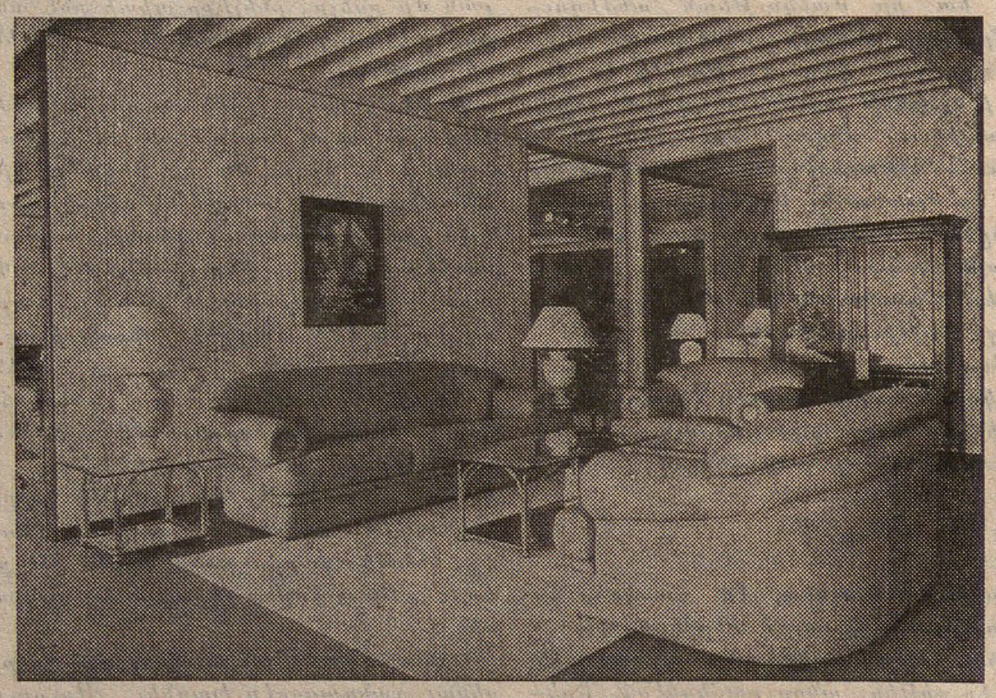
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

La Maison de la Culture Arménienne de Décines vous invite
au
THEATRE DES ATELIERS DE LYON
le Samedi 19 Décembre à 20 heures 30
pour une présentation de «*Sainte Europe*»
d'Arthur ADAMOV
mise en scène de *Gilles Chavassieux*
Prix préférentiels

Adultes 80 F. au lieu de 110 F.
Etudiants 50 F. au lieu de 60 F.
Téléphoner à la M.C.A. de Décines :
au 78. 49. 42. 97

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers
présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18
VENDREDI
18 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·955 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.955

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՐԵԱՆ ՎԱՐԱԿՈՒՄ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՍԽԱԼԸ

Ընկերվարականները յետ քայլ մը ըրին եւ Դեկտեմբեր 16-ին, Ազգային Ժողովին նիստին մերժեցին քուէարկել օրինագիծը, որ Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ պիտի տանէր այն նախարարները, որոնք հնդրոյ առարկայ են վարակուած արեան գայթակղութեան մէջ: Ծանօթ է որ յանձնախումբին մէջ, ընկերվարականները ցժտած էին ի վերջոյ բարձրագոյն Ատեանի կազմութեան, ինչ որ կը մերժէին տարիներէ ի վեր եւ անոր առջեւ պիտի դատէին Ժորժ-Ինա Տիւֆուա եւ Լոման Ֆապիուս: Սկիզբը, այն ատենուան նախարարապետն ալ՝ Լօրան Ֆապիուս յոխորտանքով յատարարած էր թէ կ'ուզէ դատիլ եւ ներկայանալ Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ, յետագային երբ Ծերակոյտը ինքը դուրս ձգեց, ինք ալ հրաժարեցաւ ներկայանալէ Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ, վրդովում պատճառելով կուսակցական չարքերուն եւ իր ընկերներուն: Ուրեմն, երբ կէս գիշերը անց, Դեկտեմբեր 16-ին, ընկերվարականները կը մերժէին (32-ի դէմ 90 ձայնով) մասնակցիլ Ազգ· Ժողովի պատրաստած օրինագիծին Ճերվէի եւ Ժ· Տիւֆուայի ամբաստանութեան տակ դրուելու վերաբերեալ, ըլլաւորաբար իրեն Ա· քարտուղար՝ Լօրան Ֆապիուսի դէմ է որ կը քուէարկէին, անդունելի գտնելով որ ան «մորթը փրկէ», մէջտեղ ձգելով իր երկու նախարարները: Այսօր Լօրան Ֆապիուս նաւապետն է որ կը թողու իր նաւը, իրեն դէմ հանելով բոլորը: Չէր կրնար քաղաքական աւելի մեծ սխալ գործել, իրեն հետ վարկաբեկելով ամբողջ կուսակցութիւնը: Անհասկած, չէր սխալեր Իվէթ Ռուտի, երբ իրեն կ'ըսէր· — «Մամուլին մէջ կարդացի, այս առաւօտ, թէ կարգ մը բարեկամներ խրատ տուած են քեզի չներկայանալ Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ, վատ՞ հ ես որ բարեկամներդ են»: Արդարեւ, ընկերվարականները, ինչպէս կը հաստատէ «Լիպերասիոն»ի աշխատակիցը (Դեկտեմբեր 17) զօրավիգ էին նախկին նախարարապետի մը եւ երկու նախարարներու, անարդարօրէն մեղադրուած, ըստ իրենց, բայց, այլեւս չեն Լօրան Ֆապիուսի, որ ինքզինքը «անմեղացուց» եւ այդ ձեւով «ենթադրեալ յանցաւոր» նկատեց իր երկու նախարարները:

Ընկերվարականներու այս եղ դարձը մեծ վրդովում առեղծեց թէ ընդդիմութեան եւ թէ վարակուածներու եւ զոհ դացած մանուկներու եւ անձերու ընտանիքներու մօտ: Երբ, ընկերվարական եւրեսփոխանները մերժեցին մասնակցիլ քուէարկութեան, արդէն վերջակէտ դրած եղան, քանի որ Ազգ· Ժողովի դործընթացը վատեցուցին:

Ընդհանուր հակազդեցութիւնը, մէկ բանաձեւի մէջ կարելի է ամփոփել, երբ կ'ըսուի՝ «ընկերվարականները ինքնաներումի դիմեցին»: Հաւանական է սակայն, որ ընդդիմութենէն դուրս, ընկերվարական չարքերու մէջ ալ խլրտումներ ծայր տան, քանի քաղաքական մեծ սխալ մըն է որ գործուեցաւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴՈՒՇԱՆԲԷի (Տաճիկստան) կեդրոնը, չարժանկարի սրահի մը առջեւ, համայնավարամէտ ուժերը 20 իսլամական բանտարկեալ ազատ արձակելու պահանջքով ցոյց կատարեցին:

ՌՈՀՈ — ԵԼՑԻՆ համաձայնութեան են, Մոսկուա, ուր Գերմանիոյ վարչապետը զացած էր կարգադրելու համար խորհրդային զօրքի հարցը (նախկին Արեւելեան Գերմանիա զտնուող): Ելցին յանձնառու եղաւ որ նախկին խորհ·վերջին դինուորը մեկնած ըլլայ Գերմանիայէն մինչեւ 1994 Օգոստոս 31-ին, 550 միլիոն մարքի փոխարէն: Գերմանիոյ վերամիացման առեն կարմիր բանակը 390 հազար զինուոր ունէր Արեւելեան Գերմանիա: Իրենց մեկնումը բանակցութեան նիւթ եղած էր Գորբաչովի հետ 12 միլիառ մարքի փոխարէնի, յաւելեալ 3 միլիառ ձրի վարկ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, կեղծ տոլարի մի-ջազգային շահատակութիւն մը երեւան եկած է, որ 11 միլիոն տոլարի հասած էր եղած է: Ըստ «Լիտերատուրնայա Կազէտա»ի: Տոլարները չատ լաւ կեղծուած էին: Զերբանկալութեան առեն, ոստիկան մը ծանրօրէն վիրաւորուած է:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ո՛Վ Է ՀԱՅԸ

Հայ եպիսկոպոս մը որուն անունին կցուած է «Արեւմտեան Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակի Հարաւային Ֆրանսայի փոխանորդ» երկարաշունչ տիտղոսը, Մարսէյլի բաղաքապետարանին մէջ պաշտօնական ընդունելութեան մը ընթացքին պէտք կը զգայ շեշտելու հայ եկեղեցիին ազգ· նկարագիրը ու կը պատգամէ· «Հայ մը որ քրիստոնեայ չէ, հայ չէ»:

Նոյնիսկ կարդալով այս մասին, կ'ամբողջանք հայութեան ազգ· նկարագրին անունով պարզուած սա նեղմտութե՞ն համար· նման յայտնութիւններու ա՛լ ա՞որ հերթականութենէն զգուած՝ կը ձգէ՞ որ ջուրը ջաղացին հետ տանի ջախջախն ալ, ջաղացպա՞ն ալ, թէ կը տարուի՞ մտածելու:

Ուրեմն ... բանի որ իրիստոնեայ է ան որ մկրտուած է իբր այդ, հայ չէին, օրինակ՝ Արտաշէս աշխարհակալն ու Մեծն Տիգրանը որոնք ամէնէն հպարտութիւք ներկայութիւններն են Հայոց պատմութեան· հայ չէ Համշէնցի Հայերու զանգուածը որ մեր դժբախտ անցեալին ինչ — ինչ պարագաներուն մէջ իսլամացած է: Նոյն եպիսկոպոսին կանգուռնով չափուած՝ որքա՞ն հեռատես վարուեր է Հայաստանի իշխանութիւնը բանի մը տարի առաջ ընթացք չտալով Միջին Ասիայէն Հայաստան փոխադրուելու այս ոչ — Հայերու դիմումին:

Հայ չէ տակաւին Հայաստանի ներկայ բնակչութեան մեծամասնութիւնը որմէ վեց հազարնոց խումբ մը կը սպասէ Սեւանի մէջ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ կատարուելիք մկրտութեան: Հայ չե՛ն անոնք եւ վերջ, եթէ նոյնիսկ այդ զանգուածը ամենայն ցնծութեամբ դիմաւորած ու օրհնած, փառաբանած էր հայ ժողովուրդին հրիստոնէութեան 1700-ամեակին առթիւ երեւանի մէջ 2500 հոգինոց եկեղեցիի մը շինութեան ներկային համար ամչցնող պերճանքը:

Հայ չէի՞ն, ուրեմն, Անատոլուի մէջ մնացած ու իսլամացած մեր մամիկներն ու պապիկները որոնցմէ մէկուն այսօր հրատացած թոռնիկը, հնազանդ՝ արիւնի ձայնին, դահիճին լեզուով ու անոր երկրին մէջ Տիրանեներու, Մարալեաններու, Արշալոյսներու պարտադրուած արհաւիրքը կը պատմէ:

Շրջանի մը մէջ կ'ապրինք երբ հայութեան, հայու ինքնութեան, ազգութեան յատկանիշներուն, նկարագիրներուն, տարազումներուն մասին գիտաժողովներ, հանդիպումներ կը կազմակերպուին· երբ մտաւորականներ նոր պայմաններէ թելադրուած տեսութիւններով կը ճգնին այժմէացնել այս մասին ընկալումները, երախտաշատ գործ մը կատարած է այս եպիսկոպոսը, միակ նախադասութեամբ վճռելով որոնումներու, վիճարկումներու նակատագիրը:

Այսուհանդերձ, հակառակ գործուած «բարիք»ին, կորուստ մը կ'արձանագրուի սիրոյ, յարգանքի, ակնածանքի մեր հոգեկան տոմարներուն մէջ· ու տարօրինակ է որ ան կ'առընչուի ո՛չ Արտաշէսին, ո՛չ Տիգրանին, ո՛չ Համշէնահայերուն, ո՛չ Հայաստանի բնակչութեան մեծ մասին, ոչ ալ Անատոլուի իսլամացած մամիկներուն, պապիկներուն:

Այս հակապատգամ զգացումներուն մասին ես նոյնիսկ յստակ բանաձեւում մը ունի՞ արդեօք նոյն հայ եպիսկոպոսը···:

Թ· ԱՐՓԻ

TF1, France 2, ARTE

ՊԵՐՆԱՐ ՔՈՒՇՆԷՐ· —

«ON TUE LES ARMENIENS ET TOUT LE MONDE S'EN FOUT»

Զորեքշաբթի իրիկուն (Դեկտեմբեր 16), ժամը 20-ի լրատուութեան երեք յայտադրերու ընթացքին, Հայաստան ու Ղարաբաղի ոդեկոչեցան, հաճելի անակընկալ մը պատճառելով, քանի երկար ատեն է որ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի ապրած ողբերգութիւնը դաղրած էր հետաքրքրելէ մետիաները:

Այսպէս, թէ — էֆ — 1-ի վրայ նախ Շառլ Ազնաւուրն էր որ փառաւոր ելոյթով մը իր ընդվզումը կ'արտայայտէր, ի տես միջազգային անտարբերութեան եւ չժըխտելով հանդերձ մարդասիրական օժանդակութեան անհրաժեշտութիւնը, կը չեշտէր թէ կարեւորը միջազգային միջամտութիւնն է վերջ դնելու համար ահրոզ անհանդուրժելի կացութեան, չըջափակման: Կը յայտնէր թէ ուժանիւթի եւ ամէն տեսակ կարիքի չզոյութիւնը աղէտալի վիճակ մը ստեղծած է: Օրինակ ալ կուտար այն գործատունը զոր կառուցանել տուած էր «Ազնաւուր փուր լ'Արմենի»ի միջոցաւ եւ որ այսօր չի կրնար բանիլ (0-էն 2 տարեկան մանուկներու սնունդ):

Բանի մը վայրկեան ետքն էր, այս անգամ, «Անթէն 2»ի վրայ, որ Պերնար Քուշնէր արտայայտելով Սոմալիի առթիւ եւ մեռիաներու դէմ եղած քննադատութեանց, օրինակ բերաւ Հայաստանը, որու մասին չի խօսուիր որովհետեւ պատկեր չկայ ու չվրանեցաւ բացադանչելու՝ « On tue les Arméniens et tout le monde s'en fout ».

Վերջապէս, ժամը 20·30-ի իր չատ կարճ լրատուութեան ընթացքին, Անթէ պատկերներ ներկայացուց Ղարաբաղէն, մարտիկներէն, Ստեփանակերտի կրած վնասներէն, հիւանդանոցէն, զոհերէն, այս ամբողջը խորագրելով՝ «Մոռցուած պատերազմը»:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ԻՍԻ ԿԸ ՅԱՌԱՋԱՆԱՑ

Փարիզի լիկին Օճէօր ռէժիոնալ դասակարգի առաջնութեան մէջ, Իսիի Հ· Մ·-ը կը յառաջանայ դէպի ախոյեանի տիտղոսը: Յաղթած է Կիրակի, Սիւրէնի՝ (2-0): Առաջատար է: Իր եռեակ՝ Նուազի եւ Ռասինկ, խմբակին զօրաւորները՝ ոտրոնց Իսի յաղթած է արդէն:

Տակաւին կանուխ է սակայն չատ լաւատես ըլլալ: Մնացեալ մրցումներուն թիւը մեծ է դեռ:

Նահանգային ախոյեանութիւններ· —

Ս· Օ· Փարի — Ալֆորվիլ Հ· Մ·	1 — 3
Կարժ — Առնուվիլ Հ· Մ·	4 — 1
Հ· Մ· Ը· Մ· Ֆրանս — Թեհրան	2 — 0
Հ· Մ· Ը· Մ· Ֆրանս (2) — Թեհրան (2)	1 — 0

❦

Հ· Մ· Ը· Մ· ԱԼ ԱՌԱՋԱՏԱՐ

Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն — Տէսին առաջատար է Ռոն — Ալփ լիկի 3-րդ դասակարգի առաջնութեան իր խմբակին մէջ: Թերեւս՝ առժամապար, իր գլխաւոր մրցակիցները՝ մէկը, Կրընոպլէն խումբ մը, հեռու մէկ կէտով միայն, եւ մնացած խաղ մը ունի: Այսուհանդերձ, Կիրակի օր իր տարած յաղթանակը, Տէսինի մէջ, էմի դէմ (1 — 0) քաջալերական է:

Յառաջիկայ Կիրակի, ճամբորդութիւն Ամպէրիէօ: Կարեւոր մրցում մը, քանի որ հիւրընկալն ալ կը ձգտի վերելքի:

Ուրիշ արդիւնքներ· —

Ֆոնթէն — Վիէն Հ· Մ·	6 — 1
Լա Վէրփիյէր — Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն Տէսին (2)	2 — 2

Վ· Ս·

ՄԷԿ ԱԶԳ՝ ՄԷԿ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՓԱՆԻՇ

ԽՄԲ... Երեւանի Նոյ. 17-ի «Ազգ»էն կ'արտատպենք այս գրութիւնը որ կ'արտայայտուի մեր մշակոյթին առընչուած հիմնական հարցի մը մասին: Ուրախալի է տեսնել որ կայ մտայնութիւնը որ ներկայի կենսական անհրաժեշտութիւնները հով պերճանք չի նկատեր մշակոյթը: Հետաքրքրական է Մ. Հայրապետեանի համոզումը որ հայերէնի ուղղագրութեան ապագան կը տեսնէ դասականին մէջ ու կը ներկայացնէ նաեւ ըստփիւռի համար եւս կանոնագրման ու մասնակի փոփոխութիւններու կարիքը:

**

Բոլոր ժամանակների բոլոր նուաճողները ղպացել են, որ հայ ժողովրդին ձուլելու, վերացնելու համար ամէնէն առաջ անհրաժեշտ է նրան զրկել լեզուամշակութային մէկ ընդհանրութիւն լինելուց: Ս. Մաշտոցն ու Սահակն էլ գիտակցելով, որ կրօնը, որքան էլ տարբերակիչ հանգամանք, մխիթարիչ է չի կարող ազգը համահաւաք պահելու զօրեղ միջոց լինել, ձեռնամուխ եղան Հային իր հզօրագոյն զէնքը՝ Հայոց լեզուի նշանագրերը տալու գործին: Քանի որ լեզուն դանւում է անընդհատ զարգացման-բարեփոխման գործընթացում, չար ճակատագրի կամօք ինքնուրոյնաբար զարգացաւ ժամանակակից (կամ աշխարհաբար) հայերէնի երկու տարբերակ՝ արեւելահայերէնը եւ արեւմտահայերէնը: Սա հիմա իրողութիւն է, որը նաեւ մեր պարծանքն է, քանի որ այդ ճոյղ ճիւղերով մանաւանդ նախորդ դարագլխին ստեղծուեցին ինքնատիպ արուեստի նմոյշները:

Լեզուի յարափոփոխ զարգացումն ինքնին ենթադրում է ուղղագրական բարեփոխութիւն, որի մասին մեր մտաւորականները մտմտում էին դեռեւս նախորդ դարում: Սակայն այդ խնդիրը լինելով բաւականին նուրբ, բարդ եւ պատասխանատու՝ լուծում չէր գտնում: 1920ական-ներուն, երբ մեր չափաւոր ցանկութեանը գումարուեց համաչխարհային յեղափոխութեան ջատագովների իրաւական ուժը, իրականացուեց մի կատարեալ յեղափոխութիւն մեր ուղղագրութեան ասպարէզում՝ յար եւ նման բոլոր յեղափոխութիւններին, որոնք էլ բերում են աւեր ու արիւն: 1922-ին կատարուածը ոչ թէ բարեփոխութիւն էր, այլ յեղափոխութիւն, որի կատարած աւերի ու արիւնի չափը մեր ազգային դիմագծի, գիտակցութեան վրայ դեռ կը վկայեն հոգեբանները:

Մեր մշակոյթի մեծ երախտաւորներից Մանուկ Աբեղեանը, որը թերեւս ամէնից լաւ էր գիտակցում ուղղագրութեան ասպարէզում որոշ փոփոխութիւններ կատարելու անհրաժեշտութիւնը, չէր կարող պատկերացնել, թէ իր ցանկութեանն ընդառաջ գնալու տակ թաքնուած էր նոյն «բաժանիր, որ տիրես»ի աւելի նենգ տարբերակը՝ կորուկ փոփոխութիւնների միջոցով լատինատառ (հիմա ռուսատառ) գրութեան անցումը: Արեւելահայութեան եւ սփիւռքահայութեան միջեւ գոյութիւն ունեցող քաղաքական եւ սահմանային պատնէշին աւելացաւ ամենազօրեղ պատնէշը՝ հոգեւոր - մշակութայինը: Հարկ չկայ ասելու, որ կատարուածը չընդունուեց ոչ միայն մեր եկեղեցու եւ Սփիւռքի, այլ հէնց արեւելահայ մտաւորականութեան կողմից: Երեւանդ Օտեանն այդ դիտեց որպէս յեղափոխութիւն եւ կատարուած նոր Փանջունու ձեռքով, իսկ Հրաչեայ Աճառեանը, որն իր դառն վրայ չկամենալով բոլշեւիկեան ուղղագրութեամբ գրել ազգանունը՝ ընդմէջը գրել էր «Աճառ.», ասում են, թէ մահամերձ Աբեղեանին ասել է. «Այ հիմա մեռնում ես, ի՞նչ պատասխան պիտի տաս Մեսրոպ Մաշտոցին»:

1940-ին, զգալով կատարուածի ահաւորութիւնը եւ հայ մտաւորականութեան ճնշման տակ կատարուեց որոշակի եռադարձ դէպի աւանդական ուղղագրութիւնը: Սակայն այսօրուայ մեր ուղղագրութիւնն էլ մեր մշակութային փոխներթափանցման մէջ չի դադարում կատարել կոմունիստների կողմից լրեն վերապահուած պատնէշի դերը: Վերջերս ընդունուած «Լեզուի մասին» օրէնքը նախատեսում է մերձեցում, սակայն այդ մերձեցումը հնարաւոր է միայն ուղղագրական բարեփոխութեամբ՝ հրաժարուելով նոր յեղափոխականութիւնից: Աւանդական ուղղագրութեան (ի հարկէ ոչ տասնամեակ առումով) վերադարձի հակառակորդների ամենամեծ կռուանն այս 52 տարում Խորհրդային Հայաստանում ստեղծուած միլիոնաւոր տպագիր գրքերն են ու աղաղնակչութեան միանգամից «անգրագէտ» դառնալը: Կարծում եմ պէտք է կշեռքի նժարներին դնել մի կողմից դա, միւս կողմից այն, ինչ կը շահենք մենք համահայկական մասշտաբով բարեփոխում իրականացնելով: Նախ, վերադարձով մենք մեր գիտակցութիւնը դարձեալ կը մղենք բնականոն զարգացման չաւղի մէջ, կը վերականգնենք մեր ազգային մտածողութիւնն ապահովող կարեւոր ազդակներից մէկը, ապա՝ կը կարողանանք դառնալ մէկ մշակոյթ եւ նպատակ ունեցող մէկ ազգ: Անշուշտ սա չի նշանակում թէ ափիւռքեան տարբերոյթ ուղղագրութիւնը կանոնակարգման ու մասնակի փոփոխութիւնների կարիք չի ղգում:

Կարծում եմ, պէտք է վերանայել նաեւ տողադարձի հետ կապուած խնդիրները: Տողադարձը մեզանում, ըստ ընդունուած ենթաօրէնդրական ակտերի, այսօր կատարւում է վանկատման միջոցով: Տողադարձն ինքը տեխնիկական խնդիր է. վերջացաւ տողը՝ պէտք է բառը շարունակել նոր տողից: Այս դէպքում ո՞րն է այն պատճառը, որն արդարացնում է հէնց վանկատումը տողադարձի հիմքում դնելը: Կարծում եմ տրամաբանական պատճառաբանութիւն չկայ: Այսօր մեր թերթերը յաճախ հաշուի չեն առնում տողադարձի գործող օրէնքները: Եւ այլ կերպ չէին էլ կարող. չէ՞ որ դա առաջին հերթին տեխնիկական խնդիր է: Ինչո՞ւ, ասենք, Մկրտիչ բառը տողադարձելիս մի դէպքում պէտք է դրուի դաղտնաւանկի ը-ն (Մը-կըրտիչ), միւս դէպքում՝ ոչ (Մկըր-տիչ), կամ՝ ցանկալի են ուրախութիւն, բայց Յակոբ-եան ձեւերը: Անհրաժեշտ է բարդութիւններից վերատալ միայն այն դէպքում, երբ դրանք ունեն հոգեւոր-մշակութաբանական, ազգային-գիտակցական արժէք (ինչպէս աւանդական ուղղագրութեան վերադառնալու պարագայում), իսկ միւս դէպքերում, երբ աւելորդ եւ վերոյիշեալ կարգի արժէք չունեցող բարդութիւնները ուղղակի անհարկի դժուարութիւններ են ստեղծում, պէտք է պարզապէս ընդունել կեանքի թելադրանքը: Տողադարձի տասնեակ կանոնների փոխարէն կարելի է ունենալ ընդամէնը մէկը, մօտաւորապէս հետեւեալ ձեւակերպմամբ. «Նոր տող չի կարող դնալ մէկ տառ՝ իմաստային խճողումից խուսափելու համար»:

Հաստատ համոզուած եմ, որ երբեւէ մենք անցում կատարելու ենք դէպի աւանդական ուղղագրութիւն, քանի որ դա մեր ենթագիտակցութեան ու գենի մէջ ամրագնդուել է դարերով (ռուսական դպրոցի հայագլխները, ովքեր կարդին չեն տիրապետում ո՛չ հայերէնին, ո՛չ ռուսերէնին, անկախ իրենցից յաճախ հէնց աւանդական ուղղագրութեան տարրեր են գործածում). Հաստատ համոզուած եմ, որ տողադարձի կանոններն էլ երբեւէ յստակուելու, պարզանալու են, քանի որ արհեստականութիւն ունեն իրենց մէջ եւ չեն գալիս մեր գոյութեան կոդը սահմանուած Մաշտոցից ու մաշտոցեան տրամաբանութիւնից: Խնդիրը հիմա այն է, որ պէտք է հնարաւորին չափ արագ, անցաւ ու սահուն իրագործուի այդ անցումը, այլապէս կորցնելու ենք ոչ միայն ներուն դները, այլեւ նպաստելու ենք ազգային մտածողութեան ապաւազման խորացմանը:

ՄԻՔԱՅԷԼ ՀԱՅՐԱՊԵՏԵԱՆ

ԼԱՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ՅՈՅՍՈՎ

– «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ» ԵՐԿՈՑԹԸ –

Հայաստանի օժանդակութեան հարցը անուղղակի գործածութեամբ կրնայ ներհայկական ընկերաբանական պրպտումի մը առարկայ ծառայել: Այդ պիտակին տակ պարակուած են նախ, անկեղծութեամբ ու սրացաւօրէն գործողներ որոնք դառած են ազդեցիկ մասնակցութեան մը ամէնէն կարճ ճամբան: Նաեւ՝ օժանդակութեան առաւելաբար հաւաքումի փուլով հետաքրքրուածներ, առնուած դումարներու եւ չորուած հաշիւներու քախուժին թիւրախ անունները, օժանդակութիւն կատարողի փառքը գործունէութեան առաջին դիրքին վրայ դետեղածները, օժանդակութիւններու ցանկը միայն իրենց հասցէով կազմածները, եւայլն, եւայլն: Եւ տարօրինակ չէ որ «եւայլն»ներու խումբը աւելի աղմուկ կը յարուցանէ, ներկայութիւնը աւելի յաճախ զգալի կը դարձնէ, քան առաջին խումբին պատկանողները:

Անոնցմէ մէկն է «Հայաստանի հետ համագործակցութիւն»ը: Հազիւ երկու ձեռքի մատներուն թիւին չափ գործօն անդամներով այս կազմակերպութիւնը, ուրիշներու նման, ծնունդ առաւ երկրաշարժին վաղորդայնին: Այս ակիզբը առհասարակ որբերու խնամատարութեան չարժում մը կը նշէ, ինչպէս եղաւ չատ մը այլ կազմակերպութիւններու պարագային: Սակայն, ժամանակի ընթացքին, «Համագործակցութիւն»ը միշտ հիմնուելով անհրաժեշտութիւններու լայն ծովուն վրայ, ընդլայնեց իր գործունէութեան դաշտը. որբերու օժանդակութիւնը պահելով առաջին դիծին վրայ, հետաքրքրուեցաւ նաեւ հաշմանդամներով, դաղթականներով, ծեր ու անօգ մարդոցմով, որոնք անտէրներու զանգուածին դլխաւոր խումբերը կը կազմեն Հայաստանի մէջ:

«Համագործակցութիւն»ը գրեթէ բացառութիւն կը կազմէ նաեւ կանոնաւոր հաշուետուութեամբ. ամէն անգամ որ անկէ խմբակ մը կ'երթայ տեղւոյն վրայ քննելու նախաձեռնութիւններու արդիւնքը ու նոր յատկացումներ կամ կարգադրութիւններ ընելու, վերադարձին երեկոյթով մը ու իւրաքանչիւր նուիրատուի ուղղուած դրաւոր տեղեկատուութեամբ կը կատարէ իր «պարտքը»:

Այսպէս էր Դեկտեմբեր 4-ի հաւաքոյթը Եան'ցի մէջ ուր խմբուած էր համակիրներու, հետաքրքրուած անձերու մեծ բազմութիւն մը. այն աստիճան որ 100 - 120 հոգինոց սրահը ոտքի կենալու տեղ ալ չէր մնացած ու յապաղումով հասնողները չկրցան դիտել ներկայացուած տեսերիզը: Ան տեսադրուած էր Հոկտեմբեր 28 - Նոյեմբեր 11 չրջանին Հայաստան գտնուած խմբակին կողմէ:

Անոնք նախ գացած էին Գիւմրի եւ երկրաշարժի վերնակեդրոնն ու չրջակայ գիւղերը, ինչպէս՝ Նալբանդ, Սպիտակ, Արեւաշող ուր այցելած էին 140 որբերու: Այդ չրջանին մէջ, կազմակերպութիւնը կ'օգնէ Գիւմրիի Գթութեան ղեդարանին. իր նախաձեռնութեամբ ստեղծուած է Գիւմրիի բուրդէ ձեռագործ հիւսուածքներու աշխատանոցը:

Տեսերիզը նախ ցոյց տուաւ գիւմրիցի երախաներ որոնք անդլխերէն երգեր կ'երդէին. ապա արձանագրող գործիքը պահ մը յամեցաւ Անի Թաղամասին անակներուն վրայ, անկէ մտնելու համար վերոյիշեալ աշխատանոցը: Հոն վարիչ տիկինը՝ Շուշանիկ կը բացատրէ թէ ներկայիս ձեռնարկութիւնը գործ կը հայթայթէ 10 հաշմանդամ կիներու կամ որբերու մայրերու որոնք իրենց տան մէջ կ'աշխատին ու կը վարձատրուին իւրաքանչիւր գործի հաշիւով: Տիկին Շուշանիկ կը բացատրէ այս բոլորին հետ, թէ նախանիւթ ճարելու դժուարութիւնը ունին եւ թէ գիտակից են որ արտադրութիւններու որակը պէտք է բարելաւուի:

Հայաստանի այս չրջանէն խմբակը առիթը ունեցած էր Վրաստանի հայկական սահմանակից Ախալքալաքի տարածքը այցելելու: Պատմական Ջաւախքը այսօր չուրջ 130 հազար հայ բնակչութեան տէր է. Ախալքալաքի Եկեղեցիին մէջ, չրջանի առաջնորդը կը բացատրէ թէ Հայերը միակտուր զանգուած մը կը ներկայացնեն իրենց դպրոցներով, հաստատութիւններով. հոն Հայ է ոստիկանութիւնը, վարչութիւնը, ամէն բան: Կը խօսի նաեւ Ախալցխայի մասին, կ'ըսէ թէ 14 հայկական մեծ դիւղեր ունի որոնց ամէն մէկուն մէջ կայ հայկ. միջնակարգ վարժարան: Ցատկապէս կը ծանրանայ 120 հազարնոց Աբխազահայութեան ներկայի դժուարին պայմաններուն վրայ. հոն 1988-էն կը գործէ «Կռունկ» կազմակերպութիւնը որուն վարչութիւնը որդեգրած է չէզոք դիրք մը, ծանօթ բախումներուն մէջ:

Տեսերիզը ապա կը դառնայ Հայաստան, Սպիտակի Գեղասար դիւղին մեղուաբուծութեան աշխատանքներուն ակնարկ մը նետելու ու անկէ անցնելու համար Վարդենիս: Քաղաքին կեդրոնի չուկան նախորդ օրը ռումբ մը ինկածէ ու նիւթական վնաս պատճառած. կիրքերը բորբոքած են ու բնակիչներ, երիտասարդ զինեալներ զայրոյթ կը պոռթկան: Անոնցմէ մէկը պատասխանելով հարցումի մը, կ'ըսէ. — «Մեր կուսակցութիւնը ժողովուրդն է», անուղղակի յստահաբութիւն մըն ալ ձեւակերպելով քաղաքական դէմքերու հասցէին:

«Համագործակցութիւն»ը Վարդենիսի դիւղերէն Կուտականի մէկ ուր մեծ մասով կ'սպրին Ադրբեջանէն դաղթականներ, կ'օգնէ դորդատործութեան աշխատանքներու. անոնցմէ չորս նմոյշներ ալ ցուցադրուեցան նոյն երեկոյեան, ու վաճառուեցան անմիջապէս:

Վարդենիսէն եաք խումբը անցած էր Զանգեզուր ու Ղարաբաղ: Ճամբուն վրայ անոնք կանդ առած էին Ջերմուկ ուր Ղարաբաղէն ապաստանած 250 պատանիներ կ'ապրէին. անոնցմէ մէկը իրեն ուղղուած «Ի՞նչ կ'ուզես հիմա» հարցումին կը պատասխանէր՝ «խաղաղութիւն», այդ միակ բառին մէջ ամփոփելով տառապած բազմութիւններու կարօտը:

Կազմակերպութեան հոգածութիւնը կը տարածուէր Գորիսի ու Շուչիի բարեսիրական ճաշարաններուն վրայ եւս, որոնք ներկայի ծանօթ պայմաններուն մէջ նախանձախնդիր դեր ունին կատարելիք: Գորիսի պատասխանատուն կը բացատրէր թէ ամրակածութեան թիրախ քաղաքին մէջ մինչ ժամը 18 - 19-ին ամէն կողմ կը փակուի, այդ ճաշարանը մինչեւ կէս գիշեր բաց կը մնայ:

Տեսերիզին ամէնէն հետաքրքրական մասը Շուշիի բաժինն էր անշուշտ. ձիւնածածկ քաղաքը որ պարապ կը թուի առաջին ակնարկով, ունի բնակիչներ որոնք դլխաւորաբար Բաքուէն զաղթածներ են. անոնց միջեւ ստեղծուած ինքնաբուխ զօրակցութիւն մը տակալու ուժ կը ներշնչէ այդ կիսաւեր քաղաքին նոր բնակիչներուն, որոնք ունին դժուարութիւնները անցողական նկատելու, զանոնք դիմակայելու գաղտնիքը. նախկին բանուցի կին մը կ'ըսէ պատասխանելով լրջութեան առօրեային մասին հարցումի մը. «մեր ազգը յոյսը չի կտրում որ ապագան լաւ պիտի լինի»: Տարազ որ հաւանաբար գաղտնիքի կաթիլ մը կը պարփակէ մեր հազարամեայ զարմացնող գոյութենէն, յատնուելով Շուշիի կիսաքանդ մէկ տանը մէջ կայք հաստատած Հայաստանի մը խօսքերով:

Երեկոյթը վերջ գտաւ ընթրիքով մը ուր այն խանդավառութեամբ զոր ստեղծեց լուրը թէ Տիկին Միքեռեանի դլխաւորած «Ֆրանս Լիպերթէ» կազմակերպութիւնը 100 հազար ֆրանքի նուէր մը ղրած էր «Հայաստանի Համագործակցութեան»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ԱՄԱՏԷՈՒՍ»ի աստղերը

Պատանի չուքախահարներուն եւ դաշնակահարներուն երեւանեան մրցոյթին նախաձեռնողները, պելժիական «Ամատէուս» ընկերութիւնը, Սիւիւռքահայութեան Կոմիտէն եւ Մշակոյթի նախարարութիւնը արժանաւորը ընտրելու խիստ չափանիշներ որոշած էին. խստապահանջ յանձնախումբը կազմուած էր Սվետլանա Նաւասարդիանէ, Ռուբէն Ահարոնեանէ, Լեւոն Զաւուշեանէ, Իվան Մելիքսեթեանէ, Արտաշէս Մկրտչեանէ եւ ուրիշներէ:

«Ամատէուս» հիմնուած է երկրաշարժի վաղորդայնին, 1988. Անաստասեանի կողմէ ու ձեռնարկեց փառատօններու շարքի մը որուն հասոյթը պիտի տրամադրուէր աղէտի գօտիին: Մասնակից-ները պէտք է ըլլային միայն հայաստանցի հայ երախաներ, Դաշնեկիրները պիտի առանձին պելժահայերու նուիրատուութիւններէն գոյացած գումարներ որպէս մրցանակ: Առաջին մրցանակաւորներէն Ալ. Զաւուշեան եւ Լիլիթ Դանիէլեան այս տարի իրենց ուսումը չարունակեցին արտասահմանի մէջ:

Վերջին մրցումին դափնեկիր հանդիսացան ջուքախահարուհի Արմինէ Բիւրեան ոսկի մետալ, Տաթեւիկ Յաչատրեան, չուքախահար՝ Գէորգ Կարապետեան, Տիգրան Վարդանեան, Աշոտ Սարգսեան:

Կրտսեր խումբէն առաջին մրցանակի արժանացան Մխիթարէ Բալեան եւ Էմմա Յակոբեան: Այս խումբէն Բ. մրցանակ չտրուեցաւ, իսկ Գ.ը չահեցաւ Աբրաքսիա Մուխսի -- Հովհաննէսեան: Աւազներէն առաջին մրցանակաւոր դարձաւ Աննա Սարաջեան, երկրորդ Գաթրին Ղազարեան, երրորդ Արեգ Սարգսեան եւ Ճուլիա Գեանջիկեան: Յ. Տուրեան մրցանակը տրուեցաւ Նունէ Ասատրեանի:

Յանձնախումբին մեծ մրցանակը տրուեցաւ Մխիթարէ Բալեանին որպէս ամենաբարձր դնահատութիւն: Ան բազմակողմանի յաւակնութեան տէր երախայ է. հինգ տարեկանին Թիֆլիսի մէջ բացուած էր անոր անհատական ցուցահանդէսը, իսկ տարի մը ետք պատանի նկարիչներու միջազգային մրցումին ոսկէ մետալին արժանացած էր: Ան բոլորէն զատ, ան նաեւ պատմուածքներ կը գրէ:

Ցուսալի է որ անոնք չմնան «պատանի տաղանդներ» ու մշտկէ աւելի անգամներ ափերը ունենանք լսելու այս անունները:

ՆԱՏԱԼԻԱ ԳՈՄՑԵԱՆ

(ամփոփուած)

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Ֆրանսայի Առաքելական Եկեղեցւոյ Ներկայացուցիչներու ժողովը իր նիստը գումարեց Դեկտեմբեր 3-ին ժամը 21-ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ, Սահակ -- Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնի Արծրունի Ջրբաշեան սրահին մէջ, իր գործադիր մարմնոյն՝ Շրջանային Խորհուրդի պատրաստած օրակարգով:

Որդեգրուեցան, բացարձակ մեծամասնութեամբ առանց հակառակ քուէարկութեան հետեւեալ երկու որոշումները:

ԱՌԱՋԻՆ.--

Լսելէ յետոյ Գերշ. Տ. Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանը, Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց, Հայաստան Հիմնադրամի Ցանձնախումբի կազմութեան մասին 1992 Հոկտեմբեր 26-ի Հայաստանի Հանրապետութեան Մորհրդարանի նախագահ Պր. Բարդէն Արարքցեանի կազմած կորիզին աշխատանքներուն մասին.

--- *Նկատի ունենալով թէ մինչեւ օրս Ցանձնախումբը չէ կազմուած եւ «Հայաստան» համադաշնութային հիմնադրամի գործողութիւնները չեն սկսած,*

--- *Նկատի ունենալով Հայաստանի ներկայ տնտեսական դժուար վիճակը եւ նիւթական անմիջական կարիքները, որոնք չեչտուեցան ներկայացուցիչներու կողմէ՝ որպէս մտահոգութիւն եւ չուտափոյթ գործադրութեան պահանջք.--*

Կ'որոշէ.--

1.-- Կը հրաւիրէ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Սրբազան Հայրը եւ Շրջանային Խորհուրդը, որպէսզի անմիջապէս գործնական միջոցներու դիմեն եւ նշանակուած Կորիզի անդամներուն հետ համախորհուրդ կազմեն եւ աշխատանքի հրաւիրեն՝ ամենէն ուշը 15 օրուան մէջ «Հայաստան Հիմնադրամի Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Համագործակցութային Գործադիր Ցանձնախումբը»:

2.-- Գործադիր Ցանձնախումբը դրուած պիտի ըլլայ Ներկայացուցիչներու ժողովին հովանաւորութեան ներքեւ, պիտի վայելէ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդի նախագահութիւնը, եւ Շրջանային Խորհուրդի ատենապետը, ի պաշտօնէ, պիտի ղեկավարէ զայն:

Գործադիր Ցանձնախումբի կազմը պիտի ըլլայ համապատասխան՝ Հայաստանի Հոգարարձուներու Խորհուրդին կառոյցին, իսկ ներքին վարչական ու կազմակերպչական հարցերը պէտք է թողուլ Գործադիր Ցանձնախումբի անդամներուն՝ իրենք տնօրինեն պարտ ու պատշաճը:

ԵՐԿՐՈՐԴ.--

Վերանորոգելու նպատակաւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց Եկեղեցական կազմակերպութիւնը.

--- *Նոր թովանդակութիւն տալու համար գաղութի ազգային -- եկեղեցական եւ հասարակական կեանքին եւ, պատրաստելու նպատակաւ այս ուղղութեամբ գոյութիւն ունեցող պահանջքները.*

--- *Ստեղծելու համար հեղինակաւոր, արդիական վարչական կառոյց, որ պատասխանէ պահանջքներուն եւ ունենայ բարոյական ու նիւթական անհրաժեշտ գործնական միջոցներ՝ չարժման մէջ դնելու ժողովրդի ազգային պատասխանատուութիւնը, եւ Հայաստանի Թիկունք կանգնելու տրամադրութեան տակ դնելու բոլոր հնարաւորութիւնները:*

Կ'որոշէ.--

1.-- Կը հաստատէ իր կողմէ 1992 Մայիս 4-ին կազմուած կանոնադրական յանձնախումբի առաջարկը եւ կը վերահանդնէ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Հարաւային Ֆրանսայի Թեմը, ստեղծուած 1929 Յունիս, եւ արձանագրուած Կուսակալութեան մօտ՝ 1929 Մայիս 15-ին եւ ծանուցուած Պաշտօնական Թերթի Թիւ 113-ին մէջ:

2.-- Կը հրաւիրէ Կաթողիկոսական Պատուիրակի Փոխանորդ Սրբազան Հայրը եւ Շրջանային Խորհուրդը՝ օրինաւոր միջոցները ի գործ դնել եւ, որչափ կարելի է չուտ, պատրաստել Գաղութի Թեմական Կազմակերպութեան ընդհանուր կառոյցը եւ ներկայացնել Ներկայացուցիչներու ժողովին առ ի վաւերացում:

. . . . . .

Ներկայացուցիչներու Ժողովի Դիւանը սոյն երկու որոշումները պաշտօնապէս փոխանցեց 1992 Դեկտեմբեր 5-ին Շրջանային Խորհուրդին առ ի գործադրութիւն:

Ի Դիմաց՝
ՀԱՐԱԻԱԶԻՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ
ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԻ

Ատենապետ՝
Ցակոբ Վարժապետեան
Ատենադպիրներ՝
Մխիթար Պօյաճեան
Շառլ Տէվէճեան

ՆՈՐ ՋՈՒՂԱ

ՄԱՄՂՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

«Հայ ճարտարապետական վաւերագրեր» մատենաշարը, որ կը հրատարակուի OEMME Edizioni-ի կողմէ, վերջերս ամբողջացաւ հատորով մը եւս (թիւ 21), նուիրուած Սպահան քաղաքի Նոր Ջուղա հայկական թաղամասի վանական համալիրներուն, եկեղեցիներուն ու վանքերուն:

Հայերու բնակեցումը Նոր Ջուղա կը վերագրուի Շահ Աբաս Ա.ի ժամանակաշրջանին (1587-1629), երբ Հայաստանը կը բաժնուէր Օսմանեան եւ Իրանեան Կայսրութիւններու միջեւ: Տնտեսական եւ ռազմավարական միտումներէ դրդուած, Շահ Աբաս Ա.կը կազմակերպէ հարկադրաւոր Հայերու բռնագաղթը Հայաստանէն եւ Իրանի հիւսիսային շրջաններէն, կեդրոնացնելով զանոնք Սպահան քաղաքի արուարձաններուն մէջ: Տարաժամկէտ առեւտուրի այս կարեւոր կեդրոնավայրը զարգացնելու համար, նպաստաւոր էր այնպիսի ազգի մը ներկայութիւնը, որ ունենար դարաւոր համբաւ արհեստագիտութեան, առեւտուրի, ինչպէս նաեւ մեծ փորձառութիւն ճարտարապետական եւ չինարարական բնագաւառներուն մէջ: Նոր տարածքներ տեղաւորուած Հայերը, Շահ Աբաս Ա.-ի միջնորդութեամբ կը տիրանան որոշ արտօնութիւններու եւ առանձնաշնորհներու, որոնց օգնութեամբ, կարճ ժամանակէն, կ'իրականացնեն հայկական թաղամասի կառուցապատումը, իրեն անհրաժեշտ բոլոր սպասարկումներով եւ կը հիմնեն հայ համայնքի համար խիստ անհրաժեշտ բազմաթիւ հոգեւոր կեդրոններ, ինչպէս՝ Ս. Կարապետ (1623), Ս. Բեթղեհէմ (1628), Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ (1633), Ս. Ամենափրկիչ (1664):

Նոր Ջուղա հատորը (123 էջ, 74 դունաւոր լուսանկարներ) կը ներկայացնէ խումբ մը հետազօտողներու կողմէ մշակուած նիւթեր (RAA կեդրոն -Research on Armenian Architecture - Aachen), որոնք այս վերջին տարիներուն իրականացուցած են սիստեմատիկ հետազօտութիւններ Ատրպատականի մէջ: Գիրքը մասնաւորապէս կը պարունակէ պատմական վերլուծում («Նոր Ջուղայի պատմա - նկարագրական համառօտ ուրուագիծ») եւ յուշարձաններու համահաւաք («Նոր Ջուղայի պատմա - ճարտարապետական հայկական ժառանգութիւնը»), հեղինակները՝ Արմէն Հախնազարեան եւ Վահան Մեհրաբեան, ինչպէս նաեւ «Նոր Ջուղայի հայկական համայնքի համառօտ ժամանակագրութիւն» ուսումնասիրութիւնները հեղինակ՝ Հերման Վահրամեան, եւ Լեւոն Մինասեանի «Մատենադիտութիւն» յօդուածը: Գիրքի բնագիրը, որ հրատարակուած է անգլերէն, իտալերէն եւ հայերէն, կ'ամբողջանայ յուշարձաններու վրայ փորագրուած 53 արձանագրութիւններու վերծանումով եւ 12 յուշարձաններու 48 ճարտարապետական չափագրութիւններու հրատարակումով:

Աշխատութիւնը կը լրացնեն Իրանի հայկական ճարտարապետութեան նուիրուած եւ նոյն մատենաշարքի մաս կազմող հետեւեալ հատորները. Ս. Թադէի Վանք (թիւ 4, հրտ. 1974), Ս. Ստեփանոս (թիւ 10, հրտ. 1980) եւ Սոհրուլ (թիւ 20, հրտ. 1988):

OEMME Edizioni

Վենետիկ, Նոյեմբեր 1992

ԿԱԹԻԼԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երկար լռութիւն, Ցետոյ, հազիւ լսելի, հեռուէն եկած ձայնով:

-- Կնիկ, ես վերջացած եմ, լմնցած:

-- Ախպէր է չէ՞:

Արմենակին ձեռքը կը դողար ու սուրճը սկսաւ թափիլ դորգին վրայ: Կինը ոտքի ելաւ:

-- Ի՞նչ կ'ըլլաս կոր, մարդ:

-- Սառկիմ երթամ, աւելի լաւ է:

-- Չէլէ սուրճդ խմէ, կը հանդարտիս:

Անժէլ խնամքով չահեց բարձերը, քաշեց կապերը ու հանեց կօշիկները, քովքովի դրաւ դրան մօտ: Երբ նորէն երկընցած էր ամուսինը, եկաւ քովը նստաւ, ձեռքերը դողը դրաւ, սպասեց:

-- Սառկիմ երթամ, կրկնեց Արմենակ:

-- Ոչ կը սառկիս, ոչ ալ կ'երթաս, ամէն բան կը չոկուի, միայն թէ գլուխդ ողջ ըլլայ:

-- Չես հասկնար կոր կնիկ, տղան ձեռքէ կ'երթայ կոր, կ'երթայ կոր, ես ալ հեռը...:

-- Հանդարտէ Արմենակ, ջղայնանալով տեղ մը չես հասնիր:

-- Դուն ալ քու խրատներդ ալ, խելքդ բանի մը չի հասնիր արդէն:

Վայրկեան մը չխօսեցաւ: Անժէլը վար զարնելը միշտ ուժ տուած էր իրեն: Գիտէր որ տեղ մը սէրը կը չարունակուէր:

-- Ճղարա մը տուր նայինք:

Անժէլ ելաւ տեղէն, առաւ տուփը պահարանին դղրոցէն, ետ քովը եկաւ: Արմենակ հատ մը առաւ, չօշափեց, լուռ լառեց ու խորունկ ծուխ մը քաշեց:

-- Կարօտցեր էի:

Անժէլ ետ տեղը նստեր էր: Տարիներէ ի վեր այս եղած էր անոնց մտերմութեան կարճ պահը, անխօս զիրար ղղալով, անճնաւոր հաւանաբար յանցանքի նոյն, մխացող յիշատակին, այդպէս սուրճի մը քով, մոխիկ ընելով իրար չնչառութեան, մոռցած դուրսի կռիւները: Ցետոյ քանի մը բառ օրուան դէպքերու մասին, յետոյ լռութիւնը ետ պիտի հոսէր մինչեւ որ ինք ոտքի ելլէր:

-- Պառկինք վնիկ:

Լուռ, առանց իրարու նայելու կը հանուէին, կինը խաչ մը կը հանէր ու մեծ, կարծր ու պաղ անկողինը կը մտնէին...: Բայց Տիկին Անժէլի քունն, ակամայ սէրն ու դորովը բնաւ չէր նուազած տարիներու վրայով: Ամուսնին կռնակը կը դողցէր, ձեռքով խաչէի նշանը կ'ընէր անոր վրայ «պիշեր քարի Արմենակ» կը չչնջար դիտնալով որ ան արդէն քնացած էր: Ինքը արթուն կը մնար երկար ատեն, դոհունակ որ էրիկ կնիկ միասին են, Պերճը կը հասնի արդէն, Արժանթինէն քոյրը ինչո՞ւ նամակ չի գրեր, վաղը ինչ պիտի ուտեն, աս փաթըրտը լմննար տէ չունէ մը քաշէր իր մարդը...:

Արմենակ դեռ բերանը չէր բացած:

-- Ուշ է, եկուր պառկինք, ժամը երկու ըլլալու է:

-- Քուն չունիմ:

Այն ատեն էր որ միասին լսեցին դրան բացուիլը, յետոյ ոտքի զգոյշ քայլերու ձայնը: Ահաբեկած՝ իրար աչք փնտռեցին, պիրկ ու սրտատրոփ: Արմենակ բացաւ բերանը բայց ձայն դուրս չեկաւ: Անժէլ ոտքի ելեր էր արդէն, ափերը կուղպ, ու կը սպասէր:

Քայլերը գացին դէպի փողոցի դուռը որ կամաց մը բացուեցաւ ու գոցուեցաւ: Լռութիւն:

-- Տղա՛ն:

Աղաղակը նետուեցաւ բերնէն, հասնելու իր երեխային, բռնելու զայն, պահելու, պաշտպանելու..., Հողաթափները քաշքշելէն հասաւ դուռ, ուժգին բացաւ ու պոռաց:

-- Պե՛րճ:

Ճիչը փշրեց մութին մարմինը ու ետ եկաւ կտոր կտոր պարապութեան հետ: Դիւահարի պէս առաջ նետուեցաւ հիմա ու վազեց տղուն սենեակը, քաշեց բացաւ դուռը: Սեղանին պզտիկ լամբը կը վառէր խաղաղ ու լուռ սենեակին մէջ: Ամբողջ մը ակնարկը պտըտցուց չուրջը -- ամէն ինչ տեղն էր: Խորունկ չունչ մը առաւ, կռթնեցաւ դրան: Քրտինքը ողողեր էր դէմքը ու մարմինը, կը դողար վերէն վար ու սիրտը ուժգին կը հարուածէր:

Արմենակը քովն էր, լուռ մռայլ:

-- Ի՞նչ կայ: Ինչո՞ւ իրար անցեր ես:

Անմիջապէս չկրցաւ պատասխանել:

- Դուրս ելեր է: Հիմա ուր է նէ կուգայ: Օդ առնելու գացած ըլլալու է: Լոյսը տահա կը վառի կոր:

-- Հանդարտէ կնիկ: ... Բան մը չկայ:

Դանդաղօրէն ետ ննջասենեակ գացին: Դուռը վրայ ըրաւ եւ ամուսնին դարձաւ:

-- Ի՞նչ եղաւ սենեակը Արմենակ, պիտի ըսես ինծի:

Արմենակ նստաւ անկողինին վրայ, կախեց գլուխը: Երբեք չէր կրցեր յստակ խմաստ մը տալ հայր ըլլալուն «լաւ հայր ըլլալը կը բաւէ ամէն բանի» ու հիմա կինը ինչպէ՞ս գիտէր ինչ ըսել է մայրութիւնը: «Ոչ կինս ոչ ալ գաւակս հասկցած եմ» խորհեցաւ «ոչ ալ հետերնին խօսած» աւելցուց:

-- Ծանր է սիրտս կնիկ, վաղը խօսինք:

-- Չէ, չէ, հիմա ... ինչո՞ւ տղան դուրս եկաւ ատ ժամուն:

-- Ես ինչ գիտնամ ... կնիկ, կ'ուզես նէ վաղը...

-- Ոչ Արմենակ, պիտի ըսես, մայրն եմ պիտի գիտնամ:

(Շար. 15)

Մարի եւ Անահիտ Պաղտասարեան,
Այրի Տիկին Նազիկ Խիւտավերտեան եւ զաւակները,
Այրի Տիկին Քնարիկ Պիւրիւչեան, զաւակներն ու թոռները,
Տէր եւ Տիկին ս՛Օրիա, զաւակներն ու թոռները,
Պր. Արթիւր Փափազեան,
Այրի Տիկին Արման Փափազեան, զաւակներն ու թոռները,
Ինչպէս նաեւ Յովհաննէսեան, Մինասեան, Ֆօվ, Մինթինճեան, Մեսուճեան, Տէր – Եղիայեան, Իրէն Թոմասեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ պապականին՝

ՏԻԿԻՆ
ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 16-ին։
(Ծնեալ՝ Յովհաննէսեան, Էսկիշէհիր)

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 18, ժամը 15·45-ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, 4, rue Կոմիտաս։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

A VENDRE
Société anonyme
EXPLOITANT
FONDS DE COMMERCE
VENTE BONNETERIE - CONFECTION
Lieu d'exploitation :
120, rue d'Aboukir
et
13, rue Sainte Foy
75002 PARIS
Tél. : T. M. SA. : 42 - 33 - 73 - 31

Galerie
GARIG BASMADJIAN
90, Boulevard Raspail - 75006 PARIS
Tél. : 42 22 00 97

Jacques ASLANIAN
SCULPTURES
JUSQU'AU 30 JANVIER
du mardi au samedi de 10h30 à 19h
ouvert exceptionnellement le Dimanche 20 Décembre
M° St. Placide ou Rennes

★ LYON ——— LYON ★
FRANCE - KARABAGH
organise le
REVEILLON
DU
NOUVEL AN
Le 31 DECEMBRE
en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes
ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY
Le profit de la soirée sera versé au fonds d'aide de la République du Haut-Karabagh
Prix d'entrée : 150 F.
Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud
Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18
Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE
—— *Parking assuré* ——
★ ★

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Ռուբէն Գրիգորեան 600 Ֆրանք։

***

Պր. Վ. Ճաղմաճարեան 600 Ֆր.։

***

Օր. Միրէյլ Ղազարեան 300 Ֆր.։

***

Պ. Խլլիքճեան 100 Ֆր.։

HAY'S
LOGISTIC CO
41 ter allée des Coteaux
93340 LE RAINCY (FRANCE)
Tél. : (1) 43 81 11 59
Fax : (1) 43 81 12 95
POUR TOUT ENVOI EN FRET DANS LE MONDE
ET EN
ARMENIE
CONSULTEZ UN SPECIALISTE

Soutenez votre Ecole
ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE
en commandant dès maintenant vos cartes de vœux !
69 Frs seulement
les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 Le Raincy

Je passe commande de ..... paquets de 10 cartes.
Nom:..... Prénom:.....
Adresse : .....
Code postal:..... Ville:.....
Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.
Signature

«ARTSAKH Notre Terre»

En soutien au peuple d'Artsakh l'organisation «France - Karabagh» Rhône-Alpes vous propose la cassette-vidéo du documentaire «ARTSAKH notre terre».

Vous pouvez vous la procurer, au prix de 150 F. à la Maison de la Culture Arménienne de Décines :

Frais d'envoi : 30 F.

15, rue du 24 Avril 1915, 69150 Décines
Tél. : 72. 02. 07. 98
78. 49. 42. 97.

«France-Karabagh» vous rappelle que le bénéfice de cette vente sera alloué intégralement à la popuation d'Artsakh

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Ա.թաքս մանուհիւղի «Մանուկներու Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ, Պապայի ներկայութեամբ։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷՁԼ

ՔԱՀԱՆԱՑԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԼԻՐՃԵԱՆ
Կաթողիկոսական
Պատւիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
կը հաղորդէ թէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Հայրապետական Պատւիրակ
Արեւմտեան Եւրոպայի Հայոց
Եւ Առաջնորդ Փարիզի Հայոց
կը մասնակցի պատարագ եւ այդ առթիւ
Քահանայական աստիճան կը շնորհէ ձեռնադրութեամբ եւ օծմամբ՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՐԿԱՒԱԴ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻՆ
Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ վրայ
ՅԱԿՈԲ ՍԱՐԿԱՒԱԴ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻՆ
Նիսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ վրայ

ՅԱՅՏԱԳԻՐ. –

Կոչումն քահանայութեան Շաբաթ, Դեկտեմբեր 19, ժամը 17-ին ձեռնադրութիւն քահանայութեան Կիրակի, Դեկտեմբեր 20, ժամը 10-ին։
Երեցողութիւն՝ Ս. Սահակ – Մեսրոպ երէչախոմբ, դեկավարութեամբ՝
Պր. Խաչիկ Եղլմազեանի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՄԱՐ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը ձեռնարկած է խաղալիքներու հաւաքի մը։

1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաշարժէն ի վեր, մեր միութիւնը բարեսիրական գործերու կողքին, իր ուշադրութեան կեդրոնը դարձուցած է Հայրենիքը։

Հայաստան եւ Ղարաբաղ կ՛ապրին ծանր օրեր։ Ամէնէն աւելի մանուկներն են, որ հետեւանքները կը կրեն այս դժբախտ օրերուն։

Տօնական օրերու, մեր տաքուկ ղպայոմներէն բաժին հանենք Հայրենի մեր մանուկներուն, նուիրելով անոնց պզտիկ խաղալիք մը։ (Նոր կամ լաւ վիճակի մէջ, առանց պաթըրիի)։

Խաղալիքները կ՛ընդունուին Վիէնի, Դեկտեմբեր 8, երեկոյեան ժամը 8-էն սկսեալ։ քաղաքին կեդրոնը երկու տեղ, ուր կը գտնէք մեր խաչուհիները, ծախու խրոմաճի սեղաններուն շուրջ։ Կրնաք բերել նաեւ Մշակոյթի Տուն մինչեւ Դեկտեմբեր 20, ամէն կէօրէ վերջ։

Օգնաւէին՝ որ կը մեկնի Յունուար 4-ին, կ՛ընկերակցին մեր ընկերուհիները, տեղւոյն վրայ բաժնելու խաղալիքները, նախնարութիւնը տալով որբ, պաղթական, եւ հիւանդ մանուկներուն։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս վստահ ենք որ յուսախաբ պիտի չըլլանք։

Կանխայայտ շնորհակալութիւններ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :
UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE
à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ԼՕՏՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն – Ժերմէն Ջ. Շանթ մանուհիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15·30-ին։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 31-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը դադրեցնէ – անխտիր – թերթին առաքումը այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք ընթացք չեն տուած իրենց ղրկուած հաշուեցոյցերու եւ կամ առկախ հաշիւ ունին։ Կը թուի որ աւելորդ չէ յիշեցնել թէ թերթերու բաժնեգիները ԿԱՆԽԻԿ կը վճարուին եւ եթէ հայ մամուլը տառապի չի գործադրեր այս տարբական կանոնը, պատճառ չէ որ չարաչար օգտագործուի իր այդ բարեացակամութիւնը։ Նոյն ձեւով պիտի չկարենայինք վարուիլ օտար մամուլին հետ։

Արձանագրուող նոր բաժանորդներն ալ պարտին մինչեւ 15 օր վճարել իրենց բաժնեգինը։

Անդամ մը եւս, խորին չնորհակալութիւններ մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանոնաւոր վճարումներով կ՛ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը։

Վարչութիւն՝
«ՅԱՌԱՋ»ի

ԲԱՐԵՆՊԱՏԱԿ ՎԱՃԱՌՔ

ՎԱՆՔ ՏՂ ՇԱՐԻԹԻ

Ի նպաստ՝
Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ
Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ

կազմակերպութեամբ՝
Տիկնանց Յանձնախումբին
Փարիզի
Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ
Տեղի կ՛ունենայ՝
կիրակի օր, Դեկտեմբեր 20-ին, յետ պատարագի՝ ժամը 12-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 7, Առաջնորդարանի սրահներուն մէջ
15 Ռիւ ժան – Կուժօն, Փարիզ 8-րդ

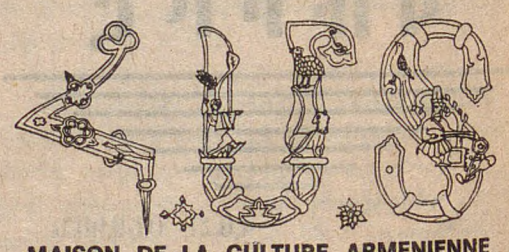
Տօնական յառաջիկայ օրերուն առթիւ, ամէն տեսակի նուէրներ, անուշեղէններ եւ այլեղան նուէրներ – դիրք, յուշանուէր, եւայլն –

Կոչ կ՛ընենք մեր բոլոր հայրենակիցներուն անպայման այցելել եւ մասնակցութեամբ քաջալերել ու արդիւնաւորել բարեսպասուկ սոյն վաճառք – ձեռնարկը՝ յօդուտ մեր Մայր Եկեղեցւոյ առաւել բարգաւաճման։

ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Վաճառքին համար սիրով կ՛ընդունուին վաճառքին ճոխութեան համար որեւէիք օգտակար նուէրները։

Դիմել՝ Տիկնանց Յանձնախումբի անդամներուն, հեռաձայնելով։ –
43 – 59 – 67 – 03
Թիւրին՝ Դիւանատան միջոցաւ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

La Maison de la Culture Arménienne de Décines vous invite
au
THEATRE DES ATELIERS DE LYON
le Samedi 19 Décembre à 20 heures 30
pour une présentation de «*Sainte Europe*»
d'Arthur ADAMOV
mise en scène de *Gilles Chavassieux*
Prix préférentiels

Adultes 80 F. au lieu de 110 F.
Etudiants 50 F. au lieu de 60 F.
Téléphoner à la M.C.A. de Décines :
au 78. 49. 42. 97

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19-20
SAMEDI-DIMANCHE
19-20 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·956 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.956

ՎԱՉԳԷՆ Ա.Ի ԽՕՍՔԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11, 1992

Դեկտեմբերի 11-ին, Ուրբաթ օրը, Երեւանի թերթերի թղթակիցները ներկայացան Վեհափառ Հայրապետին, խընդրելով նրա խօսքը՝ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի յարաբերութիւնների մասին ներկայումս: Հայրապետը պատասխանեց.

– Այո՛, Հայ Եկեղեցուն վերաբերող մի հարց է, որը վերջերս արծարծուեց Երեւանի եւ արտասահմանի հայ մամուլում, իբրեւ հետեւանք ամերիկահայ ծանօթ մտաւորական Երուանդ Ազատեանի հրատարակած մի անսպասելի յօդուածի «Ազգ» թերթի 1992 Նոյեմբեր 4-ի համարում:

Հիմնականում խօսքը վերաբերում է Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսական Աթոռի յարաբերութիւններին:

Իմ գահակալութեան հէնց սկզբից ես ձգտումը ունեցայ ժառանգելու՝ փիւռքում մեր Եկեղեցու ծոցում ստեղծուած պառակտուած վիճակ, երկու համարա կողմերով: Եկեղեցին դարձել էր կուսակցական պայքարների կռուադաշտ, պայքարի առանցքը հանդիսանալով Կուսակցութեանց կողմնորոշումը Հայաստանի սովետական կարգերի եւ դաւիրախօսութեան հանդէպ:

Այդ պայքարը առաւել բորբոքուեց ու փոթորկուեց՝ Տանն Կիլիկիոյ նոր կաթողիկոսի ընտրութեան առիթով 1956 թուականի Փետրուար – Մարտ ամիսներին Լիբանանում, որի հետեւանքով քանդուեցին բարեկամութեան եւ գործակցութեան կապերը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ Կիլիկեան կաթողիկոսութեան միջեւ ու սկիզբ առաւ եւ տարածուեց ծանօթ եկեղեցական տագնապը զրեթէ ողջ հայ սփիւռքի տարածքի վրայ, հակառարտ Կուսակցութեանց գործուն մասնակցութեամբ, տագնապ, որի հանդէպ բնականաբար անտարբեր չէր Սովետական Հայաստանի կառավարութիւնը:

Վերջին երեսուներկու տարիների ընթացքում, մեր Եկեղեցու կեանքում տագնապալի այդ շրջանը անցաւ զանազան փուլերից, համերաշխ մի լուծում գտնելու ցանկութեամբ: Ճանապարհ ունեցան նաեւ հանդիպումներ եւ բանակցութիւններ, առանց ցանկալի մի լուծման յանգելու:

Ահա այս կացութեան մէջ, մեր Եկեղեցին դիմաւորեց 1988-ից սկսած ազգային վերածնութեան փոթորկումը եւ մանաւանդ նոյն տարուան Դեկտեմբերի 7-ի ահաւոր երկրաշարժը: Եւ ապա յաջորդեց փլուզումը սովետական կարգերի ու հռչակումը Հայաստանի Հանրապետութեան ազգային անկախութեան: Այս պատմական իրադարձութիւնները ցնցեցին ոչ միայն մեր ժողովրդի կեանքն ու դիմակութիւնը, այլ նաեւ մեր Մայր Եկեղեցու: Այդ օրերից սկսած զգացինք եւ զգում ենք առաւել պայծառութեամբ այսօր, որ մեր ժողովրդի պատմութեան ընթացքում վիճակուեց մի ամբողջ շրջան՝ սովետական շրջանը եւ սկիզբ առան մեր ազգային անկախութեան կերտումի ժամանակները: Սովետական շրջանը ընդմիշտ փակուելով, իր վերատակների տակ թաղեց նաեւ բոլոր այն քաղաքական, դաղափարախօսական կամ եկեղեցական՝ անցեալում տագնապ յարուցող հարցերն ու մտայնութիւնները:

Այս դիտակցութեամբ առաջնորդուած, մեր խղճը թելադրեց մեզ, որ մեր Մայր Հայրենիքի ազգային վերակերտման այս ժամանակաշրջանում, երբ մանաւանդ պղտոր վտանգների ուրուականը հեռանում է մեր հայրենի ժողովրդին, պարտինք առաւելագոյն չափով ամրապնդել մեր ազգային կեանքի ներքին միասնութիւնը ու համերաշխ գործակցութիւնը, ի մասնաւորի եկեղեցական կեանքի մակարդակի վրայ: Այս փրկարար ճանապարհի վրայ, այո, հրամայական ենք նկատում նաեւ եղբայրական յարաբերութիւնների եւ գործակցութեան վերականգնումը ու զարգացումը Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնի եւ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի միջեւ:

1· – Ահաւոր երկրաշարժից յետոյ Մենք եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ողջունեցինք Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանի առաջ, միատեղ արտասուեցինք ու աղօթեցինք:

Վա՞տ արեցինք:

2· – Ապա, չուրջ երկու ամիս անց, մեր կառավարութեան քաջալերանքով էլ, Գարեգին Կաթողիկոսի հետ այցելեցինք Մխիթեան – Նահանգներ՝ ապահովելու համար վերականգնումը Ստեփանեան աւերուած քաղաքի:

Վա՞տ արեցինք:

3· – Մի քանի տարի առաջ, Պէյրութի քաղաքացիական պատերազմի տագնապալի օրերին, Մայր Աթոռս հարիւր հազար տոլար տրամադրեց Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան իբրեւ եղբայրական օգնութիւն, իսկ երկրաշարժից յետոյ Կիլիկեան Աթոռը հարիւր հազար տոլար նուիրեց մեզ, Լենինականի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցու փուլ եկած զանգակատան վերականգնման համար:

Վա՞տ արեցինք:

4· – «Հիմնադրամ»ի հայրենաշէն գործի յաջողութեան ի խնդիր, նոյն թուականի Մենք եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը ողջունեցինք Փրկչի Իջման Սուրբ Սեղանի առաջ, միատեղ արտասուեցինք ու աղօթեցինք:

Վա՞տ արեցինք:

5· – Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հրաւէրով Մենք եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը մաս կազմեցինք «Հիմնադրամ»ի հոգաբարձութեան ժողովին իբրեւ գործակիցները:

Վա՞տ արեցինք:

6· – Հայաստանում մեր Սուրբ Եկեղեցին պաշտպանելու համար օտարամուտ կրօնական հոսանքներից, Մենք եւ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը միատեղ մի հայրական խօսք ուղղեցինք մեր ժողովրդին, որ հաւատարիմ մնայ մեր ազգային Մայր Եկեղեցուն:

Վա՞տ արեցինք:

7· – Մեր միջեւ մշտապէս եղբայրական յարաբերութիւնների ճանապարհով, միասին ծրագրեր մշակեցինք առաւել զօրացնելու մեր Եկեղեցին, օժտելու այն նուիրեալ ձեռնհաս սպասաւորներով եւ գործակցաբար պատրաստելու աստուածաբանական ու կրօնագիտական դասատուներ մեր հոգեւոր վարժարանների համար:

Վա՞տ ենք անում:

8· – Մեր բոլոր հանդիպումների ընթացքում խորհրդակցել ենք եւ ճանապարհներ որոնել, արտասահմանի մի քանի թեմերի հարցերը կանոնական կերպով լուծելու համար: Ցունաստանի թեմը արդէն պատրաստ է միանալու Մայր Աթոռիս:

Վա՞տ ենք արել:

9· – Նման առիթներով մտահոգ սրտով փորձում ենք ամրապնդել ազգային միասնութեան եւ համերաշխ գործակցութեան ոգին մեր ժողովրդի ծոցում գործող կուսակցութեանց միջեւ, նոյնիսկ միջնորդ հանդիսանալու մղումով:

Վա՞տ ենք անում:

10· – Ինչպէս այլ առիթներով արտայայտուել ենք, մեր օրերին Հայաստանի Հանրապետութեան պայմաններում, այլեւս որեւէ այժմէականութիւն չունեն հայ սփիւռքում, սովետական կարգերի շրջանում ստեղծուած կացութիւնները ու գործելակերպերը, ի մասնաւորի հայ եկեղեցական կեանքի մակարդակի վրայ եւ Մայր Աթոռիս ու Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի յարաբերութիւններում: Պարզ է բոլորիս, որ այդ կացութիւնն ու գործելակերպերը առաջ էին եկել միմիայն սովետական կարգերի առկայութեան հետեւանքով Հայաստանում: Եթէ 1956 թուականին, երբ մենք պէյրութ դնացինք, Հայաստանը ազգային անկախ պետութիւն լինէր, կիլիկեան Աթոռի գահակալի ընտրութեան առիթ կը ստեղծուէ՞ր ծանօթ տագնապը մեր Եկեղեցու ծոցում:

Զհասկանալ այս պարզ ճշմարտութիւնները՝ պիտի նշանակէր զուրկ լինել Հայաստանի այժմեան անկախութեան գաղափարից, զուրկ լինել այս օրերին մեր երկրում, մեր ազգային գոյատեւմանը սպառնացող վտանգների զգացողութիւնից:

Այժմ մեր առաջ կան գործելու երկու ճանապարհներ. մէկը՝ հին ճանապարհն է, հարցերը լուծելու առճակատումներով ու պայքարով, ճանապարհ ժառանգուած սովետական շրջանից, երկրորդը՝ մեր որդեգրած նոր ճանապարհն է, մեր եկեղեցական կանոնական հարցերը լուծել փորձել համբերատար ոգով, եղբայրական յարաբերութեանց եւ համերաշխ գործակցութեան ճանապարհով, մեր հայրենի անկախ պետութեան դերապոյն շահերի դիտակցութեամբ:

Մենք ընտրել ենք այս երկրորդ, նոր ճանապարհը, համոզուած լինելով, որ պայքարի ճանապարհը մեզ չի տանի դէպի լուծումը առաջադրուած լուծելի հարցերի, այլ, ընդհակառակը, կը խորացնի պառակտումը, կը բորբոքի կրքերը, կը տկարացնի Հայ Առաքելական Եկեղեցու նուիրապետական Աթոռների միասնութիւնը, նրա միաբար ու խաղաղարար պատմական առաքելութիւնը մեր ազգի այս ճգնաժամային, բախտորոշ ժամանակներում:

Այս օրերին, ընթերցելով որոշ թերթերի յօդուածները՝ Սուրբ Էջմիածնի Մայր Աթոռի եւ Տանն Կիլիկիոյ Աթոռի յարաբերութիւնների վերաբերեալ, եւս առաւել համոզուեցինք, որ ուղիղ է Մեր ընտրած ճանապարհը, ու արդար է մեր դործը եւ ազդակէն՝ մեր երազանքը: Մենք անձնապէս ստանձնում ենք պատասխանատուութիւնը մեր որդեգրած գործելակերպի, ստանձնում ենք ամբողջապէս:

Ցիշենք մեծ առաքեալի խօսքը ուղղուած մեզ բոլորիս՝ «Ժամ իսկ է մեզ ի քնոյ զարթնուլ»· նաեւ փրկագործ պատգամը մեր Տիրոջ Յիսուսի Քրիստոսի՝ «Սիրեցէք զմիմեանս»: Ամէն:

ՎԱՉԳԷՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՑՆ ՀԱՅՈՑ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14 / 17)

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՅԱՏՈՒԿ ՄԱՐՄԻՆ

Կապանի Դեկտեմբեր 11 եւ 12-ի ամբոխոծութեանց հետեւանքները զարմանելու ուղղութեամբ առաջնահերթ միջոցներ ձեռք առնելու նպատակով կառավարական յատուկ յանձնախումբ մը մեկնեցաւ Կապան: Անոր յանձնարարուած է տեղւոյն իշխանութեանց եւ այլ պատասխանատուներու համագործակցութեամբ միջոցներ ձեռք առնել աւերներու հաշուարկումին, առողջապահական վիճակի բարելաւման, ջուրի եւ էլեկտրականութեան մատակարարման, փոխադրամիջոցներու վերահաստատման, քաղաքացիներու ապահովութեան ուղղութեամբ:

***

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ԱՌԸՆՁՈՒԹԵԱՄԲ

Միացեալ – Նահանգներու առողջապահութեան հանրային սպասարկութիւնը եւ առողջապահութեան հայկական ազգային Հիմնարկը այսուհետեւ միասին կը հակակշռեն Հայաստանի առողջապահական եւ անունդի հարցերը: Անոնք որոշած են մօտ առնէն այդ ուղղութեամբ համաձայնագիր ստորագրել: Այս ծրագրին համար 57 հազար տոլար նախատեսած է միջազգային զարգացման ամերիկեան դրասենեակը:

***

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ՊԵՏԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Եկեղեցիներու համաշխարհային Խորհուրդի ժընեւ հրատարակուած հաղորդագրութենէն կը պարզուի թէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Կովկասի խալմներու հոգեւոր Վարչութեան նախագահ Ալլահշուքիւր Փաշա Զադէ ընդունած են հանդիպումի այն հրաւէրը, որ եղած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կողմէ՝ Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ հաշտութեան ճամբաներ քննարկելու ուղղութեամբ: Հանդիպումը նախատեսուած է գալ տարուան

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՈՒ ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Նախիջեւանի եւ Ադրբեջանի միջեւ յարաբերութիւնները կրկին պրկուած են. ինքնավար հանրապետութեան նախագահին կողմէ հիմնուած «Նոր Ադրբեջան» կուսակցութեան փոխ - նախագահը՝ Էլչիբէյով Բաքուի մէջ յարձակումի ենթարկուած ու վիրաւորուած է: Ան իրաւադիտութեան դասախօս է ու վերջին օրերուն Ադրբեջանի «Ժողովրդական ճակատ»ին ուղղուած քննադատական յօդուածներ ստորագրած էր· զինեալ յարձակողները իրեն ազդարարած են թէ երէկ չարունակէ քննադատել «Ժողովրդական ճակատ»ը, գինքը պիտի սպաննեն:

«Նոր Ադրբեջան» կուսակցութեան բանբերը ըսած է թէ պատահարը ծանրակչիռ կը նկատեն ու վախ կը զգան որ յետագայ յարձակումներ թիրախ պիտի ունենան ուղղակի նոր կուսակցութեան ղեկավար Հ. Ալիեւը:

Իսկ «Ժողովրդական ճակատ»ի ջրջանակները յայտնած են թէ այս բոլորը գործն են Ալիեւի հակակշռին ենթակայ համայնավար ջոկներու որոնց նպատակն է սաստկացնել հանրապետութեան քաղաքական ճգտուած կացութիւնը:

Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. եւ Կովկասի խալմներու հոգեւոր Վարչութեան նախագահ Ալլահշուքիւր Փաշա Զադէ ընդունած են հանդիպումի այն հրաւէրը, որ եղած է Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին կողմէ՝ Ադրբեջանի եւ Հայաստանի միջեւ հաշտութեան ճամբաներ քննարկելու ուղղութեամբ: Հանդիպումը նախատեսուած է գալ տարուան

(Շար·ը Դ· էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ՝ ԻՆՔՆԱԾԱՆՈՒՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Հայ մամուլի պատմութեան մէջ քիչ չեն այն դրուագները որոնք դրականութեան կամ հրատարակչութեան գործին տակ իրենց անունին եւ անձին դէմ երկրպագութիւնը ըրած են: Եղիա Տէմիրճիպաշեան լաւագոյն օրինակն է այդ կարգի դրուագներու. բացառիկ տաղանդով օժտուած, ֆրանսական եւ գերմանական դրականութեան քաջատեղեակ, բանաստեղծ, արձակագիր եւ խմբագիր, ան նաեւ փքուռոյց եսամոլ մըն էր: Իր խմբագրած թերթերուն կեդրոնը՝ ինք, իր անձը, իր գլխագիր ԵՍԸ: Սակայն ի տարբերութիւն հասարակ գրագողներու եւ գրչակներու, Տէմիրճիպաշեան արուեստի կը վերածէր նոյնիսկ ամէնէն անճահ ինքնագովութիւնը:

Արտասահմանի մամուլը մխայն վերջին տասնամեակին է որ սկսաւ տեղ տալ ինքնագովութիւններու՝ որոնք կը ծառային այս կամ այն գրողին եսը ուռեցընելու, կը խորհիմ որ գլխաւոր պատճառը մամուլին անկումն է ընդհանրապէս, եւ պարտականութեան գիտակ խմբագիրներու պակասը: Ծառուկեան մը, Սիմոնեան մը, Ահարոնեան մը, Նարդունի մը, Շաւարշ Միսաքեան մը եսամոլական ճգտումներու բուռն հակառակորդներն էին, եւ անոնց ու նմաններու անցումով է որ ա՛լ փոքրիկ եսերը սկսած են փքուիլ:

Եւ ի՞նչ աւելի լաւ պատեհութիւն այդ եսամոլութեան փառաբանութեան՝ քան անկախ Հայաստան այցելելու պատրուակը:

Մի քանի ամիս է որ Կլենտէյլի մէջ կը հրատարակուի «Նոր Հայաստան» ամսաթերթը, որուն հինգերորդ (Հոկտեմբեր 1992) թիւը մօտ 48 էջնոց նկարագրութիւն մը ունի Հայաստան այցելութեան մը: Այցելուն, Կարպիս Գազանճեան, Նիւ -- Ճըրզիէն, ծանօթ անձ մըն է իր թղթակցութիւններով եւ ճայնասփիւռի հաղորդումներով: Համեստ եւ ազնիւ անձ մը, որ սակայն իր կամ խմբագիրներուն յանցանքով ինկած է ակամայ ցուցամոլութեան մէջ: Այսպէս, կողքին վրայ լուսանկար մը ղինք ցոյց կուտայ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի հետ; Անկախ անկէ թէ լրագրական կանոններու մեղանչում մըն է յօդուածագրի մը լուսանկարը թերթին ճակատը դնելը, նկարին ստորոտը գրուած բացատրութիւնը բարոյապէս անընդունելի է: Այսպէս, կը կարդամ. -- «Կարպիս Գազանճեան Նախագահ Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի հետ, Նիւ -- Եորքի մէջ»: Տարբերական քաղաքավարութիւնը եւ լրագրական բարոյականը կը պահանջեն որ նախ նախագահի՛ն անունը տրուի:

Պարոն Գազանճեան նորութիւն մը չունի Հայաստանի մասին: Իր պատկերազարդ գրութեան առաջին մասը կը տրամադրէ ազգականներուն, ապա կ'անցնի կառավարական գրասենեակներու մէջ պատահաբար հանդիպած անձերու համառօտ նկարագրութեան: Ան նաեւ կը նկարագրէ իր այցելութիւնները Հայաստանի զանազան շրջանները: Հայաստանի մասին այնքան գրուած է այցելուներու կողմէ, որ ա՛լ դրեթէ նորութիւն մը չկայ յայտնելիք:

Հեղինակը, թերեւս ամաչարած ըլլալուն, հայերէնի դէմ մեղանչումներ կ'ընէ: Օրինակ, Նկարի մը տակ կը գրէ. -- «Եկեղեցիին կից տանտիկինը»: Կամ՝ «Պուտուտայական կեդրոնացումի գաղթներուն վրայ գտնուող այս կինը»: Կամ՝ «Պաշտօնն է՝ դրասենեակի մամլոյ ծառայութեան ղեկավար: Կը խօսի նախագահական դրասենեակի մամլոյ Գերագոյն Խորհուրդի նիստերէն մէկուն»: Խօսելով Հայաստանի ցեղապաշտներու կուսակցութեան հիմնադիր Շանթ Յարութիւնեանի մասին, կը գրէ. -- «Ան ցեղապաշտներու յատուկ ոչ մէկ երեւոյթ կը պարզէ»: Այսի՞նքն. ցեղապաշտները «յատուկ» երեւո՞յթ ունին:

Ինչ որ է:

Բայց Հայաստանի նորօրեայ յուշադիրներուն պատուոյ տեղը անպայման կը պատկանի Պօղոս Գուրեղեանի, որ «Վերելք» պարբերաթերթին մէջ իր տպաւորութիւնները հրատարակեց («Վերելք», թիւ 40 -- 41, 1992, էջ՝ 17 -- 23), «Հայաստանի Նոր Հայը» խորագրով: Նոյն թիւին մէջ ունի յօդուած մը՝ «Րաֆֆի Ցովհաննէսեաններու Օրինակով» (էջ՝ 7 -- 10), նաեւ Երեւանի մէջ հեռատեսիլէն իր հետ եղած հարցազրոյց մը (էջ՝ 37 -- 39): Ջմռռնամ աւելցնելու թէ նոյն թիւին մէջ Գուրեղեան յօդուած մը ունի, «Սարգիս Սողանալեանի բանաստեղծութեան իսկական դրդապատճառները» խորագրով, նաեւ ուրիշ գրութիւն մը՝ «Ալֆրէտ Թովմասեան Հայ Դատի խնդիրն ու հաւատաւոր զինուորը ոչ եւս է»:

Նախ ըսեմ որ Գուրեղեան հերոս մըն է. ցուրտ ձմեռին, եւ «քանդերկու տարիներու ընդմիջումով», ան իր զաւկին՝ Սէմինին (որ նաեւ Roger կը կոչուի երբ անգլերէն կը գրէ) հետ գործ -- բան ձգած Հայաստան գացած է, եւ «հակառակ աննպաստ իրողութեան ըլլալուս, մօտ քսան փառնոտ կամ տասը քիլօ կորսընդուցած է), ուրիշ տեղ՝ «Կոմխոհոն խնդութի մը» ներքնամասն է, կամ Գրողներու Միութեան Մեծ դահլիճին մէջ (պզտիկ դահլիճը, յայտնի է, պարզապէս պզտիկ է), էջմիածնի քաղաքապետին մօտ, դպրոցականներու հետ, բացօթեայ ցուցահանդէսի, ճամբաներու վրայ, բանախօսած պահուն, ճեռնուած միջոցին կամ պաշտօնական ընդունելութեան ատեն: Ո՞ր մէկը թուեմ: Օրը քսաներեք ժամ վաղվզած ըլլալու է:

Եւ տակաւին ժամանակ կը գտնէ հարցազրոյցի (պարապ տեղը չէ որ քսան... ինչ որ է): Ան «արդի հայ գրականութեան կարեւոր դէմքերից մէկը», չատ համեստ է: Պարզ օրինակ մը տամ: Հարցազրոյցը վարող Ալէքսանդր Թուխչեան կը հարցնէ.

-- Քննադատներից մէկը ձեր գրականութիւնը համեմատել է ձեզ Վանտրնի եւ Մաքսիմ Կորքու վաղ շրջանի պատմուածքների հետ: Ի՞նչ կ'ասէիք այս մասին,

Գուրեղեան, պատասխանելէ առաջ թէ «կը նմանիմ ես ինձի», կ'աւելցնէ.

-- Ներողամիտ, մինչեւ վերջին տարիները առիթ չէի ունեցած կարդալու ձեզ Վանտրնը եւ Մաքսիմ Կորքին: Եթէ անպայման նմանութիւն մը գոյութիւն ունի մեր միջեւ, այդ մէկը զուգադիպութեան արդիւնք պիտի ըլլայ...:

Ըհը՛մ:

Հարցազրոյցի ընթացքին խօսելով իր «Փառփորթ»ը վէպին մասին, ան կ'աւելցընէ. -- «Սակայն ամէն մարդ ինձի կը թելադրէ Ղարաբաղ չայցելել ներկայիս, քանի որ Ազերիները խաղաղ բնակչութիւն փոխադրող սաւառնակներուն կը կրակեն: Ո՞վ ըսաւ որ իմ կեանքը աւելի թանկ է, քան Արցախը պաշտպանող քաջամարտիկին զարուն կեանքը...»:

Պրաւօ. ա՛յս է ճիշդ կեցուածքը:

Բայց եւ այնպէս, Գուրեղեան Արցախ չէ այցելած:

Իր տեղը Լէյտի Գոքսը կ'այցելէ ամիսը անգամ մը. եւ որովհետեւ Ազերիները զաղանի միջոց մը ունին սկիզբէն գիտնալու թէ ո՞ր ուղղաթիռը Գոքսը կը փոխադրէ, ցարդ ողջ մնացած է այս հերոսուհին...: Ինչպէս բազմաթիւ պարզ Հայեր որոնք անցեալ տարուընէ ի վեր Արցախ կ'երթան՝ հաւանական մահը աչք առած:

Բայց անշուշտ անոնք հայ գրող չեն, ըսաւ թէ ապրելու անկարելիութեան մասին էր ան:

Ցովհաննէս Գրիգորեան նոյն հարցումին պատասխանելու հրաւէրը կրկին առիթ նկատեց պատմելու իր գաղաքին մասին: Գաղաք որ իր մանկութեան տարիներուն «դէմք ու դիմագիծ ունէր»:

Ու պատմեց. «Գաղաքը տուփից սարճած միայարկ տներով էր. մարդիկը ամառ քէ ձմեռ սեւ կոստիւմներով էին. կիները շատ չէին երեւեր. մարդիկը սակաւախօս էին:

Ես աւարտել եմ Տէրեանի անունը կրող դպրոցը: Երբ լսեցի որ Տէրեանի անուան դպրոցը պէտք է յաճախէի, խորհեցայ որ ամէն ոք պիտի բանաստեղծ լինի: Ես իմ պարտքը կատարել եմ: Ա. դասարանից Տէրեան եմ կարդացել, խորհելով որ դա պարտադիր բան է: 7 տարեկանիս ինձ տխուր տաղերը կարդալ կը տային ու կուլայինն: Տէրեան կարդալէ, արտասուելէ ետք, իրեն այնպէս թուած էր թէ պէտք է նոյն ոգւով նաեւ գրել: Առաջին քերթուածը կը գրէ Գ. դասարանը ու կը գրկէ բոլոր թերթերուն. տիկա կ'ըլայ նաեւ իրմէ լոյս տեսած առաջին գործը:

Գրիգոր Պըլտեանի մանկութիւնը ոգեկոչելու մղեց Պէյրութը. «մեր տունը գիրք չկար, ըսաւ ան ու չարունակեց. -- գիրերու աշխարհը բաղաքին պատկանող բան մըն էր. օր մը հօրս Պ. Դուրեանի հատորը տուն բերած էր. անոր կենսագրութեան էջերը աւելի հետաքրքրական գտած էի, բան բանաստեղծութիւնները որոնցմէ բան չէի հասկնար:

Բ. յայտնութիւնը ունեցայ երբ Մեծարենց կարդացի դպրոցը. իր հայերէնը չէի հասկնար, բայց կը կարդայի: Այդ շրջանին հայերէնը իմ լեզուս չէի զգար. տարիներ անցան մինչեւ որ իմս զգացի զայն:

Մեր թաղին մեծ մայրերը մեր տան մէջ կը հաւաքուէին եւ ամէն մէկը ախորի իր պատմութիւնը կը պատմէր. Էրզրումը, Ատանան, Կարսը կը պատմէին. ամէն ձմեռ այդ բարբառները կը վերապրէին: Կը կարծեմ որ ատիկա ինծի համար որոշ գրականութեան մը դերը խաղացած է: Համալսարան յաճախել, Ֆրանսա գալ մեծ բաներ եղած են ինծի համար: Բանուորի զաւակ ըլլալէ մինչեւ համալսարան, զանազան բաներ հաւաքուած են մէջս. կան ժողովրդական եւ վերին խաւին պատկանող բաներ»:

Մարկ. Նշանեանի Բ. հարցումը կը վերաբերէր ընթերցումներու որոնք խմորած էին երեք բանաստեղծներուն ամէն մէկը: Վ. Օշական ըսաւ թէ ընթերցումի աշխարհը Փարիզ գալէն ետք բացուած էր իրեն համար: Ասկէ զատ, «եթէ մէկ ազդեցութիւն բանած է վրաս, հօրս ահռելի ճնշումն է որ նոյն ատեն թափ կուտայ, սլացք կուտայ. կ'ուզես որ հասնիս այդ մեծութեան, թէեւ պարապ բան է. գիտես թէ պիտի չհասնիս:

Ինչ մը Պոտլէր, ինչ մը Վալերի կարդացի. ես իմ ճամբով եմ բոլոր թերութիւններով» եզրակացուց ան:

Հետաքրքրական էր կշիռը զոր կուտար ընթերցումին, Ցովհաննէս Գրիգորեան, մեներով իր փորձառութենէն. «Մի ինչ շատ եմ կարդացել, ըսաւ ան. եթէ հնարաւորութիւն չունիս տեսնելու, պիտի լրացնիս կարդալով: Հոգեւոր արժէքների բացայայտութիւնը պիտի լրացնել կարդալով» բացատրեց:

Նոյն հարցումը Գ. Պըլտեանը տարաւ կրկին ճեմարանի աշակերտութեան օրերուն երբ գրականութեան ուսուցիչ ունեցած էր Մ. Իշխանը: Ան դիրքերու ցանկ մը ունէր զոր պէտք էր կարդալ եւ հասկնալը: Արդիւնաւոր հեղինակներ էին Մեծարենցը, Վարուժանի «Հեթանոս երգեր»ը, Ինտրան, Օշականը: «Երբ կարդացի «Ներաշխարհ»ի առաջին տողը, ինծի համար արեւմտահայ գրականութեան բանաստեղծական սարսուռն էր, լեզուին զգայարանքը» ըսաւ ան: Ժ. դասարանը առիթ ունեցած էր կարդալու Յ. Օշականի «Սփիւռքը եւ իրաւ բանաստեղծութիւնը». ըսաւ թէ ճեմարանի մէջ լայնօրէն կարդացած էր Ժ. դարու Ֆրանսական գրականութիւնը: Իսկ Ֆրանսա գալէ ետք երբ գտած էր Վալերին, մէկ անգամէն փոխուած էր բանաստեղծութեան ըմբռնումը: «Ընթերցումներով է կը խորհիմ որ որոշ չափով գրող կ'ըլլայ մարդ» եզրակացուց ան:

Այս եռաճայն զրոյցը աւարտեցաւ ներկաներու հարցումներով ու պատասխանութեամբ մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ ԵՒԱԶԱՅՆ ԶՐՈՅՑ ՄԸ

Հաղուադէպ հանդիպումի մը արդիւնք էր այն շահեկան ու հետաքրքրական երեկոյթը որ քով քովի բերաւ ներկայի հայ բանաստեղծութեան երեք ուշագրաւ անունները. այլապէս, դժուար էր մտածել հնարաւորութեան մը մասին որ յաջողէր նոյն սեղանին շուրջ բոլորելու Վահէ Օշականը, Ցովհաննէս Գրիգորեանը եւ Գրիգոր Պըլտեանը:

Անոնցմէ առաջինը կուգար Աւստրալիայէն, երկրորդը՝ Փարիզ կը գտնուէր որպէս հիւրը Ֆրանսահայ Գրողներու ընկերակցութեան ու այս վերջինս էր ուզած առիթը փախցնել, փարիզաբնակ Գրիգոր Պըլտեանի հետ զիրենք զրոյցի մը հրաւիրելով Դեկտեմբեր 7-ին, Սուրբ Մեսրոպ Մաշկութային կեդրոնին մէջ: Զրոյց մը որուն նիւթը պիտի ըլլար բանաստեղծութիւնը, մարդին տիրական այս երեք անուններուն ընդմէջէն:

Երեկոյթին բացումը կատարեց պրոֆեսսոր Մարկ. Նշանեան, նախ յիշատակի խօսք արտասանելով Դեկտեմբեր 7-ով յատկանշուած թուականին որ ժամանակակից մեր պատմութեան մէջ նոր աղէտ մը կը յատկանշէ: Այդ յատկանշումը իրեն կը բերէր անդրադարձը թէ բանաստեղծութիւնը կը ներփակէ նաեւ հաւաքական մահը, ու հրաւիրեց երեք բանաստեղծները որ իւրովի ոգեկոչեն Դեկտեմբեր 7-ի յիշատակը:

Նախ Վահէ Օշական կարդաց «Հոգեհանդիստ» խորագրուած էջը որ «կը փորձէր բառերու կապել յիշատակը» Արցախի, Սումգայիթի եւ Հայաստանի վերջին ղէպքերուն զոհերուն:

Իրեն յաջորդեց Ցովհաննէս Գրիգորեան որ ուղղակի ցաւին հնոցէն էր. քանդուածը իր քաղաքն էր ուր հարապատներէն չատեր մնացեր էին քարերուն տակ ու փոշիին մէջ: Բանաստեղծութեան իր նոր հատորէն -- «Հրեշտակներ Մանկութեան Երկնքից» -- որուն վերջին մասին մէջ ամփոփուած են իր մանկութեան ու պատանութեան Լենինականին ձօնուած տաղեր, ան կարդաց անվերնագիր էջ մը որ կը սկսէր «Մի -- մի բաժակ օղի խմեցինք որ լացը թեթեւ լինէր» տողով:

Իսկ Գրիգոր Պըլտեան կարդաց նոյնպէս երկրաշարժին անմիջական տպաւորութեան տակ գրուած «Շրջուած հողեր»ը:

Ընթերցումներու այս փակագիծէն ետք, Մարկ. Նշանեանի «Ուրկէ՞ եկած էք իրրեւ բանաստեղծ» հարցումով սկսաւ զրոյցի բաժինը: Հարցում որ անխուսափելիօրէն իւրաքանչիւր մասնակից կը մղէր դառնալու իր մանկութեան աշխարհին:

Այսպէս, Վահէ Օշական բացատրեց թէ բանաստեղծութիւնը կուգար իր պատանեկութենէն որ գրոշմուած էր հօրը դաժան եւ նոյն ատեն գորովալի ներկայութեամբ ու իր փխրուն խառնուածքով: Ցաճախ հիւանդ, «չուքի պէս» էակ մը եղած էր ինք որ կ'ապրէր երեւակայութեամբ շինած վերացական աշխարհի մը մէջ. «մեր տունը հսկայական գիրքեր կային, ինչպէս՝ «Մօտեռն Բուսնսք» խորագրուած մը, որուն էջերը կը թերթատէի, դիտելով հերոսական, էրոթիք նկարները» ըսաւ ան, աւելցնելով՝ «բանաստեղծութիւնը հոն է կ'ենթադրեմ որ մէջս լեցուեցաւ. բառեր լեցուեցան մէջս, յետոյ 20 տարի ետք երբ բառերը շօշափելի իմաստ առին, ծագում առաւ ինչ որ կար մէջս իբրեւ բանաստեղծութիւն»:

Բացատրեց թէ հայրը «մէկ ընտանիքի մէկ գրող կը բաւէ» պատճառաբանութեամբ, իրեն արգիլած էր գրել. մինչեւ իսկ գտածը կը պատռէր: Երիտասարդ օրերուն, ուրեմն, Վ. Օշական լեռները կ'երթար գրելու ու անկողնին տակ կը պահէր իր թուղթերը:

Բանաստեղծը ապա անդրադարձաւ իր վերջին հատորին՝ «Արուարձաններ»ուն. մանաւանդ՝ ձեռք Լանտրնները եւ Մաքսիմ Կորքիներու տաղանդով:

Ինչպէս պիտի ըսէր ուրիշ գրագէտ մը, անոնք՝ Արցախ այցելողները՝ պարզ մարդիկ են, պարզ Հայեր: Որոնց անունը չի՛ լսուիր, որոնք իրենց յուշերը չեն հրապարակեր, որոնց հետ հարցազրոյց չի կատարուիր:

Պարզ մարդիկ, առանց լուսանկարի:

ԱՐԱՁ ԳԱԼԱՑՃԵԱՆ

(Դեկտեմբեր 5)

ԱՎԱՏ

ՊՈՂՈՑՈ ԿՅՈՆ

ՊԱՏՄՈՒՄ ԵՆ ՀԱՅ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԻ ՎԱՐՊԵՏՆԵՐԸ

ՀՅՈՒՍԻՍԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՆՇԱՆԱՎՈՐ ԴԵՄՔԵՐ

(ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ)

ՀԱՍՄԻԿ ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Ամսագրի այս համարում մենք սկսում ենք հրապարակել հայ գեղարվեստի պատմաբան, արվեստագետ Հասմիկ Սարգսյանի հետաքրքրական հարցազրույցների շարքը հայ նշանավոր նկարիչների հետ։ Հարցազրույցները վերաբերում են նկարիչների ստեղծագործական ուղուն, նրանց կյանքի ու գործունեության տարբեր կողմերին։ Հարցազրույցների շարքը կներառի նաև հայ նշանավոր քանդակագործների հետ հարցազրույցներ։

— Ինչպե՞ս սկսվեց Ձեր կապը Պողոս Կոնտոյի հետ։

— Ես ծանոթ էի նրա գործերին, դեռ ուսանող էի, երբ նրա անհատական ցուցահանդեսը կազմակերպվեց Երևանում։ Ես ինքս էլ նկարում էի, ուզում էի ինչ-որ բան ասել, բայց չգիտեի, թե ինչպես։ Ինձ թվում էր, որ ունեմ ինչ-որ բան ասելու, բայց չգիտեի, թե ինչպես։ Ես ուզում էի ինչ-որ բան ասել

(Շար. Ա. էջէն)

ակիզբը, Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին հովանիին ներքեւ:

***

ՍԱԽԱՐՈՎԻ ՄԱՀՈՒԱՆ
Գ. ՏԱՐԵԼԻՑԸ

Դեկտեմբեր 14-ը Սախարովի յիշատակի օրն էր: 60-ական թուականներուն էր որ մեծ դիտնականը եռանդուն գործունէութեան կը սկսէր իրաւապաշտպանական շարժումէն ներս: Աքսորուելով աւելի քան վեց տարի, 1986-ին կը վերադառնար Մոսկուա: Շարունակելով գիտական եւ քաղաքական իր գործունէութիւնը, 1989-ի Ապրիլին կ'ընտրուէր եւ ընտիրան, սակայն նոյն տարին դոհ կ'երթար սրտի տաղնապի մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ եւ իրենց պետին՝ Լօրան Ֆապիւսի պարզած պատկերը, վարակուած արեան գայթակղեցուցիչ թերթօնին մէջ, բաւական տխուր է: Արդարեւ, միակ բանը, զոր Ֆապիւս կրցաւ վաստակել այն է որ բաւական խոհուտ խառնուածքի մը տէր է, օր մը՝ այս կ'ուզէ, միւս օրը՝ ուրիշ բան, յետոյ նորէն առաջուան ուզածը, ինչ որ խիստ մտահոգիչ է անձի մը համար որ, քաղաքական, ասելին՝ պետական ապագայի մը ախորժակներն ունի: Սկիզբը՝ քաջալերեց յայտարարելէ թէ կ'ուզէ Բարձրագոյն Ատեանին ներկայանալ, յետոյ, երբ Ծերակոյտը դինքը անջատեց երկու նախարարներէն, յետ քայլ ըրաւ եւ երեսի վրայ ձգեց իր երկու նախարարները, ինչ որ զէշ տպաւորութիւն ըրաւ իր ընկերներուն վրայ: Ընկերվարական երեսփոխանները ալ չգիտցան ի՞նչ ընել եւ խրտպէս յուզուած Էմոն Հերվէի սրտաճմլիկ ելոյթէն Ադգ. Ժողովին առջեւ, («դիտեմ որ, առանձին մարդ մըն եմ»...) յետ քայլ ըրին ու կասեցուցին խորհրդարանական ընթացքը, մերժելով մասնակցիլ քուէարկութեան օրինագիծի մը, զոր իրենք պատրաստած էին: Այս կացութիւնը ընդհանուր ընդվզում առեղծած ըլլալով, Լօրան Ֆապիւս մամուլի ասուլիսով մը -- Դեկտեմբեր 17-ի իրիկունը -- կրկին միտքը փոխեց եւ առաջարկեց որ անպայման վերաքննուի ամէն ինչ, նոր բանաձեւ մը ներկայացուի Ադգ. Ժողովին («ես իսկ կը քուէարկեմ ամբաստանագիրը»): Այս նոր երեւոյթը չի փրկեր, սակայն, ոչ կուսակցութեան քարտուղարը ոչ ալ ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ բոլորին կարծիքին ալ այն է որ նման պատեհապաշտութիւն մը քաղաքական անձնասպանութիւն մըն է, քանի յայտնի եղաւ որ Ֆապիւս առնուազն հաստատ նկարագիր մը չունի եւ այս պայմաններու մէջ չի կրնար ընկերվարական ընտրապայքարն իսկ վարել: Ամէն պարագայի մէջ, հետաքրքրական է նկատել թէ քաղաքական շրջանակները եւ մամուլը կը խնայեն Ֆապիւսի եւ կը խուսափին ճաղկելէ քաղաքական իր պատեհապաշտութիւնը (ընդդիմութիւն՝ ներառեալ) միայն վարակուած արեան զոհերն են որոնք բացէ ի բաց կ'արտայայտուին Ֆապիւսի դէմ:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Գերագոյն Ատեանը արտօնեց 400 Պաղեստինցիի արտաքսումը դարեւել հոդամասերէն եւ այդ պատճառաւ, պաղեստինեան պատուիրակութիւնը հեռացաւ Իսրայէլ -- Արաբ բանակցութիւններէն որոնք, կը տարուին Ուաշինկթընէն:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՎԱԼԱՆՆ ԿԸ ՄՏՆԷ ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑԱՇԱՐՔԻՆ ՄԷՋ

Ախոյենական մրցաշարքը կ'ընդմիջուի յառաջիկայ մրցում՝ Ծնունդ 9-ին Նիսի մէջ: Մինչ այդ՝ հայանուն ակումբը կարեւոր ելոյթ մը պիտի ունենայ ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակի 7-րդ շրջանին: Պիտի հիւրընկալէ իր մակարդակի խումբ մը՝ Պասթիան: Այս վերջինը ախոյենական գծով Վալանսէն առաջ է, երկու հէրու առաւելութեամբ:

Հ. Մ-ը լաւ խաղարկութիւն մը չէ կրցած ցոյց տալ, իր համակիրներուն առջեւ, Շարաթ իրիկուն, Ալէսի դէմ (0-0): Մարզիկները յոգնած կ'երեւին: Դադարը մօտ է, բայց կայ տակաւին Պասթիան:

Փորսիքական խումբը չահած է բաժակը եւ հասած ալ Եւրոպայի աւարտականին: Բայց այդ՝ տարիներ առաջ էր. ներկայ կազմը Վալանսէն աւելի զօրաւոր չէ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Իր ամուսնոյն Տիգրան Տէմիրեանի մահուան եօթներորդ տարելիցին առթիւ, Տիկին Զարուհի Տէմիրեան 500 ֆրանք կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

Soutenez votre Ecole

ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE

en commandant dès maintenant vos cartes de vœux !

69 Frs seulement

les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 Le Raincy

Je passe commande de ..... paquets de 10 cartes.

Nom:..... Prénom:.....

Adresse : .....

Code postal:..... Ville:.....

Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.

Signature

ՏՕՆԱԾԱՌ

Վալանսի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական մարմինը եւ Տիկնանց յանձնախումբը կազմակերպած են ուշադրաւ հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին Մեզոն տը Սենտիքա-ի սրահին մէջ, Ֆոնպարլէթ -- Վալանս:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ Շըրջանի Հայութիւնը քաջալերելու համար Դաւիթեան Միութեան դպրոցի աշակերտութիւնը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE à mi-temps pour le secrétariat français.

Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Ցաղթական հերոսամարտի 78-րդ եւ Միութեան հիմնադրութեան 70-րդ տարեդարձը՝ 1923 -- 1993, զոյգ տօնակատարութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտ 28-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահին մէջ:

Հաւանաբար՝ (2 -- 2) անցեալ Օգոստոսին, Փորսիքայի մէջ, ախոյենութեան ի հաշիւ:

Խաղը, դիպուած մը կրնան վճռել Շաբաթ իրիկուան մրցման ելքը:

Ախոյենական արդիւնքները. --

Նորֆափ Կրընոպլը -- Վալանս
Հ. Մ. (2) 1 -- 1
Հէյրիէօ -- Վալանս (3) 3 -- 3

Մարսէյլի շրջան՝ ախոյենական խաղերը ընդմիջուած են մինչեւ Ծունուար 10:

Վերջին արդիւնքները. --

Օրանժ -- Սէն թ'Անթուան Հ. Մ. 2 -- 0

Հ. Մ-ը վեցերորդ է դասաւորումին վրայ:

Լա Մէրլան -- Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ 4 -- 6

Հ. Մ. Ը. Մ. Արծիւ՝ 6-րդ:

Միշլիս -- Սէն թ'Անթուան (2) 5 -- 1

Հ. Մ. (2)՝ 9-րդ:

Միջակ դասաւորում, երեքին համար ալ մրցաշարքին դրեթէ կիսուն:

Վ. Մ.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

France 2

EMISSIONS RELIGIEUSES
Vendredi 25 Décembre à 9 heures 30
NOEL ARMENIEN
avec la participation
de la *Chorale Sahak-Mesrob* de Marseille.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

Անժէ. -- Պր. Ռոպէր Ղուկասեան 100 ֆրանք:

***

Լիվրի կԱՐԿԱՆ. -- Տիկին Ալթունեան 100 Ֆր.:

ԼՕԹՕ

Կազոյա Խաչի Սէն -- Ժերմի Ջ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15·30-ին:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 31-ին «Ցառաջ»ի վարչութիւնը կը դադրեցնէ ...անխտիրաբար թերթին առաքումը այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք ընթացք չեն տուած իրենց դրկուած հաշուեցոյցերու եւ կամ առկախ հաշիւ ունին: Կը թուի որ աւելորդ է յիշեցնել թէ թերթերու բաժնեգիները կանոնիկ կը վճարուին եւ եթէ հայ մամուլը տառապի է գործադրեր այս տարրական կանոնը, պատճառ չէ որ չարաչար օգտագործուի իր այդ բարեացակամութիւնը: Նոյն ձեւով պիտի չկարենայինք վարուիլ օտար մամուլին հետ:

Արձանագրուող նոր բաժանորդներն ալ պարտին մինչեւ 15 օր վճարել իրենց բաժնեգինը:

Անգամ մը եւս, խորին չնորհակալութիւններ մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանոնաւոր վճարումներով կ'օգնահովանին թերթին հրատարակութիւնը:

վարչութիւն՝
«ՑԱՌԱՋ»Ի

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

365 F RS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 Avril au 21 Avril 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7.000 F.

Nos prix comprennent :

— *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
— Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
— Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
— *En Demi-Pension*
— Les excursions et visites en autocar
— Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 *F.*

S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.

—— Tél. : 91. 77. 84. 70 ——

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
MARDI
22 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·957 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.957

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ մեծամասնութեամբ դատապարտեց Իսրայէլի կառավարած արտաքսումը, պահանջելով որ, 415 Պաղեստինցիները անմիջապէս վերադառնան, ինչ որ բոլորովին անընդունելի կը նկատէ վարչապետ Ռապին։ Ծանօթ է որ Իսրայէլ արտաքսեց այս ծայրայեղական նկատուած Պաղեստինցիները, որպէս հետեւանք սպաննուած իսրայէլացի զինուորին։ Հարցը հոն է որ, ներկայիս Լիբանան ալ ներս չառներ եւ 415 Պաղեստինցիները կը դտնուին երկու երկիրներու միջեւ տեսակ մը «նօ մէն'ս լընտ»ի մը մէջ, ուր կարմիր Խաչը վրանները լարած է, որպէսզի ցուրտէն եւ անձրեւէն պաշտպանուին։ Իսրայէլի առած քայլը քաղաքական սխալ մը կը նկատուի, եթէ նոյնիսկ հարցախոյզի մը համաձայն, ժողովուրդին 90%-ը համաձայն է։ Այդպէս պարագայի մէջ, ոչ ոք կը խորհի թէ նման արտաքսում մը վերջ պիտի տայ ահաբեկչութեան։ Միւս կողմէ, եօթը պաղեստինցի սպաննուած են զրաւեալ հողամասերու վրայ։ Պաղեստինցիք գործադուլի հրահանգ ալ տուած են Դեկտեմբեր 23-ի համար, ոչ միայն Այսբոյրդանանի, այլեւ Սուրիոյ եւ Ցորդանանի մէջ։

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԵԱՆ հարցը զրաւեցուց Խորհրդարանը (Ազգ· Ժողով եւ Ծերակոյտ) չաբաթավերջին եւ վերջնապէս քուէարկուեցաւ Լօրան Ֆապիուսի, Ժոժինա Տիւֆուայի եւ Էմոն Հերվէի ամբաստանագիրը, ուր անոնք կը մեղադրուին՝ «վտանգուած անձերու օգնած չըլլալու» յանցանքով։ Այս պաղեստինցիները թղթածրարը բաւական փուլերէ անցաւ, վերջինը՝ Լօրան Ֆապիուսի պատճառաւ որ քանիցս դիրք փոխեց, ի վերջոյ յուզիչ ելոյթով մը խնդրելով՝ «ես՝ անմեղ եւ այդպէս ալ ընդունուած բարեկամներէս, հակառակորդներէնս չատերէն, եւ անոնցմէ որոնք ոչ մէկն են եւ ոչ միւսը, ձեզմէ կը խնդրեմ զիս ամբաստանել, յանցանքներու համար զոր չեմ գործած»։ Որքան ալ զեղեցիկ ըլլայ բանաձեւումը եւ որքան ալ բարեկամ թէ հակառակորդ պաշտպանեն նախկին նախարարապետը, չի թուիր որ, քաղաքական դեռնի վրայ այս ամբողջը բաւէ զինք փրկելու։ Ներկայիս, Խորհրդարանին մէջ հարցը փակուած է։ Ազգ· Ժողովին մէջ, 518 ձայնով քուէարկուեցաւ ամբաստանութեան բանաձեւը (18 երեսփոխան, որոնք անդամ են Բարձրագոյն Ատեանին չէին կրնար մասնակցիլ քուէարկութեան, ուրեմն 44 երեսփոխան միայն չքուէարկեցին)։ Ազգ· Ժողովէն ետք Ծերակոյտն ալ 289-ի վրայ 286 ձայնով (հոն՝ մեծամասնութիւնը ընդդիմութեան կը պատկանի) քուէարկեց — ուրեմն, ներկայիս ամբաստանագիրը կը փոխանցուի բեկինիչ Ատեանի հարցապնդման յանձնախումբին, որ բաղկացած է հինգ դատաւորէ եւ որու պաշտօնն է՝ ձեռնարկել այն բոլոր մէջոցներուն որոնք, թոյլ կուտան ճշմարտութեան յայտնութեան — բուրմը,

ՍԵՐՊԻՈՑ նախագահական ընտրութիւնները վերջնական արդիւնքի մը չէին յանգած, ըստ երկուշաբթի, (Դեկտեմբեր 21) առաւօտեան լուրերուն։ Փանիք եւ Միլոսեվիք մեծ տարբերութիւն ալ չէին արձանագրած։ Առաջինը՝ ծագումով սերպ մեծահարուստ Ամերիկացի մը արեւմուտքի համակրանքը կը վայելէ, մինչ Միլոսեվիք պատասխանատուն կը նկատուի Պոսնիոյ Չարդերուն։ Ոմանք պինք կը նմանցնեն Ֆիտէլ Գասթրոյի, ուրիշներ՝ Սատտամ Հիւսէյնի։ 51 տարեկան, Միլոսեվիք կ'ուզէ իր ժողովուրդին վրէժը լուծել, որովհետեւ իր ժողովուրդը համոզուած է որ Պատմութիւնը զաւճանած է իրեն։ Այդ պատճառաւ, երկաթէ բռունցով կը վարէ Սերպիան, երեք տարիէ ի վեր եւ նախաձեռնելով հանդերձ քաղաքացիական պատերազմին, երբեք ճակատ չէ ներկայացած։ Կ'ըսուի թէ ազդեցութեան տակն է իր կնոջ որ, ընկերաբանութեան վերաֆէսէօր է Պելկրատի համալսարանը եւ հիմնադիրներէն է կարօտատենչ համայնավարներու կուսակցութեան։ Իր մրցակից Ամերիկային նորեկ մըն է քաղաքականութեան մէջ։ 61 տարեկան, Ամերիկա զաղթած է 1956-ին, զրպանը քսան տոլարով։ Ցուլիս 14-էն ի վեր, երբ ռազը Պելկրատ կը դնէր, չատ բաներ փոխեց, բայց չկըրցաւ իրագործել իր խոստումը՝ խաղաղութիւնը վերահաստատել։ Դեկտեմբեր 20-ի ընտրութեան յատկանշական կէտն է քուէարկութեան մասնակցողներու մեծ համեմատութիւնը։ Առաջին արդիւնքներու համաձայն, ամէն մէկ թեկնածուն ձայներու 47%-ը ձեռք ձգած է։

ՏԱՃԻԿՍՏԱՆԻ մէջ, քաղաքացիական պատերազմը աւեր կը գործէ եւ չաբաթավերջին իսլամ - դեմոկրատ ընդդիմութեան 47 անդամներու դիակները գտնուած են Դուշամբէ։ Բանտը, ուր արգելափակուած էին բազմաթիւ ընդդիմադիրներ պարապ է եւ ոչ ոք գիտէ թէ ո՞ւր են բանտարկեալները։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ սբնտուկին բացը 21,5 միլիառ ֆրանքի հասած էր Նոյեմբերի վերջ, ինչ որ ստիպած է Մնտուկը, որ 15 միլիառ Ֆր· մնայուն վարկէն զատ, դրամատուներէն ամսական 3 միլիառի բացի մը իրաւունքն ուզէ։

ՍՈՄԱԼԻԻ մէջ, կացութիւնը բաւական բարդ է եւ օդնութիւնն ալ դիւրին — դիւրին իր նպատակին չի ծառայեր։ Եթէ 225 ամերիկացի մարինզ եւ 85 պելճ վայրաչուս կրցան մտնել Քիւսմայօ, որ հարաւի մեծ քաղաքն է, անդին Մոկատիշիոյի հիւսիսը, կարմիր Խաչի 30 բեռնակառքեր, ուր կար նաեւ Ֆրանսայի երախաներուն բըրինձին մէկ մասը, կողոպտուած են եւ թալանը կը չարունակուի։

ԵԼՑԻՆ կրճատեց Չինաստան կատարած իր այցելութիւնը ժամ առաջ Մոսկուա վերադառնալու համար։ Գլխաւոր պատճառն այն էր որ նոր կառավարութիւնը չկազմուի առանց իր մէջամտութեան։ Արդէն իրեն պարտադրուած է նախարարապետ մը (Չերնոմիրդին) եւ կ'ուզէ հասկցնել խորհրդարանական ընդդիմութեան որ, տէրն ու տիրականը ինք կը մնայ։ Բայց, կեդրոնի հոսանքը կ'ուզէ օգտուիլ իր առաւելութիւններէն եւ Ա. Վոլսկի, քաղաքացիական Միութեան ղեկավարը, վերջերս յայտնած է թէ թեկնածուներ պիտի ներկայացնէ կարեւոր նախարարութիւններու՝ Արտաքին, Տնտեսութիւն, Արտաքին առեւտուր եւ փոխվարչապետ՝ ինքնավար Հանրապետութեանց հետ յարաբերութիւններու համար։

ԱՇԽԱՐՀԻ երիցագոյն կինը 118 տարեկան է (Փեարուարին) եւ կ'ապրի Հարաւային Ֆրանսայի հանգստեան տուն մը։ Խելքը գլուխն է եւ նախորդ օրուան խօսակցութիւնն ալ կը յիշէ, ինչ որ հազուագիպ է, նոյնիսկ 80 տարեկան մէկուն մօտ։ 10 տարեկան էր, երբ Վիքթոր Հիւկօ կը մեռնէր, 14՝ էյֆէլի աշտարակի բացման եւ 20՝ Տրէյֆիւսի հարցին առեն։

ԹՈՒՐՔԻԱ խիստ ազդարարութիւն մը ուղղած է Սատտամ Հիւսէյնի, այն պատճառով որ Իրաքի Քիւրտերուն օժանդակութիւն հասցնող բեռնատարները յարձակումներու թիրախ կ'ըլլան։

ՖՈԼԻ — ՊԷՐԺԷՐԸ կը փակէ իր դուռները (Դեկտեմբեր 21-ին) անորոշ ժամանակի մը ահմար։ Փարիզի խորհրդանիշ միւսիք — հոլին վակումը բան մը կը պակսեցնէ, անկասկա՛ծ, Փարիզի կեանքէն եւ ամբողջ ժամանակաշրջանի մը վրայ վերջակէտ կը դնէ։ Այս համբաւաւոր միւզիք — հոլէն անցած են Քոլէթ, Իվոնն Փրէնթեան, Մինթինկէթ, Ժոզէֆին Պէյքըր եւ որքան ուրիշներ։ Աւանդութեամբ, ամէն մէկ յայտագիր 13 դիրերէ պէտք է կազմուած ըլլար եւ անպայման՝ փոլի բառը ունենար։ Վերջինը կը կոչուէր՝ Ատիէօ Պէռժէռ։ Իր երբեմն, մեծ դժուարութեամբ կարելի էր աթոռ մը ապահովել, մինչ վերջին չրջանին 1600 տեղերէ, հազիւ 800-ի մէջին մը կ'ապահովուէր։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Դեկտեմբեր 21-ի թուրք մամուլը անդրադարձաւ Ղարաբաղեան հակամարտութեան վերջին զարգացումներուն։ Ազգայնական «Թիր Իւնտիփէնտընճ» թերթին քաղելով լուրը, կ'ըսէ թէ Ղարաբաղի հարցին լուծում մը բերելու համար զաղտնի բանակցութիւններ տեղի կ'ունենան։ Թերթին թղթակիցը որ Հայաստան այցելած է, տեղեկացուցած է որ տեսակցութիւններ կը կատարուին Ժընեւի մէջ, հայ, ադրբեջանցի, ամերիկացի, ռուս եւ թուրք ներկայացուցիչներու միջեւ։ Արեւմուտքի դիւանագէտ մը լաւատեսութիւն յայտնած է այս բանակցութիւններուն մասին։

**

ԷԼՉԻՊԷՅԻ ԹՈՒՐՔ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆՆԵՐԸ

Ա.Ֆ.Փ գործակալութիւնը կը տեղեկացնէ թէ թուրք հրամանատար մը՝ Եաշար Տէմիրպուլաշ եւ տասը թուրք սպաներ Ադրբեջանի նախագահ Էլչիպէյի հետ կը գործակցին որպէս զինուորական խորհրդականներ։ Գործակալութիւնը կը յայտնէ թէ թուրքիա զինամթերքի օժանդակութիւն ալ կատարած է Ադրբեջանի, տալով զէնքեր զորս գնած է նախկին Արեւելեան Գերմանիայէն։

Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Բաքուի մէջ հետզհետէ կը զօրանայ համաթրքական դաղափարներու ջատագով Ա.Լ· Թուրքէշի «Ազգայնական աշխատանքի կուսակցութիւնը»։ անոր համախոհները սկսած են «Պոզգուրթ» (Գորշ գայլ) անունով թերթ մը հրատարակել Բաքուի մէջ։ Ադրբեջանի Ներքին նախարար Իսկենտեր Համիտով կուդայ այս չրջանակէն։ սերտ կապեր ունի թուրք կուսակցապետին հետ ու իրեն են թաթակայ ուժերը մեծ դեր կը խաղան Ղարաբաղի բախտորոշման մէջ։ անոնք երկրին մէջ ալ կը գործեն որպէս յատուկ ուժեր։

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով ախոյենական մրցումները ընդմիջուած են մինչեւ Ցունուար 9, բայց, Վալանս կը մասնակցէր բաժակի 7-րդ չրջանին, իր հողին վրայ ընդունելով Պասթիայի խումբը։ Արդիւնքը հաւասար եղաւ (2 — 2), ի վերջոյ Վալանս փէնալթիներու առաւելութեամբ՝ 4 — 2 որակուեցաւ։

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18)

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ՝ ՄՏԱՀՈԳ

Հայաստանի աղդային աղէտ կը սպառնայ Ադրբեջանի չրջափակման հետեւանքով, յայտարարած է Միացեալ — Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը։ Այդ առընչութեամբ, չեչտած է պաշտօնական ներկայացուցիչը՝ Ճ· Մնայէր, Միացեալ — Նահանգները կոչ կ'ընեն Ադրբեջանի եւ Հայաստանի որ վերջ տան իրենց միջեւ չարունակուող հակամարտութեան, որպէսզի հնարաւորութիւն ստեղծուի վերջ տալու չրջափակման։

**

ԱՐՏԱԿԱՐԳ ՎԻՃԱԿ՝ ՋԱՆԳԵԼԱՆ

Ադրբեջանի նախագահը՝ Էլչիբէյ արտակարգ վիճակ հաստատած է Ջանգելանի չրջանը։ կը ճշդուի որ այս որոչումը թելադրուած է քաղաքացիներու կեանքին սպառնացող իսկական վտանգէն եւ կը ձգտի կանխելու զինուած խմբաւորումներու գործողութիւններու հետեւանքները։

**

ՄԱՍԱՄԲ
Կ'ԱՇԽԱՏԻՆ

Արդիւնաբերութեան նախարարութենէն «Նոյեան Տապան» գործակալութեան թղթակիցին յայտնած են որ 320 ձեռնարկութիւններէն կ'աշխատին միայն 60-ը։ Հակառակ կազի, տիզղէլի վառելանիւթի եւ ելեկտրականութեան չգոյութեան, Նոյեմբերին նախարարութեան ձեռնարկութիւնները 2 միլիառ 793 միլիոն ռուբլիի արժողութեամբ արտադրութիւն ունեցած են։ Այս ձեռնարկութիւններու չարքին են Նայիրիտ, Լոյս, Անդրկովկասաբել, Հայելեկտրամեքենայ, եւայլն։

**

ՀԵՌԱԳԻՐ
ՄԱԿ-Ի ԸՆԴՀ· ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ

Երկաթուղիի Հայաստանի գլխաւոր պատասխանատու Համբարձում Ղանտիլեան Դեկտեմբեր 17-ին հեռագիր մը ղրկած է ՄԱԿ-ի ընդհ· քարտուղար՝ Պ· Պութրոս Ղալիին, ուր նչուած է թէ անվերջ չրջափակումները արգելք կը հանդիսանան վառելանիւթի եւ սննդամթերքի Հայաստան փոխադրութեան եւ տագնապալի իրավիճակը հասած է ծայրագոյն աստիճանի ի տես այս կացութեան, ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարէն կը խնդրուի միջամտել եւ անհրաժեշտ քայլեր առնել ապաչրջափակման ուղղութեամբ։

**

ՀԻՒՐԵՐ՝ ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ

Դեկտեմբեր 17-ին Երեւան հասած են «Հայաստանի երախաներ» Ֆրանսական ոչ — կառավարական կազմակերպութեան ներկայացուցիչները, որոնց նպատակն է ծանօթանալ Հայաստանի որբանոցներու վիճակին եւ օդնութիւն կազմակերպել։ Հիւրերը տեսակցած են Առողջապահութեան, Աչխատանքի եւ Ընկերային Ապահովութեան նախարարներուն եւ Տիկին Լ· Տէր — Պետրոսեանի հետ։

ՀԻՆ ԷՋԵՐ

ԼՐԱԳՐԱԿԱՆ ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ստորեւ՝ յօդուած մը որ լոյս տեսած է Պոլսոյ «*Փունջ*» եռօրեայ թերթի 1880 Սեպտեմբեր 10 թուին մէջ: Յօդուածը կը շօշափէ նիւթ մը որ, ինչպէս ընթերցողը պիտի հաստատէ, միշտ իր այժմէականութիւնը պահած է, ինչպէս անցեալ դարուն նաեւ ներկայիս, մեր ընկերային եւ մշակութային կեանքին մէջ: Յօդուածին հեղինակն է Տաճատ Պէյլէրեան: Ո՞վ էր Տաճատ Պէյլէրեան եւ ի՞նչ եղած է իր դերը մեր ժամանակակից պատմութեան եւ ազգային կեանքին մէջ: Մենք պիտի չկանգնիմ նախ եւ առաջ յօդուածին վերահրատարակութիւնը հակիրճ տողերով ներկայացնել իր կենսագրական գիծերը:

Ան ծնած է 1850-ին Նիկոմիդիոյ Կէյվէ գաւառի Միջագիւղը: Նախնական ուսումը տեղւոյն ազգային վարժարանը կատարելէ յետոյ, Պէյլէրեան Երուսաղէմի ժառանգաւորաց վարժարանը կը դրկուի: Եսայի Պատրիարքի օրով, 1867-ին, Պէյլէրեան կ'աւարտէ ժառանգաւորացը: Ուսման ծարաւի երիտասարդը կը մեկնի Գերմանիոյ Հայտելպէրկի համալսարանը ուր կը հետեւի գերմաներէն լեզուի եւ գրական - նութեան դասընթացքներուն: 1870 - 71-ի ֆրանքֆուրգերման պատերազմէն յետոյ է որ Պէյլէրեան Փարիզ կուգայ եւ իբր հերմուտ գերմաներէն լեզուի, դասախօս կը կարգուի Փարիզի Սէնթ - Պարպ Գոլէժը: Այս պաշտօնը իր ապրուստի ապահովութիւնը կը դիւրացնէ եւ իրեն առիթ կ'ընծայէ որպէսզի կրկին համալսարան արձանագրուի: Պէյլէրեան այս անգամ բժշկական ֆաքիւլթէն արձանագրուած է եւ կանոնաւորաբար դասընթացքներու կը հետեւի:

Այդ ժամանակներուն է որ արեւելեան տագնապը Պալքաններու մէջ կը սկսի եւ հետզհետէ կը ծաւալի որուն հետեւանքը կ'ըլլայ 1877 - 78 ռուս եւ թուրք պատերազմը: Պարտուած Օսմանեան կառավարութիւնը Ներսէս Պատրիարքի ջանիերուն եւ ռուսական ճնշումին շնորհիւ Սան Սթէֆանօ նախադաշինին 16-րդ յօդուածով կը ճանչնայ "Հայաստան" անունով երկրին գոյութիւնը Փոքր Ասիոյ արեւելեան գաւառներուն մէջ: Այսուհետեւ Սան Սթէֆանոյի դաշնագրին այս 16-րդ յօդուածն է որ մեր ժողովուրդի ներագոյն պատմութեան մէջ, իր յոյսերով եւ յուսախաբութիւններով ազգային կեանքին անկիւնադարձ մը պիտի ըլլայ: Թրքահայ ժողովուրդի ցանկութիւնները մեծ տերութիւններուն ծանօթացնելու համար, Խրիմեան Հայրիկ Միւնաս Չերազի ընկերակցութեամբ Եւրոպա կուգայ: Նախ Հռոմ, ապա Փարիզ եւ յետոյ Լոնտոն կ'երթան: Կը տեսակցին Եւրոպայի երեւելի դիւանագէտներուն հետ: Կը ներկայացնեն յուշագրեր: Խրիմեան Հայրիկ Փարիզի մէջ կը հանդիպի ժառանգաւորացի նախկին ուսանող Պէյլէրեանի որմէ խորապէս կը տպաւորուի: Այդ ժամանակ Միւնաս Չերազ՝ փրանսերէնի թարգման 26 տարու էր, իսկ Տաճատ Պէյլէրեան 28: Հայ պատուիրակութիւնը Պէռլին կը մեկնի: Հոն իրենց կը միանան Պոլսէն Ստեփան Փափազեան եւ Խորէն Աբեղեպիսկոպոս Նարպէյ որ Ս. Պետերսբուրգէն կուգայ: Հայ պատուիրակները Պէռլինի մէջ կը հաստատեն թէ փրանսերէն լեզուն բաւարար չէ իրենց միամսեայ գործունէութեան համար եւ Խրիմեան Հայրիկի փափաքով Տաճատ Պէյլէրեան Պէռլին կը հրաւիրուի իբր գերմաներէնի լեզուի թարգման: Պէյլէրեան պատուիրակութեան կը միանայ մինչեւ վեհաժողովի վերջը:

Վեհաժողովէն յետոյ, մինչ Պէյլէրեան Խորէն Սրբազանի հետ Փարիզ կը վերադառնայ, Խրիմեան Հայրիկ Միւնաս Չերազի եւ Փափազեանի հետ Պոլիս: Խրիմեան Հայրիկի թղթակիցները Պոլսոյ ազգային պատերազմէն յետոյ շերեփի բացատրութիւնը մեծ հիասթափութիւն կը պատճառէ Պոլսոյ Ազգային Պատրիարքարանի շրջանակներուն մօտ: Առաջին յուսախաբութեան կը յաջորդէ անվերապահ խանդավառութիւն մը: Պէտք է գաւառի հայութիւնը պատրաստել որպէսզի իր ապագան ինք կերտէ: Ամենուրեք վարժարաններ բանալու ջանիեր կ'ըլլան: Խրիմեան Հայրիկ Վանի մէջ կը բանայ կեդրոնական վարժարանը զործակցութեամբ Մկրտիչ Փորթուգալեանի: Խրիմեան կը հրաւիրէ Պէյլէրեանը որպէսզի Փարիզէն վաստպուրական գայ եւ երիտասարդութիւնը իր դարաւոր թմբիրէն արթընցնէ: Հայրիկի համոյքը, անհատականութիւնը եւ հայրենասիրութիւնը, ծանօթ են եւ կարելի չէ մերժել: Պէյլէրեան Փարիզէն Պոլիս կուգայ ուր Բանի մը շաբաթ մնալէ եւ իր ծննդավայրն ալ անգամ մը այցելելէ յետոյ դէպի Վան կը մեկնի:

Պոլիս մնացած իր Բանի մը շաբաթուան ընթացքին է որ Պէյլէրեան շարք մը խմբագրականներ ստորագրած է «*Փունջ*»ի համար բոլորն ալ մեր ժողովուրդի երէկուան եւ այսօրուան տկար կէտերը կը շօշափեն: Ասոնցմէ մին է այսօր ստորեւ ներկայացուածը:

Պէյլէրեան Վանի մէջ մօտ երեք տարի հազիւ կրնայ մնալ: Ցանդուգն բեմախօս, Վանի հայկական ակումբի կամ հանդէսներու իր արտասանած ոգեմաշուճիչ ճառերը թէեւ կը խանդավառեն եւ կ'ոգեւորեն հայ երիտասարդութիւնը, բայց իր վրայ կը հրաւիրեն Բաղաքի ոստիկանութեան կասկածները: Հալածանքը կը սկսի: Պէյլէրեան Կովկասի ճամբով Ռումանիա եւ Պուլկարիա կ'անցնի, մինչ Փորթուգալեան իրմէ յետոյ Մարսէյլ պիտի ապաստանի: Պէյլէրեան Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ ազգային վարժարաններուն մէջ միջոց մը իբր տնօրէն պաշտօնավարելէ յետոյ, պուլկարական զինուորական ակադեմիայի գերմաներէնի դասախօս կը կարգուի, ուր կը ծառայէ մինչեւ իր հանգստեան կոչումը: 1934-ին, ան խոր ծերութեան մէջ կը մեռնի Պուլկարիա:

Ա. ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

**

Ընդհանրապէս Եւրոպայի մէջ քիչ շատ ապրող եւ տեղական մամլոյ հետ յարաբերութիւն ունեցող ոեւէ անհատ դուցէ արժանի իսկ չհամարի Հայ մամուլը եւ-րոպական որեւէ մի ազգի մամլոյ հետ բաղդատել, դի մինչդեռ այնտեղ օտարականը արտաքին նայուածքով կը տեսնէ տանց պատերու վրայ խոշոր խոշոր դրերով այս կամ այն լրագրի անունը, մէկ թուոյն 5, 10, 15, 20 տանթիմ դինը, օրական 50,000, 100,000, 700,000, 1,500,000 օրինակ հրատարակութեանց քանակութեան թիւն, փողոցների վրայ ձեռքէ անթիւ լրագրավաճառներ, մասնաւոր լրագրավաճառատեղիներ (Եւրոպիոյ մէջ միայն լրագրավաճառութեամբ ապրողներ կան), առաւօտ կանուխ, երեկոյեան ժամը 4-10 (Եւրոպական) նոր հրատարակութիւնք, դեռ լրագիրք մամլոյ տակէ չելած խմբագրատանց եւ տպարանաց առջեւ անհամար հետաքրքիր բազմութիւն: Ներքին նայուածքով կը տեսնես սենեակ հեռագրի (մեծ լրագրաց համար), սենեակ բաժանորդագրութեան, բաժանորդավաճառման, սենեակ ընդունելութեան եւ մի քանի սենեակ խմբագրաց, սենեակ ծառայից, տպարան, դրատուն եւ դրամարկղ: Մեծէն մինչեւ յետին աշխատաւորն ամենամաքուր եւ կոկիկ հագուստ ուրախ դուարթ իւրաքանչիւր մտադրութեամբ կ'աշխատի:

Արդ այսպիսի վիճակ ունեցող եւրոպական մի թերթ կարելի՞ է որեւէ մի Հայ թերթի հետ բաղդատել. դի ի՞նչ կը տեսնենք մեր մէջ-: Հարկ չկայ ըսելու թէ մեր մէջ ո՛չ դրսէն տեսանելիք ունինք եւ ո՛չ ներսէն. խմբագիրն մի պարզ սեղանի առջեւ ինքն է ամէնը: Եւ դեռ այս չէ ամէնը-: Եւրոպայի մեծ ու պզտիկ լրագիրներէն խիստ քիչեր մերձաւոր եւ հեռաւոր վճարեալ թղթակիցներ չունին. մեծ մասամբ մասնաւորապէս թղթակիցները կը պահեն օրինաւոր ամսականաւ որ դուցէ մեր խմբագրաց ամբողջ շահածին չափ չհասին-, որոնց պաշտօնն է ամէն ջանք ընել իրենց դրկուած տեղերի որեւէ վիճակին վրայ լուրեր հաղորդել, որք լրագրաց մեծ մասը կը կազմեն:

Ինչո՞ւ արդեօք այս ահագին տարբերութիւնը. ի՞նչ կայ, որ եւրոպացի խմբագիրն հազարաւոր օրինակներ կը հրատարակէ իւր թերթէն, ահագին պալատների մէջ կը բնակի, որպէս թէ մի կառավարութիւն լինէր, եւ մերիններն այսպէս խեղճ հազիւ 200, 300, 500, 700 եւ առաւելն 1000 օրինակ կը տպեն, այն ալ ընդհանրապէս ոչ ամէնօրեայ, եւ անչուք սենեակների մէջ կը բնակին:

Ո՞ւր է պակասութիւնը, որի՞ն յանգանքը:

Ա՞յն է արդեօք պատճառը, որ եւրոպացիք բազմամարդ բազմաթիւ եւ հարուստ են, իրենց թերթերը աւելի աժան են (?): Ա՞յն արդեօք որ նոցա թերթեր ընտիր ընտիր առաջնորդող քաղաքական ուսումնական արուեստական եւ իմաստասիրական յօդուածներ կը պարունակեն: Ա՞յն արդեօք, որ նոքա քաղաքական ազդեր լինելով նոր եւ հետաքրքրական հանապազօրեայ լուրեր կ'ունենան-. չատ կարելի եւ հաւանական է, որ այս ամէնը առանձին նայուածքով ճիշդ լինին. սակայն երբ մարդս աւելի պաղ արեամբ եւ ուշի ուշով կը խորհի, յիշեալ պատճառներով չպիտի զոհանայ եւ ինքնին պիտի հարցընէ թէ չէ՞ն արդեօք եւ ուրիշ պատճառներ եւրոպական մամլոյ սոյն անհեռակայելի յառաջդիմութեան:

Այսչափ դիտնալէ եւ խորհելէ վերջը չպէտք է թերահաւատել կամ տկարամտել թէ ապաքէն կան եւ այնպիսի պատճառներ, որք թերեւս բուն իսկ պատճառներն են. այն է, անանտարբերութեան ազգային եւ ընկերական գործոց եւ ընթերցասիրութիւն: Եւ արդարեւ եթէ միանգամայն աչքէ անցընենք նոյն ինքն եւրոպական լրագրաց տարեկան դիտողութիւններն, պիտի տեսնենք, որ ժողովըրդեան բազմաթուութիւնը այս մասին նշանակութիւն չունի: Աւելի մօտ մեր աչաց առջեւ օրինակներ չեն պակսիր. Յոյնք, Պուլղարք, Սերպիացիք եւ Ռումանիացիք այնքան թուաւոր չեն:

Եւրոպա վաճառականք, լումայափոխք, վարժապետք, կրօնականք, երկրագործք, արուեստաւորք եւ մինչեւ իսկ կառապանք իրենց պարապոյ ժամերը կառաց վրայ նստած լրագիր կը կարդան. ո՛չ միայն այն հետաքրքրութեամբ, որ քաղաքական նոր լուրեր կամ իրենց մասնագիտութեան վերաբերեալ յօդուածներ կարդան. ո՛չ: դի ինչպէս յայտնի է, քաղաքականութիւնը ամէն ժամանակ յուզեալ չէ, մասնագէտք միշտ մասնաւոր բաներու վրայ չեն դրեր, այլ կայ նաեւ մի սէր, մի անյագ սէր, որ տեղի ունեցած ամենաչնչին բաներն իսկ իմանան եւ ժամանակին անցուընեն: Այս՝ ընթերցասիրութիւնն է:

Ժողովրդական այն անթիւ դրատուներն, ամենափոքրիկ սրճարաններն, դիւանեատուներն եւ ճաշարաններն իսկ դոնէ մի երկու լրագիր կ'ընդունին իրենց յաճախորդաց ընթերցասիրութիւնը յագեցունելու համար. մարդիկ չատ անդամ սրճարան կ'երթան աւելի տարբեր լրագիրներ կարդալու համար:

Արդարեւ եւրոպական լրագիրք այլ եւ այլ լուրեր կուտան, ամէն կարգի մարդ իր մասին մի բան կը դտնէ, սակայն պէտք է ըսել, որ այս եւս բնական է. երկրագործը եւ պարտիզպանը կը քաջալերուին եւ աւելի հոգ կը տանին ու կ'աշխատին իրենց յանձնուած հողերն աւելի բերրի ընելու համար, որչափ որ իրենց աշխատութեանց արդիւնք վայելեն, եւ միթէ այս բնական կարգը չէ՞:

Այնտեղ ժողովուրդը երբեք մի քանի տանթիմ չի խնայեր. մեզ պէս 10 - 20 հոգի մէկ լրագրով չեն զոհանար իրարու ձեռքէ քաշքշտելով. վերջին ժամանակներս մինչեւ իսկ տարեկան կազմուած եւ ժամանակն անցած լրագիրք փնտռելու եւ ունենալու փափաք մ'ալ կայ՝ սովորականէն աւելի դին տալով:

Այս ամէնը ո՞չ ապաքէն քաջալերութիւն են խմբագրաց համար: Պէտք չէ խորհիլ, թէ մեր լրագիրներն ոչինչ են. ո՛չ, ո՛չ, խորհինք եւ համոզուինք, որ մենք եւրոպացի լրագրապետաց պէս ոչ մասնագէտ խմբագրապետներ եւ ոչ նոցա լրագրաց պէս հետեւարար ուսումնական եւ մեր ուզածին պէս լրագիր չպիտի ունենանք, մինչեւ որ բաժանորդագրութեամբ կամ առանձին թիւեր գնելով չքաջալերենք մեր խմբագիրները:

Մեր այս օրուան լրագրութիւնն կարծեմ մեր այս օրուան ընթերցասիրութեան եւ դազափարին համապատասխանատուութեան սահմանէն կ'անցնի. կ'ուզե՞նք աւելին ունենալ. - քաջալերենք, բանանք մեր քսակներն եւ չխնայենք տարեկան, 4, 5, 8 եւայլն մէջիմ, որ թերեւս մեր տարօրինակ ծախուց 1 / 20-րդ մասը չէ. սակայն մեծ արդիւնք յառաջ պիտի բերի. ցանենք որ քաղենք:

ՏԱՃԱՏ ՊԷՅԼԷՐԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՈՒԻՇՆԵՐՈՒՆ ՈՒՍԵՐՈՒՆ ՎՐԱՁ

– Ես չեմ կրնար ծխախոտը թողուլ, բայց ծխախոտը վնասակար է եւ մարդիկ, մանաւանդ մեր զաւակները բացարձակապէս հեռու մնալու են ծխախոտէն:

– Ես հայերէն չեմ կրնար խօսիլ, բայց մեր երիտասարդները պէտք է հայերէն խօսին, պէտք է սորվին մեր մայրենի լեզուն:

– Ես թէեւ իմ զաւակս օտար վարժարան կը ղրկեմ, բայց մեր ժողովուրդը պէտք է որ իր զաւակները ղրկէ հայկական վարժարան:

Այս չարքը կարելի է երկարել:

Յայտնի է որ ինչ ըսել կ'ուզեմ, Լաւ բաներ ցանկալ, բայց այդ լաւ բաներուն իրագործումը սպասել ուրիշներէն: Ընդդէմ զոհողութիւններու կանգուրթիւնը, բայց այդ զոհողութիւնները դնել ուրիշներու ուսերուն վրայ: Գովել դիրքի ու դրականութեան կարեւորութիւնը, բայց տասնոց չտալ դիրքի ու դրականութեան համար: Պնդել, թէ դիրքն ու մէջկոյթը արժանի են յարգանքի, բայց ներկայ չգտնուիլ դրական որեւէ հաւաքոյթի, կամ հաւաքոյթի մը ընթացքին ականջ չտալ դրական դործի մը արտասանութեան, այդ միջոցին ուրիշ բանով զբաղիլ, աղմկիլ, եւ անդիտակցաբար խանգարել միւս ունկնդիրներուն վայելքը: Միլիոններ նուիրել, որպէսզի մեր դպրոցներուն մէջ մեր աշակերտները բան սորվին, մանաւանդ հայերէն սորվին, բայց երկու վայրկեան համբերութիւն չունենալ այդ վարժարանին մասին կազմուած տեղեկագիր մը ունկնդրելու համար:

Ողբա՞լ այս հակասական պատկերներուն դիմաց, թէ ոչ խնդալ պարզապէս: Դատապարտե՞լ այդ պատկերներուն հեղինակները, լուսարձակի տակ դնելով ժխտական բոլոր այն տարրերը, որոնք կը յայտնուին այդ պատկերներէն, թէ ոչ ընդհակառակն, ի լոյս բերել այն բարեացակամութիւնը, որ որոշ չափով դոյութիւն ունի այդ հերոսներուն ներաշխարհին մէջ:

Հազար անդամ այս հարցումը ուղղած եմ ես ինծի, երբ ներկայ գտնուած եմ ազգային հաւաքոյթներու, մասնաւորաբար Սիրոյ Սեղաններու: Ահաւասիկ, տղէդ, ձախէդ, դիմացէդ, եռեւէդ մարդիկ ատաղաբաչխական դումարներ կը նուիրեն, երբ օրուան խօսնակը զանոնք կը հրաւիրէ կանգնուն պահելու սա սիրելի դպրոցը, որ դիրկ բացած է մեր մատղաշ սերունդին: Երբ կը նուիրեն այդ դումարները, անոնց աչքերուն մէջ կը տեսնեմ դպրոցին համար լաւ բան մը ըրած ըլլալու երջանկութիւնը: Եւ ճիշդ այն պահուն երբ նախակրթարանի սիրասուն ու հրեշտականման աշակերտ մը բեմ կուգայ որպէսզի այդ նուիրատուներուն իր շնորհակալութիւնը յայտնէ բանաստեղծութիւն մը արտասանելով, կը տեսնեմ որ աղէդ, ձախէդ, դիմացէդ, եռեւէդ ո՛չ մէկը ականջ կուտայ այդ աշակերտին: Օ՛ այդ խեղճ աշակերտը, որ կարծես զոհ մըն է, մատաղ մը, որ կ'ողջակիզուի ազգային գոյատեւման պայքարի մը խորանին առջեւ: Ո՛վ դիտէ որքան դժուարութեամբ անգիր սորված է այդ սիրելի տղեկը, ո՛վ դիտէ որքի՞ն բարեխոսք մը ունեցած է մինչեւ որ բեմ ելլելու կարգը իրեն եկած է, եւ սա պահուն ալ ո՛վ դիտէ որքան կը վախնայ հաւրիւրաւոր յարգելի մեծերու դիմաց այսպէս արտասանութիւն ընելէ: Բայց քանի՞ հոգի ուշի ուշով ու խանդաղատանքով մտիկ կ'ընէ այդ աշակերտը: Ճիշդ է որ երբ արտասանութիւնը վերջանայ, աղէդ, ձախէդ, դիմացէդ, եռեւէդ մարդիկ յանկարծ պտի սթափին ու պտի մասնակցին որոտընդոստ կեղծ ծափահարութիւններու, որոնք կարծես կը կատարուին ո՛չ այնքան գնահատելու համար այդ փոքրիկ աշակերտն ու անոր ուսուցիչը, որքան արտայայտելու համար այդ արտասանութեան վերջացած ըլլալը տեսնելու որոշ զոհունակութիւն մը:

Կրնա՞ս դատապարտել դպրոցին համար նիւթական այսքան զոհողութիւն յանձնող այդ անձերը, Անկեղծօրէն չես կրնար, որովհետեւ անոնք մեզի համար հազար անդամ աւելի թանկագին են քան

ՆԿԱՐ

ՂՈՒԿԱՍՅԱՆ

Ն. Ղուկասյանի «Նկար» պատմվածքը տպագրվել է «Ավանգարդ» թերթի 1915 թ. հունվարի 7-ի համարում։ Հեղինակը ներկայացնում է ինքնատիպ մի դեպք, որ տեղի է ունեցել Ղարաբաղում։ Պատմվածքի գլխավոր հերոսը ռուս նկարիչ է, որ ցանկանում է նկարել տեղի գեղեցկությունը։ Նկարչի ուշադրությունը գրավում է մի գեղեցկուհի, որի դիմանկարը նա ցանկանում է ստանալ։ Աղջիկը համաձայնում է, բայց պայմանով, որ նկարիչը նրան ամուսնանա։ Նկարիչը համաձայնում է, բայց հետո հրաժարվում է կատարել իր խոստումը։ Աղջիկը ինքնասպան է լինում։

Ն. Ղուկասյանը ծանոթ էր Ղարաբաղի կյանքին, ժողովրդի սովորություններին, հոգեբանությանը։ Նրա պատմվածքներում հաճախ հանդիպում ենք ղարաբաղցի գյուղացիների, որոնք ապրում են իրենց հոգսերով, ուրախություններով, սովորություններով։ Ղարաբաղի բնությունը, գյուղական կյանքի նկարագրությունները հեղինակը տալիս է վարպետորեն։

Ստորև տպագրվում է «Նկար» պատմվածքը։

Ա

Ես ուզում էի նկարել նրան։ Ես ուզում էի նկարել նրան, որովհետև նա ինձ թվում էր ոչ միայն գեղեցիկ, այլև հետաքրքրական։ Ես ուզում էի նկարել նրան, որովհետև նա ինձ թվում էր ոչ միայն գեղեցիկ, այլև հետաքրքրական։

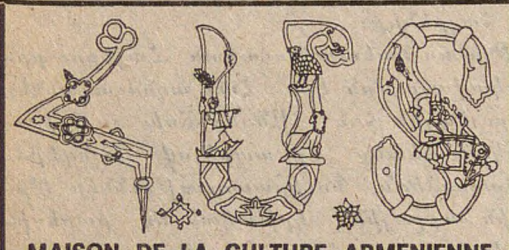
ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ԱԶՆԻՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Դեկտեմբեր 31-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը կը դադրեցնէ ամսխտիր-թերթին առաքումը այն բոլոր բաժանորդներուն որոնք ընթացք չեն տուած իրենց ղրկուած հաշուեցոյցերու եւ կամ առկախ հաշիւ ունին։ Կը թուի որ ասելորդ չէ յիշեցնել թէ թերթերու բաժնեգիները ԿԱՆԽԻԿ կը վճարուին եւ եթէ հայ մամուլը տասացի չի գործադրեր այս տարրական կանոնը, պատճառ չէ որ չըլլայ օգտագործուի իր այդ բարեացակամութիւնը։ Նոյն ձեւով պիտի չկարենայինք վարուիլ օտար մամուլին հետ։

Արձանագրուող նոր բաժանորդներն ալ պարտին մինչեւ 15 օր վճարել իրենց բաժնեգինը։

Անգամ մը եւս, խորին չնորհակալութիւններ մեր այն բոլոր բաժանորդներուն, որոնք իրենց կանոնաւոր վճարումներով կ'ապահովեն թերթին հրատարակութիւնը։

վարչութիւն՝
«ՅԱՌԱՋ»ի

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

et

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
vous invitent à fêter

LE NOEL ARMENIEN

le Dimanche 10 Janvier à 15 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines

SPECTACLE DE CONTE :
LA PRINCESSE D'ARMENIE
(musique, danse)

Goûter pour les petits et les grands.

Distribution de petits paquets de Noël à tous les enfants présents.

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Լուսիկ Սալմասլեանի յիշատակին, Ֆօսֆերասիոն — Արմենի չնորհակալութեամբ ստացած է.— Պր. Արթիւր Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Մխիթարեան 1000-ական Ֆր., Պր. Փօղ Խօզամիր 700, Տէր եւ Տիկին Ադաչեան, Տէր եւ Տիկին Փոսթաճեան, Պր. Պերնար Լեվի, Տէր եւ Տիկին Գափամաճեան 500-ական Ֆր.։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, ուր է Սրբոյն Դաւիթ մարգարէին եւ ՅԱԿՈԲԱՅ Տեառնեղբայր առաքելոյն։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 26, ուր է Սրբոյն ՍՏԵՓԱՆՈՍ-ի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 28, ուր է Սրբոց առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ուր է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ ՅԱԿՈԲԱՅ առաքելոյն եւ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ աւետարանչին։

Բարեկենդան Ս. Ծննդեան պահոց։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 27, Զ. Կիրակի Ցիսնակաց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ Մարսէյլի Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԻ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Լուսիկ Սալմասլեանի յիշատակին, Ֆօսֆերասիոն — Արմենի չնորհակալութեամբ ստացած է.— Պր. Արթիւր Զաքարեան, Տէր եւ Տիկին Յ. Մխիթարեան 1000-ական Ֆր., Պր. Փօղ Խօզամիր 700, Տէր եւ Տիկին Ադաչեան, Տէր եւ Տիկին Փոսթաճեան, Պր. Պերնար Լեվի, Տէր եւ Տիկին Գափամաճեան 500-ական Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Ցաղթական հերոսամարտի 78-րդ եւ Միութեան հիմնադրութեան 70-րդ տարեդարձը՝ 1923 – 1993, զոյգ ոճնակատարութիւններ տեղի կ'ունենան Մարտ 28-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան Վասպուրական սրահին մէջ։

***

Կապոյտ Ափի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15-ին Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, Կաղանդ Պապայի ներկայութեամբ։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 26, ուր է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկային Մերոյ։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին՝ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ք. ՀԵՊԻՄԵԱՆ

ARMENIE
Il y a mille ans, Ani

120 pages
Format : 24 × 32 cm
Impression en deux tons
100 illustrations
Préfaces de M. Jacques Chirac, *Maire de Paris* et M. Lévon Ter-Petrossian, *Président de la République d'Arménie.*
Bibliographie et guide des associations arméniennes de Paris.
Prix de vente au public 120 F.
(Frais de port : 20 F.)
Disponibles :
LIBRAIRIE SAMUELIAN

51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris

ՅԻՒՂԱՀԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ափի Պանեէօ – Բաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Վերժին եւ Ազատաս Մարգարեանի իրենց մօր՝ Տիկին Մարգարեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 300 Ֆր. նուիրած է «Շէն»ի։

***

Կապոյտ Ափի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկիններ Մարի եւ Անահիտ Պաղտասարեանի իրենց մօր՝ Պերճուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ։

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Վալանսի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական մարմինը եւ Տիկնանց յանձնախումբը կազմակերպած են ուճածառի հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, կէսօրէ ետք ժամը 15-ին Մեզօն տը Սենափքա-ի սրահին մէջ, Ֆոնպարլէթ – Վալանս։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ Շըջանի Հայութիւնը քաջալերելու համար Դաւթեան Միօրեայ դպրոցի աշակերտութիւնը։

CABINET
TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleures vœux pour l'année 1993
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

France 2

EMISSIONS RELIGIEUSES
Vendredi 25 Décembre à 9 heures 30
NOEL ARMENIEN
avec la participation
de la *Chorale Sahak-Mesrob* de Marseille.

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Ափի Սէն – Փերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմակերպած բախտախաղի (լօթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը՝ 15·30-ին։

Soutenez votre Ecole

ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE

en commandant dès maintenant vos cartes de vœux !

69 Frs seulement

les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 Le Raincy

Je passe commande de ..... paquets de 10 cartes.

Nom:..... Prénom:.....

Adresse : .....

Code postal:..... Ville:.....

Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.

Signature

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին չնորհակալութեամբ ստացած է.— Արման Զագարեանի թաղման առթիւ՝ Զագարեան ընտանիք Եկեղեցիին 500, Կապոյտ Ափին 500 եւ Հայաստանի որբերուն 500, Տէր եւ Տիկին Ժիլի Փօղ Հայաստանի որբերուն 500, Պր. Լաֆէ Փօղ Հայաստանի որբերուն 200, Տիկին Լաֆէ Լիւսէթ Հայաստանի որբերուն 100, Տիկին Պէաթրիս Տէրտէրեան – Փէրէդ Հայաստանի որբերուն 200, Տէր եւ Տիկին Ռէմոն Օհաննէսեան Հայաստանի որբերուն 200, Տիկին Վեհանոյշ Տէրտէրեան Հայաստանի որբերուն 500, Տէր եւ Տիկին Ժաք Ափաշատուրեան Հայաստանի որբերուն 300, Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Շահինեան Ղարաբաղի 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գուրգէն Աբապեան Ս. Օ. Մ. – Արմենիի 400 եւ Եկեղեցիին 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Պապայիկիտեան Եկեղեցիին 100, Ալթիթիւտին 100 Ֆր., Զամանթեան ընտանիք Եկեղեցիին 200, ԺԱՖ-ին 200 եւ Ալթիթիւտին 200, Տէր եւ Տիկին Ժան Ամէմեան Համազգայինի դպրոցին 200, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Թերզիպաշեան Եկեղեցիին 100 եւ Ս. Օ. Մ. – Արմենիին 100, Տիկին Լ. Մխլաղօ եւ Արթիւր Առաքելեան Եկեղեցիին 300 Ֆր., Ճամուղեան ընտանիք Եկեղեցիին 100 եւ Համազգայինին 100 եւ Կապոյտ Ափին 200, Տէր եւ Տիկին Գասապ Հայաստանի որբերուն 250 եւ Համազգայինի դպրոցին 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վրէժ Երզովանեան Ս. Օ. Մ. – Արմենիին 500, Տիկին Սօլանժ Գուշգուշ եւ զաւակը Ս. Օ. Մ. Արմենիին 500, Տէր եւ Տիկին Ժան – Մարք Կիւլեան եւ Քրիսթիան Կիւլեան Եկեղեցիին 300, Տէր եւ Տիկին Անտրէ եւ Անի Սիսաքեան Եկեղեցիին 200, Տիկին Շուշան Գէյիչեան Եկեղեցիին 100, Տիկին Թիւթիւնեան Եկեղեցիին 100, Տիկին Մարի Զագարեան Հայաստանի որբերուն 420, Տէր եւ Տիկին Իվ Գասպարեան Եկեղեցիին 250, Ս. Օ. Մ. - Արմենիի 250 եւ Համազգայինին 250 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 51027317 A R.C. Paris Commission Paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
MERCREDI
23 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻԻ 17·958

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

68e ANNEE — N° 17.958

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՏԻԱՐՊԱՔԸՐԻ ԱՆՏԻՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐԸ»

ԿԱՄ՝

ԷՐ ԵՒԲԵՄ ՏԻԳՐԱՆԱԿԵՐՏ

«Մարմարա» (Դեկտեմբեր 13) կ'արձագանգէ «Կիւնէյմ»ի մէջ լոյս տեսած յօդուածի մը զոր ստորագրած է Պուրհան Ըրտէմ: Շահեկան տեղեկութիւններ կան հոն եւ տխուր պատկերը աւերակ դարձած Սուրբ Կիրակոս եկեղեցիին:

***

Տիարպաքըրի անցեալը պատմութեան չափ հին է: Ան իր բովանդակած ազգութիւնն եւ կրօնական հարստութեան շնորհիւ բոլոր միւս քաղաքներէն տարբեր դիրք մը ունի: Տարբեր ազգութեան, կրօնքի եւ մշակոյթի պատկանող այստեղի մարդոց մեծամասնութիւնը դանազան պատճառներով հոսկէ գաղթած են: Այս մարդոց արտագաղթը պատճառ դարձած է, որ այս աշխարհագրութեան վրայ ճարտարապետական բազմաթիւ յուշարձանները, մասնաւորաբար եկեղեցիները, լքուին եւ քանդուին ժամանակի ընթացքին:

«Աւերակ դարձած այս եկեղեցիներուն դիմաւորն է Հայոց Սուրբ Կիրակոս Եկեղեցին: Երբ կը նայինք, կը տեսնենք, որ եկեղեցին աւերակոյտի մը տեսքը ունի: Եկեղեցւոյ տանիքը կքած է եւ տանիքին գերաններն ու հողի լայն խաւը մրողջովին ծածկած են եկեղեցւոյ տախտակամածը: Բովանդակ եկեղեցին մէջ մխայ Ս. Աստուածածնի եւ Քրիստոսի պրանկարները եւ պատերուն վրայի յիշատակարանները են, որ կը պահեն իրենց նախկին փառքը: Եկեղեցւոյ յարակից չէնքերն ալ կանգուն են տակաւին եւ ամէնգմէ մէկը վերջերս եկեղեցիի վերածուած է: Հայոց Ս. Կիրակոս Եկեղեցին կառուցուած է Զ. դարուն: Այս եկեղեցին գործօն էր մինչեւ 1989 եւ ամէն Կիրակի ըլլակայ բոլոր քրիստոնեայ բնակիչները կը մասնակցէին արարողութեան»: Այսպէս կ'ըսէ Եուսուֆ Գայա, որ կը հսկէ Հայոց Ս. Կիրակոս եւ Գլտանիներու Եկեղեցիներուն վրայ:

«Ես հայ Լուսաւորչական եմ, կ'ըսէ Եուսուֆ Գայա: Մենք կապուած ենք Պոլսոյ Պատրիարքարանին: Հոս աւելի առաջ քահանայ մը ունէինք, բայց որովհետեւ հայ համայնքին թիւը պակսեցաւ, ան ալ Պոլիս գաղթեց: Հիմա ամիսը անգամ մը կուգայ եւ արարողութիւն կը կատարէ: Տիարպաքըրի մէջ չորս -- հինգ հայ ընտանիք մնացած է: Ես 64 տարեկան եմ, Աակէ տակաւին հազիւ 15 -- 20 տարի առաջ Կիրակի օրերը այս եկեղեցւոյ մէջ տեղ գտնել կարելի չէր: Բոլորս ոտքի կը մնայինք: Երբ եկեղեցին փլաւ, քովի չէնքը իբրեւ եկեղեցի գործածել սկսան»:

Ս. Կիրակոս Եկեղեցւոյ բակին մէջ հինգ տուներ կան: Աստնցմէ չորսին մէջ մահտեսական ընտանիքներ կը բնակին: Անոնք հոն առնուազ են, որպէսզի խնամք տանին եկեղեցիին: Անոնք վարձք չեն վճարեր: Բակին մէջ մէկ մըն ալ տարիքոտ հայ կին մը կը բնակի:

Իսկ Գլտանիներու Եկեղեցին, իրբեւ չէնք տակաւին կանգուն է, բայց ներքին զարդարանք չէ մնացած: Այս եկեղեցին կառուցուած է Դ. դարուն, «Գլտանիներու եկեղեցին կաթողիկէ է եւ ասոնք Պապին կապուած են» կ'ըսէ Եուսուֆ Գայա: Ան կը չարունակէ հետեւեալ կերպով.

«Հոս առաջ այսպէս չէր: Եկեղեցին մրողջովին զորզապատ էր: Այստեղ փայտով քանդակուած չատ գեղեցիկ խոյակներ կային: Արծաթեայ աշտանակներ եւ տակաւին բազմաթիւ արժէքաւոր իրեղէններ կային: Բոլորն ալ գողցուեցան: Հիմա կ'ուզեն այս եկեղեցիին զանգակն ալ գողնալ, բայց զանգակը ձայն կը հանէ եւ այդ ձայնը լսող մահմետականներ կանչ կ'ընեն որ ուրիշներ գան եւ զանգակը գողցուելուն: Գողերը ամէն անգամուն կը սոխղուին զանգակը թողուլ եւ հեռանալ: Հիմա զանգակը եկեղեցւոյ մէջն է, իսկ զանգակատունը առանց զանգակի մը-նացած է: Մինչեւ 1975 հոս Գլտանիներու բազմութիւն մը կար, այդ թուականէն վերջ պզտիկցան: Հիմա հազիւ 15 քսան հոգի մնացած է: Իրականութեան մէջ ամէն Կիրակի արարողութիւն կայ, բայց որովհետեւ քահանայ չկայ, տանտէրը հինգ օրը անգամ մը համայնքը կը հաւաքենք եւ արարողութիւն կը կատարենք»:

ՂԱՐԱԲԱՂ

«ՇՆՈՐՀԻՒ ՌՈՒՍԵՐՈՒ ՁԳԱԾ ՉԷՆՔԵՐՈՒՆ...»

կը գրէ ՖԻԿԱՌՕ-ի թղթակիցը

Դեկտեմբեր 22-ի իր թիւին մէջ, «Ֆիկառօ» թղթակցութիւն մը լոյս ընծայած է Բաքու գացած իր աշխատակիցէն՝ Ռեմի Ժաւրէյէ:

Ան, անողոք պատկեր մը կը գծէ Ղարաբաղ տիրող կացութեան, անմեղ բնակիչներու չարչարանքին եւ Ռուսերու «հաչիւներուն»: Ամէն օր, կը գրէ թղթակիցը, նոր վտառներ կը փորեն «Նակորնի փարք»ի նահատակներուն, Բաքուի Խորհրդարանին դիմաց: Լուռ եւ աղտոտ պատերազմ մը: «Առանց սահմանի բժիշկները» կազմակերպութեան պելժիացի մէկ բժիշկը կը պատմէ. «Ութ տարեկան աղջնակ մը եւ եղբայրը բերի, երկուքին ալ սրունքները պոկուած էին»: Ամէն օր, ցանկը կ'երկարի: Հայերու հրետանին ազերի դիւղեր կը ռմբակոծէ Ղարաբաղի սահմաններէն անդին: Իրենց կողմէ Ազերիները 500 քիլոնոց ռումբեր կը նետեն հայկական դիւղերուն վրայ եւ նոյնիսկ, ըստ դիւանագէտներու, կոտորակուող ռումբեր, ինչպէս Սերպերն կամ Պոսնիաքները: Հոս կոտորակները չեն վարանիր չուկաները, եկեղեցիները կամ որեւէ վայր, ուր չատ մարդ կայ, ընտրել որպէս թիրախ: «Ազգասիներու այս պատերազմին մէջ, կ'ըսէ Ժաւրէյ, սարսափը դէնք մըն է»:

Անցեալ գարնան, կը չարունակէ Հայերը կը յաջողին Ազերիները քշել Ղարաբաղէն եւ ճամբայ մը բանալ Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միջեւ (կ'ակնարկէ Լաչինի): անկէ ի վեր իրենց բախտը դարձած է: «Ռուսերը, անգիտակցութեամբ, բայց աւելի հաւանական է հաշիւով Ադրբեջանի ձգեցին խորհրդային 4-րդ բանակի զինամթերքին մէկ կարեւոր մասը: Այսօր Ազերիները օդանաւեր ունին, հրթռայլեր, որոնք թռչի տուին իրենց ետ առնել Ղարաբաղի հիւսիսի գիւղերը»: Ու այս վերկայութիւնը տալով, թղթակիցը կ'արձագանգէ Էլչիպէյի խորհրդականին՝ Նաժաքովի սա արտայայտութեան. -- «Երբ պատերազմի մէջ ես եւ զէնքեր կը հասնին, հարց չես տար թէ ուրկէ՞ կուգան, Աստուծոյ չնորհակալութիւն կը յայտնեն»:

Էլչիպէյ, կ'ըսէ լրագրողը, համակերպեցաւ Մինսկի բանակցութիւններուն, բայց, չի հաւատար: Իր ժողովրդական ճակատը հեղինակն է արիւնալի դրգռութեանց: Տեղւոյն ԿՈ-կէ -- Պէ-ի պետը, երկու ամիս առաջ ձերբակալուած, Մոսկուայի մէկ թերթին մէջ գրած էր թէ

Ժողովրդական ճակատը կազմակերպած էր Սումգայիթի հակահայ պոկրոմը:

Էլչիպէյ, դեռ կը գրէ Ֆավրէ, արաբական լեզուագիտութեամբ անած համալսարանական մը, գիւանագիտական ամէն խոհեմութիւն կը կորնցնէ, երբ մէկը դպչի ազգայնական ջիղին. -- «Համայն աշխարհի կ'ուզենք ըսել որ մեր հողէն թիզ մը պիտի չմնայ օտարներու ձեռքը (կ'ըսէ Ղարաբաղի համար): Պէտք է մեկնինք»:

Աւելորդ է անշուշտ խորհրդածել այս յայտարարութեան առթիւ, ուր Ղարաբաղը «Իր» հողը կ'ըլլայ եւ օտարներն ալ Հայերն են...:

Նոյն անզիջողութիւնը կայ բոլոր հռանքներու մօտ: Մամեդով ալ, ազգային անկախութեան նախագահը եւ ընդդիմադիր պարագլուխ, Ղարաբաղի Հայերուն մասին կ'ըսէ. -- «Ոչ մէկ ինքնավարութիւն պիտի վայելեն, եթէ ոչ պարզ մշակութային ինքնավարութիւն մը»:

Թղթակիցը կը նկարագրէ Բաքուն, որ, ոչինչ ունի փառքի իր անցեալէն: Յուշնուութիւնները ալ պարապ են, դիները կը բարձրանան եւ ճաշարանի մը մէջ, մէկը կը բացատրէ. -- «Հայերուն պատճառաւ է: Զօրաւոր են արտասահման, մեզմէ լաւ կազմակերպուած եւ տնտեսապէս մեզ պիտի խեղդեն»: (Երանի՛ մեզի, բայց աւելի լաւ է նախանձ չարժել քան...):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

«ԾՆՈՒՆԴԻ ԶԱՐԹԻՐ» մըն էր հոլանտական ընկերութեան Տէ -- Սէ 10-ը -- որ, ջախջախուեցաւ Ֆարօ, Փորթուկալի հարաւը իր 327 ճամբորդներով, որոնք կ'երթային ծննդեան տօները անցընելու: Կը թուի որ, զօրաւոր փոթորիկն է բուն պատճառը, քանի օդաչուն էջքի երկու փորձ ըրած է, երրորդին՝ ճզմուած: Առժամեայ հաշուեկշիռի մը համաձայն 54 մեռեալ կայ եւ 386 վիրաւոր, որոնց մէկ ոմանք չատ ծանր վիճակի մէջ են (այրած):

ՄԻԼՈՍԵՎԻԿ յաղթական յայտարարուեցաւ, Դեկտեմբեր 22-ին, ձայներու 55%-ով, բայց, իր մրցակիցը Փանիք մտադիր է ընտրութիւններու չնչումը պահանջելու, որովհետեւ բազմաթիւ անկանոնութիւններ նկատուած են: Թէեւ Դեկտեմբեր 22-ին ալ արդիւնքները մասնակի էին, բայց, երկու թեկնածուներու միջեւ տարբերութիւնը մեծ էր. Սլոպոտան Միլոսեվիք՝ 55%, Փանիք՝ 34%: Առաջինին յաղթանակը, եթէ հաստատուի կրնայ ծանր տագնապի մը դուռ բանալ, քանի այս նախկին համայնավարը որ ներկայիս ռեալ ազգայնականութեան ախոյեանի դիրքը առած է, զլխաւոր պատասխանատուն է քաղաքացիական պատերազմին: Խաղաղութեան բոլոր յոյսերը ի դերեւ կ'ելլեն եւ ըստ դէմերու այս յաղթանակը կը բանայ «պատերազմի տրամաբանութեան մը» ուղին:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ միաձայնութեամբ քուէարկեց խորհրդարանական անձեռնմխելիութեան վերացումը Անկուէյմի ընկերվարական նախկին քաղաքապետ՝ Ժան-Միշէլ Պուէյրոնի, որ բանական ծանր բռնաբանութեանց տակ է: Ընկերվարական երեսփոխանը չսպասեց սակայն որ ձերբակալուի եւ ամիսներ առաջ Պուէնոս-Այրէս գնաց, ուր ճաշարան մըն ալ բացաւ, չարունակելով զանձել ամսական 35·000 Ֆր·ի երեսփոխանական իր հատուցումը: Պուէյրոն 1985-էն 1987, 667 հազար Ֆրանք ստացած է կ'ըլլայ ուսումնասիրութեան դրասենեակներէ որոնք իրրեւ միջնորդ ծառայած են հանրային աշխատանքներու գործատէրերու եւ Անկուլէմի միջեւ:

417 ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ հոսկէ հոն կը քշուին (Իսրայէլի եւ Լիբանանի միջեւ)

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԲԱԺԱԿ՝ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6-ԻՆ

Ինչպէս «Յառաջ» հաղորդեց երէկ, Վանանի Հ· Մ·-ը մտած է Ֆրանսայի բաժակի 8-րդ շրջանին մէջ: Որակուած է դժուարութեամբ, Շաբաթ իրիկուն, ի վնաս Պասթիայի (2 -- 2, փէնալթիներ՝ 4 -- 2) կարեւորը որակուիլն էր, անցնիլը այս առաջին հանդրուանէն անդին: Յաղորդած է:

Յաջորդ բաժակախաղ՝ Յունուար 31-ին: Վիճակահանութիւնը տեղի պիտի ունենայ, Փարիզ, Յունուար 6-ին: Թիչենք որ ախոյենական մրցաշարքը ընդհատուած է մինչեւ Շաբաթ, Յունուար 9: Այդ թուականին, Վանան պիտի խաղայ Նիսի մէջ,

***

ՎԱՆԱՆՆ (3) ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՑ ԱՒԱՋԱՏԱՐԻՆ

Ռոն -- Ալփ լիկի ախոյենութեան մէջ, Վանանի Հ· Մ·-ին երրորդ կազմը լաւ արդիւնք մը ձեռք բերած է յաղթելով Ռոաննի՝ (2 -- 0): Այսպէսով, Հ· Մ·-ը կը գրաւէ դասաւորումին երկրորդ տեղը, տասը խաղերէ չեռով:

Ատիճան մը վար դասակարգի մէջ, Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն -- Տէսին, Ամպերիէօյի մէջ, գործ ունեցած է իրմէ աւելի զօրաւոր խումբի մը հետ. արդիւնք՝ (4 -- 1), բայց մրցումը չէ հասած կանոնադրական աւարտին: Խաղավարը կասեցուցած է հանդիպումը անկարգութիւններու պատճառաւ: Հ· Մ· Ը· Մ·-ի պարտութիւնը պիտի վաւերացուի հաւանաբար:

Նահանգային առաջնութիւններ· --
Վիէն Հ· Մ· -- Թարար՝ 0 -- 2
Հ· Մ· Ը· Մ· Լիոն Տէսին (2) -- Թղթատարական ակումբ 2 -- 3
Ալֆորվիլ Հ· Մ· -- Ռէօնժիս՝ 0 -- 0

ԼՈՂ

ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ՝ ԵՐԿՐՈՐԴ

Շաբաթ եւ Կիրակի, Փարիզ, փոքր աւազանի մէջ, տեղի ունեցան Ֆրանսայի միջ-ակումբային ախոյենութեան աւարտական մրցումները:

Քրիսթոֆ Գալֆայեան, ի հաշիւ Անթիպի իր ակումբին, երկրորդ եղած է 160 մէթր ազատ լողի մէջ· ժամանակ 49'',49: Առաջինը իր սովորական մրցակիցն է՝ Քարոն· անոր ժամանակը՝ 49'',16:

Այս տարեվերջին տեղին է յիշել որ Գալֆայեան տէրն է միչտ Ֆրանսայի 50 մէթր ազատ լողի մրցանիչին՝ 22'',50:

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՔԼԷՐՄՈՆ՝ ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ԶԱՐՄԱՑՆԷ

Քանի մը ամիսներէ ի վեր, Քլէրմոն Ֆէրան հաստատուած է հայ մարզիկ մը, Ռաչատուրեան, որ որոշ յաջողութիւններ ունեցած էր արդէն, իրրեւ ժիւնիոր, նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ:

Անցեալ շաբթուան վերջը, Ֆրանսայի միջ-ակումբային առաջնութեան մրցումներու ընթացքին, Հայը զարմացուցած է հանդիսատեսները, բարձրացնելով 360 քիլօկրամ (165 + 195) ինչ որ կը դերազանցէ քաշային իր դասակարգին (75 քիլօկրամ) վերջին Ողիմպիականներու ախոյեանին արդիւնքը՝ 357·5 քիլօկրամ:

Վ· Ս·

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱԶԱՏ ԵՐԿԻՐ ԵՆՔ, ԷԼԻ...

ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

1990 Ապրիլ 20-ին էր, որ վերջին անգամ այցելած էի Հայաստան, Կէնոհէյլի Վահան եւ Ամոյշ Շամլեան ազգային վարժարանի աւարտական դասարանի 23 աշակերտուհիներուս հետ, անոնց տարիներու երազը իրականացնելու նպատակով։ 12 օր ապրած էինք հայրենի մեր հողերուն վրայ, չատ բաներ տեսած՝ ուրախ ու ցաւալի։ Տեսած էինք առատ բարիք, քան՝ բերք։ Զգացած էինք ջերմութիւնը հայրենաբնակ Հայուն լայն սրտին՝ նեղ եւ զրկանքով լի օրերուն։ Նըկատած էինք բնակարանի, վառելանիւթի, ջուրի, աննդամթերքի եւ այլ կեանքանիւթերու տագնապը։ Աշակերտներէս չատեր զգացած էին Հայաստան աշխարհի տարածքին ապրող Հայուն տառապանքը, զրկանքը, թշուառութիւնը, սակայն նոյն տեղն իրենց սրտերուն մէջ խորացած էր հիացումի զգացումը Հայուն աննկուն կամքին ու ապրելու վճռականութեան նկատմամբ։

1990 Մայիս 4-ին հրաժեշտ տուած էինք Երեւանին՝ «Յուսերիթիւն»ը մեր չրթներուն, այն յոյսով ու հաւատքով, որ դարձեալ պիտի այցելէինք հոն, որովհետեւ Հայը չի կրնար «մնաս բարով»ը արտասանել իր Հայրենիքին...

**

1992 Յուլիս 23։ Ողջո՜յն քեզ Երեւան։ Դարձեալ ոտք կը դնեմ հայրենի հողին վրայ։ Վերջին այցելութենէս երկու տարի անցած է եւ յարաբերաբար կարճ այդ ժամանակամիջոցին պատմական դէպքեր իրարու յաջորդած։ Անկախ պետականութիւն ունեցած ենք։ Ունեցած ենք Հանրապետութեան նախագահ, պետական կառոյց։ Մեր պետականութիւնը ճանչցած են բազմաթիւ մեծ ու փոքր պետութիւններ։ Հայաստան դարձած է ՄԱԿ-ի անդամ, ՄԱԿ-ի չէնքին առջեւ կը ծածանի հայկական պետական եռագոյն դրօշը։ Ունինք դեսպաններ։ Օտար երկիրներ բացած են իրենց դեսպանատունները Հայաստանի մէջ։ Ամէն օր Հայաստան դիւանագիտական նոր կապեր կը հաստատէ աշխարհի չորս ծագերու տարբեր պետութիւններու հետ։ Ու այս բոլորը՝ դժուար պայմաններու մէջ, հրաշքի համազօր իրողութիւններ են։

Այն օրէն, երբ Հայաստանի քաջարի ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի ելաւ եւ արձակեց օրուան կարգախօսքը՝ պահանջելով Ղարաբաղը, մեր Հայրենիքն ու Ղարաբաղը ենթարկուեցան չըջափակումի։ Երկու տարի առաջ, մեր այցելութեան ընթացքին, տեսած ու զգացած էինք հայրենի մեր ժողովուրդին տագնապը, զրկանքը եւ թշուառութիւնը, գրեթէ «ամէն բան»ի պակասը։ Այսօր, երկու տարի ետք, թէեւ կացութենէն բաւական բան փոխուած է դրական ուղղութեամբ, սակայն երեւան ելած են բացատական այլ երեւոյթներ, որոնք ոչ միայն յարուցած են նոր դժուարութիւններ, այլեւ քարոյալքած են ժողովրդային զանգուածները, մանաւանդ այն դատակարգը, որ անցեալին եւ ներկայիս իր առօրեան հոգացած է ու կը հոգայ յարաբերաբար իր ճակատի քրտինքով եւ չունի միջոցը՝ իր պաշտօնի ու զբաղումի բերումով՝ «տակից» կամ «վրայից» յաւելեալ եկամուտ ապահովելու։

Երեւանի փողոցները մանաւանդ եւ արուարձաններն ու գիւղերը ընդհանրապէս կը վխտան սեղանիկներու վրայ կատարուող առուծախներով։ Ով ի՛նչ կրցած է ձեռք բերել՝ կը վաճառէ սեղաններու վրայ։ Աւիկա կը կոչուի չուկայական առեւտուր։ Ամէն կողմ հնչող հասարակաց բառն է՝ business։ Կը մօտենամ 12 - 14 տարեկան պատանիի մը, որ սեղանի մը վրայ չարած է ամերիկեան ծխախոտի տուփեր, քանի մը շիշ վոտքա, քանի մը յուշանուէր եւայլն, վաճառելու համար։ Տուփ մը մարլպորօ կը գնեմ 200 ռուբլիի ու կը հարցնեմ.

-- Դպրոց կ'երթա՞ս, տղայ ջան։

-- Ո՛չ, ինչի՞, -- կ'ըլլայ պատասխանը։

Պահ մը կը մտածեմ, որ պատասխանը ժխտական էր, որովհետեւ ամառնային արձակուրդի չրջան է։ Անմիջապէս կը չանամ ճշդել.

-- Չա՛, մոռցայ որ ամառ է եւ դպրոցը փակ։

-- Որ բացուի, էլի՛ չեմ գնալու, -- կը չեշտէ պատանին։

-- Ինչո՞ւ, -- կը հարցնեմ զարմացած։

-- Ինչի՞ գնամ։ Գնամ, որ տարիներ զբաղած ցաւացնեմ եւ յետոյ ամիսը 600 ռուբլի աշխատավա՞րձ ստանամ, -- յանդուգն ձեւով մը կը չեշտէ ան։

-- Եթէ դպրոց չերթաս եւ ուսում չստանաս, ինչպէ՞ս պիտի ապրիս, ինչո՞վ պիտի զբաղիս, -- կը հարցնեմ միամտաբար։

-- Պիզնէս եմ անում էլի, աւել փող կ'աշխատեմ։

Պատկեր մը, որ ինքնին խօսուն է եւ մտածումի մղող։

Ինչպէս նչեցի, սեղաններու վրայ եւ չուկաներու մէջ կայ առատ, չատ առատ ննդեղէն՝ բանջարեղէն, պտուղ, մսեղէն եւայլն։ Սակայն հարցն այն է, որ պէտք է լեցուն, յորդող գրպաններով մօտենալ անոնց։ Անտրամաբանական սակեր ճըշդուած են եւ օտարական մը կամ արտասահմանէն եկած հայ մը միայն կրնայ ապշիլ պարզուող տեսարանին առջեւ։ 600 - 1500 ռուբլիի միջեւ տարուբերուող ամսական աշխատավարձով մարդ մը ի՛նչպէս կ'ապրի, կրնայ ապրիլ տեղ մը, ուր կարագին քիլօն 250 ռուբլի է, հաւկիթին հատը 4, միսին քիլօն 100, չաքարին քիլօն 100, գետնախնձորին քիլօն 20, հացը 12, զոյգ մը կօշիկը 500 ռուբլի եւայլն։

Առաւութեան կարգին է պենզինը, որ կը վաճառուի (հազուադէպ պարագային) պետական կայաններու մէջ եւ առաւելապար վողոցները։ Տարեց կամ երիտասարդ, նոյնիսկ պատանիներ, փողոցներու մէջ թէ գիւղական ճամբաներու եզերին թիթեղով (20 լիթրնոց) պենզին կը վաճառեն (իւրաքանչիւր թիթեղ 400 ռուբլի)։ Վերադարձիս լսեցի, որ թիթեղ մը պենզինի գինը բարձրացած է 700 ռուբլիի։ (*)

**

Ծանութիներու, կրպակներու եւ սեղանիկներու միջոցով կատարուող առեւտուրի կողքին չատկանչական է նկատել այլապէս դառն իրողութիւն մը, որ կը պարզուի Երեւանի «Այրարատ» չարժական նկարի սրահին մօտ գտնուող հանրային պարտէզին մէջ։ Հոն կը հաւաքուին ամառանալ տարեց մարդիկ, թոչակառուներ, որոնք կը չանան վաճառել հին հագուստներ, մաշած կօշիկներ, գործածուած զանազան առարկաներ։ Վատահաբար խիստ կարիքը ստիպած է զանոնք դիմելու այդ քայլին, վաճառքէն գոյացած համեստ եկամուտով պատառ մը հաց ապահովելու համար։

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) ԽՄԲ. --- «ՅԱՌԱՋ»ի. --- Տրուած այս գիները կը համապատասխանեն, ինչպէս կը նշուի յօդուածին սկիզբը, 1992 Յուլիսին։ Այսօր՝ կրնան ծիծաղելի երեւիլ ամառ թուիլ...

«MEDECINS SANS FRONTIERES»

ՎՏԱՆԳԻ ԵՆԹԱԿԱՅ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Առանց Սահմանի Բժիշկներ» կազմակերպութիւնը այս խորագրով հատորի մը մէջ ամփոփած է երկրագունտին տասը ամենատաք զօտիները։ Առաջին դիրքը կը գրաւէ Եուկոսլաւիան, յետոյ կուգան Թուարէկները, Մոզամպիքը, Սոմալին, Սուտանը, Իրաքը, Ղարաբաղը, Սըրի-Լանքան, Պիրմանիան, Փէրուն։ Կազմակերպութեան նախագահ Ռոնի Պրօմանի ստորագրած ծաւալուն նախաբանին մէջ այս կէտերը կը նկատուին մարդկային տարածքին տեսակէտէն ծանրագոյնները՝ կնճիռներու, աքսորներու, սովերու, համաճարակներու ժողովրդագրական տարապայման ածի երեւոյթներով։

Այլ խօսքով ըսուած, հատորին նկատի առած վտանգը մահուան վտանգն է որուն հետ պայքարի ելած է Բժիշկներու կազմակերպութիւնը։ Անոնք ոչ միայն նիւթական միջոցներ կը տրամադրեն, այլեւ մարդասիրական խումբերու ներկայութիւնը կ'ապահովեն աղէտի զօտիներուն մէջ։

Կասկած չկայ թէ ձեռք առնուած տասը պարագաներուն մէջ Սուտանը կը գրաւէ արհաւիրքի զաւեհեկիրի դիրքը։ Այդ երկրին հազարաւոր զոհերուն դէմ աչքարհի կարգը եղաւ անտարբերութիւնը եւ անյայտանալու ճամբան բռնած ժողովուրդին օժանդակութեան պլացումը։

Անդրադառնալէ եւրք նչուած պարագաներուն, Ռ. Պրօման կը գրէ նաեւ մարդասիրական գործունէութեան բնոյթին մասին. ան կ'ամփոփուի հետեւեալ տողերով. մարդասիրական գործը նպատակ ունի մարդկային կեանքը պահպանելու իր արժանաւորութեան յարգանքով, տալով մարդուն ընտրելու կարողութիւնը։ Էականը Միւսին հանդէպ մտահոգութիւնն է եւ ոչ թէ չահերու պահպանութիւնը։ Այս տրամաբանութեամբ, բժիշկը մարդասիրական արարք չի նկատեր -- եթէ նոյնիսկ օգուտը անվիճելի է -- բժշկական սպասարկութեան առեւտրականացումը, կամ Թուրքիոյ կողմէ պրկուած օժանդակութիւնը որ ուղղուած է միայն Պոսնիոյ մահմետականներուն. նոյնն է պարագան նացիական իշխանութեան կողմէ 1933-ին կազմակերպուած օժանդակութեան որ նկատի ունէր միմիայն արիական զոհերը։

Ինչ կը վերաբերի նկատի առնուած տասը տաք կէտերէն Ղարաբաղի, հինգ էջի մէջ տրուած են պատմական դիծեր, զայն աղբրեջանական հող հռչակելու կամայական կարգադրութիւնը. կը պատմուին 1988-ի կցումի հայկական պահանջը, մերժումը, ցոյցերը, երկկողմանի դաղթերը։

Պատերազմին սաստկացումի մանրամասնութիւններէն -- քանդուած քաղաքներ, հարիւրաւոր զոհեր, անզգաստ ռմբակոծումներ -- եւրք, կ'ըսուի թէ առողջապահական կացութիւնը չատ նախնական է, յարձակումներու թիրախ չըլլաններէ 30 հազար ապաստանեալներ մեծ մասով դիմած են դէպի Սեւիանակերա։

Շուչիի դրասումէն եւրք աւելի բացայայտ բնոյթով չարունակուած է պատերազմը. այդ ընթացքին մէջ անդեղէնի եւ առողջական կացութիւնը Ադրբեջանի մէջ աւելի լաւ համարուելով հանդերձ, կան մեծ դժուարութիւններ բժշկական մարդին առընչուած։

Երկու երկիրներու դլխաւոր դժուարութիւնը ապաստանեալներու հարցին լուծումն է։ Հայաստան որ փակած չէ տասկաին երկրաչարժին վէրքերը, միջոցները չունի Ադրբեջանէն հասածները պահելու. իսկ Ադրբեջան ապաստանածներու բազմութիւնը որոնց մեծ մասը դիւղացիներ են, բարդուած են երկրին 700 հազարէն 1 միլիոն նկատուած անդործներուն վրայ։ Ընկերութենէն՝ արտաքսուած այս զանդուածը որ օտար կը նկատուի իր երկրին մէջ, յուսահատութեան մատնուած է. անոնք էին 1988 - 1990-ի հակահայ կոտորածներուն դլխաւոր դերակատարները։

Պատերազմը մեծապէս վտանգը կը ներկայացնէ քաղաքային բնակչութիւններուն համար։ Ողբերգական անցեալի մը վրայ հիմնուած պայքարը այնքան սաստկութեամբ տեղի կ'ունենայ որ մարդասիրական կազմակերպութիւնները չեն յաջողիր հակառակորդներուն յարգել տալ որոչ սկզբունքներ, ինչպէս՝ կարմիր խաչ կրող վայրերու եւ բեռնատարներու թիկունքներու մէջ կայ առատ, չատ առատ ննդեղէն՝ բանջարեղէն, պտուղ, մսեղէն եւայլն։ Սակայն հարցն այն է, որ պէտք է լեցուն, յորդող գրպաններով մօտենալ անոնց։ Անտրամաբանական սակեր ճըշդուած են եւ օտարական մը կամ արտասահմանէն եկած հայ մը միայն կրնայ ապշիլ պարզուող տեսարանին առջեւ։ 600 - 1500 ռուբլիի միջեւ տարուբերուող ամսական աշխատավարձով մարդ մը ի՛նչպէս կ'ապրի, կրնայ ապրիլ տեղ մը, ուր կարագին քիլօն 250 ռուբլի է, հաւկիթին հատը 4, միսին քիլօն 100, չաքարին քիլօն 100, գետնախնձորին քիլօն 20, հացը 12, զոյգ մը կօշիկը 500 ռուբլի եւայլն։

Առաւութեան կարգին է պենզինը, որ կը վաճառուի (հազուադէպ պարագային) պետական կայաններու մէջ եւ առաւելապար փողոցները։ Տարեց կամ երիտասարդ, նոյնիսկ պատանիներ, փողոցներու մէջ թէ գիւղական ճամբաներու եզերին թիթեղով (20 լիթրնոց) պենզին կը վաճառեն (իւրաքանչիւր թիթեղ 400 ռուբլի)։ Վերադարձիս լսեցի, որ թիթեղ մը պենզինի գինը բարձրացած է 700 ռուբլիի։ (*)

**

Ծանութիներու, կրպակներու եւ սեղանիկներու միջոցով կատարուող առեւտուրի կողքին չատկանչական է նկատել այլապէս դառն իրողութիւն մը, որ կը պարզուի Երեւանի «Այրարատ» չարժական նկարի սրահին մօտ գտնուող հանրային պարտէզին մէջ։ Հոն կը հաւաքուին ամառանալ տարեց մարդիկ, թոչակառուներ, որոնք կը չանան վաճառել հին հագուստներ, մաշած կօշիկներ, գործածուած զանազան առարկաներ։ Վատահաբար խիստ կարիքը ստիպած է զանոնք դիմելու այդ քայլին, վաճառքէն գոյացած համեստ եկամուտով պատառ մը հաց ապահովելու համար։

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) ԽՄԲ. --- «ՅԱՌԱՋ»ի. --- Տրուած այս գիները կը համապատասխանեն, ինչպէս կը նշուի յօդուածին սկիզբը, 1992 Յուլիսին։ Այսօր՝ կրնան ծիծաղելի երեւիլ ամառ թուիլ...

ՂԵՒՈՆԴ ՔՀՆՅ. ԳԱՐԹՈՒՆԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Քիչ մը յապաղումով կը գրեմ ներկայ տողերը, որպէս ստիպողական յարգանքի տուրքի մը հատուցումը մեր չատ սիրելի ու պաչտելի Տ. Ղեւոնդ Քահանայ Գարթունեանի, որուն վախճանման դոյժը, Պոլսոյ «Մարմարա» օրաթերթին Նոյեմբեր 18-ի թիւին մէջ կարդացինք։

1937-ին քահանայ ձեռնադրուեցաւ ան, երբ ես դեռ 10 - 11 տարեկան ուսանող տղայ էի։ Ցիչեմ թուականէն մինչեւ 1964, ես միշտ անոր մօտ եղած եմ, նախ որպէս մոմակալ, յետոյ դպիր եւ ապա սարկաւագ։ Մուստաղ՝ Վազըֆ գիւղի «Ս. Աստուածածին» ու Իսկէնտէրունի «Ս. Գառաստան Մանուկ» եկեղեցւոյ մէջ։ Ու երբ պատահեցաւ, որ 1964-ին ինծի ալ քահանայական առաջարկ ներկայացուի, ան էր որ քաջալերեց եւ նոյնիսկ ստիպեց, որ դրական պատասխան տամ առաջարկին։ Քահանայացումէս վերջ, երբ նախ կեսարիայէն եւ ապա Պոլսէն հարազատներուս այցելութեան երթայի, իբր երախտագիտական պարտք, առաջին հերթին նախ իրեն կը հանդիպէի, որուն համար ժպտաչրթնօրէն գոհունակութեան նչաններ կը ցուցաբերէր։

Հիմա հոս՝ պատմել կ'ուզեմ, այն սահմռկելի դրուագը որ պատահած է իրեն։ Թուականն է 1915։ Տարագրութեան տարի։ Ինչպէս համայն արեւմտահայութեան, նոյնպէս ալ Մուսա - լերան հայութեան համար տարագրութեան հրաման կ'արձակուի։ Սակայն Մուսա - լեռին չի հնազանդիր սոյն հրամանին եւ իսկոյն լեռ բարձրանալու որոչում կուտան որ եթէ հարկ ըլլայ քաջարար հոն կռուին եւ պատիւով հոն մեռնին։ Եւ կը բարձրանան Մուսա Լեռ։ Նախ հոս, միջանկեալ ըսեմ, որ մեր Մուսատաղը գերեզկ օրով, թանձր մշուշով այնքան ծածկուած կ'ըլլայ, որ մինչեւ երկու մեթր հեռաւորութենէն անդին տեսողութիւնը անկարելի կը դառնայ։ Մուսատաղ բարձրացողներու մէջ է նաեւ Տ. Ղեւոնդ (այլ անուամբ Յովհաննէս Գարթունեան) 19 - 20 տարեկան երիտասարդը։ Անիկա իր քաջագործութեամբ առաջին դիրքերու պատերազմիկներէն մին դարձած է։ Երբ օրին մէկը ճակատումի մը ընթացքին, թանձր մշուշի երեսէն, իր մէկ ընկերոջ հետ մերինները գտնելու համար դէպի հեռուէն լսուող մարդկային ձայները կը մօտենան, հոն կը հասկնան որ թշնամիին դիրքը իններ են արդէն, բայց չատ ուշ։ Երկու ընկերներ անմիջապէս խոյս կուտան, սակայն թշնամին նկատեր է դիրենք եւ հետապնդելու ձեռնարկեր։ Բաւական փախուստէ վերջ, ճարահատ, մօտակայ մացառներու մէջ կը պահուըտին, բայց ոտքը տեսած է դիրենք։ Թշնամին ձեռքով դրածի պէս մացառներու մէջէն կը հանէ իր ընկերը եւ երիտասարդ Յովհաննէսին աչքերուն առջեւ կտոր կտոր բարբարոսաբար կը կոտորեն զայն։ Մեր Յովհաննէսը ինքնակորոյս երկար ժամանակ հոն կը մնայ։ Թէեւ թշնամին անդադար փնտռած է, սակայն չէ կրցած մէջտեղ հանել զայն։ Ու այսպիսով Աստուածային հրաչքով, հաստ մշուշին ու խիտ մացառներուն շնորհիւ, 48 ժամ հոն պահուըտած կը մնայ։ Երկու օր վերջ կամաց կամաց ինքզինքին կուգայ եւ վերջապէս կ'երթայ ու մերիներուն կը միանայ, սակայն անխօս եւ անլեզու է ան։ Հազիւ 10 օր վերջ լեզուն կը բացուի ու կը պատմէ պատահած եղելութիւնը։

Ահաւասիկ այս սարսափազդու դրուագը որ մենք՝ երիտասարդներս չաճախ պատմել կուտայինք իրեն, յուզումէն աչքերը կը լեցուէին եւ ականները կը կճրտէին վրէժխնդրօրէն։ Կարծէք թէ այն պահն էր, որ կ'ապրէր կրկին ու կրկին։ Մուսատաղի քառանօրեայ հերոսամարտէն վերջ Փորթ - Սաիտ կը փոխադրուին։ Իր ընկերոջ վրէժը լուծելու համար կամաւոր կը զինուորագրուի Ֆրանսա չգառնալը, քաղաքային բնակչութեան պահպանութիւնը, օժանդակութեան անխտիր բաչխումը, եւայլն։ Հակառակ չանքերու, հիւանդանոցները կանոնաւոր կերպով կը ռմբակոծուին եւ քաղաքային բնակչութիւնը առաջին զոհը կը դառնայ պատերազմին որ օրէ օր աւելի կը խրի վրէժխնդրութեան եւ ոխակալութեան մէջ։

ՆՎԱՃ

ՆՈՐ ՏԵԽՆՈԼՈԳԻԱՆԵՐԸ ԵՎ ՆՐԱՆՑ ՏԻՐԱՊԵՏԸ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱՐԻՆԵՐԸ

Ի. ՆԱԶԱՐԵԹՅԱՆ

Ռուսաստանի Դաշնության նախագահ Բորիս Ելցինի հրամանագրով Հայաստանի Հանրապետությունում ներդրվեց ինքնագնաց հրթիռային համալիրների ստորաբաժանումներ։ Ինչպես հայտնի է, ՀՀ-ն ստացել է «Տոպոլ» տիպի հրթիռային համալիրներ։ Ինչ-որ չափով անսպասելի էր, որ Հայաստանի Հանրապետությունում հրթիռային համալիրներ կտեղակայվեն։ Ինչպես հայտնի է, ՀՀ-ն ունի միջուկային զենք չունենալու մասին հռչակագիր

(Շար. Ա. Էջէն)

քանի ոչ ոք կ'ուզէ զիրենք: Երբ Լիբա-նանցիք զիրենք ետ մղեցին, իսրայէլեան զօրքն ալ կրակ բացաւ եւ երկու վիրա-ւոր կար: Գալով Իսրայէլի բարձրագոյն Ատեանին որ, վերջնական վճիռ մը պէտք է տար Դեկտեմբեր 21-ին, 24 ժամով յե-տաձգած էր իր նիստը:

ԵԻՐՈՊԱՑԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ դատապար-տեց Թուրքիոյ մէջ կիրարկուող չարչա-րանքը եւ այլ տմարդի վարմունքներ: Եւրոպայի Խորհուրդի ստեղծած «Եւրո-պական Կոմիտէն չարչարանքը կանխելու համար» երբ, իբր առաջին թիւրախ իր քննութեանց Թուրքիան ցոյց կուտայ՝ «մեծ պատուոի» մը կը բախի, քանի թուրք իշխանութիւնները դիմած էին իրեն որ «խուսափի յատարարութենէ մը որ, բացասական ազդեցութիւն կը գործէ մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան համար»:

ՀՌՈՄԻ օդը այնքան ապականած է որ, թաղապետութիւնը կառքերու երթեւեկին 3 ժամուան դադար մը պարտադրեց Եր-կուշաբթի, Դեկտեմբեր 21-ին, բայի, անշուշտ, հանրային սպասարկութեան կառքերէն:

★—LYON——————LYON—★

FRANCE - KARABAGH

organise le

REVEILLON

DU

NOUVEL AN

Le 31 DECEMBRE

en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY

Le profit de la soirée sera versé
au fonds d'aide de la République
du Haut-Karabagh

Prix d'entrée : 150 F.

Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud

Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18

Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE

—— *Parking assuré* ——

★ ★

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տարեց կնոջ մը ընկերութիւն ընելու համար, կը փնտռուի Հայ կին մը (ի հարկին նաեւ տնական աշխատանքներու) մնայուն կամ օրուան մէջ, կուսէնվիլ (Փարիզի հիւսիսային արուարձան):

Հեռաձայնել իրիկուններըը՝
39 -- 51 -- 09 -- 33

ARBRE DE NOEL

LES ELEVES
DU
TEBROTZASSERE

vous invitent
le DIMANCHE 3 JANVIER
à partir de 13 *heures*
Salle des Fêtes *Thierry Le Luron*
9, Bd. du Midi, 93340 Le Raincy
Programme varié ■
partie artistique
Buffet — Tombola
• Distribution de cadeaux
par le Père Noël •
Accès SNCF : Gare Villemomble,
Le Raincy par la Gare de l'Est.
Par route : autoroute A3
sortie Villemomble, Gagny.
—— *entrée gratuite* ——
Renseignements au 43. 81. 01. 72

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, ոօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ ՅԱԿՈԲԱՑ Տեառնեղբայր առաքելոյն:

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 26, ոօն է Սրբոյն ՍՏԵՓԱՆՈՍ-ի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին,

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատա-րագ կը մատուցուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 28, ոօն է Սրբոց առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ:

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առա-ւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ոօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ ՅԱԿՈԲԱՑ ա-ռաքելոյն եւ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ աւետարան-չին:

Բարեկենդան Ս. Ծննդեան պահոց:

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առա-ւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 27, Զ. Կիրակի Ծնո-նակաց:

Փարիզի Ս. Ծովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ Մարսէյլի Ս. Թադէոս -- Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 26, ոօն է Սբբո-յոյն Ստեփանոսի Նախավկային Ս Ներսէ:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Ե-կեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին՝ պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

France 2

EMISSIONS RELIGIEUSES
Vendredi 25 Décembre à 9 heures 30
NOEL ARMENIEN
avec la participation
de la *Chorale Sahak-Mesrob* de Marseille.

ԼՕՌՕ

Կապոյտ Խաչի Սէն -- Ժերմէն Զ. Շանթ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ իր կազմա-կերպած բախտախաղի (լոթօ) օրերը եւ ժամերը՝

Դեկտեմբեր 27, Կիրակի, կէսօրէ եաք ժամը՝ 15·30-ին:

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Վալանսի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ հոգա-բարձութեան կրթական մարմինը եւ Տիկնանց յանձնախումբը կազմակերպած են տօնածառի հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, կէսօրէ եաք ժամը 15-ին Մեզօն տը Սենոիքա-ի սրահին մէջ, Ֆօնպարլէթ -- Վալանս:

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ Շըր-ջանի Հայութիւնը քաջալերելու համար Դաւթեան Միութեան այդ ոգորոցի աշակեր-տութիւնը:

★ ★

REVEILLON DE NOEL

organisé par le

YAN'S CLUB

Mardi 5 Janvier à 21 heures

au 5, ave. Reille, Paris 14e

Ambiance musicale assurée
par le groupe HAROUT
venu spécialement d'Arménie

Participation aux frais : 600 F.

Réservation par téléphone au :
45. 89. 20. 48

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

OFFRE SPECIALE
POUR LES FETES

Iconographie arménienne

SARKIS BOGHOSSIAN
Collection de 720 Estampes du XVe au XXe siècle

Prix : 950 F. + 50 F. frais d'envoi

LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince, Paris 6e — Tél. : 43. 26. 88. 65

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
JEUDI
24 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 900 Ֆ. — Վեցամսեայ : 460 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.200 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17.959 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.959

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18 / 22)

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՀԱՆԴԱՐՏՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂ

Վերջին օրերուն արցախեան ռազմաճակատներուն վրայ կարեւոր ռազմական գործողութիւններ չեն արձանագրուած : ԼՂՀ-ի ղեկավարութեան մեկնաբանութեամբ՝ Ազրբէյջան իր ուժերը մղած է դէպի Հայաստանի սահմանները եւ այսպէսով կը միտի միջազգային կարծիքին ապացուցել որ զարթարաղեան հակամարտութիւնն չկայ, այլեւ Հայաստան հողային յաւակնութիւններ ունի Ազրբէյջանի նկատմամբ :

***

ԹԵՀՐԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դեկտեմբեր 21-ին վերջ դրած են Թեհրանի մէջ Իրանի Արտաքին Նախարարի տեղակալ Մ. Վայեզիի եւ Հայաստանի իր պաշտօնակից Ա. Նաւասարդեանի տեսակցութիւնները : Անոնք քննարկած են դիւանագիտական յարաբերութեանց հաստատումէն ասդին անցած 10 ամիսներու ընթացքին ստորագրուած պայմանագիրներու եւ փաստաթուղթերու գործադրութեան ընթացքը :

Նոյն օրը Թեհրան մեկնած է Գ. Ցարուքիւնեանի գլխաւորած հայկական այն պատուիրակութիւնը, որ ներկայ կ'ըլլայ Հայաստանի Թեհրանի դեսպանատան բացումին :

***

ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Գիւմրիի առողջապահական համալիրին մէջ 1600 քառ. մեթր տարածութեամբ մանկաբուժական նոր բաժին մը բացուած է : Անոր իրագործումին անհրաժեշտ չուրջ 3 միլիոն դուլարները Ֆրանքի գումարը տրամադրած են Մեծն — Բրիտանիոյ եւ Հոլանտայի կարմիր Խաչերը :

***

ԳՈՐԻՍ — ԿԱՊԱՆ ՆՈՐ ՃԱՄԲՈՒ ՄԸ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թէեւ բոլորովին չէ աւարտած 11,5 քիլոմեթրնոց Կապան — Աղուան դիծի շինութիւնը, սակայն ներկայիս բոլոր փոխադրամիջոցները կ'երթեւեկեն այդ ճամբով, հին՝ Տաթեւ — Ծաղկահովիտ սահմանամերձ ճամբան մշտական հրետակոծութեան ենթակայ ըլլալով : Արդէն դալ տարուան գարնան կապան եւ Գորիս ալ կը միանան նոր ճամբով մը : Սկսած է նաեւ Շուանիճոր — Նիուվադի ճամբուն կառուցումը :

***

ՀԱՑԱՍՏԱՆ — ԻՐԱՆ ԹՂԹԱՏԱՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՊ

Դեկտեմբեր 16-ին Մեղրի հասած է Իրանէն թղթատարական առաջին առաքումը : Ըստ Հայաստանի եւ Իրանի նախարարներուն Մայլիսին ստորագրած համաձայնագրին, չաբաթը անգամ մը տեղի կ'ունենայ թղթատարական առաքում :

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23

ԵՐԵՒԱՆԻ ՎՐԱՑ ԿԸ ՁԻՒՆԷ

ԿԱԶԻ ՀԱՑԹԱՑԹՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 23, Չորեքշաբթի առաւօտ (Երեւանի ժամը 10.30) մեր առած լուրերը անգամ մը եւս մասհոգիչ էին : Արդարեւ, ամբողջ նախորդ գիշերը առաւօտեան ձիւնած էր եւ առաւօտն ալ ձիւնը նոսած եւ կրկին խոչընդոտած արդէն կիս-կաթար երեթեւեկ մը : Ինչ որ աւելի ծանր կը դարձնէ կացութիւնը այն է որ Հայաստան հասնող կազի (Ազրբէյջանի եւ Վրաստանի ճամբով) քանակութիւնը որ 10 միլիոն խորանարդ մեթր էր օրական, քանի մը օր է իջած է եւ Դեկտեմբեր 23-ին 6,8 միլիոն էր : Պատճառն այն է որ այս կազը հայթայթողը՝ Թիւրքմենստան (ուրկէ կ'անցնի Ուզբեկստան) վճարում կը պահանջէ Ուզբեկստանէն : Ուրեմն, քանի մը օր է, հասած կազը վերապահուած է միայն ջերմակայաններուն եւ ազէտեալ գօտիին, այլ խօսքով Երեւան կրկին առանց կազի կը մնայ : Միւս կողմէ, եւ որովհետեւ դժբախտութիւն մը երբեք առանձին չի գար, կ'ըսեն Ջերանոսկիք, Ախալերդի ալ (հիւսիս) օդին հեռեւանքով հողի սահք պատահած է եւ վնասուած երկաթուղին : Հոն կայ բաւական ապրանք, անոնդեղէն որու ստիպողական կարիքը կայ Երեւան : Չորեքշաբթի օր տեղապին աշխատանք կը տարուէր, որպէսզի ժամ առաջ գործածելի դառնայ երկաթուղին :

Նախորդ օրերուն (Դեկտեմբեր 21, 22) բուռն յարձակում մը կատարած են Ազերիները Կրասնոսելսկ (հիւսիս — արեւելք), բայց, հայկական ուժերը կրցած են եւ մղել 2 մեռեալ եւ 3 վիրաւոր տալով : Ըստ հայկական աղբիւրներու Ազրբէյջանցիք ալ 10 մեռեալ ունեցած են եւ անհասկնալի կը դառնան Բաքուի հաղորդած տեղեկութիւնները (Դեկտեմբեր 22-ի երեկոյեան ճայնասփիւռի հաղորդում) ըստ որոնց Ազրբէյջանցիք 100 մեռեալ ունեցած են :

***

ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ՝ Վ. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 20-ին, Բ. ընկերնին Երեւանի քաղաքապետ ընտրուած է Վահագն Խաչատրեան :

ՀՀՇ-ի նախկին անդամ, այժմ՝ ոչ մէկ խմբակցութեան կը պատկանի : Պատրաստութեամբ անտեսագէտ է :

***

Կիրակի օր, Դեկտեմբեր 27-ին Ս. Պետերբուրգ կը մեկնի Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը՝ Բարգէն Արարքցեան մասնակցելու համար ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու խորհրդարանական նախագահներու ժողովին, որ բացուած է այս օրերս :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԼՈՍԵՎԻՒԻ յաղթանակը ջախջախիչ իսկ կը նկատուի (56%-էն աւելի), բայց, այլեւս կասկած չկայ որ խարդախութիւնները բաւական ծաւալ ունեցած են : Կարգ մը դրասենեակներ աւելի մեծ եղած է քուէարկողներու քան արձանագրուածներու թիւը : Այս կացութիւնը հակազդեցութիւններ ունի արեւմուտք եւ Ջերանոսկի մէջ, օրինակ, զանազան շրջանակներ դիմումներ մը կը պահանջեն ոչ միայն Պոռիսէ, այլեւ՝ Քոսոլօ :

ԻՍՐԱՑԼԻ գերագոյն Ատեանը հաստատեց 415 Պաղեստինցիներու արտաքսումը մինչ որ անակնկալ մը չէր : Կը մնայ հիմա ճար մը գտնել այդ նոր գաղթականներու

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱԹԼԷԹԻԶՄ

ՌՈՊԷՐ ԷՄՄԻԵԱՆ
ԱՆԴԱՄ
ԻՍԻ-Ի ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Ռոպէր Էմմիեան կը մանէ Ֆրանսական խումբի մը մէջ : Կ'անդամակցի Իսլ — լէ — Մուլինոյի Ալիա ակումբին : Կը հաստատուի Ֆրանսա : Վերջնականապէ՞ս թէ առժամապա՞տ : Ատուած գիտէ...

Այս լուրը տալով, «Լ'Էքիփ» օրաթերթը կը նշէ որ Փարիզի աթլէթիզմի երկու մեծ ակումբները, Ռասինկ եւ Սթատ Ֆրանսէ չատ հակամէտ չեն եղած ընդունելու հայ մարզիկը եւ դիւրացնելու անոր ասպարէզը Ֆրանսայի մէջ : Ի վերջոյ, չնորհիւ «Հայաստան 2000»ի դլխաւոր վարիչներէն Աբրահամ Հայրապետեանի օժանդակութեան, համաձայնութեան եղր մը գտնուած է Իսի-ի Ֆրանսական ակումբին հետ :

Ռոպէր Էմմիեան հասարակ մարզիկ մը չէ : Տէրն է միշտ Եւրոպայի հեռացատքի մրցանիշին՝ 8.86 մէթր, 1987 Մայիս 22-ին Մադկաճարի մէջ, ինչ որ, համաչխարհային լաւագոյն արդիւնքներու կարդին, կը հասնի 4-րդ աստիճանին : Երեք առաջինները ամերիկացի սեւամորթներ են :

Անշուշտ, անտեղի կ'ըլլայ սպասել որ Էմմիեան կարենայ վերստին հասնիլ այդ մակարդակին կամ անոր մօտիկ հեռատրութիւններու : Տարիներ անցած են անկէ ի վեր. կարելի չէ ալ երեւակայել որ հայ մարզիկը կարենայ վերադտնել նոյն բարեկամական չրջապատը եւ նոյն խանդավառութիւնը՝ որոնք իրեն էին եղած Մադկաճարի մէջ : Էմմիեան 28 տարեկանը պիտի վերջացնէ յառաջիկայ Փետրուարին :

Այսուհանդերձ, Գիւմրեցի մարզիկը, վարիզեան չրջանին մէջ, պիտի գտնէ մարզուելու լաւագոյն դիւրութիւնները, քան՝ Հայաստան : Պիտի կրնայ մասնակցիլ մրցումներու, յառաջիկայ ամրան, չաբաթը գոնէ մէկ, երբեմն աւելի անգամներ եւ ձեռք պիտի բերէ, կը յուսանք, աւելի բարձր արդիւնքներ, քան՝ ինչ որ ունեցաւ անցեալ երկու տարիներուն ընթացքին :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ թիւերու մրցանիշը կը կոտրէ 1992-ը եւ 1993-ն ալ աւելի փայլուն հեռանկարներ չունի : Գործազուրկներու բուն թիւը 3 միլիոն չէ, այլ՝ 4,8 միլիոն, եթէ հաչուի առնուին բոլոր տեսակի աշխատանք փնտռողները (մասնակի, ժամանակաւոր, կանխահաս թոշակառու, աւելի տարեց եւայլն, եւայլն) : Անդին ալ սակայն 400 հազար աշխատանքի հրաւէր կայ, որոնք անպատասխան կը մնան : Գալիք տարուան համար ընդհանուր յոռետեսութիւն կը տիրէ :

ԻՐԱՒԻ Ֆիւրտերուն կը սպառնան, կըրկէն, սովն ու ցուրտը : Աւելի քան 500 հազար են եւ կ'ապրին վրաններու մէջ : Ազէտ մը կրնայ պատահիլ, կ'ըսէ Ֆիւրտիստանի Ազգային Ժողովի Նորհրդարանի նախագահը որ Փարիզ եկած է :

ՆԱԽԱԳԱՀ (դեռ քանի մը օր) ՊՈՒՇ որոշեց Ամանորը անցընել իր Մարիզնեզրուն հետ Սոմալի, երկու նպատակ հետապընդելով, ըստ պաչտօնական աղբիւրներու : Նախ կ'ուզէ ամերիկացի ժողովուրդին հոգածութիւնը արտայայտել Սոմալիի բնակչութեան, ապա ցոյց տալ Մարիզնեզրուն որ իրենց կողքին է :

որոնք Մարժ — էս — Զուհուր կը գտնուին ցուրտին — բուքին եւ ոչ Լիբանան, ոչ Իսրայէլ կ'ուզեն առնել : Իսրայէլի Ատենին համար, այդ վայրը նօ մէՆ'ս լէնտ մը չէ, այլ՝ լիբանանեան իշխանութեան տակ կը գտնուի :

ՔԱՐԼԸՕՎԱ (Հարաւ - արեւելեան Թուրքիա) 13 Քիւրտեր սպաննուած են թրքական ուժերու հետ գործողութիւններու ընթացքին :

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ թիւերու մրցանիշը կը կոտրէ 1992-ը եւ 1993-ն ալ աւելի փայլուն հեռանկարներ չունի : Գործազուրկներու բուն թիւը 3 միլիոն չէ, այլ՝ 4,8 միլիոն, եթէ հաչուի առնուին բոլոր տեսակի աշխատանք փնտռողները (մասնակի, ժամանակաւոր, կանխահաս թոշակառու, աւելի տարեց եւայլն, եւայլն) : Անդին ալ սակայն 400 հազար աշխատանքի հրաւէր կայ, որոնք անպատասխան կը մնան : Գալիք տարուան համար ընդհանուր յոռետեսութիւն կը տիրէ :

ԻՐԱՒԻ Ֆիւրտերուն կը սպառնան, կըրկէն, սովն ու ցուրտը : Աւելի քան 500 հազար են եւ կ'ապրին վրաններու մէջ : Ազէտ մը կրնայ պատահիլ, կ'ըսէ Ֆիւրտիստանի Ազգային Ժողովի Նորհրդարանի նախագահը որ Փարիզ եկած է :

ՆԱԽԱԳԱՀ (դեռ քանի մը օր) ՊՈՒՇ որոշեց Ամանորը անցընել իր Մարիզնեզրուն հետ Սոմալի, երկու նպատակ հետապընդելով, ըստ պաչտօնական աղբիւրներու : Նախ կ'ուզէ ամերիկացի ժողովուրդին հոգածութիւնը արտայայտել Սոմալիի բնակչութեան, ապա ցոյց տալ Մարիզնեզրուն որ իրենց կողքին է :

թացքին : Կրնայ ալ հասնիլ երկրին լաւագոյնը ըլլալու համբաւին :

Ֆրանսայի մէջ, արդարեւ, հեռացատքով ղբաղող մարզիկները չատ յառաջադէմ չեն : 1992-ի Ֆրանսայի լաւագոյն արդիւնքը՝ 8.12 մէթր միայն : Երկրին ռեկորտը՝ 8.26, կանգնուն 1978-էն ի վեր :

Ֆրանսահայերուն կը մնայ քաջալերել ամէն կերպով, հայ անուանի մարզիկը՝ միակը, աթլէթիզմի մէջ, Հայաստանէն, միջազգային մակարդակի հասած :

ԾԱՆՐԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՐ ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐ
ՊԻՏԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՆ

Ծանրաբարձութիւնը 1993-ին մէջ կը մտնէ նոր կանոնադրութեամբ մը. կան փոփոխութիւններ : Գլխաւորը՝ քաչային նոր դասաւորում մը. այդպէս որոշած է մարզաճեւին միջազգային դաշնակցութիւնը, Թէնէրիֆի մէջ վերջերս կայացած իր նիստին ընթացքին : Օրինակ՝ կը չընջուի 52 քիլօկրամ դասակարգը : Անոր տեղը՝ 54 քիլօկրամ նոյնպէս, 56-ին տեղ 58 : Այսպէս փոփոխութիւններ մինչեւ 108 քիլօկրամ, մրցակիցներուն մարմնական կշիռին տահմանին մասին : Պատճառը՞ : Վերջին տարիներու ընթացքին, տոփիւնկը — զորձածութիւն դեղերու՝ զօրացնելու համար մկանները — հասած էր վտանգաւոր աստիճաններու : Քննութիւնները չէին եղած միչտ չատ լուրջ եւ ձեռք բերուած արդիւնքները ու մրցանիշները առարկայ էին կասկածի : Մրցանիշներէն ոմանք կրնային հաստատուած ըլլալ տոփիւնկի մոլութենէն վարակուած մարզիկներու կողմէ :

Փարատելու համար ամէն անորոչութիւն, ամէնէն զործնական միջոցը մէկդի դնել էր մինչեւ հիմա հաստատուած մրցանիշները եւ վերսկսիլ զերոյէն, քաչային նոր դասակարգով մը : Ու այդ կը սկսի 1993 Յունուար 1-ին :

Միջազգային դաշնակցութիւնը որոշած է չատ խիստ ըլլալ տոփիւնկի դէմ. մէկ եւ արիւն պիտի քննուին գլխաւոր մրցաչարքերու ընթացքին, եւ, եթէ գտնուին յանցաւորներ, պատիժը՝ ցկեանս կախաղան :

Նչենք, այս առթիւ, որ մինչեւ հիմա, ոչ մէկ հայ բռնուած է այդ յանցանքին մէջ : Ընդհակառակն, հայ մարզիկներ, ընդհանրապէս յաղող ծանրամարտի մէջ, օգտուած են մրցակիցներու դատապարտութենէն : Կը յիչուի որ, Սէուլի Ողիմպիականներուն, 1988-ին, Պուլկարի մը պատժուիլը առիթ տուաւ Իսրայէլ Միլիտոսեանի չահելու արծաթ մրցանակ, փոխանակ պրոնզի (երրորդ) :

1993-ը նոր չրջան մը կը բանայ ուրեմն ծանրաբարձութեան համար : Պիտի հաստատուին հետզհետէ մրցանիշներ քաչային նոր դասակարգերու հաչուով : Հին մրցանիշները այլեւս ի զօրու չեն : Պիտի մնան այնպէս ինչպէս որ են : Կ'անցնին պատմութեան :

Այժմու մրցանիշներուն տէրերէն ոմանք Հայեր են : Երեք հատ 67.5 քիլօկրամ դասակարգի մէջ, Միլիտոսեան, պոկում վարժութիւն՝ (առաչէ) 160 քիլօկրամ, աչխարհի մրցանիշ, 1989-էն ի վեր :

82.5 քիլօկրամ դասակարգ, Եուրի Վարդանեան, երկամարտ՝ 405 քիլօկրամ աչխարհի մրցանիշ, 1984-էն ի վեր :

56 քիլօկրամ դասակարգ, Օգսէն Միրզոյեան, պոկում՝ 133 քիլօկրամ, Եւրոպայի մրցանիշ, 1984-էն ի վեր :

Իսրայէլ Միլիտոսեան պիտի մրցի այլեւս 70 քիլօկրամ դասակարգին մէջ, Միրզոյեան, եթէ չարունակէ, 59-ին կամ թերեւս 64-ին մէջ, Իսկ Վարդանեան՝ որ իր ժամանակի աչխարհի ամենահամբաւաւոր մրցորդներէն մէկը եղաւ այդ մարզաճեւին մէջ, քաչուած է արդէն մրցակցութենէն. 36 տարեկան է : Անցեալ տարի Երեւանի մարզական թերթը գրած էր որ Վարդանեան Քալիֆորնիա մեկնած էր :

Մաղթենք որ հայ մարզիկներ վերստին երեւնան ծանրաբարձութեան մրցանիշներու ապագայ ցանկին վրայ :

Վ. ՍՈՒՐԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐ

ԱԶԱՏ ԵՐԿԻՐ ԵՆՔ, ԷԼԻ...

ՀՐԱՆՏ ԱՃԵՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Եռուզեռի մէջ է Երեւանը. փողոցները կը վխտան բազմութեամբ: Աչխուժութիւն մը կայ ամէնուրեք, օրուան բոլոր ժամերուն: Առեւտուր կայ, մարդիկ կը քալեն, կ'աճապարեն, տեղ մը կ'երթան: Ո՞ւր, կը հետաքրքրուիմ: Կը մօտենամ երիտասարդի մը, որուն կը հարցնեմ, թէ կ'աչխատի՞:

-- Ո՛չ, ընչի՞, -- կ'ըլլայ պատասխանը:

-- Ինչո՞ւ չես աչխատիր, գործ չկա՞յ:

-- Ո՛չ, մեր ֆաբրիկան փակուել է:

-- Ինչո՞ւ:

-- Հում նիւթ չկայ. պէտք է բերեն Ռուսաստանից. էնտեղ էլ թանկ է. չեն բերում, մենք էլ չենք աչխատում,

-- կարելի՞ է քեզի բան մը հարցնել, -- կը դիմեմ չափահաս ուրիշ անձի մը:

-- Այո՛, ի՞նչ է:

-- Կ'աչխատի՞ս:

-- Ո՛չ:

-- Ինչո՞ւ:

-- Մեր գործարանում մեքենաների մասերը փճացել են. մասեր չկան, պէտք է դրսից բերեն:

-- Ինչո՞ւ չեն բերեր:

-- Ի՞նչ իմանամ, երեւի թանկ է կամ չկայ:

Կը սրի հետաքրքրութիւնս ու կը շարունակեմ «որսալ» մարդիկ, դիտնալու համար, որ կա՞յ արդեօք մէկը՝ որ կ'աչխատի:

-- Պարոն, կրնա՞մ ձեզի բան մը հարցնել, -- կը դիմեմ կոկիկ հագուած երիտասարդի մը:

-- Խնդրեմ, ի՞նչ էք ուզում իմանալ:

-- Կ'ուզէի դիտնալ, թէ դուք կ'աչխատի՞ք:

-- Ո՛չ, ընչի՞ աչխատեմ:

-- Արդեօք ձեր աչխատավայրին մէջ հում նիւթը պակա՞ս է, կամ էլեկտրական հոսանքը անջատուա՞ծ է, կամ մեքենաներու մասեր չկա՞ն, ա՞յդ է պատճառը:

-- Ո՛չ, մենք նման հարցեր չունենք: Ամէն ինչ էլ կայ: Ես պարզապէս չեմ աչխատում, որովհետեւ աչխատավարձը ինձ չի հետաքրքրում: Ձեռնտու չի:

-- Ինչո՞ւ, -- կը հարցնեմ, իրրեւ թէ զարմացած:

-- Որովհետեւ երթեւեկի միջոցները դժուարացել են: Աւտօբուսը թանկացել է. տրոլէյբուսը ճանապարհին յանկարծ կանգ է առնում էլեկտրական հոսանքի անջատման պատճառով, պէտք է ոտով շարունակես ճամբան: Էդ բոլոր նեղութիւնները կրես եւ ամսավերջին 400 -- 500 ռուբլի ստանաս, որի քառորդն էլ ճանապարհածախսի դնայ, էլ ի՞նչ է մնում քեզ՝ մի քիլօ կարագի կամ մի տուփ ծխախոտի փո՞ղ: Ինչի դնամ աչխատեմ:

-- Հապա ի՞նչ կ'ընես, ինչո՞վ կ'ապրիս:

-- Պիղնէս եմ անում եւ աւել փող աչխատում:

***

Ազատութիւն եւ անիչխանութիւն քաղաքական հասկացողութիւնները չափով վիճակ մը ստեղծած են Հայաստանի մէջ: Սանձարձակութիւն մը կը տիրէ ամէնուրեք: Ամէն մարդ կը ջանայ ընել կամ կ'ընէ ի՛նչ որ կ'ուզէ:

Կը նստիմ սեփական կառք մը բարեկամի մը այցելելու համար: Վարորդը կը սուրայ Երեւանի խորտուբորտ, տեղ -- տեղ քանդուած ճամբաներէն: Քառուղիներուն կան կանաչ -- կարմիր ազդալոյսեր: Վարորդը կը չրջանցէ կարմիր ազդալոյսը: Սոսկումով կը հարցնեմ, թէ վտանգաւոր չէ՞ ինչ որ կ'ընէ, հապա եթէ կողքի փողոցէն նոյն արագութեամբ սուրայ ուրիչ կառք մը, որուն ազդալոյսը կանաչ է, ի՞նչ կը պատահի:

-- Ոչինչ, ախպէր ջան, մի՛ մտածէ, էն կողմից եկողը իմանում է, որ էստեղ կարմիր լոյսին էլ անցնում են, նրանք էլ ուշադրութիւն կ'անեն:

-- Բայց ինչո՞ւ չէք կենար կարմիր լոյսին:

-- Ազատ երկիր ենք, էլի՛...

***

Պատկեր մը Երեւանի թաղերուն մէջ զարմանալի տեսարաններ կը պարզէ մեր աչքերուն առջեւ: Լսած էինք, որ ամէն տեղ պոչ կայ՝ հացի, սնունդի, միսի, կարագի եւայլն, եւայլն: Այս այցելութեանս նպատեցի մամուլով հրապարակուած պոչերէն մէկը միայն՝ հացինը, այդ ալ թերեւս անոր համար, որ հացը կը մատակարարուի պետական հիմնարկի կողմէ: Սակայն, ես նկատեցի ուրիչ պոչ մը՝ չհրապարակուած մամուլով: Կառքով կ'անցնէի լայն պողոտայէ մը, որու եզրին կը գտնուէր շարժանկարի մեծ չէնք մը, որու ճակատին կար հսկայ գունաւոր պատառ մը՝ մերկ կին մը ներկայացնող: Քանի մը տասնեակ այրեր, չափահաս թէ երիտասարդ, պոչ բռնած էին տոմս առնելու եւ մտնելու սրահը: Մերկ կնոջ պատառը ենթադրել կուտար ինծի, որ էրոթիք կամ պոռնկրաֆիք ժապաւէն մըն էր ներսը ցուցադրուելիքը...

Կը յիշեմ քիչ առաջուան վարորդին խօսքը.

-- Ազատ երկիր ենք, էլի՛...

***

Երեւան քաղաքը «զարգացած» է նաեւ ազատ երկիր ըլլալու հանդամանք արտայայտող այլ հաստատութիւններով: Զանազան փողոցներու չէնքերու նկուղներուն մէջ կան բացուած բազիներ, թղթախաղի եւ այլազան մեքենաներով բախտախաղի վայրեր: Casino Poker, Casino 777 եւ այլ տիտղոսներով յատկանչուող վայրերը, թէեւ չա՞տ հեռուէն, սակայն եւ այնպէս լաս վեկաս գտնուելու տպաւորութիւն մը կը թողուն ակնատեսին վրայ:

Մէթրոյի կայարանի մը մէջ տեսայ նաեւ machines à sous--եր, որոնց առջեւ նստած երիտասարդներ եւ պատանիներ իրենց բախտը կը փորձէին:

-- Ազատ երկիր ենք, էլի՛...

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՓՐԿԻՉ ՄԱՐԴՈՒՆ»
Շրջաբերական Թուղթ
ՅՈՎՀ. ՊՕՂՈՍ Բ.
Սրբազան Քահանայապետին
Հայերէնի վերածեց՝
Հ. Ռափայէլ Վ. Անտոնեան
Մխիթարեան մայրավանք
Վենետիկ, Ս. Ղազար, 1992

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՀԵՏ (ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ)

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կրասնոդարի երկրամասը 75 հազար քառ. քիլոմեթրով եւ 4,8 միլիոն բնակիչով աչխարհագրական եւ պատմականօրէն կը պատկանի Կուբան չրջանին: Կը գրաւէ անոր տարածութեան 90 առ հարիւրը եւ կ'համապատկէ բնակչութեան 95 տոկոսը: Երկրամասը կը գտնուի Ռուսաստանի հարաւը: Կը տարածուի Ուռալի եւ Վոլկայի արեւմուտքէն Ազովի եւ Սեւ ծովերու եզերքը, Ուկրանիոյ հարաւ -- արեւելքէն հիւսիսային Կովկաս:

Կուբան գետը չրջանը կը բաժնէ երկուքի: Մէկ մասը, տարածութեամբ երկու -- երրորդը՝ դաչտեր, իսկ միւս մասը՝ լեռներ եւ լեռնադաչտեր:

Իր բարեխառն կլիմայով, իր ծովեզերեայ պատուհաններով համեմատաբար Ռուսաստանի ամենահարուստ չրջանն է, յատկապէս հողագործութեամբ, զիւղատնտեսութեամբ եւ անկէ հետեւող ճարտարարուեստներով:

1989-ի մարդահամարի տուեալներով Կրասնոդարի երկրամասին վրայ կը բնակին 260 հազար Հայ: Սակայն, ճիշդ թիւը չատ աւելի բարձր է, քանի տեղացի Հայերուն, չուրջ՝ 400 հազար: Շատ -- չատեր արձանագրուած չեն իշխանութիւններու ցանկերուն վրայ: Աւելի ճիշդ իշխանութիւնները չեն ուզեր արձանագրել, մանաւանդ վերջին տարիներու ընթացքին Ադրբեջանէն, Ղարաբաղէն, Հայաստանի աղէտեալ գօտիէն դաղթողները:

Կուբան հաստատուած առաջին Հայերը, 14-րդ դարուն, եկած են կովկասեան լեռնաշղթայէն եւ Ղրիմէն: Խառնուած են տեղացի բնակիչներուն հետ, Ադըղները (Զերքեզները), ընդունելով եւ սորվելով անոնց լեզուն: Պահած են սակայն իրենց կրօնքը եւ բարքերը: Այդ Հայերը կոչուած՝ Զերքեսօ -- Հայեր հիմնած են Արմաւիր քաղաքը: Անոնք տուած են առեւտուրի մէջ ճանչցուած ընտանիքներ՝ Աւետով, Բակարսունկով, Զարաչեւ, Թարասով: Այս վերջին Հայ ընտանիքի չառաւիղներէն է Ֆրանսական Ակադեմիի անդամ եւ աչխարհահռչակ վիպագիր՝ Անրի Թրուայա:

18-րդ դարու վերջաւորութեան Ղազախներու հետ միասին Կուբան տեղափոխուած են նոր Հայեր, որոնք 19-րդ դարու առաջին տարիները բնակութիւն հաստատած են Եկատէրինոդար քաղաքը, հիմնուած 1793-ին, եւ այժմ կոչուած Կրասնոդար: Այս Հայերը ունեցած են սեփական եկեղեցի եւ դպրոց:

Հայերու դէպի Կուբան տեղափոխման երկրորդ ալիքը սկսած է 19-րդ դարու 60-ական թուականներուն երբ արեւմտեան Հայաստանէն Թուրքերու ճնչումին տակ, Հայեր ստիպուած եղած են լքել իրենց պատմական հողերը: Անոնք Համչենահայերը եղած են, այսինքն՝ Օրդեցիները, Տրապիզոնցիները, Սամսոնցիները: Մեծ թիւով Հայեր, յատկապէս՝ Կարսեցիներ, Համչենահայեր, Էրզրումցիներ, Մշեցիներ, Վանեցիներ Կուբան տեղաւորուած են 1915-ի Եղեռնէն յետոյ եւ բարեկամաբար ապրած են Ղազախներուն հետ:

1960-ական թուականներուն Հայաստանէն, Ադրբեջանէն, Վրաստանէն եւ Ղարաբաղէն Հայեր, ոչ կարեւոր քանակութեամբ հաստատուած են Կուբան: Սակայն, այս վերջին տարիները, Սումգայիթի, Բաքուի, Կիրովապատի կոտորածներէն, 1988 Դեկտեմբեր 7-ի երկրաչարժէն յետոյ զանգուածային գաղթ տեղի ունեցած է: Տեղական բնակչութիւնը, ի մասնաւորի Ռուսերն ու Ղազախները, լաւ աչքով չեն դիտած եւ յարաբերութիւնները Հայ բնակչութեան հետ սկսած են լարուիլ:

Հայերը ցրուած են երկրամասի ամբողջ տարածքին վրայ, սակայն առաւելաբար խմբուած են՝ Մեծ Սոչիի (52 հազար Հայ 380 հազար բնակչութեան վրայ), Թուապսէի, Աբչերոնսկի, Բելոբրեչենսկի, Անապայի, Արմաւիրի (Ռուսերէն յետոյ, թիւի կարեւորութեամբ 18 հազարով կուպան Հայեր), Կրըմսկի չըրջաններուն մէջ եւ Կրասնոդար քաղաքը:

Կրասնոդար կ'ապրին մօտ 25 հազար Հայեր (դրանցուած, ինչպէս իրենք կ'ըսեն). իրականին մէջ չուրջ 40 հազար: Հայ առաջին գաղութը հաստատուած 1920-ական թուականներուն եւ գաղթած Կարսէն, Տրապիզոնէն, Էրզրումէն, Վանէն, Մուշէն: Վերջին տասնամեակներուն եւ մանաւանդ վերջին տարիներուն մեծ թիւով Հայեր Անդրկովկասէն եկած ու ապաստան գտած են Կրասնոդար քաղաքը:

***

Այս աչնան, Կրասնոդար քաղաքը եղանք, երկու օր, մաս կազմելով Պուշ տիւ Ռոնի նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի պատուիրակութեան մը, պաչտօնութեամբ իր նախագահին՝ Լիւսիէն Վիէկանի, որ կը պատասխանէր Կուբանի չրջանի եւ Կրասնոդար քաղաքի իշխանութիւններու հրաւէրին: Պուշ տիւ Ռոնի նահանգը եւ Կուբանի չրջանը կը մչակեն տնտեսական, զիտական, համալսարանական եւ այլ համագործակցութիւններ: Կրասնոդար եւ Մարսէյլ երկու Հայակեդրոն քաղաքներ ըլլալով, Պուշ տիւ Ռոնի նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը ուզեց որ նոյն տանն յարաբերութիւններ ստեղծուին երկու Հայ գաղութներուն միջեւ:

Կրասնոդարի օգակայանը, օգնական էջքին իսկ, տեղական իշխանութիւններուն հետ, երկու պատուական Հայեր Զաւէն Արապեանց՝ կարեւոր գործարանի մը տնօրէն եւ Միքայէլ Պօղոսեան՝ հագուստի սեփական ձեռնարկութեան մը տէր որպէս ներկայացուցիչը Հայ համայնքին ջերմ եւ սիրալիր ընդունելութիւն մը վերապահեցին մեզի եւ չրջապատեցին ամենայն ուչադրութեամբ:

Ծանօթութիւնը քաղաքին հետ սկսաւ Հայկական Եկատէրինոդարէն մնացած հետքերով:

Նախ դպրոց մը կառուցուած 1914-ին Արմաւիրի Հայ՝ Զարաչով ընտանիքի բարերարութեամբ: Գեղեցիկ, պատկառելի չէնք մը զանազան քաժիններով, ընդարձակ հողամասով ուր Հայ աչակերտներ ուսանած են մինչեւ 1939: Երկրորդ աչխարհամարտի սկիզբը Խորհրդային իշխանութիւնները գրաւած են դպրոցը եւ գործածած որպէս հիւանդանոց: Ապա, վերածուած է զրադարանի, Պուշկին զրադարան, եւ այդպէս ալ է մինչեւ այսօր: Վեհանճն եւ արուեստը սիրող բարերարը ակնածանքով կը յիչուի: Ամէն տարի իր ծախքերով խոստումնալից եւ տաղանդ ունեցող երիտասարդ նկարիչներ, Հայ կամ ռուս, կը զրկէր Փարիզ արուեստ ուսանելու:

Ոչ չատ հեռու, գեղեցիկ հանրային պարտէզի մը դիմաց երկյարկանի չէնք մը որ կառուցուած է 1908-ին, քաղաքի Հայերուն ջանքերով, եւ մինչեւ 1922 գործածուած որպէս Հայ Մչակոյթի կեդրոն: Եւ չէնքէն ներս նաեւ՝ մատուռ մը: Համայնավար իշխանութիւնները սեփականացուցած են եւ վերածած ռուսական դպրոցի: Այսպէս ալ է այսօր:

Նոյն պողոտային վրայ ինքնատիպ ոճով չէնք մը կառուցուած է զարուն բակերը, պատկանած է մեծահարուստ Հայու մը՝ Բակարսուկով (Բարսեղեան) որ գործածած է որպէս սեփական տուն: 1920-ական թուականներուն կալուածը առնուած է տանտիրոջ ձեռքէն եւ գարձած է պետական չէնք: Այժմ բաժնուած է երկու մասերու. մէկ մասը՝ թանգարանը, միւսը՝ պանդոկ:

Այսպէս չրջագայելով քաղաքին կեդրոնը, ընկերակիցներս, երիտասարդները, Վարդան Գուգուեան՝ հին եւ միջնադարեան պատմութեան համալսարանի դասախօս եւ Ռուբէն Քամալեան՝ բնագիտական գիտութիւններու թեկնածու, գիս առաջնորդեցին կրասնոդարի վերջին Հայկական կեդրոնը: Բակ մը եւ չուրջը չէնքեր: Այս բակին տեղը եղած է փայտաչէն եկեղեցի մը: Եկեղեցին քանդուած է համայնավար իշխանութիւններու հրահանգով, 1958-ին, պատրուակելով թէ փայտերը որդնոտած են եւ կրնայ վտանգ մը պատահիլ: ՔԱ -- կէ -- Պէ-ն քահանային, Տէր Վահանին խնայած է եկեղեցւոյ քանդումին տեսարանը, նախապէս սպաննելով: Կը մնայ բակին մէկ անկիւնը համեստ տնակ մը՝ երիցատունը ուր կը բնակին քահա-

ՖԼՈՐԱՆՍԸ ԿԱՆԳՈՒՆ Է, ԲԱՅՑ...

Օրէ օր կը վատթարանայ կացութիւնը աշխարհի հրաշալիք մէկ քաղաքին որ կը կոչուի Ֆլորանս: Ոչ միայն ազգային, այլեւ համաշխարհային գոհար մըն է որ կը քայքայուի վերածննդեան ճարտարապետութեան գլուխ – գործոցներով: Քաղաքին անտեսումը մեծ վրդովմամ կը պատճառէ մասնագէտներու: Բնապահական մտահոգութիւններով քաղաքին աղբակիզարանը փակուած ըլլալով, աղբերը պէտք է այլուր փոխադրել, մինչ ներկայիս շրջանին բոլոր աղբիւրները զերյագեցած են ու աղբահաւաքումի գործը մեծ դժուարութիւններ կը յարուցանէ: Պատմական պալատները որոնք կը պատկանին Թոսքանացի մեծ դերդաստաններու, նիւթականի չդոյութեան պատճառով կարելի չըլլար նորոգել· ոչ խնամք կը տարուի անոնց, ոչ ալ կանոնաւոր քննութիւն կը կատարուի: Օդի ապականութեան, ջուրի ներթափանցումներու, սառին կամ երթեւեկի միջոցներուն պատճառած թրթռացումներուն հետեւանք չէնքերու քարերէն, ծեփէն, մարմարեայ սալերէն, կղմին – աղիւսներէն կտորներ կը թափին: Շէնքերու ճակատները պաշտպանելու համար այլանդակ ցանցեր քաշուած են անոնց

նային ընտանիքէն վերապրող անդամները:

Այս քանի մը հայկական հետքերը ինքնին կը պատկերացնեն եւ կը վկայեն թէ որքան կարեւոր եղած է հայկական ներկայութիւնը, որքան հարուստ եւ կենդանի եղած է հայկական կեանքը համայնավար կարգերու հաստատումէն առաջ: Եւ սակայն 70 տարիներու սառը չէ մեղսուցած ոգին: Մոխիրին տակ կրակը բոլորովին չէ մարած: Մնացած են կայծեր: Եւ այդ կայծերը այսօր կ'անհանգըստացնեն, կը հրահրեն հոգիները: Ըսել կուտան թէ այդ եւ այլ չէնքերը հայապատկան չէնքեր են, եւ մանաւանդ յուսալ կուտան որ նոր կարգերը, աւելի ազատ եւ ժողովրդավար, պիտի վերահաստատեն իրաւունքները, պիտի վերադարձնեն յափշտակուած ինչքերը: Այսուհանդերձ, կը մնան իրատես: Լաւ պիտեն թէ ոչինչ կը տրուի, այլ կ'առնուի: Առնելու, վերատիրանալու համար իրենց հաւաքական ժառանգութեան, ըստացուածքին հարկ է կազմակերպուիլ: Հիմնել նոր յենարաններ, ներկայացնել ուժ: Եւ այսօրուան չափանիշով ամէն բանէ առաջ ըլլալ տնտեսական ուժ մը:

(Մնացեալը յաջորդով)

երեսին· ու առանց պատճառի չէ որ այցելու զբօսաշրջիկներու թիւը կանոնաւորաբար կը պակսի, հոկտեմբերին 10%-ի նուազում արձանագրուած է ու տակաւին ոչ մէկ միջոցառումի մասին կը մտածուի:

Հարիւր միլիառ լիռերու պէտք կայ վերաղաբնելու համար կառոյցներուն նախկին չքեղութիւնը· սակայն հանրային վարչութեան դրամարկղը պարապ է եւ Մշակոյթի նախարարութեան յատկացումները չեն կատարուիր: Այս մարզին անօրէն մը դիտել կուտայ թէ Ֆլորանս արուեստի գլուխ – գործոցներու նման կուտակումով եզակի երեւոյթ է ու բնականոն պիւտճէով մը կարելի չէ զայն խնամել· պէտք է նկատուի ազգային պարագայ մը: Մինչեւ իսկ կան պատասխանատուներ որոնք յատուկ օրէնք մը կը պահանջեն քաղաքին համար: Այս բոլորին հետեւանքը այսօրուան համար այն է որ վէճերը, պահանջքները, մերժումները կը շարունակուին, մինչ ժամանակը կ'անցնի ու պալատները աւելի ու աւելի կը փճանան: Մայր Տաճարին դմբեթը լաւագոյն օրինակն է այս կացութեան· Ֆիլիփփօ Պրունէլլէչքի այդ հրաշակերտ գործը քսան տարիէն կառուցած է· կը պատմուի որ Միքէլ – Անճելօ երբ կը պատրաստուէր Հռոմի Ս. Պետրոսը կառուցանել, մեծ հիացումով մրմնջած է· «քեզմէ աւելի մեծ գոյր մը պիտի ունենաս, բայց ոչ աւելի գեղեցիկ»: Նորոգութեան աշխատանքը որ սկսած էր 60-ական թուականներուն, տակաւին աւարտած չէ:

Նոյն վիճակին մէջն է Պարճելլոյի պալատը որ վերածուած է Ազգային Թանգարանի, ուր կարելի է հիանալ Տոնատելլոյի եւ Միքէլ – Անճելոյի արձաններուն: Պատմութեամբ դրօսմուած ճաշկատէն քարի կտորներ ու փշուրներ կ'իյնան: Հոն եւս նորոգութեան աշխատանքը ընդմիջուած է որովհետեւ միջոցներ չկան:

Ամէնէն ծանր վիճակին մէջ գտնուող չէնքերէն մէկն ալ Գրասենեակներու պալատն է· ամէն օր առնուազն 500 ինքնաշարժեր ու հանրաշարժներ կ'անցնին աշխարհի մեծագոյն այս պալատին առջեւէն, որ անկասկած երթեւեկին պատճառած թրթռացումներէն կ'ապդուի: Առնոյի վրայ դիրք գրաւած անոր պատշգամը արդէն աւերակոյտի վերածուելու վտանգին ենթակայ է: Քաղաքին իշխանութիւնը սակայն, հակառակ պանձերու պահպանութեան պատասխանատուներու բողոքներուն, փոփոխութեան ենթարկած չէ երթեւեկի երթուղին: Անոնք կը բացատրեն թէ խուճապի պէտք չկայ, թէ քաղաքը կանգուն է տակաւին, այլ միայն չէնքերու ճակատները վնասուած են· պէտք է խնամք տանիլ անոնց, բայց նիւթականը կը պակսի: Մինչ այդ, վերածննդեան մայրաքաղաքին պալատները կը շարունակեն սարսռալ ու մարմարի կտորները պատերէն անջատուելով վար կը թափին:

ՄԵԾ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՑՈՒՇԱՐՋԱՆԻ ԲԱՑՈՒՄ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՑԻ ՄԷՋ

Աղգերու եւ ժողովուրդներու կեանքին մէջ կան դէպքեր, աղէտներ ու թուականներ, որոնք բանական ու բնական հասկացողութենէ վեր են ու բացատրելը անկարելի է, եւ անցնող տարիները փոխանակ մոռացութեան, փոխանակ վէրքի բուժումին, աւելի արիւնոտ ու ճակատագրական կը դարձնեն անոնք:

1988, Դեկտեմբեր 7-ը: Ժամը 11·41-ին, ահաւոր երկրաշարժ մը մի քանի երկվայրկեանի մէջ քարէդի երեսէն ջնջեց Սպիտակ քաղաքը եւ կիսով չափ քանդեց Լենինական ու Կիրովական քաղաքները չրջանի աւելի քան 300 գիւղերով: Թիւերը չատ բացատրութեան կարօտ չեն·

100·000 զոհ
25·000 որբեր եւ
500·000 անտուն եւ դաղթական Հայեր:

Աննախընթաց երկրաշարժ մը, որ աշխարհի համայն մարդկութեան յիշեցուց թէ արեւի տակ փոքրիկ հողամաս մը գոյութիւն ունի Հայաստան, կայ բազմադարեան ժողովուրդ մը Հայ Ազգը· իր փառաւոր ու դարաւոր պատմութեամբ· որ համաշխարհային քաղաքակրթութեան բերած է իր մեծ ու կարեւոր մասնակցութիւնը:

Մեծ թիւով զոհերը, Հայուն ցաւը եւ արցունքը պատճառ դարձան որ բարի կամեցողութեան տէր մարդիկ, տարբեր կրօնքներու եւ քաղաքական հոսանքներու պատկանող, աշխարհի չորս կողմերէն մէկ սիրտ ու մէկ հոգի դարձած օգնութեան հասնին Հայուն նիւթապէս, բարոյապէս ու ֆիզիքապէս մեր անմիջական պէտքերուն դոհացում տալու համար:

Հայ Սփիւռքը եւ ի մասնաւորի Ֆրանսահայ դաղութը չանք ու ճիգ չխնայեց հայրենարնակ իրենց քոյրերուն եւ եղբայրներուն օգտակար ըլլալու:

Հայ Առաքելական, Կաթողիկէ եւ Աւետարանական Եկեղեցիներ, կուսակցութիւններ, Միութիւններ ու բարեսիրական կազմակերպութիւն, գրեթէ բոլորը անխտիր, Հայեր եւ Ֆրանսացիներ իրենց կարելիութեանց սահմանին մէջ իրենց լուման բերին որպէսզի «Ցոյսը չմեռնի»:

1992, Դեկտեմբեր 6, Կիրակի օր: Մայր Հայրենիքի թէ Սփիւռքի տարածքի վրայ· Հայ ժողովուրդը յուզումով լի, արցունքոտ աչքերով, չորս տարիներ վերջ միեւնոյն ղգացումներով, հաւաքուած էին եկեղեցիներու թէ գերեզմաններու մէջ· աղօթելու զոհերու հոգիներու հանդըստութեան եւ ողջերու գործոց յաջողութեան համար:

Այսօր կարող ենք ըսել թէ հայ ժողովուրդը «անիծուած ազգ» մը չէ, թէ մեր Հայրերու Աստուածը մեզի «մոռցած չէ», թէ հակառակ պատմութեան ընթացքին մեզի դէմ գործուած արհաւիրքներուն ու կոտորածներուն, հայ ժողովուրդը կը չարունակէ գոյութիւն ունենալ եւ այսօր իր կենսունակութիւնը եւ վերստին ապրելու իր վճռականութիւնը կ'ուղէ փաստել ու արտայայտել Արցախի ինքնապաշտպանութեան պայքարով: Այն ժողովուրդը որ Հայկի եւ Արամի, Մեսրոպի եւ Լուսաւորիչի, Վարդանի եւ Սերոբի նման կերպարներու ծնունդ տուած է, չի կրնար մեռնիլ եւ կեանքի այս կամ այն ժամանակաւոր պարտութիւնները ու դժուարութիւնները դիտէ վերջնական յաղթանակներու եւ յուսադրիչ ապագաներու վերածել:

Հայը նաեւ երախտապարտ է: Իրեն դէմ գործուած ամէն բարիքին փոխադարձել դիտէ: Ուստի Հայաստանի մեր քոյրերն ու եղբայրները չնորհակալութեան ղգացումով լի, որպէս դնահատութիւն Ֆրանսացի ժողովուրդի կատարած օգնութեան Իսի Լէ Մուլինոյի իրենց հայրենակիցներու միջոցաւ քաղաքին նուիրեցին Հայաստանցի հռչակաւոր քանդակագործ Ալպէր Ազեխսեանի ստեղծագործութիւնը «Թռչունները»:

Այս առիթով չնորհակալութիւններ կը յայտնենք Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանին, Հայ ժողովուրդի բարեկամ երեսփոխան – քաղաքապետ Պր· Անտրէ Սանթինիին, փոխ – քաղաքապետ՝ Պր· Մարտիրոս Գարակէօզեանին, 1988 Դեկտ· 7, կազմակերպութեան ու բոլոր անոնց որոնք մասնակցեցան սոյն ձեռնարկի իրականացման:

Ճիշդ է· այսօր Հայաստան պէտք ունի իր բոլոր զաւակներու օժանդակութեան: Բայց վաղը մեր Մայր Հայրենիքը իր թեւերուն տակ պիտի հաւաքէ իր բոլոր զաւակները աշխարհի չորս կողմերէն, եւ որպէս գթառատ մայր իր որդիներուն պիտի տայ կեանք, յոյս եւ սէր, մէկ խօսքով ապահովութիւն, բարօրութիւն խաղաղութիւն,

Վստահ ենք որ չուտով Հայը պիտի վերագտնէ ինքզինքը եւ կրկին անգամ դիտակցութեամբ եւ խմաստութեամբ տէր պիտի դառնայ իր ճակատագրին:

Մենք ջերմօրէն կը հաւատանք անոր:

ՄԻՒՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԿԹԻԿԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սիրաբանող վատուներու աղմուկ մը փրթաւ փողոցի ցանկապատին միւս կողմէն: «Թրքուհին միայն սիրելու եւ սիրուելու համար ստեղծուած է» փսփսացեր էր ականջին առատուն կանուխ զինք ճամբու դրած ատենը, «վաղը գործէս ետք կուգամ, ժամը 6-ի մօտ, համալսարանի մատուռին քով, ինծի հոն սպասէ»: Եւ Պերճ, օդին մէջէն քալելով, գալիք գիշերուան խառնակ պատկերով հասեր էր տուն ու Կղպուեր սենեակին մէջ: Ցետոյ, պատուհանին վարագոյրը քաշեր էր ու նետուեր էր անկողինին վրայ, յանձնուած կնկան հեշտագին յիշատակին, անոր երկար մազերուն դարնանային բոյրին, ձեռքերուն ու մարմնին հպումին յամեցող զգայնութեան՝ կուրծքին, առնանդամին ու մանաւանդ չրթունքներուն վրայ···: Ինչպէ՛ս վաղեր էր համալսարան, յաջորդ առաւու, ամբողջ օրը անկապրող՝ դաս ընելու ու սպասելով անոր երեւնալուն պատերուն եռեւէն զայն հեռուէն, զաղտնի լրտեսելով···: Ցետոյ, ի՛նչ սրտատրոփ երանութեամբ բլոռներ էր անոր փափուկ ձեռքերը ու սեղմեր ուժգին: «Նայէ Պերճ, չըլլայ որ սիրահարիս ինծի եւ ամուսնութեան մասին մտածես ··· սիրաբանութիւնը, սէրը սին մտածես ··· սիրաբանութիւնը, սէրը եւ ամուսնութիւնը իրարմէ բոլորովին տարբեր բաներ են, գիտցիր ··· տարիքի մեծ տարբերութիւն կայ մեր միջեւ, չէ՞տոյ կեանքի փորձառութիւն ալ չատ չունիս, դեռ համալսարանն իսկ չես աւարտած» ըսեր էր, համալսարանի մօտ սրճարանին մէջ, դէմը նատած ու խընդուն աչքերով: «Հիլտա, ես քեզ կը սիրեմ ու պիտի ամուսնանամ հետդ, լմնցած հարց է» ցած ու տրամաթիք չեչտով մը: «Նայէ, գիտէի ասանկ ըլլալը, ասիկա անկարելի է Պերճ, խելքի եկուր, իրար հազիւ կը ճանչնանք, ի՞նչ գիտես իմ մասիս···: Ցետոյ···»: Լռեր էր Հիլտան յանկարծ, գլուխը չարժելով աջ – ձախ «հայ եւ թուրք ··· չըլլար, չի քալեր, խորհի՞ր ես հօրդ մասին, մօրդ մասին, հայ բարեկամներդ, հօրդ բարեկամները, քու բարեկամներդ ··· ասոնք բոլորը պիտի փախին քեզմէ, ես դիտեմ, կարդացեր եմ այդ մասին, չատ ատելութիւն եւ արիւն կայ մեր միջեւ, չարդ, ցեղասպանութիւն ինչ գիտնամ ··· չէ, անկարելի է»: «Ատոր հոգը ինծի ձգէ» պատասխաներ էր աճապարանօք, առանց յստակ գիտնալու թէ ինչ պիտի ընէր···:

Ոտքի ելաւ: Սառեր էին ձեռքերն ու ոտքերը «ի՞նչ պիտի ըլլայ ասոր վերջը» հարցուց ինքնիրեն, բայց մարմնին դողը զինքը դէպի տուն ու ներս կը քաշէր: Կոթնեցաւ դրան ու սպասեց: Այն ատեն էր որ հեռուներէն հրացանաձգութիւն մը պատռեց դիշերը, տակաւ ուժգնացաւ, ինչպէս միշտ կ'ըլլար «կը մօտենայ կոր» խորհեցաւ, հետեւելով պայթումներու ծանր ցնցումներուն: Ցանկարծ չատ մօտէն զնդացիր մը ծակծկեց մթութիւնը: Անզգալաբար կծկուեցաւ դրան մէջ «քա՞ջ ես» հարցուցեր էր Հիլտան իրար դեռ նոր ճանչցած, Համբայի մուտքին, հանրային պարտէզի առջեւ երբ յանկարծ, երեկոյեան մութը իջնելուն՝ կրակի ցանցի մը մէջ բռնուեր էին: «Չեմ դիտեր» պատասխաներ էր ու ցանկապատին վրայէն ցատքելով՝ ներս մտեր ու թուփերու քով կծկուեր եւ իրար ուժգին փաթթուած՝ պահուըտեր էին: «Կը դոցաս կոր» ըսեր էր Հիլտա, աւելի սեղմուելով կուչտին «ես չատ ջղային աղջիկ եմ» աւելցնելով: «Պատին պատին փակիր Հիլտա, հոս քովս ··· հարուածները աջէն կ'անցնին կոր» ու պաշտպաներ էր անոր մարմինը թուփին ու ցանկապատին միջեւ, զգացեր էր անոր կուրծքերը եւ նաեւ սրտին հարուածները այդ ահարկու աղմուկին մէջն իսկ «կը վախնամ կոր Պերճ» չընջացեր էր ան «բան մը չըլլայ մեզի, քեզի ··· ինծի բան չըլլար» ըսեր էր դողի բռնուած բայց անոր տկար, անպաշտպան ու ցանկալի մարմինը զրկեր էր անսահման ուժով ու սիրով՝ որ զաղտնի արցունք բերեր էր աչքին···: Պաղ, դողդողուն չրթունքները դրեր էր անոր ծոծրակին ու համբուրեր «ո՛չ Պերճ» փսփսացեր էր աղջիկը ու վտանգին էն տաք վայրկեանին՝ ցանկութիւնը յանկարծ տիրեր էր իր ամբողջ անձին, կարծրացեր էր առնանդամը ու տղամարդու կիրքի ու հպարտութեան անծանօթ զգայնութիւն մը պրկեր էր զինքը եւ աւելի ուժգին սեղմեր էր անոր կակուղ միսերը, կծկուած մարմինը եւ փամփուշտներու խլացուցիչ աղմուկին մէջէ ի վերջոյ՝ «ա՛խ ··· կը սիրեմ քեզ, Հիլտա» ըսեր էր որովհետեւ աղջիկը չէր կրնար լսել իր ձայնը:

Զէնքի հարուած մը սուրաց տանիքին վրայէն, մէկը պոռաց դիմացի տունէն: Իրե՞ն էր որ կը կանչէին···: Ցանկարծ ինքզինքին եկաւ, հրեց դուռը, ներս մտաւ:

(Շար· 19)

Տէր եւ Տիկին Վահրամ Զորմիսեան, զաւակը եւ թոռները,

Պր· Հրաչ Զորմիսեան եւ զաւակը

Տէր եւ Տիկին Սրա Պիպէրեան եւ զաւակները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ-մօր, նանիին, մօրաքրոջ եւ մեծ-մօրաքրոջ՝

ԱՃՐԻ ՏԻԿԻՆ
ԼԻԼԻՈՆ ԶՈՐՄԻՍԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Ալահիտ Տրեից – Մարգարեան)

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 21-ին, 87 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինդշաբթի, Դեկտեմբեր 24-ին, ժամը 13·45-ին Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Քաշանի գերեզմանատունը (ժամը՝ 15·45-ին)։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

CENTRE CULTUREL SAINT MESROB

Exposition des œuvres
(Graphiques-Sculptures)
du sculpteur d'Arménie

Youri PETROSSIAN

du 18 au 27 Décembre de 18h à 21h30

Samedi et Dimanche de 15h à 21h30

10 bis, rue Thouin — Paris 5e
M° Cardinal Lemoine ou Monge

—— Entrée libre ——

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arménens de France recherche :

UNE SECRETAIRE EXPERIMENTEE

à mi-temps pour le secrétariat français.
Envoyer le C.V. au :
17, rue Bleue, 75009 Paris.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԼԻՈՆ· – Տիկին Ա· Միքայէլեան 150 ֆրանք։

***

ԷՇԻՐՈԼ· – Կ· Խաչատուրեան 100 Ֆր·։

***

ԳԼԱՄԱՐ· – Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Թորիկեան 500 Ֆր·։

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 26, ժօն է Սբբոյն Ստեփանոսի Նախավկային Մերոյ։

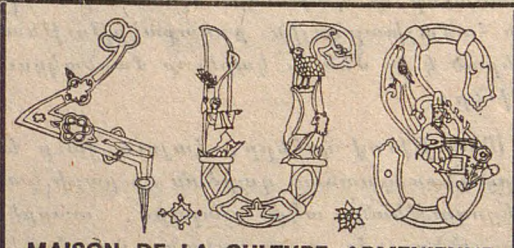
Այս առթիւ Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին՝ պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿ

Կապոյտ Ծաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Մարգարեան, Նոյարեան, Գարակէօզեան ընտանիքներուն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝ Վարսենիկ Մարգարեանի մահուան առթիւ։ Այս առթիւ, ընդհակառակ սոացած է 500 ֆրանք Տէր եւ Տիկին Արտաշ Զապունեանէ եւ 200 Ֆր· Տիկին Պերճուհի Տիւֆուա – Պէրպէրեանէ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

et

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
vous invitent à fêter

LE NOEL ARMENIEN

le Dimanche 10 Janvier à 15 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines

SPECTACLE DE CONTE :
LA PRINCESSE D'ARMENIE
(musique, danse)

Goûter pour les petits et les grands.

Distribution de petits paquets de Noël à tous les enfants présents.

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարի եւ Անահիտ Պաղտասարեան, Այրի Տիկին Խուտավերտեան, Այրի Տիկին Պիւրիւշեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղիկով, փոխան ծաղիկի նուէրներով, անձամբ, մամուլով թէ գրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց մօր եւ պապիկին՝

ՏԻԿԻՆ ՊԵՐՃՈՒՀԻ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։

***

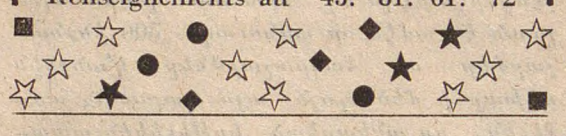
Այս տխուր առթիւ, Մ· եւ Ա· Պաղտասարեան 500 Ֆր· կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց մօր յիշատակին։

ARBRE DE NOEL

LES ELEVES
DU
TEBROTZASSERE

vous invitent
le DIMANCHE 3 JANVIER
à partir de 13 heures
Salle des Fêtes *Thierry Le Luron*
9, Bd. du Midi, 93340 Le Raincy
Programme varié ■
partie artistique
Buffet — Tombola
● Distribution de cadeaux
par le Père Noël ●
Accès SNCF : Gare Villemomble,
Le Raincy par la Gare de l'Est.
Par route : autoroute A3
sortie Villemomble, Gagny.
—— entrée gratuite ——
Renseignements au 43. 81. 01. 72

–ՏՕՆԱԾԱՌ–

Վալանսի Ս· Սահակ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական մարմինը եւ Տիկնանց յանձնախումբը կազմակերպած են տօնածառի հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, կէսօրէ հետք ժամը 15-ին Մեզօն տը Սենթիքաթի սրահին մէջ, Ֆօնթարլիէ – Վալանս։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ Շրջանի Հայութիւնը քաջալերելու համար Դաւիթեան Միութեան մօրեայ դպրոցի աշակերտութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Շրջ· Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ սոացած է Պ· Ժուբնէէ 5000 Ֆր·, Ալպէր Քեհեայեանէ 1000 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գոմչուեանէ 5000 ֆրանք։

***

Կապոյտ Ծաչի Պանեէօ – Քաշանի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ սոացած է 300-ական Ֆր· Տիկին Մելինէ Մանուկեանէ, Տիկին Սաթենիկ Ֆրանկիւլեանէ եւ 500 Ֆր· Տիկին Գալաֆեանէ Պ· Սեթեկեանի մահուան առթիւ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼ
ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ

Յաղթական հերոսամարտի 78-րդ եւ Մխուեեան հիմնադրութեան 70-րդ տարեդարձը՝ 1923 – 1993, զոյգ տօնակատարութիւնները տեղի կ'ունենան Մարտ 28-ին Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վասպուրական սրահին մէջ։

***

Կապոյտ Ծաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղի «Մանուկներու Օր»ը տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 10, կէսօրէ հետք ժամը՝ 15-ին Ս· Յակոբ Եկեղեցւոյ վերի սրահին մէջ, Կաղանդ Պապայի ներկայութեամբ։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԻԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 26, ժօն է Սբբոյն ՍՏԵՓԱՆՈՍ-ի Նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 28, ժօն է Սբբոց առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ժօն է Սբբոց Որդւոյն Որոտման՝ ՅԱԿՈԲԱՅ առաքելոյն եւ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ աւետարանչին։

Բարեկենդան Ս· Ծննդեան պահոց։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 27, Զ· Կիրակի Ծնեալոց։

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ Մաթէոսեան Ս· Թադէոս – Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

Վ.Ա.Զէ Ծ· Վ.Ր.Դ· ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Soutenez votre Ecole

ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE

en commandant dès maintenant vos cartes de vœux !

69 Frs seulement

les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 Le Raincy

— — — — — — — — — — — —

Je passe commande de ..... paquets de 10 cartes.

Nom:..... Prénom:.....

Adresse : .....

Code postal:..... Ville:.....

Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.

Signature

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ սոացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարգաւաճման համար։

Տիգրան եւ Հռիփսիմէ Փափազեան Ամէնօրեայ վարժարանի բարերար՝ Մարգար Մարգարեանի ամհուան քառասունքին առթիւ Այրի Տիկին Արփինէ Մարգարեան 10·000 Ֆր· Դպրոցին։

***

Այրի Տիկին Մկրտիչեան 2000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Թիւթիւնճեան 1000 Ֆրանք, Այրի Տիկին Արմաւենի Ամէմեան 500 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Արտաշ Լիժատարեան 300 Ֆրանք, Պր· Եանիկ Մանճարեան 200 Ֆր·, Մանթարեան ընտանիք 5000 Ֆրանք։

***

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի Ա· Թադէոսեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ սոացած է հետեւեալ նուէրները· – Տէր եւ Տիկին Էմբրիեան 1000 Ֆր· իրենց զաւկին մահուան քառասունքին առթիւ, Մոն – Սընի Ֆուաֆիւռ 1000 Ֆր· Տիկին Պ· Էսֆիհեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 500, Տիկին Վ· Գորգիկեան 200 Ֆր·։

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 Avril au 21 Avril 1993

Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7.000 F.

Nos prix comprennent :

— *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
— Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
— Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
— *En Demi-Pension*
— Les excursions et visites en autocar
— Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 *F.*

S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.

—— Tél. : 91. 77. 84. 70 ——

ՈՒՐԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25-27
VENDREDI - DIMANCHE
25-27 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շարաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·960 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.960

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆԻ ԲՈՂՈՔԸ ԲԱՔՈՒԻ

ԻՆՉ Է ՋՈՀԵՐՈՒ ԲՈՒՆ ԹԻԼԸ

Ազգ· Ժողովի նախագահը փիէր Էմմանուէլի նամակ մը ղրկած է նախարարապետ Փ· Պէրէկովուայի, ուր ժամադրութիւն մը կ'ուզէ որպէսզի իր մտահոգութիւնը պարզէ Պոսնիոյ եւ Հայաստանի մասին: Պոսնիա, կ'ըսէ Ազգ· Ժողովի նախագահը, ցեղասպանութեան գործընթաց մը կը կիրարկուի, իսկ Հայաստանի շրջափակումը ծանր կացութիւն մը ստեղծած է երկրին համար: Պէտք է ղրաղիլ այն շրջափակումով որու զոհ է, այսօր, Հայաստան:

***

Ադրբեջանի չինուորու կրօնապետը՝ Ալ Ուշխուրդ Փաչա Զատէ յայտարարած է թէ տրամադիր է հանդիպելու Վաղդէն Ա·ի, թէեւ ինչ որ կը կատարուի Ադրբիջանու եւ Հայերու միջեւ ճիհատ մը չէ (Ս· Պատերազմ), կրօնական ոչ մէկ բջնոյթ ունին կռիւները: Այս առընչութեամբ կ'ըսուի նաեւ թէ Նոյեմբերին եղած հրաւէրի մը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը չէ պատասխանած:

***

Իւնիսէֆը (Համաշխարհային Ճոնտ մանկութեան համար) տեղեկագիր մը հրապարակած է ուր չատ ծանր պատկեր մը կը գծէ նախկին Խորհրդային Միութեան երկիրներու ընկերային տաղնապին, զոր՝ «մեծածաւալ» կ'որակէ: Կը ճշդէ որ կազմակերպութիւնը որոշած է ղրասենեակներ բանալ Հայաստան, Ադրբեջան, Ուզբեկստան, եւայլն:

***

Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւնը բողոքագիր մը ղրկած է Ադրբեջանի Արտաքին նախարարութեան, ուր կը չեշտէ թէ «չքօղարկուած յարձակում մըն է Հայաստանի դերիշխանութեան եւ հողային ամբողջականութեան» դէմ, որու ձեռնարկած է Ադրբեջան: Ծանօթ է որ Դեկտեմբեր 22-ին, 23 հրթռայլներով, օդանաւերով եւ ճոխ զինամթերքով, Ադրբիները յարձակում մը գործեցին Կրասնոսելսկ (հիւսիսային Հայաստան, սահմանամերձ շրջան, ուր ապաստանեցան Արծուաչէնի Հայերը, երբ Ադրբեջան գոնուղ այս հայկական դիւղը գրաւուեցաւ հակառակորդին կողմէ): Այս յարձակման մանրամասնութիւնները հակասական են, ըստ ադրիւրներու: Երեւան կը հաղորդէր (տես՝ մեր նախորդ թիւը) որ ազերի ուժերը ետ մղուած են եւ հայկական կողմը ունի 2 մեռեալ եւ 3 վիրաւոր, Ազերիներն ալ 10 մեռեալ, մինչ Բաքուի ճայնամափիւրը կը հաղորդէր թէ 170 մեռեալ կայ (100-ը՝ Ազերի): Այս լուրն է նաեւ որու վ'արձագանգէր էմ·Թի·Էյ, Դեկտեմբեր 24-ի վաղ առաւտեան լուրերու առեն, ըսելով թէ Հայերու եւ Ազերիներու կռիւները սաստկացած են վերջին օրերս Ղարաբաղ (մինչդեռ կռիւները Ղարաբաղ չեն) եւ առնոց հետեւանքով 170 մեռեալ կայ: Ըստ ԹԱՍ-ի, Ազերիները 3,5 քիլոմեթր ներս մտած կ'ըլլան հայկական հողամասը եւ քարոզանդ ըրած Կրասնոսելսկի վահան դիւղը:

Երեւանէն (Հինգշաբթի, Դեկտ· 24, տեղւոյն ժամով 13) կրցանք ճշդել հետեւեալ կէտերը: Ճիշդ է որ ադրբեջանական ուժերու յարձակումը մեծածաւալ եղած է եւ կրցած են 3,5 քիլոմեթր ներս մտնել: Հայկական ուժերը սակայն նահանջի մղած են եւ դրաւած վահան դիւղի դիմացի բարձունքը: Ազերիները տեղւոյն վրայ ձգած են 5 զրահատրաք, 2 հրասայլ եւ քանի մը տասնեակ դիակներ:

***

Նոյն առաւօտեան մեր առած լուրերու համաձայն, Դեկտեմբեր 23-ին ալ թէեթէ ձիւնած էր Երեւանի վրայ, բայց 24-ին օդը լաւ էր եւ մեղմ: Կացութիւնը չատ ծանր էր սակայն Գիւմրի, ուր սաստիկ ցուրտ կը տիրէ եւ կազ դրեթէ չկայ: Երեւանէն պատուիրակութիւն մը մեկնած է Տաչքենդ (Ուզբեկստան) կարգադրելու համար կազի հարցը, քանի որ իր արդելքովն է որ կազի հայթայթումը զգալապէս նուազեցաւ: Վարչապետ Մոսրով Ցարուքիւնեան ապահովութիւն տուած է (Դեկտեմբեր 23-ի եղոյթ) որ ռուսական օրերուն ժողովուրդը կազէ եւ էլեկտրականութենէ պիտի չզրկուի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ձախակողմեան անուններէն «Իքիպիճէ տօղրու» չարաթաթերթը Դեկտեմբեր 20-ի թիւին մէջ կը գրէ թէ Թուրքիոյ Սպայակոյտը որաւոր սպաներ կը վնտռէ որոնք Ադրբեջանի մէջ պաշտօն պիտի ստանձնեն. պիտի օգնեն ադրբեջանական բանակին կազմաւորումին: Անոնց 7500 տոլար ամսական պիտի վճարուի. այս դումարին փոքր մէկ մասը Ադրբեջանի կառավարութիւնը պիտի վճարէ, մնացեալը Թուրքիոյ սպայակոյտին յատուկ յատկացումներու բաժինը:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ Խորհուրդին կողմէ պատրաստուած տարեկան տեղեկագրին մէջ Թուրքիան կը յիշուի որպէս չարչարանք կիրարկող երկիր. այս պարագան մեծ հակադրեցութեան պատճառ եղած է քրդական շրջանակներու մէջ: Արտաքին նախարարութիւնը յայտնած է թէ պատահական պարագաներ ներկայացուած են որպէս չարչարանքի կանոնաւոր կիրարկում;

ՓԻԼԻՊՊԵՑԻ երկու քաղաքացիները Ծննդեան օրն իսկ պիտի դլխատուին Թուրքիոյ, որովհետեւ քրիստոնեայ են եւ ազգատարան քարոզած Սաուտի Արաբիա, եթէ եղած դիմումները նկատի չառնուին: Ուրիշ քրիստոնեայ մըն ալ նոյն պատիժին սպառնալիքին տակ է, այս անդամ Փաքիստան:

ՍՈՄԱԼԻԻ մէջ, Ամերիկացիք առաջին զոհ մը տուին: Ոչ-պետական մը սպանուեցաւ եւ երեք ուրիշներ, որոնց պաշտօնն էր ամերիկացի դիւանագէտներու պաշտպանութիւնը, ծանրօրէն վիրաւորուեցան իրենց կառքը օդը ելլելով, երբ հակահրատայլ ական մը կ'անցնէր:

ԴՈՒՇԱՄԲԷ (Տաճիկստան) կացութիւնը միշտ չատ ծանր է եւ պնդակահարութիւնները կը չարունակուին: Համայնավարները կը վարկերը դրաւելէ ետք մայրաքաղաքը անխնայ մաքրագործման մը ձեռնարկած են եւ առանձակ հազարաւոր դաղթականներ կը ջանան փախիլ: Ռուսերը կը վայելեն ռուս բանակին հոգածութիւնը եւ անոր միջոցաւ կը տեղափոխուին, միւս ներքը բեռնակառքերով կամ հետիոտն փորձելով Աֆղանստան անցնիլ: Ծորդրարանի համայնավար նախագահը յայտարած է «կառավարութիւնը չի հակակշռեր կացութիւնը եւ չի գիտեր թէ ո՞վ կը ձերբակալէ, ո՞վ կը սպաննէ»...: Շատեր, սակայն, կը վկայեն որ տարաժողները կառավարական բանակին համագործակը կրողներ են: Իրան որ սահման չունի Տաճիկստանի հետ, չատ «մտահոգ է», ինչ որ կը բացատրուի քանի որ Տաճիկստան, նախկին Խորհրդային Միութեան միակ պարակախօս Հանրապետութիւնն է եւ Թեհրան լաւ աչքով կը նայէր իսլամական իշխանութեան մը:

ՓԱՔՐԻԿ ՏԷՎԻՃԵԱՆ օրինագիծ մը ներկայացուցած է պայքարելու համար անտեսական եւ ելմտական յանցագործութեան դէմ: Ըստ Անթոնիի երեսփոխան-քաղաքապետին, որ այս բնագիրը պատրաստած է դատաւոր Թիէրի Ժան-Փիէրի հետ, ֆրանսական դատական մեքենան չի համապատասխաներ յանցագործութեան նոր տեսակներուն, ինչպէս դրամը «սպիտակացնելու» կարիքը, օրինակ թմրեցուցիչի դրամը: Ըստ այս օրինագիծին մասնագիտացած դատական մարմիններ անմիջապէս կը ղրաղին նման հարցերով վերաքննիչ Ատեանի մակարդակի վրայ եւ նմանօրինակ (խարդախութիւն, կառավարութիւն, ազդեցութեան չահատակութիւն եւայլն) յանցագործութեանց դէմ պայքարելու համար կեդրոնական սպառազինութիւն կը ստեղծուի, օրինակ ունենալով ահաբեկչութեան հարցերով ղրաղելու համար հաստատուած դրութիւնը:

ԻՍՐԱՑԻԼ անելի մէջ է եւ 415 Պաղեստինցիներու արտաքսումը ուելի լարած է մթնոլորտը Այսրյորդանան, ուր երկու Պաղեստինցի սպաննուած են իսրայէլացի պինուորներուն կողմէ եւ 54 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Գալով 415 Պաղեստինցիներուն, անոնց ճակատագիրը անորոշ կը մնայ, ոչ ոք գիրենք կ'ուզէ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ խզումի սեմին են եւ Քանբոնի Ֆրանսական հիւպատոսարանին փակումը, ձեւով մը արտաքսումն է Ֆրանսայի: Փեքինի այս հակազդեցութիւնը հետեւանք է Ֆրանսայի ծախած Միրաժ 2000-5 հալածիչ օդանաւներու Թայվանի:

ՊԻԼ ՔԼԻՆԹՐԸՆ Գարթըրի նախկին դրծակիցներուն դիմած է կազմելու համար իր կառավարութիւնը: Արտաքին նախարարութիւնը կը յանձնուի Ուարըն Քրիսթոֆըրի եւ Պաշտպանութիւնն ալ՝ Լիս Ասփինի: Առաջինը դիւանագէտ — փաստաբան մըն է, 67 տարեկան, որ դժուար կացութենէ մարդը կը նկատուի: Ճաբատեւ, աշխատասէր, հանդարտ եւ վերապահ անձ մը, ըստ գինք ճանչցողներուն: Պաշտպանութեան նախարարը, 54 տարեկան, վայրկեան համալսարանական մը եղած է (Եալ, Օքսֆորտ եւ տնտեսութեան տոքթորա Միթ-էն): Ջատագովներէն էր Ծոցի պատերազմին:

ԾԽԻԿՆԵՐՈՒ գինը պիտի բարձրանայ Ցունուար 18-ին եւ Մայիսի վերջ, ամէն անդամ 15%: Սկզբունքով այս յաւելեալ դումարը պիտի ծառայէ մեղմացնելու ընկերային Ապահովութեան բացը եւ տարհամոզելու, մանաւանդ երիտասարդները, որպէսզի չծխեն:

ՕՆՈՒՆԻՆԻ առթիւ «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25 (Դեկտեմբեր 26-ի թիւ)· Մեր յաջորդ թիւը՝ Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 29:

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» — ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18 / 22)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Ժողովրդական բժշկութեան հարցերուն նուիրուած հանրապետական առաջին համագումարը տեղի ունեցած է «աւանդական ժողովրդական բժշկութիւն. ժառանգութիւնը եւ հեռանկարները» նիւթով: Ժողովին նպատակն էր վերականդնել ժողովրդական բժշկութեան աւանդոյթները, Հայաստանի մէջ կազմակերպել բուսաբուժութեան ստեղծումն ու զարգացումը:

***

ԿՐՏԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐ ԳՕՏԻԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Մոսկուա տեղի ունեցած «Քիւրտեր. ընկերային եւ ազգամշակութային տեսանկիւններ» համաժողովին Քիւրտերը առաջարկած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի մէջեւ ստեղծել «ինքնավար դօտի» մը, կեդրոն ունենալով Լաչինը, որ մինչեւ 1930 կը պատկանէր Քիւրտերուն:

***

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱՑ ՂԱՐԱԲԱՂ

«Լ· Ղարաբաղ իսկական ցեղասպանութիւն տեղի կ'ունենայ, Արցախի բնակիչները ազգային ազատագրական պայքար կը մղեն Ադրբեջանի դէմ»: Այս կը կազմէր առանցքը Լվովի «Զա Վիլնու Ուկրաինու» թերթի թղթակցուհի Մարիա Բազելեուկի եղոյթին, զոր ունեցաւ Նոյեմբերի վերջերը Թորոնթօ դումարուած «Ժողովուրդներու հակարըշեւիկեան համախմբման» խորհրդաժողովին:

***

ԼՂՀ-Ի ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆՐԱՔՈՒԷՏԷՆ ՏԱՐԻ ՄԸ ՎԵՐՋ

Արդէն տարի մը անցաւ ԼՂՀ-ի անկախութեան հանրաքուէէն ասդին: Ի բաց առեալ ԼՂՀ-ի ռազմական, անտեսական այսօրուան ծանր վիճակը, անցնող տարին ապացուցանեց այդ ընտրութեան իրաւացիութիւնը, քանի որ հանրաքուէն կատարելապէս կը համապատասխանէ միջազդային իրաւունքի պահանջներուն եւ պատմա-քաղաքական կարեւոր նշանակութիւն ունի:

***

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԴԱՍԱԳԻՐՔԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հիմնական փոփոխութիւններ կը կատարուին պատմութեան ու աշխարհագրութեան դասագիրքերուն մէջ, ուր գլխաւորաբար ուսումնասիրուած է Հայաստանը: Անոնց տրուած է դիտական ուղղութիւն: Մեծ տեղ կը յատկացուի նաեւ Հայաստանի դրացի երկիրներու պատմութեան եւ աշխարհագրութեան. կ'ուսուցուի միւս երկիրներու մասին ալ: Պէտք է ըլլայ երկու տեսակ պատմութիւն՝ հայ ժողովուրդի եւ համաշխարհային:

ԱՌԸՆՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԿՐԱՍՆՈԴԱՐԻ ՀԱՅԵՐՈՒԻՆ ՀԵՏ (ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ)

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Կրասնոդարի երկրամասի Հայերը ապրած տեղ - տեղ համախմբուած են եւ կազմած համայնքներ: Այդ համայնքները, թիւով 20, ունին անուններ: Կրասնոդար՝ Մեսրոպ Մաշտոց համայնքը, Նովորոսիսքօ՝ Լոյս համայնք, Սոչի՝ Սեւակ համայնք, Արմաւիր՝ Արմաւիր համայնք (այս վերջին անունը չեն հայացուցած, քանի Արմաւիր հարազատ հայկական անուն է), եւայլն...: Այս համայնքները ունին իրենց վարչական կազմերը: Իսկ, երկրամասի տարածքին վրայ այդ քսան համայնքները իրարու կապուած են համագործակցութեան խորհուրդով մը: Համայնքներու Համագործակցութեան նախագահը՝ Ռուբէն Քամալեան խօսակցութեան մը ընթացքին կ'ըսէ՝ «աշխատում ենք որ հայկական համայնքը հասմախմբուի եւ հզօրանայ: Մենք պէտք է կարող լինենք պաշտպանել մեր աւանդութիւնները, լեզուն: Նա է մեր գոյատեւման երաշխիքը: Մենք ուզում ենք դուրս գալ մեր կղզիացումից: Ստեղծելու է սերտ եւ ուժեղ կապեր բոլոր հայութեան հետ: Միայն սա ճանապարհով կարելի է լուծել մեր ազգին հարցերը: Աշխատում ենք որ մեր համայնքը դնի իր սեփական դրոշմը ընկերային կեանքի բոլոր մարզերում՝ տնտեսական, մշակութային, մարզական եւայլն...: դա յոյժ կարեւոր է: Անոր միջոցաւ կարող կը լինենք հասցընել զգալի օգնութիւն Հայաստանին եւ Արցախին...»:

Կրասնոդարի Հայերը չուրջ ամիսը անգամ մը, օդանաւով, մեծ քանակութեամբ ապրանքներ կը ղրկեն Հայաստան երկրաշարժի գօտիին եւ Արցախի մարտնչող ժողովուրդին:

Սակայն, այս համայնքները, եւ մասնաւորապէս Կրասնոդարի մէջ, չունին անչուշտ կեդրոնատեղի: Կը հաւաքուին հերթով, մէկուն կամ միւսին բնակարանը: Կրասնոդարի մէջ վեց ամիսէ ի վեր երիտասարդ քահանայ մը՝ Յարութիւն քահանայ Պայտաեան, Ալավերտիէն եկած, պաշտօնի կոչուած է, սակայն չունի եկեղեցի: Ամէն կիրակի, ժամը 11-էն՝ 13, քաղաքի Միջազգային Դահլիճի կեդրոնին մէջ, քահանան կը պատարագէ եւ տեղի կ'ունենան զանազան խորհուրդները, եւ մասնաւորապէս մկրտութիւն եւ պսակ: Սկսած են նաեւ կիրակնօրեայ հայերէնի դասեր: Մինչեւ այս բախտորոշ շրջանը, ընտանիքներէն ներս ուսուցուած է հայերէնը:

Համայնքի ներկայացուցիչները դիմումներ կը կատարեն իշխանութիւններու մօտ, հող մը գնելու եւ եկեղեցի մը կառուցելու համար: Անգամ մը իշխանութիւնները ծախած են հողամաս մը, սակայն ապա մերժած են չինութեան արտօնութիւնը տալ:

Հիմնականին մէջ ազգամիջեան լուրջ հարցեր կան,

Կրասնոդարը կատարեալ խճանկար մըն է ուր կը գոյակցին տասնեակ տարբեր ցեղեր: Ռուսերը եւ Ղազախները տիրապետող ուժերն են: Այս վերջինները, թիւով չատ, կարեւոր աթոռներ կը գրաւեն իշխանութեան համակարգի զանազան մակարդակներուն մէջ: Հայերը թիւով երրորդ ուժն են: Նախանձուած եւ խարանութեան առարկայ են: Հայերը ըլլալով աշխատասէր եւ նախաձեռնող, ներկայ Ռուսը եւ Ղազախը չեն հանդուրժեր ասիկա: Հայերը կ'աշխատին անունդի եւ վերամշակման արդիւնաբերութեան մէջ: Կան մեծ թիւով հայ կօշկակարներ, ղերձակներ, կենցաղասպասարկողներ: Նոյնպէս բազմաթիւ Հայեր կան դիտութեան, բժշկութեան, ուսուցման, լուսաւորութեան, մշակութային բնագաւառներուն մէջ:

Նաեւ, Հայաստանէն եւ Արցախէն նոր դաղթող Հայերը չատ դէշ կ'ընդունուին, աւելի ճիշդ չեն ընդունուիր տեղական բնակչութեան եւ իշխանութիւններուն կողմէ: Կը բախին չատ ու չատ դժուարութիւններու, թշնամանքներու: Հարցերը անպակաս են: Ռուս եւ Ղազախ բնակչութիւնը աչք ունի Հայերուն ինչքերուն վրայ, արդար վաստակին վրայ: Եւ տեղի կ'ունենան ընտանիքներու միջեւ կռիւներ, երբեմն արիւնալի:

Արդարեւ, եթէ այսօր աւելի ազատութիւն եւ ժողովրդավարութիւն կայ, որնք թոյլ կուտան զանազան ցեղերուն վերադարձ մը կատարել իրենց արմատները, ասիկա մեծապէս մէկ երեսն է միայն: Միւս երեսը աւելի մտահոգիչ, տագնապեցուցիչ է եւ ցոյց կուտայ թէ մարդը միշտ մարդուն թշնամին է:

Կրասնոդարի հայութիւնը եօթանասուն տարիներու մղձաւանջէ մը յետոյ, այլ մղձաւանջներու դէմ յանդիման է:

***

Կրասնոդարի հայ համայնքի ներկայացուցիչները պատուեցին Պուշ տիւ Ռոնի պատուիրակութիւնը եւ իր նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան վառաւոր հացկերոյթով մը: Հիւրասիրութիւն մը հարազատ հայկական աւանդութիւններուն՝ ճոխ սեղան, ճոխ բաժակաճառեր, ճոխ գեղարուեստական յայտագիր նուագախումբով, երգիչներով, պարերով եւ ճոխ նուէրներ եւայլն...: Այն ատենին որ նախագահ Լիւսիէն Վիէկան եւ պատուիրակութեան այլ անդամներ մթնոլորտէն, խանդավառութենէն տարուած եւ զուցէ քիչ մըն ալ հայկական կոնեակի եւ ռուսական վոտքայի ազդեցութեան տակ, ելան եւ մասնակցեցան հայկական պարերուն:

Կարելի չէ երկու օրուան մէջ ամէն բան դիտել, տեսնել եւ լրիւ ու յստակ գաղափար մը կազմել համայնքի մը մասին որ հակառակ իր հարուստ անցեալին, նոր ոտքի կ'ելլէ, քանի 70 տարիներու բացը ամէն ինչ պլոկատած է:

Սակայն պահեր կան որնք ինքնին խօսուն են: Կը վկայեն հայ մտքի, սրտի, հոգիի եւ բազուկի ներկայութիւնը:

Այսպէս այցելեցի նկարիչ Զորա Պետրոսեանի աշխատանոցը: Շուրջ 60 տարեկան կարճ հասակով, սպիտակ մազերով, ազնուական դէմքով անոյշ եւ դիւրահաղորդ մարդ մը, բազմատաղանդ արուեստագէտ մը: Իր գործերը կը պատկերացնեն ամբողջ Հայաստան մը: Կը տողանցեն հայրենի տեսարանները Արարատէն, Սեւանէն, Արագածէն եւ Հայոց դիւցերու կեանքէն: Կը տողանցեն մշակութային կոթողներ, վանքեր, խաչքարեր: Կը տողանցեն դէմքեր՝ Մեսրոպ Մաշտոց, Կոմիտաս, Սայաթ Նովա եւ ուրիշներ: Ու այս հոգեկան Հայրենիքին մէջ Զորա Պետրոսեան մեզի հրամցուց իր այլ ընորհները: Նուագեց թառով, կանչելով Կոմիտասի «Կռունկ»ը, արտասանեց Ցովհաննէս Թումանեանէն, Նահապետ Քուչակէն՝ «Քու կուրծքդ է ճերմակ տաճար»: Ընկերակիցս, վարդան, որ յաճախ կ'այցելէ արուեստագէտին, կ'ըսէր ականջիս՝ «Այս արուեստանոցը Կրասնոդարի մէկ փոքրիկ Հայաստանն է: Այն Հայը որ կուգայ հոս, կը դիտէ ու կը զրուցէ Զորայի հետ սիրտը կը հանգըստանայ եւ կը լեցուի հայկական ապրումներով»:

Ապրեցայ այլ երջանիկ պահ մը հայ ընտանիքի մը օճախէն ներս: Առջեւը տարուած նուիրատուութիւններուն, զանոնք զանճողներու անորոշութեան ու Ն. Սողոմոնեանի դրիչով պատմուածին մասին:

Պարզապէս այն որ պիտի ուզէի դիտնալ, ինչպէս վստահաբար չատեր, թէ վերոյիշեալ անունով ներկայացուած կազմակերպութիւններուն տրուած նուէրներուն ու օրինակ՝ ձայնն ու ականջը աղբրեջանական բանտը ձգած մարտակերտցի հօր մասին որեւէ կապ հաստատուա՞ծ է երբեք...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

Մեծ մասով եկեղեցական ծօնակատարութիւններու, բայց նաեւ այլ առիթներով կատարուած նուիրատուութիւններու չնորհակալիքներուն մէջ վերջերս հետզհետէ աւելի յաճախակի կը հանդիպինք «Հայաստանի որբերուն» ու «Ղարաբաղին» տրուած գումարներու: Այս անուններուն պատկանած զանգուածները օժանդակութեան ամէնէն կարուկ հրամայականները կը մատնանչեն. այս մասին ոչ մէկ կասկած: Ինչ որ հարցումներ կը առեղծէ, նուիրատուութեան որպէս հասցէ տրուած պիտակներուն անորոշութիւնն է: Ծանօթ է որ երկրաշարժէն ի վեր մարմին առած ամէն դոյնի ու ամէն մտադրութեան կազմակերպութիւն, անուն մը ունի. ամէն մէկը պարբերական կոչերով կը յիշեցնէ ինքզինք, երեկոյթներ կը սարքէ, կամ այլ միջոցառումներով կը ջանայ ապահովել իր գործունէութեան համար: Կան նաեւ ոմանք որոնք հաշուետուութիւն ալ կը ներկայացընեն, տեղեկագիրներ կը հրապարակեն: Այս բոլորը կ'ըլլան այս կամ այն կազմակերպութեան կողմէ որ աւելի որոշակի անուն մը ունի միշտ, քան՝ «Ղարաբաղ»ը կամ «Հայաստանի որբեր»ը: Հետաքրքրական է պիտնալ թէ ո՞վ, կամ ո՞վքեր են այս անուններով յայտարարուած գումարները դանճողները. կամ կ'ունենա՞ն անոնք արդեօք դանճողներ, թէ Ղարաբաղին կամ Հայաստանին որբերուն բարիք մը ըրած ըլլալու գոհունակութիւնը պատճառելէ եւք նուիրատուին, այդ նըւէրները կը հանդչին տարբեր պիտակով հաշիւներու մէջ, Լա՛ւ պիտի ըլլար որ այս անուններուն նուիրուած գումարները յայտարարող եկեղեցիները կամ այլ կազմակերպութիւնները հանրութիւնը լուսաբանէին այս մասին, գոնէ անդամ մը, վերջ տալու համար հարցականներու եւ թերեւս անտեղի մոլորանքի:

Քանի որ տակաւին այս քայլը չէ առնուած, բնական է հարցականներու բազմապատկումը. բաւական յապաղումով հասած «Ազգակ»ի Նոյեմբեր 12-ի թիւին մէջ Նուարդ Սողոմոնեան ստորագրուած էջ մը որ ունի «Զեռք պարզենք անպաշտպանին» խորագիրը, կը հրահրէ առօրեայ հեւքին մէջ մէկդի դրուած հարցականները:

Արցախեան պատերազմին հետեւող ոեւէ մէկուն համար ոչ նորութիւն ունի, ոչ ալ անակնկալ, այդ դրութիւնը. «պատերազմի մէջ չամիչ չեն բաժներ» ըսած էր նոյն ճակատէն մէկը, քանի մը ամիս առաջ: Այսուհանդերձ, այս տեսակի անհամար դրութիւններուն մէջ ան ուշադրաւ է իրապաշտ ոճով ու աւելորդ, այլ անպակաս զգացականը զեղչածի հանգամանքով:

Ընտանիքի մը պատկերը կը տրուի այդ էջով. ընտանիք մը որ կը պատկանի զգաթախաններու զանգուածին. հայաստանեան կոչումով՝ փախստականներու: Այդ ընտանիքը ապաստանած է Ստեփանակերտի թիւ 11 դպրոցին չէնքը: Իրենց սենեակէն մանողը կը նշմարէ «փայտէ նստարանի վրայ նստած մի մարդ, կռնգաւոր, մեծ գլխով, աչքերը դէմքի վրայ խոշոր, հայեացքը՝ անորոշ - կորած: Ականջը կըտրուած է: Տեղը խոռոչ է, խոռոչի շրջանագծով միլիմեթրի բարձրութեամբ դուրս են ցցուած անհարթ, կարծես թէ կրծոտուած կրնիկները»:

Քանի մը տող ալ «սենեակ» կոչուածին մասին. «Պատուհանների ապակիները ոըմբակոծութիւնից ջարդուած են, մի մասը ծածկուած թիթեղով ու հաստ թղթով եւ Հոկտեմբերի վաղաժամ իջած ցուրտը ներս է լցնում կիսամութ սենեակը»: Իսկ բնակիչները՝ «տղամարդը, կինը, չորս փոքրահասակ երեխաները ցնցոտիների մէջ են՝ եղուած, կախուած, կեղտոտ»:

Այնպէս կը թուի որ քաղքայական այդ ոլորտին մէջ միակ բնական մնացած բանը կնոջ «հիացական - սիրալիր - հիւրընկալ հայեացք»ն է. տարտամ, այլ սիրալիր ժպիտով մը ան կը հարցնէ լրագրողուհիին. «Չին շոր - մոր քէ ունես, չես տաօ, ազնիւ խօսք, Մարտակերտում, տանը ամէն ինչ ունեմ: Այսինքն՝ ունէի: Ձհասցրինք ոչինչ վերցնել, Թուրբերին մնաց»:

Ցետոյ նոյն տարազը կը կրկնուի օճառի համար «տանը, Մարտակերտում շատ ունեմ: Այսինքն ունէի»: Այս անգամ կը հետեւի մտահոգութեան արտայայտութիւն մը. «Հաւատո՞ւմ ես»:

Այլանդակուած ականջախոռոչով հայրը լռութիւնը կը խզէ, պատասխանելու համար «Կոկորդդ ցաւո՞ւմ է, քէ՞...» հարցումին: «Այնտեղ ես արել: Պառկեցրել ես մէջքիս վրայ եւ կոկորդս սապոգով կոխկըրտել: Կոկորդիս մէջ լինչ որ բան է կատարուել» կը բացատրէ. ապա ցոյց տալով մէջքէն վեր թիւոկրներուն վրայի դորշ, երկար ակօսները, կ'ըսէ. «խորոված ծղերը շիկացրել ես, մէջքիս դրել»:

Կրճիկներու կոյտի զեղչուած ականջը, սապոդով կոխկրտուած կոկորդն ու ատրաշէկ չիչերուն հետքերը դժուար չէ որ մտածել տան աղբրեջանական հերոսութիւններուն մասին: Ն. Սողոմոնեանի երկրորդ այցելութեամբ, տրորուած կոկորդը հոնդիւններով կը քակէ այդ կծիկը. 1991 Մայիսի 10-ին տարած են զինքը, 15 օր մնացած է Բարզա, անկէ 15 օր ալ Գերանբոյի բանտը: Գրութեան վերջին երկու պարբերութիւնները կուգան այդ դժոխքներէն, ինչպէս ինքը. աւելի ճիշդ, ինչպէս՝ ընտանիքի հօր, ամուսնի այդ «մնացորդը»:

Առաջին բանտին մէջ «գ. օրը դուռը բացեցին, պարկի նման մի բան շպրտեցին ներս: Ծեր մի կին էր, 60-ն անց: Ծեծուած, ջարդուած, շորերը պատառոտած...

Կինը դժկամութեամբ թուրբերէն ասաց, որ իմը Հայ է, 17 տարեկանում ամուսնացել է Թուրքի հետ, տղաներ էլ ունի: Թուրք ամբոխը հաւաքուեց տան առաջ, իրեն վերցրին, ամուսինն ու տղաները մի թեթեւ դիմադրելոց յետոյ տեղի տուեցին: 10 օր ծեր կինը մնաց մեր կալանախցում եւ հայերէն ոչ մի բառ չասաց: Գոռում էր, կոծում էր՝ ես թրքուհի եմ, ինձ տարէք ձեր պետի մօտ, ես նրա հետ խօսելիք ունեմ: Հսկիչները ուշադրութիւն չէին դարձնում: Կինը յետոյ բարձր - բարձր, բանտի աշխատողների համար ականջալուր սկսեց հայհոյել Հայերին: Զդիմացայ, ասացի՝ լռիր, բաց, հիմա վեր կը կենամ ոտքերիս տակը կը տամ: Տասը օրուայ ընթացքում ոչ ամուսնու, ոչ որդիների անունը չտուեց, չյիշեց: Մի անգամ փորձեցի հարցափորձ անել, տեսնել ինչ մարդիկ են, ինչ աշխատանքի, կինը ոչ մի բառ չասաց՝ ոչ լաւ, ոչ վատ: Ոնց որ իր համար չեղած, ջնջուած: Այս կնոջ լուռ անէծքն ու արիւնը ո՞նց պիտի կրեն ամուսինն ու տղաները»:

Վերջին տողերը կը պատմեն իր դժոխքը. «50 - 60 հոգի կանգնած էին: Միշտ ծեծուած, կանգնեցուած էր մի կողմ: Ինձ ծեծեցին, մօտը կանգնեցրին: Դանակը տուեցին ձեռքս:

- Կտրիր ականջը կամ ես պիտի սպանեմ քեզ:

Դանակը շպրտեցի: Միշտին հրամայեցին: Դանակը գցեց ձեռքից:

Ինձ նորից են ստիպում:

- Եթէ չես ուզեր մեռնել, կտրիր այս տղայի ականջը: Քեզ ապրելու վերջին հնարաւորութիւնն են տալիս:

23 տարեկան տղան իմ առջեւ չոքած, ձեռքերով գլուխը բռնած դողում էր: Շպրտեցի դանակը:

- Սա ուրիշ տեսակ մարդ է երեւում: Ասացին ու տարան ինձ:

Մի Թուրք սպայ մօտեցաւ, մի նկար հանեց:

- Ճանաչո՞ւմ ես: Հարցրեց:

- Չեմ ճանաչում:

- Հիմա կը ճանաչես:

Դանակը հանում է եւ...

Աչքերի խորքում մի շող յայտնուեց ու մարեց: Խոպոտ, խզզոցով ձայնը դարձաւ փափուկ: Հայեացքի անորոշութիւնը կորաւ ու սպասողական, ուղիղ ինձ է նայում...»:

Այսպէս կ'աւարտի Ն. Սողոմոնեանի էջը. զալով այս մէկուն որ զրուեցաւ անկէ մեկնելով. ի՞նչ առընչութիւն, հարցուի թերեւս, սկիզբին մէջբերուած «Ղարաբաղ»ի եւ «Հայաստանի որբերու» կատարուած նուիրատուութիւններուն, զանոնք զանճողներու անորոշութեան ու Ն. Սողոմոնեանի դրիչով պատմուածին միջեւ:

Պարզապէս այն որ պիտի ուզէի դիտնալ, ինչպէս վստահաբար չատեր, թէ վերոյիշեալ անունով ներկայացուած կազմակերպութիւններուն տրուած նուէրներուն ու օրինակ՝ ձայնն ու ականջը աղբրեջանական բանտը ձգած մարտակերտցի հօր մասին որեւէ կապ հաստատուա՞ծ է երբեք...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԵՒՐԻ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԻ ՔԱՆԴԱԿԱԳՈՐԾ

Երկու տարի առաջ Փարիզի մէջ հիմնուեցաւ ընկերակցութիւն մը (1), որուն նպատակն է Հայաստանի նկարիչներուն եւ ընդհանրապէս կերպարուեստի մարդին մէջ աշխատողներուն օգնել, որպէսզի կարենան անձնական կապեր հաստատել Ֆրանսայի արուեստի աշխարհին հետ: Այլ խօսքով՝ ծրագիրն էր Ֆրանսայի մէջ դոյութիւն ունեցող կառոյցներէն նպաստ քաղել որպէսզի անոնք արհեստավարժ մակարդակով ու իրրեւ ինքնուրոյն անհատ եւ արուեստագէտ՝ կարենան ջիւմներ ստեղծել Ֆրանսարնակ արուեստագէտներուն հետ, եւ այս ամէնը՝ մեր ազգային խողովակներէն ամբողջովին ձերբազատած մնալով: Այդ ընկերակցութեան միջնորդումով՝ Cité Internationale des Arts կոչուած կիսապաշտօնական Հիմնարկը պարբերաբար կ'ընդունի ուրեմն Հայաստանէն ժամանած նկարիչ մը կամ քանդակագործ մը, որպէսզի ան որոշ շրջանի մը համար՝ իր ստեղծագործական աշխատանքը զարգացնէ խաղաղ պայմաններու մէջ, Փարիզի կեդրոնը ապրելով ու իր աչքին առջեւ ունենալով արեւմտեան արուեստին բազմադիմի ոլորտները: Գեղեցիկ իրագործում մըն է Ֆրանսական այս Հիմնարկին հետ ստեղծուած յարաբերութիւնը (2), որուն շնորհիւ հայեցի արուեստագէտները պիտի կարենան վերջապէս ազատօրէն կապ պահել Արեւմուտքին հետ, առանց յոռդորի եւ հրահանգի, առանց նուաստացնող հովանաւորութիւններու, եւ ինչ որ էականն է՝ առանց չհադիտելու գաղութի բարեգործութիւնը: Արուեստագէտը կ'անցնի իրօք՝ երկիրէ մը ուրիշ երկիր, եւ ո՛չ թէ հրահանգուած արուեստի սահմաններէն դէպի ժլատ բարեգործութեան սահմանները:

Այցելուները ո՛չ միայն օգուտ կը քաղեն այս ձեւով իրենց տրամադրութեան տակ դրուած կեցութեան ու աշխատանքի միջոցներէն, այլ հնարաւորութիւն ունին ի միջի այլոց՝ Cité Internationale des Arts-ի ծիրէն ներս ցուցադրելու իրենց գործերը: Հնարաւորութենէն օգտուեցան մինչեւ հիմա Եղուարդ Խարազեան, Յովհաննէս Յարութիւնեան, երկուքն ալ ծանօթ գեղանկարիչներ, եւ այսօր՝ Եուրի Պետրոսեան, քանդակագործ: Անձնական ցուցահանդէս տուին Հիմնարկի սրահներուն մէջ Ե. Խարազեան 1991-ի Մարտին, Յ. Յարութիւնեան՝ Ապրիլ 1990-ին եւ Մայիս 1992-ին, ու Ե. Պետրոսեան՝ Հոկտեմբեր 1992-ին:

Այսօր՝ Եուրի Պետրոսեան իր գործերը կը ցուցադրէ հայկական չրջանակէն ներս, Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնը (բացումը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 18-ի իրիկունը) (*): Կան հոս իր քանդակագործական արտադրութենէն նմոյշներ, բայց կան նաեւ նկարչական չարք մը գործեր, որոնք քանդակագործի իր դրոշմը կը կրեն: Եուրի Պետրոսեան ունեցած է ասկէ առաջ անձնական ցուցահանդէսներ, վերջիններըը՝ Երեւան 1985-ին, Մոսկուա՝ 1988-ին, Ռիգա՝ 1989-ին: Առաջին անգամն է որ Փարիզ կ'այցելէ:

Եուրի Պետրոսեան ունի իրրեւ քանդակագործ՝ տարբեր «ձեւեր»: Մէկը որ դրեթէ դասական է, բայց մանաւանդ թեքնիքով՝ հրակաւէ շինուած ու յետոյ պղնձապատուած (մետաղային ցոլքեր ստացած) քանդակներ, որոնք կը խաղան մարդկային կերպարանքին չուրջ: Այդ եղանակը քանդակագործը բաւական կը մօտեցնէ Արթօ Չաքմաքճեանի 1975-էն առաջ ստեղծած կերպարներուն: Ուրիշ եղանակ մը կը հրամցնէ «տեքորաթիւ» ընոյթի գոգաւոր ափսէներ, որոնց գոգին մէջ քանդակուած ու պարփակուած են տարբեր թեմաներով տեսարաններ՝ թատրոնի աշխարհէն վերցուած կամ միջնադարեան երանգ ունեցող պատկերներ, աւետարանական պատկերազարդումներ, «ողբեր», որոնք «սիւժետային» հարթաքանդակի ընդհանուր ժանրին չուրջ տեսակ մը տարբերակում կը փորձեն ու կ'ընծայեն: Ափսէները եւ անոնց մէջ պարունակուած քանդակները թրծուած հրակաւէ են, պատուած ու գունաւորուած «գլազուր»ի թեքնիքով: Եուրի Պետրոսեան կը սիրէ այս գունազարդումը, որ ներկայ է հոս տրուած դրեթէ բոլոր գործերուն վրայ:

Բնականաբար՝ ցոյց տրուած գործերը պայմանաւորուած են զանոնք ընդունող վայրով ու ե. Պետրոսեանի Փարիզի մէջ կեցութեան արտաքին տուեալներով: Եբեւանի մէջ 1985-ի անձնական ցուցահանդէսին առիթով տպուած գրքոյկը ցոյց կուտայ որ քանդակագործը կը հետապնդէ իրարմէ տարբեր եղանակներ, խմբական քանդակ, անդրի եւ կիսանդրի, դիմաքանդակ, յուշարձան (առաջին մըրցանակ ստացած է Աբրամ Խաչատրեանին նուիրուած յուշարձակի նախագծի մըրցոյթին), բարձրաքանդակ, դասական ընոյթի ոճաւորումներ:

Իր գործերը ընկալուած են Մոսկուայի մէջ Արեւելքի ժողովուրդներու Արուեստներու Թանգարանը, ինչպէս Թրեթիաքով աշխարհահռչակ Թանգարանը:

Սուրբ Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մօտ պզտիկ ցուցահանդէսը դրժբախտաբար՝ Եուրի Պետրոսեանի արուեստին մէկ չնչին մասը միայն կը բովանդակէ ու կը ներկայացնէ: «Համայնք»ին պատկանող վայրի մը մէջ տեղի ունենալը պէտք չէ նսեմացնէ սակայն անոր նշանակութիւնը: Ընդհակառակն՝ պէտք է անդրադառնալ, որ այսօր՝ համայնքին ընծայած վայրը աշխարհի երեսին կարծէք արմատ կը նետէ, վայր կը ստանայ, իր դռները բանալով Հայաստանի նշանակալից արուեստագէտներէն մէկուն: Եթէ ճիշդ է որ երկիր մը կ'ապրի իր կերպարներով, այսինքն այնպէս՝ ինչպէս կը տեսնէ ինքզինք կերպարուեստի ձեւերուն ընդմէջէն, այն ատեն՝ պիտի ընդունինք՝ որ այդ երկիրը կը գտնայ հոս իր խոստութեան մէջ տեսանելի, թէկուզ չնչին չափերով:

Մ. Ն.

(1) APACA, Association pour la promotion de l'art contemporain arménien.

(2) Cité Internationale des Arts-ը անհատական նախաձեռնութեամբ ստեղծուած հիմնարկ մըն է, որ սակայն տարիներու ընթացքին՝ դարձած է պետական հաստատութեան մը համահաւասար ձեռնարկութիւն, ստանալով իր գլխաւոր օժանդակութիւնները Փարիզի քաղաքապետարանէն կամ տարբեր նախարարութիւններէ:

(*) Centre Culturel Saint-Mesrob
10bis, rue Thouin, Paris 5e.
Jusqu'au 27 Décembre.

ԳՈՐԻՍ – ՎԻԷՆ
ՋՈՒԳՈՐԴ ՔԱՂԱՔՆԵՐ

Գորիսի քաղաքապետ՝ Սամուէլ Ցարութիւնեանի ղէկաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը Վիէն ժամանած էր Դեկտեմբեր 9-ին, պաշտօնական հանդիսութեամբ մը նուիրագործելու համար Գորիսի եւ Վիէնի (Իզէոի նահանգ) զուգորդութիւնը:

1989-ին, Վիէնի հայ գաղութը ղիմած էր քաղաքապետին՝ Լուի Մէդմաղի, որպէսզի կապ մը հաստատուի Հայաստանի քաղաքի մը հետ, նիւթականէն անդին, մշակութային գետնի վրայ: Կապոյտ Ալէի պատուիրակութիւն մը, քիչ ետք, Գորիսը կը ներկայացնէր որպէս համապատասխան քաղաք Վիէնի: Արդարեւ Հայաստանի այս քաղաքը 30 հազար բնակիչ ունի, պատմութիւնը հազարամեայ է, տնտեսական գետնի վրայ, հողագործութիւնը, բայց նաեւ ճարտարարուեստը եւ փոքր արհեստները զգալի տեղ կը գրաւեն:

1991, Նոյեմբերին է որ, առաջին չափումը կը ստեղծուէր, Փաթրիք Զոզոյեանի (Մշակոյթի Տան տնօրէն) եւ Էմոն Գալուստեանի Գորիս այցելութեամբ:

Պաշտօնական հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենար Կիրակի, Դեկտեմբեր 13-ին: Գորիսի քաղաքապետին կ'ընկերանային Ա. տեղակալ՝ Պ. Վարդազարեան, ինչպէս նաեւ՝ Պ.Պ. Բարչեան, Մանասուեան, Սաֆարեան, Զաքարեան, Ամիրեան: Սմուէլ Ցարութիւնեանի համար, այս զուգորդութիւնը ամէն բանէ առաջ «ջերմ եւ մնայուն յարաբերութեանց ստեղծումն է»:

ԿԱԹԻԼ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Բաց է դուռը:

Ներս մտաւ Անժէլ: Պերճ երկնցած էր անկողնին, ձեռքերը ծոծրակին տակը: Սեղանին լամբը պատին դարձած մեղմ, թեթեւ լոյսով ողողած էր սենեակը:

– Փաթըրտըն նորէն սկսաւ:

– Այո: Նստէ մամա:

Ոտքի մնաց, չուրջը քննեց նորէն, մօտեցաւ տղուն:

Պերճին ձայնը բարձրացեր էր, պոռթկալու մօտ ստիպողականութեամբ մը: Բռնեց մօրը թեւէն:

– Մամա կը հասկնա՞ս ինչ ըսել է սիրելը, ամէն ինչովդ, ունեցածովդ չունեցածովդ սիրել մէկ հոգի միայն, անանկ մէկ անդամէն, կամքէդ անկախ, նոյնիսկ կամքիդ հակառակ, չուզելով՝ որովհետեւ պիտես թէ փորձանքի կը տանի կոր ոչ թէ թուրք - մուրք ըլլալուն այլ որովհետեւ անանկ է խենթ սէրը, բայց ձեռքդ չէ, քեզմէ հազար անդամ ուժով է...:

Անժել անոր բառերէն, դէմքէն ու մանաւանդ ձայնէն անդին յանկարծ չարադուչակ վախ մը ունեցաւ ու տեսաւ իրենց տունը, լոյսերը մարած, դռները կղզուած, լսեց փեղկերուն պատին զարնուիլը չրախ – չրախ զէնքի հարուածներու աղմուկէն վեր, ու ինքը ննջասենեակը նստած, մխա մինակը, գլուխը սեւ լաչակ...: Պատկերը անհետացաւ:

– Պերճ տղաս, պապաղ...:

– Մի խօսիր անոր մասին:

Լռեց Անժէլ, բայց բան մը փոխուած էր: Անձկութիւնը կը կրծէր ներսը տեղ մը եւ արտակարգ անդորրութիւն մը կը տիրէր սրտին մէջ: Առաջ ծռեցաւ ու տըղուն նայելով, դրեթէ յանդիմանական, հատիկ - հատիկ խօսեցաւ:

– Մտիկ ըրէ ինչ պիտի ըսեմ: Լաւ մտիկ ըրէ:

Պերճ իր մօր հանդէպ դուխի ու յանցանքի հսկայ զգացումին հետ միշտ գիտցեր էր անոր հասարակ, կրաւորական երեւոյթին ետին՝ ուրիշ անձի մը դոյութիւնը: Հիմա առաջին անգամն էր որ կ'ընդվզմարէր ատիկա: Նուաճուած՝ մըտիկ ըրաւ:

– Պապաղ շատ վշտացած է ... դուն չես ճանչնար պապաղ, շատ բարի մարդ է եւ քեզի խենթի պէս կը սիրէ, հոգին կուտայ ... բայց ան գիշեր դուն լացուցիր պապաղ...

– Բայց ես...:

– Մտիկ ըրէ տղաս ... ես միշտ կուլամ, ամա մայրերուն լացը լաց չէ ... դուն հայրդ լացուցիր, եւ ատիկ մեծ ցաւ չկայ աշխարհի երեսին:

– Ես ի՞նչ ընեմ մամա:

Առաջին անգամ ըլլալով, Պերճ իր կեցութեան յուսահատութեան դիտակցութիւնը ունեցաւ, լախտի հարուածի մը նման: Շուարեցաւ մտածումը ու մօրը դարձաւ, դրեթէ պաղատական նայուածքով մը:

– Ի՞նչ կրնամ ընել...:

– Հէյ, բան մը չես կրնար ընել: Ոչ պապաղ ոչ ալ ես:

Անժէլին ձայնը ծանր տրտմութիւն մը ունէր:

– Դուն քու սրտիդ ուզածը պիտի ընես տղաս, Աստուծոյ կամքն է ատիկա, քու ձեռքդ ալ չէ:

– Պերճ տղաս, աս ի՞նչ պատմութիւն է, պապայիդ ինչո՞ւ վշտացուցեր ես:

Պերճ չտկուեցաւ անկողնին մէջ:

– Նստէ մամա, խօսինք:

Անժէլ նստաւ աթոռին: Բարի, արեւ չտեսած, մաշած դէմքով կին մըն էր, տարիքէն առաջ պառաւութեան ճամբան բռնած: Տունէն կ'ելլէր միայն չարաթական գնումները ընելու եթէ կացութիւնը հանդարտ ըլլար, եկեղեցի կ'երթար առանձին, հոն իր ծանօթներուն հետ քիչ խօսքի կը բռնուէր ու յետոյ կ'աճապարէր տուն՝ իր սենեակներուն մտերմութիւնը կարօտցած: Սեւ լաչակին ու վարտադրանքներուն վարժուած էր Պերճ, սակայն նորէն արտառոց երեւոյթ մը կուտային իրեն:

– Պատմութիւն չէ մամա, իրականութիւն է:

– Պապաղ...:

– Պապային մասին մի խօսիր:

Կտրուկ, վերջնական՝ բայց մեղմ: Լռեց Անժէլ:

– Քու մասիդ խօսէ միայն, ինչ կ'ըլլայ: Հիմա նստէ, քեզի պատմեմ:

Ու Պերճ պատմեց ինչպէս երդահանդէսի մը հանդիպեր էր այդ տաք, սրտացաղկան, ան ալ իրեն պէս պատմութեան ուսում ըրած համալսարանը: Խելացի, լուրջ, ներկայանալի աղջիկ մըն էր: Առաջին վայրկեանէն սիրած էր զայն: Ցետոյ քանի մը անգամ դուրս ելեր էին:

– Ամուսնէն բաժնուած է, մանչուկ մը ունի, երեք տարեկան:

Լռեց Պերճ: Անժէլ չէր կրցած լաւ հետեւիլ բայց միտքը կառչեցաւ երեք տարեկան երեխային, փորձեց երկվայրկեան մը երեւակայել Պերճին պզտիկութիւնը...:

– Ցետոյ սիրահարեցայ, մէկէն, չեմ գիտեր ինչպէս, բայց օր մըն ալ գիտէի որ ատանկ աղջիկ մը կը փնտռէի միշտ:

Դուրսէն ղէնքի աղմուկը սաստկացեր էր: Անժէլ պատուհանին նայեցաւ:

– Ինչո՞ւ կը կռուէիք կոր հայր ու տըղայ: Դո՞ւն թէրս բան մը ըսիր:

– Չէ ճանըմ: Նայէ մամա, աս ալ ըսեմ – աս աղջկան պապան Թուրք է, մաման ալ Ազրաբ: Առաջ չէի գիտեր, կարծեցի որ քրիստոնեայ է: Հէյ Թուրքի չի նմանիր:

– Պապաղ կարգուելու մասին բաներ մը ըսաւ...:

– Այո, եթէ կրնամ՝ պիտի ամուսնանամ:

(Շար. 20)

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊԱՆԱԿԻ

ՏՔՍԻՆ. -- Տիկին Վարսենիկ Պոտուրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաչ»ին փոխան ծաղկեպահակի Դերենիկ Մանիասեանի մահուան առթիւ։

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Պերճուհի Պաղտասարեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժաք Մեսուհեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաչ»ին։

***

Այրի Տիկին Հերմինէ Մկրտիչեան իր սիրելի ամուսնոյն մահուան 12-րդ տարելիցին եւ քրոջ՝ Յասմիկ Խնկէեանի մահուան 13-րդ տարելիցին առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընէ. -- Փարիզի Կաթողիկէ Խաչին, Կարմիր Խաչին, Դպրոցասէրին եւ ուսուիս ԱՃԲ-ին 200-ական Ֆր., (Ստանալ «Ծառաչ»էն) եւ 200 Ֆր. «Ծառաչ»ին։

Soutenez votre Ecole

ET PROFITEZ DE CETTE OFFRE EXCEPTIONNELLE

en commandant dès maintenant vos cartes de vœux !

69 Frs seulement

les 10 cartes couleurs avec enveloppes assorties.

Bulletin de commande à adresser :
ECOLE TEBROTZASSERE
1, Boulevard du Nord,
93340 Le Raincy

Je passe commande de ..... paquets de 10 cartes.

Nom:..... Prénom:.....

Adresse : .....

Code postal:..... Ville:.....

Ci-joint mon chèque à l'ordre de l'ADAAET, Association des Dames Arméniennes et Amies des Ecoles Tebrotzassère.

Signature

ՑԱՒԱԼԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սրնուվիլ -- Սարսէլի Ասպղիկ մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Ալթունեան, Համբարձեան եւ Շամէն ընտանիքներուն Տիկին Սիրուհիի Հալաճեանի մահուան առթիւ եւ փոխան ծաղիկի 1000 Ֆր. կը նուիրէ Ացեայի Փոնտին։

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,

LE KARABAGH SURVIT,

LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

LE KARABAGH EXISTE . . .

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

HAY'S LOGISTIC CO

41 ter, allée des Coteaux
93340 LE RAINCY (FRANCE)

Tél. : (1) 43 81 11 59
Fax : (1) 43 81 12 95

POUR TOUT ENVOI EN FRET DANS LE MONDE
ET EN
ARMENIE
CONSULTEZ UN SPECIALISTE

VIENT DE PARAITRE

LE VERT SOLEIL DE LA VIE

de VICTOR GARDON

est enfin réédité

avec une illustration originale de CARZOU

En vente en librairie
et auprès de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Pour tout renseignement, s'adresser à l'Association «Relisons Victor Gardon»

tél. : (1) 43 68 87 21

-ՏՕՆԱԾԱՌ-

Վալանսի Ս. Սահակ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կրթական մարմինը եւ Տիկնանց յանձնախումբը կազմակերպած են ծննդեան հանդէս մը, որ տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Դեկտեմբեր 27, կէսօրէ հաք ժամը 15-ին Մեզօն տը Սենթիքա-ի սրահին մէջ, Ֆոնպարլէթ -- Վալանս։

Սիրով կը հրաւիրուի Վալանսի եւ Շըջանի Հայութիւնը քաջալերելու համար Դաւիթեան Միութեան դպրոցի աշակերտութիւնը։

ՍՐՐՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷՆ

Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Ընտրողական Յանձնախումբը ներկայիս կը հաղորդէ իր բոլոր անդամներուն, որ համաձայն Եկեղեցւոյ կանոնագրին, այս ամսուան Դեկտեմբերի 13-ին Կիրակին՝ լրացաւ ժամկէտը թեկնածուներու արձանագրութեան։

Ընտրողական յանձնախումբը առացած թեկնածուներուն անուանացանկը կը ներկայացնէ ձեզի առարեւ որոնց ընտրութեան թուականը արդէն հաղորդուած էր՝ 1993, Կիրակի, Յունուար 10, առաւօտեան ժամը 10-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 5։ Առանց ընդմիջումի։

Անուանացանկ թեկնածուներուն.--

1- -- Ռընէ Ա.թոյեան
2- -- Ա.կէն Պօյաճեան
3- -- Ժան Տէր -- Պետրոսեան
4- -- Ա.րթաքին Յակոբեան
5- -- Միշէլ Կէվիկեան
6- -- Օհան Հէքիմեան
7- -- Ժան -- Պաթիսթ Խուտավերտեան
8- -- Նուպար -- Կասթօն Փափազեան
9- -- Մարք Եավէր

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱՒԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐՈՒ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 26, ոտն է Սրբոյն ՍՏԵՓԱՆՈՍ-ի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին,

Ժամը 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ կը մատուցուի։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 28, ոտն է Սրբոց առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան Հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29, ոտն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ ՅԱԿՈԲԱՑ առաքելոյն եւ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ աւետարանչին։

Բարեկենդան Ս. Ծննդեան պահոց։

Ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան Հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

ԿԻՐԱԿԻ, Դեկտեմբեր 27, Զ. Կիրակի Ճխնակաց։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը պատարագէ Մարսէյլի Ս. Թադէոս -- Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝

Վ.Ա.Զէ Ծ. Վ.Ր.Դ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ARBRE DE NOEL

LES ELEVES
DU
TEBROTZASSERE

vous invitent
le DIMANCHE 3 JANVIER
à partir de 13 heures
Salle des Fêtes *Thierry Le Luron*
9, Bd. du Midi, 93340 Le Raincy
Programme varié ■
partie artistique
Buffet — Tombola
● Distribution de cadeaux par le Père Noël ●
Accès SNCF : Gare Villemomble, Le Raincy par la Gare de l'Est.
Par route : autoroute A3 sortie Villemomble, Gagny.
—— *entrée gratuite* ——
Renseignements au 43. 81. 01. 72

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Խաեանի բաժակի պահը Յունուար 24, Կիրակի, ժամը 12·30-ին Հ. Բ. Ը. Մ-ի Փարիզի Ա. Մանուկեան սրահը։

ARMENIE Promotion spéciale

à partir du 16 Décembre

PARIS-EREVAN-PARIS

(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil
75001 PARIS
Tél. : 42 61 51 13
Fax : 42 61 94 53

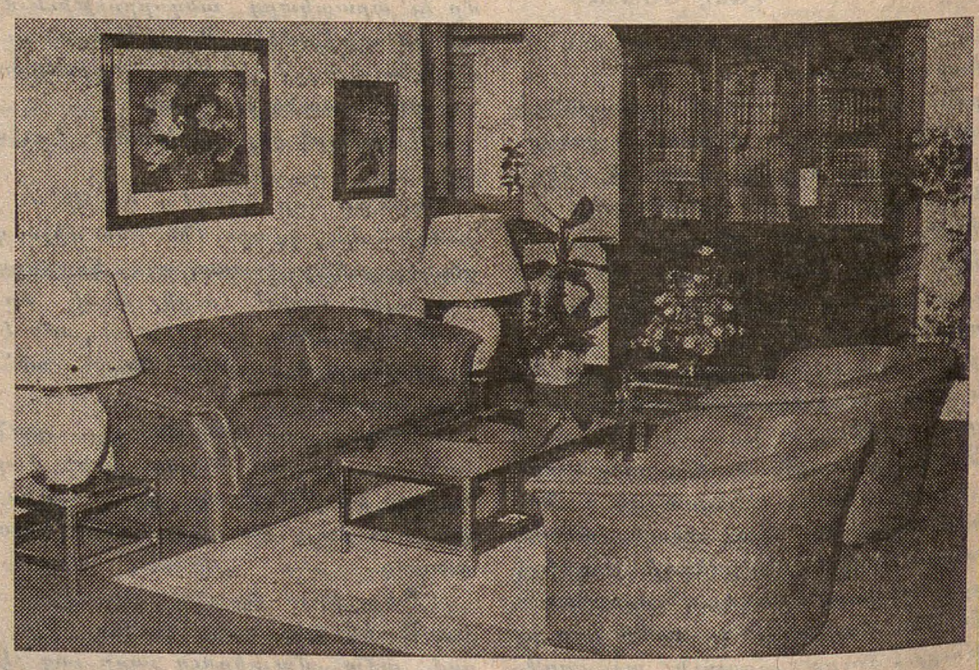
48, cours de la Liberté
69003 LYON
Tél. : 78 60 13 66
Fax : 78 60 92 26

37, rue Hanrabedoutian
EREVAN 10
Tél. : 52 85 48
Fax : 52 54 48

Meubles **Ghazarian**

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Ծառաչ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
MARDI
29 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·961 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.961

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՂԷՏԱԼԻ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՍՏԻԿ ՅՈՒՐՑ ԵՒ ԿԱՋԻ ԶԳՈՑՈՒԹԻՒՆ

11 ՄԵՌԵԱԼ ԿԱՊԱՆ ԵՒ ՄԱՐՏՈՒՆԻ

«LE FIGARO»

NAGORNY KARABAKH :
UNE GUERRE OUBLIEE

LE CAUCASE ET LA TECTONIQUE DES EMPIRES

Ծննդեան տօները պատճառ եղան որ որոշ յապաղում կրեն հայաստանեան լուրերը զորս կուտանք, կանոնաւորապէս, օրը օրին։ Ամէնօրեայ մեր հեռաձայնային կապը, սակայն, Երեւանի հետ չաղտնակեցինք եւ ստորեւ ժամանակագրական կարգով կ'արձագանգենք օրուան կացութեան, դիխաւորաբար, ինչ կը վերաբերի կապի հայթայթման, որ աւելի քան ծանրակչիռ բնոյթ ստացած էր արդէն Դեկտեմբեր 23-էն Թիւրքմէնստանի եւ Ուզբեկստանի միջեւ ստեղծուած նիւթական հարցերու հետեւանքով (տե՛ս՝ «Յառաջ», Դեկտեմբեր 25 / 27)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24· —

Հինգշաբթի իրիկուն, Դեկտեմբեր 24-ին, կապի հարցը բարդացած էր, կ'ըսուէր նոյնիսկ թէ արկած ալ պատահած է Ուզբեկստան, արգելք հանդիսանալով մատակարարման։ Այդ օրը, Հայաստան հասած կապը 5 միլիոն խորանարդ մեթր իսկ չէր, ցուրտը անողոք, մանաւանդ Դիմարի եւ Աշոցքի շրջանի մասին, ուր արդէն 20 էր։ Կապի այդ քանակութիւնը թոյլ չէր տար անշուշտ որ Երեւանն ալ մատակարարուի, քիչ քանակութեամբ կը տրուէր աղէտեալ գօտիին։

Նոյն օրը, Ազերիները ծանր յարձակում գործած էին Կապանի շրջանի Ագարակ եւ Եղիվարդ գիւղերուն վրայ։ Ագարակ 9 մեռեալ կար հայ բնակչութեան մէջ, Ազերիներն ալ 17 մեռեալ ունեցած էին։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25· —

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 25-ին, կապի հարցը չատ աւելի տագնապալի դարձած էր։ Հայաստան կը հասնէր միայն 4,6 միլիոն խորանարդ մեթր եւ երբ նկատի առնենք թէ միայն շերմելեկտրակայաններու պահպանման (ոչ՝ արտադրման) համար անհրաժեշտ քանակութիւնն է 3,2 միլիոն, արդէն պարզ կը դառնայ թէ ի՛նչ ահաւոր կացութիւն է։ Մնացեալ 1,4 միլիոնը միայն կը տրուի աղէտեալ գօտիին, որու համար դրեթէ ոչինչ է։ Մնաց որ եթէ կարելի չըլլայ այդ 3,2 առնենք թէ միայն շերմելեկտրակայաններուն — ինչպէս ըսինք ոչ թէ ելեկտրականութիւն արտադրելու այլ՝ իրենց պահպանման համար միայն, այն ատեն այդ կայանները կը փճանան միլիառներու վնաս հասցնելով։

Թիւրքմենստան — Ուզբեկստան վէճերու հետեւանքով կը տուժեն նաեւ Ադրբեջան եւ Վրաստան (այս վերջինը որ օրական 18 միլիոն խորանարդ մեթր կազ կը ստանար, Դեկտ· 25-ին 11 միլիոնի իջած էր)։

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 26· —

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 26-ին, կացութիւնը, ինչպէս կարելի էր նախատեսել, դպալապէս վատթարացած էր։ Հայաստան հասած կազի քանակութիւնը իջած էր 2,9 միլիոնի եւ այլեւս կը հայթայթուէր միայն ջերմելեկտրակայաններուն, պարզ ապահովութեան համար։

Նոյն օրը, այլեւս մեթրօն չէր բաներ։ Կառավարական չէնքերն իսկ եւ Խորհրդարանը ելեկտրականութենէ զրկուած էին։

Այդ օրուան միակ յոյսն էր որ Ռուսաստան, իր մօտ ունեցած Հայաստանի պատկանող 300 հազար թոն մազութը, ըստ իր խոստումին, փոխարինէր կազով (7 միլիոն խորանարդ մեթր օրական)։ Առաւօտը պայծառ էր օդը Երեւանի վրայ, բայց ցերեկէն սկսեալ կը ձիւնէր։

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27· —

Կացութիւնը նոյնն էր եւ նախորդ օրուան ձիւնը նստած։ Ելեկտրականութեան հայթայթումն ալ պարտադրաբար նուազած։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28· —

Երբ կը խօսէինք Երեւանի հետ (տեղւոյն ժամը 10·30), ոչ մէկ փոփոխութիւն կար, բացի ցուրտէն որ սաստկացած էր։ Շարաթ օրուան ձիւնէն եաք, ճամբաները սառած էին եւ կիրակիէն Երկուշաբթի լուսնալիք գիշերը Երեւան իսկ ցերեկն վար 10 աստիճանի իջած էր։ Զենք խօսիր Դիմարի եւ Աշոցքի շրջանի մասին, ուր արդէն, այս շրջանին, ցուրտը զօրաւոր է, աւելի օր ցերեկէն վար 20-ի իջած էր։

Կազի քանակը 3,9 միլիոն խորանարդ մեթր էր կիրակիէն ի վեր, ինչ որ հազիւ կրնայ ծառայել ջերմելեկտրակայանի պահպանման։ Այս կազը կուգայ Վրաստանի ճամբով, որ երկու օրէ աւելի կը ստանայ եւ պէտք է աւելի ալ հայթայթէ, բայց···։

Ռազմական գետնի վրայ մինչ համեմատական հանդարտութիւն կը տիրէ։ Ազերիները ամբակոծած են Կապանի հայկական դիրքերը։

Մարտունիի վրայ սակայն եղած ռմբակոծութենէն մէկ կին եւ մէկ մանուկ մեռած են։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

LE PAYS MENACÉ
«D'UN EFFONDREMENT TOTAL»

Այս խորագրին տակ, «Լը Մոնտ» (Դեկտեմբեր 26) կ'արձագանգէր Հայաստանի ծանրակչիռ վիճակին, իր լուրին աղբիւր տալով Ուաշինկթընի հայկական դեսպանատունը։ Թերթը կը բացատրէ պատճառները, յիշելով նաեւ թէ Թուրքիա չյարգեց Նոյեմբեր 18-ին ստորագրած իր պայմանագրութիւնը, որով յանձն կ'առնէր ելեկտրականութիւն հայթայթել Դեկտեմբեր 1-էն սկսեալ։ Անդարա կը պայմանաւորէ համաձայնագրին դրծադրութիւնը «Ղարաբաղի դէմ հայկական յարձակման դադրեցման հետ»։

«LE JOURNAL DU DIMANCHE»

«Ժուռնալ տիւ Տիմանշ»ի տուած հարցազրոյցին մէջ (Դեկտեմբեր 27) Ազգային Ժողովի նախագահը կրկին կ'ոգեկոչէ Հայաստանը (առջի օր ալ հարցը յիշատակած էր Պէրեկովուայի դրած իր նամակին մէջ, «Յառաջ», Դեկտեմբեր 25 / 27)։ Խօսելէ եաք Պոսնիայ մասին, կ'աւելցնէ՝ «Դեռ կը մնայ Հայաստանը, զոր չենք կրնար ձգել որ շըրջափակուի։ Թուրքիայէն պէտք է ձեռք ձգենք ամբայ մը։ Կը խորհիմ որ ատենն է»։

«LE FIGARO»

«ՀԱՅԵՐԸ ՊԷՏՔ Է ՄԵԿՆԻՆ» ԿԸ ՊՆԴԷ ԷԼՃԻՊԷՅ

Ռեմի Ֆավրէ, որու առաջին թղթակցութեան արձագանգած էինք («Յառաջ», Դեկտեմբեր 23) հաքուէն նոր թղթակցութիւն մը ղրկած է, աւելի ծաւալուն եւ խորապէս հետաքրքրական իր վերլուծումներով, մանաւանդ ինչ կը վերաբերի Ռուսերու խաղացած խառնակիչ դերին։

Իր յօդուածին սկիզբն ալ, Ֆավրէ փոխաբերաբար կ'անդրադառնայ Կովկասի երկրաշարժներու հակամէտ դիրքին, ճըշդելով թէ ծանօթ են երկրագունտի կեդրոններու չերտերուն բնոյթը եւ ուղղութիւնը մինչ, հազիւ կրկին կը յայտնաբերուի երեք կայսրութեանց՝ Թուրքիա, Իրան, Ռուսաստան չփումը։ Խորհրդային Միութեան կազմալուծումով Պաամութեան այդ վախնալիք «աշխատանքը» վերսկսաւ աւելի բուռն կերպով։ Կը սնանի ազգային ատելութիւններով եւ անհամար տեղական կնճիռներով, ինչպէս՝ Լ· Ղարաբաղը։ Դիւանագէտ մըն է որ կ'ըսէ·— «Եուկոսլաւիան կատակ պիտի թուի, երբ Կովկասի կացութիւնը աւելի վատթարանայ։ Հոս, վտանգը չահակից կողմերու տարողութենէն իսկ կուգայ։ Իրան, Թուրքիա, Ռուսաստան քանդումի կարողութիւն մը ունին որ իր նմանը չունի տեղական միւս կնճիռներուն մէջ»։ Էլճիպէյ կ'ըսէ որ Ռուսաստան, Թուրքիա եւ Միացեալ — Նահանգները համաձայնած են ստիպելու համար Հայաստանն ու Ադրբեջանը որ բանակցութեամբ կարգադրեն իրենց հարցը։ Ինչ մեծ օգնութիւն մը յուսացեր է Թուրքիայէն Հայերու դէմ, այսօր յուսախաբ է, բայց կը ջանայ իրատեսութեամբ մօտենալ հարցին·— «Թրքական քաղաքականութիւնը ճիշդ է։ Անդարա չուզեց միջամտել Ղարաբաղ այն վախով որ բախումները բնոյթ կը փոխեն եւ կը վերածուին քրիստոնեայ — մահմետական կռիւներու, համայն աշխարհի մէջ հետեւանքներով»։ Բայց, անդիջող կը մնայ, ըստ իրեն Հայերը պէտք է մեկնին Ղարաբաղէն կամ զոհանան մշակութային ինքնավարութեամբ մը։ Եւ Հայերը համոզելու համար նուազ կը հաշուէ բանակցութեան վրայ քան զօրաւոր բանակի մը կազմութեան։

Եթէ Թուրքիա պաշտօնապէս ականջ չի տար ազգայնական կոչերուն, այլ ցաներ ինչպէս զորշ զայլերը կ'օդնեն Բաքուի, որ մեծ օժանդակութիւն ալ վայելեց Ռուսերէն։ Ազերիները այսօր օդուժ մը ունին, որ թոյլ կուտայ իրենց կատորակուղ ռումբեր ալ նետել հայկական գիւղերուն վրայ։ Արեւմտեան դիւանագէտ մը կ'ըսէ·— «Ոճրային կացութիւն մը» եւ կ'ամբաստանէ Ռուսերը որ խառնակիչի դեր կը խաղան։ Դէմոկրատ Ազերի մըն ալ կ'ըսէ·— «Ռուսերը կ'ուզեն պահպանել անկայունութիւնը։ Կ'ուզեն որ 100 տարի կռուինք։ Տիրապետութեան մէկ ձեւն է»։

Ռուսերը եւ Թուրքերը համաձայն են

ՄԻԹԵՐԱՆԻ ԹՐՔԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

ՏԷՄԻՐԷԼԻ ՀԵՏ ԿԸ ԽՕՍԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ՄԻԹԵՐԱՆ ԸՍԵՐ Է ՈՐ ՇԱԲԱԹԸ
2 — 3 ԱՆԴԱՄ ԿԸ ԽՕՍԻ
Լ· ՏԷՐ — ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ֆրանսայի Նախագահը անակնկալ այցելութիւն մը կատարեց Թուրքիա, ուր անցուց Ծննդեան տօները։ Շեշտուեցաւ, կրկնուեցաւ թէ Միթերանի այս այցելութիւնը զուտ անձնական բնոյթ ունէր, բայց, դժուար է համոզուիլ որ Միթերան մինչեւ Պոլիս երթայ, ան ալ տօնական օրերուն, պարզապէս Թօփղաբուի թանգարանը, Սէնթ — Սոֆին կամ Կապոյտ Մզկիթը տեսնելու համար։ Նման — անձ-

(Շար·ը Դ· էջ)

դէմ դնելու համար պարսկական յառաջխաղացման։ Երբ, Իրան կը բանակցի առաջին հրադադարի մը համար, Անգարա եւ Մոսկուա դժգոհ են, ալ աւելի Մայիս 8-ին, Թեհրան ստորագրուած վաղան — ցուկ համաձայնագրին ատեն։

Թուրքիոյ համար Ադրբեջանը իր կամրջագլուխն է դէպի կեդրոնական Ասիա։ Ինք ոչ մէկ սահման ունի «քոյր Հանրապետութիւններուն» հետ։ Կապ հաստատելու համար 40 քիլոմեթրի վրայ Հայաստանէն պէտք է անցնի, կը դրէ (հոս՝ առնուազն աշխարհագրական սխալ մը կայ) կամ անցնիլ իր յաւիտենական մրցակիցէն՝ Իրանէն։

Թուրքիա, ըստ լրագրողին, վտանգաւոր նկատած է Հայաստանի առանձնացումը ու չփումներ եղած են եւ «քուռն կերպով հակաթուրք ամերիկացի Արտաքին նախարարը փոխարինուած է» (ի դէպ՝ ճամբուած է, բայց, դեռ ոչ փոխարինուած) Թուրք Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարն ալ՝ Իզզէտ Անդիջէրք յայտարարեր է որ իր երկիրը «բարեացակամ եւ առատաձեռն բաղադակացութիւն մը կը վարէ Հայաստանի հանդէպ»···։

Դիւանագիտական շրջանակներու համաձայն, եթէ մնայուն հրադադար մը ձեռք ձգուի, Թուրքիա պատրաստ է օգնելու Հայաստանի, ելեկտրականութիւն տալու եւ սահմանը բանալու։ Բայց, կը ղրէ Ֆավրէ, Թեհրանն ալ իր խօսքն ունի ըսելիք։ Իր բնակչութեան դրեթէ մէկ երրորդը Ազերի է եւ Բաքուի մէջ ապդայմոլներ կան որ «մեծն Ադրբեջան մը կ'երազեն»։

Այս ամբողջը պատճառ է որ Թուրքիա, դոնէ երեւութապէս, վարձէ լեզու պրտնել Իրանի հետ եւ երբ Թեհրան էր, Տէմիրէլ ըսած էր «մեր մէջ մրցակցութիւն չկայ»։ Արտաքին նախարարութեան ենթանախարարն ալ կ'աւելցնէ·— «Իրան չատ կարեւոր է Թուրքիոյ համար։ Աշխարհագրութեան քաղաքականութիւն մը պէտք է վարել»։

Նման քաղաքականութիւն մըն էր զոր ուզեց վարել Հայաստան, իրատեսութեամբ, բայց, ի՛ր աշխարհագրութիւնը որ ամբողջ իր պատմութիւնը կը բացատրէ, ոչ ոք կը հետաքրքրէ։

Այս թղթակցութեան կողքին հրատարակուած էր նկար մը, խորագրուած՝ «Մոռցուած պատերազմը»։

ԵՐԲ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԵՒ ՋԻՆՈՒՈՐՅՈՒԻՆ ՄԻՋԵԻ ՆՍՏԱԾ Է «ՍԵՂԱՆԻԿ»Ը

Հակառակ այն երեւոյթին որ Ղարաբաղի պատերազմը աւարտելու հակումը օրէ օր աւելի կը չեչտուի ընդունելի ու անընդունելի ջանքերով, կարելի չէ եղած առողջ սկիզբ մը դնել զօրահաւաքի դադարին: Աւարտի ու սկիզբի այս ծուռ յարաբերութիւնը որ ինքնին կրնայ խորհրդանշել Հայոց պատմութեան ողբերգական էջերը, անդամ մը եւս ուշադրութիւն կը դրաւէ Հայաստանի ղինկոմ պնդապետ՝ Լեւոն Մտեփանեանի հետ կատարուած հարցազրոյցով. ան լոյս տեսած է «Երեկոյեան Երեւան»ի Նոյեմբեր 28-ի թիւին մէջ: Հայաստանի մամուլը նախապէս ալ արձագանգած էր այս մարզին կազացումներուն, ամէն անգամուն ընդվզումի, յուսաբեկութեան ու զարմանքի զգացումներ պատճառելով: Այսօր, այս բոլորին վրայ կ'աւելնայ նոր տարածք մը վերադիչեալ հարցազրոյցով. ան կ'օգնէ հասկնալու, դրեթէ պարտադրելու այն իրողութիւնը թէ անընական չատ բան չկայ Ղարաբաղի պարպուած գիւղերէն, տեղահանուած, սպաննուած բնակչութենէն եաք Հայաստանի շրջաններուն եւս աղբրեջանական կրակին թիրախ դառնալու երեւոյթին մէջ: Ու այս իրողութիւնը բաւական լաւ հասկցուած ըլլալ կը թուի Հայաստանի մէջ, մարդին վերաբերող անհրաժեշտ քայլերը առած չըլլալու անդրադարձին հետ. այդ քայլերը պիտի սկսէին լուրջի առնելով ու առնել տալով զարթարգեան «բախում»ները որոնք քիչ մըն ալ այս թերացումով վերածուեցան «պատերազմ»ի:

Վերադառնալով պնդապետին ըսածներուն, առաջին տողերէն կը հերքեն Վ. Մանուկեանի լաւատեսութիւնը. «եթէ ասենք որ մեր ապգային բանակի անդրանիկ զինակոչն էլ ընթացում է հեշտ ու հանգիստ, մեղմ ասած՝ ճիշդ չէր լինի»: Պատասխանին չարունակութեան մէջ կայութիւնը կը բացատրուի վերջին տարիներու կանոնաւոր զինակոչի բացակայութեամբ. տակայն երբ զրուցավարը Հրաչիկ Մայիլեան կ'ընդլայնէ նիւթը, զայն առընչելով «պիղնես»ով զբաղողներու, փողոցային սեղանիկներու եաեւ կանոնաւոր երիտասարդներու, զինկոմը կը խոստովանի որ կան ծառայութենէ խուսափողներ եւ թէ «բաւականին մեծ է ընտանիքի թիւը: Անպատասխանատու վերաբերմունք են դրսեւորում նաեւ նրանց ծնողները որոնք ամէն ինչ անում են որպէսզի ծառայութիւնից ազատեն իրենց որդուն կամ բարեկամին»:

Ենթադրենք որ հայրենիքի սէր, հողի պաշտպանութեան սրբազան հարց եւայլն ժամանակավրէպ վիպապաշտութիւն կը հոտին նոր ժամանակներու երիտասարդութեան համար որ չէ ստացած այս ուղղութեամբ դաստիարակութիւն մըն ալ, ինչպէս է պարագան Հայաստանի նոր սերունդին. տակայն նոր ժամանակներու պետական կառոյցները արդիականութեան ախորժակներու չեն ձգած երկրին պաշտպանութեան գործը: Առանց պարտադիր միջոցառումներուն ու անոնցմով ապահովուած կարգ ու կանոնին, ո՞ր երկրին երիտասարդութիւնը տնային իր հանդիսը կը զոհէր զօրանոցի կեանքին: Այս գործօնին առընչուած հարցումը, սակայն, Հայաստանի պարագային, ընդվզումի տեղ դրեթէ ծիծաղի դառնութիւն մը ունենալու պատճառ կ'ըլլայ. երիտասարդը որ «առաջին իսկ կանչից յետոյ չի ներկայանում, տուգանւում է 10 ռուբլով»: Ծրախոտական մրցանակի նըմանող սա «պատիժ»ը առանձին չէ որպէս մեղսակից. կայ չարունակութիւնը. «զինակոչիկը տանը չլինելու դէպքում ծանուցագիրը, որպէս կանոն, յանձնւում է տանը գտնուղ որեւէ մէկին: Վերջինս յաճախ կամ հրաժարւում է այն վերցնել, կամ էլ լսաագոյն դէպքում, վերցնելուց յետոյ չի տալիս անմիջական հասցէատիրոջը: Իսկ այդպիսիի էլ օրէնքի կողմից չեն ենթարկւում ոչ մի պատասխանատուութեան»: Պէտք չէ ուրախանալ անմիջապէս. պնդապետը այսքանը կը կոչէ «չարիքի փոքրագոյն»ը: Իսկ մնացածին մասին կը չարունակէ. «ամենավատն ու դատապարտելին այն է որ նոյնիսկ որոշ դէպքերում զինակոչիկներն ու նրանց հարազատները ոչ միայն չեն ենթարկւում օրէնքին, այլեւ իրենց այս կամ այն պահանջներն են առաջադրում զինկոմիսարիատների աշխատակիցներին, երբեմն էլ սպառնում ու ծեծի ենթարկում նրանց»:

Կան աւելի ծանրակչիռ պարագաները ալ. «Նոյեմբերի 15-ին Արտաշատի սահմանագծով երեք հոգի անցել են Թուրքիա: Տակաւին մի քանի օր առաջ Բաղրամեանի շրջանի սահմանամերձ երուանդաշատ գիւղից չորս հայ զինուորներ լքել են ուղեկալը: Իսկ Թալինի շրջանի Արագածի ուղեկալից մեր հայ տղաներից մէկը ծառայութիւնից խուսափելու նպատակով կրակել է իր ձեռքին: Ընդհանուր առմամբ վերջին օրերին տարբեր ուղեկալներից դիրքերը լքել եւ փախել են 23 Հայեր...»:

Այսքանէն եաք ինքնաբերաբար կուգայ այն հարցումը թէ «ներկայ վիճակով ո՞վքեր են հսկում մեր հայրենիքի հարաւային սահմանները»: Թուրքիոյ եւ Իրանի սահմանը կը պաշտպանեն հայ, ռուս զինուորները, ինչպէս նաեւ ռուսական զօրքի այլազգի ներկայացուցիչները: Այս ապահովութեան կ'աւելցուի այն տեղեկութիւնը թէ «Բելառուսներն ու Ուկրաինացիները հաւանաբար մինչեւ տարեվերջ արդէն գնացած կը լինեն այստեղից»: Պակասո՞ւն տեղ: Ահա՛. «Բանի որ մեր բանակը կազմաւորւում է զուտ պաշտպանական ընդունակով, ուստի նրա անձնակազմի շուրջ 50 տոկոսը կը լինեն սահմանապահները», եթէ անշուշտ տեղանիներու եւ ծնողական զուրգուրանքի քաշողութեան ճիրաններէն այդ երիտասարդները զէպի զէնքը, զէպի սահմանի պահակակէտերը ու զէպի թշնամին տանելու ճամբան գտնուի...:

Դրական տուեալներ ալ ունի՛ պնդապետ Լեւոն Մտեփանեանի զրոյցը. սպանելու զօրակոչին հարցը լուծուած է, թէեւ խոչընդոտը պիտի ըլլայ որ «Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի այլ երկրների զինուած ուժերում ծառայող հայազգի 4 հազար սպաները գային եւ համալրէին մեր բանակի շարքերը», Բաւական լաւ կարզաւորուած է նաեւ վճարումի հարցը, համեմատած՝ երկրին կացութեան. «կրտսեր լեյտենանտը ստանում է 9 – 10 հազար ռուբլի: Որքան բարձր են սպայական կոչումն ու պաշտօնը, այնքան բարձր է նաեւ աշխատավարձը»:

Զրոյցին վերջաւորութեան պնդապետը կ'անդրադառնայ դաստիարակչական խնդրին որպէս յետագայ բարելաւման միջոց. «պէտք է»ով սկսած պարբերութիւն մը կը թուէ այս կարգի աշխատանքին հիմնադիտերը. «ռազմիկներին դաստիարակել մարտնչող հայրենասիրութեան, պետականութեան, հերոսականութեան ոգով: Հեռու վանել լալկանութիւնն ու յոռետեսութիւնը, պարտուողական ընկրտումները: Մարդկանց նախապատրաստել հոգեբանօրէն եւ փոխել ժողովրդի վերաբերմունքը բանակի նկատմամբ»: Ան կը մտածէ՞ արդեօք այս կէտերուն գործադրութեան մասին ալ. կը մտածէ՞ օրինակ որ այդ «պէտք է»ները զէն զաժին հանուի նաեւ իշխանաւոր – ներու որոնք չվարանեցան փորձել պատութեան հեռանկարով ընդունիլ տալ քաղաքական դժուարամարս քայլեր:

Ուշագրաւ կէտ մը կը մատնանշէ Հայաստանի պնդապետը որպէս կրկնելի մտայնութիւն. «Պատմութիւնից յայտնի է՝ եղել են դէպքեր որ երիտասարդին սպրիկ չէին տալիս, եթէ նա չի ծառայել հայրենիքին: Չէ՞ որ սովորաբար բանակից ազատւում է հիւանդը, մտաւոր ու ֆիզիկական արատ ունեցողը, թուլամորթը, կազմն ու թուլամորթը»:

Ինչպէս կը սահմանէ պնդապետը, «ժողովրդի այս հաւաքական քնազդը որ մեծ խորհուրդ ունի» կը զօրէ՞ «սեղանիկ»ներու իշխանութեան դարուն ալ, թէ ժողովրդական բնազդ ու խորհուրդ ձգած պատմութեան փուշին մէջ, պէտք է այլ միջոցներ ճարել, զօրակոչը յաջողցնելու եւ սահմանագլուխներու «ուղեկալ»ները զինուորներու լքումէն փրկելու համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՆԱԻԱԿԱՏԻՔ ԵՒ ՆՈՒԻՐԱԳՈՐԾՈՒՄ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՏԻԳՐՈՅԹԻ ԱԼԵՔ ԵՒ ՄԱՐԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ

Գրեց՝ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՉԵԼԵՊԵԱՆ

Տիգրոյթ, Մխիթարի Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Թանգարանի բացման կապակցութեամբ կազմակերպուած տօնախմբութեանց առաջին ձեռնարկն էր երաժշտական երեկոյթ մը, որ տեղի ունեցաւ Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 2-ին, կէսօրէ եաք ժամը 7·30-ին Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Մշակութային սրահին մէջ: Սոյն հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերին անուանի արուեստագէտներ Մխիթար Կարկարեան՝ դաշնամուր, Անիթա Տարեան՝ սոփրանօ, Մարսէլ Շանթօ՝ թաւջութակ, Անի Գավաֆեան՝ ջութակ, Արա Պէրպէրեան՝ բամբերդ (պասօ), դաշնամուրի ընկերակցութեամբ Ռապերթ Քոնուէյի, ինչպէս նաեւ եռանուագ մը (քրիօ), կատարողութեամբ ձեֆըր Էփըլկէյթի՝ ջութակ, Տեպրա Ֆէյրոյեանի՝ թաւջութակ եւ Ֆեաօրա Հօրովիցի՝ դաշնամուր: Բոլոր մեներգներն ու երաժշտական յօրինումները հայկական էին, նոյնիսկ օտար կատարողներու պարագային:

Դեկտեմբեր 4 եւ 5, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը տեղի ունեցաւ վերոյիշեալ հայկական թանգարանի համաչխարհային Բ. Գիտաժողովը, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ մատուռին մէջ, «Հայ արուեստի եւ ճեռագրաց հաւաքածոներ աշխարհի մէջ» ընդհանուր խորագրին ներքեւ: Սոյն գիտաժողովին ելոյթ ունեցան հայրենի գիտնականներ Լեւոն Աբրահամեան, Լեւոն Զուքասզեան, Շահէն Մաչաւարեան եւ Մանիա Ղազարեան, յաջորդաբար «Թանգարաններն ու հաւաքածոները որպէս վկաներ Հայաստանի անցեալին», «Երեւանի Մատենադարանը», «Հայաստանի Ազգային Պատկերասրահը» եւ «Էջմիածնի թանգարաններուն տեղն ու նշանակութիւնը հայ արուեստի պատմութեան մէջ» նիւթերուն չուրջ: Երեւան ծնած ու իր բարձրագոյն կրթութիւնը Հայրենիքի մէջ ստացած Ալվիտա Մխրդուեանը աւելի քան քսան տարիներէ ի վեր Ս. Պետերբուրգի Հերմիթէյճ թանգարանի հայկական եւ վրացական հաւաքածոներուն խնամակալն է: Ան խօսք առաւ «Հերմիթէյճ թանգարանի հայ արուեստի հաւաքածոն» նիւթին չուրջ:

Ելոյթ ունեցան նաեւ Լիւսի Տէր – Մանուկեան՝ Պոսթընէն, Ռէյմոն Յ. Գէորգեան՝ Փարիզ, Ֆրանսայէն, Աւետիս Սանճեան եւ Ալիս Թէյլըը, Գալիֆորնիայէն, Վրէժ Ներսէս Քահանայ Ներսէսեան՝ Լոնտոն, Անգլիայէն եւ Շահէ Արքեպիսկ. Աճէմեան՝ Երուսաղէմէն, Սոյն մեծարգոյ գիտնականները սահիկներով ներկայացուցին իրենց չորս զանգներու թանգարաններուն հայկական արուեստի հաւաքածոները: Տիքրոյթէն Տոքթոր Կարապետ Պէլեան, սեփականատէրը զեղարուեստի սեփական ճոխ հաւաքածոյի մը, խօսեցաւ եւ սահիկներով ներկայացուց ժամանակակից հայ արուեստագէտներն ու իրենց գործերը, իսկ Փառէն Ծ. Վրդ. Աւետիքեան՝ հոգեւոր հովիւը Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ եւ որու ընդհանուր նախադահութեան ներքեւ գրուած էր գիտաժողովը, ներկայացուց իր քսան տարիներու անխոնջ եւ յարատեւ ջանքերուն արդասիքը եղող Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Թանգարանի հաւաքածոն եւ ապա, հետաքրքիր քաղաքներէ կամ երկիրներէ եկած հիւրերը առաջնորդեց Թանգարան:

Գիտաժողովին հանդիսավարներն էին Երուանդ Ազատեան, Տիգրան Թումաճան, Ռանըլտ Գ. Սիւնի եւ Գէորգ Պարտաքճեան, բոլորն ալ Միչիկընէն: Ակադեմական մակարդակի սոյն խիստ չահեկան գիտաժողովի կազմակերպիչն էր մտաւորական, գրող եւ ազգային գործիչ Երուանդ Ազատեանը:

Շաբաթ երեկոյ, Դեկտեմբեր 5, Մանուկեաններու Մասիս Ճարտարարուեստական Ընկերութեան չքեղ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ճաշ – պարահանդէս մը, ի ներկայութեան բազմաթիւ հիւրերու եւ հանդիսականներու:

Կիրակի առաւօտ, Դեկտեմբեր 6, Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգեպարար արարողութիւնները ճօնուած էին Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Թանգարանի նուիրագործումին, ինչպէս նաեւ Սուրբ Յովհ. առաջին սրբավայրի հիմնադրութեան 61-րդ տարեդարձին: Պատարագը մատուցանեց Յովնան Եպիսկոպոս Տէրտէրեան, Գանատայի Հայոց Առաջնորդը: Արարողութեանց նախագահեց Խաժակ Աբգ. Պարսամեան, Առաջնորդը Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմին, մասնակցութեամբ Շահէ Աբգ. Աճէմեանի, իսկ Վահէ Աբգ. Յովսէփեան՝ Առաջնորդը Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմին, տուաւ ոգեւորիչ քարոզ մը: Հիւր երգէոնահարն էր աշխարհահռչակ Պերճ Թամկոչեանը, իսկ մեներգիչը՝ հայրենիքէն յայտնի սոփրանօ Սիւզաննա Մարտիրոսեան, որ կը փոխարինէն Լիւսինէ Զաքարեանը:

Երեկոյեան ժամը 5-ին տեղի ունեցաւ ընդունելութիւնն ու թանգարանին նուիրագործումը, Ս. Յովհաննէս Եկեղեցւոյ Մշակութային սրահին մէջ, ներկայութեամբ հոծ թիւով հանդիսականներու եւ հեռաւոր քաղաքներէ եկած հիւրերու: Օրհնութեան աղօթքէն եաք բացման խօսքը ըրաւ Վահրամ Թանթաղեան, ատենապետը Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Վխտական Խորհուրդին: Ան, ապա հրաւիրեց օրուան հանդիսավար Երուանդ Ազատեանը որ վարէ հանդէսը:

Ճաշէն ուշարան ժողովուրդը հրաւիրուեցաւ ուղղուելու դէպի թանգարան, որ կը գտնուի եկեղեցւոյ համալիրին հարաւակողմը, ուր պիտի կատարուէր թանգարանի բացման արարողութիւնը: Ազգային բարերար եւ Թանգարանի հիմնադիր Ալեք Մանուկեան կարճ ժապաւէնը: Բարերարին կ'ընկերանային Տիկին Մարի Մանուկեան, Լուիզ Մանուկեան-Սիմոն, Ռիչըրտ Մանուկեան, հարազատներ, բարձրաստիճան կղերականներ, հիւրեր եւ հանդիսականներ: Թանգարանի ստեղծիչ Հայր Փառէն Աւետիքեանի առաջնորդութեամբ անոնք չորս ցուցասրահները եւ իրազեկ դարձան ցուցափեղկերու եաին պարզուող թանկարժէք առարկաներուն եւ նշխարներուն, որոնք կը գոլացնէին հայ ժողովուրդի անցեալի փառքն ու ներկայ ստեղծագործական հանճարին նմոյշները:

Հանդիսավար Երուանդ Ազատեան աւետեց թէ Պր. Ռիչըրտ Մանուկեանը ըստանձնած է ատենապետութիւնը Հայ Ազաքելական Ընկերութեան: Հայ Ազաքելական Ընկերութիւնը կազուածատէրն է Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ գեղակերտ եւ ոսկեզմբէթ Եկեղեցւոյ համալիրին, որ սրբարանի կողքին կը բովանդակէ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան Թանգարանը, Եղուարդ եւ Հելէն Մարտիկեան գրադարանը, Մշակութային սրահը, Մարզարանը, Երիտասարդաց Կեդրոնն ու Ալեք Մանուկեան Վարժարանը: Այսպէս մեծանուն բարերարներ Ալեք եւ Մարի Մանուկեանի արժանաւոր որդին Ռիչըրտ, նախագահը Մասիս Ճարտարարուեստական Ընկերութեան, տէրը բազմահարիւր արտադրողական ձեռնարկներու աշխարհի չորս ծագերուն, պաշտօնապէս մուտք կը գործէր հայ ազգային կեանքէ ներս: Այլ խօսքով՝ կէս դարէ ի վեր հայ կեանքի մէջ Ալեք եւ Մարի Մանուկեան տոհմին խաղացած վիթխարի դերը անչէջ կերպով կը չարունակուի Պր. Ռիչըրտ Մանուկեանի եւ Տիկին Լուիզ Մանուկեան – Սիմոնի հրապարակ գալով: Խրախուսիչ եւ յուսադրիչ երեւոյթ մը, անկասկած:

Ռիչըրտ Մանուկեանի եւ Հայր Փառէն Աւետիքեանի նչմարներէն եաք յաւուր պատշաճի ուղերձ մը տուաւ Խաժակ Աբգ. Պարսամեան: Ապա Պարէտ Ծ. Վրդ. Եդիկեան կարդաց Հայրապետական Կոնդակը, ուղղուած Ալեք Մանուկեանին: Հանդիսականները յոտնկայս ունկնդրեցին Հայրապետի պատգամին ընթերցումը:

Եզրափակիչ խօսքը ըրաւ Պր. Ալեք Մանուկեան: Ան չնորհակալութիւն յայտնեց Թանգարանի բացման առթիւ կազմակերպուած հայ արուեստի փառատօնին համար, ապա յուզումնախառն խօսքերով իր ուրախութիւնը յայտնեց թէ իր դործը անաւարտ պիտի չմնայ իր զաւակաց չնորհիւ:

Յաջորդ օր, փառատօնի վերջին հանդէսը եկաւ հայրենի տաղանդաւոր սոփրանօ Սիւզանա Մարտիրոսեան, ժողովրդային երգերով ու դասական կոչումներով, դաշնակի ընկերակցութեամբ նոյնքան անուանի Ալվիտա Բարսեղեանի:

Եզրափակելով, հայ ժողովուրդը ու-

ՊՈՒԼՍԱՐԸ

Մեռնիլ մը պահու մը պատմուած

Ի ՀԱՒԱՏՍ

Ա. Ս.

(*) Théâtre de la Madeleine.

Ճօճային, որ այս ձեռով կ'ուզէ հասնիլ հասարակ մարդու մը սրտին։ Ան ալ, ինչպէս Մարսէլ Փրուստ, կը սիրէ ամբողջ էջեր նուիրել մանրամասնութիւններու, որոնք ուրիշներ կրնան անտեսել։ Ան ալ, ինչպէս

(Շար. Ա. էջէն)

նական – բնոյթով կ'որակուին յաճախ անոպասելի այցելութիւնները, որոնք կը կատարուին քաղաքական յատակ պատճառներով որոնք պաշտօնապէս պէտք չէ հրապարակուին:

Արդէն, տարօրինակ ձեւով ֆրանսական մամուլը դրեթէ լուռ մնաց այս ճամբորդութեան մասին: Ակնարկներ հեռատեսիլէն եւ քանի մը տող միայն Դեկտեմբեր 25-ի «Լիմանիթէ»ի մէջ, ուր կ'ըսուէր թէ նախագահը լքած է Եէշիլ Էվ պանդոկը (Կանաչ տունը), կրնայ տեսնուիլ Խօղալի եւ Տէմիրէլի հետ ու համաձայնաւոր պաշտօնաթերթը հարց կուտար՝ Նախագահը պիտի ոգեկոչէ՞ Քիւրտերու ողբերգական վիճակը:

Ամէն պարագայի մէջ, Շաբաթ օր, Ս. Տէմիրէլի հետ ոգեկոչուած է Հայերու հարցը եւ ըստ Ա.Ֆ.Փ.-ի, Թուրքիոյ վարչապետը խնդրած է Միթերանէ որ իր անձնական ազդեցութիւնը ի գործ դնէ Հայաստանի վրայ, որպէսզի հրադադար մը հաստատուի Լ. Ղարաբաղ:

Նախագահ Միթերան բացարձակապէս մերժած է որեւէ յայտարարութիւն ընել:

Թուրք մամուլն ալ բաւական ժլատ է այս մասին,

Թուրքիա այցելութեան ընթացքին Ֆրանսայի նախագահը՝ Պոլիսէն անցած է Միջերկրականի ափին հանգստեան դիւղ մը ուր հանդիպում ունեցած է վարչապետ Տէմիրէլի, Թուրքիոյ Ազգային Նախարարին հետ:

Դեկտեմբեր 28-ի Թուրք մամուլը բաւական սեղմ տողերով կ'արձագանգէ այցելութեան ու կատարուած այս հանդիպումին. ըսուածը գլխաւորաբար այն է որ նախագահ Միթերան «խառնակ այս շրջանին միակ կարեւոր երկիրը» նկատած է Թուրքիան, աւելցնելով որ «Եւրոպայի սահմանները վերջ կը գտնեն Թուրքիոյ արեւելքին»:

Նոյն մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, տեսակցութեան գլխաւոր մէկ նիւթը եղած է Հայաստանը: Ֆրանսայի նախագահը ըսած է թէ ինք դրական կը նկատէ Թուրքիոյ Հայաստանի քաղաքականութիւնը: Ան հաստատած է Թուրք Արտաքին նախարարին խօսքերը թէ ինք մեծ ազդեցութիւն ունի Հայերու վրայ, ըսելով.- «Այո՛, Հայաստանի նախագահին հետ շաբաթը 2 - 3 անգամ հեռաձայնի խօսակցութիւն կ'ունենամ»: Հ. Ձէթին ուրեմն խնդրած է որ իր ազդեցութիւնը ի գործ դնէ որպէսզի Ղարաբաղի պատերազմը վերջ գտնէ: Միթերան կ'ըսէ թէ պիտի ընէ իր կարելին: Ձէթին կ'առաջարկէ երկու հանդրուանով լուծում մը. նախ հրադադարի հաստատում ու Հայերու նահանջը իրենց գրաւած շրջաններէն, ապա Ղարաբաղի խնդրին օրակարգի նիւթ դառնալը: Նախագահը ըսած է թէ ինք եւս համաձայն է այս ծրագրին:

Թուրքիոյ վարչապետը խօսելով լրագրողներու հետ, ըսած է թէ Ֆրանսա այն երկիրն է որ եւրոպական հարցերու մէջ օգտակիր է Թուրքիոյ:

Ահաբեկչական խնդրին առընչութեամբ կ'ընդունի թէ Թուրքիա իրաւացի է ու տեղին կը նկատէ Թուրք պետութեան ահաբեկչութեան դէմ տարած պայքարը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂԱՎ

ԻՐԱՔԻ երկինքին մէկը, բայց այն երկու շրջաններէն մէկը որու թռիչքը արգիլուած է իրաքեան օդուժին, ամերիկեան օդանաւեր աղդարարելէ ետք վար առած են երկու իրաքեան Միկերէն մէկը, միւսը յաջողած է խոյս տալ: Ծանօթ է որ ՄԱԿ-ը արգիլած է իրաքեան օդուժին թռիչք կատարել 32-րդ զուգահեռականին հարաւը ի պաշտպանութիւն չիի բնակչութեան (ուրիշ զօրք մըն ալ Քիւրտերու պաշտպանութեան համար արգիլուած է): Այս միջադէպը լուրջ բնոյթ առած է, անշուշտ, եւ Սատամ Հիւսէյն կը սպառնայ հակազդել: Պուշի համար, պաղտատ մեծ սխալ մը գործած է չյարդելով ՄԱԿ-ի բանաձեւը: Աւելորդ չէ թերեւս աւելցնել թէ ՄԱԿ-ի միակ չյարդուած բանաձեւը չէ, բայց ... (պազեստին, Կիպրոս եւ դեռ ինչե՛ր, ինչե՛ր):

415 ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐԸ, Դեկտեմբեր 28-ին, կը մնային անպաշտպան, ձիւնին բուքին մէջ: Իսրայէլ եւ Լիբանան չէին ձգեր որ կարմիր խաչը կամ մարդասիրական որեւէ կազմակերպութիւն տեղւոյն վրայ օգնութիւն բերէ: Կ'ըսուէր թէ հիւանդներ ալ կային: Իսրայէլ անզիջող կը մնայ եւ կը պնդէ որ այդ ծայրայեղները լիբանանեան հողամասի վրայ են եւ ուրեմն պատասխանատուն Լիբանանն է, ինչ որ այս վերջինը չուզեր ընդունիլ: Ֆրանսա կը փորձէր արտօնութիւն մը

Վերապատուելի Ի. Քէչիչեան եւ ազգականները,

Տէր եւ Տիկին Զահրէճեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Զիւրիւքճիչեան ընտանիքը,

Տէր եւ Տիկին Ց. Գըզըլեան,

Տէր եւ Տիկին Արմէն Գըզըլեան եւ զաւակները,

Այրի Տիկին Ա. Քէչիչեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Կ. Ցակոբեան եւ զաւակները,

Այրի Տիկին Վարդուհի Գայմադեան եւ զաւակները,

Տիկին Մաւի Ցակոբեան եւ զաւակը,

Այրի Տիկին Վ. Մանիսեան եւ զաւակները

սրտի խորին ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԵՐԻՑՈՒՀԻ ԼՈՒՍԱՆԹԱԳ ՔԷՉԻՉԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտ. 25-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 30, ժամը 11-ին

Eglise Protestante du Raincy

17, allée de l'Ermitage

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լը Բէնսի գերեզմանատունը:

ձեռք ձգել, որպէսզի Պ. Քուշնէր եւ բժշկական ու մարդասիրական խումբ մը կարենայ երթալ եւ տեղւոյն վրայ կացութիւնը տեսնել եւ ընել ինչ որ կարելի է:

ՊԱՊԸ, Ծննդեան իր աւանդական պատգամին ընթացքին մեծ մտահոգութիւն յայտնեց՝ «այն ատելութեան համար որ կը տիրէ Ս. Հողին վրայ»: Կը խորհի որ Մատրիտ ծնած խաղաղութեան յոյսերը ի դերեւ կ'ելլեն: Յովհ. Պօղոս Բ. ոգեկոչեց այն շրջանները ուր կռիւներ կան՝ Անկոլա, Սարայեւօ, Մոզանպիք, Մերձաւոր - Արեւելք: Վերջաւորութեան 54 լեզուներով (ներառեալ հայերէն) շնորհաւորեց Ծնունդը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇ, իր պաշտօնավարութեան վախճանի օրերը, ներում չնորհեց Իրանկէյթի վեց ամբաստանեալներուն, որոնց գլուխն էր Գասպար Վայնպէրկէր եւ որոնց դատավարութիւնը պէտք է սկսէր Յունուար 10-ին: Պաշտպանութեան նախկին նախարարը՝ Վայնպէրկէր եւ հինգ գործակիցներ մեղադրանքի տակ էին, որովհետեւ 80-ական թուականներուն ապօրինի գործողութեան մէջ ձեռնարկած էին՝ զէնք ծախել Պարսկաստանի ձեռք ձգելու համար ամերիկացի պատանդներու ազատ արձակումը: Այս նեղումը մեծ բանավէճի դուռ բացած է Միացեալ - Նահանգներու մէջ եւ դատախազին կարծիքով կը ձգտի առաջքն առնել մեծ գայթակղութեան մը յայտնուիլման, որ կրնայ չատեր խանգարել:

ՊԵՌՆԱՐ ԹԱՓի վերստացաւ Քաղաքի նախարարի իր պաշտօնը, որմէ հրաժարած էր եօթը ամիս առաջ, երբ մեղադրանքի տակ էր Թոշիպայի հարցով: ԷՖ-ՓէՔ-ԷՖ երեսփոխանը Թրանչան դատի դիմած էր իրեն դէմ, այն պատճառաբանութեամբ որ Թափի երբ ծախած էր այն ձեռնարկը որու միասնարար տէր էին, աւելի դումար ստացած էր եւ նուազ տուած իրեն: Այժմ, մեղադրանքը առ ոչինչ նկատուեցաւ (չար լեզուներու համաձայն, Թափի աւելի քան 15 միլիոն վճարած է Թրանչանի «անմեղանալու» համար) եւ արժանացած է նոր - լիէօնմը: Այս վերադարձը կը դայթակղեցնէ, ոչ միայն ընդդիմութիւնը այլեւ պատասխանատու ընկերվարականները, գլխաւորութեամբ Փ. Խմմանուէլլի: Երեք ամսուան համար, Թափի կրկին նախարար է եւ դինքը փոխարինողին ալ յանձնուեցաւ Ծրագրի ենթանախարարութիւնը:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի Ընկերային - ժողովրդավար կուսակցութեան ղեկավարին գլխաւորութեամբ ցոյց մը տեղի ունեցած է Բաքուի նախագահական պալատին առջեւ, բողոքելու համար Թրքերէնի պաշտօնական լեզու հռչակուելուն դէմ: Ցուցարարներէն ոմանք հակողութեան տակ առնուած են ապահովութեան ուժերու կողմէ: Բողոքը հիմնուած է այն պատճառաբանութեան որ պաշտօնական լեզուի հռչակումը վրդովում պիտի պատճառէ երկրին փոքրամասնութիւններուն եւ թէ պէտք է հանրաքուէ կատարուի: Աղրբեջանի Ժողովրդարանի նախագահն ալ հակազդած է նոր տարիէն Բաքուի կատարուած օժանդակութիւնը դադրեցնելու Միացեալ - Նահանգներու Ծերակոյտին որոշումին դէմ, ըսելով թէ ատիկա պիտի դժուարացնէ կասպից ծովուն մէջ ամերիկեան ընկերութիւններու քարիւղի հետազօտութեան գործը:

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ճոլաքեան 1000 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին ի յիշատակ իրենց ծնողաց՝ Տէր եւ Տիկին Յովհ. Ճոլաֆեանի, որոնք այնքան կապուած էին «Յառաջ»ի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆԱՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՌՈՄԱՆ. - Տէր եւ Տիկին Ռ. Լուսեղէնեան 300 ֆր.:

Ա Մ Ա Ն Օ Ր

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Ուրբաթ օր, Յունուար 1, կաղանդ, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան պահոց:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԷՋԼ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԱՄԱՌ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

★—LYON——————LYON—★

FRANCE - KARABAGH

organise le

REVEILLON DU NOUVEL AN

Le 31 DECEMBRE

en collaboration
avec toutes les associations arméniennes
de la Région Rhône-Alpes

ORCHESTRE ET DISC-JOCKEY

Le profit de la soirée sera versé
au fonds d'aide de la République
du Haut-Karabagh

Prix d'entrée : 150 F.

Repas à la carte :
Buffet — Buvette — Repas chaud

Réservation : 72 02 07 98 / 78 49 42 97.
78 60 47 18

Centre de Congrès Espace «Tête d'Or»
103, Boulevard Stalingrad,
69100 VILLEURBANNE

—— *Parking assuré* ——

★ ★

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMÉNIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,

LE KARABAGH SURVIT,

LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

LE KARABAGH EXISTE . . .

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, rue Bleue, 75009 Paris

ARBRE DE NOEL

LES ELEVES
DU
TEBROTZASSERE

vous invitent
le DIMANCHE 3 JANVIER
à partir de 13 heures
Salle des Fêtes *Thierry Le Luron*
9, Bd. du Midi, 93340 Le Raincy
Programme varié ■
partie artistique
Buffet — Tombola
• Distribution de cadeaux
par le Père Noël •
Accès SNCF : Gare Villemomble,
Le Raincy par la Gare de l'Est.
Par route : autoroute A3
sortie Villemomble, Gagny.
—— *entrée gratuite* ——
Renseignements au 43. 81. 01. 72

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կոնէսի Հանգստեան Տունը
կը փնտռէ հիւանդապահուհի
եւ օգնական հիւանդապահուհիներ
(aide soignantes)
խնամքի պայմանները բարելաւելու
համար ; Հաստատութիւնը՝ D. D. A.
S. S.-ի պայմանագրութեան տակ է եւ
ունի բժշկական դարմանումի բաժանմունք:

Դիմել՝ անօրէնութեան. հեռաձայնելով Պր. Ֆէսճեան՝

39 85 24 24

REVEILLON DE NOEL

organisé par le

YAN'S CLUB

Mardi 5 Janvier à 21 heures

au 5, ave. Reille, Paris 14e

Ambiance musicale assurée
par le groupe HAROUT
venu spécialement d'Arménie

Participation aux frais : 600 F.

Réservation par téléphone au :
45. 89. 20. 48

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
MERCREDI
30 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1050 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·962 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.962

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Զախէն Աջ՝ Վաղը Ի՞նչ Ֆրանսա

Տարեփակի այս օրերուն, բոլոր մարդերու մէջ, հաշուեկշիռներ կը կատարուին: Եւ պէտք է դառնութեամբ խոստովանիլ թէ ազգային թէ միջազգային ճակատներու վրայ, 1992-ը դրական չատ բան չբերաւ եւ Ֆրանսան ալ բացառութիւն մը չկազմեց: Այս առընչութեամբ, տարին չատ ծանր եղաւ մանաւանդ իշխանութեան գլուխ գտնուող կուսակցութեան համար եւ այդ իսկ պատճառաւ կարելի է Ֆրանսայի տարին բնորոշել որպէս ձախորդ տարին Ընկերվարական կուսակցութեան:

Արդարեւ, սկիզբէն իրարու յաջորդեցին ձախաւոր նախաձեռնութիւններ, ինչպէս անփորձ նախարարապետուհիի մը նշանակումը, հասնելու համար վարակուած արեան գայթակղութեան յայտնաբերումին, անցնելով անխուսափելի կեղծ հաշուեցոյցներով եւ կաշառակերութիւններով վարկաբեկուած քաղաքական դէմքերէն: Այս ամբողջը մրոտեցին այն պատկերը զոր ձախը պարտի տալ, քանի ընդունուած սկզբունքի մը համաձայն՝ բարոյականը ձախն է:

Այս տեսակ -- տեսակ գայթակղութեանց կողքին, քաղաքական ճակատն ալ չկրցաւ կացութիւնը փրկել: Երբ, 1981-ի նախագահական ընտրապայքար կը վարէր, թեկնածու Միթերանի գլխաւոր պատճառաբանութիւնն էր գործազրկութիւնը եւ մեծ ինքնավստահութեամբ կը մեղադրէր, ի յառաջադունէ, իր մրցակից Ժիսքար տ'Էսթէնը՝ ձեղի հետ գործազրկերու թիւը վաղը երկու միլիոնի կը հասնի: Տասնամեակ մը յետոյ, Միթերանի հետ 3 միլիոնի հասած է եւ տակաւին բարելաւման ոչ մէկ նշան կայ եկող տարուան համար, ընդհակառակն: Այս ծանր աղէտին կողքին, ընկերվարական իշխանութիւնը չկրցաւ ժողովուրդին ներշնչել այն անհրաժեշտ վստահութիւնը, որու կարիքն ունի որեւէ կառավարութիւն: Նոր նախարարապետը ոչ մէկ փաւնասէ գտաւ լուծելու համար այն հարցերը որ կենսական նշանակութիւն ունին: Անապահովութիւնը քաղաքներու թէ արուարձաններու մէջ, թմրեցուցիչի գործածութեան եւ չահատակութեան տարածումը, փոքր յանցագործութիւնները, գաղթած բնակչութենց դէմ հոս ու հոն անհանդուրժողական արտայայտութիւնները մնացին նոյնքան մտահոգիչ փուլի մէջ:

Օրէ օր, կուսակցութեան ծոցն իսկ տարակարծութիւնները ծաւալեցան եւ ոչ Լօրան Ֆապիւսի ձախաւեր վայս -- հէգիթապոնները, ոչ ալ այս օրերուն Պէռնար Թափիի մը առնուազն անտեղի վերադարձը աֆղանքի նախարարութեան գլուխը, կրնան դարման մը բերել պղտորած մթնոլորտին:

Ու ձախին պարզած անանկութեան այս պատկերին ի տես, աջը վստահ է Մարտին տանելիք իր յաղթանակին, առանց անդրադառնալու որ եթէ նոյնիսկ չահի երեսփոխանական ընտրութիւնները, այդ պիտի չպարտի ժողովուրդին համակրանքին իրեն հանդէպ, այլ պարզապէս՝ ընկերվարական վարչակարգին մերժումին, ճիշդ ու ճիշդ՝ ռըժէին: Ինչպէս միշտ Ֆրանսային չի քաւէարկեր հոսանքի մը թեր, այլ միւս հոսանքին դէմ: Եւ այս երեւոյթին դիտակցութիւնը պէտք է բաւէր որպէսզի ընդդիմութիւնն ալ ողբալի պատկերը չպարզէր «թշնամի եղբայրներու» իր տղեղ մրցակցութեան: Երբ, տասնեւմէկ տարի ետք, հին մարդիկ են կրկին, Ժիսքար ու Շիրաք, որոնք չինծու միասնութեան մը քօղին տակին, տարուած են միայն նախագահական աթոռի ախորժակներով, չատ բան չի մնար յուսալիք, դժբախտաբար, վաղուան Ֆրանսային համար, ձախէն՝ աջ:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Անփոփոխ Կացութիւն

«Հայաստան Սոմալիի Նմանեցաւ»

ԿԸ ԳՐԷ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԸ

Երեքշաբթի (Դեկտեմբեր 29) երեւանէն մեր առած լուրերու համաձայն կացութիւնը անփոփոխ կը մնար, ինչ կը վերաբերի կազին (3,6 է 3,8 միլիոն խորանարդ մեթր օրական) եւ մանաւանդ յուրտին: Երկուշաբթիէն երեքշաբթի լուսնալիք դիւերը 0-էն վար 6 աստիճան էր եւ վերոյէն վար 3 -- 4, օրուան ընթացքին: Ցուրտը սաստիկ էր ազէտեալ գօտիի շրջանը, դլխաւորաբար Գիւմրի եւ շրջակայքի դիւղերը:

Ելեկտրականութեան ճակատն ալ աւելի փայլուն չէ: Մեթրօն քիչ կը բանի եւ անկանոն. օրինակ Դեկտեմբեր 28-ին ժամը 12-էն 19, իսկ Դեկտեմբեր 29-ին առաւօտեան 7·30-ին կը բանէր, բայց քիչ ետք երթեւեկը կը դադրէր, քանի որոշ ապառում պէտք չէ անցնի որեւէ արկածի առաջքն առնելու համար: Մնաց որ նախապատուութիւն կը տրուի հիւանդանոցներու եւ հացի գործատուներու:

***

Թուրք մամուլը «Հայաստան Սոմալիի նմանեցաւ» խորագրով կ'անդրադառնայ ուժանիւթի մեծ տագնապին, տարապայման ցուրտին, անտեսութեան արձանագրած անկումին: Կ'ըսուի թէ երկրին բազմաթիւ շրջաններուն օրական հազիւ 4 ժամ ելեկտրականութիւն տալ կարելի կ'ըլլայ, հացի բաշխումը կտրօններով կը կատարուի չնորհիւ Թուրքիայէն որպէս օժանդակութիւն տրուած ցորենին: Այնքան ծանր է կացութիւնը որ Հայաստանի կառավարութիւնը հաւանական է որ յառաջիկայ օրերուն օժանդակութեան դիմումի ներկայացնէ ՄԱԿ-ին: Իսկ այդ օժանդակութեան պարագային Թուրքիա պիտի ունենայ վճռորոշ երկրի մը դերը:

***

ՊՈՒՇԻ ՆԱՄԱԿԸ

Նախագահ Պուշ նամակ մը ղրկած է Լեւոն Տէր -- Պետրոսեանի, ուր իր անձնական համակրանքը կը յայտնէ ի տես անոր՝ «ուժեղ եւ ժողովրդական սկզբունքներուն հանդէպ հաւատարմութեան»: Պուշ կ'ըսէ -- «Ես խոր գոհունակութիւն կ'ապրիմ տեսնելով որ Հայաստան կը շահի անկախութեան իր գործընթացը եւ կը դառնայ յուսալի գործընկեր աշխարհի ժողովրդավարացման ուժեղացման մարզին մէջ: Ամերիկեան ժողովուրդը եւ ես հպարտ ենք որ կրնանք աջակցիլ ձեր երկրին, մասնաւորապէս մարդասիրական ուղղութեամբ, ցանկացած ժամանակ, երբ դուք կ'ունենաք անոր կարիքը»:

«Արմէնփրէս» այս լուրը կուտայ Դեկտեմբեր 25 թուականով: Որքան դիտենք նախագահ Պուշի քանիցս ըսուած է եւ գրուած (Նախագահը հեռաձայնով ալ խօսած էր) յառնելու համար թէ Հայաստան «վերադարձի եզրին է», բայց, դեռ Պուշ կը սպասէ որ «ցանկացած ժամանակը» գայ, մինչ մէկ հեռաձայնով չատ լաւ կրնար պարտադրել Անգարայի որ ետը մնայ իր ստորագրած պայմանագրին եւ ելեկտրականութիւն հայթայթէ Հայաստանի:

***

«Լը Մոնտ» (Դեկտեմբեր 29) երկու կարճ լուրերով կ'անդրադառնար Հայաստանի դէպքերուն: Առաջին լուրով մը կը հաղորդէր թէ Դեկտեմբեր 26-ին, Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան կոչ կ'ընէ միջազգային օգնութեան, նամակներ ղրկած է Ելցինի, Պուշի, Պութրոս Պութրոս Ղալիի: Հայաստան ոչ միայն ջեռուցում չունի բոլոր նախարարութիւններուն մէջ, այլեւ մեթրօն դադրած է բանելէ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 26-էն եւ տասնեակներով հեռաձայնային կեդրոններ չեն բանիր:

Երկրորդ լուրը կը վերաբերէր Միթերանի պոլսական ճամբորդութեան եւ Ֆէմէր ունեցած խօսակցութեանց Ս. Տէր -- Միրզեի հետ: Հոս ալ կը տրուէր միայն թրքական աղբիւրը եւ կը կրկնուէր նոյն նախադասութիւնը, ինչ կը վերաբերի Տէմիրէլի խնդրանքին Միթերանէ որ ան իր անձնական ազդեցութիւնը գործէ Հայաստանի վրայ եւայլն, եւայլն:

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ԹՂԹԱՔՐԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» -- ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20 / 25)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ ԽՄԲԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՀԻՒՐԸ

Հայաստանի Լրագրողներու տան մէջ, վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեան հանդիպում մը ունեցած է թերթերու եւ մամուլի պատասխանատուներու հետ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են թուղթի, վառելանիւթի, ուժանիւթի հայթայթման նաեւ մամուլի նիւթական ծանր կացութեան առընչուող հարցեր:

***

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄՕՏ

Դեկտեմբեր 18-ին, վարչապետ Խոսրով Յարութիւնեանի նախագահութեամբ՝ կառավարական խորհրդակցական ժողով մը գումարուած է, ուր քննարկուած են վառելանիւթի, ուժանիւթի հայթայթման, պարէնի որոշ տեսակներու կտրօնով բաշխումի, ինչպէս նաեւ ազատ չուկայի նկատմամբ կառավարութեան ընթացքին վերաբերող հարցեր:

***

Իսկ Դեկտեմբեր 20-ի նիստին, կառավարութիւնը քննարկած է 1993-ի տարեկան եւ առաջին վեցամսեայ պետական պիւտճէի նախագիծերը: Ելմտական նախարար Ջանիկ Ջանոյեան խօսք առնելով բացատրութիւններ տուած է այս մասին:

***

ՀԻՒՊԱՏՈՍԱԿԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպանատունը հիւպատոսական սպասարկութիւն մը ըստեղծած է: Այն բոլոր ձեւակերպութիւնները, որոնց համար նախապէս հարկ էր դիմել Ֆրանսայի Մոսկուայի դեսպանատան, այսուհետեւ կը կատարուին հիւպատոսական այս բաժնին մէջ:

***

ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐ

Յունաստանի եւ Թայլանտի Մոսկուայի դեսպանները նշանակուած են նաեւ այդ երկիրներու Հայաստանի դեսպաններ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ

ՍԻՐԵԼԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐ

Ուրախութեամբ տեղեկացնում ենք, որ Փարիզում Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպանատան անունով բացուած է փոստային արկղ (boite postale)՝ հետեւեալ հասցէով --

AMBASSADE D'ARMENIE
B.P. 132
92204 Neuilly sur Seine Cedex

Ինդրում ենք այսուհետեւ ձեր նամակներն ու ամէն տեսակ դրպրութիւնը յղել այս փոստային արկղի միջոցով: Յատկապէս կարեւոր է, որպէսզի ձեր դրամական փոխանցումները դեսպանատունը կատարուեն այս կերպ եւ բանկային էջքերի տեսքով, հնարաւորութիւն տայով մեզ տեղեակ լինելու մեր կամաւոր օգնականների հասցէներին եւ յառաջիկայում պատասխանելու նրանց:

Օգտուելով առիթից, շնորհաւորում եմ բոլորիդ գալիք Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը:

Կանխաւ շնորհակալութեամբ՝

Փարիզում
Հայաստանի Հանրապետութեան
ներկայացուցիչ՝
Վ. ՓՄՓԱԶԵԱՆ

28 Դեկտեմբեր

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼ կ'ընդունի որ սխալներ գործած է եւ իրենց բնակավայրերէն քշուած 415 Պաղեստինցիներու մէջ կան որ ծայրայեղ Համասի հետ կապ չունին: Կը յայտարարէ որ չուրջ տասն է ատոնց թիւը, որոնց մէջ 16 տարեկան պատանի մը, որու միակ յանցանքը եղած է լոզունգներ գրել պատերուն վրայ: Շփոթութիւններ եղած են, բայց Իսրայէլ չէր ըսած Դեկտեմբեր 29-ին, թէ պատրաստ է զանոնք վերադարձնելու: Միւս կողմէ, աւելի քան երբեք անհրաժեշտ դարձած է մարդասիրական օժանդակութիւն հասցնել: Լիբանան միշտ կը մերժէ որեւէ անցք, իսկ Իսրայէլ ինք պիտի օժանդակէր, ըստ կարգ մը աղբիւրներու: Փարիզի մէջ ալ ՊԱԿ-ի ներկայացուցիչը՝ Իպրահիմ Սուսլան ծանր խօսքերով արտայայտուեցաւ Իսրայէլի նկատմամբ եւ ըսաւ թէ կարելի չէ ներկայ պայմաններուն մէջ շարունակել բանակցութիւնները:

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ Պետութիւնները տարակարծիք են ինչ կը վերաբերի պինեայ միջամտութեան մը Պոսնիա: Ռուսաստան եւ ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարը դէմ արտայայտուեցան: Այս վերջինը 10 հազար կապոյտ սաղաւարտաւոր եւս կ'ուզէ ղրկել, բայց, առջի օր, Ռ. Պրօման, «Առանց Սահմանի Բժիշկներ»ու նախագահը, որ սովորութիւն չունի բառերը ծամծմելու, ըսաւ թէ ՄԱԿ-ի այն ուժերը որոնք հոն են պէտք չէ կոչուին՝ «մարդասիրական օժանդակութեան պաշտպանութեան ուժ», այլ՝ «զեղային մաքրագործման դիտորդ ուժ»:

ՄՈԿԱՏԻՍԻՈՑի մէջ թշնամի եղբայրները հաշտութիւն կնքեցին, գոնէ երեւութապէս, բացառիկ մթնոլորտ մը ստեղծելով ժողովուրդին մօտ եւ նոր յոյսերու դուռ բանալով: Այտիտ եւ Մահտի, համապատասխանութենց պետերը միասնականութեան ուխտ ըրին, երկիրն ալ վերաշինելու խոստումով:

ՀՐԱԺԱՐԱԿԱՆԷ ՄԸ ԹԵԼԱԴՐՈՒԱԾԸ

Դեկտեմբեր 9-ին յանկարծական ելոյթով մը հրաժարականը ներկայացուցած է Երեւանի քաղաքապետը՝ Համբարձում Գալստեան, երկու տարուան պաշտօնավարութենէ մը եաք: Որոշումը յանկարծական կը նկատուի անով որ ան մինչեւ վերջերը մնալու չափ հաստատ վճռակամութեամբ պատասխանած էր հրաժարելու ճամբան ցոյց տուողներու:

Հայաստանի ներկայ պայմաններուն մէջ Երեւանի նման խառնարանի մը քաղաքապետութեան աթոռին թեկնածուն կամ իսկապէս նուիրուած «խենթ» մը կրնար ըլլալ, կամ պատեհապաշտ արկածախնդիր մը: Միջին եղրը այս պարագային մէջ տեղ չունի: Երեւանցիին լեռնացած հարցերը կրնան լուծումներու փնտռտուքին մղել, ինչ որ յուսալին ու ուրամաբանականը կ'ըլլայ. կամ անոնք կրնան ստեղծուած անիշխանական կացութենէն ու հազարումէկ դիմակով ներկայացուած չարաշահումներէն բաժին առանալու փափաքը արթնցնել, ինչ որ զարմանալի չըլլար, միշտ նկատի առած՝ իրավիճակը:

Ի յառաջագունէ մերժելով ամէն բացասական վարկած ու հաւատալով որ նորընտիր քաղաքապետ՝ Վահագն Խաչատրեան կը պատկանի նուիրուած «խենթ»երու խումբին, դառնանք Հ. Գալստեանի հրաժարականին:

Մեկնելով իր հրաժեշտի խօսքէն, հրաժարեալ քաղաքապետը յարմարագոյնը կ'ըլլայ զետեղել «Ճուսահատած»ներ խորագրուած բաժնի մը մէջ որ կը բացուի իրմով եւ մաղթելի է որ խումբի չվերածուի:

Արդարեւ, այս ապաւորութիւնն է որ կը ստեղծուի, կարդալով Դեկտեմբեր 11-ի «Երեկոյեան Երեւան»ի մէջ լոյս տեսած այդ խօսքը: Հ. Գալստեանի հրաժարականին առաջին պատճառաբանութիւնը կը վերաբերի համապատասխան օրէնքներու բացակայութեան: Ան այս առումով գոհ չէ որ ՀՀՇ-ի 1990-ի սկիզբին անցման շրջանի -- մէկ կամ երկու տարուան -- խորհրդարան մը ունենալու յայտարարութիւնը նկատի չէ առնուած ու այսօր «խորհրդարանում հաւաքուած անձինք իրենց գործունէութեամբ ապացուցել են որ չեն ուզում լինեն օրէնսիներ, որոնցմով հնարաւոր լինի դեկավարել այս հանրապետութիւնը»: Աւագ որպէս լաւագոյն օրինակ ան ցոյց կուտայ Երեւանի քաղաքային խորհուրդին ու անոր նախագահին միջեւ ստեղծուած փոխ-յարաբերութիւնը: Կարդալով չարունակութիւնը, յայտնի կը տեսնուի որ այդ յարաբերութիւնն է մեկնումի դիւաւոր պատճառը, քանի որ քաղաքապետը կ'ըսէ.. «Հաղխորհրդի պատգամաւորները երբեւէ չեն ցանկացել իրենց նեղութիւն պատճառել, ծանօթանալ պիւտճէին»:

Այդ պիւտճէն որ 1 միլիառ 700 միլիոն ռուբլի է իսկ քաղաքէն մէկ օրուան ձիւնը մաքրել 13 միլիոն կ'արժէ, դիւաւոր տուեալ կ'ըլլայ իրեն, հրաժարումին Բ. պատճառը տալու. ան կը վերաբերի անտեսական հեռանկարներու չգոյութեան: Այս պատկառը անմիջապէս առընչելով պատերազմին, կարուկ եզրայանգումով մը Հ. Գալստեան կ'ըսէ.. -- «խաղաղութենից բացի ուրիշ երէ չունենիք հանրապետութիւնը գալիք ճգնաժամերից փրկելու համար»: Հոս ալ ան կը մեղադրէ նախ նախագահը, ապա դեկավարութիւնը որ յատակ չեն յայտարարեր իրենց քաղաքական վարքագիծը, առանց վախնալու ընդդիմութեան արժեւորումէն: Անոնց վճռակամութեան պակասը իրեն կուտայ հրաժարման վերջին հանգամանքը. քաղաքը օրէ օր մոտեցող քաոսէն ու աղէտէն փրկելու միակ ձեւը իրեն համար հեռեւեալն է. «Նախագահը ամբողջ իշխանութիւնը պէտք է վերցնի իր ձեռքը, ամբողջ պատասխանատուութիւնը վերցնի իր ձեռքը, պիտի կասեցնի բոլոր տեսակի խորհուրդների գործունէութիւնը ամենուայ ընթացքում: Պիտի ստեղծի վերեւից ներքեւ նշանակուղ պետական պաշտօնեաների համակարգ, հացի, սննդամթերքի, կենսապահովման ծառայութիւնների ղողրտներում մտցնի ռազմական դրութիւն եւ միւնչեւ Ապրիլ ամիսը դա պահի»:

Անկասկած ճշմարտութեան բաժին մը կայ Հ. Գալստեանի խօսքերուն մէջ, ինչ կը վերաբերի օրէնքներու բացակայութեան ու աւտր մէջ չհ փնտռտող երեսփոխաններու. հաւանաբար քիչ մըն ալ օրէնքի բացակայութեամբ ստեղծուած անիշխանականութեան մէջ պէտք է փընտռել երեւանցիին կեանքը դժոխքի վերածող ազդակները. սակայն պլիսառրը հացի, վառելանիւթի տագնապն է անշուշտ, ապա անապահովութեան մթնոլորտը: Հեռուէն հետեւողի մը համար անկարելի է ըսել թէ այս պարագաները գործունէութեան ինչ չափով ուղեցոյց եղած են Երեւանի քաղաքապետին համար. օրինակ, ան ի՞նչ միջոցներու դիմած է հացի կամ վառելանիւթի բաշխումը կանոնաւորելու, այդ մարզին չարաշահումներուն արգելք ըլլալու համար: Երկրին մէջ միահեծան իշխանութիւն հաստատած սեղանիկներու ապրանք հայթայթելու, տարապայման գիներ տնօրինելու երեւոյթները կանոնի մը ենթարկելու մտահոգութեամբ ի՞նչ ըրած է երկու տարուան ընթացքին, կամ կրցա՞ծ է ընել: Որքա՞ն կ'արդարանայ նիւթական միջոցներու, պիւտճէի անբաւարարութեան պատճառաբանութիւնը: Հարցումներ որոնց պատասխանելու ամէնէն իրաւացի ձանգուածը Երեւանի բնակչութիւնն է այսօր: Ինչ որ կարելի է հետեւցնել առանց այս գործօնին, այն է որ օրէնքներու բացակայութեան մասին Հ. Գալստեանի գանգատը ի վերջոյ կը դիմէ ընդհանուր երեւոյթի մը որ միտք կը բերէ Սահմանադրութեան մասին վէճերը: Ինք ալ հաւանաբար անորոշութեան մթնոլորտէն ներկայի միակ ելքը նկատելով է որ կը փափաքի նախագահին ձեռքը ամփոփուած տեսնել իշխանութեան լծակները:

Իր հրաժարումի պարագաներէն անկախ, ինչ որ ամէնէն ծանրն է Հ. Գալստեանի խօսքին մէջ, վաղուան ոչ -- անհատականի սպասումն է. «վաղը երբ որ սռված, մրսած, նուաստացած մարդիկ փողոց դուրս գան, արդէն ոչ մի ուժ նրանց չի պահելու» կ'ըսէ ան ու կը շարունակէ. «Այն ժամանակ երբ այս իշխանութիւնները տապալուեն, արդէն քաղաքական որեւէ ուժ չի գալու: Երջանկութիւն կը լինի եթէ Դաշնակները կամ համայնավարները վերցնեն: Ասել եմ՝ այն ժամանակ մափիան է գալու որը պիտի փախցնի իր պատառը...»:

Կը մնայ հարցումը, թէ այսքան ծանրակշիռ ներկային ու աւելի մութ հեռանկարի մը առջեւ, իսկապէս ամէնէն ճիշդ քա՞յլն էր Հ. Գալստեանի առածը, որպէս դժուարութիւններէ յուսահատած ղեկավար, բայց նաեւ որպէս իշխանութեան ղլուխ գտնուող ՀՀՇ-ի անդամ...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՌԻՆ ԵՒ ԽՕՍՔԻՆ ԱՆԶՕՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամօրղջ կեանքիս մէջ ղրեթէ ամէն օր ղրեցի եւ այսքան չատ, այսքան երկար ղրելէ եաք կը կարծեմ, թէ դեռ այն ճամբաները, որոնց միջոցաւ կարելի է հասնիլ ընթերցողին: Այդ ճամբաներուն ղլխաւորն է պարզութիւնը, յստակութիւնը, մանաւանդ հասկնալիութիւնը: Եթէ կ'ուզես որ ընթերցողը կարդայ քեզ, այնպէս մը գրէ, որ ընթերցողը հասկնայ քեզ: Եթէ մտածում մը պիտի փոխանցես, այնպիսի յստակութեամբ մը գրէ որ այդ մտածումը նոյնութեամբ արձագանգէ ընթերցողին մտքին մէջ: Եթէ յուզումի մը մասին պիտի խօսիս, այնպիսի ջերմութեամբ ու անկեղծութեամբ պատմէ այդ յուզումը, որ ընթերցողը իր մորթին վրայ նոյնութեամբ զգայ զայն: Եւ եթէ տեսարան մը, կամ դէպք մը պիտի նկարագրես, այնպիսի վառ գոյներով ու գիծերով նկարագրէ զանոնք, որ ընթերցողդ իր աչքերով տեսնել կարծէ այդ դէպքը կամ տեսարանը:

Բայց եւ այնպէս երբեմն դէմ յանդիման կը մնամ այնպիսի տեսարաններու կամ դէպքերու հետ, որոնք կարծես անպատմելի են, աննկարագրելի են: Ի՞նչպէս պիտի պատմեմ այս դէպքը, մանաւանդ ի՞նչպէս պիտի նկարագրեմ այս տեսարանը, հարց կուտամ ես ինծի: Քանի քանի անգամներ զղացած եմ, որ բառերն ու խօսքերը անզօր կը մնան ուրիշի մը վոխանցելու այն ինչ որ կը տեսնես: Քանի քանի անգամներ զիմացս գտած եմ երազային դեղեցկութիւն մը, քանի քանի անգամներ բնութիւնը ձերբակալած եմ իր ամէնէն չքնաղ մէկ պահուն, եւ հաճոյքի սարսուռներ ունեցած եմ այդ դեղեցկութիւններուն դիմաց եւ ուզած եմ զանոնք բաժնել ընթերցողներու հետ: Եւ յետոյ հարցուցած եմ ես ինծի. «Բայց ի՞նչպէս»: Ո՞ր գրիչը կրնայ նոյնութեամբ թուղթին փոխանցել ձերբակալուած այդ անսովոր տեսարանը: Ո՞ր բառերը կըրնան իրենց մէջ պարփակել բնութեան գիծերուն ու գոյներուն, լոյսերուն ու ցոլքերուն, փայլերուն եւ չուքերուն լրիւ ուժականութիւնը: Ո՞ր նախադասութիւնները կրնան բնութենէն փոխ առնել այդ բոլորին համադրական պատկերը եւ յետոյ այդ պատկերը փոխանցել հեռաւոր մարդուն: Բառերու ու խօսքերու ամէնէն վարպետ հեղինակն անգամ կ'անճրկի կարծես, կը զղայ թէ իր տեսածին ճղճիմ մէկ մասն է որ կը յաջողի թուղթին յանձնել: Կ'ափսոսայ, կը մտածէ որ գըրականութիւնը չատ տկար մէկ արձագանգն է իրականութեան, թէ բառերը իրականէն աւելի գունատ ու տճեր պատկերներ միայն կրնան ստեղծել, եւ կը տառապի այն կորուստին համար, որ գոյացած է իր տեսածին եւ իր պատմածին միջեւ:

Ամէն անգամ որ օտար եւ հեռաւոր հոգիներու դիմաց տեսած եմ արտասովոր դեղեցկութիւն մը, տարուած եմ մըտածելու որ այդ տեսածս պատմելու լաւագոյն ձեւն է լուսանկարել եւ այդ լուսանկարը հրատարակել: Քանի քանի անգամներ տառապած եմ, երբ տեսածներս պատմած եմ առանց անոր քով հըրատարակելու նաեւ լուսանկարը, զոր պահած եմ ինծի: Չէ՞ որ մէկ լուսանկարը տասն անգամ աւելի վառ գոյներով կը նկարագրէ այն ինչ որ դուն կը ջանաս պատմել հարիւր բառով:

Երբեմն կատարի նախանձ մը կը զգամ նկարիչներու նկատմամբ: Օ՛, անոնք որքան բախտաւոր են որ իրենց վրձինով ու իրենց ներկերով կտաւին այնքան հարազատօրէն կրնան վոխանցել այն ինչ որ կը տեսնեն իրենց աչքերով կամ իրենց հոգիով: Չէ՞ որ նկարչական գիծերն ու գոյները հազար անգամ աւելի մօտիկ են բնութեան, քան թէ գրական բառերն ու խօսքերը: Բայց նկարիչներն ալ երբեմն չէ՞ն անճրկիր արդեօք բնութեան փառաւոր պատկերներուն դիմաց, երբեմն անոնք ալ չէ՞ն կոտրեր իրենց վրձինը, անիծելով այդ վրձինին անզօրութիւնը՝ մայր բնութեան անկրկնելի ու անփոխանցելի վեհափառութեան նկատմամբ:

Անգամ մը կարդացած էի որ մէկ ծաղիկը չատ աւելի բան կը բացատրէ, քան ինչ որ կարելի է բացատրել հարիւր էջերով: Այո՛, կը կարծեմ թէ երբեմն պէտք է մէկդի ընենք գիրն ու գրականութիւնը, նկարչութիւնն ու լուսանկարը, երաժշտութիւնն ու քանդակը, եւ մեր ակնարկը պէտք է կեդրոնացնենք բուն իսկ բնութեան վրայ, վանելով այն բոլոր արգելքները, որոնք կրնան մանել մեր եւ այդ բնութեան միջեւ: Պէտք է տեսնենք մեր սեփական աչքերով, որովհետեւ ո՛չ մէկ գրագէտ, ո՛չ մէկ նկարիչ, ո՛չ մէկ լուսանկարիչ այնքան վարպետ է տեսնելու, որքան վարպետ են մեր աչքերը:

Դիտե՞լ բնութիւնը, հասնի՞լ անոր բացարձակ զեղեցկութեան եւ ուրախանալ այդ զեղեցկութենէն մեղի փոխանցուած յուզումով:

Բայց եւ այնպէս հարցում մը երբեմն կը սպրդի մտածումներէս ներս եւ կը պղտորէ հոգիս:

Արդեօք մեր աչքերն ալ այնքան անզօր չե՞ն, որքան անզօր են գրագէտին բառերն ու խօսքերը, նկարիչին գիծերն ու ներկերը, երաժշտագէտին ձայներն ու մեղեդիները: Արդեօք մեր աչքերուն մեղի ցոյց տուածն ալ ճղճիմ մէկ ցոլքը չէ՞ մեր զիմաց պարզուած հոյակապ ու անհասանելի տեսարանի մը:

Ռ. Հ.

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ԳՈՂԳՈԹԱՆ

Ոչ պատերազմները, ոչ քաղաքական կեանքի համաշխարհային վոթորկումները կրնան մոռցնել դարաւերջի պատուհասը որ կը կոչուի թմրամոլութիւն եւ որ կը սպառնայ օրէ օր աւելի մեծ թիւով կեանքերու: Արեւմտեան երկիրները զանազան միջոցներ կը փորձեն նուազեցնելու համար ախտին ծաւալման թափը: Ֆրանսա անոնց ամէնէն համարձակներէն մէկը չի նկատուիր, 100 -- 150 հազար թմրամոլ ունենալով հանդերձ, եւ ըսել որ անոնց 40 -- 60%-ը սիտայի մանրէներու կրողներ են, առանց հիւանդ ըլլալու: Անոնք վարակուած են որովհետեւ գործածած են նոյն ներարկիչները, ուրիշ թմրամոլներու հետ: Անոնք չատ լաւ գիտեն թէ յաճախ պիտի չհասնին 30 տարեկան ըլլալու, բայց կարեւորութիւն չեն տար: Կայ անշուշտ նաեւ սեռային յարաբերութիւններու ճամբան որ նոյնպէս կը տարածէ հիւանդութիւնը:

Եւրոպական երկիրներէն Անգլիա, Զուիցերիա, Գերմանիա, Հոլանտա եւ Պելժիա հիմնովին փոխած են այս մարզի իրենց քաղաքականութիւնը. կը մեկնին այն հաստատումէն որ թմրեցուցիչները մահացու չեն, բայց անոնք հաստատապէս ճամբայ կը հարթեն սիտային, ինչ որ մահով կ'աւարտի: Ուրեմն, փոխանակ պայքարը ձգելու այս վերջին փուլին, պէտք է փորձել չարիքը սկիզբէն կանխել: Այս երկիրներուն մէջ ձրի հատարաւոր ներարկիչներ կը բաշխուին, նոյնիսկ թմրամոլներուն դեղապիրով թմրեցնող դեղեր կը տրուին: Զուիցերիա որ պարծանան այս մասին հանրաքուէ մը կը պատրաստէ, կը մտածէ նոյնիսկ հերոյինի հակակչռուած բաշխումի մը մասին: Այս միջոցառումներուն արդիւնքը այն եղած է որ համաճարակին թափը պակսած է:

Իսկ Ֆրանսա կը քննադատուի որ կը մերժէ հետեւիլ այս ջանքերուն. բազմաթիւ բժիշկներ արդէն զգացած են բացատրելու Առողջապահութեան նախարարին թէ եթէ չուտով հարկաւոր միջոցներու չձեռնարկուի, սիտաւարակ արեան հարցին նման, պետութիւնը կրկին անգամ ամբաստանելի աթոռը զրաւելու վտանգին ենթակայ է: Եւ Հոկտեմբեր 27-ին երբ նախարարութեան ելմտացոյցը կը ներկայացնէր Ազգային Ժողովին, նախարարը վերջակէտ դրաւ թապուին, ըսելով որ սիտան աւելի վտանգաւոր է քան թմրադեղը. եթէ երիտասարդ մը երակային ներարկումով զայն պիտի գործածէ, աւելի լաւ է որ ստիկա ընէ այն պիտի պայմաններու մէջ որ սիտայէ վարակուելու վտանգը չէզոքացած ըլլայ: Ու Դեկտեմբեր 1-ին որ սիտայի դէմ համաշխարհային օրն է, Քուչնէր յայտնեց թէ տասնեակ մը վայրերու մէջ ներարկիչներու ձրի բաշխում հաստատուած էր: Ան հաւանաբար պիտի ուզէր աւելի մեծ քայլեր առնել, բայց չի փափաքիր ընտրութիւններու նախօրեակին աւելորդ բանավէճ մը ստեղծել. Ֆրանսայի մէջ թմրեցուցիչը սատանան իակ է ու ոչ ոք կը դաշնակցի սատանային հետ:

Քուչնէրի ջանքերուն օգնական չեն Ներքին նախարարութիւնն ու ոստիկանութիւնը. այս վերջիններուն կարծիքն այն է որ նման փոքր քայլեր վերջապէս կ'առաջնորդեն թմրեցուցիչներու գործածութիւնը պատիժէ զերծ դարձնելու:

Արդէն ներարկիչներու ձրի բաշխումն ալ եթէ նոյնիսկ քաղաքի կեդրոնական շրջաններուն մէջ օգուտ կ'ունենայ, արուարձաններու պարագային տարբեր է. հոն ուր ժամը 19-ին զեղարանները կը փակուին, եւ թմրամոլ մը որ ամբողջ օրը հարկաւոր դումարը ճարելու ճգնած է, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ մտածէ մաքուր նետարկիչ փնտռելու մասին. պիտի գոհարկիչ նայ ունեցած միջոցներով: Այս խումբէն երիտասարդ մը կը բացատրէ թէ լաւագեղեակ է վարակումի վտանգներուն. այսուհանդերձ օր մը գործածեցի մէկուն ներարկիչը որուն տէրը պիտի թէ սիտայէ վարակուած էր. կէս գիշեր էր, չէի ուզեր աւելի սպասել: Ուրիշ անգամ պատահած է որ կ'ըսէ ան, փողոցէն ներարկիչներ հաւաքած եմ. կը զարմանամ թէ ինչպէս պատահած է որ տակաւին վարակուած չեմ:

Այս պարագաները կանխելու ուղղուած են Քուչնէրի ջանքերը, որոնցմով սպասարկութեան դրուած է բժշկական բեռ-

ԱՓՈՓԱԾ ՓՈՒԵՓՈՓ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՁԱՅՆԱՊՆԱԿԸ

Ինչպէս գրած էինք, պաշնակահար Վ. Մամիկոնեանի առաջին ֆոմփաֆք ձայնապնակը հրապարակի վրայ է արդէն: «Մոնտ»ի Դեկտեմբեր 24-ի թիւին երաժշտական նորութիւններու էջին մէջ հետեւեալ տողերով կը ներկայացուի ան. -- «Դափնեկիրը՝ «կավօ» սրահին կողմէ կազմակերպուած մրցումի մը որ վերապահուած է միջազգային այլ մրցումներու յաղթականներուն, դաշնակահար Վ. Մամիկոնեան մրցումէ մրցում շտապող մեքենայ մը չէ: Իր նուագը ճառագայթող գեղեցկութիւն մը ունի, հնչականութիւնը վարպետն է, թեւածող ու երբեմ պիրկ: Մեկնաբանութիւնները՝ շնորհագեղ ու բիւրեղացած, կը վկայեն ընկալումի աւնոր քացառիկ մակարդակին մասին: Իր «Կասփար տը լա նիւիթ»ն կատարելութիւն մըն է ուր ան կը յայտնուի աւելի տիրական, քան՝ Մեղէն, Փէռլմիւթէրը, Արկէրիշը եւ Սամսոն Ֆրանսուան:

Եւ ըսել որ Վ. Մամիկոնեան այս յաջողութեան հասած է 23 տարեկանին...»:

նատար մը. անոր մէջ տեղ գրաւած կ'ըլլան բժիշկներ, հոգեբոյժներ, ընկերային օժանդակութեան պաշտօնեաներ եւ դաստիարակներ: Հոն մուտք կը գործեն երիտասարդներ ու դուրս կուգան իրենց դրպանը դրած նոր ներարկիչներ, ալքոլով վիրակապեր: Այդ բեռնակառքը շաբաթական չուրջ հազար ներարկիչ կը բաժնէ թմրամոլներու:

Նախարար Քուչնէրի յայտարարութեան մաս կը կազմեն նաեւ բժշկական տասը կեդրոնները ուր բժիշկներ կ'ընդառաջեն ու կը խնամեն թմրամոլները:

Այսուհանդերձ, տակաւին շատ բան կայ ընելիք, մասնագէտներու համաձայն. փրոֆէսէօր Շվարցընպէրկ կը պահանջէ որ վերջ տրուին թմրադեղերու մասին վէճերու եւ գործնական քայլեր առնուին, ինչպէս Անգլիացիները: Անկարելի է որ այս տեսակէտը կոմմնակիցներ չգրաւէ, քանի որ այս մարզին յատկացուած ածողջարանները համար դիմումներու թիւը ամէն օր կ'աւելնայ: Իսկ նախարար Քուչնէրը կը խոստանայ միայն 250 յաւելեալ տեղեր ... 150 հազար թմրամոլներու համար;

Ա. Թ. Թ.

ՁՄԵՂԱԾԱԳ

Խարբերդի արեւմտեան կողմը, Ակնի մօտ, Տերսիմի լեռնաշղթային ստորոտը կը զանուի Ձմշկածագը: Լեռնային գեղեցիկ դիրքով եւ սքանչելի օդով, ջուրով ու բնութեամբ օժտուած դիւղաքաղաք մըն է անիկա:

Ձմշկածագին առջեւէն կ'անցնի Թաղար գետակը՝ հարկաւոր Եփրատին: Քաղաքը իր անունը ստացած է Բիւզանդիոնի Ձմշկիկ հայ կայսրէն: Թուրքերը զայն կը կոչեն Զիմիշկէձէք:

Քաղաքին շրջակայքը կան ուշագրաւ կարգ մը հնութիւններ: Ցատկանշական է 400 մեթր երկայնքով եւ 600 մեթր բարձրութեամբ կանգնած հսկայ, միապաղաղ ժայռը, որ տեղ -- տեղ ունի խոշոր խոռոչներ, վտաներ, քարայրանման բացուածքներ: Այս քարայր -- խոռոչներուն մէջ չինուած են երեսունէ աւելի կանոնաւոր սենեակներ, որոնք հին դարերուն ծառայած են իբրեւ անառիկ ու ապահով ապաստանարաններ, հալածուած ժողովուրդին համար

Նոյն ժայռը իր բարձունքին վրայ ունի ընդարձակ աւազան մը, որուն ջուրին մէկ մասը ջրվէժի ձեւով վար կը հոսի:

***

Հայկական իշխանութեանց կործանումէն ետք, օտար ազգեր տիրած ու աւերած են քաղաքը, բայց տեղւոյն հայ բնակիչները տեւաբար վերանորոգած են զայն: Օսմանեան տիրապետութենէն ետք, Ձմշկածագի հայ բնակիչներէն շատեր ապրուստի դժուարութիւններէն դրժդոհ՝ պանդխտացած են Պոլիս, Հալէպ եւ այլ քաղաքներ:

1915-ի եղեռնէն առաջ, Թուրքերէ եւ Հայերէ բաղկացած Ձմշկածագի բնակչութեան թիւը չուրջ 8 հազար էր: Ան կ'արտադրէր արմտիք, կաղամախի տախտակ, մեղր, իւղ եւ պտուղներ, որոնցմէ անուանի էր թուրքը, զոր կը չորցնէին:

Իր «Իւչ Պէկ» երեք իշխան կոչուած արուարձանով, Ձմշկածագ կը հաշուէր չուրջ չորս հազար Հայեր, որոնք կը զբաղէին առեւտուրով, կառավարական պաշտօններով, արհեստներով, գիւղատնտեսութեամբ եւայլն:

Հայերը ունէին Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցի մը, որ փառաշուք տաճար մըն էր, երեք հսկայ սիւներու վրայ կանգնած: Կար նաեւ ազգային երկսեռ վարժարան մը:

Ձմշկածագի Հայերը ունէին իրենց քաղաքին մօտակայ երեք վանքեր, որոնք դժբախտաբար աւերակ վիճակի մէջ են ներկայիս: Քաղաքին չուրջը կային 19 հայկական գիւղեր, որոնցմէ իւրաքանչիւրը ունէր իր եկեղեցին ու դպրոցը: Այդ գիւղերէն յիշենք՝ Մամսա, Կարմրի, Ցաղթուկ, Մօր, Իչխան, Վազղաւան եւայլն,

1915-ին, Ձմշկածագի եւ շրջակայ հայկական գիւղերուն Հայերը տեղահանեցան ահաւոր պայմաններու տակ: Ցետոյ, Ձմշկածագի մէջ հաւաքուեցան 70-ի չափ տեղացի եւ տարագիր Հայեր:

Արտասահմանի Ձմշկածագցիները իրենց Հայրենակցական Միութեան ճամբով կ'օգնեն հայրենակից տարագիրներու եւ կարօտեալներու: Հայաստանի մէջ, Նուպարաշէնի կից, հիմնուած է Նոր Ձմշկածագ անունով թաղամաս մը, ուր կ'ապրին Ձմշկածագցիները:

***

ԺՈՂՈՎՐԴԱՑԻՆ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԻՒՆ

Ձմշկածագի Հայերը ունին բաւական մաքուր ու կոկիկ բարբառ: Անոնց բանահիւսութիւնը կ'ընդգրկէ ժողովրդական երգեր, պարերգ, սիրերգ, հովուերգ եւայլն,

ՍԻՐԵՐԳ. --

Պիւլպիւլը վարդին սիրուն,
Ձէր ըլլար գիշերը ֆուն,
Ոչ գիշերը ֆուն ուներ,
Ոչ ցերեկը միւնէու իրիկուն:

Լուսնկան կամար կամար,
Ես կուլամ էեզի համար,
Եօթը տարի սեւ հագայ,
Քու անոյշ խաթերը համար:

ՀԱՐՍԱՆԵԿԱՆ. --

Թագուհիին երկան փէշերը
Գետնէն վեր կը հանեն թոզերը,
Քալած սրայիւն, աչէրը չորս դին,
Իր սիրածին կ'ըննէ ճագերը:

Ամպեր է ամպին տակը,
Ծուռկս ծնկանդ տակը,
Ես աճ եարը սիրեցի,
Գինու կարասին տակը:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐԸ

Արեւմուտքի եւ Արեւելքի հաղորդակցութեան շրջայլէն պակասած օղակներու ամբողջացումին ձեռնարկուած է: Եւրոպայի մէջ քիչ մը ամէն տեղ կառուցումներ, նոր երկաթուղիներ կը կառուցուին, վագուղիներ կ'ընդարձակուին: Սեպտեմբերի վերջաւորութեան Գերմանիոյ մէջ բացումը կատարուած է Հըռենոս -- Մայն -- Դանուբ 677 քմ.նոց ջրանցքին որ Ռոթերտամէն Քոսթանցա 3500 քմ. նաւարկելի ճամբայ կ'ընծայէ: Եւրոպական այս նոր ճամբան հին երազի մը իրականացումն է: 793 թուականին Շառլըմանը Դանուբի եւ Հռենոսի միջեւ կապի մը զաղափարը յղացած էր. սակայն գործադրութիւնը չիրականացաւ որովհետեւ թէքնիք դժուարութիւնները շատ մեծ էին:

Ներկայի չրուղին ծրագրուած է 1921-ին. դիւրին է ենթադրել որ ան բազմաթիւ փոփոխութիւններ կրած է: Այսօր երբ Չլամարան ու Արեւելեան Եւրոպայի համայնավար վարչաձեւերը վերջ գտած են եւ կարելի էր յուսալ որ հաղորդակցութեան ճամբաներու կառուցումին դէմ յայտնուած պատուարները չքացած ըլլային. սակայն երկու Եւրոպաներու այս նոր կապը նոր սպառնալիքներու դէմ յանդիման կը գտնուի: Գերմանացի բնապահներու չարժումը բուռն բողոք կը յայտնէ այդ մասին, չեչտելով որ բնութիւնը մեծապէս պիտի տուժէ այդ ճամբուն գործածութենէն եւ թէ այնքան ալ վստահութիւն չեն ներշնչեր հաստութաբեր ըլլալուն պնդումները: Ցաւերժական վէճն է ատիկա բնապահութեան և յառաջդիմութեան միջեւ: Այս անդամուն Կանանչներուն պայքարը բոլորովին ապարդիւն չեղաւ որովհետեւ ծրագրին պատասխանատու ընկերութիւնը պիտճէին 10%-ը յատկացուց բնապահական միջոցառումներու: Սակայն պէտք չէ կարծել թէ վէճը ընդհանուր բնոյթ ունի. նոր ճամբուն առընչուած միւս երկիրներուն մէջ -- յատկապէս Պուլկարիա եւ Ռումանիա -- այս կարգի մանրամասնութիւններ նկատի չեն առնուիր: Ի՞նչ փոյթ թէ ինչ պիտի արժէն կառուցումն ու գործածութիւնը: Եւրոպայի արեւելքին եւ արեւմուտքին միջեւ բաժանումը բաւական երկարատեւ եղաւ. այսօր հաղորդակցութեան նման նոր ճամբաներ պարտաւորութիւն են եւրոպական համարկումի մը համար: Արեւելեան Եւրոպացիները նաւարկելի նոր ճամբաները կ'ուզեն դիտել միայն որպէս չօշափելի փաստ Արեւմուտքին հետ փափաքելի միացումին:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԱԽԻՔ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ոտքի ելաւ, դնաց պատուհան, բացաւ: Գիշերուան պղտոր աղմուկը, ղէնքի ձայներով խառնուած՝ լեցուց պզտիկ սենեակը: Շատ մօտէն կը թուէր զալ, սակայն գիտէր որ առիկա հեռուի արձագանգն էր, գիշերուան մութով տարօրինակօրէն մեծցած,

Դուրս կախուեցաւ, վախին ու վտանգի մը զգուիչ վայելքին յանձնած զգայարանքները, մօտալուտ աղէտի մը անձկալի նախազգացումը ներսը, տեղ մը պահուրտած: Փողոցին ծայրը իրենց թաղին էն վտանգաւոր կէտն էր, հիմա ամայի՝ բայց հոն էր մահը, կը սպասէր: «Մահը» կրկնեց եւ աչքերը փնտռեցին անոր անծանօթ ներկայութիւնը դիմացի խաւար չէնքերուն մէջ ուր խեղճ առանձին մարդիկ կը ճգմուին փլող պատերու տակ, տեղ մը տղեկ մը լեղապատառ կծկուեր է, պատուհանի մը եւրին մէկը, ղէնքը պատրաստ՝ կը սպասէ, հեռուն կին մը սարսափէն ու ցաւէն կը պոռայ, ամէն կողմ սոսկում ու մահ, մահ...:

Պայթումները կը մօտենային, չէնքը սկսեր էր ցնցուիլ, Պերճ ներս քաշուեցաւ բայց չդոցեց պատուհանը, զով օդին տուած ճակատը՝ փորձեց մտածումները կարգի դնել «վերջին դիշերս է հոս...» խորհեցաւ «բայց անկարելի բան է, չըլլար, ոչ ... ինչպէ՞ս կարելի է» չարունակեց «տունս է աս, սենեակս է, իմս է աս ... կը սիրեմ ես աս տունը, աս թաղը» ու դնաց նորէն պատուհանին քով, դուրս կախուեցաւ, քննեց վեր վար փողոցը, հոն դիմացի չէնքին առաջին յարկին վրայ կին մը կ'ապրէր մինակը, վարը ծաղկավաճառ մը ամբողջ օրը ծաղիկներ կը ջրէր ... տանիքը Մոհամէտը աղաւնի կը թռցնէր...:

Փամփուշտ մը սուրաց տանիքներուն վրայէն, դնդացիր մը աջէն սկսաւ հարուածել, ինքնաբերաբար ներս քաշուեցաւ, յանկարծ լոյսը մարեցաւ, մութը նուաճեց աչքերը, դիտակցութիւնը եւ մարմինը արձանացաւ: Մեքենաբար դէպի սեղանին լամբը չարժեցաւ, յետոյ ետ եկաւ, կայնեցաւ սենեակին մէջտեղը, սպասեց:

Այն առեն էր մեծ ռումբ մը պայթեցաւ փողոցին մէջ, իր ոտքերուն տակէն իսկ...: Պերճին այնպէս թուեցաւ որ սենեակն էր որ օդը ելաւ, բայց հիմա դուրսէն փչրուող ապակիներու աղմուկն ալ լսեց մինչ հսկայ չունչ մը պարպուեցա՞ւ թէ լեցուեցաւ իր մէջ...: Կեանքին մէջ այդքան ահեղ պայթում չէր լսած ... չհասկցաւ «մահն է ասիկա» անցաւ մտքէն «մի մտածեր բնաւ մահուան մասին, երբեք» ըսեր էր Հիլտան «միայն կեանքը իրական է, ան միայն արժէք ունի... մնացեալը սուտ է ... միայն սէրը, կեանքի սէրը բան մը կ'արժէ Պերճ, ամէն մնացեալը պարապ բան է...»:

-- Կուգամ կոր,

Ըսաւ բարձրաձայն, բայց վայրկեան մը վարանեցաւ: Դուրսը հրացանաձգութիւնը կը չարունակուէր ու էն քիչը կէս ժամ պիտի առնէր մինչեւ հասնէր Համրա Թաղը, անոր քովը...:

-- Անկարելի է:

Խորհեցաւ ու երեւակայեց արդէն հասած էր անոր երկաթէ դրան առջեւ «Հիլտա, բաց ես եմ, Պերճը» պիտի չէնջար ու անմիջապէս ետք անոր զարհուրած, ժպտունած դէմքը որ պիտի պայթէր դրան մէջ խնդուքի ու համբոյրի մէջ «եկուր ներս ... խնդթ ես դուն, աս դժոխքին մէջէն ինչպէ՞ս անցար ... հերոս ես ինչ ես» իր քրտնած երեսը փափուկ ձեռքերուն մէջ առած «դիտեմ ... ինծի համար եկար ... աս վտանգին մէջէն, ի՞նչ պիտի ըսեն մամաղ ու պապաղ, անոնց լուր տուի՞ր» ու ինք պիտի զոցէր անոր տաք, կակուղ բերանը իր ձեռքով «վերջը, աստամբողջը վերջը» պիտի ըսէր «ոչ ոչ Պերճ, հիմա» պիտի պնդէր ան «չեմ ուզեր որ ծնողքդ վշտանան, երբեք» ու ինք այնատեն պիտի պատմէր հօրը հետ կռիւը ու մօր խոստումը «մամային ձգէ դուն, ան կը կարգադրէ...»:

Վերցուց վերարկուն: Պաղ էր սենեակը: Գոցեց պատուհանը, վերջին անգամ կարօտով նայեցաւ անկողինին, սեղանին վրայի Աղեքսանդրի արձանին, պատմութեան դիրքերուն, պատին պատկերնե-րուն «վերջը կ'առնեմ» խորհեցաւ, «ասիկա կնիկի հարց չէ, չի կրնար ըլլալ» չարունակեց. ուշադրութիւնը ցրուած բայց ներսէն, մտքին մէկ անկիւնէն դրդեցով «ասիկա սկզբունքի մասին է, կեանքի իմաստի հետ կապ ունենալու է... անպայման ... ամէն կեանք ճչմարտութիւն մը կը փաստէ, նայինք մերը ինչ պիտի ըլլայ»: Կամաց մը դուռը բացաւ, հիւրասենեակը կտրած ատեն խոշոր բանի մը զարնուեցաւ բայց չկեցաւ այլ չարունակեց, արագցուց քայլերը: Մէկը փողոցին դուռը կղպեր էր իր մտնելէն ետք: Բացաւ մութին մէջ «մնաս բարով տունիկ» անցաւ մտքէն ու տարօրինակ ուրախութեամբ մը լեցուն՝ դուրս նետուեցաւ, դուռը ետին մեղմօրէն դոցելով:

***

Մութը գրկած, էրիկ կնիկ նստեր էին անկողնին վրայ, քով քովի, իրար ձեռք բռնած, պատանի, անվարժ սիրահարներու նման: Կը լսէին դուրսի ժխորային աղմուկը սակայն ուրիշ տեղ էին անոնց մտածումները, ատոնք ալ քով քովի, պաշտպանելու իրենց միակ գանձը՝ սէրը: Անանուն վախ մը կը ճմլէր Արմենակի սիրտը ու չէր համարձակեր խօսիլ կամ նոյնիսկ խորհիլ այդ մասին «Աստուած իմ, չըլլայ որ տաք գլուխ բան մը ընէ ... ինծի քաշած է» մտածեց, խորունկ չունչ մը առնելով:

-- Ծանր է սիրտս, կնիկ:

-- Իմս ալ:

-- Աստուած տայ որ...:

(Շար. 22)

Այրի Տիկին Սիրա Մենակ Ահարոնեան (Փարիզ),

Տէր եւ Տիկին Գէորգ եւ Ֆրանսուազ Ահարոնեան եւ զաւակները (Փարիզ),

Տէր եւ Տիկին Արա եւ Սիլվա Ահարոնեան եւ զաւակները (Փարիզ),

Տէր եւ Տիկին Յակոբ եւ Անի Գասարճեան եւ զաւակները (Փարիզ),

Տէր եւ Տիկին Սերժ եւ Հելէն Գազանճեան եւ զաւակները (Փարիզ),

Այրի Տիկին Ալիս Պարսամ եւ զաւակները (Պէյրութ),

ինչպէս նաեւ Ահարոնեան, Մենակ, Միւլլէր, Գասարճեան, Գրիգորեան, Գազանճեան, Մանուկեան, Ալանեան, Գանթարճեան եւ Պարսամ ընտանիքները խոր ցաւով կը յանձնեն իրենց հոր, մեծ-հոր եւ ազգականին՝

ԳԱՌՆԻԿ ԳԷՈՐԳ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Դեկտեմբեր 27-ին, յետ կարճատեւ հիւանդութեան:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Փարիզի հայ կաթողիկէ Սուրբ Խաչ Մայր Եկեղեցին

13, rue du Perche, 75003 Paris

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 30, առաւօտեան ժամը 10·30-ին, եւ մարմինը կ'ամփոփուի Նէօյիի նոր գերեզմանատունը, Լա Տէֆանս:

Յաւակցութիւնները կ'ընդունուին Շաբաթի եւ Կիրակի, Դեկտեմբեր 30 եւ 31-ին Պր· Գէորգ Ահարոնեանի բնակարանը

40, rue Ribera, 75016 Paris

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՅԱՒԱՏԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Վէրժին Ուզունեանի եւ զաւակներուն իրենց հօր եւ մեծ-հօր Կարապետ Ազտոնեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ-Սարսէլի «Աստղիկ» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Պերճուհի Հիսարլեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Զարուհի Թիւլիւճեանին եւ Տէր եւ Տիկին Կրկուար Ռիւսաթեանին 500 Ֆր· եւ Տէր եւ Տիկին Հալաճեանին (Մոնբէալ) 300 Ֆր·:

Նոր տարուան առիթով՝ Տիկին Հերմինէ Նիկողոսեանէ, Օր· Սօնիա Նիկողոսեանէ եւ Օր· Ժաքլին Օհանեանէ 500-ական Ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Ալիս Պըչաքճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 3-ին, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊՃԱՔՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

COMMUNIQUÉ

du PASTEUR René LEONIAN

Président

d'ESPOIR POUR L'ARMENIE

Suite à la campagne nationale d'affichage intitulée

DONNONS UN DEMAIN AUX ENFANTS D'ARMENIE

(création et organisation technique IFP — Ossep Noukoujikian)

nous vous invitons à vous procurer la cassette VHS du clip vidéo avec la participation exceptionnelle du célèbre acteur *Jean-Marc Barr* et le reportage sur la situation des enfants en Arménie.

Ainsi, vous contribuerez à faire connaître les enfants d'Arménie. Grâce à vous, ils seront moins isolés du reste du monde.

Envoyez rapidement (en indiquant votre adresse) votre demande et votre chèque de 250 F. (port compris) à l'ordre de :

ESPOIR POUR L'ARMENIE

28, avenue Bourgain

92130 ISSY-LES-MOULINEAUX

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մարտ 20, Կապոյտ Խաչի Առնուվիլի տարեկան պարահանդէսը — բացառիկ անակնկալ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Երիցուհի Լուսինէ Քէշիշեանի մահուան առթիւ, Սիփան — Կոմիտաս երգչախումբը փոխան ծաղկի 300 Ֆր· կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ARBRE DE NOEL

LES ELEVES
DU
TEBROTZASSERE

vous invitent
le DIMANCHE 3 JANVIER
à partir de 13 heures
Salle des Fêtes *Thierry Le Luron*
9, Bd. du Midi, 93340 Le Raincy
Programme varié ■
partie artistique
Buffet — Tombola
• Distribution de cadeaux
par le Père Noël •
Accès SNCF : Gare Villemomble,
Le Raincy par la Gare de l'Est.
Par route : autoroute A3
sortie Villemomble, Gagny.
— *entrée gratuite* —
Renseignements au 43. 81. 01. 72

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

et

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
vous invitent à fêter

LE NOEL ARMENIEN

le Dimanche 10 Janvier à 15 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines

SPECTACLE DE CONTE :
LA PRINCESSE D'ARMENIE
par le duo «*ARMEN-DANSE*»
SEDA PAPAZIAN —
GERARD MADILIAN

Goûter pour les petits et les grands.
Distribution de petits paquets de Noël à tous les enfants présents.
— Entrée libre —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԱՄԱՆՈՐ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏՈՒՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ օր, Յունուար 1, Կաղանդ, տաբեմուտ, Գ· օր Ծննդեան պահոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԶԵԱՆ

ՍՐՌՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,

LE KARABAGH SURVIT,

LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,

LE KARABAGH EXISTE . . .

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, *rue Bleue*, 75009 *Paris*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ՇԷՆ — ՖՐԱՆՍԱ. չնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր անոնց որոնք իրենց նուէրներով կամ ներկայութեամբ Դեկտեմբեր 12 եւ 13-ի վաճառքին օժանդակեցին ատոր յաջողութեան:

Այս առթիւ 180 հազարի հասոյթը թոյլ տուաւ ապահովել շուրջ 100 հազար Ֆրանքի զուտ արդիւնք մը, որ անշուշտ ամբողջովին պիտի յատկացուի Հայաստանի եւ Ղարաբաղի սահմանամերձ գիւղերուն:

Վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 13-ին ժամը 19-ին տեղւոյն վրայ: Շահող թիւերն են·—

171 Գառղուի վիմապրութիւնը
501 Ժանհէմի վիմապրութիւնը
516 Արեւելեան գորգ մը

ՇԷՆ իր յատկապէս մաղթանքները կը ներկայացնէ 1993-ի համար եւ կը չնորհաւորէ իր համակիրներուն Ս· Ծնունդը:

ARMENIE
Promotion spéciale
à partir du 16 Décembre
PARIS-EREVAN-PARIS
(VOL HEBDOMADAIRE DIRECT)

3665 FRS

Franchise de bagage autorisé : 2 valises par personne

Renseignement et inscriptions :

SABERATOURS - SEVAN VOYAGES

31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	37, rue Hanrabedoutian
75001 PARIS	69003 LYON	EREVAN 10
Tél. : 42 61 51 13	Tél. : 78 60 13 66	Tél. : 52 85 48
Fax : 42 61 94 53	Fax : 78 60 92 26	Fax : 52 54 48

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

21, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleures vœux pour l'année 1993
et souhaite une bonne fête de Noël

Թէրզեան ապահովագրական գրասենեակը յաւազոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
JEUDI
31 DECEMBRE
1992

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 900 Ֆ· — Վեցամսեայ : 460 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·200 Ֆ· (ամէնօդային առաքում)
1050 Ֆ· (շարաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

68ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 17·963 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 68e ANNEE — N° 17.963

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾԱՆՐ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՒՂԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ 18 ՄԵՌԵԱԼ

ԱԶԵՐԻՆԵՐԸ ՇՈՒՐՋ 100 ՄԵՌԵԱԼ ՈՒՆԵՑԱԾ ԵՆ

Դեկտեմբեր 29-ին, երեքշաբթի օր, ադրբեջանական զինեալ ուժերը տարածուն յարձակումներու անցած են սահմանամերձ հայկական գիւղերու վրայ, տարբեր ուղղութիւններով միաժամանակ: Այս յարձակումները ուղղուած են դէպի Իջեւան, Նոյեմբերեան եւ Տաուշ (Հայաստանի հիւսիս – արեւելեան շրջան): Նոյն օրը եւ նոյնիսկ յաջորդ օրը (Դեկտ· 30, Չորեքշաբթի) ադրբեջանական յարձակումները կը չարունակուէին Կրասնոսելսկի վրայ, ուր Հայերէ գատ կայ նաեւ ռուս բնակչութիւն: Այս պատճառով իսկ երեւան գտնուող Ռուսաստանի դեսպանը, Դեկտեմբեր 30-ին կը փութար կրասնոսելսկ տեղւոյն վրայ հաստատելու համար կացութիւնը:

Ինչ կը վերաբերի այն ծաւալուն յարձակումներուն որոնց արձագանգեցինք այս լրատուութեան սկիզբը, Երեւանէն, հետեւեալ մանրամասնութիւնները առինք հեռաձայնով Չորեքշաբթի, (Դեկտեմբեր 30) առաւօտ:

Ադրբեջանցիք յարձակումը գործած են ծանր հրետանիով եւ նաեւ օդուժով դէպի Իջեւան եւ յաջողած են 3 քիլոմեթր ներս մտնել Վազաչէն գիւղէն, ուր բուռն մարտեր տեղի ունեցած են եւ հայկական ուժերը նախ չրայպառած, ապա կրցած են ետ մղել Ազերիները որոնք տեղւոյն վրայ ձգած են 40 դիակ, 2 զրահակառք եւ մէկ հրասայլ: Հայկական կողմը ունեցած է եօթը մեռեալ:

Ադրբեջանական յարձակումները, նաեւ օդուժով, 5 մեռեալ պատճառած են Նոյեմբերեան եւ 6 ուրիշներ ալ Տաուշի եւ Բերդի մէջ:

Ընդհանուր ձեւով, 100 մեռեալ կար ադրբեջանական կողմը, այս մարտերու հետեւանքով,

ԻԹԱՐ – ԹԱՍՍ գործակալութիւնը Հայերու նախայարձակման մասին կը խօսի Ալիբէյլիի եւ Աղդամի շրջանը, ինչ որ բնաւ չի համապատասխաներ ոչ հայկական աղբիւրներուն, ոչ ալ Ա· Ֆ· Փ-ի լրատուութեան, որու համար յստակ է ադերի յարձակումներու բնոյթը, մանաւանդ օդային ուժերու կատարած ռմբակոծութիւնները:

Դեկտեմբեր 30-ի առաւօտը, ինչպէս ըսինք կը չարունակուէր Կրասնոսելսկի վրայ յարձակումը:

Կազի կացութիւնը անփոփոխ էր (միշտ օրական 3,6-էն 3,8 միլիոն խորանարդ մեթր), փոքր յոյս մը կար որ մինչեւ 48 ժամ կանոնաւորուի, քանի մեծ դժուարութեամբ համաձայնութիւն գոյացած էր նախորդ օրը (Դեկտեմբեր 29-ին) Թիւրքմէնստանի եւ Ուզբեկստանի միջեւ որոնց դրամական հատուցման վէճերու հետեւանք էր – գոնէ սկզբունքով – կազի հայթայթման դադրեցումը Հայաստանի: Չորեքշաբթի առտու, մեր հեռաձայնած ժամուն (Երեւան՝ ժամը 11) մեթրօն կը բանէր:

Դեկտեմբեր 30-ին «Լիպերասիոն» քանի մը տողով կը հաղորդէր որ տասնեակ Ա-զերիներ սպաննուած են Դեկտեմբեր 29-ին ըստ Երեւանի Պաշտպանութեան նախարարութեան:

ԵՐԵՒԱՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ

ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՒԱՆ
(«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ» – ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20 / 25)

ՎԵՐՋԻՆ ՀՐԱԺԵՇՏ՝
ԳԻՏՆԱԿԱՆԻՆ

Երեւանի զիտական շրջանակները իրեն վերջին հրաժեշտը տուին ծանօթ զիտնական, պատմաբան, հայագէտ Սուրէն Երեմեանի: Ան ծնած Թիֆլիս 1908-ին, աւարտած է Երեւանի Պետական Համալսարանը եւ ընտրուած է, աւելի ուշ, Գիտութեանց Ակադեմիայի անդամ: Պատմական բազմաթիւ հատորներու հեղինակ Ս· Երեմեան մեծ վաստակ ունեցած է հայ պատմագիտութեան, Հին եւ Միջին դարերու պատմութեան հարցերու զիտական մշակման գործին մէջ: Ինք է նաեւ զիտական, պատմական քարտէսագրութեան հիմնադիրը Հայաստանի մէջ:

***

ԹԵՀՐԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ
ԲԱՑՈՒՄԸ

Դեկ· 22-ին Հայաստանի Թեհրանի դեսպանատան հանդիսաւոր բացումը կատարուած է: Խօսք առած են Հայաստանի փոխ-նախագահ Գադիկ Ցարութիւնեան, Իրանի Արտաքին նախարարի Ա· տեղակալ Վայեղի: Տեղւոյն հայ համայնքի առաջնորդ Արտակ Աբգ· Մանուկեան օրհնած է չէնքը: Հայաստանի Թեհրանի առաժամեայ գործավարն է Վահան Բայբուրդեան:

***

Դեկտեմբեր 23-ին հայկական պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Գ· Ցարութիւնեան, ընդունուած է Իրանի Արտաքին նախարար Վիլայեթի կողմէ: Նոյն օրը պատուիրակութեան անդամները «Արարատ» մարզական համալիրին մէջ հանդիպում մը ունեցած են հայ համայնքի ներկայացուցիչներուն հետ: Իրիկունն ալ պատուիրակութիւնը ընդունուած է Իրանի փոխ – նախագահ, վարչապետ Հասան Հապիպիի կողմէ: Դեկտեմբեր 24-ին Գ· Ցարութիւնեան տեսակցութիւն ունեցած է նախագահ Ռաֆսանճանիի եւ Խորհրդարանի նախագահ Ն· Նուրիի հետ:

***

ԳԷՈՐԳԻ ՊՕՂՈՍՈՎԻ
ՆՈՐ ՊԱՇՏՕՆԸ

Կիեւցի 32-ամեայ աշխարհահռչակ սուպերմարտիկ Գէորգի Պօղոսով ստանձնած է Ուկրանիոյ ազգային հաւաքականի «խաղացող – մարզիչ»ի պաշտօնը: Ան նախկին Խորհրդային Միութեան հաւաքականին կազմով դարձած է վեց անգամ աշխարհի ախոյեան, երկու անգամ Եւրոպայի ախոյեան, իսկ Պարէլոնայի խաղերուն ՀԱՊ-ի կազմով՝ ողիմպիական ախոյեան: Գ· Պօղոսեան բազմաթիւ յաղթութիւններ արձանագրած է նաեւ անհատական խաղերու՝ քանիցս արժանանալով ոսկի մետալի՝ Խորհրդային Միութեան ախոյենութեանց բաժակի եւ միջազգային մրցումներու:

***

ՀԻՊԱՏՈՍԱԿԱՆ
ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ

Դեկտեմբեր 22-ին Մոսկուայի մէջ, Ռուսաստանի Արտաքին նախարար Ա· Կոզիրեւ եւ Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Ա· Կիրակոսեան հիւպատոսական համաձայնագիրը մը ստորագրած են: Արցախի կնճիռի լուծման եւ երկկողմանի հետաքրքրութիւն ներկայացնող այլ հարցեր առանցքը կազմած են տեսակցութեան:

***

ԺԱՊԱՒԷՆ՝
ԱՐԹԻՒՐ ՄԿՐՏՉԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհուրդի մամուլի կեդրոնը Արթիւր Մկրտչեանի կեանքի ու գործունէութեան մասին փաստաթղթական ժապաւէն մը կը պատրաստէ, որու բեմադրութեան հեղինակն է՝ ԼՂՀ Գծ-ի մամուլի քարտուղար Գեղամ Բաղդասարեան:

***

ՆՈՐԱՑՈՐ ՊՕՂՈՍԵԱՆ
ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱԻԱՔԱԿԱՆԻՆ ՄԷՋ

Լեհաստանի Սեչանով քաղաքը կազմակերպուած ծանրաբարձութեան Եւրոպայի բաժակի խաղերուն, Ռուսաստանի չորս մարզիկներէ բաղկացած հաւաքականին մաս կը կազմէր նաեւ Կրասնոդարէն Նորայր Պօղոսեան, 100 քգ· դասակարդին մէջ,

***

ՓՆՆԱՐԿՈՒԱԾ ԵՆ
ՀԱՅ – ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ԿԱՊԵՐԸ

Սուրիոյ Տնտեսութեան նախարար Մուհամէտ Իմաատ ընդունած է Հայաստանի Սուրիոյ դործավար Դաւիթ Ճովհաննիսեանը: Տեսակցութեան նիւթը եղած է Սուրիոյ եւ Հայաստանի միջեւ տնտեսական յարաբերութիւններու զարգացման հարցերը: Սուրիական կողմը պատրաստ – տակամութիւն յայտնած է որոշ նախաձեռնութիւններ ստանձնելու, ինչպէս նաեւ Հայաստանին մազութ եւ պէնզին, աննդամթերք, լայն սպառման ապրանքներ հայթայթելու վերաբերեալ:

***

ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ
ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ
ԿՈՂՈՊՈՏՈՒԱԾ

Արցախի պատմա – երկրագիտական թանգարանը, ուր տասնեակ տարիներէ ի վեր կը պահուին հնադարեան թանկարժէք մասունքներ, կողոպուտի ենթարկուած է: Անհետացած են հնադարեան յուշարձանները, ժողովրդական ստեղծագործութեան եզակի նմոյշներ, արծաթէ իրեր, կախազարդեր, զաւոյն, զօտիներ, ճարմանդներ, ճակատանոցներ, ծխախոտի տուփ եւայլն:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ՊԻՏՃԷՆ

Ելմտական եւ պիւտճէի հարցերու Յանձնաժողովի նախագահ Տիգրան Սարգսեան «Նոյեան Տապան» գործակալութեան յայտնած է թէ ներկայիս Հայաստանի պաշտպանութեան ուղղութեամբ կատարուող ծախքերը չեն գերազանցեր պետական պիւտճէի 6%-ը եւ այս տարուան ա· վեցամսեային այդ նպատակին տրամադրուած գումարը 100 միլիոն ռուբլիի իսկ չէ հասած: Այս անբաւարար թիւերուն զլխաւոր պատճառներէն մէկն ալ այն է որ Հայաստան կը յուսար ստանալ ռազմամթերքի իր բաժինը նախկին Խորհրդային Միութենէն: Տ· Սարգսեան հերքած է նաեւ այն լուրերը, ըստ որոնց Սփիւռքը ռազմական օժանդակութիւն կը ցուցաբերէ Հայաստանին:

***

ՕԴԱՅԻՆ ՆՈՐ ԳԻԾԻ
ԱՌԱՋԱՐԿ

Անգլիական ընկերութիւն մը Հայաստանի կառավարութեան առաջարկած է Լոնտոն – Երեւան – Տուպայի օդային նոր գիծի մը ծրագիրը: Առաջարկը կ'ուսումնասիրուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ երկու կարեւոր չուկայ կոչընդուց միաժամանակ: Մէկը կը վերաբերի Քանթոնի (Չինաստան) մեթրոյի չինութեան, փեքին ընդեց իր յանձնառութիւնը իրրեւ հետեւանք Ֆրանսայէ ծախած 60 միւռաժներուն Թայվանի: Կը սպասուէր արդէն որ Չինաստան վրէժ մը լուծէ: Միւսն ալ կը վերաբերի Եգիպտոսի որ նախընտրեց Ճափոնները քան Ֆրանսան իր մեթրոյին Բ· դիծին 165 վակոններու հայթայթումը: Նախապէս Ալթոմէն պիտի պնդէր, այժմ՝ Միցուպիշիէն: 1987-ին, Գահիրէի մեթրոյի առաջին դիծը երբ կը հաստատուէր, ամբողջութեամբ Ֆրանսական իրագործում էր:

ՍԵՐՊԻՈՁ Խորհրդարանի նախկին համայնավարներու եւ ծայրայեղ աջերու դինակցութիւնը փոքրամասնութեան մէջ ձգեց վարչապետ՝ Միլան Փանիքը, որ այս ձեւով կը վճարէ առջի օրուան իր պարտութիւնը նախագահական ընտրութիւններուն: Փանիք, ամերիկացի, զլխաւոր ընդդիմադիրն էր վարչակարգին եւ սակայն, միշտ լուրջ տպաւորութիւն չէ ձգած:

ՊՈԼՍՈՁ իր բնակարանին առջեւ, կիրակի օր առեւանգուած է Պարակասթանի մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան Շարժումի մը գործակիցը՝ Ասպաս Քոլիզատեհ, Շարժումը արդիլուած է Իրան եւ կը կարծուի որ առեւանգումը կատարած են իսլամական վարչակարգին գործակալները:

ՀԱԿԱԹՄՐԵՁՈՒԻՁԻՋ պայքարին հետ բաւական հակասական կը թուի որ կառավարութիւնը նպաստ տայ թմրամոլներու միութեան մը որ վերջերս հիմնուած է Փարիզի մէջ: Ա·Ս·ԻՒ·Տ· (օթօ-սիւփոր տէ զ'իւգաժէ տը տռոկ)ը ստեղծուած է անցեալ Փետրուարին նպատակ ունենալով վաստել որ կարելի է թմրեցուցիչ դործածել առանց վտանգի կամ սիտա-է վարակուելու վախի: Այս միութիւնը ծնած է հետեւելով Հոլանտայի եւ կարգ մը այլ եւրոպական երկիրներու օրինակին: Ամսթերտամի մէջ նման խմբակները ոչընդունք մկրտուած են «Թմրամոլներու սենտիքա» թմրեցուցիչի եւ մարմինը ազատօրէն գործածելու իրաւունքը կը քարոզեն: Ֆրանսայի մէջ, Ա·Ս·ԻՒ·Տ·ը արդէն 312 հազար ֆրանք ստացած է ... Առողջապահութեան նախարարութենէն:

«ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻ ՀԱՅԵԼԻ» ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Նոր հռչակուած անկախութիւն, պատերազմ -- մաֆիա ձուլածոյով կոփուած նոր բառնագ, առաւել՝ ցուրտ ու տարիքային ցրեթէ առօրեայ մեծ կամ փոքր արկածներ· այս բոլորին հակադրուող ապրելու վճռակամութիւնը ժողովուրդի մը որ չի յողնիր կրկնելէ սովին, մահուան դէմ՝ «վաղը լաւ կը լինի»· պարտի ու պահանջի աս անհաւասար թեւերով, որպէսզի վաղը գոնէ տանելի ըլլայ, անհրաժեշտ է ժողովուրդին վճռակամութեան զէմք ու դոյն տալ· հանել զայն ընդդիմային մակարդակէն, զարձնել ժամանակակից աշխարհին մասնակցութեան գործօն ու երաշխիք:

Այս սպասումներու ճամբուն վրայ ակնարկներու առաջին հանդրուանը կ'ըլլայ Հայաստանի Խորհրդարանը· ան է որ իր քննարկումներով, անոնց բիւրեղացած արդիւնքով ձեւ ու զէմք պէտք է տայ երկրին անկախ ընթացքին: Ժողովուրդին ներկայացուցիչներով կազմուած այդ վերադոյն ատեանին պարտականութիւնն է ամրութեան, բարօրութեան ամէնէն յարմար հիմնաքարերը գտնել Հայաստանի հանրապետութիւն կոչուած փըխրուն դոյութեան համար:

«Պէտք է»ները մէկզի դնելով ներկայի չօշափելի իրականութեան զառնալու հրաւէր մը կ'ուղղէ Խորհրդարանի քարտուղարը վ. Աւետեան. սակայն թերեւս «կատարողական կարգապահութեան պակասը մեր աֆիլլէսեան գարշապարն է, պիտի ազատուեինք դրանից» հատուածակամութիւնը դրական չրջադարձի մը սպառնալիք մը կը պարունակէ իր մէջ ու պիտի կարենայ վերջ տալ մեր կեանքին հայելիին ծամածռող յատկանիշին:

«Ներեցէք հրաշալի գիտեմ ինչ ասել է իրաւունք, սակայն խիստ կամայական մօտեցում ունենք պարտականութիւն հասկացութեանը»: Առաւօտուբ այս ծոած ըմբռնումով է որ «իւրաքանչիւր եռօրեայ նիստին 239 պատգամաւորից 90 -- 100 հոգի բացակայում են, որից անյարգելի՝ 30 -- 40-ը»: Աւելցնե՞լ տակաւին որ ասոնց մէջ կան «աւելի յաճախ՝ երեւանեքնակ պատգամաւորները»: Որովհետեւ «չունենք այն կառուցուածքները որոնցով կարողանայինք ազդել նման պատգամաւորների վրայ»: Այս տողերը այլեւս անգօր են զարմանք պատճառելու, կարղալէ եաք թէ մարդիկ որոնք ընտրուած են միս -- ոսկորով իրականութեան վերածելու համար անկախութիւն -- երազը, ձիւնին, բուքին հագի հերթերուն մէջ սառող, ընդվզող, կռւող, մեռնող ժողովուրդէ մը առանց քաշուելու, երթեւեկի չդոյութեան կամ դժուարութեան պատրուակով կը բացակային Խորհրդարանի նիստերէն: Երեւոյթին վրայ ազդելու միջոցներու չդոյութիւնն ալ այս ընթացքին բնական հետեւանքն է: Ո՞վ պիտի առաջարկէ, քննարկէ, սահմանէ պատժիչ միջոցառումներ, եթէ ոչ նոյն անձերը:

Կայ նաեւ այն հարցը թէ բաւարա՞ր է ներկայութիւնը առանձին, երբ հնթականը կը քուէարկէ «ցայսօր թէ ճամին որ կողմից է փչում»: Երեսփոխանը նախ եւ առաջ «պետական շինարարութեան ներկայացուցիչ» կը նկատէ Խորհրդարանի քարտուղարը· ուրեմն, ան պէտք է «օրէնսդրական համապատասխան իրաւայարաբերութիւններ ստեղծելով ծառայէ իր ժողովրդին»: Առոր համար ալ անհրաժեշտ կը նկատէ որ ունենայ «սեփական կարծիք» ու «մասնաւոր տեսակէտ»:

Նոյնիսկ երբ երեսփոխանները ներկայ են, ունեն նաեւ սեփական կարծիք ու մասնաւոր տեսակէտ, այս անգամ ալ «բաղաքական բանավէճերի և ինչո՞ւ թաքցնել, նաե՛ւ բաղաքակիրթ երկխօսութեան մշակոյթի բացակայութիւնը շատ է խանգարում···»: Վ. Աւետեան այս բոլորը ամփոփելով ամէնէն կարուկ սահմանումին տակ կը վեռեղէ· «պատկերաւոր ասած՝ խորհրդարանը մեր կեանքի հայելին է»:

Լ. Մարտոյեան, կ'երեւի դրական ազդակ մը բերելու համար զրոյցին, կը խօսի այն միտումին մասին որ կայ ոչ միայն արտաքին քաղաքականութիւնը ձեւաւորելու, այլեւ ներքինը կանոնակարգելու· առիկա պիտի հերքէ այն տեսակէտը թէ «աշխարհի ամենաչէզոք երկիրը Հայաստանն է, բանի որ նա ոչ մի ոյնիսկ իր ներքին գործերին չի խառնւում»:

Երկիմաստ դոյնէն չատ բան չի մնար այս հատատումին մէջ, երբ կ'լսուի թէ «Ե· ևստաշրջանում 100-ից աւելի օրագրային հարցեր «կարօտով» սպասում էին վաւերացուելու իրենց հերթին: Նստաշրջանի աւարտին մնացել է մէկ եռօրեայ նիստ եւ արդէն պարզ է որ դրանց կէսից աւելին տեղափոխուելու է Զ· նստաշրջանի օրակարգ»:

Կացութիւնը այսպէս համարձակ կերպով պարզելէ եաք, յաւատաստութիւն ներշնչելու չատ բան չունի քարտուղար վ. Աւետեան· սակայն թերեւս «կատարողական կարգապահութեան պակասը մեր աֆիլլէսեան գարշապարն է, պիտի ազատուեինք դրանից» հատուածակամութիւնը դրական չրջադարձի մը սպառնալիք մը կը պարունակէ իր մէջ ու պիտի կարենայ վերջ տալ մեր կեանքին հայելիին ծամածռող յատկանիշին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ՄՇՈՑ ԱՇԽԱՐՀ

ՆԱԽՐՈՐԴԻՆ ԱՂՋԻԿԸ

(ՄՇՈՑ ՄԵՐ ԴՐԱՑԻ ԱԼԵՐ ԽԱԹՈՒՆԻՆ ՊԱՏՄԱԾ ՀԵՔԵԱԹՆԵՐԷՆ ՆՄՈՑՇ ՄԸ)

Կար ու չկար, նախրապան մը կար որ ունէր չատ խորատիկ, մէկ հատիկ աղջիկ մը, որ ամէն առաւօտ կեցած իրենց խըրճիթին դրան առջեւ, կը սպասէր անհամբեր··· : Նախրորդին աղջիկը սիրահարած էր, այդ երկրին թագաւորին տղուն վրայ: Գրեթէ ամէն օր թագաւորին դուռդ տղան, նստած իր նժոյդ ձիուն վրայ, կ'անցնէր նախրապանին դրան առջեւէն անտարբեր··· : Սիրահար աղջիկը, սակայն համարձակ կը ձայնէր· -- «Թագաւորի տղա՛յ, իմ էրիկ, արի՛ նստի, իմ էրիկ, բանն էն է որ, Աստուած էնէ»: Օրեր եւ չաբաթներ կ'անցնէին, թագաւորին տղան միչտ անտարբեր, կը լսէր նախրապանին համարձակ աղջկան սրտաբուխ կանչերը եւ կը բարկանար··· : Օր մըն ալ թագաւորի տղան պալատ վերադարձին կ'երթայ իր թագուհի մօր մօտ եւ կը խնդրէ որ գինք չուտով ամուսնացնեն դրացի թագաւորի աղջկան հետ, որուն երեսը չէր տեսած: Անմիջապէս նշանառութ կը կատարուի եւ թագաւորի ինքնահաւան տղան, նշանի մատանին ճկոյթ մատը անցուցած, իր նժոյդ ձիուն վրայ նստած, երբ կ'անցնի նախրապանին դրան առջեւէն, ձեռքը երկարած նըշանին մատանին ցոյց տալով, նախրապանին աղջիկը կը կրկնէ միչտ, աւելի խոր յուզումով, -- «Թագաւորի տղայ իմ էրիկ, արի՛, նստի իմ էրիկ· բանն էն է որ Աստուած էնէ···»: Կատղած, թագաւորի տղան կը վերադառնայ պալատ եւ կը խնդրէ թագուհի մօրմէն, որ չուտով գինքը նշանէ դրացի թագաւորի աղջկան, որուն երեսը չէ տեսած···:

Նշանառութը կը կատարուի եւ թագաւորի տղան, նշանի մատանին ճկոյթ մատին անցուցած եւ իր նժոյդ ձիուն վրայ նստած, հպարտութեամբ ձեռքը երկարած, ցոյց տալով մատանին, կ'անցնի կրկին, նախրապանին տան դրան առջեւէն, նախրապանին խորատիկ աղջիկը, տեսնելով մատանին, խորապէս յուզուած, սակայն, համոզուած ··· կը չարունակէ իր ամէնօրեայ սրտառուչ խօսքերը: «Թագաւորի տղայ իմ էրիկ, արի՛ նստի իմ էրիկ, բանն էն է որ, Աստուած էնէ···»: Թագաւորի տղան, կատղած, ձին կը մտրակէ եւ չնչասպառ կը հասնի պալատ, եւ կը խնդրէ մօրմէն, որ չուտով կատարուի հարսանիքը: Դրացի թագաւորին աղջիկը հարս կը բերեն: Եօթն օր, եօթը դիչեր, ամբողջ թագաւորութիւնը ուրախութեան մէջ կը լողայ···: Հարսն ու փեսան միկտեղուած են: Երկրորդ օրն իսկ, թագաւորի դոռոզ տղան, որ երջանկութեան մէջ կը ցնծայ, իր նժոյդ ձիուն վրայ նստած, կ'անցնի յաղթական, նախրապանին դրան առջեւէն: Նախրորդին աղջիկը երջանիկ ձեռքը կ'երկարէ տղուն· իր մատնեմատին վրայ կը չողայ հարսանեկան մատանին···: Թագաւորի տղան նչմարելով մատանին, յուզումէն դողդոջար իր ձին կը քչէ դէպի պալատ, ուղղակի թագուհի մօր մօտ, ու ծունկի դալով, դողդոջար, բացատրութիւն կը խնդրէ «ըսէ՛, մա՛յր իմ, ի՞նչ հրաչքով իմ ամուսնութեան մատանին, տեսայ նախրապանին աղջկան մատին»: Մայր թագուհի կ'այլայլի ··· պահ մը կը խուսափի բացատրութիւն տալէ, ··· սակայն տղան խելայեղ, կ'պաղաչէ, կ'ուզէ դիմանալ իրականութիւնը: Մայր թագուհին ա՛ռ մը կը քաչէ եւ տոիպուած կը պատմէ եղելութիւնը· -- «Աստուծո՛յ կամքն է տղաս, թագաւորին աղջիկը որ հարս բերինք, այնքան տզեղ էր որ, ախոռացի գայն քու քով պահկեցնելու, պահկիլ առաջին դիչերը ··· սատրազամբ դրկեցի մեր թագաւորութեան սահմաններու մէջ փնտռելու ամէնէն գեղեցիկ աղջիկը եւ գտանք նախրապանին աղջիկը արժանի քեզի···: Ցերեկները, թագաւորին տզեղ աղջիկը կը հագուեցնենք, կը զարդարենք եւ կը նստեցնենք պատչգամ -- իր տզեղ երեսը քօղերով կը ծածկենք, որպէսզի գուն չտեսնես գինք···: Գիչերները կ'երթանք կը բերենք նախրապանին խորոտիկ աղջիկը, կը լուանք, կը մաքրենք, ոսկեզօծ հագուստները կը հագուեցնենք· անոր երեսն ալ քօղերով կը պոցենք որպէսզի գուն չճանչնաս գինք ու կը պահկեցնենք քու թագաւորական անկողնիդ մէջ···»: Երբ թագաւորի դոռոզ տղան կ'լմանայ եղելութիւնը, ընկճուած, ու նաեւ այլայլուած, կը կոչէ· «Մայրիկ, Աստծոյ կամքն է··»· տղան, թագուհի մօրմէն կը խնդրէ եա ուղարկել թագաւորին տզեղ աղջիկը եւ նախրապանին խորոտիկ աղջիկը նստեցնել գահին վրայ···: «Անոնք հասան իրենց մուրատին, մենք ալ հասնինք մեր մուրատին», պատմեց՝ Ալէք Խաթուն:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԳԵՒՈՆԵԱՆ

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՔԱՀԱՆԱՅԱԿԱՆ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՑԼ

«ԸՆԿԱԼ ՏԷՐ ՁՈՒԽՏՆ ԻՄ ԱՅՍ ԵՒ ԱՐԱ ԻՆՁ ԱՐԺԱՆԱՒՈՐ ԾԱՌԱՅ ԿՈ: ՕԳՆԵԱ ԵՒ ՕՐՀՆԵԱ ԻՆՁ ՏԷՐ»:

Յակոբ Ա· սարկաւագ Պօղոսեան եւ Կարապետ Ա· սարկաւագ Գասպարեան արտասանեցին այս խօսքերը Ուխտաղբի ընթերցումի աւարտին իրենց քահանայական ձեռնադրութեան «կոչումն քահանայութեան» բաժնին մէջ:

Տպաւորիչ արարողութիւն մըն է քահանայի մը ձեռնադրութիւնը մանաւանդ որ հազուադէպ ծէս մըն է, ի մասնաւորի Ֆրանսայի մէջ ուր քահանայական ծառայութեան ուխտերը բացառիկ դէպքերու չարքին կը պատկանին:

Մարսէյլի մէջ, վերջին քահանայական ձեռնադրութիւնը տեղի ունեցած էր 1978 Յունուար 29-ին: Քամի -- Ֆրէժի Սուրբ Կարապետ Եկեղեցւոյ վրայ Յակոբ Եպիսկոպոս Վարդանեան ձեռնադրած էր՝ Դրիգորիս Քահանայ Քէշիչեանը:

Մարսէյլի տեղական մամուլը գրեց թէ Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ քառասուն տարիէ ի վեր քահանայական ձեռնադրութիւն տեղի չէր ունեցած: Սխալ տեղեկութիւն տրուած է Ֆրանսայի լրագրողներուն: Ասիկա որովհետեւ պիտցող եւ չդիտցողն ալ բան մը պէտք է ըսէ: Ասիկա որովհետեւ կը պակսին դպրոցական տոմարներ, արխիւներ: Բարեբախտաբար կան դոնէ մեր տրամադրութեան տակ, «Յառաջ»ի տարեկան հատորները, դէպքերը իրենց ճշդրիտ տուեալներուն մէջ դնելու համար:

Արդ, 1992 Դեկտեմբեր 19-ին, ժամը 17-ին, տեղի ունեցաւ քահանայական ձեռնադրութեան «Կոչումն քահանայութեան» բաժինը Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, երկու ընծայեալներու, յանձինս՝ Յակոբ Պօղոսեան եւ Կարապետ Գասպարեան սարկաւագներուն, ձեռամբ՝ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Առաջնորդ Փարիզի, Գիւտ Արք· Նազարէթեանի:

Եկեղեցւոյ դռնէն ծնրադիր, ընծայեալները, երեք հանդրուանով եւ «Նայեցի ի մեզ» չարականի երգեցողութեամբ յառաջացան մինչեւ Դասը ուր բազմած էր ձեռնադրող Արքեպիսկոպոսը: Այս վերջինը, խարտեաշ միջոցաւ հարցապնդեց զանոնք: Կամաւորութե՞մբ եւ յօժար կամո՞ք յանձն կ'առնեն ծառայել Աստուծոյ· Լէա՞ծ են աշխարհական բազմազան հոգերը· իրենց ծնունդէն ի վեր պահա՞ծ են իրենց անձը սուրբ եւ անարատ· ունի՞ն ճահանայութեան ամբողջական ուսումը եւ գիտութիւնը աստուածային օրինաց· կրնա՞ն ուխտել, ընթանալ, տոկալ, Քրիստոսի հետեւելով՝ աղքատութեան, անօթութեան, ծարաւի, վիշտի, հալածանքի, նախատինքներու, չարչարանքներու· յանձն կ'առնե՞ն առանց ձանձրանալու ամէն ժամանակ զգաստութեամբ ըլլալ իրենց պաշտօնին եւ աստուածային գործը փոխանակել մարմնաւոր գործին հետ· խոստովանահայր ունի՞ն· գիտե՞ն ուղղափառ հաւատքի դաւանութիւն Ս· Երրորդութեան· կը հրաժարի՞ն եւ կը նզովե՞ն բոլոր աղանդներն ու հերձուածները· կը խոստանա՞ն հնազանդիլ իրենց Եպիսկոպոսին եւ անոր յաջորդներուն· կը խոստանա՞ն ամէն օր աղօթել Եկեղեցւոյ եւ ամբողջ աշխարհի համար:

Ընծայեալները պատասխանեցին «Այո՛» ամէն հարցումի:

Ապա Արքեպիսկոպոսը ձեռնադրեց զանոնք՝ ձեռքերը անոնց գլխուն դնելով եւ աղօթքներ ընելով: Ձեռնադրեալները ստացան Աւետարանը, Խաչը, Ուխտաղբը, Ճրագը, Խունկը, Ջուրը եւ Ձէթը:

Ապա Արքեպիսկոպոսը ձեռնադրեալներուն հագուեցուց Ուրարը, Ոսկեզօծ

ԿՅՈՎԿ

ՊՈՂՈՍԻ ՁԱՅՆ

Ջևդայոս աստղաբաշխական դիտարանի տնօրեն, պրոֆեսոր Հովհաննես Ղազարյանը ասում է, որ Արեգակնային համակարգի մոլորակներից Յուպիտերն ամենամեծն է: Նրա զանգվածը Երկրի զանգվածից 318 անգամ մեծ է: Յուպիտերի ծավալը Երկրի ծավալից 1300 անգամ մեծ է: Յուպիտերի ծանրության ուժը Երկրի ծանրության ուժից 2,5 անգամ մեծ է: Յուպիտերի մակերևույթի ջերմաստիճանը -150 աստիճան է: Յուպիտերի մթնոլորտը կազմված է ջրածնից, հելիումից, ամոնիակից, մեթանից և ջրի գոլորշիներից: Յուպիտերի մակերևույթի վրա կան հսկայական ամպեր, որոնք ամեն 10 ժամը մեկ պտտվում են մոլորակի շուրջը: Յուպիտերն ունի 16 արբանյակ:

Ջևդայոսի աստղադիտարանի գիտաշխատող Ռոբերտ Ջոնսը հայտնում է, որ Յուպիտերի մակերևույթի վրա կան մեծ ու փոքր կարմիր բծեր: Ամենամեծ կարմիր բիծը 20-ից ավելի տարի է, որ գոյություն ունի: Այդ բիծը ամեն 6 ժամը մեկ պտտվում է իր առանցքի շուրջը: Ամերիկյան գիտնականները կարծում են, որ Յուպիտերի կարմիր բծերը հրաբխային ծագում ունեն:

Ջևդայոսի աստղադիտարանի գիտաշխատող Ռոբերտ Ջոնսը հայտնում է, որ Յուպիտերի մակերևույթի վրա կան մեծ ու փոքր կարմիր բծեր: Ամենամեծ կարմիր բիծը 20-ից ավելի տարի է, որ գոյություն ունի: Այդ բիծը ամեն 6 ժամը մեկ պտտվում է իր առանցքի շուրջը: Ամերիկյան գիտնականները կարծում են, որ Յուպիտերի կարմիր բծերը հրաբխային ծագում ունեն:

***

Ֆրանսիայի Ազգային գրադարանում ցուցադրվում է Ֆրանսիայի թագավոր Ֆրանցիսկոս I-ի անձնական գրադարանի գրքերի ցուցահանդեսը: Ցուցադրված են 1500-ից 1547 թվականները լույս տեսած գրքեր: Ֆրանսիայի թագավորական գրադարանը հիմնադրվել է Ֆրանցիսկոս I-ի կողմից 1537 թվականին: Ֆրանցիսկոս I-ը հովանավորել է գրականությունն ու արվեստը, նրա օրոք Ֆրանսիայում ապրել և ստեղծագործել են Ռաբլեն, Մարո, Մարգարիտ Նավարացի, Ռոնսար, Դյու Բելլե, Ամյո, Սերլիո, Ժան Գուժոն, Ժան Կուսեն, Ֆրանսուա Քլուե, Ժան Կուսեն, Ֆրանսուա Քլուե, Ժան Գուժոն, Սերլիո, Ամյո, Դյու Բելլե, Ռոնսար, Մարգարիտ Նավարացի, Մարո, Ռաբլեն: Ֆրանցիսկոս I-ը հովանավորել է գրականությունն ու արվեստը, նրա օրոք Ֆրանսիայում ապրել և ստեղծագործել են Ռաբլեն, Մարո, Մարգարիտ Նավարացի, Ռոնսար, Դյու Բելլե, Ամյո, Սերլիո, Ժան Գուժոն, Ժան Կուսեն, Ֆրանսուա Քլուե, Ֆրանսուա Քլուե, Ժան Կուսեն, Ժան Գուժոն, Սերլիո, Ամյո, Դյու Բելլե, Ռոնսար, Մարգարիտ Նավարացի, Մարո, Ռաբլեն: Ֆրանցիսկոս I-ի անձնական գրադարանի գրքերի ցուցահանդեսը: Ցուցադրված են 1500-ից 1547 թվականները լույս տեսած գրքեր: Ֆրանսիայի թագավորական գրադարանը հիմնադրվել է Ֆրանցիսկոս I-ի կողմից 1537 թվականին: Ֆրանցիսկոս I-ը հովանավորել է գրականությունն ու արվեստը, նրա օրոք Ֆրանսիայում ապրել և ստեղծագործել են Ռաբլեն, Մարո, Մարգարիտ Նավարացի, Ռոնսար, Դյու Բելլե, Ամյո, Սերլիո, Ժան Գուժոն, Ժան Կուսեն, Ֆրանսուա Քլուե, Ֆրանսուա Քլուե, Ժան Կուսեն, Ժան Գուժոն, Սերլիո, Ամյո, Դյու Բելլե, Ռոնսար, Մարգարիտ Նավարացի, Մարո, Ռաբլեն:

***

Ծաղրանկարիչ Ռոբերտ Ռոզենբլումը 20-ից ավելի տարի է, որ աշխատում է «Նյու Յորքեր» ամսագրում: Նրա ծաղրանկարները հրատարակվել են նաև «Սատըրդեյ Իվնինգ Փոսթ» և «Էսքվայր» ամսագրերում: Ռոզենբլումը ասում է, որ ինքը ծաղրանկարներ է նկարում ոչ թե ուրիշների, այլ իր համար: Նա ասում է, որ ինքը ծաղրանկարներ է նկարում ոչ թե ուրիշների, այլ իր համար: Ռոզենբլումը ասում է, որ ինքը ծաղրանկարներ է նկարում ոչ թե ուրիշների, այլ իր համար:

***

Ամերիկացի գրող Ջոն Չիվերը ասում է, որ ինքը գրում է ամեն օր առավոտյան ժամը 9-ից մինչև կեսօր: Նա ասում է, որ ինքը գրում է ամեն օր առավոտյան ժամը 9-ից մինչև կեսօր: Չիվերը ասում է, որ ինքը գրում է ամեն օր առավոտյան ժամը 9-ից մինչև կեսօր:

***

Ամերիկացի գրող Ջոն Չիվերը ասում է, որ ինքը գրում է ամեն օր առավոտյան ժամը 9-ից մինչև կեսօր: Չիվերը

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ եւ Ալիս Պըչաքճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 3-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց զաւկին եւ եղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶԱՔՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ :

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալաֆեան եւ Գեղամ Գալաֆեան 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց Մարիամ եւ Սարգիս Սէլթէկեանի յիշատակին :

Հ. Մ. Օ. Մ.

ՀԱՅ ՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿ ՄԱՐՄԻՆ

ԶՕՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Երկու մարտիկներ, որոնք կը կոչուին Սօնէր ՆԱՅԻՐ եւ Վարուժան ԿԱՐՊԻՃԵԱՆ : Ասոնցմէ առաջինը Օրլիի դէպքերէն յետոյ, Փրանսական դատարանի կողմէ դատապարտուեցաւ 15 տարուան, իսկ երկրորդը՝ ցմահ բանտարկութեան :

Այսօր, երբ Հայաստան ամենադժուար պայմաններու մէջ կը մաքառի, իր զաւակներէն երկուքը կաչկանդուած են բանտին մէջ եւ կը տանջուին՝ իրենց հայրենակիցներու կողքին պայքարելու հնարաւորութիւն չունենալու պատճառով Արցախի պաշտպանութեան գործին մէջ : Անոնք կը հարչարուին՝ անպէտք դառնալու դիտակցութեան հետեւանքով, բայց նաեւ՝ իրենց հայրենակիցներէն մի գուցէ մոռցուած ըլլալու կասկածէն մղեալ :

Նոր Տարուան առթիւ յիշենք, որ մեզմէ երկուքը կը սպասեն ծանրոցի մը, դրամական օժանդակութեան, նամակի կամ ամէն ինչի, որ կրնայ հնարաւորութիւն տալ դիմանալու բանտարկութեան այս երկար տարիներու ցրկանքին եւ պահելու, յամենայնդէպս, յուսալու կարողութիւնը :

Nayir SONER
Maison Centrale
36250 St. Maur

Varoujan GARBIDJIAN
C. P. de Clairvaux
10310 Bayel

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ամուսնակոչութեան եւ Մատաղօրհնութեան տէրը՝ Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար կը նուիրեն. -- Տէր եւ Տիկին Ժան Մխիտարեան եւ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զարդալաթեան (Փարիզէն) 2500-ական Ֆրանք :

Ա Մ Ա Ն Ո Ր

Ս. ԾՌՈՒՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Ուրբաթ օր, Յունուար 1, Կաղանդ, տարեմուտ, Գ. օր Ծննդեան պահոց :

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի :
կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔԱՀԱՆԱՅ ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

Ուրբաթ, Յունուար 1, պատարագ՝ ժամը 10-ին :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Պատարագ ժամը՝ 10-ին :
կը պատարագէ՝
ՄԱԿԱՐ ՔԱՀԱՆԱՅ ՆԱՃԱՐԵԱՆ

ՄԱՐՍԷԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

Կիրակի, Յունուար 10, ժամը 14·30-ին

ՏՕՆԱԾԱՌ

ՇԱԲԱԹՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

զեղարուեստական յայտագիր, նուէրներու բաշխում

—■—

Dimanche 10 Janvier à partir de 15h30

SUPER LOTO

Nombreux lots de valeur

—— Venez en famille ——

MAISON ARMENIENNE
DE LA JEUNESSE
ET DE LA CULTURE
12-14, rue Saint Bazile, Marseille 1er

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935
SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Appel urgent d'aide à l'Arménie

La situation de l'Arménie est alarmante. Privé de nourriture, de médicaments, d'électrcité, de chauffage, confronté à une inflation galopante, le peuple d'Arménie est à bout de souffle.

En ces jours de fêtes, chacun d'entre nous se doit de penser à ceux qui souffrent, en particulier les enfants, les personnes âgées et les derniers réfugiés du Karabagh, lesquels vivent dans une situation de complet dénuement.

Pour leur venir en aide, l'U.G.A.B. organise un envoi personnalisé, à raison d'un colis par famille. Avec un don minimum de 100 francs, une famille d'Arménie recevra un colis contenant:

— *Farine*
— *Sucre*
— *Riz*
— *Pâtes*
— *Huile*
— *Haricots secs*
— *Bouillon*
— *Thé*

Un délégué de l'U.G.A.B. accompagnera les colis pour les distribuer sur place. Un reçu portant la signature et l'adresse de la famille réceptrice du colis sera délivré à chaque donateur. Celui-ci recevra autant de reçus que son don sera multiple de 100 F.

Nous comptons sur votre générosité pour envoyer le plus grand nombre de colis possible !

Libellez vos chèques à l'ordre de *U.G.A.B. — Arménie Nouvel An*
11, *Square Alboni*, 75016 *Paris*

Pour tous renseignements, veuillez contacter M. Khatchik Martirossian au 45. 20. 03. 18.

APPEL de la CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LE KARABAGH RESISTE,
LE KARABAGH SURVIT,
LE KARABAGH ENDURE
dans le froid, la faim, la tourmente et sous les bombes azéries,
LE KARABAGH EXISTE . . .

Aidons les Karabaghtsi à tenir encore cet hiver.

Aidez la Croix Bleue des Arméniens de France pour qu'elle continue son aide humanitaire pour le Karabagh coûte que coûte.

Envoyez vos dons à :
CBAF — Opération Arménie
17, *rue Bleue*, 75009 *Paris*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Սուրբ Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը ի նպաստ Կրթարանիս տրուած Նոյեմբեր 29-ի ճաշին ընթացքին ընծայակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Տոքթ. Մոմճեան 2000, Աւետիք Տուման 400, Ստեփան Մահանկեան 1000, Մկրտիչեան 500, Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 3000, Թամար Օհաննէսեան 500, Արման Գարաքէօսէօղլու 1000, Սողոմոն 2000, նպարավաճառ Սպիտակ 1000 Ֆր., Յովհաննէս 1000, Տէր եւ Տիկին Յակիկ Խոշգէլինկիր 5000, Մաէսդրօ Կարպիս 2000, Տէր եւ Տիկին Տէր - Ալթունեան (Ժանի Ֆլէօր) 500, Տէլթա ընկ. 2000, Արման Կոստանեան 2000, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Պատուականեան 1400, Կարօ Մուրատեան 10·000, Տիգրիս Քարօղլու 500, Քայան եւ Գարակէօզեան ընտանիքներ 1400, Կարապետ Քոնոզեան 1000, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Տավուտեան 500, Բալիմէքս ընկ. 5000, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Թուրեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արման Սանոսեան 1000, Տէր եւ Տիկին Արթօ Մուրատեան 1000, Փիէր Թուրեան 500, Սիրունէլլի ընկ. 1000, Ժան Աչքոյեան 1000, Ֆլօր Անդրանիկեան 1000, Տիգրան Թարլեան 500, Ներսէս Մխեեան 2000 Ֆր., Լեւոն Պաղտասարեան (Սապէրա Թուբ) նուիրած է Հայաստան երթ ու դարձի տոմս մը :

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ԵՐՈՒՍԱղԷՄ

PAQUES A JERUSALEM

organisées
par la section féminine
de la Cathédrale Arménienne Serpotz - Tarkmantchatz
de Marseille

du 14 *Avril au* 21 *Avril* 1993
Selon l'ancien calendrier : Paques le dimanche 18 Avril

7.000 F.

Nos prix comprennent :
— *Aller-Retour* Marseille - Tel-Aviv - Marseille
— Les transferts, aéroport - Hôtel et vice-versa
— Le logement Hôtel *Jérusalem* en chambre double
— *En Demi-Pension*
— **Les excursions et visites en autocar**
— Assurance obligatoire.

Supplément chambre individuelle + 700 *F.*

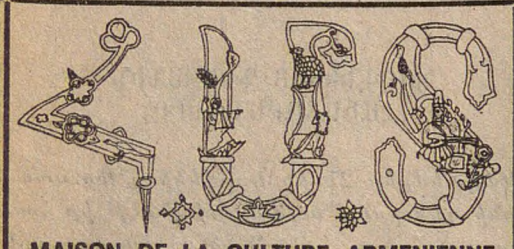
S'inscrire avant le 15 Janvier — Verser un acompte de 1.500 F.

—— Tél. : 91. 77. 84. 70 ——

ARBRE DE NOEL

LES ELEVES
DU
TEBROTZASSERE

vous invitent
le DIMANCHE 3 JANVIER
à partir de 13 *heures*
Salle des Fêtes *Thierry Le Luron*
9, Bd. du Midi, 93340 Le Raincy
Programme varié ■
partie artistique
Buffet — Tombola
● Distribution de cadeaux
par le Père Noël ●
Accès SNCF : Gare Villemomble,
Le Raincy par la Gare de l'Est.
Par route : autoroute A3
sortie Villemomble, Gagny.
—— *entrée gratuite* ——
Renseignements au 43. 81. 01. 72

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE DECINES
15, rue du 24 Avril 1915 — 69150 DECINES

et

LA CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
vous invitent à fêter

LE NOEL ARMENIEN

le Dimanche 10 Janvier à 15 heures
à la Maison de la Culture Arménienne
de Décines

SPECTACLE DE CONTE :
LA PRINCESSE D'ARMENIE
par le duo «*ARMEN-DANSE*»
SEDA PAPAZIAN ——
GERARD MADILIAN
Goûter pour les petits et les grands.
Distribution de petits paquets de Noël à tous les enfants présents.
— Entrée libre —

VIENT DE PARAITRE

LE VERT SOLEIL DE LA VIE

de VICTOR GARDON

est enfin réédité

avec une illustration originale de CARZOU

En vente en librairie
et auprès de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue de Madrid, 94140 Alfortville

Pour tout renseignement,
s'adresser à l'Association
«Relisons Victor Gardon»

tél. : (1) 43 68 87 21